

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

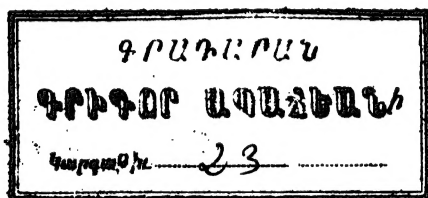
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

#

ՏԵԱՌՆ ՄԻԽԱՅԵԼԻ

ՊԱՏՐԻԱՐԺԻ ԱՍՈՐԻՈՅ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՊՐԻՊՐԻԱՐԺԻ ԱՍՈՐԻՈՅ

ԿԱՐԴԻՆԱԼ 23

Michael, Jacobite Patriarch of Antioch
Zhamanakagrutiwn Tearn...
ՏԵԱՌՆ ՄԻԽԱՅԷԼԻ

ՊԱՏՐԻԱՐԿԻ ԱՍՈՐԻՈՅ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ի ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ Մ. ԷԶՄԻԱՆԻ

Տ. Տ. Գ. ԷՆՐԳԱՅ

ՎԵՀԱՓՈՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ՀՐԱՄԱՆԱԻ

ՊԱՏՐԻԱՐԿԻ ՍՐԲՈՅ ԵՐՈՒՍԱԶԷՄԻ

Տ. ԵՍԱՅԵԱՅ

ՍՐԱԶԱՆ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ԵՒ Ի ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹԵԱՆ Կ. ՊՕԼՈՅ

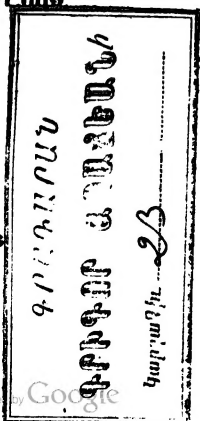
Տ. ՄԿՐՏՁԻ

ՍՐԱԶԱՆ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ՅԵՐՈՒՍԱԶԷՄ

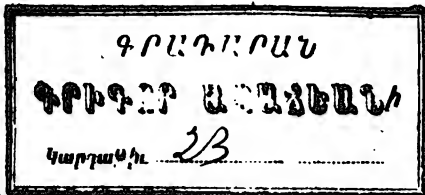
Ի ՏԳԱՐԱՅԻ ՍՐԲՈՅ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՅԵ

1870

Grad
FREN
295
BUHR

Grēd
EREN
295
01.11.99

ԾԱՆՕԹՈՒԹՅՈՒՆ

ՉՄԻԱՅՆԵԼԻ պատրիարքի Լսորուոց ըզ պատմութեան գիրսն, զհամբաւեալն յազ գիս, ՚ի լոյս ընծայեցաք ՚ի խնդրոյ ուսումնաւոր ազգայնոց, բնագիր կալեալ մեզ զօրի նախն բոլորագիր ընդօրինակեալ ՚ի Թուին Հայոց ԶԻԹ (1480), ՚ի խնդրոյ Լճիր-Տովաթ բժշկի և ՚ի վայելումն որդւոց նորին Լճիր-Լոտիւին, ՚ի Լոստանդինուպօլիս քաղաքի, ձեռամբ Լերսէս քահանայի Լճասիացւոյ : Լին առ մեզ և այլ ինն օրինակք զանազանք, ընդ ուրոց համեմատեալ՝ զտարբերութիւնսն եւ դաք ՚ի ներքոյ իւրաքանչիւր էջից : Իսկ զոր կոչեցաքս Հին օրինակ, տարբերի յոյժ ՚ի միւս ըննից օրինակաց եթէ Թարգմանութեամբն և եթէ կարգաւ և ընթացիւք պատմութեանն, զոր թողաք այլով բարեպատեհ առ թիւ ՚ի լոյս ընծայել :

Օհետ պատմութեանս յարեցաք անմիջապէս և զճառն քահանայութեան նորին Տեառն Սիլիսիէի ասացեալ և զխոստովա

նութիւնն հաւատոյ, և զքանսն որ վասն
 աստիճանաց եկեղեցւոյ, որում հետեւի
 Պաւաղանագիրք ամօռակալացն Անտիոքայ,
 Հռոմայ, Աղէքսանդրիոյ, Եփեսոսի՝ որոյ ա-
 թոռն փոխեցաւ յետոյ ի Կոստանդինուպո-
 լիս, և Երուսաղէմի, սկիզբն առեալ յառա-
 ջին հիմնադրաց նոցին յԱռաքելոց : Ապա ա-
 ճանձինն դնէ և զկարդ կաթողիկոսացն Հա-
 յոց, շէրիստոս եդեալ հիմն եկեղեցւոյն և
 զսուրբ Առաքեալն թադէոս և Բարդողիմէ-
 ոս, և իջանէ մինչեւ ի Ս. Ներսէս Շնորհալի
 ժամանակակիցն իւր : Իսկ Վարդան
 վարդապետ, որպէս ասէ ի վերնագրին, որ
 և համարի թարգմանիչ գրոցս, շարունակէ
 զանուանս յաջորդաց Շնորհալւոյն մինչեւ
 ի տէր Կոստանդին Բարձրբերդցի, և աւար-
 տէ զքան իւր խօսելով զթարգմանութենէ
 գրոցս լեալ ի թուին Հայոց ՈՂԷ, գործակ-
 ցութեամբ Իշօխ քահանայի ասորւոյ. խօսի
 և զՀեթմոյ Բ. արքայէ Հայոց, և ապա հա-
 մառօտ բանիւ ճսռէ զյարձակմանէ թա-
 թարաց ի Հայս :

ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ԳՐԱԴԱՐԱՆ ԱՊՐԱՆԱԿԱՆ

Կարգադրություն

U. R. G. R. P.

ՏԵԱՌՆ ՄԻԻԱՅԵԼԻ

ՊԱՏՐԻԱՐԻԱՅԻ ԱՍՈՐԻՈՑ

ՀԱՄԱՌՕՏ ԺԱՄԱՆԱԿԱՅ ԶՐՈՑՑԻ

ՔԱՂՈՒԱԾՈՒ ԱՐԱՐԵԱԼ ՅՈԼՈՎԻՑ
ՊԱՏՄԱԳՐԱՑԻ

Ի ՎԱՐԺՍ ԲԱՆ ԱՍԻՐԱՑ ՍՂԱՄԱՆԱԿ
ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ (1)

յԱդամայ հետէ մինչեւ յետին առաքս
Յեւացեայ :

ԳԼՈՒԽ Ա.

Յաղագս յԱգամայ հետէ . մինչեւ յԱմադուներ .

Եւ արդ լուարուք (2) ուսումնասէրք
և լստուածասէրք կարօտեալք գիւտից և
ժամանակաց . և հաւաքեալ վէպս բազումս
ժրաջան աշխատութեամբ , խնայեցի յիս և
'ի լեւիիս ձեր յաճախութենէ զբուցաց .
առնելով (3) միայն զսուաւել պիտանացուն
յեկեղեցական մատենից և յարտաքնոց՝ ըն-
դոստուցանել զմիտս բանաւորաց 'ի մահա-
բեր ծուլութեանց (4) , թողլով զոչ կարեւոր-

(1) Երկու օրինակք . տե . առտուածասէրք :
ըկութեամբ :

(3) Հնագոյն օրի . համա .

(2) Այլ օրինակք պարսկէ լստեցի քաղելով :

եւ եղբարք ուսումնասէրք և (4) Հնա . օրի . ընդոստու-

սըն ի նոցանէ : Վանզի նորա ի ծագումն առաւօտուն , և ի հասարակեալ տուն ջեանն գողով , և տեսանելով զքանասիրութիւն արանց ժամանակին՝ փաթթամագոյնս գրեցին :

Իսկ մեր վաստաբախտութեամբ . դիպեալ յերեկոյացեալ ժամանակիս և հայելով բըդեալ հեղգութեամբ յօժարութիւնս մեր և բազմաց՝ կարճաբանութեամբ և թեթեւակի անցցուք ընդ իւրաքանչիւրսն . փշելով հողմով հոգւոյն յանգիտութեանն խաւար . ⁽¹⁾ զի եկեցցեն ճառագայթք աշեւուն արդարութեան ի սիրտս մեր . զի և մեր առեալ տացուք զայս ճրագ Սիօնի մօր մերոյ որբոյ՝ լինել վարժարան մանկանց նորա , ալկրն ունելով ողորմութեանն վերին . զոր տացէ մեզ աղօթիւք ձերովք պտուղ ի սատար վաստակոյս մերոյ :

Եւ արժան է մեզ ծանօթս առնել ձեզ յանուանէ զպատմագիրսն յորոց հանդերձեալ եմք զնիւթ շինուածոյս մերոյ հաւաքել :

Եւդ ի յարմատոյ անտի մարդկութեաննս մինչեւ ի գալուստն Վրիտասի գրեցին

ցանել զմահաբեր ծուլութիւ . ⁽¹⁾ Հին օրի . ի բաց հանել զանգիտութեանն խաւար :

Լիբրիկանոս և Յեսայ և Հեքսիպոս և Յուլսեպոս հրեայք :

Լնանոս կրօնաւորն Լէքսանդրացի գրեաց յԱդամայ մինչեւ ՚ի Կոստանդիանոս Թագաւոր :

Լւսեբի Պամփիւլեայ ՚ի սոցանէ և յայլոց սրատմագրաց ժողովեալ արար գիրք մի, և անուանեաց եկեղեցականս :

Օսիմոս և Սոկրատ և Թէոդորոս (1) հերետիկոս ՚ի Կոստանդիանոսէ մինչեւ ՚ի Թէոդոս փոքրն գրեցին :

Յովհաննէս աղէքսանդրացի (2) և Ղեպելու և Թէոդորէ գրակարդաց կոստանդինուպօլսեցին . և Օլքարիա եպիսկոպոս Սելեւտիւայ գրեցին ՚ի Թէոդոսէ մինչեւ Յուստիանոս ծերն :

Յովհաննէս Լիւիացին գրեաց յԱնաստաս Թագաւորէ մինչ ՚ի Սօրիկ (3) Թագաւոր :

Կաւրիա իմաստունն գրեաց Յուսաիանոսէ մինչեւ ՚ի Հերակլ Թագաւոր :

Լւ զմտանելն Տաճկաց յԱսորիս ՚ի ժամանակս Հերակլեայ : Սուրբն Յակովբ ուռհայեցին էանց համառօտ ընդ ասացեալսդ :

(1) Ոմանք ընդ հնագուշին ան . հնագոյնն առ Յովհաննէս Թէոդորոսոս : Անտիոքայ և Ճեպելու :

(2) Ոմանք Անտիոքացի . Ա- (3) Ոմանք Մօսրիկ :

Վիոնեսիոս սարկաւագն (1) գրեաց ՚ի Սօրկայ մինչեւ ՚ի Թէոփիլոս Թագաւոր Յունաց . և ցԼ՝ հարոն ամիրայն տաճկաց :

Իգնատիոս եպիսկոպոսն Սելեւինւոյ . և Սիււեայ երէց ՚ի նմին քաղաքէ . և Յովհաննէս ՚ի Վեսնոյ , և Վիոնեսիոս լղէքսանգրացին (2) գրեցին յԼ՝ զամայ մինչեւ յիւրեանց ժամանակն կարճառօտ պատմութիւնս : (3)

Իւ մեր օգնականութեամբն լստուծոյ զնոյն ջան առաջի եղեալ , հիւսեացուք ՚ի սոցանէ , և յոմանց արտաքնոյ զոստայնս մեր ցանկալի ծաղկերանդ յօրինուածով ՚ի փառքս լստուծոյ :

Իայց պարտ է հանձարեղ մտաց ոչ տըկարանալ յաղագս աւելի և ստկաս բերելոյն զԹիւս ժամանակաց . քանզի յոյով զանաղանութիւնս գտանեմք յեւթանասնիցն և յայլոց Թարգմանչացն գրութիւնս . և մանաւանդ զոր լքգար արքայն է Թարգմանեալ (4) հրամանաւ Թագէտոյ լղաքելոյն (5) :

(1) Հին . օրի . պատրիարք . Գոյն ՚ի ասորիստագրութեան պատմագրութեան իոյնցեալ . զսոս ոչ յիշեն այլ երէտ օրինալի :

(2) Սյոք . ընդ հոյն ժողովրդի Սսիւկայ օրգին :

(3) Հնագոյնն թէ . արաբին հարուստ պատմագրութիւնս :

(4) Հնագոյնն և այլք թէ ետ Թարգմանել :

(5) Հնագոյն օրի . չունի հրամանաւ Թագէտոյ Ասորիւնցն :

Եւ զոր ստուգեաց (Յակոբ ուսնացեցի մը տեալ ընդ հրէութեամբ յաղագս կարծեւ լայն թէ չետուն զբաւանգակ (1) գրեանն իւրեանց ճշմարտութեամբ հեթանոսաց սա կրս նախանձու :

Եւ զի զարմանաս եթէ բան Տեառն ճշմարիտ է տկարանալ մարդկան 'ի գիտութիւն ժամուց և ժամանակաց, և գիտել միայն արարչին և տեառն ժամանակաց :

Եւ արդ սկիզբն դիցուք գրոցս մերում զսկիզբն մարդկութեանս զ'Ղամ. և աստէն իսկ յայտ արաոցուք զանմիաբանութիւն պատմողաց 'ի թիւս ժամանակաց կալով մեր հաստատունն 'ի հաւատոս :

Երդ ըստ եւթանաոնիցն գրութեան (2) Ղամ լեալ երկու հարիւր երեսուն ամաց ծնաւ զ1)էթ. և եկաց այլ եւս չորս հարիւր վաթսուն ամ. և են ամենայն կեանք նորա ինն հարիւր երեսուն ամ, մինչեւ 'ի հարիւր երեսուն և եւթն (3) ամն Սաղադիէլի. և մեռաւ վաթսուն ամաւ յառաջ քան զծնունդըն Ննովքաց, և է յոյժ պաւ միջոցն :

Իսկ ըստ Լքգարու, որով Լորիք վարին Ղամ լեալ երկու հարիւր երեսուն (4) ամաց.

(1) Առք բովանգակ :

(2) Ոմանք ճԼԵ. (135) :

(3) Հին օրի. գիտութեան :

(4) Հին օրի. ճԼ. (130)

ծնանի զ||էթ . և եկաց այլ եւս եւթն հաւ
րիւր ⁽¹⁾ ամ. և է ստուգապէս ամենայն
ժամանակք նորա ինն հարիւր երեսուն ամ :
|նանոտ առնու վկայութիւն յ|նովքաց
գրոցն թէ |դամ յետ ելանելոյն 'ի դրախ-
տէն՝ յետ եւթանասուն ամի գլտաց զ|ւայ՝
և ծնաւ զ|այէն . և եւթն ամաւ յետոյ ծը-
նաւ զ|բէլ . և յետ յիսուն և երեք ⁽²⁾ ամի
ծննդեանն |բելի սպան զնա |այէն , և սգա-
ցին զնա ծնողք նորա հարիւր և վեց ամ .
և սպաւ ծնաւ զ||էթ որդի միւթարութեան :
|ւ |նադիդիմոս պատրիարքի ասէ . յետ երե-
սուն ամի ելիցն 'ի դրախտէն՝ |դամ ծնաւ
զ|այէն , և զ|լիմայ ⁽³⁾ քոյր իւր . և երեսուն
ամաւ զինի ծնաւ 'զ|բէլ , և զ|բելուհի ⁽⁴⁾
քոյր իւր . և յետ հարիւր երեսուն ամի ըս-
պանաւ |բէլ . և երկու հարիւր երեսուն ⁽⁵⁾
ամաց լեալ |դամ՝ ծնաւ զ||էթ . և այսու
գիտացես . զաննմանութիւն ⁽⁶⁾ ասիցն վասն
ժամանակաց :

||էթ կեցեալ ամս երկու հարիւր և հինգ
⁽⁷⁾ ծնաւ զ|նովս . իսկ ըստ |նորոցն հարիւր

(1) Հին օրի . 9 . (800) :

(2) Վեց օրի . ԺԳ . (13) :

(3) Հին օրի . զկահէլ և
զկիմիայ : Վեց օրի . զկա-
հէլ և զկիմիայ :

(4) Հին օրի . զԲելուհա .

(5) Վեց օրի . ՃԼ . (120) :

(6) Վեց օրի . զանմիաբանութիւն

(7) Վեց օրի . ՄԵ . (207) .
հնազոյնն . ՄԵ . (205)

և վաթսուուն ամ. և ամենայն աւուրք ժամաւ նախաց նորա ինն հարիւր եւթանասուն , ըստ ի նունաց և լ'սորոց : Լ'նովս լեալ ամաց հարիւր իննսուն՝ ծնաւ զԽայնան ըստ լ'փրիկանոսի (1) . իսկ ըստ լ'սորոց՝ հարիւր վաթսուն ամաց :

Լ'յս լ'նովս ՚ի բնութենէ օրինացն պատկառեալ սկսաւ գործս բարիս առնել . և ուսուցանել որդւոց իւրոց . և յուսով կոչեաց զանուն Տեառն լ'ստուծոյ յօգնութիւն բարւոք մտածութեանցն : (2)

Ի ամանէ ուսեալ որդիք նորա և եղբարք յիշեցին զկեանս դրախտին և հրաժարեցին յամուսնանալոյ անձինք երկու հարիւր . և ելին ՚ի լեառն լ'հերմոն և կային ժուժկա լուծեամբ , պարապեալք երկնաւոր առաքինութեանց . և յաղագս այսորիկ անուանեցան Որդիք լ'ստուծոյ . և եղեն ժամանակըք լ'նովսայ ամք ինն հարիւր և հինգ (3) , և վճարեաց : Խայնան լեալ ամաց հարիւր երեսուն՝ ծնաւ զԼ'աղաղիէլ ըստ եւթանասնիցն . և ըստ լ'սորոցն՝ եւթանասուն ամաց . և եղեն ամենայն աւուրք նորա ութն հա-

(1) Հին օրի . և Ենանոսի

(5) Վեց օրի . 2 Է . (107) :

(2) Վեց օրի . ՚ի բարիք մտածութեանցն :

հինն . 2 Բ . (102) : ըստ Ափրիկանոսի :

րիւր վաթսուն ամ : Սաղաղիէլ լեալ ամաց հարիւր վաթսուն և եւթն՝ ծնաւ զ(Հարեդ⁽¹⁾ և ըստ Ասորոյն , վաթսուն և եւթն ամաց . և ութն հարիւր իննսուն և եւթն ⁽²⁾ ամաց մեռաւ :

(Հարեդ լեալ հարիւր վաթսուն և երկու ամաց , ծնաւ զ(Հովք ըստ եւթանասնիցն ⁽³⁾ , և ըստ Ասորոյն ⁽⁴⁾ վաթսուն և երկու ամաց , և ամենայն ժամանակքն ինն հարիւր վաթսուն և երկու , մինչեւ 'ի վեց հարիւր ամն Նշի :

Ի ոորա . (Հովքայ) քառասուն ամին լըցաւ հազար ամն . յեւիցն Ադամայ :

Յայսքան ժամանակս ոչ գոյր թագաւոր , զի Ադամ նախատեղծն բաւականապէս խըրատէր զնոսա մինչեւ 'ի հարիւր երեսուն և եւթն ամն Սաղաղիէլի , և վճարեաց հարիւր ամաւ յառաջ քան զծնունդն (Հարեդի . և Սէթ և որդիք նորա առեալ հրամանս 'ի Տեառնէ ոչ խառնէին յազգն Այսենի :

Եւ 'ի հազար ամին լցելոյ կացուցին որդիքն Այսենի իւրեանց թագաւոր Սամիւրս ⁽⁵⁾ անուն :

(1) Ոմանք՝ Արեդ .

(3) Հին օրի . Էս Ասորոյն :

(2) Վեց օրի . ՊԼԵ .

(4) Հին օրի . Սամարացւոցն :

(895) :

(5) Հին օրի . կացուցին :

Եւ յայսմ ժամանակի որդիքն Սեթայ .
որ կային Ա՛հերմոն լեառն ձանձրացեալք
թիւնն ՚ի լեռնէ անտի և ՚ի կրօնաւորական⁽¹⁾
վարուցն որպէս պատմէ Լ՛նանոս ՚ի գրոց
սնտի Լ՛նովքայ . Եւ բարկացեալ եղբարց
իւրեանց ՚ի վերայ նոցա՝ հալածեցին և ոչ ե-
տուն նոցա կանայս . և նոքա գնացին խառ-
նեցան յազգն Լյայենի , և առին իւրեանց կա-
նայս յամենայնէ զորս ընտրեցին . և աստի
սկսաւ յաճախութիւն չարեաց ՚ի վերայ եր-
կրի , պոռնկութիւն և զրկողութիւն⁽²⁾ , և
յայսմանէ պատերազմունք և սարսուռութիւնք :

Ի նմին ժամանակի որդիքն Սեթայ որ կա-
ցին յերրորդ կլիմն որ է բաժին երկրի , կա-
յաւցին և նոքա իւրեանց թագաւոր⁽³⁾ Լ՛ս-
զորոս անուն . որ սա եգիտ նախ զթիւս
կենդանակերպից և մոլորակաց⁽⁴⁾ , և զԵջ-
մունս⁽⁵⁾ նոցա , և ՚ի ամանէ անուանեցաւ
քաղդէութիւն՝ և աշխարհն այն երկիր Քաղ-
դէացւոց . սա թագաւորեաց ամս իննսուն

Թագաւոր՝ որում անուն էր
Սամարիտ . Երկու օրի . Թա-
գաւոր՝ Սամբոս անուն : Այլ
երեք օրի . կայաւցին Թագա-
ւորս Ամիրս անուն :

(1) Հին օրի . և այլ երեք .
՚ի հրեշտակական վարուցն :

(2) Երեք օրի . զրկութիւն

(3) Հինն յաւելո՝ ՚ի քաղգե-
ացւոց երկրին :

(4) Հինն և այլ երեք օրի .
մոլորականաց :

(5) Երեք օրի . զբարժմունս :

և ութն, և աւուրս երկու հարիւր երեսուն ։
 Եւ զկնի նորա որդին Եղիարոս ամս քսան և
 ինն և աւուրս երկու հարիւր տասնեւհինգ ։
 Եւ զհետ նորա Լւմիոն քաղդէացի ⁽¹⁾ աւ
 մրս իննսուն և եւթն , ⁽²⁾ և աւուրս ութ
 սուն ։ ⁽³⁾

Եւ զկնի նորա Լմանոն քաղդէացի ամս
 երկու հարիւր տասնեւութն , և աւուրս
 հարիւր տասնեւութն ⁽⁴⁾ ։ Եւ զկնի նորա
 Լմակորոս ⁽⁵⁾ քաղդէացի ամս հարիւր իննը
 սուն և եւթն . և աւուրս հարիւր իննսուն
 և հինգ ։ Եւ յետ նորա Դինոս հովիւ քաղ
 դէացի ամս իննսուն և ութն , և աւուրս
 ութսուն ⁽⁶⁾ ։ Եւ յետ նորա Եւսուրինքոս ⁽⁷⁾
 ամս հարիւր եւթանասուն և հինգ ⁽⁸⁾ և աւ
 ուրս երկու հարիւր երեսուն ⁽⁹⁾ ։ Եւ ա
 սլա Եւամիիոս Եւնարքոն քաղսրբէ ամս հա
 րիւր իննսուն և եւթն ⁽¹⁰⁾ , և աւուրս երկու

(1) Հինն յաւելու 'ի քաղդէացի . և մի օրի . Տուրինոս .
 գիւղիւն քաղսրբէ ։

(8) Վեց օրինակ . ՃԶԵ .

(2) Հինն ՃԻԸ . (128) . (177) .

(5) Հինգ օրի . ՄԻ . (240) .

(9) Հինն օրի . ՃՂԵ .

(4) Հին օրի . ՃԼ . (150) . (195) . ալ ՃՂԵ . (197) .

(5) Հին օրի . Ամակարոս . (10) Հին օրինակք ՃՂԵ .

(6) Հին օրի . ՃԼ . (150) . (195) .

(7) Ումանք օրի . Եւսուր .

հարիւր երեսուն : Եւ զկնի սորա Աւտիար տիոս ⁽¹⁾ յնարքոն բազաբէ ամս եւթանա սուն և լւթն , և աւուրս երեք հարիւր և երեսուն . Եւ յետ սորա Քսիսութրոս ⁽²⁾ որդի նորա թագաւորեաց հարիւր եւթանասուն և հինգ ամ . և աւուրս հարիւր ինսուն և հինգ . ժողովին ամք թագաւորացս հազար հարիւր ութսուն . ⁽³⁾ և աւուրք երկու հարիւր եւթն : Եւ զամս թագաւորացս և զսունց թագաւորութեան ժամանակն հազար յիսուն և երկու ⁽⁵⁾ . ամք լինին երկու հազար երկու հարիւր . քառասուն և երկու : ⁽⁴⁾ Եւսու ժամանակաւ էջ ջրհեղեղն մեծ :

Այլ մեք դարձցուք անդրէն յոճ կարգին : Ենովք լեալ հարիւր վաթսուն և հինգ ամաց ⁽⁴⁾ ծնաւ զՍաթուսաղա , և զամս եր-

(1) Հին օրի . Աւտիար . ծայն է ասացելոցն 'ի վերոյ : տրս : մի օրի . Աւտարիստոս . զէ ասաց եթէ 'ի 40 ամն Եւս . մի օրի . Աւտարտիստ : այլք բեգի լքան հազար ամք . և Աւտարիստս : Եթէ Եարեդ ծնաւ 'ի 465 ամին

(2) Հին օրի . Քսիսութրոս . Մաղաղիւնի . եւ թէ Ագամ

(*) Աստ հազար հարիւր ութսուն թիւն սխալ թուի մեզ . ննջեաց 951 ամաց 'ի հարիւր երեսուն և եւթն ամն Մաղաղիւնի :

ամաց իշխանութեան նշանա . (4) Հին օրի . յաւելս ըստ Եւթանանիցն և ըստ Աստ-

(5) Հին օրի . և այլք Ռեկ . րուցն ԿԵ . (65) ամաց (1062) : և այս իսկ անհամա-

կու հարիւր հաճոյ եղեւ Վստուծոյ . և տը
ւաւ սմա շնորհք մարգարէութեան ապա-
գայից . և սա արար նշանագիրս կարճուու-
նըս ⁽¹⁾ և բազմատարս , և այնու եթող զկեա-
նըս վարսւց առաջնոցն և զմարգարէութիւն
իւր , և փոխեալ կենդանւոյն յատուեացս ոչ
սւրեք գտանիւր . և գիտէ զտեղի փոխմանն
փոխադրողն Վստուած : Իայց ասեն ոմանք
ի դրախտին և այլք իմանոսն ⁽²⁾ թէ դրախ-
տն աւաղակին բացաւ : Այլ յայտ է թէ ի
վերոյ դրախտին յօդն լստ կարելոյն Վս-
տուծոյ զամենայն ինչ . և յորժամ բացաւ
խաչիւն , էջ ի դրախտն . թէ հաճոյ է քեզ
ընկալ անմեաս է :

Ստուտազալ լեալ ոմաց հարիւր ութ-
ուուն և եօթն՝ ծնաւ զՎստեք ըստ եւթու-
նասնիցն . իսկ Ննանոս հարիւր վաթսուն և
հինգ ասէ : Այլ Սամարացիքն ութսուն և
երկու ասեն . և լինին ժամանակք նորա ինն
հարիւր վաթսուն երկու տմք , մինչեւ յին-
նսուն և եւթն ամի Սեմայ . այլք ասեն ինն
հարիւր վաթսուն և ինն ամք . և Ղէքսանդ-
րոսասէ թէ յետ որդեծնութեան եկաց եւթն

(1) Ոմանք կարճաստուն : դիմանան . զոր բռէ հնա-

(2) Երեք օրի . ընդիմա գտնն :

ան . և երկու օրինակք ընդ .

հարիւր ութսուն և եւթն ամ. և առ ջրոյն մեծի մեռաւ :

Վամէք լեալ հարիւր ութսուն և եւթն ամաց՝ ծնաւ զԵղ. ⁽¹⁾ և ըստ Նորոցն հարիւր ութսուն երկու՝ ըստ Սամարացւոցն յիսուն երեք. և եղեն ամենայն աւուրք եօթն հարիւր եւթանասուն և երեք ամք. մինչեւ ՚ի վաթսուն և ինն ամի Սեմայ, եւ մեռաւ նախ քան զհայր իւր քսան և ինն աւմօք. այլք քառասուն և ինն ամաւ ասեն : Ի հազար վեց հարիւր վաթսուն և վեց աւմի ելլցն Նեամայ ՚ի դրախտէն ծնաւ Եղարդար, որ և հասեալ ՚ի չափս հաճոյ եղեւ ՚ի վարս արանց ժամանակին. ոչ ամուսնացաւ զամս հինգ հարիւր առանձնացեալ բնակութեամբ. ՚ի սորա յիսուն և ութն ⁽²⁾ աւմին լցան երկու դարքն : Պատմէ Լեւանոս եթէ հսկայք մեծամեծք և անճոռնիք էին յաւուրսն յայնոսիկ, և թողեալք էին ⁽³⁾ ՚ի ձեռաց Նստուծոյ. և յաճախեաց անիրաւ

(1) Հին օրի. քաւէր ըստ զՅ կարծելով նախդիր աւելորդ՝ ՚ի բաց հանեալ իցէ ՚ի եւթանանիցն :

(2) Հինն և այլ վեց օրի. թուահամարութենէ. և այս ունին զթիւս ՅԾԸ. (358) կրկին օրինակք ՚ի նմանէ կամ բաց ՚ի յերկուց որոց մին եւս յայնպիսեաց իցեն ընդ օրի-հնագոյն. որում եւս հետեւ նակեալք.

ւիմք ՚ի տագրութեան. սա. (3) Հինն և այլ վեցք՝ եւ կոյն երեւի թէ ընդ օրինակոյն գեն :

ւուծիւն . և անդ էր տեսանել սրտտերազմօք զաշխարհս լլեալ . և դիզեալք ընէին դիակուկք կոտորելոցն կոյտս կոյտս 'ի կառարս ըրանց , և յրուեալք ընդ երեսս դաշտաց զի վերայս 'ինոցանէ հոգի տեսուն զօրուծեանց :

Իսկ սրբասէրն 'Նոյ հրամանաւ Տեառն առեալ կին 'Նեմզաւայ ⁽¹⁾ անուն՝ ծնաւ եւրիս որդիս , զԱէմ , զԲամ , և զՅաբեթ . և շէնեաց զարկոյն ⁽²⁾ մեծ եռայարկ 'ի բնակուծիւն սերմանեաց երկրորդի աճման 'ի խընամոց Արարչին :

Ի ընուլ հինգ հարիւր երրորդի կենաց 'Նոյի եղեւ քահեղեղ մեծ սկսեալ յերրորդում ամսեանն ի ար . ⁽³⁾ քսան և եւթն օր ամսեանն . և տեւեաց ջուրն ամ մի ողջոյն . մինչեւ 'ի նոյն ամիսն և 'ի նոյն քանիսն . և ել 'Նոյ 'ի տապանէն որդւովքն և կենդանիւքն ⁽⁴⁾ որք ընդ նմա մտեալ էին : Այլ պատուեաց զԱստուած պատարագօք և էառ զօրհնուծիւն առաջին մարդոյն . և պատուիրան չհեղուլ արիւն ⁽⁵⁾ բանականի և չուտել

(1) Մի օրի . Նեմզաւայ : իօք որ երեւի օրաւ ընթերցանու

(2) Երեք օրի . զՅարկն Բեան լիւն :

(3) Երեք օրի . ի արի :

(5) Այլ՝ զարիւն բանա

(4) Այլօրինակք կենդա . կանին :

աօրիւն տնքանի, (1) և ետ նմանչան ուխտի ոչ հարկանել զամենայն մարմին կենդանի վասն մեղաց . այլ ըստ մասին խրատել զպարտաւորն : (2)

Իսկ զարմանամ զի (Յովսեփոս ասէ, ըզտապանն 'ի Պիտիդացւոց աշխարհն յԵփեսոս) (3) լեառն որ է ստուգապէս 'ի մեծն Հայք 'ի լեառն Սոսիք (4) ըստ բնագրոյն սյուլթեան : Եւ եկաց 'Երեւոյն ամս երեք հարիւր յիսուն . և ծնաւ որդի մի Սանիտոն անուն . և բաժանեաց նոցա զերկիր :

Սեմայ ետ զՊարսից աշխարհն . և զԼսորոց, և զՊաղեստինէ մինչեւ յՌինոյ կորուրս (5) որ է 'Եգիպտոս, և զԵկտուրիայ : Եւ Քամայ ետ յՌինոյ կորուրս մինչեւ 'ի Վադիրսն : Իսկ (Յաբեթի ետ 'ի Սադիէ մինչեւ 'ի Վադիրսն հիւսիայ :

Եւ արդ ունի ազգն (Յաբեթի յԱնէն (6) Տեգրիս գետոյ որ բաժանէ ընդ Սադէ և ընդ Վարաս : Եւ ազգն Սեմայ ունի յարեւել :

(1) Այլ քեց օրի . բանա . Հին օր Արարագայ' որ է Մակածի :

(2) Երեք օրի . զպարտա . (3) Երեք օրի . և հինն . Լորն ամենայն : յՌինոյ կորուրս :

(5) Երեք օրի . յԵփեսոս (6) Այլ օրինակք . յԱփս :

(1) Երեք օրի : Մասիս . նէն :

լից և յարեւմտից լուսւորատ գետոյ և Դիլա-
թու : Եւ ազգն Քամայ ունի զԳեհոն գետ
որ բաժանէ զսահմանս նոցա :

Եւ որդիք Յաբեթի են Հայք, և Սա-
կեդոնացիք, և Սադացիք, Յոյնք, և Սա-
տինացիք, ⁽¹⁾ և Լիւանք, ⁽²⁾ և Սրացիք :

Եւ որդիք Քամայ են Լգիպտացիք, և
Հնդիկք, Հեթացիք, Յեբուսացիք, Հա-
բաշիք, որք են Քուշացիք, Լմուրացիք,
Գերգեսացիք, Լրութացիք, և այլք :

Եւ որդիք Սեմայ են Լթուրացիք, Քադ-
դէացիք, որք են Լսորիք, Լբրայեցիք . Փը-
ռանգք, ⁽³⁾ Պարսիկք, և այլք :

Եւ ունին Սեմացիք՝ յարեւելից մինչեւ
յարեւմուտս ընդ մէջ երկրի :

Յաբեթացիք ունին զհիւսիս յարեւելից
մինչեւ յարեւմուտս : Եւ որդիքն Քամայ ու-
նին զհարաւ : Եւ Սանիտոն ⁽⁴⁾ էառ յայն-
կոյս ծովուն զվիճակ իւր : Սա խնդրեաց ՚ի
հօրէ իւրմէ յոսկերացն Լգամայ, լզոր ու-
նէին ՚ի տապանին. և ետ նմա զսուռնս ծըն-
դացն . և արձակեաց զնա յարեւմուտս այս :
Սա աճեցոյց զաստեղագիտութիւն, և եւ

(1) Մերս օրի Ղատացիք :

(3) Ոմանք վերջին օրինակք

(2) Հինն և ալ հինգ . Ա. Փռանիք :
Լանք :

(4) Հին օրի. Մանտինոս .

գիտ զհաւահմայութիւն եւ զխտրութիւն երեւման . և ոմանք ՚ի սմանէ ասեն զՍաղիւ անայցիօն : Լսեն և այլ դուստր մի Նոյի Լսող անուն . որ էառ ՚ի հօրէ զմասն ինչ հարաւոյ ՚ի ժառանգութիւն :

Եւ զգուշացաւ Նոյ . և կացոյց ՚ի վերաց երդումն . և ետ նշովս . զի մի զրկեսցեն զմիմեանս . այլ կալցին արդարութեամբ զիւրաքանչիւր վիճակս երկիւղին Լսողածոյ զի մի սատակեսցին : Եւ եկաց Նոյ մինչեւ յերեք հարիւր ութսներորդ ամն Եբերայ . և մեռաւ : Այժմ լեալ ամաց հարիւր երեօուն՝ ծնաւ զԱրփաքսաթ ըստ եւթանասնիցն : Իսկ ասորոյն հարիւր երկու (1) ամաց : Այժմ ժառանգեաց զոսկերս նախաստեղծիցն և ամփոփեաց ՚ի վիճակի կալուածոյ իւրոյ (2) զի վշտացուցանէին զնա Քամ և որդիքն իւր : Արփաքսադ լեալ ամաց հարիւր յիսուն և եւթն (3) ծնաւ զկայնան՝ սա բազմացոյց զՔաղդէացւոյն մոլորութիւնն , և զկախարդեւն (4) եգիտ . և եցոյց բախտ և ճակատագրութիւն ըստ աստեղացդ ընթացից , և շրջագայութիւն մոլորակացդ : Եւ որդիք

(1) Հին օրի . (ՃԸ) 108 :

(5) Հինն և այլ երեք օրի .

(2) Երկու օրի . կալուածոց իւրոց :

ՃԼԵ . (135) :

(4) Հինն և միւս այլ օրիք |

նորա իբրեւ լ'ստուածս (1) համարեցան ըզնա, և երկիրպագանէին նմա, և կանգնեցին նմա պատկեր 'ի կենդանութեանն իւրում: Եւ այս եղեւ սկիզբն պատկերապաշտութեան մեծի չարեացն: Սա շինեաց քաղաք և անուանեաց Խսոռան յանուն որդւոյ իւրոյ Խսոռանայ, զսա 'Սուկաս աւետարանիչն յիշէ (2), զի եկեալ էր բարձուղն կռապաշտութեան՝ և Սովսէս արածապատումն ոչ յիշէ վասն ասացելոյ պատճառին: Կայ նաև լեալ ամաց հարիւր երեսուն և ինն (3) ծնաւ զՍաղայ: Եւ Սաղայ լեալ ամաց հարիւր երեսուն՝ ծնաւ զԱբեր և զԱկսոան (4) ըստ Ենանոսի սլատմողի. և ըստ Եսորոց՝ երեսուն և չորս ամաց: Եբեր լեալ ամաց հարիւր երեսուն և չորս՝ ծնաւ զՓաղեկ. յաւուրս սորա բազմացան ազգ մարդկան, և սկսան զմիմեամբք ելանել և զրկել զմիմեանս. և ժողովեալք 'ի միասին հին արսնց՝ դարձեալ բաժանեցին զերկիր, և ստուգաբանե-

կախարդութեան:

որ 'ի հարիւր երեսուն ամի հաստ-

(1) Մի օրի. չաստուածոս:

իմ իւրում, պայ կայնաւայ. ուս-

(2) Ղու. Գ. ԳԼ. 36:

սի մակեբէրի ին օրինոյ սոցո մ-

(3) Երկու օրի. ՃԼ. (150):

աւայեալ ինն զմի քաղն:

ժաւէ այս ընդօրինակութեան:

(4) Հին օրինակն զսա դնէ 'ի

զի Էդիէն զՍաղայ. զԺնադն

չորս ծնորոց Եբերայ. ասեւլուս-

կայնաւայ. և զԺնադն Սաղայի

բեր ՃԼԳ. ամի ծնաւ ըզ-

դաւ Փաղէկ անուանն , զի բաժանուամն լսի .
 և լեալ Փաղէկ հարիւր երեսուն և երեք
 ամաց (1)՝ ծնաւ զՍիազաւ :

(Ետնմ ժամանակի տանուտեարք եր-
 կրի հաւաքեալք ՚ի միասին խորհեցան գնալ
 յարեւելս ինդրել զառաջին բնակութիւնն
 լճամայ , և գնացին : Եւ ահա ծով անջր-
 պետեալ էր ՚ի մէջ լճեմայ , և յիշեցին ըզ-
 ջրհեղեղն մեծ , թէ յայնմ հետէ է ջուրս այս ,
 և զահի հարան . քանզի և գործք իւրեանց
 նոյնպիսիք էին . որպէս կորուսելոյն ջուրք :
 Եւ զի անցեալ էին զուխոփւ , և քնզովիւքն
 Նոյի արդարոյ , և փոխեալ էին զեղեալ
 սահմանս նորա , և առէն ցմիմեանս և մեք
 մի անհոգասցուք յակնկալութենէ նոյնպի-
 սի անցից ապականիլ դարձեալ երկրի , և
 կորնչիլ մեղ ջրով՝ նոյն օրինակաւ : Ստոն
 որոյ դարձան և եկին յերկիրն Սէնաար ՚ի
 լայնանիստ դաշտն Վղանէ և անդ արկին
 հիմն շինուածոյ աշտարակին , գտանել հը-

Փաղէկ . և ապա դեկտան ուստի վատահրթեամբ կու-
 ըաւ Ենանոսի ժամանակագրի
 իսկ ըստ Ասորոյն ԼԴ • ա.
 մաց . և եկաց Յիսգ . ամ . և
 են որ ասեն թէ սովաւ կուե-
 ցան Եբրայեցիք : Եւ զի այսո-
 քիկ պատկանին Եբրայ . զոր
 ասոյ Փաղէկայ և Եկաանայ .

ուստի վատահրթեամբ կու-
 ցուք զսա առ սիսող ընդօրի-
 նակութեան : Զի և զոր կոչ
 ւին պատմութեան , և այն
 վերաբերի Փաղէկայ : Զոր օ-
 նակ ասէ . բաժանեցաւ երկիր
 յոճախել ազգին :

(1) Հին օրի . ԺԼ . (130) •

նարս փրկութեան անձանց յարկածից
ջուրցն :

Ի սկիզբն ծննդեան Սիապաւայ սկսան շի-
նել զսշտարակն մինչեւ ցքառասներրորդ-
ամն նորա (1) . և բերին (2) զծախս պիտոյիցն
յերկրէ իւրեանց . այլ և Ներբովթ որոայր
չինողացն գազանս և անասունս , և կերա-
կրէր զնոսա : Եւ գլխաւորք էին Սամուր .
և Հայկն . և Ներբովթ , և մինչդեռ շինէին
զնա ժրացեալք անհնդգաբար դքաղաքն
բազմատար , և զամբարտակն (5) ամբակա-
ռոյց , էջ Տէր հողմով . և փլոյց (փլոյզ) զնա .
և զբազումս կորոյս ՚ի շինողացն : Սմանք ա-
սեն զՆերբովթ ՚ի յաշտարակին անկմանէն
մեռանիլ . (4) բայց մեք սոսուգեցաք յեւ . ժա-
մանակի սպանանիլ նմա ՚ի Հայկայ որդւոյ
Թորգոմայ , (5) որդւոյ Թիրասայ . որդւոյ
Պամերայ . որդւոյ Նբեթի . զի ոչ արար
Հայկն զպստոկերն Բելայ , և ոչ համարե-
ցաւ զնա Նստուած . և եկն ՚ի վերայ նորա
ծանր ամբոխիւ Բէլ . և սպան զնա Հայկ :

(1) Յօրէնայի մերձ Սերբու սիաւ-
ման դէի "ցքառասուն երրոր-
դումն " :

(2) Երկու օրի . բերէին :

(5) Մէրս օրինակ . բազ-
մապարտակն . սիաւ որ և հեթե-

անոր աշտարակայ օրինակին :

(4) Մէրս և այլ խրկու .
մեռաւ :

(5) Ձսա չունի մերս Բ

օրինակ . ում հետեւիմք .
այլք ամենայն շշանակեն :

Իսկ ՚ի փլանիլ աշտարակին խառնակեցան
 լեզուքն : Եւ բաժանեաց Նստուած զմի լե-
 զուն յեւթանասուն և երկու : Հնգետասան
 լեզու առին (1) ազգն (Յաբեթի : Երեսուն
 երկու ազգն Վամայ : Վսոն և հինգ ազգն
 Սեմայ : և գնացին ոյր իւրաքանչիւր զճա-
 նապարհ իւր . և շինեաց Ներսովթ զ(Նրեգ
 քաղաք , և զ(Տմին և զ(Լուհայ : Իսկ իշ-
 խանն Երեք այր աստուածապաշտ (2) ոչ
 միաբանեալ ընդ շինողս աշտարակին . և ՚ի
 յաւերմանն նա կոչեաց զերկիրն Նաբիլոն , որ
 Թարգմանի աւերումն : Եւ ասեն Թէ մնաց
 բուն լեզուն առ նմա : Եւ վիայեն Սուրբն
 Յակոբ . և Սուրբն Եփրեմ . և (Յովհաննէս
 իԹրացին :

Իայց զարմանամ , զի ոմանք ասեն Թէ
 յԵրեւոյ կոչեցան խրայեցիքն Երայեցիք
 Եւ Թէ զնորա լեզուն ունին տակաւին ազ-
 գըն Ս հաաց , (Հրէից) : Եւ այսպէս անգի-
 տացաւ ՚ի նոցանէ , զի ազգին խրայեցիք ըս-
 կիզըն ՚ի Յակոբայ է , և յանցանելն ընդ ծռ-
 վըն կարմիր կոչեցան Երայեցիք . զի եբե-
 րան՝ (3) անցիք Թարգմանի : Եւ առին նոր

(1) Ոմանք օրինակք արա . լեւ այր ծեր և աստուածա-
 պաշտ :

(2) Այլ օրինակք . յաւե . (3) Հին օրի . զի երայե-

լեզու իբրեւ զայլ պարզեւան. ըստ այնմ որ
ասէ «լեզու զոր ոչ գիտէր, լուաւ» : Այլ աւ
ռաջին լեզուն բարձաւ որ էր Աշամայն, զոր
Քաղդէացիք ունին այժմ. զի Աբրահամ
Քաղդէացի էր, և հայրենի լեզուն Աբրա-
համու որ մնաց առ Աբեր, այս է զսբ մեք
ունիմք Քաղդէացիքս ⁽¹⁾ :

Ուստի լեալ ամաց հարիւր երեսուն
երկու ⁽²⁾ ծնաւ զԱբրուք : Աբրուք լեալ ամաց
հարիւր երեսուն՝ ծնաւ զԱբրամը : Այսոմ
Ժամանակի լցաւ երկիր Ժափորք պատերազ-
մաց, և սպանութեամբ : Վառնդի որդիքն
Վամայ ՚ի դառնաւն իւրեանց ՚ի ցրմանէ աչ-
տարակին եկեալ յերկիրն Փղշտացւոց, և
առ լերամբն Աբրամեղայ և Վառնաւնու, և
հայեցեալ ՚ի պարարտութիւն երկրին, և ՚ի
վայելչութիւն նորա, և բռնացեալ ՚ի վերայ
ազգին Ամայ առին գնա, և բնակեցան սնդ-
և ոչ կամեցան գնալ ⁽³⁾ ՚ի վիճակն իւրեանց .
և առին կրկին զնզովն՝ Ահապետին Այի .
վասն ծիծաղելոյն՝ և յաղաքս սահմանափու-
խութեանն : Այլ յայսմհետէ յաճախեաց

ցին՝ անցին Թարգմանի : Ուստի Քաղդէացիք :
մանք՝ եբերան, և ամանք՝ եբերան : ⁽²⁾ երկու օրի . 248 .
բերան : ^(162 .)

⁽¹⁾ Ամայք . Յորդիք՝ սորք ⁽³⁾ երկու օրի . գառնալ :

հեղմունք արեանց ի վերայ երկրի, այլ և անկաւ խռովութիւն յորդիան Սեմայ այս պիտի պատճառաւ :

Արդիքն (Յեկտանայ ՚ի մեռանել հօրն իւրեանց ոչ հաճեցան ընդ բաժինս իւրեանց, այլ եղին իւրեանց իշխանս զՍաբա և զԻւլայ, զՍիւփիր կամ (զՍիւփեր), և կաղմեցին զէնս զոր գտեալ էին առաջինք. և յաւելին ինքեանք, Թուր, և աղեղն. զրահ, և սաղաւարս և վահան. և այսու հալածէին զեղբարս իւրեանց և զօտարս. և յաղթողացն կանգնէին պատկեր՝ յաղթութեան. և երկուցեալքն մտանէին յամուրս անձեռագործս, և յայնմանէ իմացեալ շինէին բերդս և ամրոցս և մտանէին անդ յերկիւղէ (1) որդւոյն (Յեկտանայ : Սասն որոյ եւ յայնմանէ դարձեալ իմացան զմեքենայս առման Բերդից և Քաղութաց և տապալէին զնոսա, մինչեւ յողոք անկեալ աղաչէին բզնոսա, զի առցեն բաժինս իւրեանց տեղի զորս ընտրեսցեն, և արասցեն խաղաղութիւն, և դադարեսցէ խռովութիւնն, եւ լուան նոցա : Եւ էառ Սաբայն զինկաբերդիկիրն, զոր սաբայ անուանեաց իւրով անուամբն : Եւ Սիւփիր էառ Տեառն օսկեհաւ

(1) Ոմանք յերկեղէ :

նայ որ է հնգիկք, և էառ Նւիլայ զերկիրն պատուական ականց, որև շինեցաւ և կոչեցաւ անուամբ նորա Նւիլատ : Իսկ սերուք յիտ ծնանելոյ նորա զՆաքովը . շինեաց քաղաք և կոչեալ զանուն նորա Սրուճ : Իայց գիտասցես զի իջնեղեղէն մինչև ցայս վայր յամէն նահապետէ հարիւր տմ պակաս քերէ Նսորոց Թարգմանն : Նաքովը լեալ ամաց եւթանասուն և ութն, ծնաւ զԹաքայ . և Թաքայ լեալ տմաց եւթանասուն՝ ծնաւ զԵրահամ :

ՔԼՈՒԽ Բ.

Ամազունք, որ և կին էր Թագաւոր, և այլ կարգ Թագաւորացն Բաբիլոնացոց . և ոսկեհանութիւն . և հաւատալն Աբրահամու .

ՅԱՅՍՄ Ժամանակի եղեն Նմազունիքն, որ է զօրութիւն կանանց պատերազմողաց այսպիսի պատճառաւ . զի կին մնաց Թագակալ Թագաւորութեանն Թորգոմայ հատեալ արու զաւակացն, և ոչ կամեցաւ տուն լինիլ, և էր քաջասիրտ և քաջազն . և ելանէր ծանր զօրու, և աւերէր և գերէր զաշխարհս բազումս մեծաւ յաղթութեամբ . և աջողէր նմա . և ոչ ոք կարէր ի գիմի հարկանել նմա : Նւ եղեւ դաւ ինչ և նենգութեան խորհուրդ ի զօրան . զի առցեն

գլխաւորութիւն ՚ի նմանէ : Իսկ նորա նախագէտ եղեալ՝ կոտորեաց առ սակաւ սաւկաւ զամենայն արուական զօրսն , և արար իւր զօր կոնսպի : Եւ նոյնպէս յաջողէր յաղթութիւն ՚ի ձեռս նորա , և ստացաւ աշխարհս բազումս . և զստոյց զորուս աշխարհաւ . և միանգամ յամին խառնէին ընդ նոսա և դարձեալ մեկնէին . և զճնեալ արուօրն , էր զի սպանանէին և էր զի տային յայրսն և եղ իւր հզօր իշխանութիւն , և քաջաբաժնուր ստացաւ իւր ՚ի կողմանս հիւսիսոյ Լ՝ յիսն անուն : Եւ նեղեցան ձանձքացան ՚ի նմանէ ամենայն թագաւորք երկրի և ժողովեցան ՚ի միասին մետաւան թագաւորութիւնք և գնացին ՚ի վերայ նորա . և առին զամբոյց թագաւորութեան նոցա . և բարձին զսնարգութիւն յաշխարհէն , և արքն առին զթագաւորութիւնն բունք աղգին՝ (1) օրինօք ամենայն երկրի :

Եւ մեք անդրէն գարձուսցուք զկարգ սլատմութեան ՚ի կարգ թագաւորացն Խաբիլացւոց որ և առաջին թագաւորեաց անդ ՚ի բերովթ ամս վաթսուն և ինն . և էր թագ նորա հիւսածու՝ որպէս (1) Ենադրոս (2)

(1) Հին օրի . որք ծնեալք էին ի կանանց անտի : (2) Հին . օրի , Մենագրոս . անեք . Մենագրոս :

պատուէ մոգն, և ոչ կռածու : Եւ զկնի սատակման նորս, Թագաւորեաց անդ Կամբիլըոս քաղզէացի 'ի ժամանակս Սերուքայ 'ի յիսուն և վեցն : Սա շինեաց զՇօշ քաղաք որ ասեն զԵպահան, և եղև այս յետ քառասուն ամի մահուանն Իելայ : (1) Եւ այս Թագաւոր սկսաւ վաճառել զգերեալն, և ակաւ ասկեհանութիւն և արծաթագործութիւն : Սա Թագաւորեալ ամս ութսուն և հինգ՝ մեռանի : Եւ Թագաւորէ ընդ նմա Սամիրոս . 'ի հարիւր վեց (2) ամին Սերուքայ և Թագաւորէ ամս եւթանասուն և երկու : Սա սլատերազմեցաւ ընդ Յոյն, և ընդ Փռանգս, և էր սա յաղգէն Սեմայ : Եւ ետ սլատերազմ ընդ որդիսն Վամայ և ընդ աղգին Կալթուտ (3) կռուեալ սաստկապէս եհան զնոսա 'ի լերինս, և արար ընդ հարկաւ զաղգն Վամայ : Սա շինեաց քաղաքս

(1) Հին օրի . Ջկնի քառասուն ամի մահուանն Ներդովթայ և Խափաներայ Թագաւորութեան յորգւոցն Քամայ 'ի Բաբիլոն, Թագաւորեաց Կամբիլըոս Բաղդէացի 'ի ժամանակս Սերուքայ 'ի Ծ.Ձ. (36) ամին . Սա շինեաց զՇօշ քաղաք և այլն : Սմաբայ զգրտակարութեան սխեմա

րութեան և արծաթակահուութեան զորոյք միաբերան տան յաջորդին իւրում (Սամերոս) :

(2) Մի օրի, 'ի ԶԺ. (600) ամին . սիւս ընդ օրնախաբանութեանն Բոթ վնէլ :

(3) Ջայս պապերալմ էա . և դադարութեան 'ի վերայ աղգին կապաւ Կամբիլըոս պայ հին օրնախաբանութեանն :

քաղու մնալսարհին (1) Բաղդէացւոց, և Պարթեւաց : Սա սկսաւ չափ դնել և կշիռ և գոյնս ներկուածոց . և խայտուածս . և նըկարս տաճարաց . և դրամս , և դահեկանս անուամբ կնքոյ իւրոյ , և կտաւագործութիւնս . և դնել պատկերս ի կտաւս . որպէս վկայէ ըզ նմանէ Սամանդրոս (2) Սոգ . և ասէ թէ երեք աչք ունէր , և եղջիւրք . այր ուժդին , և հսկայ անձն . և ասէ թէ հան ի Բաղդէացւոց աշխարհէ զազգն Ներքով թայ : ի քսան և եւթն ամին Նաքովրայ էր ճգնութիւնն (Յովքայ , որպէս ասէ զնմանէ . Լ'ըռա քանանացին ասէ պոպէս , ու լ'յր մի էր մեծատուն յորդւոց (Յեկտանայ) անունն նորա (Յովք , պատերազմեցաւ Եւթն ժամա նակս ընդ սաստանայի . և զօրութեամբն Լ'ստուծոյ յաղթող դտաւ ի վերայ նորա ու իսկ (Յովսէփ (3) դպիր ասէ ի յիննսուն ամին Նաքովրայ եղեւ ճգնումն (Յովքայ : Բայց ու մանք ասեն թէ էր նա յորդւոցն Եսաւայ , այն որ ասէ ի կարգ որդւոցն նորա , թէ (Յորաբ որդի Օլարեհի . և հինգ հարիւր ամաւ յաւաջ է քան զՍովսէս : (Յեւթներորդ ամին Թարայի Թագաւորեաց ի Բա

(1) Եւթն օրի . աշխարհին

(3) Առ օրինակք Յովսէփ .

(2) Հին օրի . Սամարս :

պոս :

բերն . Միփիազատ ամս ութն և տասն : Եւ
յետ սորա խախտնեցաւ թագաւորութիւն
Վաղդէացւոց ամս եւթն , մինչեւ 'ի Վիթո
Թագաւորն ակաւորացի . զի պատեհազմէին
ընդ միմեանս Վաղդէացիք , և Միթուրացիք
և Սագացիք . յաղագս թագաւորութեանն ,
մինչեւ զօրոցս Վիթո Միթուրացի . և եւ
'ի հնազանդութենէն Վաքերացւոց և թա
գաւորեաց և իշխեաց ամենայն Միոյ (1) ամս
վաթսուն և երկու : Եւ Միթուրա քաղաք է
առ ընթեր Սալայ , զոր Մորիս կոչեն , յ'սու
րէ զինեալ զառաջին : Վարդուս մին թագա
ւորեաց 'ի Վաքերն և Սահերոն եղբայր թա
րայի սպան զնա . և ասեն թէ վասն ոսկեղէն
պատկերին զոր էառ 'ի Նաբոմայ որ էր
քրմապետ Սայնան կռոցն : Մտ շինեցաւ
'Թամասկոս 'ի Սարիդոս (2) հիւթացւոյ նախ
քան զծնանիլն Մերահամու քսան ամաւ :
Եւ Յովսեպոս ասէ թէ Պոպուէ որդւոյ
Մրամայ շինեցաւ 'Թամասկոս : Նդրոնի
կոս պատմագիր ասէ թէ 'ի ջրոյն մինչեւ
յլ Մերահամ էն ամք , հազար ութսուն և մի
և յ'գամայ երեք հազար երեսուն և հինգ .
Եւ 'ի բաժանմանէ ելկրին մինչեւ յլ'բրա

(1) Երկու օրի . ախմար հիւթացոյն : մի օրի . ի Մար
Մնասիայ : քիս : մի օրի . 'ի Մարգոս

(2) Մի օրի . ի Մարգոս հիւթացւոյ

համ չորս հարիւր քսան և մի ամ, և տաս
հաւասարեցան խոնաց և լսորւոց թիւն : Ի
ծնանելն լբրահամու մեռաւ Նաբովը : Լբ-
րահամու մօրն Սալքա թուէր անուենն իւ-
յետ ժամանակի ծննդեան լբրահամու ծը-
նաւ Սարա դուստր թարայի, ի լբմութայ
կնոջէ, և ոչ ի մօրէն լբրահամու . որպէս
ինքն ասէ առ Փարաւոն, և առ լբիմելէք:
Իւ եղեալ լբրահամ եւ թն և տասն ամաց,
սկսաւ խնդրել զառուած այսպիսի սլատ-
ճառաւ : Լչխարհն Վաղդէացւոց պարարտ
և արգաւանդ է, վասն որոյ յովացեալ բը-
նակչաց աշխարհին պարապէցին աստեղա-
գիտութեան եւ հմայութեան . և զպիւր
գործոց իւ գտեալ Տեառն լստուծոյ զնու-
տա յանբաւ չարիսն . Եւ նոցա պատուհաս-
տարակոյս, և կարօտութիւն, և եբեր ի
վերայ նոցա բազմութիւն ձագուց զոր ճւ-
կոչեն . և ի ժամանակս հասման այգեաց և
անդաստանաց ուտէին զբեր երկրին . և այս
եղեւ զամս բաղումս : Իւ Վաղդէացիքն
իւրաքանչիւր ոք սակաւ ինչ հերկեր և ցա-
նէր . և արամբք պահէին զնոսա ի բաց բը-
շելով զթուշունսն, և զոհեցին զոհս դիոյն
իւրեանց, և ուխտեցին ուխտս և ոչ լինէր
դիւրութիւն, և ոչ կախարդութեամբն կա-

րէին հնարս գտանել, իսկ լ'բրահամ եօթն
 և տասն ամաց եղեալ պահէր զանդաստանս
 հօրն իւրոյ, և ձանձրանայր. և վաստակէր
 'ի վարել զհաւսն, և յոգւոց ելանէր (հանէր)⁽¹⁾
 խնդրէր յամենայն անուանեալ չլ'ստուածո-
 ցն, տալ նմա սակաւ մի հանգիստ. յարեգա-
 կնէ, և 'ի լուսնէ, և յաստեղաց, և 'ի ձու-
 լածու կռոց, և ոչ լինէր լռելի: Եւ 'ի գի-
 շերի միում մտախորհ եղեւ եթէ պատու
 հաս այս յլ'ստուծոյ է, և ոչ է սա դիպու-
 ւած, զի բազմաժամանակեայ եղեւ, և ոչ է
 չարս յաստուածոցս մերոց զի թէ 'ի սոցանէ
 էր, բառնալ կարէին աղաչեալք ի մէնջ յոր-
 ժամ զկամս նոցա կատարեմք: Եւ զի ուսա-
 նէր 'ի հօրէ իւրմէ զաստեղագիտութիւն՝
 յորում քաջ տեղեակ էին 'ի նախնեացն.
 հայեցու լ'բրահամ յարուեստն այն, և ե-
 գիտ զամենայն գունդն երկնից եւ աս-
 տեղօքն որք 'ի նմա կան, զամենեսեան 'ի
 ներքոյ հարկի. ապա ծագեաց ի սիրտ նորա.
 'Նշալ լուսոյ մեծին լ'ստուծոյ. և ասաց է
 ոմն անծանօթ լ'ստուած շարժիչ և հարկա-
 նող ամենայնի և արարիչ կաղմիչ նա է բոլո-
 րից, և մոռացօնք լեալ է արարածոց իւ-
 րոց, և կամք հրամանի նորա ոչ է առ մեզ

(1) Երկու օրի, յոգւոց հանէր:

և 'ի նմանէ է վրէժխնդրութիւնք պատու,
հասիս 'ի վերայ մեր : Եւ զգիշեր ումենայն
հաստատեաց 'ի սրտի իւրում զբանս զայս .
և 'ի տունջեանն երթեալ յանդն ել 'ի վե-
րայ ծնգաց իւրոց և ամբարձեալ 'ի վեր ըզ-
բազուկսն իւր ասաց . սնծանօթ լ'ստուած .
արարիչդ ամենայնի , և շարժիչ . և այս
թռչնոցս ստեղծիչ և հարկիչ , հալածեալ ըզ-
տոսա , և ծանո մեզ զբեզ . և գկամն քո : Եւ
ընդ ասելն զբանս զայս վաղվաղակի անյայտ
եղէն ձագքն յամենայն անդաստանաց քա-
ղաքին , և ասաց լ'բրահամ՝ մեծութիւն և
փառք 'ի բարձունս՝ ահա գտայ (1) զլ'ստու-
ած . ոչ է այլ լ'ստուած բաց 'ի քէն Տէր
արագալուր և բարի , և զօրութիւնն քո ընդ
քեզ , և փառք քո լոցէ զամենայն երկիր :
Եւ գնաց լ'բրամ խնդութեամբ 'ի տուն
իւր . և որտմեաց 'ի տան հօր իւրոյ , և ոչ
հաւատացին նմայ , այլ նա ոչ դադարեաց
'ի խնդրելոյ զճշմարիտ լ'ստուած . զի յայա-
նեսցի նմա ծանօթապէս :

Յայն ժամանակի մեռաւ Վիլյու թագա-
ւորն և թագաւորեաց լ'իկնոս որդի նորա
սմա յիսուն երկու (2) : Երկրորդ թագաւոր

(1) Մի օրի . գտաք : Միւս (2) երկու օրի . ժԲ . (12) օրի . գտայ :

Լ՛թուրացոց . Սա շինեաց զՆինուէ և եդ-
զարքայու թիւն իւր անդ . սա կազմեաց
կուռս հօր իւր ոսկեղէն (1), և ետ երկիր-
սրագանել նմա : Ի ժամանակս նորա շինեցան
Ուրբուլթ . և Ուսան, և Քղանէ, Ի սոյն
ժամանակս շինեցաւ Լըրուսաղէմ ՚ի Սելքի-
սեդեկէ Քանանացոյ, զոր ասեն որդի թա-
գաւորին Քանանացոյ որում անունն Սելքի
Ճանաչիւր . և կամեցաւ հայր նորա զոհել
զնա կռոյն, և տեսեալ Լստուծոյ զզօրու-
թիւն որ կայր ծածկեալ ՚ի մանուկն . և ար-
ժանի իսկ էր լինել օրինակ միածնի իւրոյ,
սաստեաց մեհենին, և ընկզմեցան ծնողքն
նորա քրմօք, (2) և յափշտակեցաւ մանուկն
յանապատ և սնաւ խնամօքն Լստուծոյ . և
եղել այր հրաշալի Քահանայ Լստուծոյ և
թագաւոր երկրին . և շինեալ քաղաք դնէր
նմա անուն Ուրիշ զէմ (3) . որ թարգմանի
գեօղ խաղաղութեան :

(1) Մի օրի, կազմեաց կուռս և փոխեաց զաթոռ թագա-
ւորս հարկիւր ոսկեղէն : ւորութն իւրոյ յԱթուրեոյ

Մի օրի, կանգնեաց կուռք ՚ի Նինուէ . և կազմեաց կուռք
մեծ արկածու հօր իւրոյ՝ ոսկե- մեծ արկածու հօր իւրոյ Բի-
ղէն : լոսի, և ետ երկրպագել նմա :

Մի օրի, կանգնեաց կուռք (2) Երկու օրի յաւելան հան-
մեծ ահարկու հօր իւրոյ՝ ոս- գերմ :

կեղէն : (3) Երկու օրի . Ուրիշ զէմ :

Հին օրի, շինեաց զՆինուէ

Եւ Լճրահամ եղեւ յառաջագէմ հա-
ճոյ Աստուծոյ և էր նա վաթսնամեայ . եւ
լուաւ Լստուած քաղմաժամանակեայ և անկ
ձանձրոյթ աղօթից նորա և աներկբայ հա-
ւատոցն և ասէ ցնա . եւ յերկրէդ յայդմա-
նէ և աարայց զքեզ ՚ի զրկեալ վիճակ ժա-
ռանգութեան Ամաց հօր քո . և անդ ծա-
նուցայց քեզ ըստ կարօտութեան քո . եւ
տաց զերկիրն քեզ , և զաւակի քում յաւի-
տեան :

Եւ լուեալ Լճրահամու պատմեաց հօր
իւրոյ , և կամեցաւ երանել ընդ նմա . և ե-
կին մինչեւ ՚ի Խառան ելեալ յԱռհայէ
քաղդէացւոց . և անդ քոեղի առին և ըս-
տացան անդ տունս և ստացուածս , և կանգ-
նեաց հայր նորա անդ կուռս , և այրեաց
Լճրահամ զմեհեանն յորում կանգնեցաւ
կուռքն . և Լճան եղբայր նորա կամեցաւ շի-
ջուցանել զհուրն , և անդէն այրեցաւ առա-
ջի հօր իւրոյ :

Իսկ ոմանք զիշակէսն ՚ի հնարից նորա
ասեն լեալ , և ՚ի Տեառնէ սպանեալ :

Եւ եղեալ Լճրահամու եւթանասուհի
և հինգ ամաց՝ դարձեալ լինի նմա հրաման
Աստուծոյ գնալ յերկիրն Քանանու . եւ
թողեալ նորա զաղգատոհմն իւր ՚ի Խառան :

3

ԳՐԱԴՐՈՐԱՆ

ԳՐԻԳՈՐ ԱՊԱՃԵԱՆԻ

Կարգաթիւ.....

Digitized by Google

Լսեն ոմանք այլ կին նորա բայ 'ի Սառայէ
և որդի Սվրեստէ անուն , որք ոչ յօժարեցին
ելանել ընդ նմա : Իսկ նորա անդիմադարձ
եղեալ հրամանի (1) մեծապէս (4) ել և գնաց :

Բայց խնդիր տարակուսի (2) է 'ի տեղւո
ջըս , զի հայր նորա եւթանասուն ամաց ծը
նաւ զնա , և երկու հարիւր հինգ ամաց մե
ռաւ : Եւ Ստեփաննոս ասէ , թէ յետ մե
ռանելոյ հօրն փոխեաց զնա անտի : Եւ Լբ
րահամ եւթանասուն և հինգ ամաց էր .
զարմանք է զի Լբրահամ հարիւր երեսուն
և հինգ ամաց գաց : Բայց թէ Սամարացւոյն
որ ճշմարտէ (5) զի ասեն թաքայ լեալ եւթ
անասուն ամաց ծնաւ զԼբրահամ և եկաց
այլ եւս եւթանասուն և հինգ ամ . կամ
որք զՍառայ յորանայ ասեն և դուստր Լ
ռանայ . զիմքդ Լռան քան զտասն ոմն ծը
նանել կարէր զՍառայ . զի գիր յայտնապէս
տսէ զԼբրահամ տասն ամաւ երէց քան զՍա
ռայ . այլ որպէս ասացաքն այնպէս ճշմարիտ
համարիմ գող զերդ :

Եւ եկեալ Լբրահամ յերկիրն Վանանայ
ւոյ և եղեալ ութսուն և հինգ ամաց՝ մը
տաւ (եմուտ) յԱգիպոս :

(1) Երկու օրի , յաւերուն սելի :

Աստուծոյ :

(5) Երեք օրի . բայց զՍա

(2) Երկու օրի , տարակուս մարացւոյն որք ճշմարտէ :

Եւ ելեալ անտի ծնաւ զԽանայէլ (4) 'ի Հագարայ Եգիպտացւոյ . և Սաուայ անփորձ միտց 'ի Փարաւոնէ, զի ծնցի զօրինակ Տեաւոն մերոյ մայրուր յարգանդի :

Իսկ Թագաւորն՝ Լէնսս զահի հարեալ 'ի կնոջէ իւրմէ իստագունէ քան զինքն՝ փախ չի յանճանօթութիւն . ոմանք ասէն 'ի Լլիւ տէս , և անգ. մեռանի :

Եւ առնու զԹագն Համիրամ կին նորա և իշխէ ԼԵԹՈՒՐացւոցն : Սա Թագաւորեաց ամս քառասուն և վեց, այլք երկօտասան (2) ասէն . սա արար զհողակցս բլուրօղ՝ զոր կոչեն Թիլա , վասն թօնից զգուշութեան և ամրոյսց աղագաւ . բացց գտար և այլ պատճառ թրացդ , ասացեալ եթէ 'ի յաճախել կուսպաշտութեան յամենայն երկիր , սառտեաց Տէր դիւաց և եհան հողմ՝ փոթորիկ յերկիր , և դողաց երկիր 'ի հիւանց , և տապալեցան քաղաքք և տունք . և առեալ փութորկին զկաւռն հանդերձ դիւօքն Թաղեաց 'ի տեղիս տեղիս հողակուտիւք . և բնակեալ են 'ի նոսա դեւքն, վասն 'ի տանջանա մինչև ցայսօր և տակաւին լսեմք եթէ կախարդք մանաւանդ առ թլօքդ առնեն զարուեստս իւրեանց , և գայ 'ի դիւաց անտի որոտումն ձայնից :

(1) Ռմանք օրի . Սմայէլ :

(2) երկու օրի . ԾԲ . (52) :

Լ՛բրամ նորոգեալ Լ՛ստուածածանօթու-
թեամբն, և նոր իմն ծնեալ պանդխտու-
թեամբ օտարութեանն կոչեցաւ Լ՛բրամ,⁽¹⁾
և կին նորա Սառա, անուանեցաւ Սարրա,
որ խնայեալ լինի հայր ընտիր, և իշխանա-
կան տիկին:

Եւ եղեալ Լ՛բրամ իննսուն և ինն ամաց
թլփատի, և զատչի այնու յազգացն⁽²⁾ յա-
րոց միջի բնակեալն էր: Եւ եղեալ հարիւր
ամաց ծնաւ նմա Սահակ ըստ աւետեացն
Լ՛ստուծոյ: Եւ հարիւր տաան և եւթն⁽³⁾
ամաց լեալ էած զորդին ՚ի զենուամն, և տը-
ւաւ նմա կրկին պարգեւոք նորագոյ խոյիւն
փոխանակեալ յօրինակ մեծին: Ոմանք ասեն
երեսնամեայ զՍահակ ած ՚ի զենուամն: Ի յի-
նըն ամին Սահակայ՝ պատմեցաւ Լ՛բրահա-
մու թէ ծնան ուստերք և դստերք՝ յաքով-
բայ եղբօր քո, և յերեսուն և եւթն⁽⁵⁾ ամին
Սահակայ մեռաւ Սարրա:

Ոմանք ասեն սատանայ գոյժ ետ Սառա
յի թէ զենաւ որդին քո և մահացաւ ՚ի ժա-
մըն՝ չէ ընդունելի բնաւ: Եւ եղեալ Լ՛բ-
րամ հարիւր եւթանասուն և հինգ ամաց

(1) Ոմանք ազգացն:

(3) Հինն. և երկու օրի:

(2) Հինն. և այլ երկու ԼԵ. (35):

ՊԷ. ՃԺԵ. (415):

մինչեւ յերեսուն և եւթն (1) ամն (Հակովբայ,
կատարի լի բարութեամբ, և հաճոյիւք լ'ա
տուծոյ :

Ի հարիւր քառասուն և ութն (2) ամին առ
դիւնտուր (3) և ստացաւ վեց որդիս 'ի նմա
նէ :

Իւ յաւուրս սորա Համիրամ հարթեաց
զհող երկիրն լ'սորոց (4) վասն ջրհեղեղաց :
Իւ զլ'բրահամ ասեն ոմանք աշխատեալ 'ի
գործն : Իւ 'ի ժամանակս յայս է թագաւոյ
Թիւնն Սիկոնացւոց 'Նոյնպէս և Կրիսացւո
ցն (5) թագաւորեաց Կրէս անուն, որով
կոչեցաւ և երկիրն՝ և յայսմ ժամանակս էր
Պիայ (6) որ և Պեղղուպենէս (7) ասի, և յանուն
նորա կոչի երկիրն : Հուծսուն և հինգ ա
մին լ'բրահամու խմայել ծնաւ, ուստի լ'բ
գարայիք (8) և Սարակինուք, և խմայելացիք
և Տաճիկք կոչին : Ի քառասուն (9) ամին առ
Սահակ զԹեբեկա, և 'ի վաթսուն ամին յը
ղացաւ, և գնաց հարցանել զլ'ստուած 'ի

(1) Երեք օրի. ԼԵ. (35) : Խուշոս ասէ երկիրն :

(2) Հին օրի. ՃԻԲ. (445) :

(6) Երեք օրի. Պերա :

(3) Հին օրի. Կենգաւրա :

(7) Երկու օրի. Պեղղուպեն

(4) Երկու օրի. Աօից Բե-

շեստացի :

բէա օրաւոր :

(8) Երկու օրի. Հագա-

(5) Եւթն օրի. Կրետաց-

րացիք :

ւոց. որ է օրաւ. ՂԻ 'ի երե-

(9) Հին օրի. ԼԸ. (38) :

ձեռն Սէլքիսեդեկի, որ նախածանօթ (1) էր նոցա. քանզի երկու որդիքս էր յըսցեալ, և վիճէին մանկուէքն:

Եւ ասէ Սէլքիսեդեկ Քահանայն Լստուծոյ բանիւ տեսուն, երկու ազգք են յարգանդի քում, և երկու ժողովուրդք. որք էին Յակոբ՝ յորմէ Իսրայէլացիք: Եւ Լսաւ՝ յորմէ Եդովմացիք որք են Նորանկք:

Օպստու ժամանակօք Թադաւորեաց Լքգիացւոցն Ինաբա, զոր Եդիպտայիքն Իսիւ և Սեբուսիս (2) կոչեցին: Եւ էր սա կին դուստր Սվայ, և սա կոչեաց զԼքգոս գեան Ինաբիոս:

Ի յեւթանասուն և հինգ ամին Սահա կայ եւթն և տասներորդ իշխանայաւ յԵդիպտոս Լպիս, և Լստուած կոչեցաւ (3) և ոմանք Սարապին (4) կոչեցին. և եկաց Սահակ հարիւր ութսուն ամ մինչեւ յերեսուն և մի (5) ամն ի եւեայ:

Եւ Լքիմեղք ագարացի (6) Թադաւոր

(1) Ոմանք. նախ անծանօթ:

(5) Երկու օրի. Լ. (50):

(2) Մի օրի. ասէ Բայն Իսիս. և լսէ Դեբուսիս:

Մի օրի. ԼԲ. (52):

(3) Ոմանք՝ չատուած կոչեցաւ. ոմանք ատուած կարծեցաւ:

(4) Հին օրի. Սքիմեղք Թադաւոր քաղաքի որ է Գերերայ փղապաւոց բարեկամ տան Աբրահամու:

(6) Մի օրի. տարապին:

Փղշտացւոց բարեկամ էր նոցա (1) : Ի հարիւր երեսուն և եւթն (2) ամին Սահակաց գնաց Յակոբ օրհնութեամբ հօր իւրոյ 'ի Խառան :

Օպստու ժամանակաւ յերկիրն Փղշտացւոց շինեաց Լամպր իշխանն զԱիւքէմ բաւ զաբ . յանուն որդւոյ իւրոյ Աիւքեմայ յորմէ յափշտակեցաւ 'ի նայ :

Յակովբ լեալ անդ ութն ամաց՝ առ զ[իայ դուստր] արանայ Եսորւոյ . և ութսուն և հինգ ամաց , ծնաւ զ[Իորէն (3) և յութսուն և ինն ամաց՝ (4) ծնաւ զ[Եւի , և յիննուսուն և մի ամին ծնաւ զՅովսէփ . և 'ի հարիւր ամին ել առ Սահակ հայր իւր :

Ի յիսուն ամին Յակովբայ Փորոն ևս թաղաւորեաց Լըզիացւոցն , որ նախ օրէնս և ատեանս և դատաւորս եղ . և յեւթանասուն և հինգ ամին Յակովբայ Ովգիսիս շինեաց զԼեււսինա Յատրիկէ , և Թէսաղոս թաղաւոր Թէսաղացւոցն (5) որով կոչեցաւ

(1) Հին օրի . եւ լեալ Յաբէն և զԸմաւօն :

կոր հե. (75) ամաց 'ի ՃԼԵ .

(135) ամին . . .

(2) Մի օրի . ՃԼԵ . (135) :

(5) Հին օրի . դնէ նախ ընդ

Ռոգէն . զԸմաւօն ստոյ զԸԼԻ :

Երկու օրի . չորէն զՌո .

(4) Հին օրի . 'ի Ժ . (10) մին

Ղեւայ . Լիկի . Գինուսուն և Ինն

ամին իւրում .

(5) Երկու օրի . Թեսաղոս

նիկեցւոց :

աշխարհն : Եւ Սեփնէ քաղաք շինեցաւ : Ի հարիւր տասն ամին Յակոբայ Թագաւորէ Լքգիացւոցն Լլպիս : Սմանք ասեն թէ զեղբայր իւր եթող Թագաւոր Լքգիացւոցն , և ինքն չորաւ յԱգգիպտոս , և սա է Լլպիսն Լքգիպտոսի : Սա շինեաց զՍեմիիս յԱգգիպտոս :

Ի տասն և եւթն ⁽¹⁾ ամին վաճառեցաւ Յովսէփ . և յերեսուն ամին տիրեաց Լքգիպտացւոցն ամս ութսուն . զոր պատմութիւնք Լքգիպտացւոցն , եւթն և տասներորդ հարստութիւնք հովուաց անուանեն :

Ի հարիւր երեսուն ամին էջ Յակովբ յԱգգիպտոս . 'ի յիսուն ամին Յովսէփայ Սպարդա շինեցաւ 'ի Սպարտայ որդւոյ Փռոնեայ ⁽²⁾ :

Իսկ յետ Շամիրամայ Թագաւորէ 'ի ամէս և զկնի նորա Իեղեքոս , յետ նորա Սեննա : Յակովբ եղեալ հարիւր քառասուն և հինգ տակաց վախճանի : Իայց մինչդեռ էր նա յերկիրն Քանանացւոց զկնի մահուանն Սահակայ վարձեաց Լսաւ զորդիւն Լմոնայ և Սափաբու և զԼրամ , և եկն 'ի վերայ նորա և տպանաւ 'ի Յակովբայ . և հարկեցան որդիքն Լսաւայ՝ Յակովբայ :

(1) Երկու օրի. ԺԵ. (15) : Այս օրի . 'ի խրդին զանց արտք

(2) Մի օրի . Փոնորեայ . յիւլէլէլիսն :

Եւ ՚ի մտանէն (Յակովբայ Ագգիպոսս՝ Լորոց թարգմանն եւ թանասուն ոգի ասէ : Եւ թանասունքն՝ եւ թանասուն և հինգ ոգի (1) : Քանզի օրդիսն (Յովսէփու և զորդիս օրդւոց նորա որ չին ծնեալ ՚ի համար առնուն եւ թանասունքն :

Ղեւի լեալ քառասուն և հինգ ամաց ծնաւ զԿահադ , ոմանք զփորձանքն (Յովբայ աստ ասեն : Կահադ լեալ վաթսուն ամաց ծնաւ զԼմրամ (2) . Լրամ եւ թանասուն ամաց ծնաւ զՂովսէս :

Յայսմ ժամանակի թագաւորեաց Լթուրացւոցն Եղապարս :

Յովսէփ եղեալ հարիւր տասն ամաց վախճանի , և ՚ի վեց ամին Լմրամայ . և խոստմանն Լստուծոյ յերկու հարիւր ու թսուն և վեց ամին :

Ստին որդիքն Իսրայելի ՚ի ծառայութիւն յետ մահուանն (Յովսէփու : Եւ թագաւորեաց Քեբրոն՝ ամս երեքտասան , և յետնորա Լմնափթիս ամս քառասուն երեք . սա սկըսաւ հեղձուցանել զտղայսն Իսրայելի ՚ի Նեղոս գետ :

(1) Առաքեաց Յովսէփ և ծոց . Է . 14 :
 Կոչեաց զՅակովբ զհայր իւր և
 զամենայն ազգատոհմն ոգիս
 եւ թանասուն և հինգ : Գոր.

(2) Հին օրի . յաւելլու .
 և եկաց ՃԼԳ . (135) , ամսին ,
 չեւ յերեք ամն Մովսիսի :

Եւ Սոփէս ընկեցեալ ըստ ոճոյն եբարձ
 զնա թերմութէս դուսար Փարաւոնի, զոր
 Լբրայեցիքն Սառի կոչեն, որ եղև կին Բա-
 նագրա թագաւորին։ Սեմիւ քաղաքի։ Եւ
 ապրեալ Սոփէս ի ջրոյն յերեք հարիւր յե-
 սուն ամի խոստմանն Լստուծոյ. և ի ղեալ
 փասնամեայ՝ տուաւ յուսումն յՆէսն եւ
 յԼմբէսն որք էին յորդուոյն Բարիսբայ կա-
 խարդի քաղդեացւոյ։ Եւ հարածեալք ան-
 յոի վասն գողանալոյ զողայս երկրին և զոհե-
 լոյն կռոցն զոր յանուն հօրն իւրեանց կանգ-
 նեալ էին. և էին սգա հմուտեալք քաղդե-
 ախան և յունական ճաքաարութեամբ, եւ
 յաւելին զԵգիպտոսին, և այնու վարժե-
 ցաւ Սոփէս ստիպեալ զնոսա Բամբշանն
 Սառիայ։

Ի քսան երկու ամին Սոփէս իշխանացաւ,
 և շինեաց զքաղաքն Հերմուպոլիս (1), որ և
 կոչեցաւ յանուն սնուցչին Սոփիսի Սառիա։
 Յայնմ ժամանակի Լթովպացիքն որ լեալ
 էին հարկատուք Եգիպտացւոցն, և գտին

(1) Երկու օրի. ի քսան
 երկու ամին Մովսիսի սկսաւ
 կաւադործութիւն իօրայիլի
 ի քսան և ութն ամին Մով-
 սէս իշխանացաւ, և շինեաց
 զՀերմուպոլիս քաղաք. . . .

Հին օրի. ի քսան երկու
 ամին Մովսիսի նեղել սկսաւ
 թագաւորն զԽորայէլ շինուա-
 ծօք քաղաքաց։ Եւ ի քսան և
 ութն ամին Մովսիսի շինեցին
 զՀերմուպոլիս։

զնոսա, և սպա տարտամբեցին, և եկին 'ի վերայ 'գիպտացւոց և գտին զնոսա անպատրաստս, և գերեցին և առին զանուա. նեալ մայրն Սոխիսի, և տարան : 'Եւ Սոխիսեա լեալ զօրավար 'գիպտոսի՝ կռուեցաւ ընդ 'Թոփլիայ զտեսն ամ, և գնացեալ 'ի վերայ նոցա ընդ օձուտ անապատն եղումբք և արագլօք՝ ուստի նոքա ակն ոչ ունէին, և զկնի տասն ամի առ զ'Թոփլիոս՝ 'Էւ առ ըզ. Թագուհի նոցա զՓէսբաս և զՍառի մայր իւր, և դարձաւ 'գիպտոս քաջ և արի ու նուամբ : 'Եւ նախանձեցաւ ընդ նմա այրն Սառեայ և կամէր սորանանել զնա, բայց պատկառէր 'ի կնոջէ իւրմէ :

'Եւ մեռաւ Սառի, և Թաղեաց զնա Սոխիսեա, և առաքեաց այրն Սառեայ զՔսանթիս (1) չարչարիչն Իսրայելի սպանանել ըզ. Սոխիսեա՝ և յառաջեաց Սոխիսեա, և սպան զնա և ինքն փախեաւ 'ի Սադիսամ : 'Եւ զկնի փախչելոյն Սոխիսի առին 'Նէսն և 'Մրէսն զօրդիսն Իսրայելի, և տարան զնոսա յանապատ հնգետասան (2) աւուր ճանապարհաւ՝ և շինեցին անդ դրախտ զեւթն և տասն (3) ամ, և ամրացուցին յոյժ յոյժ, և 'ի կա-

(1) Մի օրի. Քսանթիս.

(3) Մի օրի. ԺԵ. (15) :

(2) Մի օրի. ԺԵ. (17) :

տարման շինուածոյն առին 'ի տղայոցն Իս-
րայելի ինն հարիւր ութսուն մանկունս ան-
մեղս, և զոհեցին դիւաց՝ և կոչեցին զիշ-
խանն դիւաց 'ի զոհն, և եդին պահապանս
դրախտին. և յայնմ հետէ մանաւանդ հնա-
զանդեցան դեւք կախարդացն 'ի գործս տը-
լմայ և յամենայն հնարս :

(1) յայսու ժամանակաւ էր Պրամիթեւս ի
մաստասէր՝ որ ստեղծանել ասեն զմարդիկ,
զի իմաստութեամբ 'ի գիտութիւն ածէր
ղտգէտն :

Իսկ Սոլմէս գնացեալ 'ի Բուշացիսն (1)
առ Հռապուէլ որդի Դադանայ որդի (2)
Յեկտանայ յորդոց անտի կենդուրայ. և
առ զդուստր նորա 'ի կնութիւն և ծնաւ 'ի
նմանէ երկուս որդիս՝ և էր Սոլմէս քա-
ռառուն ամաց : Յայնմ ժամանակի ասեն
զԱսկղեպիդէս բժիշկ երեւեալ ճարտար, և
Լիլլաս (3) Պրամիդեայ եղբայր՝ աստեղագէտ
որ զերկինս կրեալ (4) ասիւր, զոր Իւրիպի-
դիս լեառն անուանէ 'ի վերոյ քան զամպս :

Եւ զայսու ժամանակաւ ասեն Լիթով-
պացիք 'ի Հնդիկէս գետոյ գնացեալ առ

(1) Մի օրի. 'ի Բուշացիսն

(5) Ոմանք Ատղաս :

(2) Մի օրի. որդի Դադա-

(4) Երկու օրի կրել :

նայ որ Յեկտանայ :

Լճիպատոսիւ բնակեցան : Լ՛ւ Կորիտացիք և Կորիւբանդք զգինուք Կաքաւան գտին :

Լ՛ւ աստ ասեն առ Ղեւկաղինիւ Լ՛թե-
սաղիայ եղեալ ջրհեղեղ , և առ Փայիթոնիւ
Դ՛թովպիայ հրայրեացքն . և բազում ապա-
կանութիւնք ՚ի տեղիս տեղիս ըստ Պղատու-
նի պատմելոյն . և զՎիկրովս Դ՛տկեայ որ է
Լ՛տտիկէ Թագաւորել ⁽¹⁾ ասեն ոմանք , եւ
կէոք Դ՛գիպատոս ասեն Թագաւորել նախ ,
և ապա Դ՛տտիկէ : Իսկ (3)ոյնք ասեն սա շի-
նեաց զԼ՛թէնս յանուն կնոջ իւրոյ : ⁽²⁾ Եւ
կոչեն երկրոյս կամ զի երկայն էր և կամ զի
երկու լեզու գիտէր զԴ՛գիպատոսին և զ(3)ու-
նացն : Տիրեաց սա և միջերկրեաց և յանուն
սորա կոչեցաւ Կապադովկիա :

Լ՛ւ յաւուրս սորա երեւեցաւ ձիթենի
ի Դղեկին Լ՛թենայ ուստի առասպելն եւ
ղեւ ստեղծեալ : Լ՛ւ սա կոչեաց զԼ՛րամադդ
(4)եւս , և նախ եզն զոհեաց և յայսմ ամի
Ղեւկաղինն Պսունասացւոյ ⁽²⁾ կողմանցի
սկիզբն արար Թագաւորելոյ :

Լ՛ւ Դ՛լեննոսէ որդւոյ Ղեւկաղինի
Լ՛ղղադացիք կոչեցան , Ղրեկք Լ՛ղենքն , ⁽³⁾
և Դ՛կտէ Լ՛տտիկեցիք :

(1) Կէոք Թագաւորեալ : Թեան երեւի լինել :

(2) Մի օրի . Պառն ասո- (3) Հեղէնք և կռէք :
բւոյ : Սխալ ընգօրինակու-

Ի. քսան և հինգ ⁽¹⁾ ամի աւետեացն Վերահամու կորնթոս քաղաք շինեցաւ՝ որ երբեմն կոչրա կոչէր : Եւսեբի ասէ թէ կլորնոսի Վթենացւոյ դուստր էր Վոխա աւուռն ՚ի նմանէ կոչեցաւ աշխահն Վատիկէ :

ՔԼՈՒԽ Ք.

Յազազո Մովսիսի ընդ ծովն կարմիր :

Մովսէս լեալ եւթանասնամեայ, երեւմանն Վստուծոյ արժանացաւ. և զտասն ամն յապաղէր գնալ յԷգիպտոս, և հարկեալ ՚ի Տեառնէ գնաց ութսուն ամաց. և յաւետեացն Վստուծոյ չորս հարիւր երեսուն ամ էր թուին. և յեւթանասուն և հինգ ամին Վերահամու : Երկու հարիւր հինգ ամ, մինչ ՚ի գալն ⁽²⁾ Յակովբու յԷգիպտոս, և երկու հարիւր քսան և հինգ ամ կացին յԷգիպտոս. և չորս հարիւր ամն լցեալ էր ըստ հրամանի Տեառն սպանանել զԷգիպտացին՝ և ոչ կամեցան փրկիլ որդիքն Իսրայելի՝ այլ մերժեցին զփրկիչն : Եւ զտասըն ամն Մովսէս յապաղեաց զի սու Վստու

(1) Մի օրի . ՚ի ճի . (420) :

(2) Ռմանք ՚ի գնալն :

ուած վճարեալ էր . և գնացեալ յ'ովսէս յ'ի-
գիպտոս տասն հարուածով տանջեաց զի-
գիպտոս , փոխանակ տասն փորձանոցն լ'բ-
րահամու , և փոխարէն հարիւր քառասուն
և չորս ամի չարչարանացն իսրայելի :

Եւ իգիպտոսն թարգմանի հալոց եր-
կաթի : (1) Կռաջինն շինեաց զնա յ'եծրայիմ
որդի Քուշեաց որդւոյ Քանանու . և կոչե-
ցաւ յանուն նորա յ'սր : Եւ զկնի յ'լրիանէ
լ'լրիա կոչեցաւ , և յ'ամառիա թագաւոր
կոչեաց (1) զնա յանուն գետոյն իգիպտոս .
զի Նեղոս իգիպտոս կոչիւր , որ է ինքնա-
բուղի : Եւ անուն թագաւորին ընդ որ պա-
տերազմէր յ'ովսէս , Փէսիոս (կամ Փէսիոս)
(2) կոչէր , այլք իսնաքարիս անուանեն :

Եւ յորժամ արիւն ըմպէին իգիպտացիքն
տաղտկանային , և երթային 'ի Վեսէմ , և
խնդրէին ջուր , և յորժամ տային արիւն լի-
նէր (3) և ասլա կամէին 'ի բերանացն իսրա-
յելի առնուլ 'ի բերանս իւրեանց , և 'ի կը-
լանէն իւրեանց փոխէր յարիւն : Եւ յ'յնպէս
և զխաւարն նոցա ոչինչ կարէր լուսաւորել ,
ոչ կրակ և ոչ ճրագ . և նողկոտէին 'ի ծծել ըլ-

(1) Ռմանք շինեաց :

Ջանացին ըմպել 'ի ձեռացն

(2) Հին օրի . Փանոս :

Իսրայելի , և լինէր արիւն :

(3) Երկու օրի . յաւելու . և

ԹանձրուԹիւնն խաւարեալ օդոյն . և 'ի մահ
անդ անդրանկացն Լեզիպտացւոց ելին որ
դիքն Իսրայելի վեց հարիւր հազար արու
'ի քսանամենից մինչեւ 'ի վաթսուն ամն թը
ւեալք : Եւ էր յեղեցն Լեւոնայ երեք
հազար ութ հարիւր քառասուն և երկու
ամ : Եւ ելին յաւուր հինգշաբաթի և ան
ցին ընդ ծովն 'ի կիւրակէի :

Եւ 'ի ձգելն Սոփիսի զգաւազան 'ի վե
րայ ծովուն զայն ասաց . Եյի Լստուած իմ⁽¹⁾,
Շրայիա դու հաներ զմեզ Լստուած , և 'ի
ձախն ասաց , Երոփայ տէր Լստուած ընդ
մեզ , և խաչանիշ նկարու դրոշմն արար նոցա
ճանապարհ նոր՝ ոչ միայն ցամայեալ 'այլ և
կանանչացեալ լայնացեալ յոյժ , մինչեւ եր
կոտասան ցեղքն Իսրայելի աղիսիւք իւրեանց
հանդէպ միմեանց չուէին :

Եւ յիս եմուտ ցեղն Բենիամինի և ապա
ցեղն Եւեայ ապա Յուդային և այլոցն՝
և աստի կոչեցան Լեբրայելի . և տուաւ նո
ցա նոր լեզու և բարձաւ Լեզիպտոսին , և
նման է հայրենի լեզուին , զոր և արդ ունին ,
և այնու երգէին « օրհնեսցուք զՏէր զի փա
ռօք է փառաւորեալ » :

Եւ զկիի նոցա եմուտ Փարաւոն ևսու

(1) Երկու օր . յաւելան և 'ի յաջ կողմն ձգեալ ասէ :

զան 'ի ջուրան փոխանակ մանկանցն խաբայելի : Եւ եհան ջուրն զտրանեալն՝ մասն բազում 'ի կողմն խաբայելի զինաքն խրեանց , և իւրաքանչիւր զտէր իւր ճանաչեաց և թաղեաց . և առին զաղառապնու թիւնս նոցա , և այնու կոտորեցին զ՝ մաղէկ . և յայնմ կաղմանէ զհանեալն 'ի ծովէն առին Եթովպացիքն որք եկեալ էին 'ի Գանդէս ⁽¹⁾ գետոցն , և կատարեցաւ բան Սողմոսին ⁽²⁾ կերակրել զԵթովպացիսն :

Եւ երեւեցաւ Երակէս 'ի Փիւնիկէ և զգիւտ որթոյ առասպելէան 'ի 'Իսնիսայ ոչ 'ի Սելովմապոյն ⁽³⁾ :

Եւ 'ի սոյն ժամանակս Եւրոպագոս ⁽⁴⁾ կոչեցաւ զատարանն , և յետ ելիցն խաբայելի շարժեցաւ Եգիպտոս զԵթն ամիս՝ և 'ի տունս ոչ բնակեցին : Եւ ասեն թէ յրնկրդմին Փարաւոնի՝ մնացեալքն Եգիպտոս իւրաքանչիւր որ զգործս իւր աստուածացուցին , իբր թէ եղեալ նոցա փրկութեան պատճառ : Ինոյն ամի ութսներորդի Սովսեփ պարտեցաւ Եմաղէկ հարձորդին Եսաւայ՝ քինախնդիր ընել ⁽⁵⁾ նախնւոցն իւրոյ : Եւ 'ի

(1) Մի օրի . Գանդէս :

ցալն :

(2) Սմանք՝ մարգարէին :

(3) Երկու օրի . Արիսպագոս :

(4) Երկու օրի . Իսնիսայ :

(5) Եղեալ :

նմին տարւոյ յերկրորդումն ամսեան ել 'ի լեառն մթապատ առ տէր :

Եւ զգլխոս իմաստնաւոր երրայեցի ազգաւ ասէ . թէ նախ Սոլսէս շնորհիւ Նա տուծոյ գիր արար 'ի վերայ նոր լեզուն , զոր առին . և այն գրովն ետ Նստուած Սոլսիս 'ի տախտակսն յետ յիսուն աւուր ելից նացա : Եւ յառաջ շինից գիրքն գրեալ Սոլսէս զոր տեսեալ էր և գիտէր . և ասաց ց'Նստուած՝ զոր չեմ տեսեալ զլինելութիւն աւրարածոցս որպէս գրեցից , վասն այսորիկ իմանալի և անմարմնապէս արար առաջի նորա զաշխարհս աւուրս քառասուն . և զգալապէս ետ հրաման ձեւակերպել զսա 'ի կազմութիւն խորանին՝ որ գործեցաւ զեւթն ամիս ընդ եւթն աւուր արարչութեանն :

Եւ ասպա գրեաց զգիրս Օննդոցն և զայլ երկսն . և 'ի մուտս երկրորդի ամի ելից կանգնեցաւ խորանն . և անդքէն դարձան կեանք դրախտին անաշխար և անցաւ : Ի կարծոյ կամէր տանել զնոսա Նստուած յերկիրն պարգեւաց զաւուրս քառասուն յետ լրտեսելոյ զերկիրն , որ էր յերկրորդում ամի ելիցն յորժամ կանգնեցաւ խորանն : Բայց զի բամբա սեցին զերկիրն օրհնեալ 'ի Տեառնէ , և 'ի կոխմանէ ոտից Լբրահամու զարբեալն , օր

ըստ տարւոյ. ետ նոցա յամել զամս քառա-
 ասն. և ոչ Սովսէս եմուտ յերկիրն, զի երկ-
 ժանայց և զպրացաւ 'ի հարկանելն զվէմն.
 զի նորա սուգ էր 'ի վերայ Սարիամու քե-
 ռն իւրոյ :

Օ կնի վեց ամի ելլցն Իսրայելի թագա-
 ւորեաց Սթենացւոցն Կրօնոս, յորոյ դստե-
 լոն անունն կոչեցաւ աշխարհն Սուտիկէ : Տի-
 րեաց և Սիջերկրեաց աշխարհին որ Կապա-
 դովկիայ կոչեցաւ 'ի Եփրոպեայ, որ նախ
 Սքու կոչէր : Ի քսան ամի իշխանութեանն
 Սովսիսի թագաւորեաց յԳիպոոս Եփու-
 տոս անունն ամս վաթսուն և ութ. ասնն թէ-
 ամս անուամբ կոչեցաւ երկիրն Եփուտոս.
 աստ ասնն շինել տաճար Սպողոնի Սթէնս, և
 անուանիլ Սրիսպագոս : Սովսէս լեալ հա-
 ռիւր քսան ամաց կատարի, և այն է սկիզբն
 Յորեղինին Եբրայեցւոյ : Եւ կատարեցան
 հինգ գիրքն Սովսիսի : որ ունին գործք և
 պատմութիւնք երեք հազար եւթն հարիւր
 ութն ամաց ըստ Եւսեբեայ :

Եւ առ Յեսու որդի Նաւեայ զգաւա-
 ղանն և զիշխանութիւն Սովսիսի, և առաջ-
 նորդեաց ժողովրդեանն Իսրայելի ամս քսան
 և եւթն : Ի վեցերորդ ամի իշխանութեանն
 Յեսուայ Դանաւոս եղբայր Եփուտոսի թա-

գաւորի յիսուն դատերօք զյիսուն որդիս եղբօր իւրոյ կոտորեաց . բայց 'ի | քնկեայ՝ որ յետ նորա թագաւորեաց՝ սա է յամենայն կողմանց աչացեալն :

| տասն և ութերորդ ամին Յեսուայ Փիւնիկս և Կադմոս 'ի Թեբայւոց |, գիւտոսէ յԱսորիս եկեալ՝ թագաւորեցին Տիւրոսի և Սիդոնի . և անուամբ նոցա կոչեցաւ երկիրն Փիւնիկէ և տուն Կադմեայ : Եւ զկնի սոցա բերաւ իմաստութիւն յաշխարհն յայն որպէս Կիրոսս եբեր զընակիչս Սեմիիսքաղաքի 'ի յԱթէնս . և Սերմանեցաւ աղանդն իմաստասիրութեան 'ի Յոյնս (1) . և նա արար Յունաց գիր , զոր այլք զԿադմոսէ ասեն թէ Յունաց գիր արար :

Յեսու կատարեցաւ հարիւր եւթն ամաց , և դատաւորացաւ Վոդոնիէզ եղբայր Քաղեբայ կրտսեր ամս քառասուն :

Կիրիկանոս երեսուն ամ դնէ 'ի մէջ Յեսուայ և Վոդոնիէզի : Եւ Յոյնք յիսուն ամ դնեն զՎոդոնիէզի դատաւորութիւնն : Բայց ութն ամ ծառայեցին Քուսայ զոր Եպան Վոդոնիէզ՝ այն այլ սմա է համարեալ : Յաւուրս սորա շինեցաւ քաղաքն Իւթանիոյ

(1) Ոմանք իգիտուի աւելոյ 'ի Յոյնո աւել անդ իմաստութեան աղանդն իմաստասիրութեան թեան 'ի Յոյն :

որ փոշին Սալոս , Պապոս , Թէտոտէ , Սէ-
գիտաէ , Սարոնտա , և աստ շինեցաւ քաղա-
քն Սիկիլիայ :

Եւ յայսմ ժամանակի Թագաւորեաց Լը-
գիայւոցն Պալապոս , ուստի և Փիլոտոն ե-
րեւեցաւ բարոյախօսն անասնոց և Թռչնոց :

Յետ Կողոնիէղի ծառայեաց Իսրայէլ
Եգիպտոյ արքային Սոլաբայուոյ տամն և
ուրթ ամ , զոր յարեալ են յամն Լըոդայ (1)
Եփրեմացւոյ որ դատեաց զԻսրայէլ ամն
ուրթսուն :

Եստ շինեցաւ Լիւստմոն Քաղսք ՚ի Սա-
ղամոսէ . և յուր ամին սորա Թագաւորէ
Լթենայ Լըքիաթոս . և ՚ի քսան ամին սո-
րա Թագաւորէ Լթուրացւոցն Լամբարի-
դոս ամն երեսուն և երկու . և շինեաց ըզ-
րաղարսէ . և աստ կատարեցաւ չորեք դար-
քն , որ է չորս հազար ամք : յԴամայ մին-
չեւ ց) Սոլսէս քսան և հինգ (2) ծնունդ է ,
և անտի ոչ զծնունդն Թուէ ոճով այլ զանո-
ւանս դատաւորայն : Յետ Լըոդայ ծառա-
յեցին ոյրազգեացն ամն քսան . և զօրացաւ
Սամեգար և ոսկան ՚ի Փղոսայւոյն վեց հա-
րիւր այր մաճով արօրոյն . և Թագաւորեաց
Իարակ Իերովիլայիւ ամն քառասուն . զայ-

(1) Մի օրի . Յաւգուդայ : (2) Երկու օրի . քսան և ուրթ :

լազգեացն ծառայութիւնն նոցա համարին :
 Յաւուրս տրա Յովն կացեալ ապարապեա
 Լ՛թենացւոց Յոնս անուանեաց զԼ՛թենա-
 ցիս : Եւ Լիորինէ քաղաք շինեցաւ ՚ի իբի-
 ալ . և Լրգիացւոց թագաւորքն դադարե-
 ցին , զորս մէք ոչ գրեցաք յանուանէ : Այլ
 կոնացւոց թագաւորեաց Աիկոն , և ՚ի նմա-
 նէ Աիկոնացիք անուանեցան՝ որ նախ կոչէին
 Լգեղացիք : Ի տասն և եւթն ամին Բարա-
 կայի Իղիոն շինեցաւ Եղիոսէ , և Ապարտա-
 ւոց իրքն , որ ասէն թէ վասն ամենայն կող-
 մանց գումարելոյ թշնամեացն Ապարտայ ա-
 նուանեցաւ , որ է ցան ժողովածոյ :

Յաւուրս Բարակայ եկն Սիսարայ զօրա-
 վարն Յաբենայ և կոտորեցաւ : Եւ Յայել
 կին Բաբերայ խորիս վարսեաց ընդ փողս նո-
 րա որ էր յաներացն Սովեսի . և աստ էր
 տեսիլ հարիւր իմաստասիրացն ՚ի Հռովմ,
 որք տեսին ՚ի միում գիշերի զմի տեսիլ եւ-
 թըն արեգակն . զոր Լբիլէ կին իմաստուն
 մեկնեաց ՚ի վերայ եւթն դարուց և եւթն
 նշանաւոր թագաւորայ . և զվեցերրորդն ՚ի
 Քրիստոս մեկնեաց , որոյ ճառագայթն ծած-
 կէր զայլսն և ոչ մոսնէր նման այլոցն :

Եւ թագաւորեաց Սիգոն ՚ի վերայ Լի-
 րիկեցւոցն . և Լթուրացւոցն Պանաւոս ամս
 քառասուն և չորս : Յետ Բարակայ իշխե-

քնն Սարգիսեանցիք ՚ի վերայ Իսրայելի ամս եւթն, և եւ Վեդէոմն կոտորեաց զնոսա հաւրիւր քսան հազար (անձինս) և դատեաց զԻսրայել ամս քառասուն . յայլագդեացն յարին ՚ի Վեդէոմնին :

Վեդաստ ⁽¹⁾ հիւան աստ երեւեցաւ . որ կարծեցուցանէր շարժուն զպատկերոն զոր առնէր՝ զի նախ զոտոն զտոանէր , զոր այլք կից գործէին : Ի մեռասան ամի Վեդէոմնի Վիդեկան քաղաք շինեցաւ . և Տիւրոս քաղաք շինի նախ քան զառաքին Երուսաղեմի երկու հարիւր քառասուն ամս , որպէս ասէ Յովսեպոս :

Յաւուրս Վեդէոմնի Որիւս Թրակացին, և Վինոս վարդապետն Հերակլի երեւէին , Թամիրոս Փիլամոնեայ : Յերեսուն երեք ամին Վեդէոմնի Թափաւորէ ԼԹուրացւոցն Սաւրամոս ամս տասն և ինն . և Թափաւորէ ՚ի Թերայիս Լպողան երաժիշտոր (ասեն) նուափօքն շարժէր զքարինսն :

Օգեդէոմնի եւ Թանառուն որդիան կոտորեաց Լբիմելք հարձորդին , և իշխեաց Իսրայելի ամս երեք . և յետ նորա Թովլաս ամս քսան և երիս , և աստ երեւեցաւ կինն Հեդրաս ⁽²⁾ անհնարին Սոփեստէսն զոր ասէ

(1) Երեւ օրի, Դեդաղոս (2) Երկու օրի, Հիգրաս :

Պղատուն : Եւ Հերակլէս զիջին աւար հարկանէր և զԼ'նդէոս սարանանէր զոր երկրածին ասէին : Եւ Լ'թենացւոյն թագաւորեաց թեսեւս ամս քսան և ութ : Եւ Լ'թուրացւոյն Սեթրոս տիրեաց :

Ի քսան և մի ամին թովղաց շինեցաւ Տադաուս Կիւիկեցւոց 'ի Լ'րիսոսէ որդւոց Տանայի : Շինեցաւ և Կարկեգոն . և իգիան առաւ :

Յետ թովղաց Յայիր գաղատացի ամս քսան և երիս . 'ի վեցերորդ ամին սորա թագաւորէ Լ'թուրացւոյն Տուտլոս ամս երեսուն և մի . Յայիր Լ'մս Տիտոնիս (1) ասէն . և ասէն թէ՛ ոա հառ զիջին քաղաք . 'ի սորա վեջտառաներորդ ամին թագաւորէ Լ'թենացւոյն Սոսթոս (2) ամս քսան և երիս . և նախ քան զսա թեսեւս զԼ'թենացւոց ցրուեալսն ժողովեաց . և զխեցեկոցսն մահու վճիռ եղ :

Եւտ երեւեցաւ Փիլոն երաժիշտ , որ արար դասս երաժշտաց :

Օկնի Յայիրայ ծառայեցին այլազգեացն որդիքն Իսրայելի ամս ութ . և ոմանք տասն և ութ ամ ասէն , որ յոյրցն խառնին :

(1) Մի օրի . Տիթուլոն մի (2) Մի օրի . Մէնթիոս . մի Տիթուլոնիս . մի Տիթանիսա Մէնթոս :

(Եփեմացի ամս վեց (1) :

Եւստ ասէն թագաւորել զԻսկեդեմոն Իմենաղոս (2) : Եսեբոն դատաւորեաց Իպրա-
յելի ամս հինգ (3) : Իմանք աստ ասէն թէ Ի-
զեքսանդրոս զԵլինէ առեւանգեաց, և զԵ-
լինակոն պատերազմն վասն նախանձու ըզ-
տասն ամ : Եւ Հերակլէս իտոյեալ սրով, այ-
րեաց զունձն հրով : Իսկ յետ Եսեբոնի կայ
յեբրայական մատենին դատաւոր Իղոն, և
տասն ամ ոչ կայ (4) յեւթանասն յոյն :

Եբդոն ամս ութ, և աստ թագաւորե-
ցին Լատինոցիք որ կոչին Հռովմայեցիք :
Եւալին թագաւորն Ենիսա անուն : Ետ
Եբդոնի ծառայեցին որդիքն Իսրայելի Փը-
ղտացւոյն ամս քառասուն, և յարեաւ
Սամիսոն վրկել զԻսրայել ամս քսան :

Իյեւթն ամին սարա եղեն իրքն Հռու-
թայ : Եւ թագաւորեաց Եթուրացւոցն
Տոտէմէոս ամս քառասուն : Եւ իտասն և
իննեըրորդ ամին Սամիսոնի մեռաւ (5) Էւս,
և թաղեցաւ ի Լրետէո. զոր ասէն կեցեալ
ամս ութ հարիւր ութսուն, և վասն շատաւ
կեցութեանն (6) Էւս կոչեաց յանուն աստե-

(1) Մի օրի. առ. զդատաւ-
ւորելի Յեփեմայի ամս վեց :

(2) Մի օրի. զԼակիդեմոն

ի Մենաղայ :

(3) Մի օրի. եւթն :

(4) Երկու օրի. որ չկայ :

զէն զի 'ի ծնողացն 'իւայ կօչէր : Եւ իւր
դասցիք ծովակալեցին քառայինն ամս իննգ
սուն և երկու : Եւ յետ ամաց ութից ամ
նշոյ ի զիոնի Թագաւորեցին | ամինացիք որ և
Հռովմայեցիք . յետոյ կօչեցան Հեթանոսք
Եսէն Թէ Սամփառն գործէր գործ իբրև
Հերակլէս , և Եբրայեցիք զՍամփառնի իշ
խանութիւնն քառասուն ամ ասէն . և եւ
Թանտասունքն քսան . և Յովհաննէս պատ
մագիր՝ դատաւոր մի այլ յիշէ զինի Սամփ
առնի Սամփառ անուն . և այս նմա ժամա
նակ քառասուն ամաց : Իսկ Գիրիկանոս ա
ռէ զքառասուն ամն չգոյր նոցա դատաւոր
և խաղաղութիւն էր նոցա՝ և ոչ ուտեք
խռովէին :

Հեղե քահանայ դատեաց զԽորայէլ ամս
քսան , ըստ եւթանասնիցն , և ըստ Խորացն
քառասուն ամ և ամենայն ժամանակն՝ Հե
ղեայ եւթանասուն և ութ ամ յերեսուն
և ութ ամին դատաւորեաց , և 'ի տասն և
ութ ամի իշխանութեան նորա ծնաւ Սա
մուէլ . և 'ի քսան և մի ամին ընծայեցաւ 'ի
խորանն : Եւս նորոգեցաւ ի զիոն յԿտորի
որդւոցն , և Լմազունքն զԿփեսացւոց մե
հեանն այրեցին՝ և իկոնայւոց Թագաւորն
բարձան . և քուրմքն առին զԹագաւորու

Թիւնն մինչ 'ի Վարիտոն քուրմն , որ առ 'ի չժուժալ ծախուցն փախստական եղեւ . եւ Վ'թենայուոյ ԹադաւորուԹիւնն յաղ ազգ փոխեցաւ . զի Ս'ելանԹոս Թիմսիտէ յաղ Թեաց Պայազատի . և տօն սկսան կատարել խաբէբայից , զի խաբէուԹեամբ յաղԹեաց :

(3) Եւ տ մահուանն Հեղեայ եղեւ տապալ նակն 'ի տան Վ'դեդարայ (1) ամս քսան . դարձեալ այլազգեացն . և դատաւորեաց Ս'ամուէլ ըստ Լ'բրայեցւոցն ամս քառասուն :

Իսկ 'ի քսան ամի իշխանուԹեան նորա ինդրեցին իւրեանց Թադաւոր և կատարեցաւ ժամանակ դատաւորայ , և սկսաւ Թադաւորայն : Իսկ Ս'աւուղայ ժամանակն Ս'ամուէլի է համարեալ (2) : Ս'աւուղ Թադաւորեալ ամս քառասուն . յերրորդ ամի ԹադաւորուԹեանն իւրոյ կտտորեաց զՎ'մաղէկ :

Եւ 'ի տասներրորդ ամի ԹադաւորուԹեան նորա ծնաւ Վ'աւիթ և 'ի քսան երեք ամի ԹադաւորուԹեան նորա օծաւ Վ'աւիթ : Եւ 'ի քսան և ուԹերրորդ ամին իւրոյ Վ'աւիթ սպան զՎ'ողլիաթ : Եւ յերեսուն

(1) Երկու օրի . Վ'մինադաբայ . ըստ Ապոստոլական Գրոյ :

(2) Հնագոյն օրի . ունի այսպէս . Եւ 'ի քառասուն և

երկու ամի կենացն Ս'ամուէլի և 'ի քսան ամի իշխանուԹեան նորա :

և մի ամի թաղաւորութեան իւրոյ Սաւուղ մարգարէանայր 'ի Վաւթհաւաւ, մարգարէութիւն չար տան իւրոյ, թէ 'Վաւթի է թագաւորելոյ : Յերեսուն ամի ծննդեան 'Վաւթի մեռաւ Սամուէլ, և յետ եւթն աւի մահուանն Սամուէլի սպանան Սաւուղ, (Յովնաթան, և 'Վաւթ արքայացաւ 'ի 'Բեբրոն եւթն ամ : Սա առ զ(յ)րուսաղէմ և շէնեայ զ(յ)իոզն, և թագաւորեաց անդ ամս երեսուն և երիս՝ և 'ի տաան ամի թաղաւորութեան իւրոյ եհան զտաղանակն 'ի աւանէն (1) բեդարայ (1), և 'ի բերելն մեռաւ Սղիա, զի արգելուլ կամէր զնորհն (2) ստուծոյ որ 'ի տաղանակին 'ի սիրելոյն իւր յ(յ)ամոյ . զի անկաւ 'ի վերայ գերեզմանի նորա, որպէս սիրելիք առնեն խանդաղատեալ գլխովք իւրեանց, որպէս ասաց Սուրբն Յակովբ Սահայեցին : Եւ այլք այլ պատճառ առին : Եւ էր 'Բահանայապետ (3) թիաթար և մարգարէք 'Վան (2) և (3) ամի : Եւ 'Վաթան որ խնամէր զ'Վաւթի միշտ կալով ընդ նմա . և մինչ էր 'Վաթան 'ի 'Վաւաւոն, յայտնեցաւ նմա մեղքն 'Վաւթի 'ի 'Բերսարէ՝ և եկն փրկել զնա . և 'ի գալն պատահեաց նրմա մեռեալ մի, և 'ի թաղելն զնա յամեայ

(1) Ըմբոսարայ .

(2) Երկու որի . Գագ :

և գործեցաւ շնութիւնն . և դարձաւ տրբաւ
մութեամբ . և ՚ի սպանանելն զՔրիստ , եկն
յանդիմանեաց զնա ՚ի վերայ երկուց չար-
եացն . և ՚ի զղջանալն՝ թողութեան յոյս ետ-
անա . և նշան ետ զմահ առաջին որդւոյն Իեր-
սաբեայ . և երկեաւ 'Իաւիթ յ'ստուծոյ'
և ապաշաւեաց զամենայն ժամանակս իւր :

Յաւուրս 'Իաւթի՝ Քաղկեդոն շինեցաւ
՚ի Քաղկեդոնէ Տիւրացւոյ . նոյնպէս և Սամօն
շինեցաւ : Յերեսուն և ինն ամի թափաւ ու-
րութեանն իւրոյ 'Իաւթ ընտրեաց ՚ի 'Վեւ-
տացւոց անտի հարիւր ութսուն և ութ
անձինս , և արար դասս քսան և չորս , երկու
տասան այր՝ ՚ի դաս մի սաղմոսատաց և սպասու-
ւորս տապանակին : Եւ յամենայն ժամանա-
կրս ետ պատերազմ ընդ սյլազգիս մեծաւ
յաղթութեամբ : Եւ ցեալ ամս եւթանա-
սուն՝ թագաւորեալ ամս քառասուն՝ կատարի :

Եւ թագաւորեաց Սողովմոն որդի նորա
ամս քառասուն . երկոտասան ամաց էր ՚ի
թագաւորելն իւրում , և յառաջին ամին ե-
ղև նմա որդի Սոբովամ ՚ի՝ Նամայէ կնոջէ յ'ժ-
մանացւոյն . սա ՚ի չորրորդ ամի թագաւորու-
թեան իւրոյ , սկսաւ շինել զտաճարն , և կա-
տարեաց զնա ութ ամ . ՚ի չորս հարիւր ութ-
սուն և մի ամի ելիցն Իսրայելի յ'գլխատոսէ :

Եւ լ'ստուածընկալն Պօղոս առէ եւ նա
ցա դատաւորո ժնչեւ 'ի Սամուէլ Սարգա-
րէ ամն չորս հարիւր յիսուն : Եւ եթէ այս-
պէս է յիսուն ամ աւելի գ.այ . բայց սխալն
'ի ծառայութենէ . այբաղկեացն է անդ տես :

Երեսուն ամի Թագաւորութեան իւ-
րոյ Սողոմոն երկմտեաց 'ի Տեառնէ և շի-
նեաց տունս կռոց Իսմովսայ Սպարացեացն
և Սեղքոմայ լ'մմանացւոյն . ուր և կայր
տունն լ'փրոդիտեայ լ'ստուածաւհւոյն
Եռնաց . և էր բարձրութիւն տաճարացն
երեսուն կանգուն և լայնութիւնն յիսուն .
և շինեցաւ տաճար լ'մմանացւոյն երեքսու-
սան ամ և Սովաբացւոյն եւթն ամ , արարոյ
նոցա ոսկւոյ և ծախուց ոչ էր չափ : Լ'բար
և ծով սղնձի և եդ եզինս 'ի ներքոյ նման
տաճարին Տեառն : Եւ սա քակեաց զ'նտի-
ոք քաղաք , և շինեաց զքաղաքս եւթն ըզ-
թէտիւր , մերձ շէմայ . և զՍալու , և ըզ-
շէսուր , և զՍակտուր , և զԻաղարէ , և ըզ-
Իեդգուրներքին և վերին , այլ և զԵլէօթ
ութերորդ . և սցսոսիկ 'ի Սամասկոս , Թա-
գաւորեաց Հադադ սաւոան Սողովմոնի (1) :

Եւ աւուրս սորա . Լ'քիսս մարգարէ տե-

(1) Մի օրի . Հադադոս հա . օրի . Հադադոս տան Սողոմոնի
կադափ տան Սողովմոնի . այլ մեջի :

առնէր, զի լուծք երնջոյ կոխէին զլէրուսա-
ղէմ, և զտաճարն, և զքահանայսն. և ասաց
Սողոմոնի թէ կանայքդ այլազգիք հեռա-
ցուցանեն զքեզ ի տեառնէ. որպէս և ե-
լեւն:

ԳԼՈՒԽ Դ.

Յաղագս թէ Դշտոյ եկն առ Սողոմոն.

Առ տա եկն Դշտոյն հարաւոյ զոր ասեն
յաղագէ դստերն Նոյի Ղ'սողկէ սերեալ, որ
և իշխան (1) կանայք կողմանցն հարաւոյ ժա-
ռանգութիւն առեալ ի նահապետէն Նոյէ
մինչեւ ցայսօր, և անուն Դշտոյին Նոյ կո-
չի. որ եկն ի համբաւ իմաստութեան նորա
և փորձեաց զնա բանիւք ի հարցուածս
առաւկաց զոր կարգեսցուք աստ սակաւ ինչ:

Ա. Նախ եհարց յաղագս լստուծոյ:
Օ ինչ է լստուածն քո. և ո՞ւմ նման է և ո՞-
րով կերպարանի:

Եւ Սողոմոն լստուածն իմ է, և ամե-
նացն էից վեհագոյն, և յոչ ինչ կերպարա-
նի. զի ամենայն ինչ եղեալ, և հակառակ

(1) Մի օրի. Էլեբէն.

ունի, և իմ՝ Նստուածն անեղ և աններհալ է:

Բ. Որպէս շարժի գունդն երկնից. յաջ թէ յահեակ, բոլորին շրջի թէ մառամբ:

Երկուս օրինակս ունի անուագայու թեան՝ զի շրջաբալըն երկնից յարեւելց յաջակողմն շարժմամբ ընդ հարաւ յարեւմուտս գնացեալ՝ դառնայ ընդ հիւսիսի՝ ինչոյն՝ հրամանաւ հարկի ընդ աիւ և ընդ գիշեր շուրջ մի կատարէ անմոլար գնդին աստեղաց: Իսկ մոլորակքդ կոչեցեալ յամանց շրջագային յարեւմտից ընդ ձախաւ կողմն կոչս յարեւելս. եւ իւրաքանչիւր ըստ բարձրութեան՝ և ըստ ցածութեան՝ ըստ նեղութեան՝ և ըստ արձակութեան՝ գօտեացդ կատարեն զշուրջն իւրեանց յամաց երեանից մինչեւ յաւուրս երեսուն, ի իւսնեաց որ է Երեւակն մինչեւ ի Սահրա, որ է Սուսին:

Գ. Եթա քան զէանալն ամենայնի ուր էր ամենարարն, և զկնի լուծմանն ուր դադարէ անշարժականն:

Յառաջ քան զէանալն ամենայնի, կայր միշտ ին ի յինքեան, և ընէր (1) էական բնութեանն և զուարճանայր յանեղնական

(1) Այլ, լի էր էական բնու:

բարիսն : Եւ այժմ 'ի նա են , և կան արա-
րեալքս , և յետ լուծմանն մնաց նոյնպէս 'ի
յիւրեան և 'ի սրբոցն հոգիսն և սուրբքն 'ի
նա , ժառաւորէ և ժառաւորի :

Դ . Օ՛րհնէ զի կին Հնդկաց յետ ու-
տելոյ նուռն ոչ եւս յղանայ :

Նուռն ցրտին է և գիծին . և Հնդկաց
երկիրն ջերմին է և չորին . և կին Հնդկացի
ցրտին է և գիծին . բնութիւն կնոջ և նռան
խառնեալ 'ի միմեանս հակառակ բնութեան
երկրին՝ ոչ յղանայ :

Ե . Եւր հնդուգին ըմպու անպտուղ է
սերմամբ :

Բնութիւն գինւոյ ջերմին է և չորին՝
և յաւելլու բուն . և բնութիւն առն նոյն-
պէս , և յաճախեալ առն 'ի հակառակն՝ լինի
անսերմն :

Զ . Իմաստութիւն ընդհանուր է թէ
մասնական . և բնութեամբ է թէ ուսմամբ .
թէ սրտպեւօք :

Իմաստութիւն ընդհանուր է սեռիւ ,
և մասնական է տեսակօք , և է բնութեամբ
գոյիցս շնչաւորաց և անկոյ և բուսոյ : Իսկ
մարդկան ազգի է 'ի բնական խառնուածոյ (1).
և է ուսմամբ յաշխատանաց գոյացեալ 'ի

(1) Երկու օրի բնական 'ի խառնուածոյ :

[Եւ] . Խորոկացն պահանջողն յաճախեաց զխոհակերան . յաղապս զանազանութեան համոյ աշխատի և աշխատէ , և մի է ճաշակն :

[Եւ] . [Եւ] թէ ունիս աղնիւ խոհագործ յաւելի 'ի հազարս մեր , սակայն որպէս թրւի քեզ մի է ճաշակն . բայց օտար է անօրէնն 'ի տեառնէ մերմէ (1) և դառն է մնայ 'ի դատաստանն :

[Եւ] . Փետայն անեղեւոյթ և հարսանիքն անփոփոխ . և սենեակն անառաւ և կատաղեալ հարսինն դիպի ամօթոյ մեծի :

[Եւ] . [Եւ] 'ի նախատեր զժողովուրդս մեր անմահապէս հարսնացեալ [Եւ] տուծոյ անճառելի խօսմամբ . և ոչ դիպիմք ամօթոյ պոռնիկիւ յօտար [Եւ] տուածս . և ձեզ է ամաչելն պաշտողացդ զթռչունն թրիանէ որ է արմաւն : [Եւ] այց առ և դու 'ի մէջ առակ մի այդու :

[Եւ] շտարակ մի զօրաւոր և անօթ վերաւորութեան . և 'ի նմա տաճար եռանկիւնի որոյ քարինքն յնծութիւն , և հիմունք նորա սէր , շինուածք նորա ջուր , սկզբունք արձակմանն գգուանք՝ ձեղունք նորա կաքաւք . սիւնք նորա ուրախութիւն . գիւտ նորա օտար , և

(1) Մի օրի իւրմէ , մի օրի իւրմէ .

բնակչաց նորա ոչ գոն անձինք. և հետեւողք նորա ընդ վայր, և մահարձանք նորա ՚ի նմանէ և յինքն. և պատուհանք նորա մեկնակք. և գործիք նորա հակառակ են կաղմուածոյն ⁽¹⁾, և պահապանք նորա ոչ երեւին:

Եւ ասէ զշխոյն լուեալ էաք զքեզ ի մաստուն, այլ ծածկատես ոչ կարծէաք. և արդ գիտեմ ⁽²⁾ զի Լստուածն քո միայն է Լստուած երեւելեաց և աներեւութից: Գովեաց Ղշխոյն և զկաղմուած տաճարին. և զսպասաւորս տաճարին, որք լատ ամօոյ պաշտէին առաջի տեառն երկոտասան դառք քսան և չորս հազար ՚ի դաս մի, և վեց հազար դատաւորք. և չորս հազար քնարերգուք և չորս հազար դռնապանք, զոր Իսւրիթ հայր նորա կարգեալ էր. և չափ տաճարին վաթսուն կանգուն, և քսան լայն, և հարիւր քսան՝ բարձր. տասն սեղան ոսկի և տասն աշտանակ ոսկի. և երկու սիւն արտաքոյ երեսուն և եւթն կանգուն յաջմէ և ՚ի ձախմէ, որոց անուանք Բսող և Յաբում, որք ասին զօրութիւն և ուղղութիւն: Եւ Սուբբն սրբոյ քսան կանգուն լայն, և քսան երկայն՝ ընդ որ շատ զարմացաւ Ղշխոյն:

(1) Մի օրի. կաղմածոյն: հաւատամ, եթէ:

(2) Մի օրի. իմացոյ եւ:

Եւ գնաց ՚ի նմանէ բազում օգտութեամբ :

Եւ Սողոմոն զկնի մեղացն զղջացաւ , և յիշեաց զպատուէր հօր իւրոյ , և մտեալ ՚ի սենեակ ապաշաւեաց , և մեռաւ յիտուն և երկու ամաց , թապաւորեալ ամաքառատուն :

Եւ էառ զթապաւորութիւնն Ռոբովամ որդի նորա ամու տասն և եւթն , և բաժանեցան տասն յեղքն և եղին իւրեանց թապաւոր զՍոբովամ որդի Նաբատայ ՚ի ցեղէն Լփրեմի : Եւ Յուդա և Բենիամին եղէն ընդ Ռոբովամու և անուանեցան Յուդայեանք և տասն աղգն կոչէր Իսրայէլ եւ Լփրեմ :

Յաւուրս յայտոսիկ մարգարէք էին Սադովկ և Լքիաս սիրնացի և Սամեայ . եւ իմաստասէրք Հոմերոս և Իսադոս (1) զոր այլք քան զսա յառաջ պատմեն :

Եւ էր քահանայապետ Սադովկ ՚ի ցեղէն Լիւիադարու և ութերորդ յԱհարոնէ : Եւ ՚ի տասն և եւթներրորդ ամին Ռոբովամու եւ Սոսակիմ արքայ Լգիպտոսի յերուսաղէմ և կողոստեաց զտաճարն Տեառն և գնաց :

Օկնի Ռոբովամու թապաւորեաց Լքիաս որդի նորա ամու երեք : Եւ յետ նորա որդի

(1) Մի օրի . Սիդոս . մի դոս . մի օրի . Հոմերոս ա . օրի . Հոմերոս անուն և Սի . նուն և Իսիդոս :

Նորա լ'սա ամն քառանունն և մի : Իսկ Իսրա-
յելի թագաւորեաց Ռաբուլամ ամն քսան և
երկու . և վինի Նորա Նաբատ արգի Նորա ամն
երկու, և յետ Նորա Ռայաս ամն քսան և չորս :

Եւ յաւուրս լ'սայի և Ռայասու էր քա-
հանայապետ լ'բիմելէք ՚ի յեղէն Իթամա-
րայ : Եւ մարգարէք լ'բիա , Սամիա և Յա-
վէլ . լ'զարիա որ և լ'դդով անուանի, և Յով-
որ յանդիմանեաց զՍքովամ, կէսք զՕլաբա-
րիա ասեն : Եւ լ'պիսիան՝ Իուդ կոչէ , զս-
պանն առիւծն :

Ի տասն և եւթն ամին իւրոյ լ'սա սյ-
րեաց զգտեալ կուռսն յԱրուսաղէմ, և զմայր
իւր Էհան ՚ի տիկնութենէն զի՝ պաշտէր
զԼ'ստարտն :

Ի քսան և ինն ամի Նորա թագաւորեաց
Ելայ ՚ի վերայ Իսրայելի ամն երկուս . և Օլամ
բրբի ծառայ Նորա տպանն զնա և թագաւո-
րեաց աւուրս եւթն , և յարեան երկու արք-
այք լ'մրի և Փապնի թագաւորել . և աջողե-
ցաւ թագաւորել լ'մրոյ ամն երկուտասան .
սա գնեաց զԷսուն Սամիրոն ՚ի Սամարիայ ,
և շինեաց քաղաք , և կոչեաց Սամարիայ յա-
նուն տեառն լերինն , և յետոյ կոչեցաւ Սե-
բաստիա . և այժմ՝ ասի Սամիւղ :

Իսկ Փապնի այրեաց զարքունիսն ՚ի Սամա-

րիաց և ինքն ընդ նմին սցրեցաւ. իբրաւասուն և մի ամին (1) այլի թագաւորեաց յգիսկաւ փառքիրիս (1) :

Եւ յետ (2) այլի թագաւորեաց (3) թագաւորի նորա ամս քսան և ինն : Եւ յետ քսան ամին սորա թագաւորեաց իսրայելի (4) քաաբ որդի (5) միւսաց ամս քսան երեք . սա առ կին զ(6) զաբէլ դուստր իբթիլի թագաւորին (7) իսրայ և իսրայի (8) և շինեաց զ(9) իսրայ քալ զնորդեալն ի (10) Յսուայ . և իբրոն անդրանիկ նորա մեռաւ ի սկիզբն շինուածոյն : Եւ Շալ կրտսերն ի դնել դրանն . և այլք զ(11) զան իսթեւացի ասեն շինիչ իսրայիլի , և այս որդւոցս հայր և զ(12) Շալ (13) եծել կոչեն :

(14) Եւ իսրայի որդ ամի (15) Յսուայ թագաւորէ ի ատինացւոցն իսրայանդոս ամս տասն և երեք . և չորս ամին թագաւորէ ի (16) թեւայւոցն ի (17) միալու : Եւ ինոյն ամի թագաւորէ ի (18) թուրայւոց Ուրբանտիոս ամս յիսուն : Եւ յետ քսանաման ամի նորա թագաւորէ ի (19) գիսկաւոցն իսրայարոս ամս վեց , և ի (20) քսաներեք (21) ամի նորա թագաւորէ ի ատինացւոցն ի (22) գիսկաւոց ամս քսուասուն և մի . և ի քսան և իններորդ ամին սորա թագաւորէ

(1) Ոմն փառքիրոս . Եւ ոմն փառքիրաս :

(2) Ու և ճայգան ,

(3) Չորս երկ . քսան և ինն :

Իսրայելի Ուրուգուայ ամ մի : Եւ յետ նորա
Յովրամ եղբայր իւր ամն երկուսասան : Եւ
ի նոյն ամի Թադաւորէ ՚ի վերայ Յուդայ
Յովրամ ամն ութ : Եւ զկնի նորա Ուրուգուայ
ամ մի : Եւ յետ նորա Ուրուգուայի մայրն ամն
եւթն : Եւ յեւթներորդ ամին Ուրուգուայ
վերացաւ Եւդա :

Եւ Պողոտայ կին Յովրամայ քոյր էր
Սքաաբու , և Տէր սպան զՍովրամ զի սպան
ղեղբարս իւր . և յաւել ՚ի չարն , և առ ըզ-
Պողոտայ կինն կռապարիշտ : Ոմանք դռն
տըռ ասին զսա Եւդաբէլ : Եւ առաքեաց Եւ-
դիսէէ և օծ զՅէու արքայ ՚ի վերայ Իսրայել
ի որդի Սմէայ որ սպան զՍովրամ որդի Ս-
քաաբու , և զՈւրուգուայ որդի Յովրամայ . և
սպան զՍքաաբու զեւթանասուն երկու
որդիսն , և զկնի տասն և եւթն ամի սպան
զՍքաաբու զկինն զԵւդաբէլ :

Իսկ Յովիդայ քահանայ սպան զՊողո-
տայ . և Թադաւորեցոյց զՅովսա վեցամեայ
ի վերայ Յուդայ ամն քառասուն : Եւ Յու-
վիդիա եկեաց միայն յետ Սովսիսի ամն հա-
րիւր երեսուն . և մարգարէանայ Սարիս որ-
դի իւր : Յէու Թադաւորեալ ամն քսան և
ուր յետ նորա Յովսքազ ամն սասն եւ
եւթն :

Յերեսուն ամին Յովսափ ասան զՆշարի
ա մարգարէ, և յերեսուն և եւթնհարորդ
ամի նորա վախճանեցաւ Եղիսէ մարգարէ :

Եւ յայնմ ժամանակի թագաւորեաց Լւ
թաւրացւոցն Կրատանիս ամս քառասուն և
երկու : Եւ Եգիպտացւոցն թագաւորեաց
Եւքինոս . և Լատինացւոցն թագաւորեաց
Հռոմէրոս , որ և ամբարտաւանեալ այրեցաւ
ի բարկութենէն Տեառն արքունւովքն :

Յերեսուն և մի ամին Յովաստի եղև
դատաւոր Լթենացւոցն Բարակիիս ամս
տասն եւ ինն , և ի քառասնհարորդ ամին
ստրանաւ . Յովսա ի ծառայից իւրոց , զի ի
բաց ի տեառնէ եկաց յետ մահուանն Յու
վիգայ . և սպան զորդի նորա գբահանայ եւ
զմարգարէ :

Եւ թագաւորէ ի վերայ Յուդայ Լմա
սիա որդի Յովաստի ամս տասն և ինն : Սա
Լստուծով յաղթեաց Եգիպտացւոցն , և
բերեալ զԼստուածս նոցա պաշտէր : Եւ ի
սորա տասնհարորդ ամին թագաւորեաց Իւ
րայելի Յովսա ամս տասն և վեց : և ի վե
րայ Լատինացւոցն Լնտոնինոս ⁽¹⁾ ամս քառա
սուն և հինգ : Եւ Եգիպտացւոցն Լսթրոս
ամս տասն և վեց : Եւ աստ եղև դատաւ

(1) Չորս օրի, Նաբինոս :

ւոր Աթենացւոց Արիփոն ամս քսան :

Ի տասն և իններորդ ամին Ամասիայ թաւ գաւորէ Աթուրացւոցն Թոնոսիոն Կոչերոս, որ ասի յունարէն Սարգանի՝ ամս քսան : Յորոյ ՚ի ժամանակս քարոզեաց Յովնան մարգարէ, և զղջացաւ և դարձաւ յերկիւղ տեառին . որ և զինի ապրելոյն Աթուրոյ որ է Նինուէ, պատերազմեցաւ ընդ Աբբակէք մաւ դացին որ է Սար : Եւ տեոեալ թէ յաղթի ՚ի Սարէն, սյրեաց զանձն հրով և բարձաւ թագաւորութիւնն յԱթուրոյ, տեւեալ աւ միս հազար հարիւր իննսուն և վեց : Եւ ՚ի խափանուածէ թագաւորութեանն Քաղդէացւոց որ է Նաբէլացւոցն յառաջին աւմէն Սիլուսի հօրն Նինոսի լինին ամբ հազար երեք հարիւր : Եւ Աբբակիս Սար Արուա կիս օգնութեամբն հայոց եբարձ զթագաւորութիւնն Աթուրացւոց. և փոխեցաւ ՚ի Սարս, և զինի մահուանն Արուակւոց Աբբակոյ թագաւորէ ՚ի Նինուէ որ զառաջին Աթուր կոչէր. և ՚ի Նինոսէ Նինուէ կոչեցաւ . փուլ անուն Որ ամբարձ զպուխ իւր՝ և կոչեցաւ թագաւոր յորոյ Հաղմանատար և Թակղաբաս⁽¹⁾ և Սենեքիմ թագաւորք գերիչք Իսրայելի :

(1) Ոմայք Սաղմանատար և և Թակղաթաղար :

(Յիշեն զսոցանէ լստուածային գիրք , որք տիրեցին Սիջագեաաց և Կապագովկայ և Կիւլիկոյ և Փիլիպեցւոյ . և ՚ի սոցանէ են Նաբոնոս և Նաբուբոլոս և Նաբուլպարար և Նաբուգոդոնոսոր . և թուին ամբ սոցա ՚ի փուայէ մինչեւ յԱղեքսանդր Սակեգոնացին չորս հարիւր քսան և չքս : Իսկ զկնի մահուանն Աղեքսանդրի , Սելեւկիոս , Անտիոքոս , Կլիքոս , որ զԿիւլիկիա շննեաց , Սուբոո՝ որ զՍուրիա շննեաց , յորմէ Նորիք կաշեցան Քաղղէացիքն :

Ի տանն և ութերորդ ամին Ամասիայ թագաւորէ Ռոբովամ ՚ի վերայ Իսրայելի աւելաւ քառասուն . և յգլխոտոս Տուլութիա տմն երեքտասան : Սմանք ասեն թէ (Յովաա արքայ Իսրայելի սպան զԱմասիա արքայ (Յուդայ , զի չորաւ պատերազմել ընդ նմա . և յետ մահուանն Ամասիայ եկին Իսրայելացիքն և քակեցին ՚ի պարսպէն Արուսաղէմի չորս հարիւր գիրկս , և առին զոսկին և զսրծաթն որ կայր ՚ի տաճարին տեառն և ՚ի տան արքունեացն , և դարձան ՚ի Սամարիա :

Եւ Ամասիա թաղեցաւ յարուսաղէմ , և թագաւորեաց Աղարիա որդի նորա ամս յետուն և երկու :

Եւ առաջին ամին Աղարիայ որ և Ողիա եւ

կայ դատաւոր լ՛թենայ թաապիրոս ամս քը
 ոան և եւ թն : Նլ յգիպտոս թագաւորեաց
 իսխա : Նլ ի ասաներրորդ ամին Ողիայ թագաւ
 ւորեաց լ ասինացւոյն Փրիկոս : Նլ ի քսան
 և ութերրորդ ամին Ողիայ եկաց դատաւ
 ւոր լ՛թենայ լ՛քմիսդիր . և ի քսան և ինն
 ամին Ողիայ թագաւորեաց իսրայելի Օւ
 քարիա ամս վեց : Նլ զկնի նորա Սեղդամ աւ
 միս մի, և յետ նորա Սանայեմ ամս տասն :

Նլ ի քսան և չորս ամի թագաւորու
 թեան իւրոյ Ողիայ արկ խուսնի ի տաճարին
 տեառն և բորտեալ եղեւ . և արդել ի մար
 գարէանարոյ տէր զԱսայի վասն մեղացն ի
 զիայ . և ժամանակ լռութեան նորա ամք
 քսան և ութն, մինչեւ մեռաւ Ողիայ, եւ
 վերտոին մարգարէացաւ վաթսուս և մի ամս
 Նլ նախ քան զլռութիւն նորա, քսան եւ
 չորս ամ էր մարգարէութեան նորա բովան
 դակ ութսուս և եւթն ամ . յերեսներրորդ
 երրորդ ամի թագաւորութեանն Ողիայ թա
 գաւորեաց յգիպտոսի Ռասմոս ամս տասն .
 և յերեսներրորդ չորրորդ ամին Ողիայ եւ
 Փուլարքայ Վաղդէացւոց ի Սամարիայ .
 և առ ի Սանայեմայ հազար քանքար ոսկւոյ,
 և գարծաւ :

Նլ ի քառասներրորդ ամին Ողիայ թա

գաւորեայ Իսրայելի Փակէէ ամս տասն : Ի քառասներորդ առաջներրորդ ամին Ողիայ թագաւորէ Սակեդոնացւոյն խառու երկրորդ թագաւոր ամս երկոտասան . և ՚ի վերայ Սինուէի թագաւորէ Թակղաթփալասար ամս երեսուն և եւթն : Ի քառասուն և վեցերրորդ ամին Ողիայ թագաւորէ յԳգիպտոս խաբր ամս քառասուն և չորս . և ՚ի քառասուն և ութերրորդ ամին Ողիայ եւ թակղաթփալասար ՚ի վերայ Իսրայելի, և գերեայ զմեծ մասն տասն ցեղիցն՝ և իշխանք մեծամեծք գերեցան որոց անուանք այսոքիկ էին լ'բէլ . Իթմաք , Լնոք , Կանծ , Լսուր , Գեղաթ , Գաւթի, և զքոյր վիճակն լ'եփթաղիմայ :

Եւ յորժամ մեռաւ Ողիա երեւեցան փառքն տեառն ՚ի Տաճարին , որ մեկնեցաւ ՚ի խնկարկութեան նորա և թագաւորեայ Յովաթամ որդի Ողիայ ամս վեչտասան . սա արար ուղղութիւն առաջի Տեառն , և հնազանդեայ զմանացիս :

Յերրորդ ամին Յովաթամայ թագաւորէ Սակեդոնացւոյն Տունիմու ամս երեսուն և ութ՝ սոքա են ազգայինք հայոց Պորփիբրոս (1) Պուէտէս :

(1) Հինգ օրի Պորփիբրոս :

Օպսու ժամանակաւ էին և մարգարէք
Լայի, Լմալս, Սիւէէ, Յովնան : Եւ Կաքը
արքայ Կիպտոսի օրէնս դներ, առ որով
ասի թէ գառն խօսեցաւ, եւ աստ սկսաւ
| իւրացուոց թագաւորու թիւնն :

Օկնի Յովնաթամու թագաւորէ Լքաղ
որդի նորա ամս վեշտաւան. սա արար չարիս
առաջի տեառն. և Փակէէ արքայ Խարայելի
առեալ ընդ իւր զՀռասոն արքայ Դամաս-
կեայ, և գնացեալ յԵրուսալէմ կոտորեաց
արս երկոտասան բիւր : Եւ առաքեաց Լ-
քաղ վարձեաց ղԹակդա, և եկն ՚ի Դամաս-
կոս և սպան զՀռասոն և գերեաց ղԵդուզ-
մացեցիս և գնաց :

Եւ յերկրորդ ամին Լքաղու ապառամ
բեալ Սիւէ սպան ղՓակէէ, և թագաւորեաց
Խարայելի ամս ինն. և յութերրորդ ամին
Լքաղու թագաւորեաց ՚ի Նինուէ Սաղմա-
նասար ամս չորեքսուսան. և եկն ՚ի վերայ
Խարայելի, և արար ընդ հարկաւ և առեալ
գերի, գնաց :

Եւ առաքեաց Յովնիա առ Լբիմելէք
քուչացին գալ օգնել նմա, և լուեալ Սաղմա-
նասար եկն ՚ի վերայ Սամարիայ յեւթներ-
րորդ ամի թագաւորութեանն Յովսեայ և
յութերրորդ ամին Լքաղու. և պաշարեաց

ամս երիտ. և առ զնա և գերեաց զտանն ցեղ-
ալն, և տաքաւ ՚ի Բաբելոն. և բարձաւ Թա-
գաւորութիւնն Խորայելի որ տեւեաց ամս
երկու հարիւր և յիսուս. և լինի յԱդամայ
չորս հազար երեք հարիւր երեսուն ամ:

Եւ այսմ ժամանակի դատաւորէ Աթենա-
ցւոցն Լսքողոս, առ որով եղաւ ագոնն,
որ է մրցութիւն, Ղումպիադն կոչեցեալ.
որով Հելլենայիքն վարին զժամանակս իւ-
րեանց. և հնարեցաւ զայս Լսքիաիոս. որ-
պէս Թէ ՚ի հրամանէ Հերակլեայ առ ՚ի
խաղաղել խիստ զպատերազմ. կացէք ասէ
մինչեւ ՚ի տարին ուրախութեան և ապա
ցուցցէ իւրաքանչիւր ոք զոյժ իւր և զար-
ուեստս և պսակեցի: Բայց Լուսեբի առ
Յովաթամու արքայիւ ասէ Լիբիկանոսի
բանիւ: Բայց առնեն զագոնն ՚ի հինգ ա-
մին յորժամ չորքն լնու, և ՚ի հնգէն սկսա-
նի և ասէ նահանջ:

Իսկ զգերին Խորայելի բնակեցոյց Սաղ-
մանատար ՚ի լերինն Սարայ, և առաքեաց
Լսորիս ՚ի Սամարիայ տեղապահս որպէս և
անուն է: Եւ մարգարէք էին Լսույի և Յով-
սէէ: Իսկ Լրիստոտէլ ՚ի Սակեդոնիայ սա-
րէոս երեւէր:

Իսկ զլինի մահուանն Աքազու Թագաւո-

րեայ Լիզեկիա որդի նորա ամուքսան և ինն.
 և Թադաւորեայ Լատինացւոցն Հռոմուլոս,
 և շինեայ զՀռովմյանուն իւր. կամ ըստ ու
 մանց յանուն դստերն որում անունն էր Սիւ
 մէ, և մինչեւ ցայս Լատինացիք կոչէին Թա
 դաւորք եւթն և տասն. և են արդ Հռով
 մայեցիք:

Հայսմ ժամանակի շինեցաւ Սիողոս կղզի
 որոյ պտուղք ծառոցն մաղտաք ⁽¹⁾ էին, և
 շինեցաւ Սաղինոս քաղաք ՚ի Սիկիլեայ. և
 ՚ի Իւթանիայ, Լիզեկիոն. և ՚ի Պոնդոս Տրա
 փոր քաղաք և Եթալիայ: Կալաւ նոյն և
 Լիւկիայ: Եւ աստ սկսաւ Թադաւորու
 թիւն ՚ի Լակեդեմոն ամս երեք հարիւր քա
 ռասուն յերկարեալ. որոյ առաջինն Լքիոս
 անուն. և աստ շինեցան ՚ի Հռոմ տաճարք
 քսան և չորս. փողոցք երեք հարիւր քսան
 և չորս. կուռք սակեղէնք ութսուն, փլոս
 կրեայ պատկերք վաթսուն և չորս. դարա
 պասք քառասուն և վեց հազար. իշխանաց
 նիստք հազար եւթն հարիւր իննսուն և
 հինգ. փողերակք ջուրց՝ հազար երեք հա
 րիւր յիսուն երկու. խապաղք՝ երկու հա
 զար եւթանասուն և չորս. տլոմուկք պղն
 ձիք՝ երեք հազար եւթն հարիւր ութսուն

(1) Թերեւս մատողք:

և եւթն . Նշուպագոյք՝ երկու . և արտաքոյ
բաղաբին դայր շուրջն քառասուն միլ , և
ի մէջ բաղաբին ի չորից կողմանց երկոտա-
սան երկոտասան . և է մին երկոտասան ոճ
որ է հինգ դարձս եղանց արօրաձգայ . և թիւ
թրանց՝ երկուտասան բիւր . և երկրորդ անգամ
թուեալ զտասն բիւրն , և երրորդ անգամ
թուեալ զքսան եւթն բիւր . և չորրորդ
անգամ թուեալ զչորս հարիւր տասն և վեց
բիւրն : Եւ ի թագաւորութեանն Վլադիսլայ
վեց հարիւր իննասուն և չորս բիւր :

Իսկ զՍամարայիսն աւտէին առիւծք . և
առաքեաց նոցա Սաղմանասար քահանայ մի
Եղը անուն որ եկեալ ուսոյց նոցա զօրէնսն ,
զհինգ դիրսն Սովսիսի . և զայն միայն ըն-
դունէին Սամարայիք յօրինաց և ի մարգա-
րէից :

Իսկ Եղեկիս երկիւղիւ Նստուծոյ զար-
դարեալ արար աւղղութիւն յաչս տեսուն և
սրբեաց զՆշուսաղէմ ի կուոյ . զի թէպէտ
հայր նորա չարաւ գնայր , այլ մայր նորա բա-
րի էր դուստր Օսքարիայ Նբիուդ անուն
աստուածապաշտութեամբ սնոցց զնա : Օի
Լբիուդ խորաակեաց զօճն պղնձի , զօր
պաշտէին շրեայքն . քանզի ի վեցերորդ
ամի թագաւորութեանն Եղեկիայ , թագաւ

ւորէ Մթուրացւոյն Սենեքերիմ՝ և եւ ՚ի վերայ Նրուսաղէմի՝ և լուաւ եթէ Ռարբոթա արքայ Նթովպիայ գայ ՚ի վերայ նորա՝ գարձաւ ՚ի Նինուէ . և առաքեալ զգործ իւր Նրուսաղէմ, և սատակեցան տունն և ութ բիւրք . և հինգ հազար ՚ի հրեշտակէ Մտուծոյ . զի ազաչեալ Նգեկիա զՆաւուսաժ արդարութեամբ իւրով :

Օպսու ժամանակաւ ՚ի Սիկիւիա Քեռեւնտն շինեցաւ :

Իսկ Սենեքերիմ յիներրորդ ամի թագաւորութեանն զբաղումս կոտորեաց ՚ի գերերոցն . և անթաղ ընկեցեալ լինէին շանց զի զօրք նորա տաքնան Նրուսաղէմ, և որդիք նորա Սանասար և Մբիա սպանին զնա ՚ի տան կռոցն և փափեան ՚ի Հայս :

Եւ Մորդան միւս որդին թագաւորեաց ամս երիս . և յետ նարա Մբեղդան եղբայր նորա ամս եւթն : Սա առաքեալ պատարագ Նգեկիայի յուրութեանն երրորդ ամի թագաւորութեանն նորա յաղագս գարձի արեւսկանն ՚ի նշան տաղծութեանն նորա : Եւ այս Նեղդան քարոզութիւնս ետ առնել վասչն զթաւոր անուան տեառն Մտուծոյ ընդ ամենայն Մարիա և Ռաբելայիս . և կանգնեաց պատկեր Ղամարտին Մտուծոյ և սե-

գան. և զոհեաց նմա, և երկրպագեաց նմա. և հրամայեաց իւրոցն զնոյն առնել. և հրամայեաց մի պաշտել զարեգակն զծառայ հարկի, այլ զչարժողն նորա. և եհան զյողովս ի բանտէ Հրէիցն, և ուտէին ընդ նմա ոսկեգինօք, և զգեցոյց նոցա պատմիւ ճանա ազնիւ. ի բանեւրորդ ամին Նիգեկիայ՝ Թագաւորեաց Ալեքիստոս Տրաքոս Հնդկացի ամուքան. և Սադացւոցն Կարաակոս ամս երեքասասն:

(Եւտ Նիգեկիայ Թագաւորեաց Սանաստորդի նորա ամս յիսուսն և հինգ: Սա ոչ գնաց ի ճանապարհս հօր իւրոյ, այլ յերրորդ ամի Թագաւորութեան իւրոյ սպան զխոյի մարգարէն սղոցիւք. և բազում արիւն եհեւ արգար ի մէջ Նքուսաղեմի, և Թողու ի ձեռանէ Նստուծոյ, և եղև ի գնալն իւրում ատպատակաւ Ստրիս մատնեաց զնա Տէր ի ձեռս զօրացն. և կալան զնա և տարան. Ստրիս, և արկին զնա ցաւագին կապանօք ի հօր խորագոյն և անդ եհար զնա սիրտ իւր սպաշաւանօք, և ես իրաւունս Տեառն, և սպաշխարեաց արուստօք և անդ ասաց զպատուական աղօթքն սպաշխարողաց. և ընկարաւ Նստուած զզջումն նորս, և արձակեցին ձբի, և եկն Սքուսա

ղէ՛մ յերեսներըդ հինգերորդ ամին ար-
քայութեան իւրոյ :

Իսկ Լսայի մարգարէն եղաւ 'ի Սելովմ:
ղնովաւ գնացեալ ժողովըդեան 'ի պաշտո-
մանն Լսորոցն , երանէր ջուրն և 'ի գալն աշ-
լազգեացն արգելոյր յաւուրս Լքազու եւ
յաւսւրս Լգեկիայ . և 'ի պատճառս գերեզ-
մանին Լսայեայ առաքեաց Լսորուած շնոր-
հքս բժշկութեան ջրոյն Սելովմացոր ասի Լ-
ռաքեալ :

Յերեսներըդ երրորդ ամին Սանասէի
Թաղաւորեաց Եգիպտոս Թեփանթոս ամս
բսան և վեց . և յերեսներըդ վեցերորդ
ամին Սանասէի Թաղաւորեաց Լսորոց փաքք
Սենեքերիմ ամս երեսուն և եւթն :

Ի քառասներորդ ամին Սանասէի Թա-
ղաւորեաց Հռովմայեցւոցն Տակիոս ամս
երեսուն և երեք : Սա եգիպտ գհանդերձն
ճիրանի աքբունի և զմականն ոսկի այլք Տու-
լոս ասին ամս :

Յաւուրս Սանասէի Նումաս Պամպիլոս
երկու ամիս յաւել 'ի աարին Հռովմայեց-
ւոց . զի յառաջ քան զնա տասն էր ամիս , և
յաւել նա զՀսւնուար և զՓետրուար . եւ
'ի կոմիդայ շինեցաւ , որ նախ Լքաակոսն
կոչէր . և Լկբատան շինեցաւ 'ի Վիսկեսարէ :

և աստ իմացաւ Պիղոփոս զերկաթոյ զօդն :

Եւ թագաւորն Փաիւգացւոյ ցլաւ սըրիւնն արբ , և մեռաւ . և Կալքեդոն քաղաք շինեցաւ : Ի քաղաաներրորդ ⁽¹⁾ ամին Սանա տէի թագաւորեաց յգիտոտա Վառմեաթկոս ⁽²⁾ ամն քառասուն և հինգ : Եւ լճեանացւոյն թագաւորք և դասաւորք դադարեցին : Եւ Բիւզանգիոն շինեցաւ ՚ի Բիւզաս իշխանէ , որ զկնի ինն հարիւր եւ թանասուն ամի ընդարձակեցաւ ՚ի Կաստանդիանոսէ :

Եւ ի Վանիսէի թագաւորեաց լճնն որդի նորա ՚ի վերայ Հուդայ ամն երկոտասան և յերրորդ ամին սորա թագաւորեաց Սադաղւոցն Իրակոստ ամն քսան և չորս , և յերկոտասան ամին լճննի թագաւորեաց լճաւորացւոցն Կաթուպալար ամն երեսուն և երեք . և էր սա Սոգ քաջ . և ՚ի ոյն ամի թագաւորեաց Սակեդոնացւոցն Փիլիպպոս ամն երեսուն և ութ :

Երրորդ ամի թագաւորութեանն լճննի ծնաւ Ուսիա , և լճնն պաշտէր կուռքս և ոտրսնաւ ՚ի ծառայից իւրոց . և ամենայն ժամանակ նորա քառասուն և երկու ⁽³⁾ ամ :

(1) Երկու տի . ՚ի քառաս . կոս . մի տի . Իփիսիաիկոս տուն և չորս :

(2) Երկու տի . քսան և

(3) Երկու տի . փոմեթի - չորս :

Եւ թագաւորեաց Յովսիա որդի Լմնի
 յ,րուսաղէմ ամս երեսուն և մի. և արար
 աղղլութիւն առաջի Տեառն, և եղին նմա
 որդիք չորք՝ Յովհաննէս, Յովսիիմ, Յովա-
 քաղ, Սատթանի. և մարգարեացաւ Սա-
 փանիա յազգէ Շմաւոնին :

Ի առաներորդ ամին Յովսիայ թագա-
 ւորեաց ՚ի Հռովմ, Սարկոս Նիկաոս ամս
 քսան և չորս : Յերէքոսասան ամին սորա
 մարգարեացաւ Երեմիա. ՚ի վեշտասաներ-
 րորդ ամին մարգարեացաւ Սողի կին քահա-
 նացի, և գտաւ օրէնքն կորուսեալ առ Քեզ-
 կեաւ քահանայիւ որ է հայրն Երեմիայի :

Եւ ելաց Յովսիա առաջի տեառն և հա-
 տաւ վճիռ եւ թանաստուն ամի գերբութեա-
 նոն Իսրայելի : Յերեսներորդ առաջներորդ
 ամին Սիւրիայ թագաւորեաց յ,գիւպտոս Նե-
 փոս Նեքաուլ ⁽¹⁾ ամս վեց : Սա ել ՚ի վերաց
 Լթուրայ և Լորոց. և գնաց ընդ առաջ
 նոյա Սիւրիայ և ստանաւ ՚ի նմանէ Վսի Նե-
 փոս գնաց և առ զերկիրն Լթուրաց գերի.
 և դարձաւ յեա երեք ամսոց, և եկն յ,շ-
 րուսաղէմ. և տարաւ զՍքոզիա յ,գիւպտոս
 զոր թագաւորեցուցեալ էին յ,րուսաղէմ. և
 կացոյց նոյա թագաւոր զՅովսիիմ եղբայր

(1) Երկու օրի, Նեփոս Նեքաուլ :

Արողեայ. և եղ հարկս յԱրուսազէմ տան
քանքար ոսկւոյ. և հարկւր՝ արծաթոյ, և գնաց:

Եւ յերրորդ ամին (Յովակիմայ, Թագաւորէ և Աթուրայւոցն՝ Վարուդողոնոսոր որդի Վաբուդադադայ Քաղզէացւոյ անբառատուն և ջարտ) իսկ յառաջին ամին իւրոյ եւ յԱրուսազէմ, և առ զանոթա տանն տեառն, և յաղգէ Թագաւորոցն զՎանիէլ, և զնիկերս իւր, և տարաւ զնոսա ՚ի Բաբելոն, և ջինեաց զԲաբելոն և անդ ժուխեաց զաթառ Թագաւորութեան իւրոյ յԱթուրայ: Եւ եւ զարձեալ ՚ի քառով ՚ի կազմանա Վիդուսայ և ուերեաց զՂընբէճ և եկն ընդ առաջ նորա Վաբուդողոնոսոր, որ և ոսկան զնա. և վերադին ջինեաց զՂընբէճ և անդ փոխեաց զԿալանն կուռքն, և կոչեաց զնա Վապոլիս որ է քաղաք քահանայից. զի յաճախեաց անդ զքուրմն:

Եւ յութերրորդ ամին (Յովակիմայ եւ Վաբուդողոնոսոր յԱրուսազէմ յեւթներորդ ամի Թագաւորութեանն և առ զհարկքն և դարձաւ: Եւ ՚ի մեռաւաներրորդ ամին Թագաւորութեանն (իւրոյ) մեռաւ (Յովակիմ: Եւ Թագաւորեաց որդի նորա Սվաքին⁽¹⁾ :

(1) Յէքոնիա :

Եւ լուեալ Նաբուգոդոնոսոր եկն յԵրուսաղէմ յաւթերորդ ամին իւրաց թագաւորութեանն, և առ զԵբնիայ և զմայր նորա, և զԵլիսանն որ թագաւորեցուցին զԵբնիա, և տալաւ զնոսա ի Նաբելոն, և եդ ի կապանս ամն երեսուն և եւթն. և Երուսաղէմ եդ թագաւոր զՄատթանի զոր Սեդեկիայ անուանեաց. և մեծացաւ Նաբուգոդոնոսոր, և աջուէր նմա. զի տռաջին գալսին յԵրուսաղէմ, հայրն իւր առաքեաց զնա, և յորժամ դարձաւ յաղթութեամբ մեռեալ էր, և եղև ինքնակալ:

Եւ չորրորդ ամին Սեդեկիայ թագաւորեաց Սագայւոցն Իստակոս ամն երեսուն և ութ և ի մետասաններրորդ ամին Սեդեկիայ թագաւորեաց յԵգիպտոս Կիրոս ամն քսան և հինգ: Եւ ի նոյն ամին աստատմբեաց Սեդեկիա, և գերեցաւ ինքն և ամենայն շէրեայքն բայ ի սակաւուց Եղբատայն որ գործէին զգործն արքունի, եւ այրեցաւ Երուսաղէմ և տաճարն. բայց զերիս ամն պաշարումն կրեաց և սով մեծ: Եւ նախքան զգալ Քաղդէացւոցն՝ Երեմիա մարգարէ տարաւ զտապանսին տեառն ծածկապէս ի Սեդեկիայ, և պահեաց ի մէջ Քորեբայ և Սինայի. և այրեցաւ տաճարն ի Նաբու-

զարգաց Վահագնեան յիննորորդ ամի
Թագաւորութեանն Վարուդողոնոսորայ :
Եւ Սեդեկիա խաւարեալ աչքս մեռաւ 'ի
գնաղն 'ի Վաբելայն : Սմանք սպեն թէ 'ի
անան եւ իննորորդ ամին իւրս եկն Վաքու-
դողոնոսոր յԱրուստայն : Եւ նա առ զնա .
եւ թէ զՍակիմ նա սպան զի արգել ըզ-
հարկն :

Եւ զինի աւերմանն Վրուսաղեմի գնաց
Վարուդողոնոսոր 'ի վերայ Տիւրասի, որ է
Սուր : Եւ Սուրայիք յնա բազում ընդդի-
մութեան . յաղթահարեալ լինէին 'ի Վաք-
դէայն : Ժամս որայ քաղաքուսկանն ատա-
ցաւ ածա իւրեանց 'ի ծովն ինկեցեալ : Եւ զսի-
կութացին առնուլ ընդ ինքեանս եղեալ 'ի նաւ-
բազումս փախեան 'ի Կարքեդան . Եւ Վարու-
դողոնոսոր առ զՍուր եւ բաւեաց զնա , Եւ ըզ-
բարինան ծովասոյց արար : Եւ ըմբռնեալ
զՔիրամ արքայն նորա ազան . որ կեցեալ
էր հինգ հարիւր ամ զամենայն ժամանակ
Թագաւորութեան Յուդայ : Եւ յետ այնու-
րիկ մատնեաց Տէր զԳիսգոս 'ի ձեռն Վա-
քուդողոնոսորայ փոխանակ աշխատեցան նա-
մա Եւ զօրաց նորա 'ի Սուր : Եւ 'ի քսան եւ
հինգերորդ ամի աւերմանն Վրուսաղեմի
մեռաւ Վարուդողոնոսոր . Եւ առ զԹագաւ

ւորութիւնն Ռաղտասար ամա երիս : Եւ
 յետ նորա իշմարուդակ եղբայր նորա ամա
 երիս : Սմանք զայս ասեն , բայց զկնի Ռա
 բուդդանաւորաց իշմարուդակէս թաղաւա
 րեաց . և եհան զԷքոնիա ի բռնոտէն զկնի
 երեսուն և հինգ ամի դերութեանն իւրոյ .
 և ապա Ռաղտասար եղբայր իւր : Եւ յա
 ռաջին ամին Ռաղտասարայ ետես Վանկէլ
 դոնսիւն չորից կենդանեացն . և Վարեն Վար
 ետաբան զՌաղտասար . և էառ զթագաւա
 րութիւնն Վազդէացւոց . և կացոց զՎա
 նկէլ վեհադոյն ամենայն իշխանայ իւրոյ . և
 վասն նախանձու արկաւ . ի գուբ առիւծուց
 և ապրեցաւ ի Տեառնէ Նստուծոյ . և զկնի
 երից ամաց ել իշխրաս Պարսիկ ի վերայ Ռա
 բելանի , և արան զՎարեն , և երարձ զթա
 գաւորութիւնն Վադացւոց և լժուրաց
 ւոց , և գրաւեաց ի Պարսա . և խառադոցնա
 չարչարէր զչրեացն յառաջնում ամի թա
 գաւորութեանն իւրոյ : Եւ լուառ զՆա
 նիանցն և կոչեաց զնոսա , և սոխպէր զոհել
 և նոքա անարգեցին զնա , և հրաման ետ
 զվնասեալ զնոսա : Եւ յետ սպանման յարե
 ցան կեցեցան գլուխք նոցա ի մարմինս իւ
 րեանց , և եղեն սքանչելիք մեծամեծք . և
 տէր չարչարեաց զիշխրաս , և զզնացաւ յետ

չարչարելոյն զ՛Վանիէլ և կրկին արկանելոյն
 զնա ՚ի գուբ և ապրելոյն : Եւ յերկրագրի
 ամի Թադաւորութեան իւրոյ Եւրոս . ազ
 ձակեաց զԿերիան , և արար զ՛Վանիէլ հաւա
 տարիմիւր և եդ՝ զաթոռ Թադաւորութեան
 իւրոյ ՚ի Նաբելոն : Իսկ ՛Վանիէլ նախանձա
 վ՛ստուծոյ վառեալ կործանեաց զկուռան զոյ
 կանգնեալ էր Իւրոյ ոմաւն Եւ իրաի , և ըս
 տան զվիշապն զոր պաշտէր Եւրոս : Եւ
 զչաղմալ յոյժ Վաղդէացւոյն զայրացուցին
 զԵւրոս , և յառիք ՚ի պատմողաց աստ ա
 ւեն զանկանելն ՛Վանիէլի ՚ի մէջ եւթն ա
 ոթուց ՚ի գուբ . և Եւրակումայ բերեալ
 նմա կերակուր :

Եւ ելեալ անտի կենդանւոյն մեծացա
 անաւն Եւստուծոյ , և Եւրակում ՚ի նոյն ամին
 մեռաւ : Իսկ ՛Վանիէլ որահեաց զքսան և
 զմի օր , և իմացաւ զբուռն եւթանասուն
 ամի վճռելոյն տեառն ՚ի ձեռն Երեմիայ
 մարգարէի . և ետես զտեսիլ եւթներորդ
 դացն , և զայրն որ զգեցեալն էր սարիտակ և
 կայր ՚ի վերայ Տիգրիս գետոյ , որ ասէր յը
 նա . քսան և մի օր է որ կուռիմ ընդ իշխա
 նին Պարսից դարձուցանել զորդիս ազգի քո .
 որ և դարձան զտառքինն հինգ բիւր , և սկը
 ան շինել զտաճարն :

Եւ 'ի վաթաներորորդի ամի գերութեանն Հրէիյ ապանաւ Վիւրոս 'ի Սախա տեայ կնոջէ իւրմէ, և առ զթագաւորութիւնն Կամբիւ որդի նորա ամս ութ. զամանէ տրեն Եթրայեցիքն թէ 'Եպուգոգոնս սոր կոչէր՝ սր սպան գէ'րփաքսադ Սաք. և առ սովաւ եղեն իրքն (Զուգիթ կնոջ որբապան զՀողեւիտանէս 'ի յազգէն Սադովգայ՝ սր են թուրք :

Օկնի Կամբիւայ թադաւորեցին Սոգք երկու, երկու եղբարք ամիսս եւթն. եւ յետ նոցա թադաւորեայ 'Իարեհ մագացի Վ շտասպեայ որդի ամս երեսուն և երես. յերկրորդ ամի սորա կատարեցաւ երկրորդ եւթանասուն գերութեանն սկսեալ յայրմանէ տաճարին : Եւ առաջին եւթանազուն յերեքստան ամին (Զովսիայ, և 'ի վճռէն Երեմիայի 'ի Վիւրոս Պարսկ, և ժողովին ամբ 'ի Սողոմոնէ և 'ի շինուածոյ տաճարին մինչեւ 'ի վեցերորդ ամս 'Իարեհի, հինգ հարիւր ութ ամ : Եւ հնդետասան ամին 'Իարեհի լլաւ հինգ դարն. և 'ի վեշտասաներորդ ամին 'Իարեհի սկսաւ վեցերորդ դարն :

Եւ մարդարէանային Մուէաս, և Օպրաշիսս, և Սաղաբիաս, և Օօրաբաբէլ որդի

Սաղաթիէի որդւոյ (Երոնեայ առաջնորդ դարձի գերութեան . և Յեսու Յովսեփէ կեայ Քահանայապետ : Ոմանք զՍաղաթիէլ ասեն որդի Սեդեկիայ 'ի Բաբելոն ծնեալ 'ի կուրութեանն : Օպրու ժամանակօք Իլն յեւթն խնաստնոյն պարէտ եղև . Սակեդէ մոնայւոյն . աստ և Տարկինոս ասեն եգիտ տանջանարանս , բանտս , կոծեղս , շլթացս և տուեալ 'ի պղնձահատս գործել հրամայեաց և 'ի Էոգնիս՝ Պուետէս Ճանաչէր :

Օկնի Դարեհի Թագաւորեաց Քահքսէս որդի իւր ամս քսան և մի : Սա յերկրորդ ամի Թագաւորութեան իւրոյ առ Ղիւպիտոս . և 'ի մետասաներորդ ամին առ զԼթէնս , և հրով այրեաց զնա . և էառ սա քաղաքս բազումս , և աշխարհս յողովս , և հարիւր քսան գաւառս . Իւ յաւուրս սորա էղեն իրքն Լսթերայ . Սուրտքէի և Համանայ , որ էր յազգէն Լմաղեկայ : Իայց Յովհաննէս Լսիացին ասէ . Թէ աստ լեալ էր Լսթերայ իրքն՝ Լսր ընդէր ոչ գրեաց : Լս սովաւ ասեն . ոմանք զգարձն Հրէից . յետ սորա Թագաւորեաց Լրտաւան եւթն ամիս :

Իւ զկնի սորա Լրտաւէս երկայնաձեռն ամս քառասուն և մի : Ի սորա եւթներորդ

ամին եւ Նզըաս դպիրն յԵրուսաղէմ՝ օգնեք շինուածոյն : Եւ ե նա 'ի պարգեւաց Հոգւոյն գրեաց վերստին զհին մատեանսն : Եւ 'ի քսաներորդ ամին Երտաշտի եւ Նոյեմբ տակառապետն շինել զպարիսպն Երուսաղէմի հրամանաւ նորին . եւ կառարեցաւ քործն ամս երկուասան 'ի ձեռն Նոյեմայ : Եւ սա ետ բերել զմիսիր ողջահիւ զացն մոռացեալ 'ի ջրհորն եւ սրսկեալ 'ի սեղանն վառեցաւ հուր :

Եւ երտաշտի միւս Երտաշէս զոր Քրտեքսեան կոչեն ամս երկու : Եւ զկնի նորա Սեկդինոս ամիսս եւ թն . եւ յետ նորա Քաբեհ Նոդոս հարձորդի ամս տասն եւ ինն (1) . եւ 'ի հնգետասան ամին սորա ապստոմբեաց Նպիպտոս 'ի Պարսից եւ եղին իւրեանց Թագաւոր զՆիսնէսիոս , զկնի հարիւր քսան եւ չորս ամի դադարեցին . եւ 'ի տասն եւ իններորդ ամին Վարեհի Թագաւորեաց Սակեդոնացւոյն Երիտոտ ամս երես . Իսկ 'ի Հռոմ պատերազմ սաստիկ էր . զի Վալորիոն պատերազմէր ընդ Վալատուկք եւ ընդ Վալատուցիս կեղոս , եւ յետ հարիւր ամի յաղթեցան Հռովմայեցիք . եւ առաւ Հռոմ եւ քակեցաւ 'ի հիմանց , եւ մնաց միայն արբու-

(1) Մի օրի . քսան եւ ինն :

նիքն : Եւ ի սոյն ժամանակս եղև շարժ
սաստիկ , և կրաւ երկիր քաղաքս բազումն :

Եւ Պարսից Թագաւորեաց Երտաշէս
ուշեղ ամն քառասուն : Եւրայիցիք առ սռ
վաւ ասեն զԵսթեր : Յեւթն և տասներ
որդ ամին սորա յՎիրիկէ Ուտուկարտ
Հռոմայ աւերեաց զԵսթերէսն , և յանուն
իւր կոչեաց զնա վերստին շինելով : Եւ յի
սկստա Թագաւորեաց Ումիկետրիս ամն
վեց . և Սակեդոնացւոյն Երբեղացս ամն
ութ (1) . և դարձեալ Եմուտոս ամ մի : Եւ
ապա Կարիս ամ մի : Եւ ամպա Նիկտապիս
ամն տասն և ութ : Եւ յերեսուն և հինգ
երրորդ ամին Երտաշէսի Թագաւորէ Սակե
դոնացւոյն Ելէքսանդրոս ամ մի . և զինի
նորա Պտղոմէոս ամն երիս :

Ի քառասներորդ ամին Երտաշէսի Թա
գաւորէ Եւսկապտացւոց Նիսս ամն երկուս .
և զինի նորա Ելէքսանիսոս ամն երկուսասն :
Յետ մահուանն Երտաշէսի Թագաւորէ
Պարսից միւս Երտաշէս Սեբաղ ամն քսան
և եւթն . սյլք երեսուն և վեց ասեն : Սա
եքարծ զԹագաւորութիւնն Եւսկապտացւոց
հնազանդել զնոսա . զի Նիկտաներէ աղան
դով իմացեալ զըրումն իւրեանց փախեաւ

(1) Բռնեք՝ տասն և վեց :

Ղթովպիա . և անտի եկն 'ի Սակեդոնիա ,
զատ ասեն ոմանք հայր Ղեքսանդրի :

Եւ մնաց Եգիպտոս անթագաւոր ամս
քսան և երկու մինչեւ 'ի Պաւթիմոս . որ է
Պաղլմէոս մի 'ի բարեկամացն Ղեքսանդրի :

Իսկ Երտաշէս թագաւոր Պարսից բնաւ
կեցոյց զՀրեայսն առ ընթեր Կասբից ծո-
վուն յԱռկանա քաղաք : Եւ յայնմ ժամա-
կի թագաւորէ Սակեդոնացւոցն Փիլիպպոս
հայրն Ղեքսանդրի ամս քսան և եւթն . և
անուն կնոջ նորա Բլումպիադայ . և հնազան-
դեցաւ Պարսից : Եւ իմաստասէրքն էին Ե-
րեստատէլ և Եպիկուրոս :

Յերեքոտասաներորդ ամին Սքովիայ ծը-
նաւ Ղեքսանդր որդի Փիլիպպեայ յութեր-
րորդ ամի թագաւորութեանն հօր իւրոյ .
յետ Երտաշէսի Սքովայ թագաւորեաց
Պարսից Իորէս որդի նորա ամս չորս :

Եւ զկնի նորա թագաւորէ Պարսից Դաւ-
րեհ որդի Նըշաւրի ամս վեց : Եւ յառաջին
ամի նորա թագաւորէ Սակեդոնացւոցն Ե-
ղեքսանդրոս որդի Փիլիպպեայ ամս երկոտա-
սան՝ և էր ամաց քսանից , հասակաւ երեք
կանգուն և երկայն իմաստութեամբ և բար-
ձր քաջութեամբ : Սա կորոյս երեսուն և
եւթն թագաւոր , որոց մի էր Վահէ Հայոց

Մեծաց թագաւոր . և զառաջինն թագաւորեաց (3երտայ ⁽¹⁾), և ունէր զօրք երկոտաւ ասն բիւր և բնակէր անդ երկոտասան հազարօք :

Աս 'ի վեցերորդ ամի թագաւորութեան իւրոյ , և 'ի նոյն քանիս 'Իարեհի Պարսից , պատերազմեցաւ ընդ 'Իարեհի 'ի Աիս Կիւլիկեցւոյ , և ուզանաւ 'Իարեհ և կատարեցաւ 'ի նա թագաւորութիւնն Պարսից տեւեալ ամս երկերիւր երեսուն և մի : Աս շինեաց քաղաք երկոտասան յանուն իւր . սա եգ դուռն 'ի կողմ շոնաց՝ չապականել նոցա գերկիր . և դուռն երկաթի , երկայնութիւն ունելով կանգունս երկոտասան , և լայնութիւն կանգունս ութ : Աս եկն յարուսաղէմ և պատարագս մատոյց Աստուծոյ և պատուեաց զքահանայապետն Անդրիմաքոս , և գնաց յԱգիւպոս . և լուսն Աամարացիքն գիրսն , եւ սպանին զԱնդրիմաքոս զի ոչ արգել զհեթանոսն 'ի տաճարէն և 'ի պատարագելոյն . և լուր եղեւ Աղեքսանդրեայ . և եկն ցաամամբ , և քահեաց զԱամարիա և բռնաւին ջնջեաց զազգն Աամարացւոց . և ածեալ 'ի տեղի նոցա Աակեդոնացիս բնակեցոյց անդ . սա կոչի առաջին թագաւոր (3ունաց :

(1) Մի օրի . իւրաց :

Սա միւսաւ 'ի Բաբելոն գեղատուութեամբ, և առին զԹագաւորութիւն նորա չորեքին բարեկամք նորա. և կատարեցաւ բանն, եթէ քօչն այծեաց կռուեցաւ ընդ խոյին Բարեհի և բարձաւ մի եղջիւր: Եւ յայտնեցաւ չորեքին եղջիւրք՝ բարեկամքն Լըբքսանգրի: և առ զԹագաւորութիւն Եւգիպոսի Պտղոմէոս ամս քառասուն: Սա տարաւ զմարմինն Լըբքսանգրի յԵգիպոսս, և անդ թաղեաց, սա յառաջին ամին առ զԵրուսաղէմ նենգութեամբ առ Սեխաւ քահանայապետիւ. և ած գերին յԵգիպոսս. անուամբ սորա կոչէին և այլ Թագաւորք Պտղոմէանք:

Ի յերկրորդ ամի սորա Թագաւորեաց յԱսիա. Լնտիքոնոս ամս տասն և ութ: Սա ընդարձակեաց զԼնտիսք, և անուամբ որդւոյ իւրոյ կոչեաց:

Յերեքասասն ամին Պտղոմէայ Թագաւորեաց Լսորոյ և Բաբելացւոյ մինչեւ 'ի Հնդիկս Սելեւկոս ամս երեսուն և երես: Եւ սա յինքն գրաւեաց զԼնտիք, և եւս արձակեաց և շինեաց զՍելեւկիոս յանուն իւր առ լերամբն Սասիսանձրայ, և զԼնտիք կոչեաց յանուն որդւոյ իւրոյ. որ նախ Լեւանդիս կոչէր առ աղիւսաչէն գետոյն, զոր

‘Դիտկղեւտիանոս եւս մեծացոյց : Ունէր Սեւեւկոս չորս դստերս , | էողիկա յորոյ անունն շինեաց զ| աւողիկէ , որ է Օյատիկ . զ| Եփեմիս , յորոյ անունն շինեաց զ| Եփեմիա . զ| Էռիս , յորոյ անունն շինեաց զ| Երիս որ է Հալայ : զ| Դեպէ , յորոյ անունն շինեաց զ| Դեպէ որ է Սեւհայ : Շինեաց և զ| Կալու և զ| Սարաշ և բնակեցոյց ‘ի նոսա . Հրեայս : Եւ պատուեաց զ| Երայէլ . և հրամայեաց մտանել առ նա ընդ ոիրելիս նորա ըստ կամաց իւրեանց : Եւ աստ կտարեցաւ մեծ աշտարակն ‘ի մէջ ծովուն . Նեփրոսի և կռչեցաւ Պրոտոս (1) . և շինեաց զնա Սոստրատոս Կանտիւրացի , դէտ լինել Նղեքսանդրու ընդ ծով և ընդ ցամաք :

Եւ Սեւեւկոս ըմբռնեաց զ| Նեմեորոս քանզի ‘ի բարեկամացն Նղեքսանդրի էր : Կասանդրոս Թագաւորեաց ‘ի Սակեդոնիա ամս տասն : Եւ յետ նորա ‘Ինմետրիոս , որ և յինքն գրաւեաց զ| իւլիկիս և Թագաւոր կոչեցաւ . Նիսոյ զոր կալաւ Սեւեւկոս , եւ տիրեաց ամենայն Նիսոյ : Ի սկիզբն Թագաւորութեանն Սեւեւկեայ , որ է երկուսասան ամ զկնի մահուանն Նղեքսանդրի , սկսաւ Թուականն Նսորոց : Իսկ յետ մահուանն աւ

(1) Քանզի Պրոտոս :

և աջինն Պաղոմեայ, Թագաւորեաց յգիւտոս Պաղոմէոս փիլագեղփաս ամն երեսուն և ինն: Յառաջին ամին սորա Թագաւորեաց Սակեդոնացւոց կռնոս ամ մի. Պալագարոս՝ ամիսս երկուս. Նթիպատոս՝ աւուրս քառասուն և վեց. Սոսթենէս՝ (1) ամն երկու, զկնի Սելեւկոսի Թագաւորեաց Նտիոքոս Սուլայր՝ ամն տասն և ինն:

Յերկրորդ ամին սորա Թագաւորեաց Սակեդոնացւոցն Նտիգոնոս՝ ամն երեսուն և վեց:

ԳԼՈՒԽ Ե.

Յազգո Թարգմանութեան հին կտակարանացն ի
կիպրոս կղզի:

Ի վեցերորորդ ամին Պաղոմեայ Թարգմանեցան հին կտակարանքն ի կիպրոս կղզի, այլք ասեն յղէքտանդրիա կիպրոսի, եւ Թանասուն երկու արամբք, վեց վեց այլ ի ցեղեցն Իարայելի. որք են յանուանէ այսոքիկ. Ի ցեղէն Սորենի՝ Յովսեպոս, Լզեկիէլ, Լզիսէէ, Օպրաբիայ, Յովհաննէս,

(1) Երկու օրի Սոքիթէո

Լեզակիէլ : Ի ցեղէն Շմաւոնի՝ Յուդայ ,
 Շմաւոն , Լէդէ , Սամուէլ , Սաթէ , Սաղա-
 միա : Յազգէն՝ Գեւեայ՝ Նոյեմի , Յովսէփ ,
 Թէոդոս , Իբոտոս , Ուրանիայ , Տուկիոս : Ի
 ցեղէն Յուդայ՝ Յովնաթան , Լբարի , Լ-
 դիսէ , Լնանիա , Օլաքարիա , Լեզակիա : Ի
 ցեղէն Իսաքարայ՝ Իսահակ , Յակովբ , Յե-
 սու , Շամուատ , Շմաւոն , Գեւի : Յազ-
 գէն Օլաքուղոնի՝ Յուդայ , Յովսէփ , Շը-
 մաւոն , Օլաքարիա , Շմաւոն , Սաղամիա :
 Ի ցեղէն Վադայ՝ Սմայատիա , Սեդեկիա ,
 Յակովբ , Իսահակ , Լսայի , Սատթէոս : Ի
 ցեղէն Լսերայ՝ Թէոդոս , Իասոն , Յեսու ,
 Թէոդորոս , Յովհաննէս , Յովնաթան : Ի
 ցեղէն Վանայ՝ Թէոփիլէ , Լբրահամ , Լ-
 դասմոս , Իասոն , Լրեմիա , Վանիէլ : Ի ցեղէն
 Նեփթաղիմայ՝ Լրեմիա , Ղազար , Օլաքարիա ,
 Իանիա , Լդիշէ , Տաթան : Ի ցեղէն Իննի-
 սոնի՝ Յովհաննէս , Իւդոս , Լկտի , Թէզ-
 դոս , Ներսամ , Լեզակիէլ : Ի ցեղէն Յովսե-
 փայ , Վաղէբ , Սամուէլ , Յովսէփ , Յու-
 դա , Յովնաթ Լսթուպի : Յարանց աստի
 թարգմանեցան հին մատեանք ՚ի Կիպրոս
 կղզւոջ և տարեալ յԵփիպտոս եդան յաբ-
 բունական տան . այլք յԵփիպտոս ասեն
 ՚ի Փարան կղզւոջ : Լ՝ՈԼ մեք ստոյգն իուզե-

յուր յետ եւթանասուն և չորս ամի իշխու-
նութեանն (Յունաց, և ՚ի վաթսուն երկու
թուին Նորուոց ՚ի խորհուրդ մօին կողմանք
Նրեւելից Պարթեւք, և Պարսիք և ա-
ռեն . արատառեցաւ թագաւորութիւնն Սա-
կեդոնացւոց և տկարացաւ, զի կայ մեք
և նոցա այնչափ հեռաւորաց, դիպուք մեզ
թագաւոր ՚ի ժիջի մերում: Եւ թագաւո-
րեցուցին յարգւոցն Նբահամու որ ՚ի կեն-
դաւրայ ՚ի ցեղէ Նմրամայ զՆշակ քաջ ՚ի
Բահլ մայրաքաղաքի աշխարհին, և հնա-
զանդեցան նմա Պարթեւք և Պարսք և Սա-
դացիք սահմանակիցք նոցա:

Եւ զայն տեսեալ վրկան աշխարհին որ
կայ ՚ի հիւսիսոց Պարսից, եղին և նոքա իւ-
րեանց թագաւոր, բայց հնազանդեցան Պար-
թեւացւոց Նմանապէս և չայք եղին իւրեանց
թագաւոր զկնի քաջ և յաղթող և տիեզե-
րասաստ թագաւորայն չայկազանց, որք
բարձին զթագաւորութիւնն Սադացւոց
և հնազանդեցուցին զամենայն թագաւո-
րութիւնսն հիւսիսոց, և զամենայն ազգն
շուրջանակի զոր մեք ոչ տեսաք ՚ի գրի զա-
րա նոցա և զժամանակս, վասն որոյ ոչ գրե-
ցաք աստ:

Քանզի ձգեցաւ թագաւորութիւնն

Հայկայ մինչեւ ՚ի Վահէ, զոր սպան լընք-
սանդր և վերստին տիրեցին ՚ի Պաղեստի-
նէ մինչեւ ցթէտալիս ՚ի ծովն Կապպից յոյն
կոյս լերինն Կաւկասու : Եւ թագաւորեաց
՚ի վերայ նոցա մի յորդւոց լըշակայ Վա-
ղարշակ անուն, հզոր թագաւորութիւն
զոր թողումք մեք հաւաստի գրողաց :

Եւ զինի Պողոմեայ խոհեմագունն թա-
գաւորեաց յԵգիպտոս Պողոմէոս լըկագիւս :
Եւ ՚ի կողմանս Կորւոց թագաւորեաց Սե-
լեւկոս, Կարանիկոս : Եւ Սակեդոնացւոցն
թագաւորեաց Դեմետրոս Փիլիպպոս :

Եւ յայսմ ժամանակի Քահանայապետն
Հրէից Քնիա որդի Սիմէոնի արդարոյ ոչ կա-
մեցաւ յաւ զհարկն Պողոմեայ : Եւ զայրա-
ցեալ Պողոմէոս Կամեցաւ Կալ ՚ի վերայ Լը-
բուտաղեմի : և Հրեայքն առաքեցին առ նա
գլխովեպոս առնել խաղաղութիւն . և եգիս
չնորհա առաջինորա, և արար զնա զօրագը-
լուի ամենայն Հրէաստանի : Ի յուրմտուն
և հինգերորդ թուին Կորոց թագաւորեաց
Կսիոյ Սելեւկոս Կուանո ամս երիս . և զհետ
նորա Կնախորոս մեծ ամս երեսուն և վեց :
սրով նահատակեցան Սակաբացեցիք :

Եւ յիննսուն և երեք թուին Կորոց թա-
գաւորեաց յԵգիպտոս Պողոմէոս Փիլոպա-

տոր ամն առան եւթն . սա յոյժ նեղէր ըդ
 Հրեայն : Եւ գնաց Լնտիոքոս և հնազան-
 դեաց զԵգիպտոս կոտորմամբ սրոյ . և գաբ-
 ձաւ յԵրուսաղէմ, և առ զնա . և աստ կա-
 տարի առաջին գիրքն Սափաբացեցւոցն : Ի
 հարիւր տասն թուին Լսորոց թագաւորեաց
 յԵգիպտոս Պտղոմէս Եպիփանէս ամն քը-
 սան և մի . սա առաքեաց զԵթուզ զօրավար
 և հնազանդեաց զՀրեայս և զՓղշտացիս : Եւ
 ել Լնտիոքոս ընդդէմ նորա , և կոտորեաց
 զնա , և առ յինքն գրաւեաց զքաղաքսն զսր
 առեալն էր :

Եւս Լնտիոքոս արար սալայարկս զփու-
 ղոց քաղաքաց բազմաց . և սա արար նշանս
 չափածոյս իջավանաց 'ի ճանապարհս . զոր
 փարսախն կոչեն . և շինեաց կամուրջս քա-
 ըսկուռս յանցս գետոց և առուաց . և հաթ-
 թեաց զխոշորութիւն ճանապարհաց 'ի դիւ-
 րագնացութիւն . և 'ի մետասան ամին իւ-
 րոյ արար պատերազմ ընդ Հռովմայ և պար-
 տեցաւ 'ի նոցանէ , և ըմբռնեցաւ : Եւ եդ-
 զորդին իւր պառանդս տալ զգինս անձին
 իւրոյ , և հարկս ամի ամի հազար քանքար
 ոսկւոյ . և այս եղեւ սկիզբն հարկելոյ Լսիոց
 և Լսորոց 'ի Հռոմայեցւոցն :

Ի սոյն ժամանակս թագաւորեաց Սակե-

կեդանացւոցն Փիլիպպոս ամա քառասուն և չորս (1) . և աստ կատարեցաւ մարգարէաւթիւնն Պանիէլի թէ թագաւորն հիւսիսոյ պոցէ պատերազմ ընդ արքային հարաւոյ . որ է Նաթիթոս ընդ Պտղոմեայ , որ ետ նմա զգաւտոր իւր . և անդրէն էառ վերստին :

Եւ Նաթիթոս սպան զՃմոնայ և զորդիան իւր , և ացտահարեալ չորչորէր զաւուրս իւր . և գնաց սա յերկիրն Ելամացւոց բըժշկիլ անդ ՚ի գիցն իւրոց : Եւ անդ ասացինցնա ծերքն եթէ տո՛ւր բերել զոսկերս ըսպանելոցն ՚ի քէն . և անկեալ առաջի նոցա ողջացիս , և առաքեաց փութանակի յՆաթիթ և բարձին սակառօք զնշխարս սբբոցն և գնացին : Եւ հասեալ ՚ի Հաթախ քաղաք դիպեցան նոցա արք , որք ասացին եթէ քաղածեցաւ թագաւորն ՚ի տան աստուծուհւոյն իւրոյ վասն չարեաց իւրոց : Եւ իբրեւ լուան զայն եղին ՚ի տեղո՜ղն զաւրբսն առ ընթեր կաղնւոյն մեծի : Եւ յետ ժամանակաց յայտնեցան նշխարք նոցա , և շինեցաւ տեղին Սանք և է մինչեւ ցայսօր ժամանակի : Եւ թագաւորեաց Նաթի Սելեւկոս . և Պիտղորոս հաւատարիմ նորա նեղէր զՉրբայսն . և պատժեաց զնա Տէր :

(1) Մի օրի քառն և չորս :

Ի հարիւր երեսուն և մի թուին արձա-
կեցաւ Նոսիքոս ՚ի Հռոմայ և թագաւո-
րեաց ՚ի տեղի հօր իւրոյ : Սա կոչէր Լիզի-
փանէս և թագաւորեաց ամս մեռաւսան .
կամեցաւ փնալ յԵգիպտոս և արգելին զնա
Հռոմայեցիքն , և դարձաւ եկն ՚ի Հրէաս-
տան և ետ զՔահանայապետութիւնն յԻ-
սոն՝ յեղբայրն Սիւայ . և յեռ սակաւու առ
՚ի նմանէ և ետ յՍիւա . և եղբւ աղմուկ ՚ի
մէջ եղբարցն : Իսկ Ստոաթէ որդի (Յոհան-
նու որդւոյ Շմաւոնի Քահանայի յորդանցն
Յովնադաբու նստէր ՚ի Սուդիմքաղաք . և
եւթն որդիք նորա ընդ նմա (Յովհաննէս ,
Շմաւոն , Յուդա , Սակաբէ , Լիզիազար ,
Լւարէ , Յովնաթան , սաւառեցաւ նախան-
ձու Լստուծոյ և տեսեալ մեղս անհնարինս
սարան զյանցաւորս . և ապտամբեալ եւ ՚ի
լեռուն իւրացօքն :

Իսկ Նոսիքոս հարուածովք հօր իւրոյ
մեռաւ ՚ի Պարսս ՚ի յաւմանէ Տեառն , զի նա
պնաց զճանապարհս հօր իւրոյ , այն որ պղծ-
ծեաց զտաճարն կանգնելով ՚ի նմա պատկեր
Օւեսայ . և ՚ի լեառն Գարիզին շինեաց տա-
ճար յանուն Օւեսայ և Քսանթեայ՝ պղա-
ւեցեալ զնա Սամարացւոցն :

(Յութուտասաներրորդ ամին Պողոմեայ

Թագաւորեաց՝ Լյպիւիան Ռւպատոր ամս երկուս. սա առաքեաց զՇ աւրջորա զօրապետն իւր հարիւրքսան հազար զօրօք և փղօք՝ ի Հրէաստան, և կոտորեցան ՚ի նմանէ բազմութիւն Հրէից, եւ մեռաւ Լյպիւազար ՚ի ներքոյ փղի. և եղեւ ՚ի Թաղէն զսպանեալ որն Խորայելի գտան ՚ի ներքոյ հանգերծիցն, նկարք և պապկերք կոչոյ :

Հայսմ ժամանակի Ռիա Քահանայապետն քնացեալ յԱգիպոոս շինեաց տաճար Տեառն նման տաճարին որ յԱրուսաղէմ, առանց հրամանի տեառն. և առնէին անդ քահանայապօրծութիւն ըստ օրինացն : Եւ զտաճարն որ յԱրուսաղէմ նորոգեաց Յուդա Սակարէ և մնաց չէն մինչեւ. յաւերն վերջին ՚ի Հռոմայեցւոցն, զինաւէր առաջ նորդ Հրէիցն :

Եւ յետ Յուդայի եկաց Յովնաթան, որ սպանաւ ընդ Լղէքսանդրի ՚ի Տրիփանայ : Եւ եկաց ՚ի տեղի նորա Շմաւոն. սա առաքեաց ՚ի Հռոմ վահան ոսկեղէն, և խնդրեաց դաշն և բերին նմա տախտակ պղնձի նշան ուխտի : Եւ սա առաքեաց զՅովհաննէս զորդին իւր. և կոտորել ետ զգօրսն Լնտիսքոսի և ազատեցան ՚ի հարկէ նոցա : Եւ աստ կատարեցան երկրորդ գիրքն Սաղարայեցւոց :

Ի հարիւր եւթանասուն և չորս թուին սպանաւ Շմաւոն 'ի Պտղոմեայ . և առ ըզտեղի նորա Յովհաննէս որդի նորա : Յայսքմ ժամանակի իշխանացաւ ոմն Հրեայ յԱռհայ , և մնաց մինչեւ 'ի հայրն Աբգարու Աբգայի :

Եւ զայսու ժամանակաւ գնաց Յովհաննէս յԱռկանիայ , և եհար զնոսա . և կոչեցաւ անուն նորա Հիւրկանոս :

Եւ թագաւորեաց Անտիոքոս Ալլիւպաս , և եկն յԱյրուստղէմ խնդրեաց հարկս յոյժ ծանրագոյն . և եբայ Յովհաննէս զգերեզմանս Դաւթի թագաւորի , և եհան անտիզոսկին և զզարդն ամենայն թագաւորացն Յուդայ , և երեք հազար քանքար ոսկւոյ առեալ՝ ամիրտիեաց զայլն . և տուեալ երեք հարիւր քանքար Անտիոքոս գնաց 'ի նմանէ՝ և չորաւ Հիւրկանոս որ և Յովհաննէս , եւ քակեաց զԱմմարիա :

Ի թուին հարիւր իննսուն և վեց թագաւորեաց յԱգիպտոս Պտղոմէոս Սովտեր ամս եւթն և տասն : Եւ գնաց Անտիոքոս , և Հիւրկանոս ընդ նմա , և սպանին զՏիտոս թագաւորն սրարթեւաց :

Ի չորրորդ ամին Պտղոմեայ թագաւորեաց յԱսիա Անտիոքոս Կիզիկոս ամս ութ

և ապա՝ ի մետասաներրորդ. ամին Պողոս
մեայ մեռաւ (Յովհաննէս Հիւրկանոս, և առ
զտեղի նորա Լրիստաբոլոս որդի (Յովնաթայ
ամ մի . սա 'ի վերայ պճղնաւորին թագ յա-
ւել . և երկորին եղբարք սորա Լղեքսանդրոս
և Լնտիգոնոս նենգութեամբ սպանին զմի-
մեանս ըստ մարգարէութեան հօրն իւրեանց
զի շնորհ մարգարէի դոյր ընդ նմա :

Յետ Լրիստաբոլեայ առ զպատիւն
(Յովհաննէս եղբայր իւր, որ կոչեցաւն (Բա-
նէ ամս քսան և եւթն, որ խստագոյնս դա-
տէր զազգն իւր : Յոյսմ ժամանակի հալա-
ծեցաւ Պողոմէ 'ի Կղէոպարայ մօրէն իւր
մէ : Եւ թագաւորեաց յԳիւպտոս Պողո-
մէոս Լղեքսանդրոս ամս տառն : Ի վեցեր-
րորդ. ամին սորա բարձան թագաւորք Լսի-
ոյ և Լսորւոց, և եղին ընդ Հռովմայեցւոյք :

Եւ աստ կատարեցան հին գիրք ժողո-
վոդեանն : Եւ են յԳամայ հինգ հազար և
եւթանասուըն երկու ամբ, և աստի մինչեւ
'ի ծնունդն Քրիստոսի ամբ հարիւր քսան և
չորս : Եւ ժամանակ թագաւորացն Լսիայ-
ւոց ամբ երկերիւր վեչտասան . որ սկսաւ
զինի մահուանն Լղեքսանդրոս և 'ի թուին
Լսորւոց երկերիւր քսան և երկու : Իարձաւ
Պողոմէոս հալածեալն յաթոռ իւր ամս ութ :

Եւ յետ նորա թագաւորեաց Պտղոմէոս Դիոնէսիոս, ամա երեսուն որ էր եղբայր Լուկէոպատրայ : Ի հինգերորդ (1) ամին Պաշտմեայ մեռաւ Յովհաննէս որ և Լղէքսանդրոս, և առ զիշխանութիւնն կին նորա Լղէքսանդրիայ որ կոչեցաւն Սպիւրնա ամա ինն օրինապահ և Լստուածապաշտ, որ ունէր ուստերս երիս, զՀիւրկիանոս, զԼրիստաբուլոս, զԼնտիգոնոս : Եղեւ Հիւրկիանոս քահանայապետ, և Լրիստաբուլոս առնուլ կամէր ՚ի նմանէ. մինչեւ եկն Պոմպէոս զօրապետն Հռովմայեցւոց, և տարաւ զնա կապանօք, և հառտատեաց զՀիւրկիանոս ամա երեսուն և չորս : Սա շինեաց զպարիսպն Նրուսաղեմի և զքակեալն ՚ի Պոմպայ և մտին Հրեայք ընդ Հռոմովք :

Իսկ Պոմպէոս կրճատեաց բազում աշխարհս ՚ի Հայոց և յԵսորոց և յԼրարացւոց և մեծացաւ յոյժ, մինչեւ կոչել նմա Եւտուկարտոր : Եւ ՚ի նոյն ժամանակս մեռաւ Պտղոմէոս, և թաւաւորեաց Լուկէոպատրա ամա երկու :

Եւ սպանաւ Պոմպիոս ՚ի Յուլիոսէ որ և Վայիոս ՚ի կարծիս ապստամբութեան :

Օայսու ժամանակաւ էր Հերովդէս, և այս է ազգն նորա :

(1) Երեք օր յիշման :

Այր մի էր յԱսկաղանայ Անթիպատոս
անուն որդի Հերովդէի Քրմապետի Ապ-
ղոնի կռոց։ Սա գերեցաւ յԱդովմայեցւոցն
և անդէն ամուսնացաւ, առեալ ի կնու-
թիւն զԱլուփրիոնէ դուստր Արետայ արքա-
յին Արաբացւոց։ և եղեւ սա բարեկամ
Հիւրկիանայ։ զի օգնէր նմա ի Պոմպիայ
կողմանէ սակս քահանայութեանն։ զի ծա-
նօթացաւ Հռոմայեցւոցն և շնորհ եգիտ
յաչս նոցա։ մինչ կացուցին զնա իշխան Հը-
րէիցն կամելով Հիւրկանեայ և ունէր նա
չորս որդիս Եովսէփ և Փերուրի և Փեսա-
ղոս և Հերովդէս և դուստր մի Սոդոմ
անուն։ Իսկ Եովսէքի և Փեսաղոս եղեն
քնդ հօրն գործակալք Հրէիցն։ և ոմն ի
Հրէից սպան զԱնթիպատոս դեղմպու-
թեամբ։ Եովսէփաւ որդւոմն իւրով և Լւ-
զֆեսաղոս Անտիպոնոս սպան դեղելով բզ-
խոցեալ գլուխ նորա։ Քանզի զօրապետն
Հայոց Քաղապիրան եկն յԱրուսաղէմ զայ-
սա ժամանակաւ, և գերեաց զնա և հա-
նեալ զՀիւրկիանոս եգ ի տեղի նորա զԱն-
տիպոնոս, և զՓերուրի, և զՀիւրկիանոս
տարաւ կապանօք ի Հայս։

Լւ Հերովդէս գնացեալ ի Հռոմ եւ
պատմեաց զվիշտս հօրն իւրոյ և զեղբարցն

ի վերայ հաւատարմութեան իւրեանց ,
 և վասն այսորիկ թագ եղ նմա կայսրն Հր-
 ատմայ , և եկեալ յԱրուսազէմ սպան զՆ-
 տիգոնոս , և յետ ժամանակի զՀիւրկիանոս .
 և զերծեալ ի գերութենէ Հայոց , թա-
 գաւորեաց Հրէից անհոգւայէս :

Նոյնպէս սպան և զորդին Հիւրկանեայ .
 և զ||նաթան :

Եւ կատարեցան գիրք եթէ ի պակա-
 սեալ տետութեանցն Հրէից երեւի բնա-
 ծին արքայ . և եւթներորդքն Ղանիէլի որ
 ասէ եւթներորդք եւթն . և եւթներորդ
 վաթսուն երկու . որ լինի վաթսուն և ինն
 եւթներորդք որք են ամբ չորս հարիւր
 ութսուն երեք : Այսեալ ի վեցերորդ ամէն
 Ղարեհի Ադիայ մինչեւ յաւետիտ կու-
 սին մօրն Ամմանուէլի . և գտաք ի թարգ-
 մանութեանն Արգարու արքայի՝ եթէ Ղա-
 նիէլ յետ իմանալոյն վասն Քրիստոսի , նե-
 ղէր ի կարօտութենէն . և ի վախճանէն
 իւրում յեղբ Տիգրիս գետոյ , անկաւ ի վե-
 րայ երեսաց իւրոց , կոչեաց առ Տէր և ասէ .
 ցոյց Ատուած Իսրայելի զՔրիստոսն քա-
 մինչեւ մեռեալ իցեմ : Եւ եկն առ նա
 Ղաբրիէլ և ասէ . հանգիր խաղաղութեամբ
 ար ցանկութեան . զի չեւ է ժամանակ , արդ

ի կատարման տեսլեանն քո գայ . և խաչի ,
և մեռանի , և ինքնին և կեալ ՚ի դժոխս հա-
նէ զձեզ անտի . արդ՝ մխիթարեալ զքեզ
յուսով գալստեան նորա :

Իստ որում և ՚ի կատարման ժամանակին
ծնաւ Յիսուս Քրիստոս օծեալն լստուած
ի Բեթղէմ Յուդայ ՚ի քառասուն և չորս
ամի թագաւորութեանն () գոստեայ , և իւ-
ջեալ հուր յերկնից այրեաց զյաճախութիւն
կռոյն որ կայր յԱլլումպիոս լեառն , զոր աւ-
տուածաբնակն կոչեն :

Եւ էր ամն առաջին թագաւորութեա-
նն Մագարու , և Հերովդի՝ երեսուն և եր-
կու : Եւ այսպէս մեր պատկաւորն Մագա-
րիոս արքայակից է ըստ մարմնոյ արքայու-
թեան Տեառն : Եւ է յԱղամայ հինգ հա-
զար հարիւր ութ՝ ըստ եւթանասնիցն : Իստ
Եւսեբայ՝ հինգ հազար երկու հարիւր ութ-
սուն և չորս : Իստ Երանոսի՝ հինգ հազար
իննսուն և մի . և ըստ պղոց՝ հինգ հազար
հինգ հարիւր երեք : Եւ ըստ լսորոց՝ հինգ
հազար քսան և վեց . և էր մուտն Վիսանայ
և երկուշաբաթ . և տարին երկուտասան լուս-
նեայ (1) յորում ամի առաքեցաւ Լիւրինոս
ի Սինկղիտոսէ յԱսորիս , և ՚ի Պաղեստին

(1) Մի օրի . լուսնոց :

գրել զազգսն , և դնել հարկս : Քանզի լուսան 'ի Հռովմական Թեւդասայ և զՅուդայի ապստամբաց , եթէ տսեն Հրէիյն մի տալ հարկս մահկանացու Թագաւորի , և բարեկացան յոյժ . և 'ի պատճառս ապստամբողացն ⁽¹⁾ եղեւ իրքս այս , որ բնաւ չէր լեալ :

Իսկ ⁽²⁾ Գոստոս երկրորդ ինքնակալ էր , և կայսր Հռովմայեցւոց յետ Յուլիոսի , զոր տսեն Փորահան , այն որ բարեբախտ եղեալ Թագաւորեաց յետ չորս հարիւր վաթսուն երկու ամի խափանելոյ Թագաւորացն Հռովմայեցւոց 'ի Տարկինոսէ մինչեւ ցնա :

Եւ զառաջինն պատիւ Թագաւորացն նուցաւ Բոբիոս էր . և արդ կայսերք Եւտուկարոսորք կոչին : Եւ 'ի շինելոյն Հռովմայ մինչեւ երկրորդ անգամ Թագաւորեցին եւ թրն հարիւր երկու ամբ . և մեծք եղեն յերկրորդումս քան յառաջնումս . զի Քաշիոս առաջին Թագաւոր նոցա գնացեալ Ալգիպոսս՝ հնազանդեաց . այն որոյ անունն Թարգմանի կայնան , որ է Անդրոնիկոս ⁽²⁾ կոչեցեալ յոմանց : Եւ այս ⁽³⁾ Յուլիոս , որ է հինգ ամ Թագաւորեալ սղանաւ նենգու թեամբ : Երկրորդեաց ⁽⁴⁾ Գոստոս , որ մե-

(1) Մի օրի . ապստամբաց . կոս :

(2) Չորս օրի . Անդրանի .

(3) Ամենայն օրինակ տեղեկացաւ .

ճագուռնի փառաց արժանացաւ մօտ եղեալ
'ի ժամանակ Տեառն մերոյ :

Եւ տիրեցին Լ'սիոյ և Լ'սորեստանեայցն :
Եւ կացուցին զայսու ժամանակօք զՂուգի
ոս Հռովմայեցի 'ի կողմանս Լ'սորւոց , զի
գրեսցէ 'ի Հռովմ' զամենայն պատահեալն .
յայտմ կողմանէ . ըստ որում և գրեաց ըզ-
ժամանակ ծննդեան Տեառն մերոյ և զգալ
Սոգուցն , և առաց :

Վիտաացէ ինքնակալութիւնդ քո , զի
Պարսիկք ոմանք արք փառաւորք եկին եւ
մտին յիշխանութիւնս ձեր . և երկրպագե-
ցին տղայի միոյ ծնելոյ 'ի Հրէաստանի , ա-
ռաջնորդեալք յերկնաւոր փառաց : Բայց
թէ ով է մանուկն , կամ մը որդի տեղե-
կանամք :

Եւ գրեցաւ նմա պատասխանի եթէ ըզ-
Հերովդէսդ արքայ կացուցեալէ մեր 'ի վե-
րայ Պաղեստինեայ . 'ի նմանէ լուիցոսք Սո-
գուցն գալ : Իսկ եթէ մը էին Սոգքն . Եւ
սեբի և Վրիգոր ասեհն յորդւոցն Լ'քրահա-
մու էին . և այլք՝ եթէ յորդւոցն Բաղամու
Սոգք էին : Եւ գտաք մեր Նիւսապոյն բա-
նիւ գրեալ զայս , և նմանէ . և Յակովբ ա-
սէ , յազգէն Իլամայ էին Սեմացիք : Եւ ո-
մանք՝ եթէ 'ի Թագաւորացն Լ'քաբայ եւ

Սաբայ էին ըստ Դաւթայ վկայելոյն : Սա
կայն էին երեք թագաւորք զի երեք ցեղ
պատարագս մատուցին : Եւ ոմանք ութն
ասեն ըստ Սէբիայ, թէ ութ վարիչ : Եւ
սուրբն Յակովբ երկոտասան իշխան ասէ .
և սոռուգիւ գրեալ է նորա գիրք մի . երեք
հազար հեծեալ ասէ , և հինգ հազար հե-
տեւակ : Եւ եկեալ յԷփրատ ՚ի տեղին որ
ասի Կալանիկոս որ է Սաղայ, լուան եթէ
սովէ ՚ի Հրէաստան այլ եւս վասն կասկածի
չփոթման , թողին զյորովս և ինքեանք եր-
կոտասանքն հազար հեծելով գնացին եւ
դարձան առ զօրս իւրեանց : Եւ անուանք
իշխանացն են այս՝ Դահանդուր՝ որդի Լը-
տազդայ : Շահէփ, որդի Դուդբարայ . Լը-
շակ որդի Սահգուդայ , Օրեւանդ ⁽¹⁾ որդի
Վարիդուդայ , Լրիհու որդի Խոսրովու , Լը-
տաշէս որդի Ուլիաթայ , Իշթանքուզա որդի
Շիշոնթայ ⁽²⁾ , Սեհդուք ⁽³⁾ որդի Հումայ,
Լքշերիշ որդի Սահապանայ , Սարտանա ⁽⁴⁾
որդի Բելդանայ , Բարուդոր որդի Բեղայ :
Իսկ թագաւորն որ առաքեաց զնոսա՝ Փիր-
շապուհ անուէն . ոմանք երկու ամաւ յետ
ծննդեան ասեն զգոյն նոցա : Բայց ճշմար

(1) Երկու օրի . Զրուանդ :

(2) Երկու օրի . Շիշոնայ :

(3) Երկու օրի . Մեհդուք :

(4) Երկու օրի . Սարտանա :

տեն ոմանք երկու ամառ յառաջ գուշակեալ
աստեղը և յուղի անկեալ : Եկեալ ժամա-
նեցին 'ի (տեղի) ծննդեանն, միով աւուրբ
ղկնի ծննդեանն, ըստ որում գտին պատեալ
'ի խանձարուրս և եդեալ 'ի մսուր :

Եւ քառասուն օր կացեալ անդէն 'ի
Բեթղէէմ, և գնացեալ 'ի տաճարն՝ ընկա-
լաւ զնա Սիմէոն որ հրաժանաւ Հոգւոյն
պահեցաւ կենդանի :

Ի Պտղոմեայ հետէ, որ մի էր 'ի Թարգ-
մանչացն, որ 'ի գրել զՀսային և զտեղին Թէ'
Կոյն յղացի, գրեաց և ապա զղջացաւ, և
ասաց Թէ՝ Հեթանոսքս որ խնդրեցին զգը-
ւեանս, ծաղր առնեն, զի արդ հաւատան : Եւ
դարձաւ ջնջեաց, և դարձեալ տրոմեցաւ. և
ասէ. Բնկերքն իմ գրեն և այսն լինիմ ես, և
քննի հակառակութիւն : Գիտելով ընկերին
որ ընդ նմա, և 'ի տրտմութենէն ննջեցին
երկոքեանն. և յորժամ զարթեան, տեսին զէ
գրեալ էր զարմանալի գրով ոսկեղինաւ :

Իսկ Սիմէոն ելաց զօրն ողջոյն, և երանի
տայր ժամանակին և տեսողացն զկուսածին
Սանուկն : Եւ ասէ ցնա Հոգին . Աչ մեռցիս
մինչեւ հասցես երանութեդ : Եւ եհառ բաղ-
ձանացն յերեք հարիւր քառասուն և չորս
ամի ժամանակաց իւրոց, և 'ի տաճարէն

գնաց ⁽¹⁾ 'ի 'Լազարէթ, և անտի յԱգիպտոս, զկնի վաթսուէն երկու աւուր ծննդեան իւրոյ. այլք ասեն յետ երկու ամի գնաց յԱգիպտոս. և գու զայս ընկալ:

Եւ Հերովդէս խաբեալ 'ի մոգուցն և զայրացեալ՝ այրեաց զամենայն գրեանն. Հրէից, և ջնջեաց զյիշատակ թագաւորացն. Հրէից և զքահանայութեանն, զի իւր լիցի թագաւորութիւն սեպհականութեամբ. և կոտորեաց զմանկունան թուով հազար չորս հարիւր վաթսուէն և երկու, յութսուն և չորս գեղջէ:

Եւս Հերովդէս խափանեաց զթագաւորութիւն և զքահանայութիւն Հրէից. զի ընդ ձեռամբ արար զվականն, և տայր կաշառօք անարժանից: Սա քակեաց զպառիսպն Լէրուսաղեմի, և արար կոտորած սաւ տիկ մինչեւ ընկալան զնա. ամենայն Իսրայէլ: Սա առաքեաց 'ի Բաբելոն և ետ բերել զԱնանէ, և արար զնա քահանայապետ ամմի, որ չէր Ղեւտացի: Եւ ապա արար զԱրիստաքուլոս զորդին. Հիւրիկանեայ զեղբայր կնոջ իւրոյ, և սպան զնա և արար դարձեալ զԱնանէ:

Ի սմին ժամանակի յաղթեցոսն զօրքն

(1) Մի օրի. յաւելու Յիսուս:

Հայոց որ կային 'ի վերայ Եփրատայ . և եղև Սամուսատ ընդ Հռոմովք :

Եւ 'ի ժամանակս ()գոստեայ , զօրավար նորա Լ'նտոնինոս սիրեաց զԿլէոպատրայ . և ապստամբեալ թագաւորեաց և գնաց յԵգիպտոս և գնաց 'ի վերայ նորա ()գոստոս և կալա զնա , և եթող կենդանի զի աղա չեցին վասն նորա Սինկղիտոսքն : Եւ ած ()գոստոս գերի բազում յԵգիպտոսէ 'ի Հրռովմ . և չոգաւ ինքն , և վերստին ապստամբեաց Լ'նտոնինոս , առեալ զԿլէոպատրայ . և ունէր ռես Կլէոպատրայ ընդ Հայս և ընդ Հրեայս և ընդ Երաբացիս . և 'ի ձեռն Լ'նտոնինոսի թափէր վնասանձ իւր :

Իսկ լուեալ ()գոստեայ գնաց 'ի վերայ նորա և տաչարեաց զնա յԵգիպտոս . և յոր ժամ գիտացին զպարտութիւնս իւրեանց Կլէոպատրայ և Լ'նտոնինոս ոլք կռուէին ընդ ()գոստեայ 'ի միասին , անձնասպան եղեն : Եւ ()գոստոս եսպան զԵրեգակն և զի ուսին զորդիսն Կլէոպատրայ . և եբարձ զթագաւորութիւնն Պտղոմեանց , որ Զուսաց կոչէր . տեւեալ ամս երկու հարիւր ինսուէն և վեց : Եւ Սեբաստոս կոչեցաւ ()գոստոս որ է յաղթող :

Եւ են ոմանք որ աստի թուեն զժամա-

նակն () գոտեայ : Եւ առաքեաց () գոտոս
 զՏիբերոս զօրապետն իւր և արար ընդ նո-
 սա խաղաղութիւն : Եւ անտի գնացեալ 'ի
 Լիւռէնական աշխարհն , արար զնոսա հնա-
 զանդս : Եւ շինեաց Հերովդէս զՍամարիա ,
 և Սեբաստիա կոչեաց յանուն կայսր . և շի-
 նեաց քաղաքս քաղումս և մեծացոյց զար-
 քունիսն յԵրուսաղէմ : Եւ շինեաց զաշտա-
 րակն Սորատոնեայ , և կոչեաց յանուն կայ-
 սեր . և իրքս այս գործեցան յառաջ քան
 զճնունդն Տեառն մերոյ թէպէտ դրեցաւ
 այսպէս :

Եւ այց Հերովդէս յաճախեաց 'ի չարիս
 իւր և սպան զՍարի զկին իւր , և զամենայն
 արուեստագէտս և զիմաստունս Հրէից . և
 Տէր եհար զնա չարաչար ցաւովք յոտից
 մինչեւ ցգլուխն . և տրորեցաւ ամենայն
 մարմին նորա , և բժիշկք ոչ կարացին օգ-
 նել նմա . և եղին զնոս 'ի ջերմ ձէթ , եւ
 խտացաւ ցաւն . և կալեալ զգլխաւորս Հը-
 րէից և պատուիրեաց փեսային իւր Սլէք-
 սին և Սողոմեայ քեռ իւրում զի սպանցեն
 զնոսա յեւանել ոգւոյ նորա . զի ակամայ
 լացցեն Հրեայքն յաւուր մահուան նորա .
 զոր և արարին իսկ . զի նեղեալ 'ի ցաւոց ըս-
 տան զանձն իւր և եղեւ չարամահ յերե-

սուն և եւթն ամի արքայութեան իւրոյ :
 , Լս Զերովդէի էին կանայք ինն , եւ
 որդիք ութ : Ի Դոսիոսէ կնոջէ ծնաւ Լն
 Թիպատրոս , սա եսպան զերկու եղբարս
 իւր , և սպան զնա հայրն իւր : Եւ Սարի
 դուստրն Զիւրկանեայ ծնաւ զԴեբթանդ-
 րոս և զԵրիստաբուլոս , զոր սպան ԼնԹի-
 պատրոս , և զԶերովդէս զոր ոմանք կոչէին Լն
 Թիպատրոս . սա էառ և զԶերովդիսայ և
 սպան զՅովհաննէս : Եւ Սեղբոս Սամարացին
 ծնաւ զԵրբեղայոս զոր () գոստոս Թագաւոր
 կայոյց ՚ի տեղի հօրն ամս ինն : Կղէպատրա
 ծնաւ միւս Զերովդէս , զՓիլիպպոս , զորոյ
 կինն տա Զերովդէս եղբայր ծորա (4) և ըս-
 տանաւ ՚ի պատճառս կնոջ իւրոյ : Եւ Բազայ
 ծնաւ զՓիլայոս :

Եւ այս են որդիք որդւոց նորա , Լրիս-
 տաբուլոս ծնաւ զԶերովդէս , որ Թագաւոր
 բեաց ՚ի Քաղկիդա : Եւ զԵրիպպատ որ
 կոչեցաւ Զերովդէս , որ սպան զՅակովբոս

(1) Աստ խառն և շիւթ
 գան անուանքս ըստ Ս . Գրոց
 կրկնեալ առաւել . որպէս Զե-
 րովդէս զոր ասացն ՚ի վերոյ
 առեալ զԶերովդիսայ ՚ի կը-
 նութիւն , և սպանեալ զՅով-
 հաննէս , զՄկրտիչն անշուշտ ,

և աստ ասէ ծնեալ ՚ի Կղէ-
 պատրոյ Զերովդէս եղբայր
 Փիլիպպոսի . որ նոյն ինքն է ,
 և առ ՚ի կին զԶերովդիսայ
 զկին եղբոր իւրոյ Փիլիպ-
 պոսի . որոյ ՚ի պատճառս եւ
 Յովհաննէս սպանաւ :

ղեղբայրն (Յովհաննու : Ս) մարտեալ ընդ հօրեղբօրն և առ զԹաղաւորութիւնն 'ի նըմանէ, և սմա եղեւ որդի Մարիապատս որ յետ նորա Թաղաւորեաց : Եւ դատերք սորա Բերինակայ և Նյուսեղա որ եղեւ կին Փեղբս դատաւորի :

Իսկ իբրեւ Թաղաւորեաց Մարիապատս ինն ամ տուաւ յաքսորս 'ի Բենան (1) քաղաք վասն չարեաց իւրոց : Եւ Թաղաւորեաց Հերովդէս չորրորդապետ . և 'ի նմին ամի մեռաւ (2) գոտոս : Եւ առ զԹաղաւորութիւնն Տիբերիոս ամս քսան երեք :

Իսկ ամենեցուն Տէրն դարձեալ յԱզիւս տոսէ, սնանէր 'ի Նազարէթ լռելեացն օրի նօք մանկանց : Յերեք հարիւր երեսուն և եւթն թուին՝ 'ի չորեքտասան ամին Տիբերաց, առսքեցաւ Պիղատոս դատաւոր Երուսաղեմի . և հնգետասան ամին Տիբերաց գաց Տէրն մեր 'ի մկրտութիւն 'ի Յովհաննէ որդւոց Օւաքարիայ յամին հինգ հազար հինգ հարիւր երեսուն և եւթներորդի ելլցն Մդամաց 'ի դրախտէն՝ 'ի վեցն Յունուարի լստ Հռովմոց՝ 'ի քսան և մի 'ի Տբէթ ամաց ըստ Եբրայեցւոցն : Յամս Տիբերաց

(1) Մի օրի . Իբենան քա. քաղաք :
 շաբ : Մի օրի . 'ի քենենէա

կայսեր շինեաց Հերովդէս զՏապարիա և զԼքայիս (1) : Իսկ Պիղատոս զպատկերն Օւեւայ եմոյժ 'ի տաճարն , և զգանձանակ տաճարին թափեաց 'ի ջրէջսն : .

ԳԼՈՒԽ Զ .

Յաղագս կարգաւ առաքելոցն որք կատարեցան :

Յերեսներորդ ամի տնաե սուրբեան Տեաւաբն մերոյ ընտրեցան Լուաքեաւքն և կոչեցան . առաջին Սիմէոն Պետրոս 'ի ցեղէն Եփթաղեմի , որ եդ խորան առաջին Եւստիոք , որ յամա կղզեայ ել 'ի Հռովմ , և եղև անդ ամս քսան և եւթն . և 'ի Ներոնէ պսակեցաւ : Եւ Էնդրէաս եղբայր նորա , որ քարոզեաց 'ի Նիկիա , և 'ի Նիկամիդիա , և 'ի Սիւրիա և Եւքայիա . և նախ ամա գրեցաւ աթոռն Եփեսոսի , որ փոխեցաւ 'ի Կոստանդնուպօլիս : Յակովքոս սրդի Օւեւայ 'ի ցեղէն Օւարուղսնի , որ չոգաւ 'ի Սպանիա , և դարձաւ Եւքրուսաղէմ , և սպառնաւ 'ի Հերովդիայ յուր ամի Տեառն չարչարանսցն . և կայ մարմին նորա 'ի Յուր Սարմարիկէ : Եւ Յովհաննէս եղբայր նորա յետ ննջման Լստուածածնին գնացեալ Եւփեսոս կատարեցաւ յեւթներորդ ամն Տեւքայիանու : Փիլիպպոս յազգէ Լսէրայ 'ի Եւթ

(1) Երկու օրի . յաւելլա յանուն Տիբերեայ կայսեր :

սայիդայ , քարոզեաց յԱփրիկէ , և կատարեցաւ ՚ի Փիսիդա : Բարդուղիմէոս՝ ՚ի ցեղէն Իսաքարայ , յԱդաւիր գեղջէ , քարոզեաց ՚ի Պարթեւս և եկեալ ՚ի Հայք ներքին՝ իսալեցաւ ՚ի Սանատրկոյ արքայէ . եւ հանաւմորթ նորա թովմաս՝ ՚ի ցեղէն Յուդայ . քարոզեաց Պարթեւաց և Սարաց և Հնդկաց , և անդէն կատարեաց զկեանս իւր վկայութեամբ : Սատթէոս՝ յազգէն Իսաքարայ ՚ի Կազարեթէ . քարոզեաց Հրէիցն և մեռաւ ՚ի Գաբաազ , և թաղեցաւ յԱնտիոք . և յետ ժամանակի տարան զնա յայնկոյս ծովուն : Աիմն կանանացի՝ ՚ի ցեղէն Լիփրեմի , ննջեաց ՚ի Համա , և գտաք ուրեք թէ ՚ի Կուրիս : Յուդա՝ որ կոչեցաւն Թադէոս , որ սակս ի մաստութեան նորա կոչէին Ղերէոս՝ որ քսիրտ և հոգի . քարոզեաց յԱսորիս և ՚ի Հայս , և կատարեցաւ ՚ի ներքին Հայս ՚ի Բիւրուդիս տեղւոջ՝ ՚ի Սանատրկոյ . և գտաք ուրեք , թէ բերաւ յԱռհայ : Յակովբոս Լէփեայ՝ յազգէն Սանասէի , կատարեցաւ ՚ի Սրուճ : Յուդա մատնիջ՝ ՚ի ցեղէն Իսնայ ՚ի Սկարիովտայ , որ գնաց ՚ի տեղի իւր : Սատաթէ փոխանորդ նորա՝ յազգէ Ռուբենի , կատարեցաւ յերկիրն Սարդակերաց :

Եւ յետ սոցա երեւեցոյց Տէր եւս եւ թանասունն երկու , որոց անուանքն են այս :

Եղի որ կատարեցաւ յԱռհայ, Եւսէ՛ որ
 կատարեցաւ ՚ի Սիրինոսէ յԱբգարայ որդ-
 ւոն : Եւանիա՛ զոր Փուլ զօրավարն հսպան
 ՚ի բարիլն ասէր որ զՊօղոս պաշտէր ՚ի Իա-
 մասկոս (1) : Դազար զոր յարոյց Տէր, ՚ի Լիւս-
 րոս կատարեցաւ : Սէլէալ՝ որ ՚ի Ռոդոս
 ծովակուր եղել : Կեփաս կացեալ ՚ի Հեմն,
 և կատարեցաւ ՚ի Փիլիզօր իւրով մահուամբ :
 Բառնաբաս՝ որ ՚ի Սամոս մեռաւ : Սոթենէս՝
 որ ՚ի Պոնտոս ՚ի ծով ընկեցաւ : Լիւրակոս
 որ յԱղէքսանդրիա ՚ի բանտի՞ մեռաւ : Զով
 սէփ Փիլիտոս՝ որ զՏէրն Թաղեաց ՚ի տան
 իւրում մեռաւ : Լիկոդեմոս՝ որ յԱրուսա-
 դէմ կատարեցաւ : Շիղայ՝ որ ՚ի Փիլիպուս
 կատարեցաւ : Զուդայ Զակովքեան որ ՚ի
 Պիլոթ կատարեցաւ . և ըստ այլոց յԱրմի
 քաղաք Հայոյք Զուդայ՝ Շապիու որդի ՚ի
 Խլաթ քարոզեաց և անդ կատարեցաւ :
 Սարկոս որ կոչեցաւն Զովհաննէս յԱղիա-
 զու կատարեցաւ : Ումնաս՝ ՚ի Սելտինէ կա-
 տարեցաւ : Լիկէ ՚ի Պառունի կատարեցաւ :
 Զասոն՝ Կազանակուր եղել ՚ի Պոլոմպուս :
 Սանաուլ որ այրեցաւ յԱբգարայ : Իուփոս ՚ի

(1) Թերեւս Լիւի . Անիա՛ ՚ի Դամասկոս :

զոր Փուլ զօրավարն սպան ՚ի Բա-
 ռիւն . սո եր որ զՊօղոս պաշտէր

(2) Մի օրի յասելոս սովորե

Տըւք սպանաւ : Աղէքսանդրոս ընկեցաւ 'ի վին յԱրակըսպօլիս ⁽¹⁾ : Սմինէ Կիւրինեսայ սըրով կատարեցաւ : Օինոս , որ 'ի մէջ ձիոց կոխեցաւ : Կղէուպաս՝ խաչեցաւ յԱրուսաղէմէ Սվսէս և Յակովբ եղբարք քարկոծեցան 'ի Սպարտայ : Թէոդորոս հրով կատարեցաւ 'ի՝ աւուդիկէ : Դեսսոորիոս կատարեցաւ 'ի՝ Կալլ : Էլիզին և Սամուոն մտին 'ի քօշացւոց երկիրն և անդ կատարեցան : Յոնիաս 'ի Սա մոս կատարեցաւ : Տիտոս 'ի Պաշքիտէ կատարեցաւ : Պատրուբաս 'ի Վաղկենդոն կատարեցաւ : Յասոն կրիտէ 'ի Խուզիա կատարեցաւ : Արմէ հովիւն յԱնտիօք Պիսիդիա կատարեցաւ : Սիւս Կիրակոս 'ի Կեսարիա կատարեցաւ : Խրիսիմոս 'ի Ռոմուէնիա կատարեցաւ : Նարկէսոս 'ի Լատին կատարեցաւ : Արոլոս 'ի Կեսարիա կատարեցաւ : Սամալ 'ի Սիկիլիա հրով կատարեցաւ : Տիմոթ յԱփեսոս մեռաւ : Սարկոս աւետարանիչ յԱղէքսանդրիա կատարեցաւ : Ղուկաս աւետարանիչ 'ի Ղաւոս քաղաք կատարեցաւ : Ղեւի , 'ի Փլենիս կատարեցաւ սրով 'ի Խորոմոսէ : Կիրեմիոս 'ի Սալա կատարեցաւ : Կիկիտոս 'ի Տիբերիա սղոցեցաւ : Բոդոս , և Ղինոս յԱքայիա սպանան : Յովհանն

(1) Երկու օրի յԵրապօլիս :

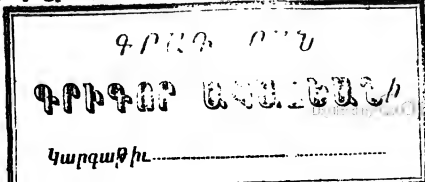
նէս եւ Ղէուդու ՚ի Բալփաք գաղանաց
արկան : Ստեփաննոս՝ յԵրուսաղէմ շարկու
ծեցաւ : Նիկիէս՝ սղանաւ յԵկեղեցին ՚ի
Խիսոնեայ իշխանէն : Սարտէլոս՝ ՚ի Պալնա
մօտոս կատարեցաւ : Ի իասօն ՚ի Պափիս կա
տարեցաւ : Օլաքարիա այրւոյն որդի քաթ
կոծեցաւ ՚ի Հուրինա . ե միւս Օլաքարիա
ընդ նմա : Օլաքէ ե միւս Օլաքէ կատարե
ցան յանապատն : Սիմոն բորոտն յԵամ
Թայ⁽¹⁾ կատարեցաւ : Սէլումպոս ե Ստեփանէ
ե Ստուգի ՚ի Տապարիա ՚ի բանտի մեռան :
Եպենդէ ՚ի Վանգրա այրեցաւ ՚ի դատաւո
րէն Ղէսկրիտեայ : Իպէլիս որ Երախայ կա
տարեցաւ : Լնանիա ե Սիմոն ՚ի Բիւզան
դիա սրով կատարեցան յեղարբոսէն :

Եւ յորքիկ Թիւք պատուեալք ե յորովայնէ
ընտրեալք ե յառաջքան զըինելն աշխարհի
նկատեալք ⁽²⁾ : Կազմեցան բաղկօք բանին ե
եղան հիմունք Եկեղեցւոյ . ե սորօք սկսաւ
հաւատն որ է Կաթուղիկէ եկեղեցի , որ ե
բնակարան փառացն Տեառն խօսուն ատուե
ղօք բոցափայլեալ ՚ի փառս երկնաւոր փե
սային :

Յամս Տիբերայ կայսեր փայլէր իմաս
տութեամբ որանչելին Փիլոն յԵղէքսանդ

(1) Երկու օրի ՚ի Յրամթոս :

(2) Սմանք՝ կատարեալք և

րիա : Սա գրեաց զամենայն սլատահմունս
 Հրէից . գրեաց և մեկնութիւնս արարածո-
 ցն . և վասն վաստակոց երկրի . և վասն
 մոռացն արդարոց : Սի յորժամ զարթնուա-
 ղօթէ և ոչ նզովէ . գրեաց և վասն աւեր-
 ման լեզուաց . և վասն աշխատելոց ՚ի վար-
 դապետութիւն . և վասն զանազան անուանց
 գրոց . և վասն երկու կտակարանաց . և հինգ
 ճառս վասն տեսլեան երազոց . և հինգ ճա-
 ռս վասն ելանելոյ հոգւոյ ՚ի մարմնոյ . և
 չորս՝ վասն օրինացն գրեաց և վասն արան-
 ցն որ յԱգիոսոս ըստ Քրիստոսի ձգնէին :
 Գրեաց եպերանս Վայիոսի որ զանձն իւր
 լսողուած արար . և այլ բազում ճառ խը-
 րատուց : Խօսեցաւ և վասն Քրիստոսի մար-
 գարէաբար . և յետ խաչին , հաւատաց ե-
 կելութեան նորա յարանցն որ յԱգիոսոս
 զուսումն Տեառն ունէին . որք էին յաշա-
 կերտաց անտի առաքելոցն : Եւ յաւուրս
 իշօղեաց կայսեր եղաւ գրեան նորա ՚ի դի-
 ւանն արքունի :

Եւ ՚ի ժամանակս Տեառն մերոյ գտաւ
 ՚ի Հրեայն եւթն հերձուած որպէս ասէ
 Եովսեպոս : Ըռաջին Վպրացն , որ կոչին
 Օրինականք . երկրորդ Վեւտականք որ ու-
 նին զաւանդութիւն ծերոցն . երրորդ Վա-

բխեցւոցն՝ որ մկրտին յաճախ և հաւա-
տան աստեղաց և բախտից. բայց հաւա-
տան յարութեան. և խոստովանին հոգի և
հրեշտակ, և պահեն երկիրցս՝ ի շարաթաւ,
գերկուշարաթ և զհինգշարաթ: Չորրորդ՝
Սադուկեցիքն որք ոչ խոստովանին հոգի և
հրեշտակ և յարութիւն. և առին զանուն
և զուսումն ի Սադուկաց⁽¹⁾. քահանայէ. շին
գերրորդ՝ Սկրտողքն, որք ասեն թէ ոչ կա-
րէ մարդ ապրիլ եթէ ոչ ամենայն աւուր
մկրտի: Սեցերրորդ՝ որք շնչաւոր ինչ ոչ
աւտեն և զՍոլսէս և զմարգարէսն ոչ ըն-
դունին: Սլ ալ գրեանս ունին փոխանակ
նոցա: Սլ թներրորդ՝ շրթութիւնն որ զ-
րութիւն գրոց ոչ իմանան, ալ ի գիրն հա-
յին. և մի Ստուած մի անձն դաւանին,
և պահեն զօրէնսն:

ԳԼՈՒԽ Ե.

Յաղագս Արգարու որ առաքեաց յերուսաղէմնկարա-
գիր վան պատկերին Բախտոսի:

ՅԻՆ և տասն ամին Տիբերեաց կայսեր
Մագար արքայ շայոց և Ստրոց լուաւ ըզ-
համբաւ Տեառն մերոյ, և երկրպագեաց նը-

(1) Եզեու օրի. ի Դատակաց:

մա . և հաւատաց . 'ի նա , և առաքեաց նմա
Թուղթ աղաչանաց 'ի ձեռն Նիանէ հաւատաւ
րովին իւրոյ , գալ առ նա և բժշկել զնա 'ի ցուռ
ցըն , որ գիպեալ էր նմա 'ի Պարսա յառաջ
քան զԷւթն ամ . և Թագաւորել ընդ նմա :

Իսկ Տէրն խոստացաւ յետ խաչին իւրոյ
և յարութեանն առաքել նմա բժիշկ յաշա-
կերտաց իւրոյ , և արժանեալ արար զնա Թրդ
Թոյ . և երանեաց նմա :

Եւ արքայն բարեբախտ առ անձուկո
կարօտութեան իւրոյ առաքեաց զՅովհանն
նէս նկարիչ բերել զպատկեր նորա , փոխա-
նակ անձին նորա : Եւ նորա եկեալ և տե-
սեալ զՅիսուս , ջանայր պեղել (1) զգեղ նո-
րա 'ի դաստառակն Նբգարու , և ոչ կարէր
զի փոխէր նա փառաց 'ի փառս , և ցնծացր
'ի հաւատս հեթանոսաց : Այսն որայ խընդ-
րեալ առ ինքն զկտաւն աղբիւրն գթութեան
դներ երեսաց իւրոց , և նկարեալ լինէր տիպ
նորա 'ի հանդերձեղէնն (2) . և տայր ցնկարիչն :

Եւ էր այս նախ քան զՅրիստոսի չար-
չարանսն եւթն աւուրբք : Եւ պատկերն
բերաւ և տուաւ Թագաւորին և բազում
նշանք լինելին 'ի նմանէ (3) մինչեւ եկն Թաւ

(1) Երեք օրի . նկարել :

(5) Մի օրի . յաւերս . եւ

(2) Երեք օրի . 'ի դաստառ . բժշկեաց զկէս գագութին
տակն . Թագաւորին .

դէոս Լ'ապրեան : Եւ 'ի նոյն ամի կամաւոր մահն Տեառն խաչիւ , Թաղումն , և յարութիւն , և հորժանումն դժոխոց , և ազատութիւնն արարածոց , և յեաքառապսուն առուր համբառնայն առ հայր :

Գրէ և զայս Յովսեպոս և ասէ սցսպէտ յաւարս մեր երեւեցաւ այր մի որում (Յիսուան ասէին , և 'ի ձեռն բազում նշանացն զոր առնէր , յայտնի երեւէր Թէ նա իցէ Քրիստոսն . և վասն նախանձաւ մատնեցին զնա անօրէնքն Պիղատոսի դատաւորին , և օպանին զնա խաչիւ . և յետ երկց աւուրց տեսին զնա կենդանի . և ոչ մեկնեցան 'ի սիրոյ նորա հաւատապիտոյն 'ի նա : Եւ մինչեւ ջայսօր աճէ հաւառքն նորա . և օտուգեցաւ Թէ նա ինքն է Քրիստոսն որ դի Լսաուծոյ կենդանւոյ :

Եւ ասէ Յովսեպոս Թէ 'ի նոյն ամի 'ի տօնի Պենտակոստին Պիղատոս եմոյժ զպառկերն կայսեր 'ի տաճարն . և յայնժամ ձայն լսելի լինէր Թէ գնամք , ահա գնամք աստի , և ոչ եւս այլ դարձցուք : Յիշէ և զայս Փիլան յերկրորդ գիրսն իւր :

Իսկ յաղապս անկար պատմութեանն Տեառն . ասէ Սուրբն Եփրեմ . Թէ արկին զնաւորքն վիճակն վասն չպատառելոյ , և ել վիճակն զինուորի մի՝ որ ընդ ձեռամբ Դուռն

կիանասի . և առ զնա Ղուկիանոս հարկու-
րապետն , և եբեր զնա յաշխարհն Վաղար-
շապուհոյ ի քաղաքն իւր Սոքատն (1) . և պա-
տուի անդ մինչեւ ցայսօր : Եւ միւս հա-
րկւրապետն զաղիկեցի եբեր զիւր մասն
հանդերձին ի քաղաքն իւր Փուդ ի մայ-
րաքաղաքն Լգերացոյ , և արկեալ ի պուա-
նարդ ապականէն կախեալ կայ յԵկեղեցին
անհպելի յամենեցունց . հուպ եկեալ բերան
ապակոյն և տեսանի յամենեցունց : Եւ
զայս պատմութեան անկար հիւսեաց քոյրն
Լբգարու . և առաքեաց Տեառն մերոյ ի
ձեռն Լնան սուրհանդակի :

Իսկ զկնի փրկաւէտ չարչարանաց Տեառն
գնաց Լգրիպաս ամբաստանել զՀերովդէ
հօրեղբօրէն իւրմէ . և առաքեաց կայսրն
կալաւ զՀերովդէս կնաւն Հերովդիադատ :
Եւ եղաւ ի բանտի ի Պառանիա քաղաքի .
և յետ աւուրց սպանան երկօրին :

Իսկ Լբգար արքայ երկիցս գրեաց առ
Տիբեր վասն Քրիստոսի աստուածութեանն
և տրտունջ զՊիղատոսէ : Եւ առաքեաց Տի-
բեր կոչեաց զՊիղատոս . և զամենայն ինչ
ստուգեալ ի նմանէ , սպան զնա : Վրեաց
Լբգար . և ի Բաբելոնն առ Ներսէս արք.

(1) Երեմ. օրի . Մաթան :

քայ. նոյնպէս և առ Պարսից թագաւորն հաստատալ 'ի Քրիստոսի աստուածութիւնն, Եւ այս 'ի բարի կամացն Աստուծոյ եղեւ զի մի կրեացէ աւետարանն հակառակութիւն 'ի նորութեանն խրում, մինչեւ կատարելապէս հաստատեսցի. որպէս և եղեւ 'ի ժամանակս այսր թագաւորաց ընդարձակութիւն և խաղաղութիւն քարոզողաց բանին. և յանկարծակի թռեալ աւետարանն ընդ չորս կողմանս աշխարհի 'ի ձեռն աւտուածասէր և նախընծայ այսր թագաւորի, որ յառաջեաց ձեռն եւ 'ի Քրիստոս. ըստ 'Դաւթաց մարգարէի գնալով ընդ սլորտս երկրի սրբոց Առաքելոցն՝ հրամանաւ Հոգւոյն որպէս և գրեցաքդ վերագոյն :

Իսկ Տիրերիոս կեցեալ ամս եւթանասուն և ութ, և թագաւորեալ ամս քսան երեք, մեռաւ : Եւ թագաւորեաց Վայիոս ամս երիս և ամիսս չորս. և եգիտ զ'գրիպաս կոստեալ 'ի Հռովմ 'ի Տիրերէ, և հանեալ զնա առաքեաց թագաւոր Հրէից : Եւ զՓիլիքս դատաւոր Ագիպոսացւոցն, ետ նմա իշխանութիւն հոգալ և զՀրեայսն իւր նամով : Վասն որոյ նեղէր զնոսա խստագոյն երա. և զսուրբ տեղիս նոցա պղծէր զոհիւք պղծովք զամս եւթն. վասն որոյ առաքեցին

զդեսպանն առ Վայիոս աղաչել զնա, որոց մի էր և Փիլոն փիլիսոփայ, և ոչ լուաւ նոցա այլ և տրտմեցաւ յոյժ. և առաքեաց ՚ի Քաւորանիա իշխանն Նորոյ զնել զպատկերն քա յամենայն մեհեանս և ՚ի տաճարն շրէից պաշտել իբրեւ աստուած, ըստ որում և արարն իսկ. և կատարեցաւ ասացեալն ՚ի Ռանիէլէ, սրժութիւն աւերանոցն:

Յայնմ ժամանակի Սիմոն և Սենանդրոս և Կերինթոս երեւեցան:

Իսկ Վայիոս սպանաւ ինորքինւոյ միւջէ իբրեւ զմարդ մի չար և մահկանացոյ. և թապաւորեաց Կլոդիոս ամս չորեքասան:

Իսկ Ղգրիպաս կեցեալ չորրորդ ամեռս մրս երիւ. և թապաւորեաց ամս ութ և յօժար կամօք ընկալեալ զպատիժն Նստուծոյ յամբոխէն՝ եհար զնա հրեշտակ Տեառն և մեռաւ:

Յայնմ ժամանակի ՚ի զատկի տօնին ամբռ խեալ շրէիցն ՚ի տաճարին սպանին անձինս երեսուն հազար: Եւ կացոյց Կլոդիոս թագաւոր շրէիցն զՂգրիպ (1) սրդի Ղգրապպայ և զՓեղքս առաքեաց դատաւոր Վալիլեա

(1) Երկու օրի. զԱղրիպ. պատ:

ցւոց և Սամարացւոց : Եւ Կղզոյիս վախ
ճանաչաւ առ զԹագաւորութիւնն՝ Եւրոն որ
դի նորա ամեն երեքսատան : Եւ առաքեաց
զՓետտոս դատաւոր և եհան զՓեղիբս , որոյ
առաջի եկաց Պօղոս . և դարձեալ հանաւ
Փետտոս և եկաց Դիտեղի նորա Վամբիոս .
և զսա եւս եհան Եւրոն և եգ զԵւրուրոս :
Եւ որոյ աւուրս ապտտամբեցին Հրեայք ՚ի
Կայսերէ : Ի սոյն ժամանակս հուր էջ յեր
կնից և այրեաց շինուածս բաղումս և աւ
բախ մարդկան ընդ նոսա :

Եւ յետ այսորիկ խառապտեալ Եւրոնի
սպան զընտանիս իւր . և յերեքստասան ամի
արքայութեանն իւրոյ սպան զԱւաքեալն .
և յարոյց հալածանս եկեղեցւոյ . և առա
քեաց Դարուսաղէմ զՎեսպիանոս (1) և զՏի
տոս որդի նորա վասն ապառամբութեանն
Հրեից :

Իսկ Եսթինուոս զօրաւար Հրէից և խնաւ
տասէր , ամրացեալ կայր ՚ի Եռագբուղայ (2)
Վաղար . և վնաց Վեսպիանոս և առ զքու
ղպն , եւ սկսաւ կոտորել զնա . եւ չողաւ
Եսթինուոս ընդ առաջ նորա և ասէ . աւե
սիս քեզ Վեսպիանէ , զի ՚ի մօտոյ Թագաւ

(1) Երկու օրի Վեսպեի .
անս :

(2) Երկու օրի . ՚ի Եռագ
բուղայ :

ւորեսցես . քանզի վճարեաց 'Ներոն զկեանս
իւր . որպէս և եղեւն : Յանզի 'Ներոն ա-
տեցեալ յամենեցունց սպան զանձն իւր :

Եւ թագաւորեաց Վալափոս ամիսս եւ-
թըն և սպանաւ 'ի մէջ Հռովմոց . և թա-
գաւորեաց Սուրիտալոս 'ի Վերմանիա : Եւ
Սթեմոն 'ի Հռովմ . որ և յեա երկց ամաց
սպանաւ : Եւ թագաւորեաց Բեդալիմոս (1)
ամիսս ութ . և լեալ ամբոխ 'ի վերայ նորա
սպանին զնա :

Իսկ Սեասպիանոս առեալ զՅովսէպոս պա-
տուով ընդ ինքեան պահէր և նստէր շուրջ
զՆրուսաղէմաւ :

Եւ 'ի հասանել այսմ համբաւու առ զօրն
որ ընդ Սեասպիանոս , յանկարծ քարոզեցին
զնա թագաւոր և Եւտուկարտոս : Եւ նա զը-
ուարձացեալ յանձն եթող զորդին 'ի վերայ
Նրուսաղէմի , և ինքն չոգաւ յԱզիզոտոս և
արար զնա հնազանդոս : Եւ զայնր կոչմամբ
չոգաւ 'ի Հռովմ . և թագաւորեաց 'ի վե-
րայ նորա ամս ինն . և ամիսս տասն : Իսկ
Տիտոս առ զՆրուսաղէմ 'ի Ատակի տօնին .
և կորոյս Հրեայս բիւրս հարիւր քսան եւ
վեց . և քակեցաւ պարիսպն և պրեցաւ
հրով քան զվերջին աւերն յահկի ամսեանն :

(1) Մի օրի . Բեդալիմոս :

Լ'առաջին Երեսօղեմի և աւերն լինին յ՛գամայ ամբ հինգ հազար հինգ հարիւր⁽¹⁾ երեսուն և եւթն. և ի յարութենէ Տեառն մերոյ ամբ քառասուն. և յառաջին շինուածէ տաճարին մինչ յետին յաւերն ամբ հազար հարիւր երեք :

Յերկրորդ ամի Վեպիանու առաւ Երուսաղէմ : Եւ ժողովեալքն անտի գաղուգ երեք հարիւր բիւր էին : Եւ յայնմ զատկին ածին⁽²⁾ ի զենումն քսան և հինգ հազար գառինս. և տասն այր ի մի գառն էին աւրբք և անսուրբք. ոչ կարէին ուտել, և որք կերանն երկերիւր տասն բիւրք էին. վեց բիւր սրով մեռան. հարիւր տասն բիւր սովով. տասն բիւր գերի վարեցան. ի տասն եւթն ամէն ի վեր յԱգիպոոս տարան յազիւսագործութիւն. և ի տասն եւթանէն ի վայր բաժանեցան զօրացն : Եւ այսպէս խնդրեցաւ արիւն որդւոյն Լստուծոյ :

Յետ քառասուն ամի տուաւ նոցա ժամանակ ապաշխարութեան ի մարդասիրէն Լստուծոյ : Եւ տարաւ Տիաոս ի Հռովմ զսիւնն զերկու վնշանաւորս և դուռն մի զտաճարին : Եւ աստ բարձաւ Թագաւոս

(1) Երկու օրի. չորս հա. (2) Մի օրի. ածան :
բիւր :

բուժիւնն 'ի Հրէաստանէ և յԱգիպտոսէ
և յԵփոյ և Վերմանիկոյ . և տիրեցին միայն
Հռովմայեցիքն :

(3) Եւ Վեպիանեայ Թագաւորեաց Տէ-
առս որդի նորա . և յերկրորդ ամին Նստուած
քարոզեցաւ . և հաւատաց ամբողմն, և եհար
զնա հրեշտակ տեաղն և միռաւ : Եւ Թա-
գաւորեաց Վոմետիանոս (1) եղբայր նորա
ամս տասն և եւթն և ամիսս հինգ . սա հա-
լածեաց 'ի Հռովմէ զամենայն ատոեղագէ-
տրս և վիսիտարդս և աւերել ետ զայգեւ
տանսն : Եւ յաւուր սորա ածեաց Վրիստո-
նէսու թիւն . վասն զի եհարց Պատրուբաս (2)
իմաստասէր զվարդապետն իւր զՎոմինոս
և ասէ . զինչ է ուսումն այս Վրիստոնէսու
թեանն որ հաւատան առն խաչելոյ այտքան
բազմութիւն . այլ և զարմանամ զի և թէո-
գորոս իմաստապետն Նթենայ , և Վիլիլա-
նոս Նեքսանդրացի և Վարտինոս 'ի Վաթու-
հաւատացին 'ի նա թողեալ զվայելութիւն
աշխարհի և զուսումն իւրեանց : Եւս պա-
տափառնի վարդանդետն և ասէ մի զարմա-
նար ընդ այդ , զի կարծեմ ես , թէ նմա և
Նստուածք հնազանդին . և նա ասէ . զնորդ .

(1) Երկու օրի . Դեմեա .
բիանոս :

(2) Երկու օրի . Պատրու-
բաս :

և առէ ցնա քանզի անմեղութիւն և խոնարհութիւն և անընչութիւն է քարոզութիւն նորա, և է դա վերագոյն ամենայն քարոզչաց :

Իսկ 'Պոմետիանոս արգել առնել զօրաւորանս զներքինիսն : (Յաւուրս սորա երկու ամսոյ անուանք փոխեցան . Սեպտեմբեր՝ Պերմանոս . և Նոյեմբեր՝ Պարթինիոս : Եւ հրաման ետ 'Պոմետիանոս զազգն 'Իսաթի ջնջել զի մի մնացէ ժառանգ թագաւորութեանն Հրէից . և զբազումս հալածեաց 'ի Վրիստոնէից ընդ որս և զՆովհաննէս աւետարանիչն :

Չայտու առուրբքս Ալոդոնիոս տիանայի 'ի ձեռն արուեստին իւրոյ կազմեաց տղամ բազումս դիւական հնարիւք և ասաց, աւանդ ինձ զի որդին Սարիամու կանխեաց քան զիս . զի ես աւելի հնազանդել զաշխարհս :

Իսկ 'Պոմետիանոս վասն խտուրեան իւրոյ սպանաւ և թագաւորեաց Ներիաս ամ մի . և աստուած քարոզեցաւ 'ի Սինկլետոնէն, և հիւանդացեալ մեռաւ չարապէս :

Եւ թագաւորեաց Տրայիանոս ամս տաւրն և ինն, սոս հալածեաց զԱլեքսանդրի սուրբ և 'ի սմանէ պատկեցան Շմաւոն Աղէովպեանց

Լորուսաղեմի Լպիկոպոս՝ և Իգնատիոս Լն աթորու : Բայց զՅովհաննէս յաքսորիցն Ներսս դարձոյց և կէսք զսա ասեն : Լն Յուստոս տիրերացի Հրէից պատմագիր աստ էր : Իսկ Բիլինոս ⁽¹⁾ Սինկղիտոս հրամանաւ Թագաւորին զգաղուն կոտորեաց ՚ի Քրիստոնէից և ասպա զղջացաւ և գրեաց առ Թագաւորն և ասէ . ամենայն իրք բարի է Քրիստոնէից . բայց զի կռոց ոչ զսհնն և ընդ առաւօտս երկրպագեն Քրիստոսի : Լն նա գրեաց և ասէ , ջնջեա զդոստ և մի խնայեր :

Յաւուրս յայսմիկ ոպատամբեցին Հրեայքն Ալգիպտոս և եգին իւրեանց Թագաւոր Լուբասոն ⁽²⁾ անուն , և եկին Արուսաղէմ : Լն առաքեաց Տրայիանոս եւ կոտորեաց զնոսա , և մնաց ինքն իշխան ՚ի վերայ Հրէիցն :

Յայսմ ժամանակի Հրեայքն որ ՚ի Նիսիս կռուեցան ՚ի վերայ Սաղամիւնայ քաղաքին և կոտորեցին զՅոյնան որ ՚ի նմա Նոյն պէս և որք ՚ի Իբիայ և ՚ի Նիւռենական աշխարհն էին ամբարձին զգլուխս իւրեանց և կորեան ինքեանք :

(1) յայտու ժամանակօք էր Սեկունդոս քս

(1) Մի օրի . Լիբանոս : (2) Մի օրի . Լուբասոս :
Մի օրի . Լիբիոս : Մի օրի . Լուբասոս :

աւակացն : Եւ 'ի Հռովմ ոռկեղէն տուն այ-
րեցաւ հրով : Եւ 'ի Վաղատիայ երեք քա-
ղաք շարժմամբ կորեաւ (1) :

(Յետ Տրայիանոս Թագաւորեաց Լ'նդ-
րիանոս ամս քսան և մի : Ի չորրորդ ամի սո-
րա Թագաւորքն որ յՍուռհայ՝ բարձան . և
մնաց 'ի մեծն Հայք Թագաւոր :

Լ'նդրիանոս ինքնակալ և հայր աշխարհի
անուանեցաւ զի զմուրհակս պարտուց այ-
րել ետ : Ի չորեքտասան երրորդ ամին սորա
ապստամբեցին Հրեայքն խաբեալ յառնէ
միողէ որոյ ասեն Լ'ստղ : Եւ առաքեաց Լ'նդ-
րիանոս կոտորեաց զնոսա և հալածեաց զա-
մենայն Հրեայսն որ յԵրուսաղէմ, և քան-
դել հրամայեաց զքաղաքն և առ ընթերնո-
րա հրամայեաց շինել քաղաք . և անուա-
նեաց Բիշու որ է արեգակն . և բնակեցոյց 'ի
նմա Վրիստոնեայս և հեթանոսս . և զՀրէից
ականջան կտրել հրամայեաց , զի նշանաւոր
իցին . եւ յԵրուսաղէմ հայել մի իշխեսցեն
աջօր :

Ի քսաններրորդ առաջներրորդ ամի սո-
րա եղել առաջն ժողովն Լ'իկիոյ քսուա-
տուն երեք Լ'պիսկոպոսաց , վասն Սաբելի
] իրացւոյ աղանդին . և նզովեցին զնա որ

(1) Երկու օրի . կործաւ նեցաւ :

մի անձն ասէր զյորրորդութիւնն և զլ' Եղե-
դիանոս որ ասէր զմարմինն Քրիստոսի յերկ-
նից բերեալ : Յաւուրս սորա էր լ'կիւղաս
Թարգմանիչ և աստեղագէտ :

Օ կնի լ'նդրիանոսի Թագաւորեաց Տիտոս
լ'նտոնիոս , որ կոչեցաւ Սեբաստոս և ար-
դար . և որդիք իւր ընդ նմա Թագաւորեցին
ամս քսան երկու : Իսկ լ'նտոն աշխարհի հայր
Թարգմանի : |

Ի սորա ժամանակս Յուստինոս լ'իկու-
պօլսացի՝ գնաց 'ի Հռովմ և ետ Թուղթ ա-
ղաչանաց Թագաւորին . և դադարեաց հա-
լածումն Քրիստոնէից : Յաւուրս սորա ե-
րեւեցան լ'երստն որ է Սարկոն . և Սարկոս
եկեալ 'ի Հռովմէ ասացին ոչ գոլ զլ'Յուսու
Քրիստոս որ 'ի մարգարէիցն քարոզեցաւ որ-
դի լ'ստուծոյ , և ոչ գոլ յարութիւն , և 'ի
վերայ մկրտելոցն ասէին յանուն հօր երե-
ւելոյն , և յանուն մօրն Ճշմարտի , և յանուն
որդւոյն որ էջ 'ի վերայ լ'ստուծոյ , և այլ
անուանս բազաղէին :

Իսկ 'ի Թուին լ'սորոց չորս հարիւր եւ-
թանասուն և հինգ , Թագաւորեաց Սար-
կոս լ'ւրեղիոս ընդ որդիան լ'նտոնի և լ'իւ-
պիոսի ամս տասն և ինն . յառաջին ամին սո-
րա Վաղքէչ Թագաւորեալ Պաղսից եկն .

յառջևարհն Հռովմայ. և բազում գաւառս
աւերեաց. ելին ընդդէմ նորա որդիքն իւ-
րեղեայ և հալածեցին զնա. և հնազանդե-
ցին զՊարսս և զՊարթեւս. և իւսիոս կայսր
ռնուանեցաւ. :

Իւ եղեւ այլ պատերազմ ընդ Հռովմա-
յեցիան և ընդ Վերմանացիս. և ընդ իս-
րուտոց և ընդ Սամաստ (1) և ընդ Վալլիմա-
ցիս : Իւ դարձեալ զօրացեալ իւսիոս
յաղթեաց նոցա և կոչեցաւ իւտուկարտոր :

Իւ զկնի մահուանն Նաոնի էառ. ընկեր
Թագաւորութեան իւրոյ զԻսմիդոս որդի
եղբօր իւրոյ. զի նեղէին յայժ չըջակայքն
զնոսա : Իւ Թագաւորեաց Իսմիդոս ամի
երեքտասան. և հեղձուցին զնա ՚ի տան ձի-
ոց : Իւ յետ նորա Թագաւորեաց Պերոի-
նաթա ամիսս վեց և սպանաւ :

Իւ Թագաւորեաց Սուրինոս ամս տասն
և ութ. և յաւաջին ամին ոտրա եղեւ պա-
տերազմ մեծ ընդ Հրեայս և ընդ Սամարա-
ցիս : Իւ յիններորդ ամի յարայց հալածանս
եկեղեցւոյ, և յովմբ վկայեցին :

Իւ ելազգ մի յարեւմսից հիւսիսոյ և
զնաց ընդդէմ նորա Սուրինոս և սպանաւ :
Իւ Թագաւորեաց Նաոն որդի նորա ամս

(1) Այն Սամաստ, զի Սարմատ :

եւթն : Սա դարձոյց զաքսորեալս 'ի հօրէ
իւրմէ , և 'ի նոցանէ էր . Նղեքսանդրոս եւ
պիսկոպոսն Երուսաղեմի . Եւ սպանաւ Ն
տոն 'ի մէջ Ուռհայու և խառանու : Եւ
Թագաւորեաց Սակար ամ մի և սպանաւ :
Եւ Թագաւորեաց Նտոնինոս ամս չորս :
Յաւուրս սորա շինեցաւ Նիկոպօլիս յերկրին
Փղշտացւոց որ է Եմմաւուս :

Եւ զկնի նորա Թագաւորեաց Նղեքսան
գրր Սամեայ որդի կնոջ հաւատացելոյ և
երկիւղածի և եղեւ յօլով օգուտ քրիստոս
նէից :

Ի Թուին Նսորոյ հինգ հարիւր քառա
սուն երկու Թագաւորեաց Պարսից Նրտա
շիր որդի Փափակայ ⁽¹⁾ սկիզբն վերջին Թա
գաւորութեանն Պարսից որ տեւեցին ամս
չորս հարիւր տասն և ութ , որ և Սասան
եանք կոչին Թագաւորք քսան և եւթն , մին
չեւ յԹագաւորութիւնն Նրաբացւոց Սահ
մետիւ :

Յետ Նղեքսանդրի Թագաւորեաց Փի
լիպպոս ամս եւթն և խաղաղացան Քրիս
տոնեայք : Յառաջին ամին սորա Թագա
ւորեաց Պարսից Շապուր որդի Նրտաշի
ամս երեսուն և մի . և հազար ամ լցաւ չի

(1) Մի օրի . Փակեայ :

Եռութեանն Հռովմայ : Յետ այսորիկ Ռոբ-
աիոս սպան զՓիլիպպոս որդւոյն , և Թագաւ-
որեաց ամ մի . և սպանաւ 'ի Բուրիդոս . և
Թագաւորեցին Բուրոս և Բուրինոս և Վա-
ղիոս և Բալոն ամ մի : Եւ զկնի նոցա Թա-
գաւորեցին Ուլիբանոս և Վաղերոս ամս
տասն և եւթն . և յարուցին հալածանս Եւ-
կեղեցւոյ :

Իսկ Շապուր Թագաւորն Պարսից ապաւ-
կանեաց զԵսորիս և զԵլիսկիա և զԵլապաւ
դովկիա գերութեամբ . և Ռոդացիք ան-
ցեալ ընդ Վանիս գետ . գերեցին և նորա
զաչխարհն Հռովմայ . և ապա դադարեաց
Վաղերոս 'ի հալածելոյ զՅրիստոնեայս . և
աճեաց Եւկեղեցի 'ի նշանացն սր գործիւր 'ի
ձեռն սքանչելի արանցն :

Յետ սորա Թագաւորեաց Վալատիս ամ
մի . և զկնի սորա Եղուրիս ամս վեց . սա
աճ Հռովմայ չըջապատ սարիսպ մի այլ . և
ապա մարտեաւ ընդ հաւատոս մեր և եղեւ
չանթակեղ 'ի Տեառնէ :

Եւ Թագաւորեաց Տատիանոս ամս վեց .
և սպանաւ 'ի Պուտոս : Եւ Թագաւորեաց
Պաւղերինոս և յետ սակաւուց սպանաւ 'ի
Տարսոն : Իսկ զկնի Շապուրի Թագաւորեաց
Պարսից Ուրմիզդ : Ի Թուին Լսորոց հինգ

հարիւր իննսուն երեք ծնաւ Կոստանդիանոս :

Եւ զինի Պուղերինոսի Թագաւորեաց Պրորէաս ամս եւթն . և ՚ի նոյն ժամանակս Թագաւորեաց Պարսից Սահրարան ամս եւրիս : Եւ Յետ նորա Սահրայ որդի իւր ամիս տասն և եւթն : Ի սորա աւուրս Սինկղիտոսն ամբացուցեալ զՆոտաք ապստամբեաց . և սպանին զնա զօրք Թագաւորին :

Իսկ յետ Պրորայ Թագաւորեաց Կարոս , և որդիք իւր Կարին և Կարինոս և Նումիրոս ամս երկու . Կարոս մեռաւ ՚ի Սիջագետս . և Կարինոս ՚ի պատերազմի ՚ի Գամրացւոց սպանաւ , և Նումերոս սպանաւ յՎիրիկէ . և Թագաւորեաց Սինկղիտոսն . և աստի սկըսանի Թուականն Վիոկղետիանոսի , որ է Նսորւոց հինգ հարիւր իննսուն և չորս . զի ետ Սինկղիտոսն զԹագաւորութիւնն Վիոկղետիանոսի . և ՚ի սորա կամաց Թագաւորեցին Սաքսիմիանոս և Սաքսինդէս որդի իւր , որոց փեսայացաւ Վիոկղետիանոս :

Եւ ՚ի սոյն ժամանակս Թագաւորեաց ՚ի Գալլիա և ՚ի Բիրիտոնիայ Կոստանդիանոս : Եւ Սաքսինդէս ունէր զՀռովմ . և Վիոկղետիանոս և Սաքսիմիանոս ունէին զկողմանս արեւելից , և կային միաբանութեամբ . յորում ժամանակի ապստամբեաց Եգիպ-

տոս . և չոգաւ զոր 'ի հրամանէ սոցա , և հնազանդեցան : 'Խարձեալ 'ի մեռաաան ա մին 'Իիսկղէտիանու թագաւորեաց Պարսից 'Երսէհ ամս եւթն . և յետ նորա Որմիզդ որդի իւր ամս հինգ : Եւ 'ի տաան և ինն ամին 'Իիսկղէտիանու զօրացաւ հալածումն Քրիստոնէից և քակեցան Եկեղեցիք :

ԳԼՈՒԽ Ը.

Յաջագոյն թէ սով սաստիկ եղեւ 'ի 'Իիսկղէտիանոսի ժամանակն :

Եւ եղեւ սով սաստիկ մինչեւ եղեւ մոթ մի ցորեան երկու հազար հինգ հարիւր դահեկան արծաթի :

Եւ եհար Տէր իւղճիւ զսիրտն 'Իիսկղէտիանու , և զղջացաւ և յանձնեաց զմասն իւր Սաքսիմիանու . և նա եւս չարագոյն եղեւ քան զնա յամբարշտութիւնսն . և սոնկան երկոքեան թագաւորքն յախտս դրժնեայս , և դադարեցուցին զհալածումն . և խնդրեցին աղօթս 'ի Քրիստոնէից , և ոչ կացին մնացին 'ի զոյժմանն , որպէս թէ Լա տուածքն նոցա ոչ կամին . վասն որոյ և տան

ջեցաւ աշխարհ տարածամ մահուամբ . զի զտանն այր դնէին 'ի մի գերեզման : Այլ և երաշտով պատուհասեալ լինէր և ազգի ազգի ցաւովք . և թագաւորքն այնորիկ վճարեցին զվարս ⁽¹⁾ իւրեանց : Իսկ Կոստանդիանոս թագաւորն Գալլիոնի ունէր երկու կանայս , զՇեղինէ և զԴէոդորէ ⁽²⁾ դուստր Աքսիմիանոսի : Այլ յուր թերորդ ամի թագաւորութեան իւրոյ էառ իւր հաղորդս և թագաւորակից զԿոստանդիանոս որդին շնորհեայ . և յետ երկց ամաց վճարեցաւ . և տիրեաց որդին միահեծան :

Իայց Իգնատիոս մելտենացին ասէ թէ 'ի թագաւորեւն Կոստանդիանոսի չորս թագաւորք ունէին զերկիր Աւերոս , Աքսիմոս , Աքսինդէս և Աքսիմիանոս միաբան 'ի հալածանս Էկեղեցւոյ : Եւ 'ի մեռանիւն Աւերեայ իշխանք նորա ետուն զթագաւորութիւնն Կոստանդիանու : Եւ զի իկիանէս փեսայ նորա Կեսար կարդացին : Եւ յետ եւթն ամի թագաւորութեան իւրոյ Կոստանդիանոս կարաւ իւր հաղորդ զի իկիանէս : Յայսմ ժամանակի թագաւորէ Պարսից Շապուհ ամս եւթանասուն :

Իսկ Կոստանդիանոս քնաց պատերազմել

(1) Մի օրի . զկեանս :

(2) Երկու օրի . Դէոդորոս

ընդ Սաքսինդեայ 'ի Հռովմ. և մինչդեռ գնայր եղեւ ազդումն ինչ 'ի միտս նորա և առայ : Եւ գիտեմ զի կուռքդ չօգնեցին ինչ առաջին Թագաւորացն . և ասաց եթէ օգնէ ինձ Լատուածն Վրիստոնէից , նմա երկիրս պագանեմ ես :

Եւ 'ի հասարակ աւուրն տեսանէր առաջի իւր նկարեալ յօդն նշան խաչի ⁽¹⁾ և գիր 'ի նմա ձեւացեալ այսու յաղթեա 'ի տեսիլ ա մենայն զօրացն : և անկաւ ահ 'ի վերայ նոցա : Եւ յայնմ գիշերի երեւեալ նմա Վրիստոս ասէ . արա զօրինակ երեւելոյն քեզ ⁽²⁾ և յաղթեսցես . և զարթուցեալ առաւօտուէն արար այնպէս , և հրամայեաց առաջի իւր տանել . և այն եղև . 'ի կրօնս խաչ տանել առաջի զօրաց ըստ Վրիստոսի :

Եւ 'ի խմբել պատերազմին եւ հողմ բռնութեան 'ի նշանէ խաչին , և ելից զամբար տաւանն 'ի Տիբերոս գետ . և տիրեաց Կուտանդիանոս Հռովմայ . և հաւատացին 'ի Տէր նաեւ կին իւր Ռիկղիդա դուստր Ռիոկղէտիանոսի , և ի իկիանէս փեսայ իւր :

Բայց ի իկիանէս ոչ պահեաց զհաւատսն և սպան զնա Կոստանդիանոս : Ոմանք ասեն

(1) Մի օրի . յաւելաւ առ տեղք :

(2) Մի օրի . ընդ քեզ և ընդ ժողովրդեան զօրաց :

Կրտսանդիանոս խաբեալ 'ի կնոջէն ուրացաւ ,
 և հալածէր զԵկեղեցի Լստուծոյ մինչև բռ-
 րոտեցաւ 'ի Տեառնէ , և 'ի ձեռն Սեղբեստ-
 րոսի մկրտեալ ողջացաւ : Եւ Յովհաննէս
 ասիացին զկիրքս զայս հօր նորա ասէ Կրտ-
 տանդեսց կրել , և հաւատացեալ 'ի Տէր և
 հարսն առեալ զՆիկղիդա , որ ոչ ետ գնալ
 որդւոյն 'ի Ճանապարհ հօր իւրոյ . մինչեւ
 երեւմամբ երկնաւոր լուսոյ երկոքին հաւա-
 տացին 'ի Քրիստոս սրտի մտօք . վասն որոյ
 և սպառեցան ամենայն Թշնամիք Եկեղեցւոյ .
 և եղեւ ինքնակալ Կրտսանդիանոս :

Բայց յիշեսցուք աստանօր զբանս իմաստ-
 նոյն Թէոդորեսց որ ասէր՝ Թէ նկարիչք ըզ-
 տախտակ և զորմ զարդարեն 'ի վայելս աչաց-
 իսկ վիպասանք՝ զպատմութիւնս բանիւ
 զարդարեն նշանաւոր իրօք :

Երդ զայսու ժամանակօք երեւէր արե-
 գակն արեւելեան սքանչելին Պրիգորիոս
 Պարթեւն , որ և մեծամեծ հրաշիւք և նո-
 րագոյն նշանօք լուսաւորէր զբովանդակ
 Հայս , զվիճակն Թադէի և Բարդողիմեսց ,
 նմանեալ նոցա ամենեւին . նա մկրտեաց
 զՏրդատէս Թագաւոր զաղգայինն իւր , և
 առեալ զնա գնայր 'ի խնդակցութիւն Կոս-

առանդիանոսի բազում որանչելագործութեամբ 'ի ճանապարհին :

Եւ ելանէր թագաւորն Կոստանդիանոս ընդ առաջ նոցա , և սունէր նաւակատիս գալստեան նոցա ամենայն արքայութեամբ իւրով :

Եւ խորհեալ 'ի միասին զկարգս Եկեղեցւոյ , և զօգուտ աշխարհի . և ուխտեալ միմեանց անջրելի դաշամբք դառնային յաշխարհն իւրեանց երեւելի փառօք և սլաւ գեւօք ⁽¹⁾ :

Իսկ Կոստանդիանոս խաղաց քնաց 'ի Իւզանդիոն և ընդարձակեաց զնա . և յաւել 'ի նա չորս միլ , և զարդարեաց զնա զարդուք յերրորդ ամի թագաւորութեան իւրոյ , և յանուն իւր կոչեաց « Շինեաց 'ի նմա մեծ եկեղեցի յանուն Եռինեայ . և միւս եւս յանուն Եւսեբեւոյն . և անդ փոխեաց զարքունիս Հռովմայ . և եդ զամենայն հոգս իւր ընդ Կոստանդով . և ետ հրաման ընդ ամենայն երկիր , քակել զմեհեանս և շինել Եկեղեցիս և հրամայեաց ոչ զինուորիլ և ելանել 'ի զօրս , որ ոչ իցէ ծնունդ աւազանին :

(1) Մի օրի . մեծաւ շքեւ զութեամբ :

ԳԼՈՒԽ Թ .

Յաղագս Արիսի հերձուածողին ։

ՅԱՏԵՄ ժամանակի երեւեցաւ Արիսու եւ
 րէց Աղէքսանդրացի ՚ի մէջ եւթն բարեկա-
 մաց իւրոց . զորս եգիտ սատանայ զէն չա-
 րութեան իւրոյ . եւ ջանայր նոքօք կրկնել
 զերկրպագութիւն արարածոցս ։ Քանզի ետ
 նոցա ասել զԱրիսի Աստուծոյ արարածոց
 անդրանիկ ։ Այս գրեաց թուղթ առ Աւսեբի
 նիկոմիդացի , եւ եցոյց ընդ ինքեան զվեց
 բարեկամս իւր , եւ արար զնա ընդ իւր . եւ
 են համախոհք նորա այսոքիկ . Սեբէոս՝ Կե-
 ոարու . Թուոտս՝ Աւուդիկոյ . Փուլիանէ՝
 Արոյ եպիսկոպոսք . Աթանաս՝ Անուարդայ .
 Վրիգոր՝ Տարութայ . Աղիոս՝ Ղեւդիոյ կամ
 Ի հիդիոյ ։

Իսկ յորժամ յայտնեցաւ չարութիւն նո-
 րա նզովեաց զնա Պետրոս Աղէքսանդրու Ա-
 պիսկոպոսն ։

Իսկ նա յետ վկայութեան հայրապետին
 արար իւր խորհրդակիցս արս երեւելիս ըզ-
 Արիս Քաղկեդոնի Ապիսկոպոսն , զՍեբի
 Նիկոմիդայ . զԱեւլիսոս Ապիսկոպոս Ագիա-
 տացի , որ հալածման ժամանակին զոհեալ

էր, և լուծեալ յաստիճանէն, և զԼ՝ յիթալէս
և զայլո բազումս, և արար ընդ ինքեան :
Յորում ժամանակի եղեւ շարժ սաստիկ
Այգիպտոս . և բազում քաղաքս և աւանս
ապականեաց զշարժումն աղանդին Լ՝ ըրիոսի
նշանակելով :

Եղեւ այլ ինչ պատառումն ⁽¹⁾ Այկեզեցի
վասն զատկի : Քանզի կողմանքն արեւելից
ընդ շրեայսն առնէին 'ի չորեքտասան լուս-
նին . և արեւմտից կողմն միշտ 'ի կիւրակէի :

Իսկ սուրբն Լ՝ ղեքսանդրոս փոխանորդ
Պետրոսի արար ժողով Այգիպտոս բազում
Լ՝ պիսկոպոսօք սակս Լ՝ ըրիոսի և նզովեաց ըզ-
նա . և զամենայն խորհրդակիցս իւր :

Պրեաց զնզովսն և ետ տանել ընդ ամե-
նայն երկիր . բայց ոչ շիջանէր հօւրն ապա-
կանիչ մինչեւ իմացոյց Թագաւորին զբանն
և աղաչեաց հրաման տալ տիեզերական ժո-
ղովոյ :

Եւ իբրեւ լուաւ Թագաւորն տրտմե-
ցաւ յոյժ . և նախ գրեաց Թուղթ առ Լ՝
ղեքսանդրոս և առ Լ՝ ըրիոս զի Թաքուսցեն ըզ-
ւանն , և հաշտութիւն արասցեն : Եւ Զա-
նացաւ Լ՝ ղեքսանդրոս . և ոչ դադարէր հի-
ւանդութիւնն , այլ տարածանէր ընդ ամե-

(1) Մի օրի , պատահումն :

րել մարտիրոսաց և հաճոյացեալ ծառայից
Լստուծոյ :

Օ՛հ լուեալէր Թագաւորին ՚ի Սեղեւա-
րոսէ և ՚ի Պարթեւէն Վրիգորէ յաշադա-
պսոցիկ, և արարին այնպէս և կանոնեցին
զայն ոահման յաւիտենական հրամանաւ
Հագւոյն սրբոյ : Իսկ Թագաւորն կանոնա-
հաստատեաց ձեռք իւրովք, զանարգողսն
եկեղեցականաց չար և դառն տանջանօք
սպանանել :

Ի քսան ամի արքայութեանն Կոստանդի-
անոսի եղեւ ժողովս այս յամի հինգ հա-
զար ութ հարիւր երեսուն երեք ելիցն Լս-
դամայ : Եւ նշովեցին զկնի Լըրիոսի զԼսե-
բի Նիկիամիդու եպիսկոպոս և զՎէոպնիս Նի-
կիու, և զՄառիս Վաղկեդոնի, և զԹովմաս
Սարկակի, որք էին (արք) նշանաւորք :

Իսկ մայր Թագաւորին տեսլամբ Լս-
տուծոյ եւ յԱրուսաղէմ Սեղեւսորոսիւ . և
եգիտ ՚ի վերայ գերեզմանին Քրիստոսի պատ-
կերս կանգնեալ Լսողկայ . և խոշտանգանօք
եգիտ զխաչն Քրիստոսի որ Թաղեալ կայր
՚ի Վողգոթա, ՚ի ձեռն Յուդայի յայտնեալ
առ Սարկոսիւ Հայրապետիւ Երուսաղէմի :

Եւ սրբեաց դշտոյն զԱրուսաղէմ և շե-
նեաց եկեղեցիս ՚ի տնօրինական տեղիսն . և

յանձնեաց 'ի Սակարիս, որ է Սարկոս եպիսկոպոս Երուսաղէմի : Եւ շինեաց վանորայս արանց և կանանց և կուսանաց. եւ խնամէր զնոսա ծախիւք արքունի :

Իսայ Երիոս 'ի հնարս մտեալ խաբեաց զպարզամիտս Թադաւորին. որպէս զղջացեալ աղաչէր տեսանել զԹադաւորն, զի տացէ զնոսառովանոս Թիւն ուղիղ դաւանոս Թեանն. և եմուտ առաջի արքային ունելով երկու կոնդակս 'ի ձեռին. մինն մեծ գրեալ պաք զապէս. զկնի զդաւանոս Թիւնն, զոր կալա առաջի Թադաւորին. և զմիւսն փոքր, զոր ծածկեաց 'ի Թեզանին որ էր իւր հայհոյութիւնն. և ասաց Թէ Երիոս սյլ ազգ փառաւորէ զՆստուած քան Թէ որ այոր է, մի տեսցէ զփառս նորա : Եւ հաւատաց Թադաւորն մինչեւ ծածկատեսն խայտառակեաց զնա պատառմամբ աղօթիւք սուրբ եպիսկոպոսին Նղէքսանդրի :

Եւ Թադաւորն առաւել հաստատէր 'ի հաւատոսն Նիկիոյ և փառաւորէր զՆստուած. արար ազատ զԵկեղեցի ընդ ամենայն երկիր. և կարգեաց առատ հռոգս իւրաքանչիւր եկեղեցւոյ. զի որքք և այրիք խնամեսցին 'ի ծախս եկեղեցւոյն. և ամենայն եկեղեցի ասէ կաղցի անպակաս զհին և զնոր կտակա-

հականեաց ինքեան խոստանալով երիցուն
պահել զաղանդ նորա : Եւ ետ աւագ որդ-
ւոյն զԴնոխոքու. կտակն : Իսկ զկնի աւուրց
գնաց երէց որդին պատերազմել ընդ կրտ-
սերոյն վասն Հռովմայ. և Վաղմատիոս որ էր
Կեսար և զօրագլուխ ՚ի Հռովմ, եւ ընդ
առաջ նորա և սպան զնա. և ապստամբու-
թիւն մոաբերեաց, և սպանաւ ՚ի չարիտ
իւր : Կամեցաւ Կոստոս և զորդիսն սպանա-
նել. և դարձեալ խնայեաց ՚ի նոսա զի Վա-
ղոս հիւանդագին էր, և Յուդիանոս մա-
նուկ : Եւ այսու պատճառաւ զերծան ՚ի
մահուանէ :

Եւ յետ աւուրց գնացին առ միջին որ-
դին Կստանդիանոսի. և նա ետ զնա յու-
սումն մերձ ՚ի Կեսարիա ՚ի գիւղ մի Սակա-
ղի անուն. և էին կայտառք յաստուածպաշ-
տութիւն. և եղեն վկայասէրք. և սկսան շե-
նել վկայարան յանուն սրբոյն Սամասայ ՚ի
Կեսարիա. և վաստակէին երկոքին անձամբ.
և շինուածն Վաղիոսի հաստատէր, և Յու-
դիանոսին փլանէր և ցրուէր գուշակերով
զհանդերձեալն :

Եւ կոչեաց զՎաղինոս առ ինքն Կոստան-
դիանոս, և Կեսար կարգեաց յԴնոխոք. եւ
խորհեցաւ ապստամբութիւն և նա նման

Հօր իւրոյ . և սպան զնա թաղաւորն : Եւ զՅուլիանոս կալաւ եղ ՚ի բանտի զի ձեռն ետ եղբօրն . բայց զկնի աւուրց բարեխօտութեամբ թաղուհւոյն Եփսիայ եհան ՚ի բանտէն . և առաքեաց զնա ուսանել յԱթէնս . ուր կային և ամուսնս հաւատոյ Գլրիգոր Լցիաղու և Բասիլիոս , որք մարգարէացան նմա զհանդերձեալն :

Յայնմ ժամանակի շինեաց թաղաւորն Կոստանդին քաղաք մի ՚ի յերկրին Սելեւկացւոց , և անուանեաց Կոստանդնուպօլիս :

Ի վեցերորդ ամին Կոստոսի Հռովմայ թաղաւորին բռնացաւ Սադնիտիս , և եհան ՚ի նմանէ զԻտալիս և զԼիբիկէ . եւ թաղաւորեաց ՚ի Սիրմի : Եւ ոյժ առեալ չաւրեաց ոմանց սպանին զԻտոտոս . և զեղբօրորդին նորա Կոստանդիանոս՝ որ թաղաւորեալն էր ընդ նմա զամս երիս :

Եւ լուեալ զայս Կոստանդին և զայրացեալ գնաց ՚ի վերայ Սադնիտի , և սպան զնա , և զԼուսիլիս (1) որ ընդ նմա էր թաղաւորեալ :

Եւ երեւեցաւ յաւուր յայնմիկ նշան լուսեղէն խաչի յարեւելից կուսէ :

Եւ չոգաւ թաղաւորն ՚ի Հռովմ . եւ

(1) Մի օրի . գրեթէլիոս :

կինն և զգեցաւ. հանդերձ փիլիսոփայի սեկ-
ներկեալ զոր Մէմն կոչեն. և ծաղը արար
զծիրանիսն :

Իայց ոմանք այսպէս ստուգեն վասն
Յուլիանոսի. եթէ Մկղէպոս և իկլիանէս
եղբարք երկոքին փեսայք Կոստանդիանոսի
Թագաւորին՝ երկու քեռ :

Յուլիանոս որդի էր Մկղէպոսի. և Գալոս
եղբայր իւր որ սպանաւ ՚ի պատճառս ապրա-
տամբութեան. և Յուլիանոս անկաւ ՚ի սե-
ղանն սուրբ և ապրեցաւ, Մթանաս հայ-
րապետին աղաչանօք : Եւ իկլիանէս ունէր
դուստր մի Ալուծրա անուն. որ զկնի հօրն
սպանման ժառանգեաց զինչսնորա և կեայր
կուսութեամբ և քրիստոնէութեամբ. և կա-
մեցաւ. գնալ Ալքրուսաղէմ, և աղօթել անդ,
և վստահացաւ զստացուածս իւր ՚ի Յուլի-
անոս որպէս յանագահ և ՚ի փիլիսոփայ. զի
մաշկեայս զգենոյր. երեքտասան թագ ոսկի
ականակուռս, հարիւր յիսուն և հինգ կեն-
դինարս զարդ կանանց ոսկի և իննսուն եւ
եւթն կենդինարս անգին ոսկի, և հանդեր-
ձեղէնս անգինս և անթիւս :

Իսկ Յուլիանոս խորհեցաւ ընդ վարդա-
պետն իւր հեթանոս Սելենոս չտալ զինչսն
Ալուծրա, և Թաքոյց ՚ի տան նորա. և ՚ի

գառնալ կնոջն ուրայաւ և երդուաւ յաւետարանն . և երթայր Ելութրա թաղածեալ 'ի տուն իւր . և էր ժամացոյց որ 'ի ճանապարհին, և 'ի նմա պատկեր կուոց, և խօսեցաւ ընդ նմա դէւն և ասէ . երկրպագեա ինձ և լեր իմ սիրելի որպէս . և հայրն քո, և առ քեզ դարձուցից զինչսն քո . և ոչ արար փոյթ բանիցն խօսեցելոյ Ելութրայ:

Եւ եղեւ զի անցանէր ընդ այն Յուլիանոս, ասէ ցնա նոյն դէւն արարից զքեզ նշաւակ ընդ ամենայն երկիր, զի առեր զինչսն Ելութրայ զոր ես ետու հօր նորա սիրելւոյն իմոյ, և երդուար սուտ . և զա հի հարաւ. Յուլիանոս և պատմեաց Սեբեոսի . և նա ասէ ցնա . երկրպագեա նմա զի մի արասցէ զսպառնալիսն և առ տարաւ զնա, և նուիրեաց դիւաց, և էր դուստր մի Սեբենա յղի, զնա զոհեցին և հանին զմա նուկն և ողջակիզեցին՝ և եմոյծ զՅուլիանոս յայրս ինչ խորագոյնս բնակութիւն դիւաց, և խոստացաւ նմա ժամանակս հարիւր ամսոյ և թագաւորութիւն նմա զամենայն երկրի : Եւ Յուլիանոս կրճատեաց զանձն . և հաւատաց դիւաց զանձն իւր . և յորժամեղեւ Կեսար և յաջողեցաւ նմա թագաւորութիւնն, եւս առաւել հաստատեցաւ և

սկսաւ կախարդել և հմայել և զոհել դիւաց և յարեմէ զոհիցն ցաննել յաղբերակունսն և յամենայն կերակուրս . զի ըմպողքն և կերողքն իբրեւ զնա սիրտ ստացին : Սա ըլլաւ թէ պատկերն Վրիստոսի որ 'ի Կեսարիա պղնձի՝ որ 'ի տան կնոջն տեռատեսի բազում բժշկութիւնս կատարէ , առաքեաց քակել ետ , և 'ի տեղւոյն կուռս կանգնել : Եւ իջեալ հուր 'ի Տեառնէ այրեաց զկուռնս :

Եւ եկն Բուլիանոս յԱնտիոք , և յորժամ մօտանէր 'ի քաղաքն , պատմեցաւ նմա իրքս և զայրացաւ յոյժ . և 'ի նմին ժամն ետես զմի ոք 'ի վարդապետաց Վրիստոնէից , և ասէ ընդ | իւբիանոս իմաստասէրն , հարց ընդ վարդապետդ և ասա՛ , ո՞ր է հիւսաւ նրն որդին : Պատասխանի ետ և ասէ , զարուեստ հօրն կատարէ . դապաղս և թաւուութիւն կազմէ սպանման թապաւորիդ , որ դիպելոց է դմա 'ի Պարսս . և խոցրտեալն ոցա 'ի սիրտս ոչինչ ետուն պատասխանի առ ժամն , և մտեալ 'ի քաղաքն առատացոյց հրամանաւ զուսմիկն և սղեաց զդահեկանսն 'ի պատճառս զօրացն , զոր ժողովեալ տանէր 'ի Պարսս :

Եւ Ռիամիկք քաղաքին ասացին նմա բաննս նախատանոց , զիոր և զերկայն մօրուսդ

ասեն պարապ ընդէր ունիս , բեր , ճողեմք
զգա , և արա չուան , և դիր յեղջիւրս ցը-
լաց , և ասար զոհեա դիցն քո պառաւեալդ
'ի ակէքս նոցա : Եւ կատարեալ թագաւորն
հրաման եւս զորաց սրով մաշել զնոսա . և ու-
ղոքեաց զնա ճարտասանն , ոչ պարտին քեզ
մահ արքայ , այլ նախատինս :

Եւ ժողովեալ զնոսա 'ի միասին ձաղեաց
գնոսա և եթող :

Եւ կայր 'ի լեառն Լնտիւքու վանք մի
Լպուլա անուն յորում կայր չիրիմն Բաբե-
լայ հայրապետին . հրամայեաց հանել զնա
և տանել 'ի քաղսքն . և զուարճացեալ քը-
քիսառնէիցն հանին զնա և տարան սաղմու-
սիւք և օրհնութեամբք , քանզի կանգնեաց
անդ պատկեր Լպուղոնի և եհարց վիճակաւ
վասն երթալոյ նորա 'ի Պարսս . և դեւն ոչ
ետ նմա պատասխանի : Եւ դիտաց եթէ վա-
սրն Բաբելայ է , և յետ տանելոյն զնա խօ-
սեցաւ ընդ նմա դեւն բանս բարիս , եւ
ցնծացեալ թագաւորն եղ առաջի պատկե-
րին սեղան երկու . զմինն ելից հրով , և բզ-
միւսն ոսկւով , և ասաց սր ոք արասցէ անձին
իւրոյ բարիս , ահա առ ձեռն է . և եղ սե-
ղան մի այլ , և ելից զնա խնկով և հրամա-
յեաց ափով մի խուսկ առնուլ , և արկա-

նել 'ի վերայ հրոյն . և առնուլ նովին ձեռամբն յոսկւոյն , և բազումք պարզմոռութեամբ պատրեցան ⁽¹⁾ ոչ իմացեալք զմնասն :

Այս գնացեալք 'ի ճաշ և նստեալք 'ի սեղան նկարէին զխաչն ըստ սովորութեանն 'ի վերայ բաժակին և հացին : Իսկ ոմն 'ի գիտողացն ասէ զինչ է այդ զոր գործէք զկնի սւրացութեանն :

Իսկ նոցա զարհուրեալ ասեն և երբ ուրացաք , և նա ասէ . 'ի խունկն զոր նշխրեցէք 'ի հուր և առիք ոսկին :

Այս նոցա լուեալ արտաքս ելանէին իբրեւ զմոլեկանս . և տարեալ զոսկին ընկեցին յերեսս թափաւորին՝ քրիստոնեայ զինքեանրս կարդալով և պատրաստ 'ի մեռանել վասն սիրոյն Քրիստոսի :

Այս ներեաց նոցա թափաւորն զի մի աւրացեն զնոսա մարտիրոս . զնոյն նախառիչ նրս կրեաց և 'ի Վեսարիա , և կոչեաց զանունն քաղաքին Բազկէն և գլխատանդնուպօլիս Իիւղաս կոչեաց հանեալ զանունն Կոստանդիանոսի , և հրամայէր տալ գորպքոցս 'ի հեթանոսս . և շինել տայր հիւրանոցս և կուսանոց յանուն դիւացն , և ուսանել և գրել զառասպելս հեթանոսաց :

(1) Մի օրի . խաբեցան . ոմանք պատրեցան :

Եւ Լուսաբէր ապա յԱւուհայ քաղաք պատ-
րաստել անդ նմա արքունիո, և ոչ ընկալան
գնտա. և զքարկուծիւն իւր ՚ի վերայ Բու-
հայի ապա ընկենոյր ՚ի դառնալն Պարսից
խաղաղութեամբ: Եւ եկին ՚ի Խառան. և
ընկալան զնա պատուով և զոհեաց անդ զու-
հրա բախտից. և մեծարեաց զՀրեայսն որ
անդ էին, և գովեաց զհրէութիւնն և հրա-
ման ետ երթալ յԱյրուսաղէմ, և շինել զտա-
ճարն և զոհել ըստ օրինացն:

Եւ նոցա թեթեւամտութեամբ ձայն
տուեալ միմեանց և ժողովեալ ՚ի միասին,
բարձին կիրմորս երեք հազար, և գնացին
հայրուսաղէմ. և սկսան շինել զտաճարն. և
կէալ հուր ՚ի Տեառնէ այրեաց զհիմունսն
զոր արկին, և զգործիսն օրովք գործէին
զինուածս:

Իսկ Յուլիանոս յամեալ ՚ի քաղաքն Խա-
ռան, կանգնեաց անդ կուռս և սկսաւ զու-
հել. և յանկարծ անկաւ թագն ՚ի գլխոյն,
և ձին զոր պնդէին առ ընթեր կոխեաց զնա.
և ձգեալ զոտն պատառեաց զհանդերձ
թագաւորին: Եւ ասացին Հմայքն եթէ
յանդիմանութիւն է քեզ այդ, փոխանակ
զի ունիս ընդ քեզ զայդ զօրսդ Քրիստո-
նեայս թշնամիս Լստուածոցն: Եւ հաւա-

տաց նոցա , և դարձոյց 'ի նոցանէ . քսան ելլալու հազար : Բայց զնշան խաչին զոր տաւ նէին առաջի ըստ առաջնոյ սովորութեանն՝ ոչ դարձոյց . զի ասաց , « գիտէ եթէ յալլթեն մեզ Պարոք , պարտութիւն խաչելոյն իցէ և նշանի նորա :

Եւ թիւ զօրացն զորս ընդ իւր տարաւ երեք հարիւր իննսուն և եւթն հազար էին ուղղեալք յերկաթս , բայց 'ի սպասաւորացն և յարուեստաւորացն և 'ի վաճառողացն . և ուր երթայր կուռս կանգնէր և զոհէր նոցա և հարցանէր զնոսա . և նոքա ասէին համագունդք գամք ընդ . քեզ : Վաջալերեաց զի Լ'րէս աստղն կայ 'ի գլուխ զօրացդ . քոց . և բախտ Լ'ղեքսանդրու և գիր ճակատու նորա . քեզ շնորհեալ է :

Եւ գնաց 'ի Տիղզոն և աւերեաց զնա . և Շապուհ արքայ Պարսից ել 'ի Տիղզոնէ , և գնաց փախստական 'ի նմանէ . և առաքեաց առ նա և խնդրեաց խաղաղութիւն , զի տայէ նմա հարկս , դարձցի 'ի նմանէ , և ոչ անոաց նմա ըստ հպարտութեան սրտի իւրոյ :

Իսկ Շապուհ ժողովեալ առ ինքն զզօրս Պարսից եկն 'ի վերայ նորա առ Տիգրիս գետով . և նստան բացագոյն . և տակաւին գընային և գային սլատգամաւորքն , և ոչ լսէր

նոցա Յուլիանոս, և յանկարծ եկն նետ մի և
եհար զնա յաղիսն. և վայթեցաւ արիւն
բազում առաջի նորա. և առեալ յարենէն
ցանեաց ընդ երկինս ասելով. յաղթեցեր
յաղթեցեր, Վալիլեացի արդ առ 'ի վերայ
Լստուածութեանդ. և զթագաւորութիւնս
իմ:

Եւ զնետն ասեն որ էառ ոչ 'ի մարդ-
կանէ այլ 'ի ցասմանէ Լստուծոյ: Եւ թէ-
պէտ հպարտութեամբ ոչ ագանկեր զրուսս,
այլ բարկութեան Տեառն ո՞րնդ դիմանայ:

Եւ եղեւ բան առնն Լստուծոյ որ յ'ն
տիրք: Կազմեալ թաւով եղաւ մարմին
նորա 'ի ներքս լի ամենայն գարշութեամբ.
նա արար ճառս փիլիսոփայականս հազար (1).
Իսկ զօրացն տարակուսեալ 'ի սովոյն եդին
իւրեանց թագաւոր զՅուբիանոս զօագլուխ՝
որոյ զառաջինն ընդդիմացեալ ասէր, ես ոչ
կամիմ թագաւորել դիւանութիւնդ զօրաց. և
նոցա միաբանեալ ասացին ծառայք Վրիս-
տոսի Լստուծոյ եմք. և երկրպագեալ նշանի
խաչին, և հաւանեցաւ և եդ զթագն 'ի
գլուխն, և արար սէր ընդ Պարսս. և ետուն
'ի նոսա զՍոքրին հանեալ 'ի նմանէ զՎրիս-
տոնեայսն: Եւ դարձեալ բերելով զմարմին

(1) Մի օրի • բառասուն • Մի օրի • Թ :

անօրինին 'ի Նիւլիկիայ, Թաղեցին 'ի սահմանըս Տարսոնի :

Իսկ զի տէրն բարերար տաստիկ մեծ ցաւոցն արար զօրաւոր զբժշկութիւն զՀոբիանոս այր բարի և աստուածասէր : Իայց զի ոչ էաք արժանաւոր սակաւ ինչ վայելեցաք . եւթն ամիս միայն Թաղաւորեալ կալաւ ըդ նա ցաւ երկիւմացն , և մեռաւ 'ի մէջ Պաւղտոյ . և Նիւթանիոյ . և ոչ եհաս 'ի կոստանդնուպօլիս :

Եւ եկեալ զօրացն 'ի Նիկիայ Թաղաւորեցուցին զՎաղենտիանոս 'ի կապելիոն քաղաքէ 'ի Փանուոյ երկրէ այր իմաստուն և քաջ , և կամեցան դնել նմա ընկեր . այդ ոչ 'ի կամս ձեր է ասէ . այլ յիմս զի դուք զիւ ընտրեցէք և ես զընկերն իմ . և հաւանեցան նմա :

Եւ առ նա հաղորդ Թաղաւորութեանն իւրոյ զՎաղէս , և ետ նմա զկողմ արեւելից : Եւ զի առեալ էր մկրտութիւն յԱղոքսիա Եպիսկոպոսէ կոստանդնուպօլի , մեծարեաց զչարսփառութիւն նորա՝ որ էր Լըրիսին . և էր սա եղբայր Վաղենտիանոսի որ կալաւ զՀռովմ և զկողմ արեւմտից , և պահեաց զհաւատն Նիկիոյ . և զորդի իւր Պրատիա նսս () գոստոս քաղաքեաց :

Իսկ Վաղէս գնաց յԱգիպտոս և եմուռ

Դիքադաքն Սարկիանուպոլիս . և ընդ մտա-
նել նորա եղեւ շարժ ահագին և եզարկ ըզ-
նաւսն ընդ ցամաքն , և խորտակեաց : Եւ
դիմեցին բազմութիւնն արանց զի առցեն
ինչ ի նաւացն զի գնաց ծովն ի ներքս քան
զսահմանս իւր . և գարձաւ անդրէն և տա-
րածեցաւ ընդ երկիրն . և բազում քաղաքս
և գաւառս տալակառեաց , և հազիւ զեր-
ծաւ Սաղէս : Եւ եղեւ հրաշքս այս գու-
շակումն աւերման Եկեղեցւոյ ի Սաղէս .
որպէս արարն իսկ մեծ պատերազմ ընդ ուղ-
ղափառսն : Եւ եղբայր նորա յանդիմանէր
զնա և ոչ լսէր . և եղեւ պատերազմ Սա-
ղէսի ընդ Փոթացիսն և նեղացաւ և խընդ-
րեաց օգնութիւն յեղբօրէն . և նա ասէ . ոչ
օգնեմ առն որ ընդ Նստուծոյ պատերազմի :

Եւ ինքն Սաղենտիանոս չոգաւ ի Սար-
մատիսց պատերազմել ընդ նոսա : Եւ զա-
հի հարան յերեսաց նորա և սուաքեցին առ
նա ինդրել զսաղաղութիւն . և զարմացաւ
արքայն ընդ գարշ տեսլին նոցա և ընդ տը-
գիտութիւնն . և տեղեկացաւ ի նոցանէ ,
զի առնա եկեալքն ընտրելագոյնք էին քան
զամենեւեան . և ասէ բարձր ձայնիւ եղուկ
են Հռովմայեցեցիք , եթէ ընդ սոսա խա-
զաղութիւն արասցեն . և զխարդ թողին ըզ-

սոսա մինչեւ ցայսօր կենդանիս : Եւ խառա-
գոյնս գոչելոյն պատառեցան երակք փողիցն,
և մեռաւ ութսուն և չորից ամաց . թագա-
ւորեալ ամս մետարան :

Սա արտաքոյ օրինաց ունէր երկու . կա-
նայս զՍիւերա և զՍատինէ դուստր (Յուս-
տիանոսի իշխանի՝ զոր սպան յաղաքս երա-
զոյն զոր ետես՝ և սրտմեաց ծիրանիս ե-
լեալ յինքենէ . զի մի ասէ ծնցի թագաւոր՝
և առեալ զդուստր նորա ծնաւ որդի մի
համանուն իւր , և երիս դստերս . անուն
միումն Վալիէ , որ եղեւ կին Թէոգոսի թա-
գաւորի՝ որ ծնաւ զԱրկադէ և զՆորէ :

Իսկ ՚ի յառաջնոյն ունէր զՎրատիանոս
երէց որդին՝ որ ոչ էր մերձ մահուան հօրն .

Իսկ զօրքն թագ եդին Վաղենտի որ էր
տղայ ամաց չորից :

Իսկ Վալէս արար զգօրս իւր Վրատիա-
նոսիւ և առաքեաց ՚ի վերայ Վոթացւոցն ,
որ և կորագլուխ դարձաւ ՚ի նոցանէ . եւ
այսպանեաց զնա :

Եւ ցնա Վրատիանոս յաղթահարու-
թիւնս այս ոչ է իմ այլ չարափառութեան
քում . զի կռուիս ընդ բազուկն հօր :

(Յայնմ ժամանակի բազում վիշտս հա-
սուցանէր Սաւիէ դշտոյն Տաճկաց աշխար-

հին Հռովմայեցւոց՝ որ էր ազգաւ հռովմայեցի և օրինօք Քրիստոնեայ, գերեալ ի Տաճկաց կին եղել թագաւորի նոցա : Իսկ զկնի մահուան առնն, ինքն ունէր զիշխանութիւնն, և ի պատճառս նորա բազում եղեն քրիստոնեայք :

Սա խնդրէր Լյախսկոպոս երկրին իւրում զ՝ ուխէս կրօնաւոր՝ զոր թէ տացէ Վաղէս լուծցէ զպատերազմն որ ընդ նմա և առաքեաց Վաղէս կոչեաց զնա և աղաչեաց երթալ : Իսկ նա հազիւ հաւանեալ զգնոյն՝ բայց ոչ ընկալաւ ձեռնադրութիւն յարիանոսացն ալ յաքսորելոցն սակս ուղղափառութեան՝ որ և ի գնալն նորա ի Տաճկաստան՝ բազմացաւ քրիստոնէութիւն :

Իսկ Վաղէս ետ շինել յՆախորդ դիմիսոն՝ որ է բանդ ուղղափառաց :

Եւ ի նոյն ժամանակս երեւեցան անբաւութիւն զօրաց՝ որք դնային ընդ երկինս մարմնաւոր տեսլեամբ :

Եւ ծնաւ տղայ մի յՆախորդ միականի՝ որոյ չորս ձեռք էին, և չորս ոտք, և մօրուք թաւ : Եւ զկնի սակաւութիւն Վոթացիքն և գերեցին գաւառս բազումս, զՎկիւթիա, զԹրակիա, զԻսիա, զՎակեդոնիա, զԱբախա, և զամենայն Լլադա :

Իսկ Վլադէս փախեալ ՚ի Կոստանդնուպօլիս . և ռամիկն այսպանէր զնա ասելով . չարահաւատ , եւ պատերազմեա ընդ Թրչնամիսն . կամ տուր զէնս զի գնասցուք մեք : Եւ բարկացեալ Վլադէս գնաց զայրացեալ . և սպառնայր եթէ դարձցի խաղաղութեամբ , այրեսցէ զքաղաքն նոցա հրով : Եւ երթեալ Վլադէս ՚ի կռուել ընդ Վոթացիան . և պարսեցաւ ՚ի նոցանէ , և փախեալ ՚ի գետոյ մի . և բարբարոսքն պատեցին զգետոն . և թաքեալ ՚ի տան յարդի . և իբրեւ ոչ գրտին զնա , այրեցին զգետոն և այրեցաւ ընդ յարդն չարն չարեալ Պորուսեալ : Եւ կայ մնայ ՚ի հանդերձեալ գեհէնին :

Եւ բարբարոսացն ասպատակեալ մինչև ցրուռն Կոստանդնուպօլիս առին աւար բազում :

Եւ Թէոդոս զօրագլուխ ընդդէմ նոցա եւ և կոտորեաց զնոսա :

Իսկ Ղրատիանոս առեալ զԹագաւորութիւնն՝ զկնի կորստեանն Վլադէսի՝ որ Թագաւորեաց ամս հնգետասան ⁽¹⁾ , արար ըղթօդոս հաղորդս Թագաւորութեան իւրոյ , տալով նմա զքաժինն արեւելեան , այք Սպանիացի իմաստուն և արի և աստուա

(1) Մի օրի . եւթն և տասն :

ծապաշտ՝ որ և սպառեաց զբարբարոս զօրսն, և գնաց յաշխարհն նոցա և արար զնոսա ընդ հարկաւ : Եւ դարձաւ անուանի և երեւելի փառօք . և գնաց 'ի Կոստանդնուպօլիս հրամանաւ Սրատիանոսի , այն՝ որ զառաջինն թէոդոս քարոզեաց զնա ինքնակալ թագաւոր . և նա փոխարինեաց նմա :

Եւ աստ եղել խաղաղութիւն մեծ Եւ կեղեցւոյ զկնի քառասուն ամի արիանոսացն չարութեան (1) :

Եւ 'ի նմին ժամանակս թագաւորեաց Պարսից Շապուհ , զկնի մահուանն Լրտաշի :

ԳԼՈՒԽ ԺԱ .

Յաղագս Մեկտոսի որ կանոնեաց չառնել խոտովանութիւն անիմաստ քահանայի :

Եւ յերրորդ ամին թէոդոսի սպանաւ Սրատիանոս 'ի Սաքսիմոսէ բռնակալէ , և ելին ընդդէմնորա թէոդոս և փոքրն Սաղենտիանոս և սպանին զբռնակալն՝ և ինքեանք մահն 'ի Հռովմ երեւելի . փառօք : Եւ թագաւորեաց 'ի Հռովմ Սաղեն

(1) Մի օրի . չարափառութեան :

տիանոս . և թէոդոս դարձաւ . ՚ի կոստանդնուպօլիս . և առաքեաց զ()տրատիկոս զօրավար յարեւելս , որ և եկեալ յԱնտիօք եգիտ հակառակութիւն յեկեղեցին , և արար խաղաղութիւն , և ետ զաթոռն ՚ի ()եւրոոս :

Ի չորրորդ ամի արքայութեան խորոց թէոդոս կամեցաւ սրբել զեկեղեցի յառիանոսացն ՚ի ձեռն խրատու Վրիգորի աստուածաբանի . որ եկեալն էր յօգնութիւն հաւատոյ յառաջ քան զութիւն ամ թագաւորելոյն թէոդոսի :

Եւ ետ թագաւորն հրաման ժողովոյ ընդ ամենայն եկեղեցիս , և ժողովեցան հարք հարիւր յիսուն որոց գլխաւորքն են այս : Տիմոթէոս՝ Աղեքսանդրու . Կիւրեղ՝ Արուսապեմի . Սեւրոոս՝ Անտիօքու . Սուրբն Ներսէս՝ Հայոց մեծաց , դարձեալ յարտասահմանութենէն Վաղեսի . Վրիգոր՝ Աղիազու՝ կոստանդնուպօլի . և Վրիգոր Նիւսիաց , որ և նախ որոշեցին զազանդն Արիոսի . ապա զԱնկեղոնին՝ որ իշխեաց հայհոյել զՀոգին առրբ : Եւ յաւելին ՚ի հաւասան Աիկիայ ըզյիշատակ Հոգւոյն սրբոյ :

Իսկ Վրիգոր աստուածաբանն ել կամաւ իւրով ՚ի կոստանդնուպօլսէ . և ետուն զաթոռն Ներսիսեայ :

Եւ մեռաւ Սեբիտոս ի ժողովն . և ելաց թագաւորն ի վերայ նորա և ասաց . զսառեսանէի ես ի տեսլեան , զի օծանէր զիս թագաւոր մինչ ոչ էի առեալ զսաարդեամբք : Եւ պատուեաց զնա Գրիգոր Ալիսեայ ներբողական ճառիւ . և բերաւ մարմինն նորա յԱնտիոք և անդ եղաւ :

Եւս Սեբիտոս կանոնեաց . մի առնել⁽¹⁾ խոստովանութիւնն Վահանայից որոց ոչ իցէ վարժեալ հին և նոր կտակարանօք . զի Վահանայ մի յԱնտիոք հրապարակեաց զխոստովանութիւնն Սարկաւազի . միոջ՝ որ անկեալ էր ընդ կնոջ գլխաւորի քաղաքին . ուստի եղեւ բազում խռովութիւնս և սպանմունս :

Եւ ասաց Սեբիտոս ըսւ է դնել ձեռնն ի վերայ դժնկի կամ թիւնաւորի ինչ , քան ի վերայ տգիտաց և անարժանից :

Յաւուրս յայտոսիկ իօթացաւ Թէոդոս ի Թեսաղոնիկէ և մկրտեցաւ յԱլիւղասոյ եպիսկոպոսէ և առողջացաւ . և եկեալ ի Կոստանդնուպօլիս շինեաց զմեծ եկեղեցին զԱնաստասիայ և աստ եղեւ նմա որդի Սնուրիոս ի Վալիոսէ կնոջէ : Եւ զկնի նորա Աբղադէոս և յետ այնորիկ մեռաւ կինն :

(1) Ոմանք՝ առնել :

Եւ կայր նմա պատկեր յՆտիոք . և ուսմիկք քաղաքին լուեալ զմահ նորա քարշեցին զպատկերն և ձգեցին նախատանօք : Եւ լուեալ թագաւորն բարկացաւ և դատաւորք քաղաքին արարին յոլով սպանութիւնս : Եւ էառ թագաւորն զպատիւ քաղաքին զկոչիլն մայր քաղաքաց , և ետ յատիկ քաղաքին :

Եւ լուեալ զայն միայնականն Նսողոն . և եկեալ յանդիմանեաց զիշխանս քաղաքին . և գրեաց առ թագաւորն թուղթ և ասաց , թագաւոր , ապաքէն գլտես զի օր ըստ օրէ անարգեմք զպատկեր Նսողոն զոգիս մեր , ընդէր ոչ բարկանաս և ցաւիս . իսկ վազն անարգանաց պատկերի կնոջ քո պըղնձեղէն՝ ցասնուս . այլ և զպատկերս Նսողոն զմարդիկ սպանանես . միթէ անգիտանամ եթէ պատկերս պղնձիս շատ կարես ստեղծանել բայց ոչ զպատկերս Նսողոն : Եւ լուեալ թագաւորն պատկառեաց և ցածեաւ ՚ի բարկութենէն և հաշտեցաւ ընդ քաղաքին :

Յայնմ ժամանակի Թեսաղոնիկէ գլուխ Խալւոյ ապստամբեաց ՚ի թագաւորէն , և քարկոծեցին զիշխան քաղաքին . և զայրացեալ թագաւորին առաքեաց զօրս ՚ի վերայ քաղաքին , և հրամայեաց կոտորել զնո

առա. և մեռան հինգ հազար անձինք արդարք և մեղաւորք :

Իսկ Մկրտոսիոս եպիսկոպոսն եկն առ Թադաւոր 'ի Սանդուլիէ . և դիպեցաւ Թադաւորին առ դրան եկեղեցւոյն զի կամէր մըտանել , արգել զնա և ասէ ցնա . ոչ ամաչես արեամբ շաղախեալդ , մտանել 'ի տուն Մտուծոյ . այլ դարձիր յետս . և առ կապանս զոր առաքեաց քեզ Մտուած 'ի ձեռն իմ . Եւ դարձաւ Թադաւորն արտասուօք . և եղեւ յետ ութն ամսի տօնի ծննդեանն նստեալ Թադաւորն լայր 'ի սենեկի իւրում դառնապէս :

Եւ համարձակեցաւ առ նա Ռուփինոս մագիստրոսն և կացեալ մօտ ասէ . ընդէր լաս արքայ , ետ պատասխանի և ասէ ցնա . զի արդ ոչ լացայց , զի ծառայք իմ և մուրականք երկրի ազատք են և արձակք . և Թադաւորս անուանեալ կապեալ յերկինս և յերկրի , զի նորա մտանեն 'ի տուն Մտուծոյ . և վայելն յերկնաւոր պարգեւս տօնիս և ես զըրկեալ եմ :

Այէ ցնա Ռուփինոս . եկ երթամք աղաչեմք զեպիսկոպոսն . ոչ ապաքէն ութն ամիս է ապաշխարութեանդ : Եւ ասէ լըքայ ես ոչ հաւատամ եթէ լսէ նա , և ակն առնու

երեսաց . և արհամարհէ զօրէնս Նստուծոյ
իւրոյ , եթէ ոչ իցէ լլեալ ժամանակն : Եւ
գնաց Սոփինոս և Թագաւորն զկնի :

Իսկ յորժամ ետես եպիսկոպոսն զՍօփի-
նոս իմացաւ զիրն սաստեաց նմա և ասէ . ա-
նօրէնութեան խրատտու և յորդորիչ չա-
րի . ուր երթաս . և անկաւ յոտս նորա Սո-
փինոս և ասէ . ահա Թագաւորն գայ զկնի
իմ 'ի խոնարհութիւն . բարեխօս առնել ըզ-
տօնիս խորհուրդս . ասէ ցնա եպիսկոպոսն ,
եթէ 'ի սպանանել գայ զիս ընդունիմ 'ի ձե-
ռաց նորա իբրեւ զայլն , այլ յեկեղեցի
Նստուծոյ իմոյ ոչ թողից զարիւնարբուն զայն ,
և գնացեալ պատմեցին Թագաւորին :

Նսէ Թագաւորն թող երթամ առնում
զնախատինս յանցանաց իմոց , որում արժան
իսկ եմ :

Իսկ եպիսկոպոսն կայր յեկեղեցին և Թա-
գաւորն չոգսու եկաց առ դրանն , և լայր բարձր
ձայնիւ . ասէ ցնա եպիսկոպոսն ամբարտա-
ւանիս , յանդգնիս . ասէ ցնա Թագաւորն ոչ
հայր սուրբ առանց քոյոյ կամաց ոչ ինչ առ-
նեմ . միայն տեսից զդուռն եկեղեցւոյն , և
լուայց զձայն քո :

Նսէ եպիսկոպոսն զոր ապաշխարութիւն
կրեցեր , զի զայդ տաց քեզ :

Վսէ ցնա Թագաւորն զպահոն և զողոր
մաւթիւն զոր պատուիրեցեր հայր սուրբ .
և զոր ինչ ալ հրամայեցես դեղ վիրաց ի
մոց կամ առաջի քո :

Եւ ցնա եպիսկոպոսն , բարկասիրտ ես ,
իկիստ ես առ յանցաւորս և դիւրակործան
ի բանս զքալարուչաց փաստախօսայ քսողաց :
Վրեա՛ ձեռամբ քո օրէնս քննել զերիս ա-
ւուրս զմատնութիւնս զոր լսես . և զմահա-
պաղոտն յայտնիս պահել զաւուրս քառա-
սուն և հարցափորձք լիցի . և սիրտք քո հան-
դարտեսցի (1) և հանգիցէ ՚ի զայրացմանէ :
Եւ զայդ արասցեն ամենայն դատաւորք ,
և իշխանք երկրի որ ընդ ձեռամբ քո են :

Եւ առ ժամայն պրեաց և առաքեաց առ
ամենայն դատաւորս երկրի . և առ իշխանս :

Եւ ապա հրամայեաց եպիսկոպոսն Թա-
գաւորին մտանել յեկեղեցին . և նորա մը-
տեալ ահիւ և գողութեամբ . և լայր ամե-
նայն բազմութիւնն զկական բարձեալ :

Իսկ Թագաւորն ընկեցեալ զինքն յերկիր
առէր , մերձեցաւ անձն իմ ՚ի հող Տէր առ-
բեցո զիս ողորմութեամբ . և շատ արուստ-
աւեալ արքայի կանգնեցաւ . և քնաց մերձ
առ խորանն և կամեցաւ դնալ ՚ի տեղին իւր :

(1) Ոմանք՝ պարսպեցի :

Եւ ցնա եպիսկոպոսն . լաւ է քեզ խոնարհութիւնն կաց ընդ ժողովրդեանդ Տեառնն , և յետոյ քան զամենեսեան մինչեւ կարացես կատարելապէս սրբիլ :

Եւ գնաց արքայն խնդութեամբ կարաւ զյետին տեղին և կանգնեցաւ . ընդ ապաշխարողսն : Եւ յապիսի էր հաւատ և երկիւղ Թագաւորին :

Յայսմ ժամանակի գտան նշխարք սրբոյն Ստեփաննոսի և որոց ընդ նմա . առ Յովհաննու հայրապետիւ Երուսաղեմի . առն յոյժ առաքինւոյ և աւղըստառ քարոզի :

Յերեքտասան ամին իւր Թէոդոս՝ զորդին իւր զԵրկադէոս Թագաւոր քարոզեաց կողմանն արեւելից :

Ի նմին ժամանակս ()գանոս և Երբռ գաստիս իշխանք ՚ի Հռովմ սպանին զԼաղենտիանոս :

Եւ լուեալ Թէոդոս տրտմեցաւ եւ սաւ կաւ զօրու ընդդէմ բռնակալացի . և յորժամ եհաս առ նոսա , և լուաւ եթէ կարի բազումք են . ասացին որ ընդ նմա էին , թոյլ տուր արքայ մինչեւ հասանէ զօրն :

Իսկ Թագաւորն ՚ի ժամ երեկոյին առանձնացեալ եմուտ ՚ի քարայր մի և գոչեաց առ տէր զմեծ մասն գիշերոյն :

Եւ երեւեցաւ նմա Բովհաննէս աւելաբարանիչն և Փիլիպպոս առաքեալքն Քրիստոսի . և ասենցնա ահաւասիկ առաքեաց զմեզ տէր օգնել քեզ . արդ մի զարհուրիր և օգնականի մի մնար , և վաղիւն է օրն յաղթութեան :

Եւ սրտապնդեալ արքային ՚ի վաղիւ անդրը կատարեաց զյաղթութիւնն կորստեամբ բռնակալացն և թագաւորեցոյց ՚ի Հռովմ զՆորթոս որդին իւր ըստ ոմանց ասելոյն կրտսեր քան զՆրկատէոս :

Եւ դարձաւ թագաւորն ՚ի Սիտիլու . և հիւանդացեալ անդ կատարեցաւ ՚ի Քրիստոս . կեցեալ ամս վաթսուն , թագաւորեալ ամս վեշտասան և ամիսս ութ :

Իսկ ՚ի Պարսս թագաւորեաց Սէրհաթաւն Պերմաշահ որդի Շապհրեղբայր Նրտաշրի ամս մետասան :

Իսկ թէոդոս բազում ունէր դրուաւիս և մանաւանդ հնազանդութիւն Եկեղեցւոյ և զխաղաղութիւն . քանզի զառաջինն ոչ կամէր հալածել զարիանոսն մինչ Նիղիքոս եպիսկոպոսն յաւուր միում եմուտ առաջի արքայի և ետ ողջոյն նմա . և զթագաւորեալ որդին որ ընդ նմա նստէր , ոչ ողջունեաց և ոչ հայեցաւ ՚ի նա . և ասէ արքայ

օրհնեա հայր զորդի իմ զԹագաւորեալ :

Եւ ցնա եպիսկոպոսն դու բաւական
ես մեզ Թագաւոր . զդա ոչ պատուեմք ,
բայց եթէ՝ ընդ ծառայսց . Եւ բարկացաւ
յոյժ Թագաւորն :

Պատասխանի ետ Լճիլքոս և ասէ ցնա ,
դու մահկանայուդ զանպատուութիւն որդւ
ւոյ քո ոչ տանիս . իսկ անմահն Լստուած
զմիածնին իւրոյ զարարած ասելն տանիցի :
Եւ զինչ կամիս ասել առաջի նորա :

Եւ զարհուրեալ Թագաւորն ետ (հրաւ
ման) հալածել զարիանոսն և ընկենուլ
յամենայն համարձակութենէ : Եւ զնոյն
պատուիրելով որդւոցն և իշխանացն հան
գեաւ ՚ի Վրիտոս :

Եւ զկնի մահուանն Թագաւորին ծնաւ
Յիմառուս տղայ մի՝ որոյ ՚ի լանջացն վեր եր
կու գլուխ էր և չորս ձեռք և ՚ի վայրն միաւ
ւոր , և ապրեցաւ երկու չամ . ՚ի յուտել մի
ոյն ոչ ուտէր միւսն . և ՚ի ննջել միոյն ար
թուն կայր միւսն : Եւ էր զի խաղային ընդ
միմեանս և ծիծաղէին , և էր զի լային . և
մինն քան զմիւսն չորս աւուրրք յետոյ մե
ռաւ :

Իսկ Թագաւորն Երկադէոս գնաց ՚ի ճա
նապարհո աստուածոյաշտութեան հօր իւ

րոյ, զի էր ողջախոհ և պարկեշտ . և ազանէր
 'ի ներքոյ ծիրանեացն այժեպս և էր առա-
 քինասէր և բարեսէր յոյժ . ըստ որում ետ
 ածել զ(Յովհանն 'ի յԱնտիոքաց (Սորոց փա-
 փաղեալ համբաւովն որ զնմանէ գաղթ : Եւ
 յորժամ ետես զնա, գոռաւ, (եգիտ) տաս-
 նապատիկ բանիւք, և նշանօք, և սրբու-
 թեամբ ըստ որում եգին զնա եպիսկոպոս
 Կաստանդնուպօլսի . բայց յոմանց անգոս-
 նեալ լինէր վասն ոչ յատկապոյնս խօսելոյն
 զառաջինն 'ի բարբառն Յունաց, զի Սորի
 էր 'ի հօրէ կողմանէ և այնու էր վարժեալ
 լեզուաւ : Սա եկաց եպիսկոպոս եւթն ամ
 և առաւ յաքսորս ամս երիս և հանգեաւ
 'ի կողմանս Հայոց ամաց յիսուն : Սա յորմէ
 հեռէ մկրտեցաւ ոչ էարբ գինի և ոչ ծի-
 ծաղեցաւ և ոչ երդուաւ, և ոչ երդմեցոյց,
 և ոչ զոք նշովեաց, և ոչ 'ի տեղի պատուոյ
 ուրեք ընթացաւ յորժամ մեծարէին :

Եւ յորժամ երթայր յաքսորս եդ զձե-
 ւրն 'ի վերայ եկեղեցւոյն և ասաց ողջ մնա
 սուրբ Եկեղեցի բնակարան փառացն (Ս-
 տուծոյ, և մի մոռանար զաշխատութիւնս
 իմ, բանովի 'ի պարգեւացն զոր առի յ(Ս-
 տուծոյ) յաւելի 'ի դանձաքո գիրք ութ հա-
 ղիւր, ճառս երկոպասան հազար :

Յայնմ ժամանակի թագաւորեաց Պաշտից լ'ջտաճատ : Եւ արքայ լ'րկադ հիւանդացաւ . և ետ քարոզել զորդի իւր զԹէոդոս թագաւոր ութն ամաց : Եւ զի ինորիոս որդի ոչ ունէր և նա միայն էր ժառանգ թագաւորութեանն երկեաւ 'ի տղայութենէն Թէոդոսի , գրեաց կտակ և յանձնեաց զմանուկն յ'ջտաճատ . և կատարեցաւ 'ի Տէր թագաւորեալ ամն երեքտասան :

Եւ լուեալ արքային Պարսից առաքեաց դաստիարակս մանկանն այր իմաստուն եւ սպառնալիս . եթէ ոչ միամտութեամբ ծառայեսցեն մանկանն Թէոդոսի : Եւ էր խաղաղութիւն ընդ Պարսս և ընդ Հռովմոյեցիս . և աճեաց Քրիստոնէութիւնն 'ի Պարսս 'ի ձեռն յարութայի 'եպիսկոպոսի երթեւեկութեամբն անդ :

Եւ եւաւ և ինորիոս 'ի Հռովմ . և ոչ եթող որդի . և թագաւորեաց Կոստանդին ազգական նորա : Եւ յետ սակաւու նա մեռաւ 'ի բռնակալէ ումեմնէ նենգութեամբ :

Եւ Թէոդոս կացոյց 'ի Հռովմ Կեսար ըզ Վաղենտիանոս հօրաքեռ որդին իւր . ընդ նմա առաքեաց և զմայր նորա . և յետ այնորիկ առաքեաց նմա թագ , որ թագաւորեաց ամն երեսուն երկու :

Իսկ թէոդոս էր այր պարկեշտ և չորա
կեր, որ և զամենայն աւուրս պահոց ան
ձէթ և անգինի էր սեղան նորա : Սա զԲեբ-
րոնի եպիսկոպոսին զաղտեղեալ մաղեղէնն
առ ինքն խնդրեաց յետ վախճանի նորա, և
զգենոյր զնա զամենայն գիշեր : Եւ անոխա-
կալ այնչափ որ յասելն յոմանց եթէ վասն
էր թողուս զմահապարտսն կենդանի, ասէ
այգ Լստուծոյ է գործ և կարողութիւն ըս-
պանանել և կեցուցանել, և մեզ երանի
թէ կարէաք աղաչել զՏէր այսրէն դարձու-
ցանել զվախճանեալսն թող թէ զկենդանի-
սրս յաւելուլ ՚ի մեռեալսն :

Յայնմ ժամանակի մեռաւ Լլտաճատ,
և թապաւորեաց Պարսից Լհրհարան որդի
նորա ամս քսան երկու : Եւ եբարձ զդաշն
հօրն իւրոյ, և արար պատերազմ ընդ թէո-
դոս, և աղօթիւք նորա յաղթահարեալ լի-
նէին Պարսիկք և սատակեալք և գերեալք :

Յորում ժամանակի առաքինացաւ Լկակ
Լմթայ եպիսկոպոսն գնելով զգերեալսն ՚ի
Պարսից և անդրէն առաքելով, այլ և զսպաս
եկեղեցւոյն ծախեաց ՚ի պէտս գերեացն, վա-
սըն որոյ գովեցաւ հաւատ նորա ՚ի Պարսս,
և խնդրեաց զտես նորա թապաւորն Պարսից,
և յոյժ մեծարեաց զնա ՚ի փառս Բրիտոոսի :

Յայնմ ժամանակի անուանիք էին Սիմէոն սիւնակեաց յԵնտիոք . և Սօր պարսառմաւ (1) ՚ի սահմանս փոքր Հայոց :

ԳԼՈՒԽ ԺԲ .

Յաղաղս Նեստորի հերձուածին :

ՅՈՐՈՒՄ ժամանակի ածաւ յԵնտիոքայ ՚ի Կոստանդնուպօլիս Նեստոր եպիսկոպոս . և էր երէց նորա ոմն Նիսաստաս անուն : Սա յաւուր միում խօսեցաւ յամպիոնն նոր հերձուած , ասելով զՍարխամ մարդածին . և ոչ Նստուածածին . և պակեաւ ժողովուրդըն և ակն ունէին պատուհասիլ նմա ՚ի Նեստորէ :

Իսկ անմիտն Նեստոր օգնեալ ՚ի դիւսց հաճեցաւ յասացեալն և տարածեաց զնա ընդ երկիր : Սանորոյ եղեւ մեծ Սիւնհոգոս յԱփեսոս ՚ի քսան և մի ամին Թէոդոսի . և յեւթն հարիւր քառասուն երկու թուին Նստոց . և ՚ի Վրիստոսէ չորս հարիւր քսան երեք :

Եւ ժողովեցան անդ հարիւր իննսուն երեք եպիսկոպոսք և քահանայք և կրօնաւ

(1) Մի օրի Մաւրպօլքաւմ :

և որք յոյժ բազումք և գլխաւորք էին այսո-
քիկ . 'ի Հռովմայ Լ'րկադէ և Պրոկրիոս ե-
պիսկոպոսք փոխանորդք կեղեաստիանու Հը-
ռովմայ Պապուն : Կիւրեղ՝ Լ'ղեքսանդրիոյ ,
Սեմնոս (1) Լ'փեսոսի , Յովհաննէս՝ Լ'նտիա-
քու , Լ'կակ՝ Սելտենոյ , Յօքնաղիս՝ Լ'րու-
սաղեմի : Իսկ Սահակ հայրապետն Հայոց (2)
անպարապ լեալ գրեաց թուղթ հաւանու-
թեան զոր ինչ և սահմանեացեն :

Լ'ւ արարին ամենեքին նզովս 'Եստորի
բայց Յովհանն Լ'նտիոքայ , և քսան և վեց (3)
եպիսկոպոսք ընդ նմա ոչ հաւանեցան . և
առին նզովս և նոքա ընդ 'Եստորի :

Լ'ւ թապաւորին հրամանաւ տուաւ յաք-
տոս 'ի Խուժաստան Պարսից : Լ'ւ ապա
զղնացեալ Յովհաննեանքն եղեն ընդ Կիւր-
ղի խոստովանել զանգիտութիւնս իւրեանց
եթէ իցէ այնպէս 'Եստորիոս : Լ'ւ միաբա-
նեալք 'ի միասին առացին կատարեալէ ուղ-
ղափառութիւնս (4) :

(1) Երկու օրի : Մեմնոն :

(2) Մի օրի . Սահակ հայ-
րապետն Հայոց և Մեսրոպ
փարդասիեա . անպարապ ե-
ղեալ գրեցին թուղթ :

(3) Միօրի . քառասուն և վեց :

(4) Մի օրի . յաւելոս և այս-
պէս . և փառաւորեցին 'ի մի

բերան զսուրբ կոյսն Մարի-

ամ Աստուածածին . եւ
գաւանեցին զսուրբ Երրոր-
դութիւնն մի Աստուածու-
թիւն Հայր . Որդի և Հոգի
սուրբ . և նզովեցին պառն-
դակ 'Եստորականքն . և 'ի
զատ-բաժանեցին :

Արդ որ որ յայսմ հետէ այլ նոր հաւա-
տըս և դաւանութիւնս դնէ թագաւոր կամ.
եպիսկոպոս, կամ ժողով, եղիցի նշովեալ ւ
Այլ՝ (1) Նիկիայն կացցէ մինչեւ ցկատարած
աշխարհի ւ

Իսկ որք նշովեցան զկնի Նեստորի էին
այսոքիկ. թէոդորիտոս՝ Կիւրիս քաղաքի ե-
պիսկոպոս՝ Անդրէ՝ Սամոստիայ. Աղեքսանդ-
րոս՝ Սմբեճայ, Արիանէ՝ Սրոյ, Յովհան-
նէս՝ Կիւլիկիոյ, Ռթոխոս՝ Տարունայ (2). և
այլք ընդ նոսա ւ

Իսկ ՚ի տեղի Նեստորի եղին եպիսկոպոս
զՍաբսիմոս ւ

Իսկ ՚ի քսան և ինն ամի արքայութեան
իւրոյ թէոդոս լուաւ զաղմուկն Փլաբիանու
սի եպիսկոպոսի Կոստանդնուպօլսի. և զլու-
տիքի վանապետի. և ետ հրաման երկրորդ-
անգամ ժողով լինել յԱփեսոս, զկնի ութ
ամի առաջնոյն ւ

(1) Մի օրի. յաւելու այսոքս
Այլ երեք սուրբ ժողովն
կացցէ. Եփեսոսի և Կոստանդ-
նուպօլսի, և Նիկիոյն. զի
առաջին Սուրբ ժողովն Նի-
կիայ՝ թագաւոր Կոստանդի-
անոս, և Կոստանդնուպօլսոյ
ժողովն մեծն Թէոդոս թա-
գաւոր, և յայս ժողովս Ե-

փեսոսի փոքր Թէոդոս թա-
գաւոր, և այլ թէ եղիցի ու-
րիշ. եղիցի նշովեալ յԵր-
րորդութենէն ւ Այլ հին
այս է, և շինեցեն ՚ի վերայ
այսր հիմանա ւ Իսկ որ նշո-
վեցան զկնի Նեստորի . . .

(2) Երկու օրի. Տարեայ ւ

Եւ թագաւորն գրէ թուղթ առ Դէ-
ռոկորոս փոխանորդն Լիւրդի զայս օրինակ :

Եւ տուկարտոր կայսր Թէոդոս և Վաղե-
ռիանոս յաղթող թագաւորք հօրդ սրբոյ
Դէոսկորեսայ եպիսկոպոսի ինդալ :

Գիտելի լիցի սրբութեանդ քո զի ար-
մատն դառնութեան Նեստորի շառաւի-
ղեսց առ Փլաբիանոս . և Սանեսայ կարծիքն
առ Եւտիքէս վանական , որպէս և լուաք
ի մերոց գիտնոց . և գործդ այդ հոգեւոր
մշակութեան ձեր է սրբել զեկեղեցի անա-
րատ հարսն Քրիստոսի . յաղագս որոյ փու-
թա՛ ի թիկունս հասանել տրտմութեան մօր
քո երկնաւոր առագաստին . և բերցես ընդ
քեզ տասն մետրապոլիտոս և տասն եպիսկո-
պոս բանաւորս որ կարող են զԵսէն հաւա-
տոյ ուղղափառութեան վառել և դնել ի
վերայ աշտանակի , յուրախութիւն երկնա-
ւորաց և երկրաւորաց . և ի գալն քո ի Պա-
ղեստինէ ածցես անտի տասն եպիսկոպոս ի
Փղշտացւոցն և զՅորենաղիս եպիսկոպոսապե-
տըն Երուսաղեմի : Եւ մի ⁽¹⁾ բերցես զհի-
ւանդացեալն ի հաւատոս առ Լիւրդիւ . ըզ-
թէոդորիտէս և զայլն որք ընդ նմա . եւ
Յուլիոս Հռովմայեցի առ մեզ է : Սա ընու

(1) Ոմանք՝ եւսին զի :

զտեղի | եւոնի որոյ տուամարն զոր գրէ առ
ումանս՝ ասէն ոչ է հաճելի . այն զոր ետ բե-
րել 'ի ժողովն , որ առ Վիւրդիւ , զոր ոչ ըն-
կալաւ : Եւ ամ ընդ քեզ զմեծ ճգնաւորն
ղհայր անապատի | Կաւրպարտամաւ փոխանակ
վանօրէիցն արեւելից . զի և մեք առաքեցաք
աղաչել զնա , զի հոգի Եստուծոյ գցց 'ի նմա
և յոյժ ատեաց սա . զՍեատորիոս և զտուժա-
բըն | եւոնք : Եւ զայս արարեալ ողջ եկեա-
ցես աջողեսլ ճանապարհաւն ճշմարտու-
թեան :

Եւ առեալ Դէոսկորոս զթուղթն ցա-
ւեաց նմա վասն իրացն . և փութացաւ յոյժ
և կատարեցան խրքն , և եկն յԱփեսոս . և ե-
կին առ նա հրաւիրեալքն . և եղեւ թիւն
հարիւր քսան ⁽¹⁾ եպիսկոպոսաց : Եւ գլխա-
ւորք էին այս , Դիոսկորոս՝ Աղեքսանդրի ⁽²⁾ .
Յոբնաղ՝ Երուսաղէմի . Դոմնոս Ենփու-
քու . Եւստաթէոս՝ Բիւրեւտոց . Թէոդու-
լոս՝ Կեսարու . Հայոց . Եւսեբիոս Սելեւկի-
ոյ ⁽³⁾ . և Կաւրպարտամաւ գլուխ վանականաց .
և արարին քննութիւն . և գտին զՔլաբիանոս
համաքան Եսատորի :

(1) Երկու օրի . հարիւր
քսան և ութ : Միօրի . հա-
րիւր տասն :

(2) Մի օրի . Աղեքսանդ-
րացի :

(3) Մի օրի . Կիւրիկիոյ :

Իսկ Լաւիբէս նշովեաց զհերձուածն իւր բաց տչ եկաց ՚ի բաց յաղանդոյն . զի առ աչօք ասէր զտնտեսութիւն Տեառն մերոյ . և նշովեցաւ ՚ի ժողովոյն :

Լաւ Փլաբիանոս արարեալ էր գրով ըզխոտատովանութիւնն իւր . և գտաւ ՚ի նմա ձեռագիր Բասիլ Սելեւկիոյ եպիսկոպոսին , և Յուլիանոսի Հռովմայեցւոյ . և զԼատուկոսի Լիպարայեւոյն , և Սելեւկիոսի Լմեսացւոյ . վասն որոյ յընթեռնուլն զգրեանան մի աճայնեալ բազմութեանն ասեն . այրեցէք , այրեցէք զանաստուած տումարդ . և եղև ցի նշովեալ Փլաբիանոս , և հաւանեալքն նմա : Լաւ ընկեցին զնոսա յաթուոյ :

Օկնի ապա զՊոմմաս Լնտիոքացի , և եւթն եպիսկոպոս ՚ի հնազանդելոց նորա . զԻրինոս՝ (1) Սրոյ եպիսկոպոս . և զԿլիմոս զԼպաւլայ՝ և զԹէոդորիտոս Լիւրիսոյ (2) , և զԲաս Սուհայոյ , և զԵբեբրիոս Թամզոյ , և զԻա նիէլ՝ Խառանու . և նշովեցին ընդ նոսա և զտոմարն | եւ ոնի զարհամարեալն յառաջին ժողովոյն . և արժանի ոչ համարեցան ընթեռնուլ :

Լաւ գայր Թուղթ աղաչանաց ՚ի Թագաւ .

(1) Մի օրի . զԵրինիոս . զԵրինոյ :

Մի օրի . զԵրինոս . Մի օրի . (2) Մի օրի . Կիւրիայ :

ւորացն ոչ յաւելլուլ և ոչ պակասեցուցանել յերկից ժողովոյն սահմանաց. այլ ըզնոյն հաստատել զերրորդն պատուել 'ի փառքս սրբոյ Երորդութեանն. զոր և արարին իսկ. և գրեցին խոստովանութիւն տնտեսութեանն Քրիստոսի : Ս'ի դէմ, մի բնութիւն, մի Քրիստոս, որոյ մի կամք, և մի գործք. նոյն Լստուած և մարդ կատարեալ այսինքն հոգի, մարմին, միտք ճշմարտապէս և ոչ կարծեօք. և յայսմանէ հրաժարեալքն եղիցին նզովեալք :

Իսկ յետ արձակման գնացին առաքեալքն 'ի Եւոնէ և պատմեցին զեղեալն. և խոցեցաւ խորագոյնս. և առաքեաց կոչեաց ըզՓլաբխանոս և լուաւ զխոստովանութիւն նորա, և յոյժ հաճեցաւ :

Եւ ասաց Փլաբխանոս ց| Եւոն եթէ 'Եւտորական ասաց զքեզ 'Ինսկորոս և ընդ նմին նզովեաց զքեզ. և զամենայն հաւա նեալսն քեզ :

Իսկ | Եւոն անկաւ 'ի տարակոյս. խորհէր հնարս ընկենուլ զ'Ինսկորոս :

Յայնմ ժամանակի 'ի պատճառս աղօթից գնացին 'ի Հռովմ կին Թագաւորին եւ Պօռքէր ⁽¹⁾ քոյր նորա, և ըստ իրաւանց պա-

(1) Ուանք՝ Պօղքեր :

տուեցան 'ի Վաղենտինոսէ թագաւորէն , որ էր հօրաքեռ որդի փոքր Թէոդոսի , և յամենայն բնակչացն Հռովմայ . և առեալ տանէին զնոսա 'ի տաճար սուրբ առաքելոցն . և ելին ընդ առաջ նոցա ուխտ եկեղեցւոյն , և ի եւոն ոչ էր ընդ նոսա . այլ ընկէց զինքն 'ի ներքոյ վարագուրին յերեսաց կուսէ , և սկսաւ լալ . և վերացուցեալ զվարագոյրն հարցին ողորանօք և պատկառանօք զպատճառն , և բուռն հարեալ նրս տուցին զնա , և ասէ ցնոսա . պատառեաց 'ի իոսկորոս զհաւատս ուղղափառս , և նա խառնեաց զաթոռ սուրբ առաքելոցն :

Եւ նորա մխիթարեցին զնա և ասեն . լի եի ըստ կամաց քոց հայր զոր ինչ և հրամայես :

Եւ կալաւ զնոսա բարեխօս առ թագաւորն դարձեալ հրաման տալ տիեզերական ժողովոյ : Եւ գրեաց ընդ նոսա թուղթ աղաչանաց , զայն առնել , զի լուիցեն ասէ ամենայն տիեզերք զձեռագիրն իմ և քննեսցեն , և մի զնեսցեն զիս ընդ նզովիւք Նեստորի չարափառի :

Իսկ իբրեւ լուաւ թագաւորն՝ հրաժարեաց 'ի խնդրելոյն և ասէ , ես հաւատացեալ և հաւանեալ եմ ընտրուածեանն Վիւր

ղի և Վիսկոնսին . որք գատեցան զլ եւոթն զուգարան Նեստորի, և այն կացցէ սաՀման հաւատոյ զոր նոքայն եղին :

Եւ մնացեալ Թագաւորն երկիւղած յառաքելական հիման հանդեաւ ՚ի Քրիստոս , յիսուն ամաց , Թագաւորեալ ամս քառաւսուն երկու :

Եւ էառ զԹագաւորութիւնն Սարկիսնոս քեռորդին Թէոդոսի , այր ծեր , տգէտ և առանց զպրութեան , ամս վեց , ընտրութեամբ Պողքերայ քեռ Թագաւորին որ և պողնկութեամբ անկեալ էր ընդ նմա , ՚ի հաւատաւորաց կարգի գլով . և յառաջին ամին Թագաւորութեան նոցա գայ նոյն Թուղթ աղաչանաց ՚ի եւոթն ժողով առնել որքան և է հնար յղովութիւ (1) քան ըզՎիսկոնսին ՚ի պարծանս ինքեանց . և յի շեցուցանէր Պողքերայ զխոստումն իւր և ասէր . աւագիկ առաքեցի առ ձեզ զտոմարդ իմ պատուելի . զի նախ քան զգումարումն ժողովոյն առաքիցէք ՚ի կողմանս Նիոյ առ ամենայն եպիսկոպոսունան . և պահանջիցէք ձեռնարկս , զի մեզ ոյժս ստասցուք :

Եւ նոքա յորժամ լուան հաւանեցան սակս երկու պատճառի , մի՝ վասն երդման

(1) Մի օրի . յղով . ո . մանք՝ յղովութիւն :

և խաստմանն Պողքերայ, և երկրորդ՝ վասն երկկռղին Վաղենաթիանոսի և Հռովմայ, և նորին Վեռնի. զի ոչ էր օրէն առանց նոցա թագաւոր օծանել 'ի Կոստանդնուպօլիս. յորմէ յոյժ էին զարհուրեալք, քի վարայն պն ոչ ներեաց թնել ըստ օրինայն:

Իսկ այսու կամեցան հաճել զկամս նոցա ընդ քնքեանց. վասն որոց գրեցին թուղթս արքունի հրամանաւ աղաչանօք, սյլ և սառ ախ և սպառնալեօք եթէ ոչ հաւանեցին ձեռագրել 'ի տոմարն Վեռնի: Եւ առաքեցին ընդ աշխարհն պատուաւոր արսամբք արքունի. և 'ի Հռովմայ եկեալ եպիսկոպոսք ետուն ձեռագրել հաւանելոցն. և դարձուցին առ թագաւորն և առ Պողքեր գտմարն յորում կայր չորս հարիւր քառա սուն և վեց եպիսկոպոսի ձեռագիր. և խնդացին յոյժ: Ձեռագրեցին արդա և ինքեանք:

Եւ ապա առաքեցին հրաւիրակս ընդ ամենայն երկիր քաց 'ի Հայոց, որ ոչ էր ընդ իշխանութեամբ նոցա. և յայնմ ժամանակի հայրապետն (1) ասեն վախճանեալ էր. և

(1) Աստ ամենայն օրինա. դնէ զՍահակ հայրապետն, իւր չիշին զանուն Հայրա. Իսկ պատմութիւնք հաստա. պետիս, միոյն մի օրինակ տեն յայտոսիկ պուրս և ըզ

այլ ոչ էր եղեալ, ոչ առաքեցին առ նոսա, և եղեւ ոչ առանց խնամոցն Նստուծոյ. զի նախնեացն յիշատակն սրահեսցի առ նոսա:

Սակայն ժողովեցան եպիսկոպոսք եւթն հարիւր, որոց գլխաւորք Տրոմուպիկոս, Սիւլբաս, Սուրենիկոս, Սիկողայոն փոխանորդ Սեւոնի Հովմանեցիք, Յոբնաղ Նրուսասաղեմի, Ռիոսկորոս Նըքսանդրի, Ռոմնատ Նստիորայ, Սասիլոս Սելեւկիայ, Պետրոս Սիրիացիին եպիսկոպոս Վազացւոցն և գլխաւոր Փղշտացւոցն և Թէոդորիտոս զոր եղին գլուխ ժողովոյն զնզովեալն երկիցս ամգամ, ցոր սասց սուրբն Ռիոսկորոս թնչ է այդ անօրէնութիւնդ զոր առնէք. ոչ յիշէք զըանն Պօղոսի, եթէ զոր քակեցին միւսանգամ շինիցեմ, յանցաւոր անձամբ գտաւ նիցիմ, և զհարդ գքակեալդ անիծիւք դնէք շինիչս՝ զմեռեալդ Նստուծոյ և Նկտորդեաց նմա Յոբնաղ և շարժեցան ամենեքեան. և եղեն ընդ Ռիոսկորի, և ասեն, նզովեաց մեծն Սիւրեղ եթէ դիցէ որ ինչ նոր օրէնա. և զնոյն ասեմք և մեք եղիցի նզովեալ նորա գիրն հաւատ զոր ոչ եղին առաքեալքն.

Յովսէփ կաթողիկոսն իսկ սոսիկ առուրս յաջորդէ ըզվանձանեալ զյաջորդն Սահակայ, Պարթեւի, Եւյայ. Գահն կաթողիկոսութեան Մեքեաէ կաթողիկոս:

եղիցին նդովեալք , նդովեալքն 'ի Լիւրղէ :

Եւ տրտմեցաւ Թաւաւորն և Պողքեր .
և օկեան փաղաքչիլ սարսաւ որելով անձամբք
և տալով կաշառս . և ետ Յորենաղայ 'ի Փը-
ղտացւոց յաշխարհէն երիս (1) քաղաքս . և
աճ զնս 'ի հաւան . քնացին ընդ նմա և չորս
հարիւր քառասուն և վեցքն , որ ձեռագը-
րեալ էին 'ի տումարն : Եւ մնացին ընդ 'ի
ռոկորի երկու հարիւր յիսուն և չորս , որք
կապեցան չարչարեցան աքսորեցան և մե-
ռան և ոչ մեկնեցան 'ի սիրոյն Քրիստոսի :
Եւ այլքն որք ընդ նմա՝ յորոգայթս գնացին
խաբէութեամբ , զկոյսն Լստուածածին ա-
սացին . և երկու բնութիւնս Քրիստոսի
յատկացեալս, զի Թէ յատկանան բնութիւն
քրն ըստ նոցա չարեացն , զիսորդ իցէ կոյսն
Լստուածածին . յաղաքս որոյ լցան տիեզերք
խռովութեամբ . և երկու ամ և կէս յամեաց
ժողովն :

Եկին ոմանք բանիբունք փիլիսոփայք 'ի
Հայոց (2) . և մեղադրեցին և յաղթահարե-
ցին զ] էոնեանն (3) Լստուածաշունչ գրովք

(1) Երկու օրի . երկուս ունի 'ի լուսանցն Մովսէս և
քաղաքս . ոմանք՝ երկիցս Դաւիթ :
քաղաքս :

(3) Մի օրի : զԼեւոնեանն

(2) Մի օրի . իշանակեալ

և փիլիսոփայական ոճով . և գնացին աներկ
կիւղ համարձակութեամբ :

Իսկ նզովեալքն ՚ի Լիւրդէ և ՚ի Ղիսկա
բոսէ և պատուով և ճութութեամբ գնացին
յաթոռս իւրեանց . զօրականօք և պարգևօք :

Իսկ զՅորենաղ ոչ ընկալաւ Լըրուսաղէմ .
այլ եղին իւրեանց Պատրիարք զԹէոդորոս
և հաւանեցան նմա :

Իայց Եորենաղ գրեաց զիրն առ Սար
կիանոս , և նա առաքեաց զօրս . և եհան ըզ
թէոդորոս . և հաստատեաց զՅորենաղիս .
որ և չըջէր ընդ Պաղեստինէ հրէիւք և հա
ւանեցուցանէր աղանդին . և զոչ հաւա
նեալսն չարչարէր , կողոպտէր , սպանանէր ՚ի
ձեռն շրէից :

Իայց միայն յատկառէին ՚ի Պետրոսէ
Պաղացւոցն եպիսկոպոսէ վասն առաւել ա
ռաքինութեան նորա զոր առեն զնա որդի
լեալ արքային Վքաց , լեալ պանդուխտ (1)
՚ի Կրստանդնուպօլիս ուր և ուսաւ զաստուա
ծապաշտ գիրս . յօժարեցաւ ՚ի խիստ կրօնս և
եղեւ հռչակաւոր , և հարկեալ զնա արարին
քահանայ , և արքեպիսկոպոս Պաղեստինոյ
որ նստէր ՚ի Վաղայ և ոչ որ իշխէր ընդդի
մանալ նմա :

(1) Երկու օրի. Պատանդ :

Սա գրեաց թուղթ 'ի Հայս և Երանեաց նոցա վասն ոչ լինելոյ նոցա 'ի ժողովն . և առաջ որպէս երբեմն աշխարհդ այդ տապալանն եւս զսերմ մարդկութեանս ամենայն երկրի, նոյնպէս տալոց է և սերմ ուղղափառութեան ամենայն աշխարհի, արդ՝ պինդ կացէք յանսասան վէմն Քրիստոս որդեանկք իմ սիրեւիք, և ողջ լերուք յաւիտեան :

Եւս Պետրոսի սրբոյ աշակերտ ոմն Յովհանն անուռն միայնակեաց և տեսող գրեաց քան եւթանասուռն երկու (1) զոր գիտէրն, և զոր լուան նախատեսութիւնս ինչ, որ և նախ քան զժողովն . և յեա ժողովոյն ցուցանէ . և ասէ թէ ամբարտաւան ժողովն Քաղկեդոնի և անօրէն 'ի բարկութենէն Աստուծոյ եղեւ և 'ի թողոյն 'ի ձեռաց . և ոչ 'ի յազդմանէ Հոգւոյն սրբոյ որպէս Նիկիոյն, Կոստանդնուպօլսին և Լիւստսիին . զոր մէք կամիմք աստէն 'ի տեղւոջս կարգել յօգնութիւն ուղղադաւան հաւատացելոց :

Եւ թէպէտ յետոյ և առաջոյ եղեւ իրքքն, մէք մի հաւոցուք զքանս սուրբ առն Աստուծոյ Յովհաննու որ է այսպէս :

(1) Ամենայն օրի . միաքան և եւթանասուռն գնեն 'ի բառսն եւթանասուռն երկու, նոր 'ի կարգի :

Ա. Պատմեաց մեզ հայրն մեր և հայրապետն սուրբ Պետրոս . թէ սկիզբն աղանդոյն Քաղկեդոնի՝ Նեստորիանէն . քանզի էի ես առ ՚ի Առստանդնուպոլիս ՚ի տօնեմբ որոց քառամանիցն , և էաք յաւագ եկեղեցին . հայեցան Նեստոր ՚ի պատկեր Տիրամօրն . և ասաց . ո՛վ Մարիամ . մի պարծիր թէ զԱստուած ծնար , զի գու մարդ ես և մարդ ծնար որպէս ասաց քահանայն իմ . և առ ժամայն հաբու ՚ի դիւն և զարկաւ զգետնի : Եւ բարձեալ զնա սարկաւագացն տարան յարկո իւր . և այս եղև սկիզբն պղտորման Եկեղեցւոյ : Թէ և սակաւ մի լռեաց Նեստոր յետ այստուհասին , այլ ոչ եթող զանօրէնութիւնն :

Բ. Պատմեաց ինձ և նոյն սուրբ հայրն իմ վստն Պլալիանիոի (1) Ուռհայեցւոյ . որ էր սուրբ Ճգնաւոր , և ունէր հոգի մարգարէութեան , եթէ լուաւ նա զհէջձուածն Հիւբաոսայ , և յանդիմանեաց զնա . և ոչ լուաւ նմա . և զսրացաւ սուրբն և եկն ՚ի Փղիշտ . և կոյր անդ լռութեամբ : Եւ գայր առիս ՚ի Գաղայ օր ըստ օրէ վստն հոգեւոր իրաց ինչ : Եւ յաւուր միում եղև ՚ի զարմացման (2) ժամս ինչ . և խնայք եթէ երեւումն ինչ եղև նմա . և հարցեալ մեր զպատճառն , յետ այնորիկ ասաց . յառնէ թագաւոր յետ եւթն ամի Մարկի (3) անուն . և առնէ ժողով և հաստատէ զՆիստորին , և կրեմք ես և դու զփիշտս , և ՚ի նոյն կատարիմք :

Գ. Դարձեալ նոյն սուրբ Պալալիոս յաւուր միում եղև ՚ի տեսլեան և ասաց . վս՛յ Պողբէր . վս՛յ Պողբէր . և ժողովեցան բազումք ՚ի հարցանել . և ասէ Պողբէր որ նուիրեաց զանձն Աստուծոյ պողնկեալ անկանի Սաստուծոյ և լինի կործանիչ ուղղափառութեան (4) :

Դ. Պատմեաց նոյն այրն Պալալիոս եթէ գնացի ես երբեմն Երուսաղէմ և գաի անդ զսուրբն Աստուծոյ զեւ-

(1) Մի օր . Պլալիանոս : նուն :

(2) Մի օր . ՚ի զարմացման :

(3) Մի օր . հասարակ :

(4) Երբ . Մարկիանէ ա-

էրեո(1) եղիսկոպոս ճգնաւոր և աւարքինի . և սուրբ Պամբի-
ք դարկաւագն աղօթէր 'ի սուրբն Դողգոթայ . և եղև 'ի զար-
գացան . և յետ աղօթիցն ասաց , էղբարք , այս Եւդիոս
որ պատուեալս է յամենեցուն , լինի ժողով 'ի Քաղկեդոն . և
քնկենուն զոս յաքսորս վասն ուղղափառ հաւատոյ և յայոս-
սիկ մեռանի :

Ե . Դարձեալ նոյն սքանչելին Պաւակիոս յաւուր մի-
ում ասոց ընդ հայրն Պետրոս և ցՅովսէփ ներքինի . այ-
ժմ ընթերցարսւք զգրեանդ , զի զգուշացուսիք զհօանն (3)
Քրիստոսի զոր յանձնեաց ձեզ , Զի դան աւուրք յորս ոչ
դորապեմք 'ի հալածանաց : Եւ ասէ ցաւորն Պետրոս , մեծ
որոմութիւն է կրելոց սուրբ Եկեղեցի յետ աւուրց . եւ
յորժամ վնիցի յիշէք ապաքէն . և ինքն սկսաւ աղօթել :
Տէր իմ Աստուած Յիսուս Քրիստոս , մի տանիր զիս 'ի
ժամանակն յայն . ոչ փախչիմ 'ի հալածանաց , այլ ոչ կամիմ
տեսնել զանարգանս Եկեղեցւոյ քո : Արդ որպէս և կամիս
աւ զոգի իմ յինէն . և ուր և կամիս ժողովեալ զիս : Եւ
եղև ընդ աւուրսն ընդ այնոսիկ գնալ նմա 'ի տեղի իւր ,
և կալաւ զնա ցաւ , և պատահեաց նմա այր մի սուրբ , և
Աստուծոյ կամեցեալ ընդ զաղօթսն Պաւակիոսի , անկաւ ա-
ւաջի նորա և ասէ . հայր , յիշեալ զիս յաղօթս , և վճարե-
ցաւ . և ուղդ արար այրն մերձակայ գեղջն . և եկեալ տա-
րան զիս և պատուով թաղեցին :

Զ . Պատմեաց մեզ Յովհաննէս քահանայն Աղեք-
տանդրացի , եթէ մինչ մանուկն էի ես կամեցայ գնալ 'ի մեծ
քաղաքն Ալատիոս յուսումն իմաստասիրութեան . և ժող-
յոյրն ուր էր մարգարէն մեռեալ . և ակոյ աղօթել ,
և ինդրել զկամս Աստուծոյ բարեխօսութեամբ առն Աս-
տուծոյ . և եղև առ իս ձայն , որդեանկ չկայ խաղաղութիւն
չկայ ժամանակ բարւոյ , զի յառնէ թագաւոր Մարկիանէ
անուն , և առնէ ժողով որ ուրանան զմահն Աստուծոյ խա-

(1) ՄԻ ՕՐԻ . ԴԵԼԻՍ :

ԳԳԻՊՈՒԼԵՄԲԷ ԿԵՍԻՆ՝ ԳԿԵՍՈՍ

(2) ՈՒՄԻՐ՝ ԴԵՄԱՍԻՆ . ԼԵԼԵՍ ԸՆԴՕՐԻՆԱՅԵԱՅ :

չիւ, և ասն մարդ խաչեցաւ. և յառնէ պատրիարք Դիոս-
կորոս անուն որ կայ ընդդէմ՝ աղանդոյն՝ և ՚ի նոյն մեռաւ զ
վկայութեամբ. և շփոթ ժողովոյն ոչ գաղարէ մինչև ցնեռնէս :

Է. Հայրն Զենոն ՚ի Քրագրու (1) գեղէն Փղշտացի
ասաց ցայրն Ստեփաննոս, եթէ կամիս յառարութիւն գնաղ-
արի գնաւ. և եթէ կամիս ինչ բարի առնել, արդ արեա-
լի ժողով լինելոց է խռովիչ Եկեղեցւոյ. և ինքն խնդրեաց
՚ի Տեառնէ մահ, և վճարեցաւ ըստ պատի իւրոյ :

Ը. Պատմեաց հայրն Անդակոս Պամփիւլացի գլուխ
եղբարց, եթէ այս մի սուրբ բնակէր յառանձնական խոր-
ձիթ. Եւ եկն առ նա տատանայ և ասէ ցնա. հնաղանդեա-
լինձ, և նա ասէ մի բարի բեղ, և ասէ տատանայ չհնաղան-
դին, ահա առնեմ ժողով զի ամենեքեան հաւանին ինձ. և
զայս ասաց, զի լինն վկամեն ոստանայի, ասելով թէ մարդ
խաչեցաւ վասն աշխարհի. զի նա հաւանեցոյց :

Թ. Ի նմին ամի յորում լինելոց էր ժողովն, խաւարե-
ցաւ արեգակն, և տեղեաց օդդ քարինս և հողս ընդ յեր-
կիր, և էին քարինքն որպէս ձեռագործս մարդկան, և որք
առին զքարինս ՚ի ձեռս իւրեանց կուրացոն յերուսաղէմ
և ՚ի Փղշտ : Իսկ Եւսեբի առաքեաց ՚ի Կոստանդնուպօլիս
առ Եղիսիայ զի անդ ոչ եղեւ, և գուշակեաց եթէ պատ-
ճառ խաւարման եկեղեցւոյ լինելոց է :

Իսկ Պետրոս և Անդրէաս աշակերաքն իւր վկայեցին
եթէ ՚ի լինել ժողովոյն կուրացեալքն օժանէին զաշս իւ-
րեանց արեամբ ոպանելոցն վասն ուղղափառութեան, և
լուսաւորէին ՚ի փառս խաչելոյն Աստուծոյ :

Ժ. Ի նմին ժամու յորում զթագն եղին ՚ի գլուխ
Մարկիանեայ (2) խաւարեցաւ արեգակն և ասաց Մարկիանէ
թէ այս նշանակս այս է որ մինչեւ ՚ի յիմ թագուորութիւ-
նըս խաւար էր, և արդ լինելոց է բարութիւն և լոյս, մի
ինչ տրտմիք ընդ պատահմունս :

(1) Երէտ օրի. ՚ի Քրագրու : Մարկիանէ :

(2) Ամենայն օրինալի ունին :

ժԱ . Ի գործեթ եկեղեցւոյն որ կայ 'ի տեղւոյ համ-
բարձման տեառն' կայր խաչ ոսկի . և 'ի լինել ժողովոյն յան-
կարծ պրեցաւ , և եղեւ ժողի . և գրեցին 'ի Առաքանդնու-
պօղիս և առաքեցին խաչ պղնձի գնել 'ի տեղւոյն :

ժԲ . Եւ յորժամ հղեւ ժողովն վեճէին 'ի Ասարիա
թէ մարդն խաչեցաւ և եղեւ պատարագ նոցա միս և ա-
րիւն մարդոյ , և ոչ կարացին ճաշակել . և պահեցաւ առ
բազումս :

ժԳ . Պատմեաց հայրն Եսայի եթէ ասաց հայրն Պօ-
ղոս Եթովպացի որ հարիւր տասն ամաց էր 'ի Տէր . եթէ
գինի քսան ամաց մեծ շինթ լինի Եսթակպոտաց 'ի ձեռն
Մարկիանեայ , որ թագաւորէ վեց ամ . և յետ այնորիկ լինի
ռակաւ մի խաղաղութիւն , և դառնան վերստին 'ի նոյն-
չափան մինչեւ 'ի սուտ Քրիստոսն :

ժԴ . Ասաց հայրն որ ասի երեք մեռելեան որ Անդ-
րեացն Աղեքսանդրի (1) էր . թէ գնացի եւ առ հայրն Եսայի
և նա ունէր 'ի ձեռն իւր Սիրա (2) և միտք իւր վերացեալ
էր և յամեցի առ նմա . և պատկառեալ իմ գարձայ . և կո-
չաց զիս . և ասէ . Նիստ և գրեո՛թ թէ սուրբն , Տիմոթէոս
որ այսօր յաքսորս է . յետ սակաւու դառնայ և կանգնէ զուղ-
ղափառութիւն գերկուս ամս , և ննջէ : Եւ յետ նորա լինի
տարկաւագապետն իւր եպիսկոպոս և յաւուրսն յայնտիկ
լինի պատառուցն մեծ որ սչ ողջանայ մինչեւ յերեւուսն
սուտ Քրիստոսին :

ժԵ . Պատմեաց հայրն Պողոս անապատաւորն և ասէ
ոմն 'ի հարանցն տեսող մարդարէ , տեսանէր ժողովեալ զամենայն
եպիսկոպոս երկրի . և վառէին թոնիր , և կախալ լուռա-
րապէս երիտասարդ մի , և ընկեցին զնա 'ի թոնիրն և ծե-
փեցին . և յետ երից աւուրց տեսանէր կենդսնի ելեալ գե-
փաւասարդն . և ասէ ցնա տէր . ո՞վ էին որ ընկեցին զքեզ ,
'ի հուրն . և ո՞վ եհան զքեզ անտի . և նա ասէ Հրեայքն :

(1) Մի օր . Անդրէայն Անդրեանդրէ :
 (2) Երէն . օր . Երէն :

Նշատորականքն , Քաղկեդոնեայքն և Եպիսկոպոսքն այնչ որ ասեն մարդ խաչեցաւ վասն աշխարհի . և այրեցին զԵկեղեցի իմ . և ծեր մի որ ոչ միաբանեաց ընդ նոսա փրկեաց յամենեւին յայրմանէ զմարմին իմ : Եւ ասեմ ո՞ր էր նա Տէր , և ասէ . Դիոսկորոս , զի որպէս Սիւրենացին էր Սիմոն որ երարձ զխաչն իմ , և Սիւրենայ աշխահ է Լիբիոյ որ բառնան զխաչն իմ պարծանաց , 'ի ձեռն Դիոսկորեայ և պահէն զուղղափառութիւն :

ԺԶ . Սուրբն Տիմոթէոս 'ի Ժամենջման իւրոյ պատմեաց եթէ մինչ մանուկն էի և երթայի յաւուր միում 'ի դպրոցն պատահեաց ինձ այր մի լուսաղարդ ծեր , համբուրեաց զգլուխ իմ և ասէ ցիս երիցս , ողջոյն ընդ քեզ Տիմոթէոս հայրապետ կատարելութեան , դու լինիս պատճառ ողջութեան անդամոց Քրիստոսի :

ԺԷ . Պատմեաց նոյն Տեմոթէոս , եթէ գնայի եւ 'ի տեսլեան 'ի Սելւովմ . և տեսի անդ վանք մի աւեր և ամենայն պտղաբերք նորա դարձեալ էին 'ի փռւշ և այգիքն բեկոտեալք ուռք և որթք . և ասեմ զի՞նչ է այս , և ասեն ցիս , այս վանքն է Յօբնաղայ ուստի կոչեցաւ նա յեպիսկոպոսութիւն և եղև հակառակ Դիոսկորի 'ի Ժողովի Քաղկեդոնի , և կատարեցաւ առ նա բանն թէ եղևցի բընակութիւն նորա աւերակ և 'ի յարկս նորա մի որ իցէ որ բնակիցէ :

ԺԸ . Յաւուրս աղուհացիցն չըջէր Յօբնաղ ըստ առաջին սովորութեանն խրատել զնոսա և գնաց 'ի դուռն տեսող մենաւորի և փակեաց ընդդէմ նորա . և նա երթեալ բախէր . և ասէ ցնա միայնականն գնա՛ սուտ քրիստոնեայ(1) , գնա՛ Յուդա մատնիչ , և նորա հեգնեալ ասէ պահքն տարեալ է զխելսն , թոյլ տուք դմա և գնացին ամօթով :

ԺԹ . Անագոս մի յԵրուսաղէմ 'ի Պրոպատիկէն տեսանէր զՏէրն զի մոռանէր 'ի տաճարն հրեշտակօք , որք ունէին լապտերս շիջեալս , և ասէ Տէրն մոռացան զերախտիւն

(1) Ո՛հնա՛ տաք Քրիստոս .

Իմ ն զգարգեւան իմ. վայ քեզ եզկելի Յոբնազիտ տարեր
 զառւնս իմ այրս աւազակաց, բողոց և պռնկոց, և շնանոց,
 և բացառ տռաջի նորա խորհրդանոցն, և սկիհն էր ազտե-
 դեալ և փոշոտեալ կտաւայ ծաւկեալ, և ասաց Տէրն հանէք
 զդա և ձգեցէք զի չէ գա իմ. և ցԱնագոսն ասէ ել աստի.
 և նա ասէ ողորմութեամբ օգնեալ ինձ Տէր. և վերացաւ
 Տէրն. և լուսաւ Յոբնազ զքանն և զանգիտեալ եթէ համ-
 բաւէր տեղիլն, 'ի գիշերի աներեւոյթ արարին զԱնագոսն.
 Ի. Յաւուրսն յայնոսիկ ոմն 'ի սրբոցն Պետրոս անուռն
 ետես զսուրբ խորհուրդն ապականեալ 'ի տեւեան. և ոչ
 եւս հաղորդեցաւ մինչեւ յօր մահուանն իւրոյ:

Ի.Ա. Ոմն անապատաւոր Պօղոս անուռն որ բնակեալ
 էր Եփեսոսաղէմ հեռագոյն 'ի քաղաքէն տասն և եւթն միլ.
 տեսանէր 'ի տեւեան գաշտ մի և 'ի մէջ նորա բլուր մի. և
 'ի վերայ նորա խորան մի. և 'ի վերայ նորա սիւն մի ոսկի, և
 կամբք և մարգարտով զարդարեալ, և ցոլմունք շառաւիղաց
 հքողինաց հատանէին 'ի նմանէ, և բազմութիւն զօրաց կա-
 յին Նմա 'ի սպասու հապարք հազարաց և բիւրք բիւրուց.
 Եւ եզեւ ձայն յերկնից, որ ասէր, նշովեալք եղկցին ամենե-
 քին որ ասեն Քրիստոսի երկու բնութիւն. և շուրջքն ա-
 սացին ամէն. և ազգք և լեզուք ամենայն լցեալ ունէին
 զգաշան տառանեալք յոյժ: Եւ եզեւ կրկին ձայն որ ասէր
 նշովեալք եղկցին որք բաժանեն զմինն և զանբաժանելին.
 անիծեալք են ուրացողք միութեանն. և միձայնեալ հառա-
 բակ ասացին. ամէն եղկցի եղկցի. Եւ տեսանէր սուրբն ըզ-
 Յոբնազ զի անցանէր և ասէր. անցանեմ ընդ քեզ և ակն
 ոչ ունիմ տեսանել զբեզ. 'ի ժողովն գնամք, 'ի պատերպող
 երթամք կոխել տան զխորհուրդն Աստուծոյ կամ մեքա-
 նել: Ուրանալ տան մեզ զհայրենի հաւատն մեր, և զՊիմո-
 նին խոստովանել և զՀրեիցն, և ասել ոչ եր Աստուած
 խաչեալն:

Ի.Բ. Յետ այսորիկ տեսանէր նշն ծեր զՅոբնազիտ
 յանկեան մի կանգնեալ սեւացեալ իբրեւ զաթուռնի որ բա-

զանիսն այրէ . և ասէ ցնա ծերն ընդէր եւ այդպէս . և նա ասէ , զի տեսանեմ զամօթ իմ . քանզի սակի բազում ժողովեմ սուտ Քրիստոսին . այն որ պատերազմելոց է ընդ բռնութիւն հողոյ . և իմացաւ ծերն թէ ընդ մարգկային բռնութիւնս է պատերազմելոց՝ որ 'ի հողոյ է :

ԻԳ. Վանք մի էր 'ի սահմանս Տրապոլեաց և անունն առաջնորդին Վամիլու ըիսա որ 'ի հարկէ լեալէր եպիսկոպոսայր սքանչելի վարուք :

Իսկ Վասիլիոս եպիսկոպոսն Սերէւկիոյ մինչ քնայր 'ի ժողովն տարաւ և զնա աղուչանօք . և յորժամ հտես նա զի զառաջինն նշովեցին զերկու բնութիւն ասողոն , և գարձանն աւրացոսն , և արտօրեցին լուղղափառն , արտօնեցաւ զայրաջաւ , խռովեցաւ , և առանձնացայց զինքն 'ի տան միում . և խնդրէր յԱստուծոյ արտասուօք զքայգ և զքերեկ յայրանել նմա զոր արարին նորա . և թէ զի՛նչ է հաճոյ նորա բարեկամացն . և եղև սուրբն 'ի տեղեան և տեսանէր տոմար մի ոսկեգիր 'ի կամարէ երկնից մինչեւ առ ինքն պարպեալ գրեալ ճարտար գրչի յերկուց կողմանց զայս օրիակս նշովեալ եղեկի ժողովն Քաղկեդոնի . ուրացան զիս , ուրացան զիս . նպիտակք եղեցին , նշովեալք եղեցին . և տեսեալ զայս 'ի գիշերի միում , եմուտ 'ի նաւ և գնաց 'ի տեղի իւր և պահեաց զքաղաքն իւր Տրապոլիս յուղղափառութեան ամա տասն և եւթն , կրելով վեշտս , չ սակաւս 'ի Վասիլիասէ :

ԻԴ. Ստեփաննոս հայր եղբարց Դակիաւ վանից 'ի Սերււկիաց ասէ , թէ ոչ կարեմ հաւատալ եթէ Վասիլիոս անկաւ 'ի ճշմարտութենէն , զի շնորհունակ և գիտուն էր . և յորժամ գարձաւ 'ի ժողովոյն , խնդրեաց յԱստուծոյ ցուցանել նմա եթէ ունիցի զճշմարտութիւնն . և տեսանէր 'ի տեսլեան զի մտանէր Վասիլիոս յեկեղեցին . և ժողովուրդն պիտուէր զնա . և յորժամ կամէր բանալ զերանն և ասել ազօթս , այր մի լուռաւոր մտեալ ընդ նմա . և ան զմտան 'ի բերան նորա . և եհան զնա արտաքս և ասէ , չեւ ազօթա

Յի . այլ որպէս գու գարձուցեր զերեսդ յԱստուծոյ գար-
ձոյց և Աստուած զերեսս իւր 'ի քէն :

ԻԵ . Դարձեալ նոյն Ստեփաննոս ինդրեաց 'ի Տեառ-
նէ ցուցանել նմա թէ զի՞նչ կոչի ժողովն Քաղկեդոնի . և
տեսանէր զվի առաքելոցն Քրիստոսի . որ տանէր զնա յար-
քունիս ինչ , ուր կային եպիսկոպոսք ժողովոյն . և ասէ
ցնա առաքեալն Քրիստոսի , այս են առեւիքն Քրիստոսի .
այս են ուրայողք նորա . և ետ 'ի ձեռս նորա խարազան և
ասէ , հան զամենեսեան արտաքս զԹշնամիսդ ճշմարտու-
թեան :

ԻԶ . Այր մի էր հագետես Ռամանոս անուն 'ի գեղ-
ջէն Աբելմեուլայ 'ի Պաղեստին , առաջնորդ եղբարց վից
հարիւրից . որք ասէին ցնա ընդէ՞ր լռեալ կաս և ոչ նա-
խանձիս զնախանձ Տեառն . և ասէին ինդրեա՛ 'ի Տեառնէ
թէ զի՞նչ է ազմուկ ժողովոյն Քաղկեդոնի սրով խռովեալ
է աշխարհ . և ասէ ցնոսա . ներեցէք ինձ լաւուրս տասն և
գնաց ընդ յանապատն ինդրուածովք արտասուաց . և եղեւ
առ նա ձայն և ասէ ցնա . գնա՛ պահէա՛ զհանասն Նիկիոյ .
և եկեալ պատմեաց նոցա . և ասեն եղբարքն . իոկ Յոյք
ասեն եթէ զՆիկիոյ հաւատն մեք ունիւք . և գնաց հայրն
և կրկնեաց զպահքն . և ասէ՛ ցնա երկրորդ անգամ ձայնն ,
գնա՛ պահէա՛ զսոստովանութիւնն Պետրոսի և Բարդղի և
Գրիգորեանոյ , և եկեալ ասաց եղբարցն Եւ նոքա ասեն վտան
Տեառն որովհետեւ գաեր շնորհս յԱստուծոյ պարզեա
զտիրտս մեր . նոքա ասեն եթէ մեք անսխալ ունիւք զդա-
ւանութիւն յիշեալ սրբոցդ . և գարձաւ սուրբն անդրէն
երրորդեաց զաղօթան վտան ինդրոյն . և տեսանէր իոնդակո
ինչ գրեալ և պարզեալ յիւրկնից մինչեւ առ ինքն . և գիրն
էր այս , ուրացան զիս ժողով Քաղկեդոնի և անցին զսահմա-
նօք ուղղափառացն : Այս է նոցա և նզովեալ է բաժին
նոցա . և իբրեւ ընթերցաւ զայս և յուաւ . ոչ չողաւ առ
եղբարսն , այլ յԵրուսաղէմ երթեալ պատմեաց . և շարժեցաւ
քաղաքն Երուսաղէմի . հանին զպարափառսն . և հանին

զՅրբնաղ, և եգին զԹէոդորոս. և լուաք Մարկիանէն և առաքեաց հաստատեաց զՅրբնաղ տանջելով զընդգիմացեալն, և լուեցին. և եղբայրքն հատատեցան:

ԻԷ. Պատմեաց քահանայն Աւփիլիոս (1) Կեսարացիքն եթէ մինչ էր Տիմոթէոս յաքսորս 'ի Խրօսանոս կղզին, գընացի եռ առ նա և տեսի վեր սասաիկ յոտս նորա՝ որ էր նա ոռւր ցաւ անբժշկելի. և մերձակայք նորա ոչ դարմանէին զնա. և եռ աղաչեցի զի լուացից զԹարախն. և ասէ ցիս 'չ տեսնեո սպի յաչս իմ: և ասեմ այո. և ասէ ցիս մինչ կայի եռ 'ի ժողովն Քաղկեդոնի առանձնացեալ յաղօթս. երեւեցաւ ինձ եթէովպացի մի ահաւոր. և անէր 'ի ձեռին տոմար ինչ՝ յորում կայր ձեռագիր բաղում եպիսկոպոսաց, և ասէ ցիս դիր զձեռագիրս քո 'ի սմա, եթէ ոչ առից զողիդ քո և իբրեւ սչ լուաց նմա եհար ձեռամբն զաչս իմ. և փրոց զպտուղ իմ յաչաց իմոց, և հեղաւ արիւն բաղում. և առնումքն Քրիստոսի եդի զձեռն իմ աչաց իմոց և բժշկեցաւ և տեսի. և մնաց սպիս այս յիշատակ իրացն: Նոյնչէս և այս վերքս 'ի սաղանայէ է, որ կաղացոյց զիս, և եռ հոռեալ եմ ընդ սա. և արդ թոյլ տուր, կարող է Տէր բռնշկել զսա յորժամ և կամի:

ԻԸ. Այս մի էր զօրագլուխ Մարկիանեայ Պատրոս անուն. պատմեաց զօրավարին Ջեննի և ասէ. 'ի որտէ հաւատացեալ էի ես ժողովոյն Քաղկեդոնի, և էի ջերմ հաւածիչ ուղղափառաց. մինչ տեսի 'ի տեսլեան զոմն փառաւոր որ ասէր ցիս 'ի բաց կոյց 'ի շարեդ. և եկ տես զոր ցաւ ցանեմքեզ. և տարեալ եցոյց ինձ տեղի անձառելի հանգստիւ և լուսով լցեալ և կային անդ Թէոդոս և Կոստանդիանոս. և տեսի ոյլ տեղի ուստի հուր բորբոքէր անոյս. յորում կայր Մարկիանոս և սմենայն դաւանողքն Լեւոնի առմարին. և տեսեալ զայն եզէ ընդ Դիսկորեայ և ընդ Տիմոթէի:

ԻԹ. Կրօնաւորք երկու կիպրացիք՝ Կիւրակոս և Յուլիոս:

(1) Մի օր. Ռէբեկա Մի օր. Կիւրակոս:

քանոս առաւելք պատմեցին մեզ, եթէ կայր առ մեզ վկայա-
բան մի նշանագործ, և 'ի լինել ժողովոյն չարի, ձայն եղել
'ի շնորհէն որ անդ, և տոհ. ետ այլ ոչ նստիմ' աստ զի ու-
րացան զՔրիստոս 'ի Քաղկեդոն, և առաջնորդքն ձեր ընդ
նոսա. այլ մի գայք առ իս :

Լ. Ի Կեսարիայ Փղշտացւոց կային տապանք երկու
Յովհաննու մկրտչին և Եղիսէ մարդարէին, և սարկաւադ
մի Կոստանդին անուն սպասաւորէր նոցա սրբութեամբ. և
զինի ժողովոյն Քաղկեդոնի լայր սարկաւադն հանապազօր,
և եղբայր ոմն Պօղոս անուն եհարց ջնա, և նա լստէ. քանի
ամբ են որ կամ 'ի սպասու սրբոցս, և 'ի մտանել իմ յամե-
նայն առաւօտու տեսանէի զսուրբն նստեալ յիւրաքանչիւր
տապանի. և 'ի տարածիլ աղանգին Քաղկեդոնի այլ ոչ տե-
սանեմ, և կամեմ գնալ աստի և զրկիլ 'ի միսիթարութենէ
սրբոցս, և ասէ ջնա Պօղոս, նախ աղօթիւք հարց զուրբսդ
և առ զխրատն, և արար այնպէս. և երեւեալ սրբոցն ստէն
ջնա արի՛ գնա՛ աստի, զի և ոչ մեք կալոց եմք աստ. բայց
մի արտմիր, զի գամք ընդ քեզ ուր և երթաոս

ԼԱ. Հայրն Զոսիմոս անապատաւորն խնդրէր տեղի,
և եէն 'ի Բեթել, և էր անդ վանք մի, և աղաչեցին զնա
լինել առ նոսա, և նա ասէ. յազանդոյն Քաղկեդոնի փախ-
չեմ' ետ, և նոցա ստեցին նմա ասելով թէ առ մեզ ոչ ե-
մուտ. և հաւատաց նոցա, և յանձին կալաւ կալ առ նոսա :
Եւ 'ի գիշերին յայնմիկ երեւեցաւ նմա սուրբն Յակովբ,
և ասաց նմա. մի մնար այսր զի յուրացողոցն Քրիստոսի են,
և գնաց անտի :

ԼԲ. Պատմեաց հայրն մեր Պետրոս, վասն Աւեւ-
թարոսի որբոյ որ բնակեալ էր 'ի Անւլիկիայ 'ի լեառն Տորոս
գիտաւոր և ընդակեր, և կալան զնա որոտդք իբրեւ զանա-
տուն. և յորժամ իմացան, զնա աղաչեցին զի կացցէ ընդ
եղբարս. և լուաւ նոցա և զգեցաւ. և յարեցան 'ի նա ա-
շակերտք յովք : 'Ես մօտ 'ի վախճանն ասաց աշակերտաց
իւրոց. գրեցէք որդեակք, և առաքեցէք ընդ ամենայն եր-

կիր, թէ զկնի քսան և չորից ամաց ինի ժողով 'ի Քաղկեդոն և ուրանան զՔրիստոս . և դուք գնացէք 'ի մեծն Հայք և յԱղիքսանգրիա . քանզի առ նոսա մնայ ուղղափառութիւն, 'ի նոցանէ աճէ և փառաւորի Քրիստոս :

ԼԳ. Դարձեալ պատմեաց հայրն Պետրոս, թէ 'ի մեռա նելն Թէոդոսի ոմն անասպատաւոր հոգւովն իմոցաւ, և գոչեաց մեծաձայն և ասաց. մեռաւ այսօր ուղղափառութիւն, ահա փլաւ երկինք և ոչ ոք է որ յաւէ նմա և ողբայ զաղէտքս :

ԼԴ. Մինչ կայր Նիստոր յսքսորս 'ի Թեբաս Եգիպտոսի, գնաց ոմն 'ի Թագաւորէն Կոմիտոս տօլ հռոգ զօրացն . և երթեալ առ Նիստոր ասաց . թէ կամին ժողով առնել և կոչել զքեզ . և խնդաց յոյժ . և եկն կոչնական վաղվաղակի Մագիստրոս մի, և նա ոչ կարաց տանել ըզխնդութիւնն . այլ ասաց մի թէ կարացն փոխել զքանն իմ կամսն երբեք խօսեցայ . եթէ չէ Մարիամ Աստուածածին . և առ ժամոյն Թափեցաւ լեզուն . և ոկտաւ ծամել զլեզուն և ուտել զմարմինն մինչ սատակել եղեւ . Եւ գերեզման ոչ ընկալաւ զնա . զայս ասաց Տիմոթէոս 'ի գիրան իւրում :

ԼԵ. Պոտինոն Մենաւոր Իսկիւթացի եկն յԵգիպտոս առ սուրբն Պետրոս և ասաց . հայր, մի տիրիք վասն չար ժողովոյն, և վասն Պառտերի, զոր առաքեցին աստ պատրիարք . զի երկրաւորն Երուսաղէմ աղաչեաց զՏէր վասն սուրբ Եկեղեցւոյ . և վաղագոյն կորնչի նա . որ և զկնի երից աւուրց սպանաւ նա :

ԼԶ. Սարկաւազ ոմն Վասիլ անուն աշուկերտ Պետրոսի Թեբայեցւոյ որ էր առանձնական երեսուն և եւթն ամ . Եղև առ նա ձոյն երկնաւոր . թէ ել ասէ և քարոզեաւ և օգնեաւ ուղղափառութեան . և եկն 'ի Լիկիայ գուառ և եղև անդ երկոտասան ամ . և գնաց անէծ զՆիստոր առ ընթեր Թէոդոսի . և ոչ եհան 'ի բաց զՆիստոր յաթոռոյն Թագաւորն . և յանկարծակի անկաւ կզմինդր մի 'ի գլուխն Թէոդոսի . և ջաւեցոյց զնա շատ . և Մաքիստրոս ոմն տանջէր զաւրբն :

Եւ լուաւ 'ի տեւելան թեոգոս թէ վասն սրբոյն եղեւ . և կոչեաց զնա և ետ աղօթել 'ի վերայ զխնայ և ողջացաւ . և նա խրատեաց զթագաւորն առնել ժողով յԲփեսոս . և ասաց թէ որ զկնի քո թագաւորէ , նորոգէ վերջապէն զազանդն Նիստորի :

ԼԵ . Ալէնէ կին մի երկիւղած յԱստուծոյ խրատեցաւ 'ի տեւելան . թէ Նիստոր անուն գայ պատրիարք 'ի Կոստանդնուպօլիս , մի հաղորդի 'ի նմանէ . և ժողով լինի 'ի Քաղկեդոն նովին ախտիւն , և դու զգուշաց' զորդիսն քո :

ԼԸ . Պատմեաց հայրն Պետրոս Փիւնիկեցին թէ մինչ ժանուկն էի առ վարդապետին իմում 'ի Կոստանդնուպօլիս , անկաւ յիս տարակոյս թէ զիմօք սուրբ Երրորդութիւնն իցէ հաւասար և երիք և մի . և եկն 'ի վերայ իմ հոգի . և երեւեցաւ ինձ սուրբ առաքեալն Պետրոս , և եհան զիս 'ի բուր մի , և եցոյց ինձ լոյս անպարագիր մեծութեամբ և անհաս . ասէ ցիս , ահա Հոյր . և եցոյց ինձ այլ լոյս անպարագիր և ասէ ահա Որդին . և ասեմ' նման է Հօր յոյժ . և եցոյց ինձ այլ լոյս անպարագիր , և ասէ ցիս . ահա Հոգին սուրբ . և ասեմ' . նման է Հօր և Որդւոյ . բոլոր պատկեր Որդւոյն մարդատեսակ փայլէր անճառ և անհասական կալով 'ի մէջն յաջմէ Հօր , և Հոգին սուրբ յաջմէ Որդւոյ :

ԼԹ . Աննտս ոմն Աղեքսանդրացի որ մկրտեալ էր 'ի հօրէն մերմէ , և կին նորա ոչ հաղորդէր ընդ առնն . զի խմորեալ էր ընդ աղանգն Քաղկեդոնի . սա հիւանդացաւ մերձ 'ի մահ և եկն 'ի տեսիլ տեղւոյն անպատմելի դրախտի . և ասէին այս է տեղի առնն քո . և տեսանէր տեղի հրախառն խաւարի . և գայր անտի ձայն լալոյ . և ասէն այդ է տեղի սյդմ' աղանդոյ ուր կաող , և առողջացեալ դարձաւ յուղղափառութիւնն :

Խ . Մօվտինն (1) որ ասի խոստովանող , ինամատար եկեղեցւոյ , և յոյժ ողորմած . սա հիւանդացեալ եկն 'ի տեւել , նման ասացելոյ կնոջ , և ետ առնել զինքն 'ի վանքն

(1) Մի օրի . փոքինն :

Ռամանոսի ուզղափառի, և հաղորդեցաւ. և զկի երեք աւուր հանգեաւ 'ի Քրիստոս, զի ողորմածութիւնն իւր ոչ եթող զնա 'ի կորստեան:

ԽԱ. Պուշիփտոս երէց, ազգաւ Փռանգ. որ ոչ հաւանէր երկու բնութիւն ասել Քրիստոսի ոչ մտք և ոչ բանիւ, ասէ տեսի 'ի տեպեան մեռեալ մի հոգեալ 'ի յարութեանն Երուսաղէմ որ յանկարծ կենդանացաւ. և ունէր թուղթ 'ի ձեռին, երեւմամբ օսկեներկ, և 'ի բանալն լի ամենայն աղտեղութեամբ. և զարթուցեալ ելոյծ և առաց գարձեալ նորագի աղանգն Քաղկեդոնի զի յայնժամ բարձեալ էր 'ի Զենոնէ արքայէ:

ԽԲ. Սարկաւազ մի ոպասաւորէր 'ի սուրբ յարութիւնն Երուսաղէմ, և անկաւ 'ի շնութիւն. և եկեալ 'ի սուրբ Գողգոթա ննջեաց, և շնորհն որ անգ՝ ձգեաց զնա արտաքս 'ի փաղոցն, և եղև գոչիւն հաւաոր որ ասէր. ապա կանեաց Յորնաղ և աշակերտք իւր զարթութիւնս իմ. և լուաւ բաղաքն և զղջացան բազումք յաղանդոյն և խոստովանեղև սարկաւազն զարիս իւր:

ԽԳ. Պատմեօց երանելին Վասիլիոս եթէ 'ի գեւղմեր Պատողինէ երէց մի Քաղկեդոնիկ և պարզամիտ աշխարհական մի ուղղափառ վիճէին վասն հաւատոյ և կոտորումն իրացն եկն յայս. զի կամեցան հրով փորձել զհաւատըն, և կապեցին զաջոյ ձեռս զերկուցն և վառեցին 'ի ներքոյ հուր, և այրեցաւ ձեռն երիցուն անողջանալի. և աշխարհականին և ոչ մաղ մի խանձատեցաւ, և օրհնեցաք զԱստուած:

ԽԴ. Ի քիւղ մի անուն Սալուու այր մի Եպիփան անուն ոչ հաղորդէր ընդ այլն. և երէցն սպառնացաւ նմա. և Նորա առեալ զորդիսն քնոց անտի և երէցն հարեալ բարկութեամբ Տեառն մեռաւ նոյն ժամայն. և իմացեալ գեղջն գարձուցին զԵպիփան. և ամենայն քիւղն գարձան յուզղափառութիւն:

ԽԵ. Պետրոս պատրիարքն յաջորդս կայր յԱղէքանդ.

բիայն եղև ձայն առ Պիուր մենաւոր և ասէ. գնա՛, միտթա-
րեալդ տարն Պետրոս. և ես նմա առաջնորդ սիւն լսւոյ. և
չոգաւ 'ի տաւնն յորում կայր Պետրոս . և տեսեալ տաճա-
ռէն շնորհ երկնաւոր 'ի վերայ նորա . և ազաւիտց զնա
մկրտել զորդիս նորա . և դարձաւ յուզղափառութիւն . և
տարն Պետրոս 'ի ձեռն Ակակայ Արտանդնաւազարի հա-
ւանեցոյց զԶեմն . և դարձաւ ամենայն երկիրն յուզղափա-
ռութիւն :

ԽԶ. Հայրն Պիու ետես տեսիլ զի բազում արեղայից
առեալ խաշ մի ձգձգէին առ միմեանս . և ասաց թէ հեր-
ձաւած լինելոյ է , որ ոչ բժշկի մինչեւ ցկատարած :

ԽԷ. Այն մի էր բարեպաշտոն Երուսաղէմ Ուլու-
ակիայ անուն, գնացալ զօթիւ 'ի տաճար համբարձման Տեառն,
և ետես զտիրամայրն նստեալ անդ փառօք , և անկաւ 'ի վե-
րայ երեսաց իւրոց . և կանգնեաց զնա տիրուհին և ասէ .
մի՛ վախեր՝ այլ կայ յուզղափառութեան . զի շարչարանք
որդւոյ իմոյ այլալեցաւ 'ի բերանս արդժոյց ոմանց . և եղև
Եկեղեցի իբրեւ զկոտորեալ անտառ զէրամբ . և ոչ խաղա-
զի մինչեւ ցկատարած :

ԽԸ. Չեմն անապատաւոր մարգարէացաւ վասն Լե-
ւոնտեայ ասկաղոնացոյ՝ թէ լինիս եպիսկոպոս . որ եղև իսկ-
քան զԵրաստիւ Լեւոնտորի ազա չէր զՅորնաղ զնորայն հառ
տատել . և առաւել յորժամ եղև ժողովն զերկու բնու-
նութիւնն . և 'ի գառնայն 'ի քաղաքն իւր կամեցան զնա քար-
կոծ տանել . և փախեալ 'ի Ախպրոս . և ցտամամբ Տեառն
մեաւ անդ . և գնացին ընտանիքն բերել զմարմին նորա նա-
ւով . և ոմն աշխարհական մեռաւ 'ի նաւն , և 'ի լինել սառ-
տիկ հողմոյ ձգեցին զԼեւոնտիոս 'ի ծով , կարծելով զաշխար-
հականն . և կատարեցաւ մարգարէութիւնն :

ԽԹ. Այն մի ասկաղոնացի Նիկէ անուն . սատարի
պարանէր գլխազկեղծնիտան , և երևեալ նմա սատանայի 'ի
ձեւ հրեշտակի ասէ ցնա. ընդէր հայհոյեո զսուրբ ժողովն .
և փոքր զորմն 'ի վերայ նորա . և ոչինչ եղև նմա շար . այլ

ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ԳՐԻԳՈՐ ԱՊՍՏՈՆԻ

Կարգա՝

յարուցեալ իաչակնքեաց զինքն, և չիք եղև չարն(1) :

Ծ. Երկու եղբարք 'ի Միւքիկիայ. պատմեցին մեղ թէ գնացարք 'ի Մամուկետիայ և յանգիմանեցաք զժոհոգորոս որ անկեալ 'ի խելաց արարեալ էր մեկնութիւն գործոցն, և աւետարանին Յովհաննու. և ասացար նմա անէծք, և մա, հացաւ. սա էր տշակիրս Նիստուրի :

ԾԱ. Ի Պամիւրիւկիայ բազմութիւն արանց փայտս կոտորէին, և էին երկու դասք ուղղափառաց և չարափառաց, և վիճեցան վասն հաւատոյ և վառեցին հուր. և բերին զառմարն Լեւոնի և զսահմանն ուղիղ. և այլեցաւ Լեւոնին և անվնաս մնաց ուղղափառացն. և բոլորն դարձան յուղղափառութիւն :

ԾԲ. Երեք ամօք յառաջ քան զժողովն Քաղկեդոնի յեւթն ժամու առուն յԵրուսաղէմ քաղաք երեք արեգակն տեսին յարեւելս և յարեւմուտո և 'ի միջոց երկնի. և սուրբ ոմն մեկնեաց թէ երեք ժողով լուսաւորեցին զաշխարհ 'ի հաւատոյ, այլն որ վնի ոչ է ընդունելի :

ԾԳ. Ի դառնալն Յորնաղայ 'ի ժողովն ('ի ժողովոցն) : ելին ընդդէմ նորա եկեղեցականքն յանդիմանել զնա իակ հայրն Պետրոս նստաւ 'ի լուութեան. և երեւեալ նմա տէր առն, ես զրկեցոյ, և հաւատն Եկեղեցւոյ իմոյ պայլեցաւ. և դու հանգիստ խնդրես. և նորա երկուցեալ յոտն յարեաւ և առեալ զժոհոգորոս գնաց. և բաւառն եհար զուրարէն Յորնաղայ և պատառեաց և ասաց, զայլ գործսն քո թող. ասէր զի՞նչ գործեցեր յայսմ գիշերի. և կոչեմ հուր երկնաւոր մաշել զքեզ. դու հաւատ փոխես. և անկաւ Յորնաղ յոտոս սրբոյն, և ասաց խնայեա հայր սուրբ : Եւ առեալ զժոհոգորոս դարձաւ. ասն զոր եպիսկոպոս ձեռնադրեցին զկնի :

ԾԴ. Թէարիոս այր սուրբ և իմաստուն տարա, կուսէր վասն երկուց բնութեանց, և արտասուօք խնդրէր Սատուծոյ յայտնել նմա. և երեւեալ նմա Յովհաննէս ա,

(1) Մի օրի հալածեցաւ 'ի նմանէ չարի :

ւեաւորանիչն ասէ , որ էրն 'ի սկզբանէ բանն , զնա շօշափեցէք զգեանքն . և ոչ է երկու բնութիւն , և լուեալ զայս հաստատեցաւ . 'ի միութիւնն :

ԾԵ . Ոմն 'ի տեսողացն սրբոց տեսանէր ժողով եւ պիսկոպոսաց և Պօղոս առաքեալն 'ի մէջ նոցա , որ ասէր . ով եղկելիք , այդ է իմ պատուէրն , զայդ ուսուցի ձեզ , արդ առէք 'ի սափորոյս և լուացէք զէրեսս ձեր , և իբրեւ լուացան , սեւացան . և ասէր այդպէս ամենեքեան սեւաւք եղէք , վայ ձեզ :

ԾԶ . Մարկիանէ անուն ամն , աշխարհական յանգիւմանէր զՊամփիլիոս եպիսկոպոս վասն երկու բնութեանց . և մասնեցին զնա Տուկի քաղաքին . և տանջեաց զնա սառտիկո . մինչ իջանէր արիւն յով 'ի նմանէ , և արար բժշկութիւն բազում ցաւոց , և հրեշտակաց Աստուծոյ առ ընթեր կացեալ դիւրէր նմա և միխիթարէր , և զվերան բժշկէր :

ԾԷ . Սուրբն Տիմոթէոս պատմեաց հօրն Յովհանն . նա յորժամ յաբորոս էր , եթէ յորժամ եկին հրաւիրեցին զնա 'ի Ժողովն չար . յայնմ գիշերի տեօի զիս 'ի պատարագի և նշխարն հնացեալ և սեւացեալ և գինին քացախեալ , և ոչ կարացի ճաշակել , և իմացոյց զինչ լինէրն :

ԾԸ . Անաստաս արեղայ Ռաւհայեցի հաղորդեցաւ 'ի հօրէն մերմէ Պետրոսէ . և յայնմ գիշերի նոր մկրտեալ լինէր և նոր զգեցեալ . և մեկնեցին նմա թէ գառնալն յուղղափառութիւն նոր մկրտութիւն է և նորանալ :

ԾԹ . Թումասիոն երէց պատմեաց մեզ թէ յորժամ գայր 'ի Ժողովոյն հերետիկոս ասացեալ չեպիսկոպոսն մեր , մկրտէի ես տղայ մի . և տեօի ես և Ժողովուրդն զՀոգին սուրբ . զի աղանակերապեալ երթայր ելեալ յաւազանէն . և լուաք զի ասէր ես այսուհետեւ յայդ աւազանդ այլ ոչ լինիմ (1) :

Կ . Պատմեաց մեզ հայրն Պետրոս , թէ կայր իմ եկեղեցական խմորեալ աղանդովն Քաղկեդոնի . և հանդի-

(1) Մի օր . այլ ոչ միշտ :

պէջաւ ինձ 'ի մէջ փողոցի նեղագոյն . և անկաւ յառա իմ' ողջունեաց պիս . և ես յամօթոյ առի զողջոյնն . և յայնմ' գիշերի տեոի դաշտ մի, ուր ժաղովեալ կային ամենայն սուրբք . և Քրիստոս Աստուած 'ի մէջ նոցա փառօք նըստեալ . և գնացի երկիր պագի նմա . և դարձոյց զերեսա իւր յիսնէն , և մինչեւ ազաշեցին ամենայն սուրբքն , ապա գար . ձաւ յիս տէր :

ԿԱ . Երկուք ռմանք աշխարհականք արեւելեայք Հայ ազգաւ 'ի պատճառս աղօթականութեան գնացին մինչեւ ցԲիւրիտանիայ . և կոչեաց զնոսա արևնակեաց մի և ասէ . ըսմ' թէ ոչ հաղորդիք յեկեղեցիս մեր . և նոքա ասեն ու . նիմք առ մեզ հաղորդ մեր հարցն ուղղափառաց, անտի հաղորդիմք . և նա ասէ . և գուք աշխարհականք զիտորդ իշխէք, և այդ ոչ է հաղորդ, և արտմեցան նոքա . և յառուր կիւրակէի տեսին զհաղորդն իւրեանց վառեալ հրով և ըստով և անոյշ հոտով և հաղորդեցան . և ոմն սակաւ մի տկարաջեալ էր 'ի բանս օրւնականին , մասն նորա եղեւ միս աքիւնոտ , և զղջացաւ և ելաց . և փոխեցաւ գարձեալ 'ի նայն . և հաղորդէին անիդի՜ :

ԿԲ . Ստեփաննոսի ստրկաւազապետին Երուսաղէմի քոյր մի էր կուսան սուրբ և պարկեշտ հասեալ 'ի կատարեւ ըութիւն այնչափ , զի յորժամ երթալոյ յեկեղեցի սրբոյն Ստեփաննոսի և Յովհաննու Մկրտչին, և էին(ւ)նմա սուրբքն' և զկնի Քաղկեդոնի ժողովոյն ըստ սովորութեանն երթալոյ աղօթէր ընդ խմորեալն յաղանգն . և երեւեալ նմա ոտւրքն Ստեփաննոս ասէ . քոյր , գնա՛ աղօթեա՛ 'ի տան քո . և մէք գամք առ քեզ . զէ ոչ կամիմք վնել ընդ ուրացսդացոս

ԿԳ . Կէն մի ուղղափառ Պամփիւլացի բնակէր Երուսաղէմ . գնաց 'ի տաճար համբարձման Տեառն 'ի տօնին իւրում . և մնաց պատարագին , և գնաց 'ի տուն իւր և հիւանդացաւ 'ի մահ , և խնդրեաց օրէնս , և ետ զխոստովանութիւնն հաւատոյ . և տեսանէք զհրեշտակ Աստուծոյ

(1) Ամենայն օրինալ այսպէս ունին . Բայ թերեւս չիք երեւի

զի ասերն ցնա . զիսորդ համարիս կատարել ուղղափառութեամբ զկենան քո . զի տեսեր՝ զանարժանիցն պատարագն . և ազօթեցեր ընդ նոսա : Իսկ կինն բարեպաշտօն խնդրեաց Սատուծոյ ժամանակ ապաշխարութեան տալ նմա : Եւ առաւ նմա . և յարուցեալ ՚ի հիւանդութենէն , և արտասուօք հայցէր յեկեղեցւոյն յայտնել նմա զարժանաւոր խոտովանութիւնն . և եղև բան լսելի ՚ի սեղանոյ անտի որ ասեր . որդին Աստուծոյ նոյնն է որ ծնաւ ՚ի կուռնի նոյն խաչեցաւ , և թաղեցաւ . և յարեաւ . մի բնութիւն փառաւորեալ , անշփոթ միաւորեալ ընդ նմա կատարեալ մարդ :

ԿԴ . Յիտալիա վանք մի էր կուսանաց ուղղափառաց անունն աւագին Ջոյի , որ յափշտակեցաւ ՚ի դրախտ մտացն թուերով . և ետես անդ զծառն կենաց , և զի պարք մեղուաց ջանային հայիլ ՚ի ծառն . և սարկաւագ մի լուսապատկեր հալածէր զնոսա , և ասէր ջՋոյի . Քրիստոս է ծառն , և մեղուքդ հաւանեալ քն Քաղկեդոնի , որք ոչ են որժանի մերձենալ ՚ի Տէր . և իբրեւ եկն Ասդանիոս յիտալիա . մեղադրեաց նմա Ջոյի . թէ ընդէր ձեռագրեցեր զտոմարն Լեւոնի . և նոս ասէ ձեռօք գրեցի , բայց մտօք ոչ միաբանեցի : Եւ ասէ ցնա . ձեռքն մեռեալ զիսորդ գրէ առանց կենդանի մտաց . և հրաժարեաց ՚ի նմանէ :

ԿԵ . Լեւոնաիոս անապատական տեսանէր զեկեղեցի մերկ , և զխորհուրդն հեղեալ , այս է Եկեղեցին և պատարագն որ չորրորդութիւն խոստովանեցին ՚ի Քաղկեդոն :

ԿԶ . Յորժամ ել համբաւն Քաղկեդոնի , ոմն ՚ի սրբօքն տեսանէր զեկեղեցին Աստանդնուպօլսի գամ լքեալ դարշ և զազիր , անսուրբ կենդանեօք :

ԿԷ . Եպիսկոպոս հայր վանացն Պանփելայ տեսանէր ՂԱճիքոս զԱեւադրիա քաղաքի . սր կոչէրն ողորմած . և զԵպիփան պերկացի (1) թաղեալ յաղբ մինչեւ ցպարանոցն . և ասէ Աճիքոս . բարեգործդ զիսորդ եղիբ այգպէս . և նոս ասէ բարին Աստուծոյ էր . և չարս ՚ի մէնջ եղև , զի հա-

(1) Երէւոյ . Կաթոլիկ :

ւանեցաք ժողովոյն Քաղկեդոնի . և ասեն թէ նորոգեաց նա զտոմարն Լեւոնի :

ԿԸ . Կին մի զգաստ և սուրբ Ակթասաղիայ անուն զկնի ժողովոյն Քաղկեդոնի յերկուս բաժանեալ մոտք հայցէր Սաստուծոյ ցուցանել նմա թէ յորո՞ց հաղորդեացի . և տեսանէր եկեղեցի մի երկնարանի մինն մեծ և մերկ , և Քաղկեդոնիք 'ի վերայ նորա . և մինն փոքր և զարդարեալ լուսով . և մանուկ մի հրեղէն 'ի վերայ նորա . որ էր ինքն Քրիստոս և ասէր . 'ի բայց կայ յուրացողէդ , առ իս եկ , և հաղորդեայ կենաց :

ԿԹ . Երկու եղբարք էին 'ի վանսն Ռոմանոսի , Տիմոթէոս և Յովհաննէս : Տիմոթէոս մեռաւ , և տարան 'ի Թաղէլ , և յանկարծ նստաւ 'ի դռագաղնի և ասէ . գիտացէք եղբարք , զի առ իս չկայր ինչ պատճառ վնասու : Բայց միայն իրաւ կարծէի զերկու բնութիւնն , և ահա տանին զիս 'ի տանջանք . և խնայեաց Տէր 'ի ձեզ և ետ ինձ ասել ձեզ զայս 'ի զգուշութիւն , և խնդրեցէք ինձ ողորմութիւն և դարձեալ ննջեաց :

Հ . ՅԱնտիոք Ասորոց բնակեալ էր մերձ յարքունիսն այր մի սքանչելի որ սակաւ բանջարով ընդր զպէտս իւր , և շառնոյր ինչ յումքէ . և էր յանդիմանիչ յոյժ Քաղկեդոնացւոցն . և ասէր եթէ հոտ անորէնութեան և մեհուգայ ինձ 'ի ձէնջ , և ոչ կարեմ տանել լուութեամբ , և սպաննի զնա . և բազում նշանք եղեն 'ի նմանէ :

Իսկ Սարկիանէ վեց ամ բռնակալեալ . սատակեցաւ լլեալ անիծիւք : Իւ Վաղեն տիանոս սուգնաւ 'ի նոյն ամի 'ի Թուին Լսորոց եւթն հարիւր վաթսուոն և ինն . և պաւտառեցաւ Թագաւորութիւնն Հռովմայ 'ի Կրստանդնուպօլսէ . նոյնպէս և բարձաւ Ի :

կեղեցւոյ խաղաղութիւն : Եւ անձամբ թա-
գաւորեաց | եւոն 'ի Հռովմ թրակացի յիջ
խանայն (1) արկեանեայ :

Եւ 'ի նոյն ամի թագաւորեաց Պարոյ
Պերոզ . և արար հալածումն Վրիստոնէից և
պատերազմ ընդ Հռովմացեցիս : Իսկ | եւոն
ես գդուստր իւր (2) եհոնի իշխանի . և կա-
ցոյց զնա թագաւոր արեւելից կողմանն . և
զՆասիլիսկոս արար ստրատելատ 'ի թրակի-
ա , և զ| ուրինոս Լեւսար 'ի Հռովմ , որ յես
սակաւու սպանաւ : Յրամիկաց (1) և քարո-
ղեցան Լեւթիմոս և | ուքարոս Լեւսարք :

Հայնմ ժամանակի շինեցաւ Կալանիկոս՝
որ Սաղա , հրամանաւ | եւոնի թագաւորի ,
և կոչեցաւ | եւոնախալիս (2) : Եւ 'ի սոյն
ժամանակս եղև հրայրեաց 'ի Կոստանդնու-
պոլիս , որպիսի բնաւ չէր եղեալ . և պրե-
ցաւ ծովէ 'ի ծով . և ել թագաւորն արուա-
քոյ քաղաքին . և ոչ կարաց մասնել 'ի նա
ամիսս վեց : Եւ | եւոն կանոնել էս թէ յօր
կիւրակէի բնաւ մեծ և փաքր յեկեղեցիս կայ-
ցեն յազօթս և յուսումն :

(1) Մի օրի . Յրակիսուսայ
Մի օրի . յրակիսուսայ :

(2) Երկու օրի . Լեւսա-
տիպօլիք :

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

Յաղագս նշանք որ եղև՝ ամիս մի օդդ փռ լի տեղաց
և թիզ մի կուտեցաւ :

ԲԱՅՑ ղիկնի այրմանն ամիս մի օդդ փռ լի տեղաց , և թիզ մի կուտեցաւ , և առաւել 'ի Վոստանդնուպօլիս , և զահի հարաւաշխարհ . ղի շարժէր աշխարհ և հուր ելանէր 'ի պատառմանէ երկրի , և այրէր քաղաքում տեղիս . և ակն ունէին կորնչելոյ երկրի : Եւ Վիդիկոն քաղաք 'ի շարժմանէն և 'ի կայծականց անյայտ եղեւ չքելով . և յովով մասն թրակիայ ապականեցաւ :

Իսկ զԹագաւորն կալաւ աղէցաւու թիւն սաստիկ , և մեռաւ Թագաւորեալ ամս տասն և ութ , ոչ պարապեալ 'ի խռովութենէ . և գիտաց ամենայն այր իմաստուն , եթէ ժողովն Վաղկեդոնի զայրացոյց զհագին սուրբ Եստուծոյ անսաստուած դաւաւնութեամբն :

Եւ Թագաւորեաց | Եւոն փոքր թուն | Եւոնի հրամանաւ նորա՝ տղայ վեցամեայ .

Եւ յետ ամի միոյ եկն Օլենոն հայր տղայոյն հնազանդել որդւոյն . և մայրն խաբեաց զտղայն որդէս մանուկ՝ և առաց . յոր

Ժամ տեսցես զհայրքո, դիր զԹագդ 'ի գլուխ նորա, և երկրպագես նմա ⁽¹⁾ . և արար այնպէս, և Թագաւորեաց հայրն միահեծան . զի զկնի սակաւու մեռաւ տղայն :

Իսկ Բերինայ Թագուհին մեծ | Եւոնի աղաչէր զ⁽¹⁾ Ենոն վասն աղանդոյ Քաղկեդոնի ընդունել զնա : Իւ իբրեւ ոչ լուաւ նմա՝ նենգեաց նմա, և խորհրդակցօք իւրովք զեղբայր իւր զԲասիլիսկոս Թագաւոր ետ կարգալ, և զորդի նորա զԴարկոս՝ Կեսար : Իւ իմացեալ ⁽²⁾ Ենոնի փախեալ յԵսորիս յազգին իւր, և մտեալ 'ի բերդն Դաղամէ դադարեաց անդ . և կին նորա Երկանիայ չու գաւ առ նա :

Իսկ Բասիլիսկոս Թագաւորեաց որդւոյն ամս երկու : Իւ էր պիղծ և չարագև . և հալածիչ ուղղափառաց, և եդ յաշտամասկի ըզՔաղկեդոնին ⁽²⁾ և եղև ատելի բազմաց . և գային առ ⁽¹⁾ Ենոն, և եղեն բազումք :

Իւ առաքեաց Բասիլն զԵրտեմոս զօրապետն իւր պատերազմել ընդ նմա, և խօսեցաւ ⁽²⁾ Ենոն ըստ սրտի նորս, և խոստացաւ կեսար առնել զնա, և առին զօրքն զ⁽¹⁾ Ե-

(1) Մի օրի. յաւելւ եւ յորժամ եկն հայրն, նման ցոյց դժբաղկեդոնիսն :
 Զնա և օրօք այնպէս :

նոն և գնացին 'ի Կոստանդնուպօլիս . և ընկալան քաղաքն խնդութեամբ :

Եւ փախեալ Բասիլիսկոս որդւոյն յեկեղեցին . և առաքեաց Օլենոն մերկացոց զնստ 'ի ծիրանեացն , և ետ տանել 'ի Լամիսկատորա (1) Կապպադովկացոց . և ածխ 'ի բուրգն (2) մի և փակեցին յամենայն կողմանց . և մեռան անդէն դառնապէս :

Իսկ Օլենոն արար զԵրտեմա (3) զօրապետ , և զորդին նորա Կեսար . և զկնի պնդրիկ սպանաւ Երտեմիս . և որդի նորա եղբւն թերցող եկեղեցոց :

(Հայնմ ժամանակի Օլենոն 'ի ձեռն Լուսկայ պատրիարքի Կոստանդնուպօլի հաստատեաց զուղղափառութիւն : Եւ առաքեաց առ պատրիարքն Ելեքսանդրի , և առ Պետրոս պատրիարքն Ենտիքու , որ կային անդ 'ի բանտի 'ի Կոստանդնուպօլիս՝ հարցանել 'ի նոցանէ զհաւատոց խոստովանութիւնն . և նոքա ետուն զԼիկիայն և զԿոստանդնուպօլիսն և զԵլւրդին և զԿիոսկորոսին . և թագաւորն առաքեաց զդաւանութիւնն ընդ ամենայն երկիր և ձեռնադրե-

(1) Մի օրի . 'ի Լամիսկատորա : Մի օրի . 'ի Լամիս 'ի Կաստորա :

(2) Երկու օրի . 'ի պարճ մի :

(3) Մի օրի : զԵրտեմա :

ցին զայն եւթն հարիւր եպիսկոպոսք . և գրեցին ՚ի ձեռնարկն թէ նզովեմք զտու մարն | եւոնի ⁽¹⁾ , և նզովեմք զ\,եւտոր . նզովեալք եղիցին ոչ նզովողք նոցա :

Եւ լուեալ թապաւորն զուարճացաւ . և առաքեաց զ\կետրոս մեծ պատուով յ\նտիոք յաթուռն իւր՝ զսր թափիչն կոչեն : Եւ զՏիմոթէոս յ\յլեքսանդրիա , զայն՝ զոր ուղղափառքն ձեռնադրեցին զկնի Կոստերայ ⁽²⁾ : Եւ արտրեաց Սարկիանէ :

Յայնմ ժամանակի ապստամբեցին Սամարացիքն . և եդին իւրեանց թապաւոր զմին Յոսատոս անուն . որ զբազումս կոտորեաց ՚ի Վրիստոնէից . և մտեալ յեկեղեցին ՚ի Կեսարիա արար արիւն . և քակեաց զեկեղեցին և շինեցին անդ տաճար իւրեանց . և լուան զայն զօրքն Օենոնի . և գնացեալ ՚ի վերայ նոցա կոտորեցին . և զԷլուի անուանեալ թապաւորին կտրեցին . և առաքեցին առ թապաւորն Օենոն , և զշինեալ տաճարն եկեղեցի օրհնեցին յանուն որբոյն Սարիամայ . և զՀրեայսն որ յ\նտիոք կոտորեցին : Ի նոյն աւուրս կործանեցաւ Նիկովիդայ ՚ի շարժմանէ , և էր նորա վեցերորդ

(1) Երկու օրի . յաւելած և վերջ զԱկակ :
 զԺողովն Քաղկեդոնի , նզո . (2) Երկու օրի . Պոստերայ

տապալու մն (1) : Յետ այսորիկ մեռաւ . Օ՛հ,
նոն թագաւորն վաթսուէն ամաց՝ թագաւո-
րեալ ամն վեշտասան :

Իսկ թագաւորն Պարսից չարամահ եղեալ
թագաւորեաց Պալուշ ամն չորս . և արար
խաղաղութիւն Նկեղեցւոյ :

Իսկ զՀռովմացեցւոյ թագաւորութիւնն
էառ Ննաստաս այր բարի և սրբասէր . որ զի
գտաւ անօրէնութիւն ՚ի դպրոցն Կոստան-
դնուպօլսի , զայրացեալ կոտորեաց զամենայն
դպրոցսն , և տրտմութիւն կալաւ զքաղաքն :
Սա շինեաց զՏարազ աւերեալն առ սպուն-
մանն Դարեհի . և կոչեաց Ննաստասուպօլիս :

Իսկ Պարսից թագաւորեաց Կուան՝ քոր
հալածեաց Համզա եղբայր իւր ամն երկու ,
և դարձեալ զօրացաւ Կուտն և սպան զեղ-
բայրն , և թագաւորեաց ամն երեսուն :

Օ՛պստու ժամանակօք ելին Հոնք . և ա-
ւերեցին ՚ի Պարսից աշխարհէն . և կարծե-
ցին Պարսիկք թէ բանիւ (2) Ննաստասայ ե-
ղեւ . և ելին յերկիրն Սիջագետաց , և բա-
զում աւերս արարին և գնացին : Յորում ժա-
մանակի եղեւ Պատրիարք ՚ի Կոստանդնու-

(1) Երեք օրի . եր նորա
ի տապալումն :

(2) Չորք օրի . ու առիւն
ղբանիւք :

պօլիս քաներրորդ Տիմոթէն՝ սյր առաքինի
և իմաստուն :

Սա իմաստնացոյց զՆաոտաս և գրեաց
կանանս և առաքեաց ընդ ամենայն երկիր
զսուրբ Աստուածն խաչեցար ասել, և ՚ի մի
բնութիւն օրհնել զՔրիստոս Աստուած (1) :

Իսկ Նիստորականքն որ ՚ի Նիստանդնու-
պօլիս խռովութիւնս ոչ սակաւս արարին,
եթէ զյորրորդութիւնն խաչեալ ասեն . և
՚ի ժխորմանէ անտի մեռաւ երէց մի Տիմո-
թէի . ընդ որ զայրացեալ Տիմոթէաց գնաց
յանապաս :

Յայնմ ժամանակի երեւեցաւ այրն բա-
նաւոր Փիլիքսիանոս (2) եպիսկոպոսն Յարա-
պօլի . որ արար բազում վարդապետու-
թիւնս և գրեանս փսն ուղղափառութեան :

Այս կոչեաց մեծարանօք թագաւո-
րն ՚ի Նիստանդնուպօլիս, կոչնականս ա-
ռաքեալ նմա զԵւեբոս վարդապետն և եր-
կերիւր (3) քահանայ ընդ նմա . և ժողովեալ
՚ի Նիստանդնուպօլիս բազմութիւն յոյժ յեր-
կուց կօղմանց Նիկիականաց և Վաղկեդո-

(1) խաչեցար ասելով, և նուն :

մի բնութիւն խոստովանել
զՔրիստոս Աստուած :

(3) Երկու օրի . քահանայ
մի ընդ նմա :

(2) Մի օրի . Փիլիքսի ո-

նացուոյ , արարին քննութիւն յայժ : Եւ
յաղթող երեւեցան ուղղափառքն . և առա-
քեաց թագաւորն և ետ հանել 'ի գերեզ-
մանէն Եւփեմեայ զտոմարն | Եւոնի , և ըզ-
կանոն ժողովոյն Քաղկեդոնի զսահմանեալն ,
և այրեաց առաջի իւր . և կամէր Պալաւիոս
պատրիարքն Ենտիոքայ մեղադրել թագաւո-
րին վասն իրացն . և ասէ ցնա արքայն երե-
ւեցար Եստորիոս . և անարգեաց զնա . և
առաքեաց յաքսորս նդովիւք ժողովոյն . եւ
ձեռնադրեաց Փիլիքսիանոս զԵւերոս պատ-
րիարք 'ի Կոստանդնուպօլիս լի հոգւով սրբ-
բով և փարթամ գրովք . որ և յաւուր ձեռ-
նադրութեան իւրոյ խօսեցաւ զճառն՝ որոյ
սկիզբնն է որք բաժանեն զմիաւորութիւն
բանին Եստուծոյ . յորում կայր արատ ⁽¹⁾ ա-
մենայն աղանդաւորաց . զոր ունին Եղնք .
և միշտ ընթեռնուն վասն կորովութեան ի
մաստիցն 'ի յանդիմանութիւնս իւրեանց :

Ոչայս Եւերիոս առաքեաց թագաւորն
երեւելի փառօք յԵնտիոք քաղաք : Սա էր
աշակերտեալ Զակովբայ սրբոյ Սրճոյ եպիս-
կոպոսին . այն որ ոչն էր իմաստնացեալ 'ի
մարդկանէ այլ 'ի Հոգւոյն սրբոյ . քանզի

(1) Ոմանք՝ յորում կայ անա- որ Եւերոս Էիփոյ յորում իւր անդ-
բատ ամենայն աղանդաւորաց , պատ ամենայն աղանդաւորաց :

Հինգ (1) ամաց եղեալ Հագին սուրբ խօսէր
 'ի բերանոյ նորա : (2) որ լուեալ պատրիարքն
 Սթանաս, եկն 'ի փորձել զնա 'ի տան հօր-
 իւրոյ . և նստեալ 'ի ճաշ առեալ 'ի սեղանոյն
 ձու մի ասաց . (Կսկօվք որդեակ, հաւն է
 աւապ թէ այս ձուն . ետ պատասխանի մա-
 նաւքն և ասէ . մի խաբեր զիս , ոչ է հայրն ա-
 լադք քան զքանն իւր միածին : Եւ հիւ-
 ցեալ պատրիարքն յայլում աւուր մտեալ
 յեկեղեցին եհան զողայն յամպիոնն . և ա-
 սաց . որդեակ , ասա՛ մեզ քան 'ի խորհուրդ
 աթոռոյն զոր ետես ի զեկիել . և սկսաւ ա-
 սել . որ 'ի բարձրդ ես յաթոռ Բանդ բարձ-
 րեալ . և 'ի միջոցի ճառին ասաց առաւ Ս-
 միթ 'ի Պարսից , և ընկղմեցաւ արքունիքն 'ի
 Հալապ (2) , և էր այնպէս յորժամ իմացան :

Եւ լուեալ 'ի սմանէ պատրիարքին զմե-
 ծամեծան Ստուծոյ ասաց ստուգապէս Հո-
 գին սուրբ խօսի 'ի բերանոյ սորա . և համ-
 բուրեաց զնա :

Սա խօսեցաւ ճառս ութ հարիւր . 'ի
 սորա հոգւոյն առեալ Սեւերեայ լուսաւո-
 րեաց զբազումն , 'ի սոյն ժամանակս երեւե-
 ցաւ Սիմէոն բրուան՝ որ արար ճառս վասն

(1) Երեւ. օրի . Էւթն . մի օրի , 'ի ճարց ,

(2) Երեւ. օրի . 'ի հալպ ,

աստուածապաշտութեան , եւ շարականա-
ռուղղափառ մտօք լցեալ :

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

Յաղագս աւերման Ամթայ . և Պօղոս անուն շրեայ եղև
պատրիարք Անտիոքայ , և ժողովեաց զամենայն եպիսկոպո-
սունս . զինի Պօղի Ասկղիպել . և չար գազան , և հեղեղն որ
չրասոյզ արար զՈւռհայ :

ՉԱՅՍՈՒ աւուրբքս խաղաց թագաւորն
Պարսից Կուտն ընդ Սիջապետս , և գնա-
ցեալ առ զքաղաքն Խէոդուպօլիս . և ոչ
կոտորեաց զքաղաքն զի ոչ անարգեցին զնա
բանիւք 'ի պաշարմանն . և դարձաւ եկն յԱ-
միթ . և պաշարեաց զնա և շինեաց բերդս
փայտեղէնս , և մերձեցոյց 'ի պարիսպն , և
նեղէր զնոսա խստապօյնս . և խմաստունք
քաղաքին թրջեալ համեմ հացի , և զջուրն
արկին 'ի վերայ փայտեայ բերդին . և ընդ
նմին հուր , և այրեցին զնա . և եկն անձրեւ
սաստիկ , և Պարսիկք երկայն հանդերձիւքն
իւրեանց նեղացան . և խնդրեցին ոսկի գէ-
գնասցեն . և ոչ լուան նոցա վասն աջողմանն
իւրեանց :

Սակայն հասեալ էր 'ի վերայ նոցա օր
 վրէժխնդրութեան . զի սակաւ մի յառաջ
 աւուրբք եկեալ էր առ նոսա վանական վար-
 դապետն սուրբ (Յովհաննէս , և գուշակեաց
 նոցա զաւեր քաղաքին, եթէ ոչ պահովք և
 աղօթիւք (և լալով), և հսկմամբ և ողոր-
 մութեամբ հաշտեցսւսցեն զ'յստուած : | շ .
 նոքա ոչ լուան նմա : | ասն որոյ առին զքա-
 զաքն Պարսիկքն և կոտորեցին անձինս ութ-
 տուն հազար . և բազումս գերեցին :

Իսայ աւագ եկեղեցին լցաւ արամբք և
 խնայեցաւ 'ի խնդրայ զտապ լիսին Հայոց՝ և
 ոչ մեռան , և ոչ գերեցան . և մտեալ թա-
 գաւորն յեկեղեցին և ետես նկարեալ ըզ-
 պատկեր Փրկչին . և ատաց ովէ նա . և ասեն
 պատկեր լ'յստուծոյն իւրեանց է . և ասէ սա-
 երեւեցաւ ինձ և ասաց մի յառներ 'ի քա-
 ղաքէդ , ես մատենմ' զքաղաքդ 'ի ձեռս քո .
 և արդ ես ոչ առի զքաղաքս, այլ լ'յստուածն
 իւրեանց . զի մեղան նմա : | շ . եւ քնաց թա-
 գաւորն Պարսից 'ի յԱւհայ , և ոչ կարաց
 առնուլ զնա . և քնաց յերկիրն իւր թողեալ
 'ի յԱմիթ սակաւ բնակիչս և հեծեալս երեք
 հազար . պահապանս նոցա 'ի գլխաւորս եր-
 կու վստահացեալ զնոսա :

Իւ յուեալ զօրացն Հռովմայեցւոց եկին
պատերազմել ընդ Պարսիկսն որ յԱմիթ, և
նոցա մեծեալ ի բաղաքն ամրացան : Իւ եկն
այր մի ի Լյարթայոյ գեղէ Վօթ անուն .
խօսեցաւ ընդ Հռովմայեցիսն զոր ինչ առ-
նելոց էր, և գնաց խաբէութեամբ Էհան ի
բաղաքէն զմի ի գլխաւորացն որոյ անունն
էր Վիգոն չորեք հարիւր արամբք, որպէս
թէ երթան բերեն զեքամակն Հռովմայեց-
ւոցն : Իւ տարեալ զնոսա մատնեաց ի կռ-
քուսա : Սոր իմացեալ Պարսիցն տասն հա-
զար այր ի Վրիստոնէիցն արգելին ի առն
միում, և արարին զնոսա սովալդուկս, և ին-
քեանք ի գիշերի միում գնացին յաշխար-
հըն խրեանց :

Ի քսան երկու ամիս իւրոյ Վնաստա ա-
ռաքեաց դեսպան ի Հայս և ալաչանօք դար-
ձոյց զնոսա ի Պարսից և արար ընդ ինքեամբ
և յաղթահարեալ Պարսիկք դադարեցին ա-
մրս եւթն : Իսկ Վնաստա լեալ քսան եւ-
թն (1) ամաց՝ կատարեցաւ ի Տէր ի քսան
և ինն թիւով ամաց :

Ի սորա չորեքստասան ամիս լսա զեց հա-
զար ամիս յեղիցն Վգամաց յութ հարիւր ե-
քեսուն երկու թուին Վսորոց :

(1) Երկու օրի, քսան եւ հինգ :

Իւ թագաւորեաց Յուստիանոս թրա-
կացի զսա ասէն զսկիզբն թագաւորացն Յու-
նաց, որ էր 'ի գեղջէն (Իեդրինայ) զոր քա-
ղաք ընդարձակեաց յանուն իւր կոչելով.
զորոյ զջուրն ասէն, եթէ շատ եփեն՝ արիւն
լինի :

Իւ Յուստիանոս (1) էր անվարժ գրոյց և
անմիտ . և մնացեալ էին 'ի թրակիա քա-
ղաք 'ի ծածուկ աղանդովն Քաղկեդոնի-
ոք պատրեցին զնա և ասէն, թէ լսե՛՛ր և հա-
ւանիս պատուական ժողովոյն՝ հնազանդին
քեզ ամենայն տիեզերք (2), և խնդաց յոյժ .
և եհան քարոզ զօրօք և զօրագլխօք ընդ ա-
մենայն երկիր ընդունել զորորսդ ժողովն :
և որք ոչ հաւանին ասէ, զրկեցին յաթո-
ռոյ և 'ի պատուոյ և յամենայն համարձա-
կութենէ . և արարին այնպէս խմորեալ և
կաշառեալ զօրքն և զօրապետքն . և լցան
տիեզերք պատերազմաւ :

Իսկ Սեւերոս պատրիարքն Մոսիոքու
բարկացաւ յոյժ, և անէ՛ծ զթագաւորն . և
որոշեաց նզովեաց (3) զամենայն հաւանեալ

(1) Երկու օրի . Ուստիոս և հաւատաց ուղիղ և խըն .

(2) Ոմանք՝ յաւելան այն է դաց յոյժ :

Իստարումն երրորդ ժողովոյն (3) Ոմանք՝ որոշեաց նզոյ
և հաւատ ուղիղ . ոմանք էսս զիւրք :

սըն⁽¹⁾ չար կամաց թագաւորին զեկեղեցաւ
կանս և զաշխարհականսն . և ինքն գնաց յԱշ-
գիպտոս : Ինդ ելանել սրբոյն ՚ի քաղաքէն
իջեալ հուր այրեաց զարքունիսն . և զվեց աւ-
միս ոչ շիջաւ հուրն , մինչեւ ճարակեաց
զամենայն քաղաքն Ինտիոք :

Իսկ զկնի ամի միոյ Պօղոս անուն ազգաւ
Հրեայ անօթ բարկութեան եղեւ պատրի-
արդ Ինտիոքու . և առ ինքն ժողովեալ զաւ-
մենայն Իսորոց եպիսկոպոսունսն հրամանաւ
թագաւորին և ողորեաց և սպառնացաւ .
զի ընկալին և քարոզեցեն զչորրորդ ժո-
ղովն ընդ ուղղափառսն . և զհաւանեալն
բանից իւրոց , առաքէր յաթուռս իւրեանց ,
և զոչ հնազանդեալն յաքսորս առաքէր :

Եւ արդ թող զկորուսելոցն բազմութիւն
որք մնացին յուղղափառութեան , և հալաւ
ծեցան այսոքիկ են ըստ Եովհաննու Իսիա-
ցւոյն :

Ինտիքերոս⁽²⁾ եպիսկոպոս Ինաւարդայ,
Եւլիոս⁽³⁾ Հագոնի . Եւլհաննէս⁽⁴⁾ Սեո-
րապօլիտ Սամւէստիայ⁽⁵⁾ . Պօղէ Լքերիոյ ,
Եւլհաննէս⁽⁶⁾ Եարապօսի . Պօղոս փոքր⁽⁷⁾ Լ-

(1) Երէք օրի . հաւատա-
ցեալն :

(2) Մի օրի . Անտիգոնոս . տեայ :

(3) Երկու օրի . Հագոնիոյ

(4) Երկու օրի . Մանուէ-

զեքսանդրի, որ է Սկընգրուէնն (1) . 'Նիկոլաս' Տարսոնի : Իսկ 'ի Կապպադովկիայ երկրէն Պոսկը՝ Կողոնիոյ . Սասինոս՝ Լ'րմասոյ . 'Նիկաբոր'՝ Սեբաստիոյ Հայոց : Իսկ յ(Նտիոքայ Լ'սորոյ Կաստանդինայ՝ Լուրկինայ եպիսկոպոս, որ վասն առաւել սրբութեան իւրոյ նստէր աթոռով առ ընթեր պատրիարքացն, և անսւամբ յիշատակէին զնա յամենայն պատարագս զկնի անուանց պատրիարքին : Լ'նտանինոս (2) Հալպայ . Փեղաքսինոս արհի եպիսկոպոս Սըմբեճայ . զոր յետ յորով տան ջանաց և խոշտանգանայ այրեցին 'ի կրափառն ընկեցեալ 'ի 'Բանգրա : Բադրա՝ Լ'ւփիմիոյ . Թէոդոս և Սնէսիմոս՝ Օղմայ և Բերեմին : Լ'ոյնաս Սելեւկիոյ . Իսիդորակ՝ Կնչի . Սարի՝ Լ'մթայ . Թովմաս՝ 'Բամասկաի, այր սուրբ և ճգնաւոր որ զքսան և ութ ամ հաց ոչ եկեր, բայց միայն ունդ և բանջար : Լ'ղեքսանդրոս՝ Լ'բէլքաղաքի . Թումաս՝ 'Եարգաբայ . Յովաս՝ Թէուրայ : Յովհանն՝ միւս Լ'հուրանի . Սարգիս՝ Կուրիայ . Թումաս՝ Սարուշայ, որ 'ի Գերմանիկէ . Պօղոս՝ Ուռհայոյ, որ զկնի ուրացաւ և դարձաւ յաթոռն : Յովհաննէս՝ Խառա

(1) Ազեքսանդրիա Ասոր . (2) Երկու օրի Անտանիոսայ, որ է Իսիէսփերան :

նոյ . (1) Յովհաննէս՝ Լամբու : Լատաթէ՝
 Փիւրնին . Պետրէ՝ Ռասլին . Դունա՝ Լրկիւ
 սոնի . Պօղ՝ Կալանիկոսի . Սարիոն՝ Հռով
 մայ քարն կոչեցելոյ , սր է Հռովմ կլայն .
 Յովհաննէս թլային (2) . Թովմայ՝ Տօրայոյ .
 Լհարոն՝ Լշմու շայ : Իսկ յԵփոյ ՚ի Կարիոյ
 եպիսկոպոսապետն Ուրիմիոս (3) . յԵփո
 քաւ Պիսիդեայ՝ Սինիբանոս : յԵփոսայ
 քաղաքէ Օդգսիս . յԵփոսնայ՝ Պետրոս .
 Յուլիայ Սիկառնցին՝ որ յետոյ հերձուած
 խօսեցաւ : Թուքեպիոս՝ Լփեսասի , որ աւ
 րար սքանչելիս ՚ի Կոստանդնուպօլիս մեծաւ
 մեծս . և զերիս աւուրս լռելեայն աղօթեաց
 կալով կանգուն ամենեւին : Լս հրեշտակ
 տեառն աւանդեաց զոգին . և վառեցաւ
 մարմինն երկնաւոր լուսով զտիւ և զգիշեր .
 և զահի հարսւ քաղաքն . և առին զնա գո
 ղութեամբ զի գիցեն զնա ընդ առաւել
 մարտիրոսս : Լս ձայն եղեւ ՚ի մարմնոյն զի
 տարցին զնա յաթոռն իւր . և տարան զնա
 յաթոռն իւր . և տարան զնա ՚ի Երինէ
 Եփոկեսարու : Եփեսոս (4) Կաստուրանայ .
 Թէոդօրոս՝ Ուլիբիոյ . Ղուկաս՝ Իմիւրիոյ .

(1) Մի օրի . միայն ունի
 զայս :

(2) Մի օրի Թալացին :

(3) Մի օրի . Նուփիոս :

(4) Մի օրի . Եփեսոս :

Լուսեբիա՝ Յեդրանոսի . Լիթուդոր՝ Լյոնի
Փաղէկ՝ Սանտարի . Լուտինոս՝ Լրսենիայ .
Լղեքսանդրոս՝ Վանքադայ . Թող վաննշան
տեղեաց եպիսկոպոսան՝ զորս ոչ գրեցաք :

Իսկ երիցանց և սարկաւազաց Թիւ ոչ
գայր . որք ընդ ասացեալ եպիսկոպոսաւնսդ
գնացին յաքսորս , և տուան ՚ի բանս և ՚ի
կապանս ՚ի Կոստանդնուպօղիս և յԼղեքսան-
դրո , և բազումք ՚ի մուխս (1) խեղդեցան :

Իսկ որք ՚ի տեղիս իւրեանց յաշխարհէն
Լսորոց սպանմամբ կատարեցան բաց ՚ի հա-
լածելոցն են այսոքիկ : Ափրիկոս՝ ՚ի գաւա-
ռէն Լիւտիոքայ , Լցրիանէ՝ Սասուփոտնի ՚ի
գօրապիւնէն մեռան . և Յովհաննէս իմառ
տունն խոյս ետ և գնաց ՚ի Լլուայ վանս ՚ի
Ալեքսէկիայ . որք երթեալ սպանին և զեղբարս
ընդ նմա : Կորիս՝ գլուխ վանաւցն Լնափո-
քու սպանուաւ ամենայն բնակչօք վանիցն . և
բնակիչքն Թլլահոու վանից յոյժ տանջա-
նք կատարեցան . և վանք սրբոյն Սամանոսի,
և վանք սրբոյն Սիմէոնի և Շիղայի առա-
քելոյն վանքն ՚ի Վեսոն , և Լղնատա գը-
լուխ և մայր վանորայից սրով կատարեցան
յետ բազում աղմկի : Լոյնպէս և կրօնաւ,
և որքն Սանոնի , և Յովհաննէս վանապետն

(1) Երկու օրի . ՚ի միոյ խեղդեցան :

Քաղաքի պրային, և վանորայքն որ շուրջ զՍուհայ քաղաքաւ բազումք, ամենեքեան կոտորեցան ի տեղիս իւրեանց. և վանքն սրբոյն Յովհաննիսի յարեւելից կողմանէ Խառանու, և վանքն Սահանոսի, և վանք սրբոյն Սարգոսի, և աւագ վանք լերինն հիմէ նարեկալն թուռայի լճաքերոյն որպէս ասին իսպառ կոտորեցան: Եւ վանք սրբոյն Սահակայ՝ և վանք մի մեծ Սեփոսայ և Սիւղալայ, և Նեգուպեզ և Սանեար եւթն առաքելադիր՝ յամթայ երկիրն իւրեանց եպիսկոպոսաւն և միաբանօքն ի միասին կոտորեցան: Եւ վանք սուրբ Նանիանց և վանք սրբոյն Լբրահամու, և վանք սրբոյն Սանիէլի. և վանք սրբոյն Սամուէլի նմանապէս նահաւտակեցան: Եւ վանք սրբոյն Սբամու. և վանքն թրոյի առնթեր Սաալին կոտորեցան բազում ճգնութեամբ. և զինչ ասասցուք մանրամասնելով քանզի յՍասլայէ ⁽¹⁾ մինչեւ ի Սաղդատ, և յԱփրատ անուպատ արարին զքաղաք և զգիւղ ուղղափառաց:

Իսկ որք փախչէին առ Ժամանակն խուզէին զնոսա խստապոյնս, և սպանանէին:

Իսկ վարդապետք՝ որք քաջալերէին ըզհօտն և վիճէին ընդ թշնամիսն՝ Եղեաց՝

(1) Մի օրի յազէն թեւ թեւս երեսիս

Իսկաւնայ և Սամէ, Կողմաս, Յովհաննէս
 և Սարոն յարեւելից. և Կաթուխայ ⁽¹⁾ և
 սուրբն Սարգիս սքանչելագործն. և Նստոն,
 և միւս Լիզիա, և Սիմէոն, և Կազը, և միւս
 Սարգիս, և Յովհաննէս միւս, և Սիմէոն
 միւս. և սուրբն Նանիա ⁽²⁾ այր Լստուծոյ
 և նշանագործ. սոքա յետ զգուշացուցանե-
 լոյն և քաջաւերելոյն զերկիրն ասացեալ, գը-
 նացին ՚ի միասին առ Թադաւորն յանդիմա-
 նել զնա ամենայն համարձակութեամբ:

Իսկ անօրէնն՝ բնակարանն սատանայի ն՝
 հան հրաւիրակ ⁽³⁾ իւրոցն զի պատերազմեա-
 ցին բանիւք ընդ սրբոցն. որք յաղթահարե-
 ցան ՚ի սուրբ Հոգւոյն որ բնակեալ էր ՚ի
 նոսա. և գաղտապէս հեղձուցին զնոսա, և
 ծածկեցին: Եւ զվանեարն որ կայր շուրջ
 Սապայ, զսուրբ Օլակքէ, և զսուրբն Նբէ
 և զսուրբ Սապէ, եպիսկոպոսաւն և ամե-
 նայն կրօնաւորօքն կոտորեցին: Եւ էր անդ
 փւնակեաց մի Սիմէոն անուռն որ զամենայն
 աւուրս իւր հայ ցանկութեան ոչ էր կե-
 րեալ. բայց միայն արմատս ՚ի ձմերայնի, և
 բանջարս յամարայնի. որ յար և հանապա-
 զորդ ՚ի զարմացման լինէր աստուածայնոցն:

(1) ՄԻՐԻ. Կաթուխայ: Եպիսկոպոսն Անանիա

(2) ՄԻՐԻ. յաւելա սուրբ (3) ՄԻՐԻ. հրաման:

Եւ միւս սիւնակեացն թոյլմաս տարացնն նշանագործն՝ յորմէ հրեշտակք պատկառէին , վարդապետն սքանչելի . զսուտ զկնի աշխատ առնելոյն բանիւք , սրով կատարեցին :

Իսկ անօրէն ուրացողն Պօղոս ուռհալեցին լցեալն դիւօք՝ ելից արեամբ զՍիւլագետս և փախստական արար զբազումս 'ի Պարսս . և ոմանք իբրեւ զպազան շրջինն 'ի լերինս մերի և բոկ և սովեալ . և ոչ ոք է կարող զպղծութիւն նորա պատմել գրով :

Սա բազում (անգամ) ազաչանօք կոչէր առինքն զսուրբն (Յակովբ սրճեցին :

Իսկ նա ազօթիւք խնդրեաց զկամս Սուտուծոյ , և եւս քնաց մինչեւ ցլանքն՝ որ Պարսիցն կոչի . և անդ երեւեցաւ նմա հրեշտակ տեսան , և ասաց ցնա . դարձիր 'ի սուռն քո և պատուիրես հօտի քո զգուշութիւն վաւրն սւղղափառութեան . զի յետ երկուց աւուրց կատարիս : Եւ դարձաւ և խօսեցաւ ընդ աշակերտսն իւր բանս օրինաւորս և ազօթեաց . և ետ զխոստովանութիւն հաւատոյ , և կատարեցաւ ըստ բանի հրեշտակին :

(Յայնմ ժամանակի խնդրեաց կաւտն Թագաւորն Պարսից հինգ հազար հինգ հարիւր կենդինարս ոսկւոյ 'ի (Յուստիանոսէ . զի ասա

ցէ զօրավարին՝ որ պահէր զդռուն Հոնաց, և ոչ կամեցաւ տալ : Եւ նա սրտառեալ ⁽¹⁾ եկն 'ի Սիջագետս մինչեւ յԱնտիոք . և գերեաց, և կոտորեաց . և գաաւ (եգիտ) 'ի գերիսն շորս հաբիւր կուտանա . զոր զոհեաց Կուզիայ, կռաց իւրոց . և դարձաւ : Եւ այսպէս կորոյս Եւստիանոս հոգւով և մարմնով զերկիր :

Ի սոյն աւուրս ջուրն Աբրամայ անյայտ եղեւ , և ոչ երեւեցաւ զամս հնգետասան . և անկաւ հուր յերկնից , և այրեաց զՊաւ բաք ⁽²⁾ քաղաք . զոր շինեաց Սողոմոն 'ի լեաւ ուրն Լիբանանու : Բայց զերեք վէմն զոր եգեալ էր իմաստունն 'ի խորհուրդ Երրորդու թեանն , որ քարոզելոց էր յիւրում ժաւ մանակի ոչ մնասեաց հուրն :

Յաւուրս յայտոսիկ երեւեցաւ 'ի Կիւ լիկիայ կին մի որ երկայն էր քան զամենայն մարդ գիրկ մի . և լեզու ինչ ոչ խօսէր . և կերակուր մարդոց ուտէր , և 'ի խանութէն փող մի առնոյր և այսպէս կեցեալ զբազում ժամանակս անյայտ լինէր . և ասէին ոմանք թէ 'ի յաւերժահարսանցն էր :

(1) Միւրի . Արամեաւ :

նին դէռ հոյսիտդ և ճարտարութեամբ շինուածոց . որոյ ճարտարութիւնս հուսարին Եգիպտոսի հետմէնցն հուսիւնք :

(2) Պատուէր . քաղաք հին ասէ իսկ թէ 'ի Դամասկոս զիողմաք Նազալի , որոյ ասէրայն պէտք

Յետ չարասիրին Պօղէ, Նիկղիս եղեւ եպիսկոպոս Աւուհայոյ չարագաղան և կաւ տաղի այր. որ ժողովեաց յուղղափառացն քսան այր կրօնաւորս և պարկեշտս. և ուրանալ հարկաւորէր. և ապա արկ զնոսա ՚ի բանտ և կեղեքէր զկեանա նոցա : Ի գիշերի միում եկն հեյլեղ ՚ի վերուստ կողմանէ քաղաքին, և եհար զպարիսպն և փլոյց զնա և անցաւ ՚ի վերայ քաղաքին. և էառ մարդ և անասուն բազում և տարաւ ելից յփրատ. և անօրէնն Նիկղիս զերծաւ ՚ի լլայն ընդայլս ոմանս. և կամեցան քարկոծ առնել ըզնա. զի գիտացին թէ վասն նորա չարեացն եղեւ. և փախեաւ յՆտիոք : Եւ տեսեալ զնա Նիքրեմ աղանդակիցն իւր որ պատրիարգն էր Նտիոքայ, ասէր. տեսէք եղբարք զերկրորդ Նոյ, որ զերծաւ ՚ի ջրհեղեղէն, որ եղեւ վասն ոչ ընդունողայն զսուրբ ժողովն :

Իսկ Յուստիանոս առաքեաց ոսկի բազում շինել զԱւուհայ. և ՚ի պեղելն գտաւ գիր ՚ի վէմն քաղդէացի գրով, թէ երեք անգամ ջրհեղեղ կրէ Աւուհայ. և գտին մեռեալ ՚ի հեղեղէն ⁽¹⁾ երեսուն հազար անձի նրս. և ՚ի թուելն զքնակիչս քաղաքին իմացան

(1) Մի օրի. ունի այսպէս. և գտին մեռեալ ՚ի հողմն :

Թէ երկու հարիւր հազար այր տարեալէր
ջուրն զորս ոչ գտին :

ԳԼՈՒԽ ԺԵ .

Յաղագս Ասկղիպոս և Եփրեմի . որ անիծանէին զուղղա-
փառան՝ և եկն պատուհաս 'ի վերայ նոցա :

Եւ մինչ Ասկղիպոս և Եփրեմ խրախանա-
լին 'ի միասին և անիծանէին զուղղափառ-
սն . շարժեցաւ քաղաքն Անտիոք հինգեր-
բորդ շարժումն . և տապալեցան ամենայն
ձեռագործք . և եղև հրաշ նորանշան , զի
օդդ բերէր զպատիժն Սոդոմայ . և եռայր
գետինն . և գայր յանդնդոց սեաւ ջուր ,
և բերէր խեցեմորթս և կրայս . և ոսկեք գա-
ղանաց և հուր և ջուր 'ի ներքուստ 'ի վեր
գայր . և ոչ դադարեաց ամ մի ողջոյն պա-
տուհասն , և հոտ փարշութեան գայր ան-
տանելի . և մեռանէին մարդ և անասուն և
փախչել ոչ կարէին . և ամենայն աշխարհ
բուեալ լային զնոսա և չիշխէին մերձենալ
առ նոսա : Եւ մեծ եկեղեցին զոր շինեալ
էր Կոստանդիանոս՝ դողաց զեւթն օր , և
պատառեցաւ տեղին և ել հուր և այրեաց
զեկեղեցին . և երեւեցաւ խաչ լուսեղէն

յօդն . և մնացեալքն ՚ի պատուհասէն սկըսան ասել . տէր ողորմեա : Եւ էին ապրեալքն ՚ի բազմութենէ քաղաքին հազար երկու հարիւր և յիսուն պար . ընկզմելոցն ձայն հեծեծման լսելի լինէր յեկանել ոգւոց նուցա : Իայց ոչ գտանէին զԵսկղիպ և զԵփրեմ զի ալօթս խնդրեսցեն . և ոմանք ասէին թէ Եստուած յերկինս էառ զնոսա ՚ի բարկութենէս . և ՚ի շրջելն գտին զնոսա զի դողալով գետնոյն ընկեցեալ զնոսա ՚ի սան մի կրագրեփեաց , և էին երկուցն մարմինքն եփեալ և մաշեալ և ոսկերքն միայն կային . բայց գլուխք նոցա մնացեալ էին ՚ի դուրս , վասն զի ճանաչեցին ՚ի տեսողացն : Եւ քսան միլ շուրջ զքաղաքաւն ապականեցաւ :

Եւ Աելեւգիա Եսորոց և Իսաբնէ կորեան ՚ի շարժմանէն . և Ենաւարզայ գլուխ Աելեկիոյ և Կորնթոս մայր Ելլադայ . կորեան բազում շինուածք և յովովութիւնք արանց ՚ի չար թագաւորութեանն (Յուստիանեայ :

Ի ուարուք և զայս սիրելիք , Բամերացւոց երկիրն կայ յարեւելից Եգիպտոսի : Իսկ Հնդկացն ՚ի հիւսիսոյ . Հրեայ ոմն թագաւորեաց անդ յայտմ ժամանակի . և լուալ թէ Հռովմայեցիքն նեղեն զՀրեայսն և կռտորեն որ կան ընդ իշխանութեամբ նոցա .

և զայրացաւ, և սպան զփաճառականն որք երթային 'ի Հնդիկս յԱսիոյ կողմանց, և հաւատաւ ճանապարհ յերթեւեկաց :

Իսկ թագաւորն Վուշանաց Հնդաքն առաքեաց առ Հրեայն, և սպառնացաւ նմա զի կոտորեաց զանմեղսն. և լուաւ ընդդէմ պատապիսնի :

Եւ Հնդաքն ժողովեաց զօրս և ուխտեաց Տեառն մերոյ Յիսուսի. որ թէ տալէ նմա յաղթութիւն, լիցի նա քրիստոնեայ. և գնաց 'ի վերայ Հրէին և յաղթեաց նմա երիցս. և հալածեաց զՀրեայն 'ի տեղոջէն :

Եւ առաքեաց երկու յիշխանաց իւրոց առ Յուստիանոս. և ծանոյց զիրն. և խնդրեաց Եպիսկոպոս, զի արասցէ զնոսա Վրիստոնեայս. և նա առաքեաց զՅովհաննէս իւրով աղանդովն, և մկրտեաց զնոսա ալ սինքն զՀապաշիքն. և խրախուսեալ 'ի Վրիստոս Հնդաքն, արար զերկիրն Վամերայ ընդ իւրով հրամանաւ. և եդ նոցա թագաւոր Մբրահամ :

Կային և 'ի Վամերայ յորով քրիստոնեայք. վասն որոյ առաքեաց Մբրահամ յԳեբասնդրիայ առ Տիմոթէոս, և խնդրեաց 'ի նմանէ հովսէս պնր հօտի. և նա առաքեաց

ուղղափառ հաւատով եպիսկոպոս և քահանայս : Արոց գնացեալ արք նշանագործք համբաւեցան և ՚ի Վուշանսն . և խնդրեցին զնոսա առ իւրեանս . որք երթեալ խտտեցին զուսումն (Յովհաննու յաղթելով նախ բանիւք և գործովք . և դարձուցին զամենայն Վուշանսն և զՎամիրայ յուղղափառութիւն :

Եւ գիտասցիք , եւթն թագաւորութիւն է անդ . երեք թագաւորութիւն Հնդկաց . չորս թագաւորութիւն Հապէշեացն , որք են Վուշացիք . որք ունին զաւելի մասն երկրին զհարաւու . և զարեւելից . քանզի քսան և չորս զերաւ է աշխարհս , և զվեշտասանն Վուշանքն ունին և (1) Հնդկիք . և ողորմութեամբն Մտուծոյ կան յուղղափառութեան . և մի բնութիւն ասեն զՎրիստոս զճնուհնէն հօր :

Եւ առաքեաց (Յուստիանոս առ թագաւորն Հրեայ , և քաջայերեաց զնա և ասաց . “բարձ զազանդդ զայդ , զի գորա սչ ընդ մեզ

(1) Ամենայն օրինայն այսպէս ունին . Բայ աստ օրինայն խոսք . զի տունի էր եւ զմնացեալն Հնդկիքն : Միայն փ օրինոյ հնագոյն որ սչլամ թարգմանի է-

րեւի էինէն թարգմանութիւն , ա սէ . քսան և չորս զերաւ է աշխարհս . և զչորեքտասանն Վուշացիքն ունին , որ են Հապշիք . և ողորմութեամբն :

են և ոչ ընդ ձեզ . և մանաւանդ մեր ասելս վասն Վրիստոսի և ձերդ՝ ՚ի մի իրս հայի . զի գուք ասէք՝ որ հարքն ձեր մարդ խաչեցին . զնոյնն ասեմք և մեք . զի զմարդն սպանին . և դժբա ասեն զլ'ստուած սպանին հարքն ձեր . »

Եւ դու մի զարմացիս ընդ այս քանզի զինի ժողովոյն Վաղկեդոնի , Հրեայքն որ ՚ի Փղիշտ՝ գրեցին առ Սարկիանոս զնոյն բանս . և մեք իսկ գտաք զթուղթն , որ ունէր օրինակ զայս :

« Ինքնակալդ Նուուկարոտոր Սարկիանէ , և Թագաւոր երկրի և ծովու , լ'զգս Հրեից որդիք լ'բրահամու կամիմք ինդալ միշտ ձեզ յողթութեամբ : Հնորհս պարտիմք ձեզ զէքոյին կորովի խոհեմութեամբդ ազատեցեր զմեզ ՚ի նախատանաց անուղղայ Վրիստոնէից . որք հայհոյեն զմեզ ասելով որդիս աստուածասպանից : Եւ այժմ լուաք եթէ ի մտտունն արամբք և հանճարեզ ծերակուտօք տահմանեցեր մի ումեք իշխել ասել ըզհարսն մեր տիրապան , այլ մարդասպան . և այժմ աղաչեմք զինքնակալութիւնդ քո , զի դիցես առն միոյ արիւն ՚ի վերայ մեր՝ զոր սպանին հարքն մեր . զի տացուք զայն , և ազատեսցուք զհարսն մեր և զմեզ ՚ի բամբառանաց . ողջ լեր : »

(1) այս մեք գտաք գրեալ ըստ հաճոյս զոր երկրորդեաց Յուստիանոս . մանաւանդ ըստ առօրեաց զՀրէից ասելն առ Սարկիանոս : Յորմէ քաջաւերեալ Հրեայն չողաւ 'ի վերայ 'Լենգրանայ (2) և կոտորեաց զՔրիստոսնեայս . զոր ցուցանէ պատմութիւնն՝ որ յաղագս նոցա :

Եւ թուղթն առ Յուստիանէ . և դեռ պահքն նորա որ գնացին առ Սնդուրն թագաւորն Տաճկաց սիրոյ աղագաւ . և մինչդեռ անդէն կային , գրեցին առ Յուստիանէ զրոյց զայս օրինակ :

«Եւ իստացէ ինքնակալութիւնդ ձեր , զի աջողելովն Տեառն եկաք 'ի Հերեթաա քաղաք արքայանիստ Տաճկաց . և ոչ էր անդ թագաւորն . և առեալ անտի առաջնորդ , գնացաք ընդ անապատ և ընդ աւազուտ երկիր աւուրս տաան , և տեսաք զթագաւորն Սնդուր նստեալ երեւելի փառօք . և առ շաք զքնծայսն :

Իսկ նա զառաջինն արար զմեզ այսն , և ասաց . ո՞ւր է Քրիստոսն ձեր , որ արաւրէք Լիստուած երկնի և երկրի . և արդ՝ որ պէս խաբս , առիք 'ի նմանէ ոչ միայն զԼիստուածութիւն , այլ և զՀռովմայեցւոց թա-

(1) Գողգոթ :

գաւորութիւնն . և ասացիք զնա մարդ մի մեռեալ և կենդանացեալ :

Եւ մինչ զայս ասէր , եկին դեսպանք 'ի Յոււտ թողաւորէն , և տուին թուղթ գրեալ զայս ձեւ :

« Օրացաք մեք Եստուծովն Իսրայելի և հալածեցաք զԻսրայելացին , և զհաւատաւ ցեալսն 'ի նա կորուսաք : Եւ զյաւերան երդմամբ , և կոտորեցաք զնա գիտելով զի ոչ մեղադրէ մեզ Եստուածական երդմանն 'ի կորուսանել զԹշնամիս նորա : Իսկ ոչ կաւրեմ գրել առ քեզ զսէրն զոր ունին (1) 'ի Քրիստոսն իւրեանց . զի մանուկ մի ոչ կաւրացի պատրել 'ի բաց դառնալ 'ի նմանէ :

Եւ էր անդ կին մի թագուհի չորիւք դասերօք , զամենայն հնարս փորձեցի և ոչ լուաւ ինձ . ապա ասացի ցնա քաւ լիցի ինձ ապականել զայդպիսի գեղեցկութիւնդ . միայն ասա՝ զոր դաւանէ թագաւորն շըռովմայ , թէ մարդ էր Քրիստոս , և մարդ խաչեցաւ և թողում զքեզ : Եւ զայրացեալ եթուք յերեսս իմ անզգամս այն և մահաւսէրն . և սպանի զնա ընդ դատերս իւր չաբամահ :

Եւ Յուստիանէ յորդորեաց զիս յայս .

(1) Մի օրի . զոր տեսի 'ի Քրիստոսն իւրեանց :

բայց մի արասցես ընդ նմա խաղաղութիւնս
այլ գնասցուք 'ի միասին և բարձցուք զթաւ
գաւորութիւնն նորա ։ »

Եւ զայս գրեցաք առ քեզ 'ի ձեռն Մա-
րահամու երիցու որ ընդ մեզ, զի նախա-
գոյն ծանիցես, և թէ զի՞նչ ատասցէ մեզ
պատասխանի ոչ գիտեմք. ողջ լեր ։ »

Եւ այսորիկ Պարօք և Տաճիկք միա-
բանեալք եկին մինչեւ Ղնտոք և Ղա-
փեմիա, և գերեցին ։ Ի սոյն աւուրս եղեւ
շփոթ 'ի Կոստանդնուպօլիս և սպանին զդա-
տաւորն. և 'ի նոյն օրն պրեցաւ մեծ կա-
թուղիկէն. և այս ամենայն պտուղք էին
չարեացն Եւտոփանեայ. այլ մեք սակաւն
գրեցաք 'ի բազմացն. չարածերն այն և ա-
նիմաստն՝ որ այնչափ եթող իւր արձանադ-
րութիւնս նորովից ։

Սա մերձ 'ի վախճանելն իւրում ա-
րար զՔուեր որդին իւր զհոմանունն Կե-
սար, և առաքեաց ընդդէմ Պարսից. որ
եկեալ 'ի Սմբէճ, լուաւ վասն կուսի
միոյ դստեր երիցու, և խնդրեաց 'ի կը-
նութիւն. և երէցն պահանջեաց 'ի նմանէ
ուղղափառութիւն ։ Եւ նա երդուաւ նմա
պահել զդուստր նորա ուղղափառ եպիս-
կոպոսիւ և քահանայիւք. և թէ իցէ հնար

դարձուսցէ զամենայն երկիրն 'ի նոյնն : () Ի այդ հաճոյ է ինձ ասէ . և դու ալօթեա՛ վասն իրացդ : Եւ ետ նմա զաղջիկն որում անուն էր Թէոդորայ . վասն որոյ բազում դիւրութիւն եղեւ եկեղեցւոյ , և տարաւ զնա 'ի Կոստանդնուպօլիս ուղղադաւան եկեղեցականօք . և յետ երկից ամսոց մեռաւ ծերն Զուստիանոս , Թագաւորեալ ամս իննս Եւ Թագաւորեաց տղայ Զուստիանոս ամս երեսուն և ութ՝ և ամիսս եւթն :

Իսկ Պարսից Թագաւորն Կուտն ետ զորդին իւր 'ի Սանիքեցիսն 'ի դպրոց . և ուսաւ զաղանդ նոցա . և ուխտեաց , թէ Թագաւորէ նա՝ պաշտէ զուսումն նոցա : Եւ իմացեալ Կուտն՝ ժողովեաց զամենայն Սանիքեցիսն , և այրեաց զնոսա զի մի ասէ լիցեն Թագաւորք մոգուցն , և սպառեցեն զիս . և զեկեղեցիս Սանիքեցւոցն ետ 'ի Քրիստոնեայսն :

Եւ եղեւ բանս այս և 'ի Կոստանդնուպօլիս . և հաւաքեցին զանդ գտեալ Սանիքեցիսն , և ջանացին զի արասցեն զնոսա քրիստոնեայս , և ոչ հաւանեցան . և այրեցին զնոսա նոյնպէս :

Ի տոյն աւուրս առաքեցաւ Սաղիսիրիո զօրադլուխ մեծ զօրու 'ի Պարսս , և եհասանդ 'ի մեծի Պասեքին :

Եւ ասաց Կուտն պատուեսցուք զսոնե Քրիստոսի վասն ձեր և վասն քրիստոնէից որ ընդ մեզ են . և մի պատերազմեսցուք մինչեւ անցցէ օրս երեւելի . և ոչ լուալ յանդուգնն . վասն որոյ յաղթահարեալ ժառանգան 'ի ձեռս Գորգիս և Հռոմեացան . և զժանք գետառացի եղեն , և դարձան ստկաւք :

Սեռաւ Կուտն յետ յաղթութեանն . և Թագաւորեաց Ծրդի նորա Խոսրով : Եւ մայր նորա չարչարէր 'ի դիւաց , և ոչ կարէին օգնել նմա մոգքն և կախարդքն : Եւ հաւատաց 'ի Քրիստոս , և մկրտեցաւ 'ի Սիմէոնէ միայնակեցէ և բժշկեցաւ :

Օպրսու ժամանակաւ աստամբեցին Հրեայքն որ 'ի Սամարիա , և կոտորեցին զՆիկոպօլիս ⁽¹⁾ . և երթեալ զօրն Հռովմայեցւոց ջնջեցին զնոսա :

Իսկ Թագուհին Թէոդորայ աղաչէր ըլլալ Թագաւորն վասն ուղղափառութեանն . և գրեաց Թագաւորն Թուղթ յանապատն յԱգիապոս առ միանձունսն . զի եկեալ իւրեանց առ Նստուած համարձակութեամբ ըն խնդրեսցեն յՆստուծոյ զերաւացին : Ղրեաց և առ Սեւերոս յԱղեքսանդրիա , զի աշխատ լիցի , և եկեսցէ 'ի գործ եկե :

(1) Մի օրի Նիկիտպօլիս :

գեցւոյ, և եկին յովովութիւն անապատաւորաց և սուրբն Սեւերոս :

Նոյնպէս և հրամանաւ թադաւորին եկին և յամենայն կողմանց բազմութիւն եկեղեցականաց, և արարին քննութիւն զտարի մի. և շահ այս եղեւ. զի Նիթիմոս եպիսկոպոսն իրստանդնուպօլսի դարձաւ յուղղափառութիւն, յաղթեալ ՚ի ճշմարտութենէն. և դադարեաց հպաճումն Նիկեացւոյ ուղղափառաց. և գրեթէ բազմութիւն քաղաքին հաւանեցան ուղիղ խոստովանութեանն ՚ի տեսանելն բազում նշանս ՚ի սրբոցն, բաց յեկեղեցականացն՝ որք լըբէին վասն հաջարտութեանն :

Եւ մինչ յայտոսիկ էին, եհաս համբաւապատակի բարբարոսաց յաշխարհն թրակացւոյ. և ելին զօրքն փնալ ՚ի վերայ հինին քան հազար արանց սպառազինաց. և գրնային խնդութեամբ բազմաւ, յուսալով թէ լինի ուղղափառութիւն : Եւ թագաւորն յուղարկէր զնոսա ելեալ ՚ի քաղաքէն և դարձաւ յեկեղեցին յալօթս. և շարժեցաւ քաղաքն ամենայն և լսան փողոցք և վերնասրահք և տանիք բազմութեամբ արանց և կանանց. որք աղաղակէին միաբերան և աւելին. բարեպաշտ արքայ, սղջացն զպա-

տառումն եկեղեցւոյ . և արա՛ միադաւանէ՛ զամենեսեան . փութա՛ թագաւոր , և ՚ի կեաւն ըս քո արա՛ խաղաղութիւն և միաւորութիւն եղբարց բաժանելոց . որ լինի միաբանութեամբ , և միաւորութեամբ բանին լ'ստուծոյ : Եւ երայ արքայ լալիւն մեծ . լայր և ամենայն քաղաքն . զի ասէին եթէ միակեացք որք երկնային վարուք են և աստուածախօսք և սքանչելագործք զոր ինչ դաւանեն , այն է ճշմարիտն :

Լխորժէր յոյժ թագաւորն քարոզել ընդ ամենայն երկիր զուղղափառութիւն : Իայց զի մտանէին առ նա Քաղկեդոնիքն և արկանէին նմա երկիւղուկս հոգեւոր և մարմնաւոր , առելով վեց հարիւր երեսուն և վեց եպիսկոպոսք միաբան են կապեալ նղովիւք . զիմօրդ լուծանես զայն . այլ և ոչ ներեն քեզ կեալ ըստ մարմնոյ յայտնի կամ ՚ի ծածուկ այսմ դաւանութեան հետեւողքն : Սի խաբիր արքայ ՚ի կնոջէ : Եւ երկեալ թագաւորն ՚ի նղովից և ՚ի մահուանէ , և լռեաց :

Իսկ Սեւերոս ասաց ՚ի նղովից նոցա մի զանգիտեր . զի Պետրոսի տուաւ իշխանութիւն կապել և արձակել , որ մի դաւանեաց զՔրիստոս որդի լ'ստուծոյ միաւոր բանիւն զերեւեալն՝ զոր տեսանէր . և բաժանողքն

կապեալք են և նշովեալք, ոչ զոր կարեն
կապել կամ արձակել. այլ մահն մարմնոյ
կարծելի է ՚ի դոյանէ :

Ի այց լսել արժան է Վրդապետի, և ոչ
երկնչել ՚ի սոյանողացն մարմնոյ : Իսկ ժիա-
դաւանքն և կրօնաւորքն յորժամ աեսին թէ
յերկարեաց բանն, և ոչ լինի խաղաղու-
թիւն և բարի ինչ, ասեն. «վ թագաւոր,
հաւատա մեր ոչ է մանկագոյն և նոր, թէ
հասանի. և ոչ ծերացեալ թէ նորոգի. և
ոչ թերի՝ որ լնու. և ոչ առաւելեալ՝ որ
պակասի. այլ զոր սերմանեցին մարգարէքն՝
այսինքն Հոգին սուրբ էր սերմանողն, նոյն
ինքն ժողովեաց առաքելովքն. և Տէր Վրդա-
պետ լստուած ճշմարիտ հատաստեաց և
կնքեաց արեամբն անճառելի. յայնմանէ մեք
ոչ թիւրիմք. ոչ պարգեւօք. և ոչ փաղաք-
չանօք. ոչ մահուամբ, և ոչ կապանօք, այլ
յայնմ եմք և կացցուք մնասցուք առաջի
մարդկան. որպէս եմք առաջի լստուծոյ. ըզ-
մերն դուք գիտէք :

Իւ զայս ասացեալ գնացին մենաւոր-
քն (1) առեալ ընդ ինքեանա և յեւերոս և
Ղէթիմոս :

Իւ լուեալ զայս Սօրգորու (2) որ ՚ի սահ-

(1) Այլք միանձուներն :

(2) Մի օրի. Մաւրղաւբաւ :

մանս Վժից քաղաքի , ե գնաց տառն աշու
կերտօքն ՚ի Լյուսանդնուպոլիս . ե տեսեալ
զԺագաւորն սատ . մինչեւ յերբ է անթծեալ
ժողովոյն չարիքն . վասն էր ոչ լուար հա
րանցն Լ;գիպտասի սրբոցն : Լ;ա ցատեաւ
Ժագաւորն ե եհար ձեռամբ որանջ սրբոցն,
ե սատ . զի նորմէս զուրբ ժողովն , ե կամ
զինչ նշանս տունես վասն սրջչափ համար
ձակերլոյդ քո առաջի իմ : Լ;ւ ստէ տալոյն
նորմոցն ե եզիցի նորմեալ ինքն չար ժո
ղովն ե ամենայն հաւանեալքն նմա . ե զի
նշանս ինդրեցեր , յուսամ ՚ի տէր զի զքեզ
սրտայէ նշան . ե ել բարկութեամբ ՚ի Ժա
գաւորէն :

Լ;ւ Ժագաւորն առաւել որոմտեալ գը
րեաց Ժուղթ ե առարեաց ընդ ամենայն
երկիր . ե թէ որ անթծեայէ սատ զժողովն
Վաղկեդոնի , սարսնցի : Լ;ւ առաւել փա
Ժացուցին զհրամանն քաղղրացեալքն ՚ի
յարսնգն :

Օ կնի սուռք միոյ փառաստակեաց հոնչ
տակ մի Լ;յատուծայ առաջի Ժագաւորին ե
եհար զգլուխ նորա . ե անկաւ Ժագաւորն
ե աննչացաւ . ե տեսեալ Ժագաւորն չա
գաւ ե անկաւ առ ոսոս որբոյն . ե արաչա
նօք էած զնա ՚ի հաւան , զի եկեալ արթեա

ցէ 'ի վերայ նորա . և յարեալ առողջացեալ .
և խրատեաց զնա և ամ 'ի հաւան :

Եւ խնդրեաց թապաւորն ժողով , զի
արասցեն վերստին քննութիւն . Եւ լուեալ
զհրամանն , եկին Սեւերոս և Նիթիմոս և
Թէոփորոս պատրիարքն Ղեքսանդրի . և ըզ-
կնի նոցա եկն Ղաադոն պապն Հռովմայ : Իսկ
Թապաւորն և քաղաքն ելին ընդ առաջ նո-
րա և մեծարեցին զմուտ նորա :

Իայց երեք պատրիարգունք ոչ ելին ընդ
առաջ նորա . և մեղադիր եղեւ Թապաւորին
Ղաադոն և ասէ . մի է խաբեբայն այն Սօր-
զորաւ (1) . զի վասն նորա մաղեո (2) դարձեալ
զհաւատ սուրբ ժողովոյն . արա՛ զնա 'ի հը-
րամանս իմ , և խրատեցից զնա . և ասէ Թա-
պաւորն , որպէս և կամիս հայր , արա՛ :

Իսկ այրն սքանչելի առանձնացեալ էր և
կայր 'ի լուութեան և 'ի դպուշութեան . զի
էր առաջին շաբաթն աղուհացիոյն . և ա-
ռաքեաց կոչնականս նմա երկոյս (3) և ոչ երո
պատասխանի . յղեաց ասպա առ նա և ասէ .
կամ եկ առ մեզ . և թէ ոչ՝ գամք առ քեզ
ես և Թապաւորս :

(1) Ասոր ամենայն օրինակն ու-
նի Զօրաւ . Բաշ Բ օրինոյ
որդես 'ի Հէրոյ : Եւ ասոր
Մօրզօրաւ :

(2) Երեք օրի . մաշես :
(3) Մի օրի . երկիցս ան-
գամ :

Եւ այստաւսանի և ասէ . ես մինչեւ 'ի մեծ հինգշաբաթն ոչ գնամ առ ոք . և ոչ ընդունիմ զոք առ իս :

Իսկ Ագադոն բարկացեալ արար ուտեան և նզովեաց զսուրբն Սեւերոս և զԱնթիմոս, և զԹէոդորոս, և զԸօրղորաւ. և դաւանեաց երկու բնութիւն. և առ ժամայն եհաս բարկութիւն Տեառն ՚ի վերաց նորա և Թանձրացաւ լեզու նորա և ոչ տանէր բերանն և եհան արտաքս. և երեք անգամ կտրեցին բժիշկքն զԹանձրութիւն նորա և ոչ դադարէր կեցն. և դառնագոյն տանջեաց զնա զաւուրս սուրբ պահոցն. և ՚ի մեծի հինգ շաբաթուն սատակեցաւ չարապէս :

Իսկ Թոյլ Թագաւորն այլ ինչ ոչ տրար .
բայց միայն զև եբարձ զհրամանն սպանման
անխժողայն զՔաղկեդոնի ժողովն . և գնա-
ցին սուրբքն յիւրաքանչիւր տեղիս :

Ըստ յայտնեցաւ. նշխարք սրբոյն Սարի
նեայ ՚ի գաւառիւն Լնտիոքու ՚ի Ղանդա
րիս ⁽¹⁾ գիւղն, և էր անփուտ. և ամենայն
մարմինն վէրք, և մածեալ ընդ տախտակսն,
և բերաւ յԼնտիոք: Եւ բազում բժշկու-
թիւնն եղեւ ՚ի փառս Վրիստոսի:

(1) ሆኖ ያገኘው 'ኮ ጸሐፊዎች ሆኑ

Օգյսու աւուրբք⁽¹⁾ ելին Պարսիկք 'ի Սիւ
ջադեոս, և գերեցին մինչեւ 'ի Հալապ և
յՆնոիդք կոմակարութեամբ. մինչեւ տա-
րան զկնի սիւնս կոծս :

Եւ գնացին Հռովմայեցիք և առին զվը-
րէժն գերերով զաշխարհն Պարսից :

Եւ զհետ նոցա ել խորով արքայն Պար-
սից անձամբ, և քակեաց զՆնոիդք. և գե-
րեաց զԵրուճ. և ոչ կարաց առնուլ զԵր-
հայ, և գնաց :

Եւ աւուրս յայսոսիկ առաքեցան 'ի Կոս-
տանդնուպօլիս եպիսկոպոսք երկու քաղկե-
դոնիկք, գտեալք յարուագիտութեան, Եւ
տոյի և Դիքսանդրոս. և եհատ զերանս
նոցա Թադաւորն, և հանեալ 'ի ձող եցոյց
քաղաքին և աղաղակէր մունետիկն, թէ այս
է դատաստանն այնպիսի գործողացն : Եւ
կատարեցաւ բան առաքելոյն թէ որովհե-
տեւ ոչ ընտրեցին զՆոտուած ունեւ 'ի գի-
տութիւն, մատնեաց զնոսա յանարժան
գործս :

Ի հնգեթասան ամին Եւստիանեայ ե-
լին Պարսք և գերեցին զՆիմիտոն⁽²⁾. և զկա-

(1) Մի օրի. ունի 'ի լատինս. Հռովմայեցիք զՊարսիկքն :
զիցյսու ժամանակից Պարս. (2) Մի օրի. զՄիտոն :
սիկք գերեցին զՀալապ, եւ

լանիկոն (1) . և զՊելիայ քակեցին . և հանին
անտի զսուրբ նշխարն Բաբոսի , և զոսկին օր
'ի տապանն սրբոյն Սարգսի . զժարդն քակե-
ցին առին , և տարան յաշխարհն իւրեանց :

ԳԼՈՒԽ ԺԶ .

Յաղագս որ յուժ հարիւր քառասուն թուին Ասորաց
եղեւ հրաշք անհաւատալի . և զկնի եղեւ մահաբաժամ
որ բնաւ չէր լեալ : Եւ եղեւ սով և շարժ քառասուն օր :

Ի յուժ հարիւր քառասուն և ուժ
թուին Նորոց եղեւ հրաշք 'ի վեր քան
զհաւատալ . թէ ոչ էի գտեալ բազում գրգ-
չաց գրեալ , և ոչ ես կարէի գրել . իսուարե-
ցաւ արեգակն տասն և ուժ ամիս , զերեք ժա-
մրն յաւուրն լոյս տայր , և զայն որպէս ոչ տիւ
և ոչ գիշեր . և ոչ հասան պատուէք տարւոյն .
այնորիկ . և ամենայն երկիր եղեւ իբրեւ
զբազմօրեայ հիւանդ :

Եւ զկնի այնորիկ եղեւ մահաբաժամ
որ բնաւ չէր լեալ : Եւ նախ սկսաւ 'ի կառ
տանդնուսօլիս , և մեռան առաջին օրն հինգ
հազար . և միւս օրն տասն հազար . և յեր-

(1) Մի օրի . կալանիկոն :

քորդ աւուրն հնգեասան հազար . և չոր-
քորդու մն աւուր տասն և տխ հազար . զի
ճգիք (եդ) թագաւորն համարաղս առ դրան
քաղաքին , և թուեցին մինչեւ երեք հա-
զիւր հազար յաւուրն մեռանել :

Եւ յախ սկսաւ յաղքատսն , ապա 'ի մեծա-
ւառնսն և յիշխանսն և 'ի տուն թագաւորին .
նախ 'ի մէջ ձեռացն բուշո երեւէր . և
այն էր նշանն և այլ ոչ կարէր փոխել զտոն
և ուռնոյր ցտղքն և պատասուէր և երթայր
շարաւն . և քառասուն գահեկան առնոյր
մարդ որ հանէր մեռեալ մի 'ի քաղաքէն . որ
և 'ի տանին բաղում . ահագամ անկանէր եւ
մեռանէր : Եւ էր զի մահանէր որ 'ի տուն
հասեալ 'ի մարդկանէ և դատարկացեալ , և
լի գանձիւք . և բառնայր 'ի գանձուցն ըստ
կարի . և յերկնսն ընդ դուռն՝ անկանէր և
մեռանէր . և ախան ըմկենալ 'ի ծովն ընդ
դիմիւսնսն և դարձեալ ձգէր (արօայքս) 'ի
քաղաքն . և հոռեցաւ քաղաքն և ձգեցաւ
մահ ընդ երկիր սմենայն :

Եւ յերկիրն Եգիպտոսի ջնջեցաւ քաղաք
մի և մնացին միայն եւթն արք և յողայ մի .
որ և 'ի գնալն նոցա ընդ քաղաքամէջն երե-
ւեցաւ նոցա հրեշտակ տեառն որ կոտորէրն .
և մեռան գարձեալ նորին արքն եւթանեքին ,

և լայր տղայն . և հրեշտակ տեսան բուռն
եհար զմանկանէն և եհան ՚ի քաղաքէն և ա-
սէ . մի լար , զի բարկութիւնս Տեառն յաղա-
գքս չարութեան հերձուածոյ է և մեղաց . և
երեւեցաւ հրեշտակն (Տեառն) տղայոցն ՚ի
կերպարանս ծերոյ :

Իսկ յերկիրն Փղշտացւոց ՚ի քաղաք մի ե-
րեւեցան դեւք և ասեն . թէ կամիք ասրել
(՚ի մահուանէ) , գտանէք յանգս ձեր պառ-
կեր մի պղնձի , երկրպագեցէք նմա . և եր-
թեալ շրջեցան և գտին զպատկերն , և բե-
րեալ ՚ի քաղաքն պատուեցին . և մեռան առ-
հասպակ , և ոչ մնաց մի ՚ի նոցանէ :

Իսց քաղաքն Հեմս խնայեցաւ . զի ապա-
ւինեցաւ ՚ի բարեխօսութիւն Սկրտչին (Յով-
հաննու . զի անդ կայ գլուխ նորա :

Ի տաան և իններորդ ամին (Յուստիա-
նեայ բարբարոսն առին զՀռովմ և աւերե-
ցին : Եւ ՚ի սոյն ժամանակ կատարեցաւ սուր-
բըն Սեւերիանոս յՂեքսանդրիայ :

Իսկ յԱնտիոք էր պատրիարք ուղղափա-
ռաց սուրբ ձգնաւորն Սարգիս . յորում ժա-
մանակի այրեցաւ փանք սրբոյն Սիմէոնի յԱն-
տիոք . և թագաւոր եղեւ ՚ի բնակչաց :

Ի քսան երեքերորդ ամին (Յուստիա-
նեայ գետն Տարսոնի ապականեաց զքաղա-

քնն. և ՚ի շարժմանէ կործանեցաւ | ատիկն. և մեռան եւթն հազար սոր : Եւ կէս քաղաքին Պանտուպոլի ընկզմեցաւ . և կենդանայն իջին ՚ի խորս բնակիչքն : Եւ յետ աւուրց լսելի լինէր հեծումն և մռնչումն : Ինկղմեցան և ՚ի Փիւնիկէ Տրապոլիս և Պիլաս⁽¹⁾ և Տրուվաս : Եւ յայնպէս կործանեցաւ քաղաքն Վալիլեացւոց և գնաց ծովն ՚ի ներքս միշտ երկու . և մնացին նաւք ՚ի ցամաքի :

Ի սոյն ժամանակս առին Պարսիկք ըզՎադարտոս , և ամրացուցին . և գնացեալ զօրն Հռովմայեցւոց պաշարեաց զնա զեւթնամ , և առին դարձեալ :

Եւ այսու ժամանակօք եղեւ սով սաստիկ . մինչ զի ուտէր մարդ հինգ հինգ լիտր հաց և ուռնոյր , և ոչ յագենայր . և եղեւ ահաւանաց մահ զերկուս ամս ընդ ամենայն երկիր . և պակասեաց վաստակ եղին : Եւ եղեւ շարժ ՚ի Կոստանդնուպոլիս դքսաւսուսն օր . և բազմութիւնք տանց եղեւ գերեզման բնակչացն . և տապալեցան եկեղեցիք :

Եւ յերեսներբայդ ամի Յուստիանեայ երկու պաքիպքն Կոստանդնուպոլիս' ան , կան շինեալքն ՚ի Կոստանդիանոսէ եւ ՚ի Թէոդոսէ : Եւ բիկոն քաղաք տաան օր շաբ

(1) Երկու օրի . Պիլաս :

մեցաւ իբրեւ զտերեւ. և յետոյ շրջեցաւ :

Յայսմ ժամանակի էր սուրբն Յակովբ Կուրդնեկարն կոչեցեալ : Եւ առաքեալ թափաւորն Արաբկաց քրիստոնէից Հերեթն առ Յուստիանոս մեղադրանս ասելով. ընդէր ապականեցիք զաշխարհ Վաղկեդոնի ժողովոյն . և արարիք զԱրքողաթիւնն չորսորդութիւն :

Իսկ Յուստիանոս յղեաց առ նա արտակեալս գրոց հասկացուցանել նմա զորպէսն . որ և ՚ի տեսանելն զնոսա Հերեթն աւէ . եթէ և դուք յաշակերտաց նդովեալ ժողովոյն էք , ես ոչ ոյջունեմ զձեզ . և նուրա ասեն ընդէր հրամայեցեր թագաւորութիւնդ այդպիսի բանս , և նդովեցեր վեց հարիւր երեսուն և վեց սուրբս՝ որ թէ աշխարհականք էին ծանր էր , թող թէ առաջնորդք եկեղեցւոյ . և ասէ թագաւորն ես անպէտ եմ գրոց և քարբարոս . բայց առաջէք ինձ թէ ՚ի հազարաց կերակուրս անկանիցի մուկն մի , պղծի թէ ոչ . ասեն պրդծի աչո՛ . և պատասխանեաց թագաւորն . և զիարդ ոչ պղծէր զվեց հարիւր երեսուն և վեց արմատմարն ի եւոնի , որ ՚ի հրեւթիւն դարձոյց զքրիստոնէութիւնս . և աւճաչեցին յոյժ :

Եւ յետ աւուրց ասնն յԹագաւորն հրամայեցէք պատարագ տեսանել զմերն և հաղորդիլ ՚ի մէնջ. և ասէ արքայն մեք ոչ հաղորդիմք ՚ի ձէնջ և ոչ հաղորդեմք զձեզ. և ՚ի ժամ ճաշուն հրամայեաց տալ նոցա միս անսուրբ իշու և ուղտու. և ասնն մեք ոչ պղծիմք սոքօք. և արքայն ասաց մեք զիւրդ ոչ պղծիմք ուտելով զմիս մարդոյ, զի այդ և է պատարագն ձեր (1). և արձալեաց զնոսա լի ամօթով:

Յայնժամ մեռաւ Թէոգորայ Թագուհին ուղղափառ հաւատով, և Թաղեցին զնա Լնթիմոս և Թէոգորոս պատրիարքունք:

Եւ ՚ի ժամանակս Յուստիանեայ յայտնեցան հերձուածք այսոքիկ:

Ա. Հատեալք ՚ի Սանիքեցւոյ որք եկին ՚ի Պարսից կերպիւ արեղայից. և արեամբ սպիտակ հաւու. և սուպնեալ տղայոյ հաղորդին ՚ի տարւոջն միանգամ, և առնեն զճրագործութիւն Սանիքեցւոցն:

Բ. Յովհաննէս յԿիեմիոյ, որ նիւթ ասէր զԵստուած որպէս տարր ինչ:

Գ. Ստեփաննոս Իււհայեցի, որ զտանէ

(1) Մի օրի. զի այս է և զիւրդ և է պատրիարքն ձեր պատարագն ձեր: Մի օրի:

ջանք մեղուցելոցն նոյնչափ աւուրբք ասէր
և ապա հաւասարիլ արդարոյն :

Դ. Յուլիանէ Ղլեկառնացին, որ ասէր
Քրիստոսի առեալ զանմեղ մարմինն Ղդա-
մայ որ յառաջ քան զյանցանն . զոր յանդի-
մանեաց սուրբն Սեւերոս, ասելով թէ Ղ-
գամ կրկին է . նախ անխառնուածն և զկնի
խառնեալն յապականացութեան : Լրդ տէ-
րն զխառնեալն էառ, և աստուածացոյց
անապական գործելով . բայց նա ոչ զըն-
ցաւ :

Ե. Յովհաննէս տրիթացին, որ երեք բը-
նութիւն ասէր զաստուածութիւնն . և ա-
շակերտ էր սա Սամուէլի ռասլացւոյն . զսա
կոչեաց Յուստիանոս առ ինքն . և լուեալ
զհերձուած նորա հալածեաց : Սա արար
գրեանս՝ վկայութիւն որսալով յԱստուա-
շունչ գրոյց՝ իւրում աղանդին :

Զ. Փոտինոս⁽¹⁾ անտիոքացին՝ սա երեք
բնութիւն ասէր զաստուածութիւնն . ա-
րար և սա գրեան :

Է. Թէոդորոս Կապպադովկացին որ ըզ-
նոյն ասէր թէ Քրիստոսի Աստուածութիւ-
նն ոչ է Հօր :

(1) Մի օրի . Տուփինոս : Ժի օրի . Ուփեինոս :

Ը. Լժանասիրոս որդի դատերն թէ ու
դորայ թագուհւոյ . սա զՅովհաննիսի աւ
ղանդն հաստատէր : Լիւկանոն Տարսոնի եւ
պիսկոպոս , և Սեգէն Սելեւկիոյ ղնոյն աճեւ
ցուցին երեք բնութիւն ասելով Քրիստոսի
Լժտուծոյ :

Թ. Լժբիպոս Կոստանդնուպօլսի , ղնոյնն
ասաց . թէ որ երեք անձանցն յատուկ բը
նութիւն ոչ ասէ երեք , նա հրեայ է և հա
կառակ ուղղափառութեան :

Հայնմ ժամանակի եկն Հերեթն թագաւ
ւոր առ Հռատիանոս , և ունէր գիր ուղիղ հա
ւատոյ զարեւելեան եպիսկոպոսաց , զՀայոց
մեծաց և զՀակովբայ Կուրդնկարին և զԱ
ղեքսանդրու պատրիարքին . և եցոյց յար
քունիսն և ասաց . որ ոչ ձեռնագրէ աստ ,
ոչ է Քրիստոնեայ . և հրաժարեցին յորովք :

Լիւ բարկացաւ Հերեթն Հռատիանեայ ,
և ասէ ցնա . ապշեալ և յիմարեալ ոչ գիւ
տես թէ այս ամենայն ապականութիւնք
երկրի վասն չար ժողովոյն է . և ընդէր ոչ
բառնաս ղնա , զի լիցի խաղաղութիւն (եր
կրի) ՚ի Տեառնէ :

Լիւ ասէ ցնա Հռատիանոս . վասն քո եւ
րեսայ կալցին ախորժողքն (1) զուղղափա

(1) Երկու օրի . ուղղափառքն :

առւթիւն յայտնապէս, և համարձակեալք ընցին. և այլ ինչ մի նեղեր զմեզ:

Լյա կոչեաց Հերեթն եպիսկոպոսս ուղղափառս. և ետ ձեռնադրել պատրիարքունքս ուղղափառացն, որք իցեն ՚ի Խոստան գնուպօլիս և յԱնտիք և յԱղեքսանդր և յԱրուսաղէմ. և առսքեաց զնոսա անդ պառնալեաց թղթովք, թէ որ նեղեսցէ ըզնոսա (կամ նզովեսցէ): Եւ ցնաց ինքն յաթուռ իւր:

Բայց զի համարձակեցան ՚ի բանի աստ ուղղափառքն և ասէին ընդ Վաղկեդոնիկան, թէ գուք զԵստորին աւելք, և զԹէօդօրիտին և զԹէօգարին. լուաւ Յուստիանոս և արար ժողով պատասխանի առնել իրացն. և պատրիարկուքն էին այսոքիկ. ՚Իմնաս՝ լ'նտիգրու. լ'պոլինար՝ լ'աղեքսանդրի. Եւտիքէս՝ Խոստանգնուպօլի. լ'աքիլոս՝ Հռովմայ. որ կացք ՚ի Խոստանգնուպօլիս ՚ի Վաղկեթ, որ և ամբարտաւանեալ ոչ գայր ՚ի ժողովն. և հազիւ բերին զնա. և արարեալ քննութիւն գրոց, նզովից արժանի դատեցան որք լ'եստորի հաւանին կամ լ'ամուեստացւոցն կամ Տարսոնացւոցն. և եթէ նորին իսկ նզովեալք են:

Իսկ լ'աքիլոս ասէ զկնի հարիւր երե-

տուն ամի ոչ է մարթ անիծանել զգովելիսն
Թուեցեալ առաջնոցն . և խափանեցաւ ա-
ռաջորդութիւնն և գնացին :

Իսկ Պատկոս աշակերտն (Զաւիանեաց
յանդիմանեալ 'ի բազմաց' ոչ զղնացաւ . ըզ-
սա աղաչէր ժողովուրդն իւր զի արասցէ
իւր փոխանորդ . և նա ասաց եւ միայն զի-
սորդ արարից եպիսկոպոս . երեք պարտէ
լինել ձեռնադրութեան եպիսկոպոսի :

Իսկ յորժամ մեռաւ, զձեռն մեռելոյն ա-
ռանց կենդանի եպիսկոպոսն եգին 'ի վե-
րայ Ստրատոսի, և արարին եպիսկոպոս . և
նա ձեռնադրեաց տասն եպիսկոպոս . և աւ-
ռաքեաց ընդ ամենայն երկիր տարածել զա-
ղանդն :

Եւ ոմն 'ի նոցանէ Սարգիս անուն գնաց
յերկիրն Քամիրայ, և աշակերտեաց զգա-
ղումն . և արար նոցա եպիսկոպոս Մովսէս
անուն, որ և զկնի երեք ամի մեռաւ : Եւ
զսուրբն Սեւերիանոս զքայսրտեն նոքա, թէ
զՔրիստոսի մարմինն ապականացու ասէր .
այլ սուրբն անպարտ է աստի, զի նա ասէր
թէ զապականացու բնութիւնս մեր էաւ .
և անապական գործեաց : Եւ նոքա ասեն
թէ յորովայնէ կուսին անչարչարելի մարմին
էաւ և անմահ, և չարչարանքն և մահն

կերպարանօք 'է, և ոչ ճշմարտութեամբ ։
 Վնաց ոմն 'ի նոցանէ յԱլեքսանդրիա . և
 խառնեցան 'ի նմա այլ եւս աղանդք Պոն-
 տայիք և լաւինացիք ⁽¹⁾, և ձեռնադրեցին
 աղանդին պատրիարք . և նա արար բազում
 եպիսկոպոս . և ցրուեաց ընդ ամենայն երկիրս ։

Ս'ի ոմն 'ի նոցանէ չոգաւ զհիւսիսիւ և
 յարեւելս . և եկն յԱլքուոնն ⁽²⁾ և ել 'ի Հայս .
 և ոչ ընկալան զնա . այլ առաքեցին թուղթ
 առ թէոդորոս պատրիարքն Նսիդքու . ե-
 թէ դուք զինչ ասէք այսմ աղանդոյ , տայք
 ողջոյն թէ ոչ . և նա կատարեալ էր զկեա-
 նըս իւր ։ Բայց յաշակերտաց նորա լուան
 զճշմարիտն և հալածեցին զնոսա . Բայց 'ի լիւ
 պպադովկիայ բազումք խաբեցան 'ի նոցանէ ։

Եւսն ոմանք թէ և 'ի մասնէ 'ի Հայոց
 սոկաւք հաւանեցան առ ժամանակ ինչ մին
 չեւ 'ի կատարելոցն իւրեանց սաստեալք և
 զեն , և 'ի բաց կացին ։

Յուստիանոս թագաւոր կամեցաւ նորո-
 գել զեկեղեցին Առաքելոցն և զուսպանա-
 տունն թագաւորացն . և գտան երիս տապա-
 նըս Արճափակս ⁽³⁾ , և գիր 'ի վերայ նոցա .

(1) Մի օրի . Լաւինացիք :
 Մի օրի Լանինտացիք ։

(2) Երկու օրի . յԱլքուոնն

(3) Մի օրի 'ի լուսնի լոյս
 գտին զնշխարս առաքելոցն ։

տուրք լ'նդրէաս, սուրք լ'ուկաս, սուրք Տիմոթէոս. և խնդաց քաղաքն ընդ գիւտ առաքելոցն և փառաւորեցին զլ'ստուած :

Եւս և լ'ստոնոս որ ՚ի Լիեսարիա Պապեռ տինացւոց առաքեաց աջոյ ձեռն մի յանուն Եովհաննու Սկրուզին, և եղեւ կարծիք վաւրն նորա. ժակայն պատուեցաւ ոսկեղէն յարկօք և ակամբք :

Իսկ Եուստիանոս շինեաց երկստասան վանք և եկեղեցիս իննասուն և վեց. և ոչ դա գարեաց ՚ի Ժամանակս իւր յաղքատանոցս և ՚ի հիւրանոցս շինելոյ. լ'ստի սկսանի թղուական Հացոց :

ԳԼՈՒԽ ԺԵ.

Յողագոս որ յուր հարիւր եւթանասուն և մի թուին Եստուրոց, և Ամթայ պատուհասին :

Ի յուրմն հարիւր եւթանասուն և մի թուին լ'տորոց սկսաւ թուականն Հացոց, յերեանեցորդ չորրորդ ամին Եուստիանեայ, առ տէր լ'երսիսիւ հայրապետիւ, ՚ի Թագաւորութեանն Պարսից Խոսրովու. լ'յլք առ Սովսիսիւ կաթուղիկոսիւ առեն

գինի քառասուն ամի հարսմանն մերոյ վա-
սըն աղմկին Վաղէկդոնի :

Իւարուք և վասն ցաամանն Վիթ⁽¹⁾
քաղաքի որ կրեաց ՚ի վեր քան զսոփրափան
պատուհաս քանդի սւթն ամ սով կրեաց ,
և տարի մի հարան ՚ի դիւայ առ հասարակ,
և թափեցան ի խեբսց . և կորուսին զբանա-
կանութիւն , հաջէին իբրեւ զունս և մեք-
կանային առաջի միմեանց . և զսուս և զքա-
տացուածս իւրեանց , ոչ ճանաչէին . և ՚ի
միմեանցն ալ պատկառէին . և շնային ընդ կա-
նայս ՚ի հրապարակս և յեկեղեցիս . և ողոր-
մէին նոցա մերձակայ գաւառքն . և երթա-
լին և զգուշանային նոցա , և աղօթէին
վասն նոցա . և ոչ դադարեաց չարն մինչեւ
ի լուլ ամին , և ապա զգաստացան : Եւ ՚ի
զգաստութիւն⁽²⁾ եկեալ պատկառէին և ա-
մաչէին , և զգեցան սեռաւ . և գնացին յԱշ-
րուսաղէմ և յայլ նուիրեալ տեղիս և ապաշ-
խարեցին . և անկաւ ինոսա մահոտարաժամ ,
և մեռան ի սակաւ աւուրս անձինս երե-
սուն և վեց հազար :

Իսկ թագաւորն Յուստիանոս մեծարէր

(1) Մի օրի . ունի ՚ի լուսնի
քն . ՅԱմիթ գիւղաքորեալ
հով լինէր .

(2) Երկու օրի ՚ի զգացու-
թիւնս :

գժողովն Վաղկեդոնի, բայց զթուղթն չի բաժանալ ուռհայեցւոյն ոչ ընդունէր. և ոչ հաւատալը աստուծոյն թէ ընկալան ժողովն Վաղկեդոնի: Իսկ յարժամ աստուգեաց 'ի Վաղիքէն չեղման պատուէն որ ասաց այժմ ընկալան, և ընդունելի է, յոուն յարեաւ զայրացմամբ (1) և ասաց երիցս. հեռի եղէց և հեռի եմ յայդմ գաւառութենէ. և եղիցի նզովեալ: Եւ զայս առաջեալ հրաժարեաց 'ի նմանէ:

Ինչոյ խոտորեցաւ. 'ի հակառակն, և ընկալաւ զձեռնալեզու հերձուածն, և գրեաց առ Վթանաս պատրիարքն Նստիւքայ ժողովառնել և տեսանել զիրն. և ժողովեցան յՆստիք հարիւր իննսուն և հինգ եպիսկոպոսք և նզովեցին զՅուստիանէ. և գրեցին առ Թադաւորն զոր արարին, և յերկուց ազանդից սրբեցաւ Թադաւորն. և մեռաւ ուղղափառութեամբ Թադաւորեալ ամս երեւոսն և ութ և ամիսս եւթն:

Եւ ոմն իմաստուն և սքանչելի այր պատմեաց եթէ տեսանէի տեսիլ. դաշտ մի ընդարձակ, և 'ի մէջ նորս հնոց բորբոքեալ անլոյս հրով. և դողայի յոյժ. և ասենցիս այժմ տեղի տանջանաց Յուստիանոսի էր, բայց

(1). Մի օրի, զարմացմամբ:

ողորմութիւնն իւր և եկեղեցապատիւ բառքն ոչ եթող զնա հերձուածող մեռանել և գալ յայս տեղի տանջանաց, և անգ յիշեացի յեկեղեցիս ուղղափառաց :

(Յիտ նորա թագաւորեաց քեռորդին իւր (Յուստիանոս թրակացի . և էր այր պատերազմող և ահարկու . և խոյս ետուն ամենայն չարագործքն յերեսաց նորա . բայց յաւէին ոտք նորա : Առ տա եկին արքա րուեստաւորք 'ի () ամրոնէ և 'ի () անգոնէ , որ օծանէին զանձինս և վառէին հրով փայտրս և ելանէին 'ի վերայ և ոչ այրէին : (Յուռաջին ամին սորա երեւեցաւ հուր բորբոքեալ⁽¹⁾ յօդդ 'ի կողմ հիւսիսի այնպէս ահագին , մինչ զի բազումք 'ի տեպենէն մեռան . և բերէր օդն քարտեղ այրեցած⁽²⁾ , և ժողովեցին յսլովք 'ի զամբիլս , և զահի հարաւ երկիր :

Այլ յինն ժամ աւուրն ել ամբ միգախաւուն , և 'ի նմա խաչ մի կազմեալ 'ի լուսոյ : Այլ տեսեալ բազմութեանն որ 'ի Նուստանդնուպօլիս , առէին . տէր ողորմեա՛ ըստ մեծի ողորմութեան քո :

(1) Մի օրի. անի Դուռն
զն հուր յերկնից և այլ նշ-
շանք 'ի կոտորածն ուղղաւ :

(2) Մի օրի. յաւելս և փայտ
այրեցած :

Եւ ասէ պատրիարքն ցթագաւորն մի
երկնչիւր . պատուեաց զքեզ տէր երեւմամբ
խաչի որպէս զմեծն Կաստանդիանոս . և արդ-
ընդէք ոչ կարօտիս և առաքես յԱփրեմիէս
քաղաք Նորսց և բերեն անդի զխաչն տե-
րաւնական . և առաքեաց թագաւորն զօրս և
զօրագլուխս , և առին զնա հազիւ անաթ և
բերին յԱնտիոք . և նոքա եւս ընդգիմնացան,
զի մի տացեն զխաչն պարծանք և պահա-
պան աշխարհին տանել յերկրէ անաթ : Եւ
զկնի յորով հակառակութեան հառին զնա
սղոցաւ ընդ մէջն , և թողին անդէն զհա-
ւասարորդն . և զկէս նորա առին և տարան :

Եւ եւ ընդ առաջ նորա թագաւորն և
ամենայն քաղաքն , և տարան զնա և եղին
ի մեծ եկեղեցւոյն մեծաւ պատուով :

(Հայնմ ժամանակի ինդրեցին Հայք յօգ-
նութիւն ՚ի Հուսսիանեաց , զի մի տացեն
հարկս Պարսից . և ետ նոցա զօրս և ընդդի-
մացան Պարսից , և կոտորեցին զօրս նոցա :

Եւ առաքեաց իտորով թագաւորն Պար-
սից . աս (Հուսսիանոս . և ասէ . ասէր . քա-
հարկն հայոց դու թէ ցաւես վստն նոցա ,
և թէ ոչ թող զնոսս կալ ՚ի հնազանդու-
թեան իւրեանց . և լուաւ ընդդէմ ուս-
տասխանի :

Օ՞րնչ կայ ասէ քո և քրիստոնէից . և անգիտանաւս եթէ 'ի ձեռն Հայոց այսրէն առնում զ(1)՝ ծբին և զոր ինչ ունիս 'ի (1) իջ գետաց . և երկեաւ խտրով և լռեաց :

Օյսու աւուրբբ էառ հրաման 'ի թա գաւորէն (Հովհաննէս Պատրիկն խօսել ընդ Հայս և ընդ Նորիս յաղագս հաւատոյ և եկին 'ի Վալանիկէ , և խօսեցան ընդ (Հա կովբ Կուրդնկարն . և եղեւ ժողով մեծ (2) Լ կամէր Պատրիկն տալ ընդունել զան ուրբ ժողովն Քաղկեդոնի , և քամահե ցին զբանիւք (1) նորա և ոչ լուաւ նմա :

Բայց (Հովհաննէս Եպիսկոպոս Սարմա տոյ մարդ պիղծ և ապականիչ եգիր 'ի կա մրս թագաւորին կռուել ընդ ուղղափառ սրն . և առնու զաթառ նոցա և զեկեղեցիս և զհամարձակութիւն . և մատնել կապա նաց և տանջանաց և մահու եթէ ոչ գաւանեն զնոցայն . սր եղեւ իսկ յետ քառա սուն ամիաքսորանաց (2) և հալածանացն մեր և շրջէին Եպիսկոպոսք հանդերձ զօրաւո նօք սաւսերաւորօք , և զհաւանեալն կրկին մկրտէին և եկեղեցականն ձեռնադրէին . և զոչ հաւանեալն պէս պէս տանջանօք բա :

(1) Ոմանք՝ բանիւք : (2) Եպիսկոպոսք .

(2) Երկու օրի , գագաթի .

զանաւանէին և յաքսոդս և ՚ի բանտս ասպին :
 Իշ. ցաւէր երկիր ծանր ազնեալիք, զորս ոչ
 կարեմ ընդ գրով արկանել զանցս շարչարա-
 նացն, զոր կրեաց սուրբ եկեղեցի :

Իսկ զկնի հազարաց և բիւրուց սպանա-
 նելոյն հրամանաւ շարին Յովհաննիսի որ
 եղաւ պատրիարք Կոստանդնուպոլսի, ասորո-
 կացաւ Թագաւորն, և խոցտէր սիրա նա-
 րա : Իշ. ասայ ընդ ամօրէնն Յովհաննէս,
 ասոյեա քնն գրալ ղսոստովանութիւն քս.
 և նա յաղաղէր զքանն և ասէր ցթագաւո-
 րն. զի՛ էքեզ սյդ. եզաք ՚ի բանալի զայրն
 հռչակաւոր զ(Յովհաննէս. եթէ զնա կա-
 րեմք ՚ի հաւան անել՝ բարձրանայ Թագա-
 ւորութիւն քո աննմանն ամենայն Թագա-
 ւորաց : Իշ. առսքեցին առ նա Թագաւորն
 և զատորիարքն պատգամաւորս քարոմ ա-
 ղաչանօք. զի եղի ՚ի բանտէ և արասցէ խա-
 ղաղութիւն անդամացն Քրիստոսի, գաւա-
 նելով զչորոցով ժպսին, և սպազին զայս
 բազում անգամ. և նա անխիւք գարծու-
 ցանէր զգաւագամաւորսն : Իշ. էր նա ՚ի գի-
 ջնն բանտի, և տրորէին ժառմիք նորա ՚ի
 պէս պէս ցաւոց գլխայ և ստից և ամենայն
 տկերաց. և եռային ⁽¹⁾ ՚ի նա որդուք, ոջիւք

(1) Բճանք՝ եռային :

և բողբոսք և պահէին զդռուն նորա , և ոչ ոք մտանէր առ նա . և ճանճք և պիծակք կեղեքէին զնա , և նա դռնութեամբ փառաւ որէր զԱստուած :

Իսկ զինի բազում աւուրց եմուտ առ նա երիտասարդ ⁽¹⁾ մի աւզլափառ , և խնդրող արօթից . համբուրեաց զնա և լուաց ՚ի վիրաց անտի . և զգեցոյց զնա և մխիթարեաց . և եդ առաջի նորա կերակուր ⁽²⁾ և գինի աւելց . և եկեր և արք և բերկրեցաւ յոյժ ծերուն . և զառուրս ութ այնպէս առնէր և օրհնէր զնա . և գոհանայք զեմանէ : Եւ երիտասարդն օր ըստ օրէ քաջալերէր զնա ի մաստուն բանիւք ՚ի վկայութենէ գրոց . երանի ասէ համբերողաց իբրեւ զ()որ , և ըդ ՚Իանիէլ . և դովաւ բոլորին պսակք նահաւսակաց և որ ինչ ամենայն գիրս գրեալ է բանայր նմա . զարմանայր ասորբն , և ասէ յնա . օրհնեալ ես դու որդեակ զի հանգուցեր զիս և ուստի է քեզ այդ իմաստութիւնն ՚ի տըզայութեանդ զոր ես ծերութեամբ իմ ոչ գիտեմ . օրհնեալ է Հոգին Աստուած , որ խօսի ՚ի քեզ :

Եւ յետ այսորիկ եկն առ նա արքեպիս

(1) Մի օրի ունի ՚ի լուսն առ Պատրիարքն :
 քն . Բրիտան եկն ՚ի զեգանն (2) Մի գրի : անգրն :

կապուս պատրիարքին և ասէ ցնա . Հայր սուրբ շատ է լուր արդ , և լեր առաջնորդ խաղաղութեան : Եւ ասէ ցնա . որդիք սաւ տանայի զիսորդ ոչ ամաչէք . Վրիստոս լու տուած մի իննայեայէ 'ի ձեզ . զի եթէ ճշմարիտք էիք . ամաչել արժան էր զինի այոքան դառնութեան զոր արարիք եկեղեցւոյ . Թող թէ հերետիկոսք և չարափառք և ասելիք լստուծոյ . և նա գնաց և պատմեաց զամենայն ասացեալն թագաւորին և պատրիարքին :

Իսկ երիտասարդն համբուրեաց զծերն և ասաց , որչ մնա հայր զի երանես աստի և լուսաւորես զբաղումս , որ էր ինքն Վրիստոս մխիթարիչն պատանի և զայս ասացեալ ծածկեցաւ 'ի նմանէ :

Եւ նոյն ժամայն եկին զինուորք և հանին զՆովհաննէս հրամանաւ թագաւորին և պատրիարքին . և տարան ընկեցին զնա 'ի կղզի մի բարբարոս մնացեալ 'ի կռապաշտութեան . զոր զամենեսեան լուսաւորեաց նշանօք և արսւեառիւք և բանիւք վարդապետութեամբ բազում բիւրս ⁽¹⁾ արանց մը կրտեալ 'ի փառս Վրիստոսի լստուծոյ մերոյ :

Յետ այսորիկ իննդրեաց դարձեալ թա-

(1) Մի օրի . ունի . ԸՃ բիւրս : Մի օրի . ԻԸՃ բիւրս :

գաւորն զդաւանաւթիւնն Վաղեղդոնի գը-
բով. և ետ ցնա պատվարքն :

Եւ հառաչեաց Թագաւորն և ասէ աւանդ
դուր սպանելոյն , Եւտաորին է սցս ազանդ :
և ընկէց յաթուոյ զպատրիարքն . և հալա-
ծեաց զնա նախառանօք . և ամէ ցլ'նառ-
տաս զօրապետն , դարձո վաղվադսկի զուգ-
դափառսն յաթու և 'ի հայրենիս իւրեանց ,
և Վաղեղդոնիքդ բարձցեն զարիւն սպա-
նանելոյն . և մի երեւեոյին երեսաց իմոց
մինչեւ հանգեաց տախաւ մի :

(1) Աստու ժամանակօք ժողովեցան մոգք
և մոգպետք առ Թագաւորն (1) Վարսից . և
ասեն ընդէր ոչ առնես զու նման Թագա-
ւորին (3)ունաց . զի զամենեւեան որք ոչ
հաւանին օրինաց նորա , չարաչար առնջա-
նօք սպանանէ զնոսա . և քանիք են ընդ քս
Թագաւորութեամբդ , որք արհամարհեն
զարեգակն և զհուր , և ներես նոցա :

Եւ յայնմանէ շարժեալ Թագաւորին ան
Թիւս կուտորեաց 'ի քրիստոնէից , և արար
վկայս ճշմարտութեանն :

Եւ առաքեաց 'ի Հացս զնեւ ամդ արուն

(1) Մի օրի ունի 'ի լուսն . բազաշտ էր . և շարքեր
լն . Պոքոից Թագաւորն էջ . զքրիստոնէայան :

կրակի, և հարկ փռնել նոցա 'ի հրապաշտութիւնն :

Իսկ նոքա խնախուսեալք յԱստուած դիմեցին 'ի վերայ նոցա և կոտորեցին զմեզսն և զզօրսն Պարսից :

Եւ մեծ կաթուղիկոս Հայոց չոգաւ 'ի կոտորանդնութիւնս անոքի զօրս յօգնա կանութիւն իւրեանց : Եւ ել քաղաքն աւմենայն ընդ առաջ նորա 'ի պատիւ . և տարան զնա 'ի պատրիարքարանն, և յամեաց անդ զի ոչ էր յատակ զօրն (Յունաց :

Իսկ ժողովուրդք երկրին հայոց երկեան, մի գուցէ խաբլոցի կաթուղիկսն յաղանդաւորացն 'ի պատճառս կարեացն (զօրաց) նոցա : Եւ առաքեցին առնա թուղթ ըզգուշութեան և վարդապետս իմաստունս և ասէն . յԱստուած ապաւինեոցուք և միասցուք զյաւիտենական կեանքն և զհաւատս կենդանիս և աստուածընկալս անցաւոր և անաստուած կենաց . դարձիւր 'ի տուն քո :

Իսկ սուրբ հայրապետն նախ քան զգնալ դեսպանացն կատարեալ էր ուղղափառ հաւատով, և պատուով եդեալ 'ի շիրմի աղափառացն որ անդ հրամանաւ արքային, և ընդ յուսոյն իւրեանց ապրեցան Հայք

աստուծով զօրացեալ 'ի Պարսից և 'ի Քաղ-
կեդոնացւոյն . և եղև մեծ ամբողջիւն
հաւատոյ ուղղափառութեան :

Իսկ Սափիայ Թագուհին սնեալ ուղղա-
փառութեամբ հաղորդէր յԱնդրիասոյ յի-
րիցուէն իւրմէ, և ածեն զնա երբեմն 'ի հա-
ւան զի գնացէ յեկեղեցի Քաղկեդոնաց-
ւոյն : Եւ (իբրեւ) գնաց անդ ամ մի, ե-
րեւեցաւ Մատուածածինն և ասաց, դուռ
տրք ընդէր թողեր զիս և գնացեր ընդ
հերետիկոսն . և (նա) ասէ ցնա . մայր տես-
ալն, ուսն, ուսն ⁽¹⁾ ինձ դաւանութիւն
ճշմարիտ : Եւ ասէ սուրբ կոյսն բաւական
է քեզ ասելն . Հայր և Արդի և Հոգի սուրբ
ողորմեա՛ ինձ . և ոչ երթալ առ Հերետի-
կոսն :

Եւ յովերորդ ամին իւր Յուստիանոս
արար զմօրաքեռ որդին իւր զՍարկիանէ՝
Լիսար . և առաքեաց զզօրն 'ի վերայ Ար-
քնայ . և գնացեալ նորա 'ի Տարայ, առա-
քեաց զզօրն 'ի Պարսս, որք դարձան բա-
զում աւարաւ . և երկեան Պարսիկք յերե-
սաց Սարկիանեայ : Եւ Սարգուանն սր կայր
'ի Աճբին . հնազանդութեամբ և ընծայիւք
յամեցոյց զՍարկիանէ 'ի Տարայ . մինչև ե-

(1) Մի օրի . արա՛ ինձ դաւանութիւն ճշմարիտ :

լից զքաղաքն ռոճկօք . և եհան գրրիստու
նեայսն անտի :

Իսկ ՚ի զատկի տօնին չոգաւ Սարկիանէ
և պատեայ ⁽¹⁾ զՍճբին և նեղեցին յոյժ . և
մերձ էին յառնուլ . և յանկարծ եկն Վիա
կիոս ոմն փոխանակ Սարկիանեայ և եհան
ղնա ՚ի պատուոյն հրամանաւ Թագաւորին .
և տսէր Սարկիանէ . Թոյլ տուր ինձ աւուրս
երկուս և առից զքաղաքս , և ոչ կամեցաւ .
և կարծեայ զօրն եթէ մեռեալ իցէ Թա
գաւորն , և Թողեալ զքաղաքն ցրուեցան :
Իւ պատճառ իրայն եղեւ այսպիսի :

Երկիրն Տաճկաց կային ընդ երկու իշ
խանութեամբ ընդ Պարսից և ընդ քրիստո
նէից . Քրիստոնեայքն Թագաւոր սւնէին
իւրեանց զՍնդուր զորդին Հերիթայ , և
էին բարեկամք և օգնականք Հռովմայեց
ւոցն հայրենեօք սակա Քրիստոնէութեանն :

Երդ Սնդուրն գնաց ՚ի վերայ Պարսից
և գերեաց զերկիրն և գարձաւ . և եկն նու
տաւ ՚ի Տաճկաստան ՚ի բաժնին Պարսից . և
նոքս կարծեցին թէ Թագաւորն Պարսից է .
և ոչ պատրաստեցան , և բաղուիք ելին առ
նա պատարագօք և սպան զնոսա . և տա
րածեցաւ ընդ երկիրն և կոտորեաց և գե

(1) Մի օրի . պարսեայ :

բեայ զնոսա . և ժողովեցան զօրն Պարսից
գնալ յերկիրն Ս'նդուրին :

Եւ խնացեալ Ս'նդուրն առաքեաց առ
Յուստիանոս . և խնդրեաց ոսկի բազում զօ-
րս լարձելոյ ընդդէմ Պարսից :

Եւ յասեաւ Յուստիանոս և գրեաց և
ասաց . եկեսոյես առ Ս'արկիանէ , և տացես
նմա օգնութիւն վասն Ս'ծբնայ . և առ զնա
ընդ քեզ և օրհնեա զերկիր քո . և պատուի-
րեցի նմա տալ քեզ ոսկի (բազում) որչափ
և կամիս : Եւ գրեաց առ Ս'արկիանէ թէ ջա-
նա փութա՛ որտալ զՍ'նդուրն 'ի կորուստ .
և առ զգլուխ նորա և առաքեա ինձ աւել-
ախ :

Եւ 'ի խնամոցն Նոտուծոյ փոխեցան
թուղթքն և տարան զՍ'արկիանեայ թուղթն
առ Ս'նդուրն , և զՍ'նդուրին առ Ս'արկիանէ .
և կարծեաց Յուստիանոս յորժամ լուաւ .
թէ Ս'արկիանէ առաքեաց զթուղթն առ
Ս'նդուրն . և առաքեաց ընկէց զնա 'ի պա-
տուոյն :

Իսկ Ս'նդուրն օրհնեաց զնախատեսաւ
թիւն Նոտուծոյ , զի օգնեաց նմա և կեցոյց .
և գրեաց առ Յուստիանոս զչարութիւն
նորա :

Իսկ Պարսիկքն իբրեւ գիտացին զիրքն ,

Եթէ Սեդուքն ոչ օգնէ Հռովմայեցւոց .
չուան ի վերայ զգրացն Հռովմայեցւոց , և
կոտորեցին զնոսա . և գնացին մինչեւ յԱլե-
սիոք և գերեցին զամենայն Սիջսպետս ոյր
ընդ Հռովմայեցւոյք , և երթեալ նոսան ի
վերայ Տարսուս . զի բազումք զերծեալք ՚ի
զորացն յանդէին անկեալ յամուրս ուրք ե-
կեալ (ելեալ) արասքս ցուցին մեծ քաջու-
թիւնս :

Եւ Պարսիկքն խաբէութեամբ տեղի ե-
տուն որպէս թէ կամիցին պնալ , և աշխու-
տեալ զգրացն (Եւնաց թողին զպարիսպն .
և գնացեալ հանդէէին և ուսեցին հաց . և
գարձան Պարսիկքն և բախեցին զպարիսպն
և յամենայն կողմանց սանդուխս եդեալ մը-
տին ի ներքս և կոտորեցին առ հասարակ .
և գնացին բազում ուրախութեամբ յաշ-
խարհն իւրեանց :

Իսկ Թագաւորն Պարսից խոսրով ընու-
րեաց ի գերեզոցն աղջկունս հինգ հազարք
կուսանս և պանձո բազումս . և առաքեաց
յերկիրն թէ տալացւոց ի թուրքաստան պա-
տարագոս նոցա , և գիր աղաչանաց զի եկեա-
ցեն նմա յօգնականութի պատերազմեց ընդ
Հռովմս և ընդ Հայս և ընդ Տաճկաստան :
Իսկ ի պնայն իւրեանց սրբուհի կուսան

քըն թանային արտասուօք զճանապարհն .
 զի անդամքն Վրիստոսի երթային գէշ գա-
 ղանաց . և խորհեցան կուսանքն ընդ միմեա-
 նրս զոր ինչ առնելոց էին . և իբրեւ հասին
 ՚ի գետն մեծ ասէն ցղօրսն , արարէք ընդ մեզ
 ողորմութիւն , ՚ի բայ գնայէք յաչաց մերոց
 զի լուսացուք ՚ի գետս վասն տօթոյս . և հա-
 ճոյ թուեցաւ բանն առաջի նոցա և գնա-
 ցին հեռագոյնս :

Իսկ իմաստուն կուսանքն հեղին արտօսը
 բազում և եղին ծուներ ասելով , Ետուած
 հարցն մերոց սպանելոց . Վրիստոս որդի Եւ-
 տուծոյ , պսակ և փրկութիւն Վրիստոնէից
 և անախտ փեսայ սրբութեան կուսանաց , եկ
 առ մեզ և տես զհանդէս մեր . և ընկալ ըզ-
 մեզ առ քեզ . և մի տար զգառ ինս քո կե-
 րակուր գաղանաց աղաչանօք մօր քո սնա-
 րատի և բարեխօսութեամբ ամենայն սրբոց
 քոց . և մեր ծնողայն արեանցն հեղմամբ
 առ զքոյսս ՚ի քեզ ապաւէն մեր յիսուս . և
 քեզ փառք յաւիտեանս ամէն : Եւ զայս
 առաջեալ ելին ամենեքեան ՚ի կամուրջն և
 վայթեցան ՚ի գետն մեծ և անհուն ասպըն-
 ջսկան յովիկց գետոց :

Իսկ իմացեալ զօրացն ՚ի ճղփմանէ փա-
 խեան ընդ առաջ նոցա . և զմի զք ոչ գտին

կենդանի և լացին բազում ժամս, և տրումու-
թեամբ դարձան և պատմեցին թագաւորին,
և հիացաւ յոյժ . և ոչ եղեւ նոցա մեղադիր:

Եւտ այսորիկ Եւստախանոս հաշտեցաւ
ընդ պատրիարքին Եովհաննիսի . և լուաւ
բազում դարովանս 'ի Քաղկեդոնացւոցն յա-
ղագոս գաղարեցուցանելոյ զհալածանս ուղ-
ղափառայն . զի ահա ամենայն աշխարհ հա-
ւանեալ էին : Այսն որոյ դարձաւ 'ի չարու-
թիւնն իւր յոյժ առաւելլութեամբ 'ի հա-
լածումն և 'ի մահ աւղղափառացն . զոր գիր
ոչ բառնայ 'ի պատմել, և լսելիք ոչ տանին
զճանրութիւն աղետոյցն՝ զոր արար նա սուրբ
Լիկեղեցւոյ : Այսն որոյ առաքեաց Եւստուած
դեւս չարագոյնս . 'ի թագաւորն և 'ի պատ-
րիարքն և մոլեգնէին . և իբրեւ զուն հաջե-
ին . և իբրեւ զկառու զնկէին , և տանն մա-
տամբ ձեռացն զհերս և զմօրուս ճողէին .
ունէին և այլ ցաւս՝ որ 'ի մահ փութացու-
ցանէր :

Եւ 'ի սակաւ մի գիւրեշն հարցանէին
ցթագաւորն . ով նոսցի յաթոռ քո . և նա
բազում անգամ անուանէր զնօտար ոմն Տի-
բերիոս անուն թրակացի , ազգաւ Եոյն .
զոր եղին թագաւոր , և 'ի նմանէ և այսք է
Եւնոսց թագաւորութիւն . զի 'ի Վայիոս

Յուլիոսէ մինչեւ 'ի սա՝ յիսուն թագաւոր
Ֆռանկ էին աղգաւ :

Ի այց 'ի ժամանակս Սակեդոնացւոցն ե-
րեսուն և ութ թագաւորքն Յունաց կոչէին
'ի Կռոնոսէ մակեդոնացւոյ մինչեւ 'ի Իթա-
սոս ⁽¹⁾ : Իւ արդ երկրորդ անգամ սկսաւ 'ի
Թուխ Լսարոյ ութ հարիւր ութսուն և
վեց , և Հայոց 'ի հնգեստասան : Ի այց տա-
կաւին Հռովմայեցիք կոչին վասն Կոստան
դնուսօրսի , զինոր Հռովմ կոչեաց վնա Կոս-
տանդիանոս , և զօրքն իսառնեն ընդ միմեա-
նրս վասն հոմ իշխանութեանն :

Յայնմ ժամանակի թագաւորն ⁽²⁾ Պարթից
հպարտացեալ վասն յաղթութեան որ եղեւ
'իմա 'ի Սիլուսէտոս , չուգաւ 'ի վերայ Հայոց
որք ցուցին մեծ քաջութիւնս . և երկրորդ
անգամ կորապլուխ դարձուցին սակաւ ինչ
սատարելով նոցա Յունաց :

Իսկ երրորդ անգամ ժողովեալ դայ զկող-
մամբն հիւսիսայ պատելով զերտմբ ⁽³⁾ եկն
'ի Կապադովկիա , և ընդդիմացան նմա (նոցա)
զօրքն Յունաց սակաւ . ինչ , և դարձան ընդ

(1) Մի օրի . Բրատոս :

Եւալ :

(2) . Երկու օրի . Յայնմ
ժամանակի թագաւորեաց
Պարթից Ումիդ . հպարտա-

(3) Բմանք՝ պատուելով
զերբն : Մի օրի . պատե-
լով զերբն : Մի՝ պատագնելով

հրաւնին . և իջեալ Պարսիկն 'ի վերայ Սե-
բաստիոյ , առ զնա և այրեաց հրով :

Եւ վերստին զօրացեալ Յունաց եկին և
առին զքանակեալն Պարսից և զոռն կրա-
կին զոր շրջեցուցանէին ընդ ինքեանս , և
քահեցին զնա . և թէ ոչ էին աղմկեալ ինչ
զօրքն Յունաց՝ սպառեալ էին զՊարսիկս :

Եւ այց գտեալ 'ի նոսա պատճառս քաջա-
ցան Պարսիկքն . և չոգան 'ի Սելուենի Հա-
յոց . առին և այրեցին զնա : Եւ յղեցին
առ նա զօրքն Յունաց և առնն . այդ ոչ է
օրէն թագաւորաց այրեցողութիւն . ոչ գի-
տես , եթէ մեք ոչ արարաք երկրին քում
այդպիսի ինչ . թէպէտ ոչ ունէաք ընդ մեզ
թագաւոր :

Եւ դառեղի առ , և պատերազմեսցուք
գարձեալ . և իբրեւ լուաւ զքանս Յունաց
Պարսիկն , ամաչեաց յոյժ . և դադարեաց
յարեւելից կուսէ քաղաքին . և հասեալ
առ նոսա զօրացն Յունաց զամենայն գիշե-
լոն , և կացին հանդէպ նոցա յառաւօտէ
մինչեւ ցինն ժամ տուրն , և ոչ խառնեցան :

Եւս Պարսիկքն տկան անցանել ընդ
Եփրատ և գնալ . և իմացեալ Յունացն գի-
մեցին 'ի վերայ նոցա , և փախեան Պարսիկքն
և 'ի տափնապէ փութոյն առաւել մասն նոցա

գետամոյն եղեւ . եւ դնացին Պարսիկքն ոչ յաջողեալք . և եդ օրէնս Թագաւորն Պարսից , մի ելանել թողաւոր 'ի յաւար 'ի պատերազմ զօրու . բայց եթէ ընդդէմ թագաւորի նմանոյ իւրոյ :

Իսկ զօրքն (Յունաց դնացին առ հիւսիսով . 'ի մասն ինչ Հայոց յաւար , վասն պատճառի ուղղափառութեան նոցա :

Իսկ նորա խաչիւ և աւետարանաւ ելին ընդ առաջ նոցա որպէս քրիստոնէից , արկանելով երկիւղ և գութ փրկական զինուորքն Քրիստոսի :

Իսկ ատեցողքն լուսոյ , և ատելիքն Քրիստոսի (Եսուծոյ ⁽¹⁾ մոլեգնեալք արկանէին 'ի խոնարհ ղխաչն և զաւետարանն . և կողոպտէին զեկեղեցիին և եկեղեցականն . և զաշխարհականն անողորմ սուանանէին . և զհաւատաւոր կուսանն իոյստառակէին , և զգինոս կանանցն ականջօքն կորդէին . և զապարանջանն մորթովք բազկացն խլէին . և բազում և այլ անօրէնութիւնս գործէին . և առեալ աւար բազում դարձան որպէս 'ի մեծ յաղթութենէ , և նստան յերկիրն իւրեանց անհոգութեամբ 'ի խրախանալ .

(1) Երկու օր . ատեցող . ճշմարտութեան :
 Դէն լուսոյն եւ թշնամիքն :

Թողով զերիվարս, և մերկանալով զգէնս :

Եւ եհաս բարկութիւն տեառն 'ի վերայ նոցա . և դարձոյց զմեզս նոցա 'ի գլուխս իւրեանց . քանզի մասն ինչ 'ի զօրացն Պարսից իբրեւ իմացան զչարիս նոցա, ծածկեցին զանձինս և ոչ գնացին ընդ Թագաւորին Պարսից . այլ այնմ սպասեցին, և եկին գտին զնոսա այնպէս անպատրաստս և Թագաւոր 'ի ձեռաց Ղստուծոյ . և առին զամենայն երիվարսն և զգէնսն, և հարին զնոսա, և գնացին բազում ուրախութեամբ :

Հայնմ ժամանակի ժողովեցան եպիսկոպոսք և միակրօնք և վանաց երիցունք Սիլա գետաց և Հայոց որք ընդ Հռոմովք էին . և չոգան առ Տիբեր, և առնն տուր մեզ խաղաղութիւն վասն հաւատոյս մերոյ . և մի խումբեր զմեզ և ծառայեցուք մեք միամիտութեամբ . և կամ սրով քս սպանն զմեզ : Եւ սաստեին նոցա Քաղկեդոնիկքն . և լուեցոյց զնոսա Թագաւորն . և ասէ . լուարուք ինձ ասացից զոր գիտեմ . Թագաւոր Յուստիննոս կայր 'ի չարաչար ցաւսն և ըստ արտաւորէի նմա ես, և տեսանէի զհրեշտակ Ղստուծոյ, զի ժամու ժամու սաստէր գիւին որ նեղէր զնա . և յիշատակէր նմա զարիան զոր արմբ նա ընդ յուղղափառսն :

և դարձեալ թոյլ տայր դիւին լլկել զնա . և ասէր յիս մի գնար ընդ շաւիղս դորա , որ ջանայ առնուլ զթագաւորութիւնն այնմ , որ արար զգա թագաւոր . վասն որոյ կրէ զարժանն իւր : Եւ 'ի յելս հոգւոյն ասաց ինձ (Յուստիանոս . երկու քան զիմ արա որ դեակ , դարձս զհալածեալսն յինէն և գնա օրինօք նոցա . և կայ հնազանդ . Սոփեայ որ էր քո թագաւոր . և արդ եղեւ քեզ մայր . և խնդրեցէք ինձ ոգորմութիւն : Եւ այժմ երթայք թաղապութեամբ հանգերուք 'ի տեղիս ձեր , և արարէք ազօթս կենդանեաց և մեռելաց . և որ ոք աւելի ինչ ասէ յասեւ լիս է անձին իմոյ . և գնացին ուղղափառքն գոհութեամբ Նստուծոյ 'ի տեղիս իւրեանց :

(Յեա այսորիկ պատրիարքն Կոստանդնուպօլսի խրատէր զթագաւորն թողուլ լռելինն , և առնուլ զթագուհին իւր . քանզի ոչ կամի ասէ Սոփեայ մտանել կնոջ քա 'ի քաղաքս : Եւ ասէ զնա թագաւորն . ձը մարտութեամբ հասեալ եմ 'ի վերայ եթէ Հոգի Նստուծոյ և երկիւղ նորա ոչ է յաղանդդ ձեր . արդ ասես ինձ թողուլ զկին իմ օրինաւոր որ եղեւ ինձ աղքատութեան իմոյ կցորդ , և ծնաւ ինձ երիտ որդիս , և ինչ ոչ մեղու ինձ , և առնուլ զթագուհին

որ տուաւ (եւտ) ինձ մայր իմ. և ⁽¹⁾ Եհան
զնա ամօթով յաչաց իւրոց : Եւ լուաւ Սա
փիւն , և ած երեւելի փառօք զկին նորա ի
քաղաքն . և տիրեաց զնա և կոչեաց զանուն
նորա Հեղինէ :

Իսկ Տիբերիոս էր աղքատասէր և ողոր
մած . և եդ ստիճման անձին իւրում ի կեա
նքս իւր աւուրն եւթանասուն երկու կեն
դինարս բաշխել աղքատաց :

(Յաւուրսն յայնուիկ լուաւ Սնդուրն
զմահն (Յուստիանեայ և զԹագաւորելն Տի
բերեայ . և եկն առ նա , և եղև մեծ ու
րախութիւն : Եւ ասէ Տիբեր ընդէր Թոյլ
ետուր Պարսիցն համարձակել ի վերայ մեր
Իսկ նա հանեալ զԹուղթն եւս ցնա զոր գը
րեալ էր (Յուստիանոս առ Սարկիանէ վասն
սպանման նորա . և ամաչեաց Տիբեր և ա
մենայն զօրն Յունաց : Եւ ասէ Սնդուրն .
ես վասն զի լուայ Թէ արաբիք խաղաղու
թիւն ուղղափառացն , հաշտեցաւ . սիրա
ւիմ ընդ ձեզ և հանգեաւ : Եւ արդ՝ ի պա
տիւ երեսաց իմոց քարոզեցի ուղղափա
ռութիւն յայտնապէս : Եւ հրամայեաց
Տիբերիոս և գրեցին : Եւ գնաց Սնդուրն

(1) Ամուսնի օրիակն ունին . առնուլ զԹագուհին իմ , որ
տուաւ ինձ մայր . և Եհան զնա ամօթով յաչաց իւրոց :

յ(Նորաք . և իբրեւ խօսէր սակա ուղղափառ
 ուղթեան ընդ Վրիգորի պատրիարքին , ե-
 հաս առ նա թուղթ , եթէ լուռն Պարսիկք
 վասն Քրիստոսի և ահա քան 'ի վերայ մեր
 յերկիրս Տաճկաց . և գնաց Սնդուրն յաշ-
 իարհն իւր :

Իւ գաղարեցին Պարսիկքն :

Ի չորրորդ ամին Տիբերեայ ելին Սղաւ-
 քըն ⁽¹⁾ անղէն և անձի և մերկք . և եկին 'ի
 Թրակ և 'ի Թեսաղոնիկէ , և առին զերամական
 արքունի , և զտունս զինուց և զինադործաց
 և եղեն զօրք և գնացին պաշարեցին զՍեռմի-
 և առաքեցին առ Թագաւորն կամ 'կուուել
 ընդ նոսա կամ սալ զքաղաքն Սեռմի , զի բը-
 նակեսցեն 'ի նմա խաղաղութեամբ :

Իսկ Տիբեր յամեցոյց զնոսա ական ունեւ
 լով գալայ Լակվարուացն ⁽²⁾ և ապա ետ նու-
 ցա զքաղաքն . բայց 'ի մարդոյն :

Իսկ բարբարոսքն մտեալ 'ի քաղաքն տե-
 սեալ զբնակիչսն ներքեւեալ 'ի սովոյն , և ա-
 րարին ոչ սակաւ մարդասիրութիւն սալով
 նոցա հաց և գինի . զի պակասեալ էր 'ի սը-
 զարն մինչեւ ցշուն և ցկատու զոր կերեալ
 էին . բայց 'ի յուտելն զհացն անցագու-

(1) Ոմանք՝ Սկօքն :

ցըն : Մի օրի . Լանկվար-

(2) Մի օրի . Լուկվարուացն : Մի՝ Լուկվարուացն :

Թեա՛մք մեռանէին : Եւ նոցա զայն եւս գիտացեալ տային նոցա կակղապոյն կերակուր և ստիպաւ սակաւ մինչեւ հաստատեցան . և ապա հանին զնոսա 'ի քաղաքէն . և ինքեանք բնակեցան ամ մի , և սորեցաւ քաղաքն յանկարծակի . և նորա ելեալ գնացին յաշխարհն իւրեանց կարծելով թէ Մատուած ևրկրին հաղածէր զնոսա :

(Զայնմ ժամանակի Տիբեր արար զՄօրիկ հետար . և առաքեաց 'ի Պարսս . և նորա երթեալ եգիտ զկամուրջ մեծի գետոյն քակեալ 'ի Պարսից . և կարծեցաւ թէ Մ'նդուրն իցէ քակեալ . և դարձաւ չարսիտեաց , և անկան 'ի հնարս կորստեան :

Եւ ոմն յիշխանայն Սանկանա անուն խոստացաւ ըմբռնել զնա . և առեալ զգօրսն գնաց որպէս թէ 'ի Պարսս . և առաքեաց առ Մ'նդուրն աղաչանս զի սակաւ արամբք եկեսցէ առ նա 'ի գաղտ . զի խորհեացին ինչ վասն Պարսից :

Իսկ նա առանց կտակածանոց գնաց առ նոսա . և կալան զնա 'ի գիշերի յարբեցու . Թեան և յանհոգութեան ժամու . և առաքեցին առ Տիբեր . և եգին զնա 'ի բանտի :

Եւ լուեալ զբանն զայն անկարծելի որդին Մ'նդուրայ՝ եւ զօրօք յերկիրն (Զու նաց յա-

ւար . եւ առնոյր գանձս և անասունս . եւ մարդկան ինչ ոչ մնասէր : Եւ զայս արարեալ միանգամ դարձաւ . և իբրեւ գիտաց եթէ ոչ արձակեն զհայրն նորա քաջասրտեալ յան ձրն իւր եկն առ Տիբեր դեսպանօք գնել ուխտ յաւիտենական երգմամբ չափ , և առնուլ զհայր իւր վասն օրոյ և արարին իսկ և երդուան յանլուծանելի երդումն : Բայց ՚ի վախճանի բանին ասաց անօրէնն Սօրիկ . այդ եղիցի նշանակ մնալոյ երդմանդ , եթէ հաղորդիք ՚ի ձեռաց առաջնորդացս մերոց և ոչ գարշիք ՚ի մէնջ : Եւ ասաց Սնդուրն ես զայդ ոչ կարեմ առնել . զի բազում է աղպն իմ . և քարկոծեն զիս : Եւ զճմարիւտն ասացից վասն մահու երկիւղի , ատելի լստուծոյ ոչ կարեմ լինել իբրեւ զձեզ : Եւ կատաղեցան ՚ի բանի աստ ՚ի վերայ նոցա . և առաքեցին զնոսա յանլոյծ տեղիս :

Եւ իբրեւ զբօթս զայս լուան յերկիրն նոցա խռովեցան խոցոտեցան սրտիւք և քակ տեցան ՚ի միմեանց . և եղեն հնգետասան բաժինս , եդեալ իւրեանց առաջնորդս : Եւ մանք ՚ի նոցանէ եղեն ընդ Պարսիւք կաշառեալք ՚ի նոցանէ . և կէսք ձեռն ետուն յերկիրն Վամիրայ . և սակաւք ՚ի նոցանէ մօրին ընդ ծառայութեամբ (Յունաց ⁽¹⁾) : Եւ

(1) Բանք ՚ի ծառայու . Թիւն :

Ի պատճառս չար աղանդին Վաղկեդոնի բարձաւ վայելուչ թագաւորութիւնն այն ի միջոյ :

Իսկ Տիբերիոս երկեալ ի Տեառնէ և ըզ չորրորդ մասն ստացուածոց իւրոց ետ կա բօտելոց . և եբարձ զմաքսն յամենայն իշխաւ նութենէ իւրմէ :

Սմանէ ոմանք ասեն ամ մի թագաւորեալ . բայց մի հաւանիր դու . զի մեք բա ղում վկայս կալաք մաստենիս մերում զի չորս ամէ թագաւորութիւն նորա :

Սա ետ զդուստրն (իւր) () գոստիաց Սօրկայ կնութիւն . որ և առ զթագաւորութիւնն զկնի մահուանն Տիբերի . և էր Սօրիկ կապադովկացի յԱրփսուս (1) գեղջէ :

Իսց չռովմ ապստամբեաց ի Սօրկայ և եդ իւր թագաւոր զՎրամիոս ոմն . որ և գնաց ի վերայ Պարսից . և աջողեցաւ նմա . և դարձաւ յաղթութեամբ . և զի կասկածէր ի Սօրկայ , առաքեաց նմա մասն յաւարէն երեք հազար գերի . և խնդաց Սօրիկ և յանձն առ զթագաւորել նմա չռովմայ ընդ ձեռամբ նորա :

Իսց Սօրիկ զԱրփսուս շինեաց քաղաք մեծ , որ զկնի չորից ամաց փլաւ շարժմամբ . և վերստին շինեաց մեծ հոգաբարձութեամբ

(1) Մի օրի . յԱրփսուս գեղջէ :

և դարձեալ տապալեցաւ ՚ի շարժմանէ . և զի յերկրորդ Հայս էր գիւղ նորա. առեն թէ Հայ էր ազգաւ :

Սա զՓիլիկոսին քեռայր իւր առաքեաց ՚ի կողմ արեւելից կալ ընդդէմ Պարսից : Քանզի Արմզդ թագաւորեալ Պարսից զկնի խտրովու առաքեաց զօրս և գանձս և առ զՍուփարկինն ՚ի Յունաց . և չափաւ Փիլիկ տոն և առ զքաղաքն դարձեալ . և զՊարսիկքն որ անդ էին կոտորեաց :

Ի յաւթերրորդ ամին Սօրկայ յարեան Պարսիկք ՚ի վերայ Արմզդի . և հանին զաչս նորա . և թագաւորեցուցին զխտրով որդի նորա : Իսկ Սօրիկ արար զԹէոդորոս ⁽¹⁾ զոր գին իւր կեսար . և արար նմա հարանիս մեծարգի . և պատրիարդն կապեաց զթագ նորա :

Եւ ՚ի նոյն ամի Սահրամ իշխանն Պարսից հալածեաց զխտրով թագաւորն . և եկըն յԱւրհայ . և առաքեաց առ Սօրիկ աղա չանս , զի լիցի նմա հայր . և տացէ նմա օգնականս առնուլ զաթող իւր . և ետ նմա զզօրսն Հայոց և զզօրսն Թիւրակայ , և չափաւ առ զթագաւորութիւն իւր . և թողին զՏարայն և զՍասլայ ՚ի Յոյնս : Եւ ետ Սօրիկ զՍարիայ դուստր իւր խտրովու ՚ի կնու .

(1) Մի օրի . Թէոդոս :

Թիւն առաքելով ընդ նմա եպիսկոպոսս քա-
հանայս :

Եւ Խոսրով շինեաց 'ի պատիւ դստեր
նորա երեք եկեղեցիս , և զպատրիարքն Եւ-
տիմորու չոգաւ օրհնեաց զնոսա . զմինն յա-
նուէն Եստուածածնին . և զմինն կոչեաց
սուրբ առաքեալք , և միւսն սուրբ Սարգիս .
և եղեւ մեծ խաղաղութիւն . վասն որոյ հը-
սարտացեալ Սօրիկն՝ անսիրտ արար զգորա-
ցրն . և եհատ զկարգեալ սարգեւան և ըզ-
հաս նոցա :

Եւ եղեւ զի ապստամբեցին ⁽¹⁾ Բուլղարք
'ի Թիւրակ , և զօրն Յուհոց գնացին հալա-
ծեցին զնոսա , և դարձան 'ի Կոստանդնու-
պօլիս . և յղեցին առ Սօրիկ և ասեն . արար
Տէյ խաղաղութիւն յաւուրս քո , բայց ըս-
պայն ոչ ապրի խաղաղութեամբն միայն .
արդ եթէ ոչ դառնայ 'ի մեզ պատիւն և
ռոճիկն մեր օրինաւոր , 'ի խաղաղութեան
առտ կալ զմեզ Թշնամիս քո : Եւ լուան պա-
տասխանի խիստս . որպէս Իսրայէլ յԱրբու-
վամայ . և ասեն զօրքն ցԱրտրէ եղբայր Սօ-
կայ . Թոյլ տուր մեզ սպանանել զնա . և
Թագաւորեա գու 'ի վերայ մեր . և նա
ոչ առ յանձն . այլ ազդ սգար եղբօրն , եւ

(1) Երեւ օրի . ապստա . կել :

փոխեալ Սօրիկն 'ի Վաղկեդոն . և եւ զօրն
զհետ նորա և սպանին զնա անդ . և թա-
գաւորեցուցին զգորապլուխն Փոկաս զկնի
քսան ամի թագաւորութեանն Սօրկայ :

Եւ իբրեւ լուաւ թագաւորն Պարսից
թէ սպանին զՍօրիկ և զորդիսն իւր , տրտ-
մեցաւ մեծապէս . և զգեցաւ սեաւ , և ե-
լաց զնա զաւուրս բազումն ամենայն տամ-
բըն Պարսից :

Հետ այնորիկ ասէ ցմեծամեծ աւագա-
նին իւր . ո՞վ առնու զվրէժ արեանն Սօ-
րկայ 'ի ձեռացն Հունաց 'ի գիւրութիւն սրբ-
տի իմոյ , և դարձուցանէ նմա զերախտիսն
զոր արար նա Պարսից և կանգնեաց զխախ-
տեալ թագաւորութիւնս զայս :

Եւ յառաջ եկն ոմն Ռոմիզոն անուն , և
ասէ . ես երթայց եթէ հրամայեսցես . և
լցից արեամբ զտունն Հունաց :

Եւ աւրախ եղեւ (թագաւորն) խոսրով
և ասէ ցնա վստահ եմ 'ի քեզ , զի այր քաջ
ես դու և կարասցես և յաջողեսցիս :

Եւ արդ ոչ եղիցի անուն . քս Ռոմիզոն ,
այլ Հահրպարզ եղիցի անուն քս , և ետ նմա
զամենայն կարողութիւնն (1) Պարսից :

Եւ եկն 'ի Սիջադետա և առ զՏարայ և

(1) Մի օրի . զորս Պարսիցս

և զՍատլայն . և զՍերտինն , և ձմերեաց անդ : Եւ առ զՍառան և զՀալապ և զԼիսաբ , և տային ցնա յօժար կամօք զքաղաքսն , ոչ ումեք մեղանչէր բաց 'ի (Հունացն և 'ի Հռովմայեցւոյն :

Եւ յուժերորդ ամին Փովկայ եղեւ աւմենայն Սիջագետք Պարսից . և ապա անցին 'ի Կապպադովկիս , և յԼիկիւրիայ և յԵփայ . և հասին մինչեւ ցԲաղկեդոն , և հեղին արիւն բազում . և ասէին Թագաւորութիւնս այս Խոսրովուէ իրաւամբք . զի որդեգիր է Սօրկայ . և ժառանգ Թագաւորութեան նորա :

Իսկ Թագաւորն Փովկաս թոյլ էր և կընատ . և վասն կասկածանայ եսպան ղբաղումն 'ի զօրագլխայն , և եղեւ ատելի աւմենեցուն :

Եւ էին երկու Պատրիկք ⁽¹⁾ յԵփրիկէ երեւելք և քաջամարտիկք . անուն միոյն Ղրիգոր , և միւսոյն Հերակլ : Խորհեցան երկսքեան զմահն Փովկասայ . և զօրս ժողովեալ ետուն 'ի ձեռս որդւոց իւրեանց , և սուաքեցին զնոսա վիճակաւ ընդ ծով և ընդ ցամաք . և գրեցին Թուղթս յարքունիսն և 'ի քաղաքն , զի սպանցեն զՓովկաս . և որ

(1) Չորք օրի . պատրիարք :

վաղ երթայ յերկուցն, նա առցէ զԹագն .
 և որ յետոյ գնայ յերկուց որդւոցն իւ-
 րեանց լիցի առաջնոյն իեսար : Եւ էր որ-
 դին Հերակլեայ անուամբ հօրն որ եհաս-
 վիճակ նմա ընդ ծովն . և աջուակ հողմով
 գնաց կանխագոյն . և տեսեալ զԹուղթն՝ նոյն
 ժամայն սպանին զՓովկաս , և Թագաւորեաց
 Հերակլ սյր քաջ և իմաստուն . և ուրախ ե-
 ղեւ զօրն և քաղաքն և հանդարտեցին :

Իսկ Թագաւորն Պարսից յորժամ տիրեաց
 Սիլագետաց , առաքեաց առ նոսա եպիսկո-
 պոսս նեստորականս և քաղկեդոնիկս . և ա-
 նուն էր գլխաւորին Նիսիմա . բայց ոչ ըն-
 կալան զնոսա ուղղափառքն , այլ գրեցին առ
 Թագաւորն աղաչանս զի մի խախտեսցէ ըզ-
 հայրենի կրօնս նոցա , և ունկնդիր եղեւ նո-
 ցա Թագաւորն խոսրով և անդէն կոչեաց
 զնոսա . և նոքա խնդրեցին ՚ի Թագաւորէն
 կոչել զգլխաւորսն ՚ի նոցանէ և հարցանել
 զպատճառս չնդունելու Թեան նոցա . և Թա-
 գաւորն ախորժէր եւս ՚ի վաղուց գիտել
 Թէ զինչ է հակառակութիւն ՚ի Վրիստոնեայս
 վասն որոյ առաքեաց ՚ի Հայս և յԱսորիս . և
 առ ինքն կոչեաց զարո աստիճանաւորս զի-
 մաստունս , և գնաց մեծ կաթուղիկոսն Հա-
 յոց Ներսէս . և պատրիարքն Սորոց ուղ-

ղափառաց լ՛թանաս. և յեւերիանոս եղբայր
իւր : Եւ տեսեալ զմիմեանս ժողովեալքն ՚ի
Հայոց և յԱսորոց խնդացին (և ուրախացան)
և գոհացան զԱսորուծոյ : Եւ արարեալ բա-
զում քննութիւնս հարցման և պատասխա-
նւոյ՝ պարտեցան ՚ի ճշմարտութենէն՝ յետոռ-
րականքն և Վաղկեդոնիկքն . և զգացուցին
Թագաւորին . և կոչեաց զԺողովն առաջի
իւր և ասէ . որպէս կարող իցեմ ես հասկա-
նալ՝ ասացէք ինձ զհակառակութիւնդ ձեր .
ասեն յետտորականքն և Վաղկեդոնիկքն :

Լ՛մենայն քրիստոնեայք խոստովանիմք ըզ-
Վրիստոս Լ՛ստուած յաւիտենից . և յետ
ժամանակաց վասն մեղաց մարդկային բնու-
թեանս մարդ եղեալ . բայց առանձինն մէք
զայս ասեմք , եթէ երկու բնութիւն է . զի
մարդն մեղաւ , մարդն մեռաւ . Լ՛ստուածն .
զի ոչ մեղաւ . և ոչ մեռաւ : Իսկ դոքա ա-
սեն մի բնութիւն Լ՛ստուծոյ և մարդոյն . և
զայն մեռեալ իաչիւ և յարուցեալ և համ-
բարձեալ : Եւ ուղղափառքն ասեն այդ զատ-
բան է և յերկար ժամանակօք . և ժողովովք և
Թագաւորօք քննած և հաստատած , այն զբ-
մէք ունիմք , և դոքա յետոյ աւերեցին :

Եւ ասէ Թագաւորն ո՞վ էին Թագաւորքն
որովք արմատացաւ հաւատդ ձեր :

Եւ ասէն Լոստանդին մեծն . և թէոգաթ մեծն , և թէսդոս միւսն սրդի Լըկադեայ :

Եւ ասէն Քաղկեդոնիքն խեղ Ըաբկիա նոս ոչ էր Թափաւոր . և նորա ժողովն ասա կաւ էր :

Եւ ասէն ուղղափառքն . այն էր աղքատ սուերիչ առաջնայն , զոր ոչ ընդռանիմք :

Եւ թափաւորն լուայ զի պարտեցաւ րուք ՚ի գրոցն ձերոց դուք որ զԸաբկիոնին մեծարէք . այլ ես ոչ հաւասարեմ զԸաբկիոն այնց Թափաւորացն . և ճշմարիտ թուի ինձ ասելն , թէ մահ մարդոց փրկութիւն ոչ կարէ առնել . և այն որ հաճոյ եղեւ նա խառնիլ ընդ մարմնոյ , կարծեմ թէ և ոչ հաճի նա ընդ բաժանելն . և ես յորժամ եկի ՚ի Ընթափատ , լուայ զայդպիսի վիճմունսդ յերկուց կողմանցդ . և եղեւ զօրականացն իմոց հիւանդացելոց բժշկութիւն ՚ի հալածականացն Ըորկայ . վասն մահ ասելոյն Ըստուծոյ : Եւ և պատմեցին ինձ զօրքն իմ հրաշս ինչ , (Կոսաք) մասք ասէն յեկեղեցի մի լցեալ ժողովոյդօք , և երէցն կատարէր զազօթս պատարագին իւրեանց և կատարեցաք զբազմութիւնն յեկեղեցւոյն . և երէցն ոչ ոստեաւ և ոչ հայեցաւ ՚ի մեզ . և զարմայաք և տեսաք հացս բրդեալ բաւա

կան երեք արանց 'ի գինի . ղի կամէր տալ 'ի նմանէ հինգ հարիւր արանոյն զոր սպանաք . և բռնագատեցաք զնա ասել մեղ զինչ է այդ . և ասաց այս մարմին և արիւն (Նստուծոյ իմոյ է , որ մեռաւ վասն իմ . և ասպանեղեցաք զնա և կերաւ զամենայն . և յետ այնորիկ սպանաք զնա և բացեալ գոիոր նորա ոչ ինչ գտաք . և եղեւ այս յերկիրն) 'նդուրին որ այդ. իգէս խոստովանին . և ես յոյժ եմ հիացեալ . քանզի հարցաք ասեն ցքահանայն թէ հոգեւոր է կերակուրդ . թէ մարմնաւոր . և նա ասաց հոգեւոր . և ճշմարիտ ասաց :

Երգ ես այնմ վկայեմ իրաւացի գոյ , և այսպիսի բանք ոչ 'ի նմանէ , այլ յ'ստուգութոյ ազգմանէն , որպէս Փարաւոնին , և Նաբուգոդոնոսորայն և Նաղաամունն . Վասն որոյ պատուեաց մեծարեաց զմեծ կաթուղեկոսն Հայոց և զպատրիարքն և զսուրբն Սեւերոս . և լուաք թէ մկրտել ետ զորդին իւր , և ետ սան հայրապետին Հայոց . և զաշխարհն Պարսից յանձն արար նմա խնա մեղ զՔրիստոնեայնն որ անդ , ձեռնադրել անդ եպիսկոպոսս և քահանայս :

Եւ այսպէս Նստուած պիառաւորիչս իւր վառաւորէ :

Լսացից և վասն Լթանաոսայ պատրիարքի և Սեւերոսի եղբոր նորա, թէ որպէս եղեւ ընտրութիւն սոցա, և կամ ուստի էին:

Եւր մի էր ՚ի Սամոստիայ երկիւղած ՚ի Տեառնէ, որ մեռաւ և եթող զասացեալոյ Լթանաս և Սեւերոս փոքր մանկունս ընդ մօրն, որոյ Սանիա էր անունն. որ սպասաւ ուրէր զամենայն ինչս իւր աղքատաց. և ետ զմանկունսն Լստուծոյ նուէրս, և սնուցանէր զնոսա աղօթիւք և հաւատովք և յաւսով մեծաւ. զի յորժամ արուարոյ տեսանէր եպիսկոպոսս և միակեացս և քահանայս. առաջի անկեալ հայցէր աղօթս և ասէր. կրնքեա զիս խաչիւ, և ինքն տարածէր զթեւ ուրն, և որպէս զգոյաւոր իրք ծրարէր և տաւ ըստ թափէր ՚ի գլուխս տղայոցն, կոչելով զնոսա առ ինքն. և հարցանէին աղայքն զ՞նչ է այդ մայր. և նա ասէր. օրհնու թիւն է այս որդեակք, զոր առի ձեզ ՚ի սրբոց (Լստուծոյ) առէք պահեցէք երկիւղիւ Տեառն:

Եւ ետ զնաա ՚ի դպրոց. և յետ սակաւու ՚ի վանս սրբոյն Զովհաննիսի. և ՚ի կառարման հասակի նոցա ետուն Լթանաոսայ ուղտս բերել նոքօք զպէտս վանացն:

Զպաւուրսն յայնոսիկ կատարեցաւ պատրիարքն ուղղափառաց. և ժողովեցան ՚ի

վանան հռչակաւոր բաղմուծիւն եղբարց
 յՈւսժափաց վանք կոչեցեալն . զի ընտրու-
 թեամբ ըստ Նստուծոյ կամացն դիպեն պա-
 արիարք . և ընտրեցին արս երիս , և գրեցին
 զանուանս նոցա յ'երեք թուղթ . և 'ի թուղթ
 մի զՎրիստոս անուան . և եդին զնոսա 'ի մէ-
 ջս գնդեալ մոմոց և ծածկեցին . և արարեալ
 հսկումն՝ եդին 'ի սեյրանն , և մատեաւ և 'ի
 վերայ պատարագ . և յետ պատարագին ա-
 ռին զմի 'ի մոմոցն և բացին . և ահա Վրիս-
 տոսի անունն էր . և ընտրեցին երեք այր այլ
 և նոյնպէս արարին . եւ դարձեալ եկն Վը-
 ռիատոսին . և փոխեցին երեք այլ և արարեալ
 զարժանն , եկն նոյնպէս Վրիստոսի անունն .
 և գիտացին թէ ոչ ընտրեաց 'ի նոցանէ Տէր .
 զի զՎրիստոսին վասն պնորիկ գրեն , որ թէ
 յերեք անունէն միոյն անունն գայ , մի այլ
 առնուն 'ի մոմոցն , թէ Վրիստոսի անունն
 գայ՝ ապա է ընդունելի . զի Վրիստոս վկայեաց
 նմա : Իսկ թէ այլ մարդոց անուն գայ յեր-
 փուցն որ կան 'ի տեղն՝ չէ ընդունելի , զի Վը-
 ռիատոս ոչ վկայեաց . և թէ միայն Վրիստո-
 սին գայ զառաջինն , երեւի թէ Վրիստոս մի-
 այն է Վահանայապետն . յընտրելոցն չէ ոք
 սղծանի :

Իսկ ապա երեք այլ զկնի միմեանց հըս-

կեցին և լացին առաջի Մտուծոյ . և երեւեցաւ Քրիստոս ՚ի վերայ սեղանոյն և ասէ . վաղիւն ընդ բանալ դրանն առաքեմ ազձեզ այր մի Մթանաս անունն , նա է արժանի , և գնայ նա ուղտիւք , և այդ նշանակ ձեզ . որպէս և եղեւն իսկ :

Եւ խնդաց բաղմութիւնն . և ոպասեցին իրացն նոյնպէս աղօթիւք , և ՚ի ժամ առաւօտուն կայր առ դրանն . և հարցեալ զանունն , զուարճացան և բաղում ազաչանօք և երկիւղիւն Մտուծոյ ածին ՚ի հաւան և ձեռնադրեցին . և յետ ձեռնադրութեանն ելաց առաջի նոցա և ասէ :

Աիրովն Քրիստոսի աղաչեմ զձեզ ծածկեցէք զբանդ , և թոյլ տուք իմոյ հանդերձիւս երթալ ՚ի վանս իմ և ընդ զապրին իմ . զի մօտ է ժամանակս , և արարին այնպէս :

Եւ ոչ ծածկեցաւ յետ այնորիկ . և խընդրեցին զնա և գտին . և հռչակեցաւ անունն նորա մեծամեծ նշանօք , և եղբայր նորա եղեւ այր սուրբ և սքանչելի . յաղագս որոյ յոյժ սիրեցեալ եղեւ . յաշխարհէն Հայոց ՚ի մեծամեծաց և ՚ի փոքունց :

Եւ Հերակլեայ ՚ի քսան և մի ամին Խուրովու Պարսից արքայի թագաւորեալ առաքեաց առ նա և ասէ , արա ընդ մեզ խա

զաղութիւն . և այդրէն գաձո առ քեզ ըզ-
 զօրան քո . զի միռաւ Փոկաս ապանողն Սօր-
 էաց . և մեք ոչ ինչ մեղաք քեզ : Եւ ոչ անսաց
 խոսքով :

Եւ ել նա 'ի բանի անդ և եկն 'ի Կեսա-
 րիա Հայոց 'ի յամրութիւն զօրաց իւրոց .
 և հոտորեաց զհազարս հազարաց , և բիւրս
 բիւրուց և դարձաւ :

Իսկ Շահրպարզն 'ի չորրորդ ամին Հե-
 բակլեայ հնազանդեաց զՍամասկոս Պարսից .
 և 'ի գալ տարւոյն զՍալիկա . և 'ի վեցեր-
 րորդ ամին Հեբակլեայ առ զԱրուսաղէմ , և
 սպան 'ի նմա իննսուն հազար անձինս և գե-
 րեաց զայլն Հրէիցն ոչ մեղանչելով զառա-
 ջինն . վասն որոյ սակաւ գնոյ առեալ 'ի քը-
 րիստոնէիցն սպանանէին բայց զկնի ջնջեաց
 զՀրեայսն Արուսաղէմէ և յամենայն սահ-
 մանաց նորա . և առեալ Շահրպարզն զխաչն
 Քրիստոսի զմասն բաժնի Լնտիորու , զոր
 տարեալ էին Արուսաղէմ . և առաքեաց
 զնա 'ի Պարսս առաքելով ընդ նմա զՕլա-
 քարիա պատրիարքն Արուսաղէմի 'ի պա-
 տիւ խաչին սպառաւոր նմա :

Եւ զկնի ամի միոյ չոգաւ Ագիպտոս
 և առ զնա . և հնազանդեաց զամենայն ի
 բիա Պարսից մինչեւ ց'Բուշան :

Եւ 'ի նոյն ամի առաքեաց Խոսրով զՇա-
հէն զօրագլուխ իւր, որ եկն 'ի Լիւլիկեաց
և առ զնա. և ծանր աւարաւ դարձաւ 'ի
Պարսս, մինչեւ տանել նմա սիւնս կճեայցս (1)
և անօթս պղնձիս :

Իսկ Հերակլ զԵրստանդին որդին իւր
անուանեաց () գոստոս, և առաքեաց ընդ-
դէմ զօրացն Պարսից. և ոչ վստահացաւ
պատահել նոցա, և դարձաւ անդրէն :

ԳԼՈՒԽ ԺԸ.

Յաղագս որ յայսմ ժամանակի երեւեցաւ Մահմետ որդի
Աբդլահի 'ի Թուին Հայոց վաթսուն և եւթն. զայսու
ժամանակօք խաւարեցաւ կէս արեգականն յարեգ աշտա-
նամօին մինչեւ 'ի քաղոց ամիս :

ՅԱՅՆՄ Ժամանակի երեւեցաւ Սահ-
մէտ որդի Աբդլայի Աթրա Արաբիա (2).
և է Արաբիա Ալփրատ գետոյ մինչեւ 'ի
ծովն հարաւոյ. և յարեւմտից 'ի կարմիր ծա-
վէն մինչեւ յարեւելս 'ի Պարսից ծովն : Եւ
բնակիչքն կոչին Իսմայելացիք՝ վասն Իսմա-
յելի, և Սարակինոսք (3)՝ վասն Սառայի. զի

(1) Մի օրի. կոճք :

Բայ Արաբացի :

(2) Երկու օրի. 'ի յեփ.

(3) Սարկինոսք :

յանուհի Սառայի ծնաւ Իսմայէլ որդեգրու-
թեամբ . և կոչին Վարացիք՝ վասն Վարայ .
և Սաղիանայիք՝ վասն Սաղանայ որդւոյ
Ենդուրայ :

Եւ Սաղմէտ երանէր յ'Թրապ քաղա-
քէ և գնայր վաճառականութեամբ յ'Գիւլ-
տաս և ի Պաղեստինէ . և եղեւ ծանօթու-
թիւն նմա ընդ Հրէից . և ուսուցին նմա
զօրէնսն , և հաւատաց յ'ստուած . և ետուն
նմա կին , և երթեալ քարոզեաց ազգին իւ-
րում . և ոմանք հաւատացին և այլք փա-
խուցին զնա իբրեւ զմոլեգնեալ . և ել սա-
կաւուք յանապատ և յարեցան ի նա այլք :
Եւ երթայր նոքօք գերէր կողուպտէր զանհա-
ւանսն և զհաւանեալսն յանկուցանէր յինքն :

Եւ սիրեցին զնա Հրեայքն և տարան
առ ինքեանս . և նովաւ հալածեցին զգօրսն
Պարսից . և ել համբաւ զնմանէ , և գային
կուտէին առ նա . և տիրեցին բազում դա-
ւառաց . և հռչակեցաւ անուն նորա յինն
հարիւր երեսուն և վեց թուին Նորոց . և
ի վաթսուն եւթն թուին Հայոց , և յեր-
կոտաւաներորդ ամի Թագաւորութեան
Հերակլեայ :

Օչայտու ժամանակօք խաւարեցաւ կէտ
արեգական յարեգ յաշնամամաին մինչեւ ի

քաղոյ ոմնարան ամիս . և կարծեցաւ թէ այլ ոչ յղորդի արեգակնդ յաւիտեան (1) :

Ի հնգետասան ամին Հերակլեայ առին Պարսկէք զՌոդոն կղզի և գնացին նստան ՚ի Վրաստանդնուպոլիս . և ամռեցաւ զօրն ՚ի թրակիայ և յարեւմուտս կոյս . և ամ միւսաւ շարեցաւ . Վրաստանդնուպոլիս և անյուսացաւ յամենայն կողմանց :

Իսկ ՚ի խնամոցն Նասուծոյ եղեւ հնաքց սակաւ ինչ այսպիսի օրինակաւ . քսեցին առ ռաջի Պարսից լաքքային եթէ Հահրպարզն հպարտացեալ է ընդ գործս իւր և ասէ . կը նամոյն խորով նստեալ է յարբեցութիւն ՚ի մէջ հարձից և վարձակաց . և զայս ոչ կար ծէ եթէ ոչ տամ ես նմա զերկիր զոր առի վաստակօք իմովք . և ցասեաւ խորով և գրեաց թուղթ առ Վարսուօղան երկրորդն զօրագլուխ , եթէ յորժամ տեսանես զգիրդ՝ հատ զգլուխ Հահրպարզիդ , և առ իս առաքեա :

Եւ անկաւ թուղթս այս ՚ի ձեռն ծառայիցն Հերակլեայ և տարան առ նա . Հերա կըլ գաղտապէս աղդ արար Հահրպարզին զքերն : Եւ եկն առ Հերակլ ծածկապէս և ուխտեաց նմա . և առ զթուղթն և չըջեաց

(1) Երկու օրի . ոչ հառ . արտի ՚ի նոյն յաւիտեան :

և գրեաց այսպէս . «Շահրպարզ և Վարատու-
ղան հաւատարիմք իմո՞ւնդ գալ թղթոյդ առ
ձեզ . երեք հարիւր իշխանք որոց անուանք
այդ և այդ գլխատեցէք . և գրեաց զանուան
սրն . և տարաւ եղոյց ժեծամեծացն և Վա-
րատուղանայ . և դառնացան և անարգեցին
զխոսրով . և արարին սէր ընդ շերակլ . և
դարձան ՚ի Վարսս . և առաքեաց թագաւո-
րն շերակլ առ թագաւորն հիւսիսոյ Խա-
քան . զի տացէ նմա զդուստր իւր՝ Լուդաիա
՚ի կնուծիւն . և խնդրեաց ՚ի նմանէ քառա-
սուն հազար հեծեալս ՚ի վերայ Վարսից . և
յանձին կալաւ Խաքանն . և խոստացաւ ա-
ռաքել զոր խնդրեացն ընդ դուռն Լյասպից,
զի իմ քան ինչ է ասէ առ Փայտակարան քա-
ղաք աւերել զնա . Լու լուեալ շերակլեաց
ել ՚ի շայս ընդ առաջ հիւսիսականաց , զի
նոքօք երթիցէ ՚ի վերայ Վարսից , և լուեալ
խոսրով որ ինչ եղել , և ժողովեաց զօրս . և
կացոյց նոցա գլուխ զՍողիբահան , և առա-
քեաց ընդդէմ շերակլեայ . և շերակլ զհիւ-
սիսականսն առեալ , չոգաւ ընդ առաջ Սո-
ղիբահանայ , և եհար զնա խալառ . և իմա-
ցեալ խոսրովու փախեաւ ՚ի Սագան ⁽¹⁾ յամ-
բոց իւր :

(1) Երկու օրի . Սագար դա ամբոց իւր :

Իսկ Շիրի որդի խոսրովու կայր 'ի բանէ տի, ել անտի հրամանաւ Պարսից . և սպան զհայր իւր, և թագաւորեաց . և Հերակլ դարձաւ 'ի Ղինուէ ձմերել անդ :

Եւ առաքեաց Շիրի առ Հերակլ խնդրել զխաղաղութիւն . և հաւանեցաւ Հերակլ, և առաքեաց զԹէոդորիկէ զեղբայր 'ի Սիջագետս և չոգաւ յԱւուհայ : և Հրեայքն որ անդ բռնացան ընդդէմ նորա և առեալ զքաղաքն կոտորեաց զբազումս 'ի նոցանէ, և Հերակլ դարձաւ 'ի Թէոդուպոլիս . և տկարացոյց զՀայս վասն մոգիտութեանն Եղբի նոցա առաջնորդի : Իայց ոչ կարաց զամենեւեան որպէս կարծէրն, հայելով Եստուծոյ 'ի քրտունս նահատակին Պարիգորի . և յետ այնորիկ եկն յԱւուհայ, և ելին ընդ առաջ նորա բազմութիւն եկեղեցականաց . քանզի վանորայք լերինն առ հասարակ եկին և խառնեցան 'ի բնակիչս քաղաքին, որոց թիւն էր իննսուն հազար . և սլատկառեաց թագաւորն . և խոնարհեալ երկիր եպագ սրբութեանցն և ասէ . ոչ է արժան անմասն առնել զմեզ յաղօթից սոցա թէպէտ մի բնութեանն են սիրողք . և 'ի տօնի ծննդեանն էր մուտ նորա 'ի քաղաքն, չոգաւ 'ի սուրբն Սովի, և մատոյց ընծայօ

եկեղեցւոյն և քահանայիցն . և 'ի ժամ պատարագին խնդրեաց հաղորդիլ , և ասէ ցնա արքեպիսկոպոսն Լյսայի . նախ նզովեա՝ ըզտումարն Լեւոնի և զԺողովն Վաղկեգոնի . և բարկացաւ Թագաւորն . և առ զեկեղեցւոյն բանալին և ել . և յետ պատարագին արտոյքս եհան , զնոսա յեկեղեցւոյն , (զգաւ նալին) ետ ց' Վաղկեգոնիկսն :

Լյւ. ոռւրբն Լ' Թանաս պատրիարքն ելեալ յ' Նտաքայ եկն 'ի Սընբէճ՝ 'ի պատահումն Թագաւորին , և երկուտասան եպիսկոպոսք ընդ նմա , որք էին այսոքիկ՝ Թովմաս՝ Թրմուրին , Ստաիլ՝ Հեմսայ , Սարգիս՝ Լըխոյ , Յովհաննէս՝ Կիւրխոյ , Թումայ՝ Յարապօլսոյ , Իանիէլ՝ Իառանու , Սեւիրէ՝ Կնչոյ , Լ' Թանասիոս՝ Յարապիսոյ , Կողմա՝ Լյալիփաւնոյ , որ 'ի Կիւլիկիա . միւս Սեւերէ՝ Սամուտիայ , Լյոսայի՝ յ' Լուհայոյ , որ և գնաց առ նա պատմել որ ինչ եղեւն . և 'ի գալ Թագաւորին 'ի Սընբէճ , տեսին զնա անդ և ասեն (ցնա) . մի առներ արքայ սիրելի մեզ զփաւ զքս Պարսից քան զքրիստոնէից . և մի վաւել փութասցիս զճշմարտութիւնն :

Իսկ Թագաւորն հասկացաւ զգանն՝ և նստաւ 'ի քննութիւն զաւուրս երկուտասանիւրովք իմաստնովք խորհրդականովք ընդ-

դէմ ուղղափառացն . և յազմեաց ճշմարտութիւնն . և ասէ թագաւորն՝ բիժ ինչ ոչ գոյ 'ի ձեզ, այլ զմերս պահեսցաւք մեք . և գնաց յ'նոսաք . և խորհեցան (ընդ միմեաւնրս) իշխանքն և եկեղեցականք քաղաքին, և որք 'ի դրան արքունի էին, և ասեն ջթագաւորն . եթէ ոչ պատերազմիս երեւելապէս ընդ ուսսւմնդ ընդ այդ՝ զոր ատեն Հռովմայեցիք և Սյնք, ոչ յերկարէ թագաւորութիւնդ քո . այլ և ոչ հաճի լ'սորւած 'ի քեզ, տապալալել զայնքան արանց աշխատութիւն . և ոչ յաւելլուլ 'ի նոսա :

Եւ լուաւ նոցա թագաւորն և ետ հըրաման նախատելոյ և չարչարելոյ զմիադաւանոն . և մի կալցին առ իս ասէ համարձակութիւն և մի կալցին կաթուղիկէ եկեղեցիս, քանդի դարձուցի ասէ առ իս զմեծն Հայք . և զայն ոչ գիտաց անմիտն զի թէ կաշառեաց զանմտութիւն Նղրի, և պատրեաց⁽¹⁾ զանիմաստութիւն նորա : Եւլ պարկեշտ վանորայքն արեւելից և բազում մասն աշխարհին արհամարհեցին զնա, և զխաբեալն 'ի նմանէ անուանեալն կաթուղիկոս . մինչեւ ամենեւին բարձաւ հետք չաղութեանն 'ի նոցանէ :

(1) Երկու օրի : պարտեաց :

Իսկ նա սիրեաց զփառս մարդկան, և ոչ զփառս Եսոսուծոյ. և պատահէ արժանեաց իւրոյ :

Իսկ Թագաւորն Պարսկց Շիրի զկնի ի նրն ամսոյ մեռաւ, և Թագաւորեաց Միտաշիր որդի նորա ամս երկուս. և զսա եւս սպան Շահրուպար, և ինքն Թագաւորեաց կամակարգեամբ Հերակլեայ. և զի Վարապարանն (1) Ժողովս կաւտեաց ի վերայ նորա անաքեցաւ նմա զօր յօգնականութիւն. և սպան զնա : Եւ ամ մի կսկեալ զԹագաւորութիւնն Շահրուպարի որ նա ինքն է իռնիսնէ, և սպանաւ. և առ զԹագաւորութիւնն Պարամ դուստր Խոսրովու սակաւաւաւրս և մեռաւ : Եւ Թագաւորեաց Օլարմանդուխտ քոյր նորա :

Եւ զկնի նորա առին, Շահրորի և Յաբուրան, Խոսրով, Պերոզ, Օրուանդուխտ, Ուրմիզդ. ընդ ամենեւեան ամս երկուս :

Իսկ Հերակլ յաւել ի չարիս իւր, և առ կին զՍարաինէ դուստր եղբօր իւրոյ ի ծերութեան իւրում. և ծնաւ ի նմանէ զԵրակլէ որդի անօրէնութեան :

Եւ Սահմէտն բռնացեալ ի վերայ բաղում գաւառաց և քորողեալ կրօնս ըստ կա-

(1) Ունիք՝ զօրատուն :

մաց իւրոց եղեալ օրէնս կալեալ զիշխանու-
թիւնն ամս եւթն, մեռաւ և փոխեաց ի ու-
րաքը զնա ամս երկու. և ամիսս եւթն :

Եւ զկնի նորա Սմար էառ զիշխանու-
թիւնն ր էառ զՆասրա յասորի իշխանէ. և
առաքեաց զօր մեծ ՚ի Պարսս. և գտին ըզ-
նոսա ամբոխեալս, զի սպանեալ էր զԻրմիզդ,
և կամէր թագաւորել Նշտաճատ. և առին
բազում գերի և աւար ՚ի Պարսից. և դար-
ձան և հարին զզօրն Յունաց և զզօրավար
նոցա զԵլարգիս. և զօրացան ՚ի վերայ Պար-
սից և Յունաց, և եղեն իշխանութիւն մեծ :

Իսկ Հերակլ ժողովեաց զօրս ընդդէմ
նոցա և առաքեաց ՚ի վերայ նոցա, զԹէոդո-
րիկէ զեղջայր իւր, եղեալ գլուխ զօրացն.
որք եկին իջին ⁽¹⁾ Եւնտաք ՚ի գիւղն որ կոչի
Կուսիդ : Եւ կայր անդ սիւնակեաց մի Սի-
մէոն անուն. և գնաց առ նա Թէոդորիկէ
և մեծամեծք իւր ընդ նմա խնդրել աղօթս,
և հարցանել ⁽²⁾ նովաւ զՏէր. և նա ասաց
ցնոսա ուխտեցէք ինձ զի ՚ի յաջողել նձեզ
՚ի Տեառնէ անհետ առնիցէք զհակառակորդ-
դս սուրբ ժողովոյն Վաղկէգոնի. և ասեն
երդնումք քեզ զի արասցուք զայդ. և ըզ-
դոյն պատուէր ունիմք ՚ի թագաւորէն. և

(1) Ոմանք՝ իջան :

(2) Երկու օրի. հաջել :

ասէ ցնոսա , երթայք աղօթիւք սուրբ ժողովոյն . և իբրեւ գնացին սրամոռութիւն Տեառն եղեւ 'ի վերայ նոցա . և փախեան առաջի Թշնամեայն , և մաշեցան 'ի սուր սուսերի . և առան ամենայն պատրաստութիւնք նոցա , և մաղսպուր զերծաւ Թէոդորիկէ սեաւ երեսօք յԱստուծոյ և 'ի մարդկանէ :

Իսկ Հերակլ դարձեալ քաջալերեցաւ յանձն իւր , և հաւաքեաց զօրս և ետ 'ի ձեռն որդւոյն Շահրպարդայ , որ կայր առ նմա պատանդս 'ի հօրէն տուեալ՝ անուաժի հօրն կոչեցեալ . և չոգաւ եւթանասուն հաղարաւ , և կռուեցաւ ընդ Տաճիկոն առ պետոճն Իամասկոսի . և պարտեցաւ դարձեալ առաջի նոցա . և փախեաւ զօրն (Յունաց , և անկան 'ի նոցանէ քառասուն հաղարք : Եւ Շահրպարդն անկաւ 'ի Հեմս , և յշեաց առ նա Սմար , զի ուխտեսցէ նմա գալ առ նա , և առնուլ զօրս և երթալ 'ի Պարսս , և դարձուցանել առ նա զԹագաւորութիւնն Պարսից , և կոչեսց զնա առ ինքն ուխտիւ : Եւ քանզի կային առ Սմար դստերք Խոսրովու 'ի գերութեան , ասացին ցնա . որդի ապրօտամբի է և երթայ կորուսանէ զզօրոյ , և Թագաւորէ 'ի Պարսս հակառակ քեզ . և

հաւատաց նոցա լմար , և սպան զնա կոխա-
զանաւ փայտի . և ինքն առ զԴամասկոս և
նստաւ ՚ի նմա . և առաքեաց զԵսայ ամիրայն
ընդդէմ Պարսկոյ , որ և չողաւ և եհար ըզ-
բանակս իւր ՚ի վերաց Բուփայ (1) քաղաքի :

Եւ բուաւ Լիւսաւնաւ Թագաւորն Պար-
սից , և եկն ՚ի վերաց նոցա և վանեցաւ ա-
ռաջի Տաճկացն . և անկան յալովք և փա-
խեան սակաւք :

Եւ ելին անդէն Լիւսայիկքն տրմուզ (2)
երիւարօք զհետ նոցա . և կոտորէին զապա-
ռաղինեալ և զխաղթապէեաց Պարսիկքն :

Եւ սպառմեաց արապ մի , եթէ հալա-
ծէի ես ամիրայ մի սպառաղինեալ , և եհար
՚ի սիրոս իմ տաան անդամներով , և ոչ կա-
բաց խոցել զնա . զի նալակառուր մի կարք ՚ի
գրպանս իմ , և ՚ի վերաց այնր դիպէր միշտ
նեան . և ամիրայն զարճացեալ լինէր զի ոչ
կարէր խոցել կորովի գրկօք զմարդ մերկ .
վասն որոյ ետես առաջի իւր բահ ցցեալ
՚ի կօթոյն յեզր նորոռօք (3) արտի . և եհար
զնա և անց նեան Թափ ընդ երկաթն և ցը-
ցեցաւ ՚ի գետինն . և վաղվաղակէ անկա-

(1) Երկու օրի . Բուփայ : մուզ կրմուզ . իմեալ սպառ-

(2) Երկու օրի . կրմուզ . սպառմու ընդօրինակեան :

Լիւսա ՚ի բառ բազմէն արք . (3) Երկու օրի . չոր օռօք

յերիվարէն , և եխու-բ (խբեաց) զաչս իւր .
 և սպանի զնա սպով իւրով : Քանզի իմացաք
 երկոքեանս եթէ բարկութիւն Տեառն հա-
 ախալ է 'ի վերայ նոցա :

Յաւուրն յայնսիկ ժողովեցան բազ-
 մութիւն քրիստոնէից 'ի վանս սրբոյն Սիմէ-
 նի կատարել տօն վկայիցն . և իմացան Տա-
 ճիկքն և երթեալ կոտորեցին զնոսա և գալ-
 թակղեցան բազումք . զի ոչ իրկեաց զնոսա
 Տէր . և զայս ոչ իմացան զի սահման առաջ-
 նոց տօնադոցն բարձաւ . որք պահօք և ար-
 տառուօք և հաւատովք կատարեին . և այ-
 ժրմ լուծութեամբ ուտելով և արբեցու-
 թեամբ տօնս անուանեն , որ չէ հաճոյ լի-
 տուծոյ . այլ 'ի մեղս և 'ի դատապարտու-
 թիւն անձանց :

Յետ այսորիկ դարձեալ եկն լիտաճտո
 թագաւորն Պարսից 'ի վերայ Տաճկաց առ
 Տիգրիս գետով : Եւ յորժամ տեսին զբազ-
 մութիւն նոցա , քսկեցին զիամուրջ գետոյն :

Եւ տեսն Տաճիկքն եկայք անցցուք ընդ
 գետս և գնասայուք առ նոսա , զի այն սր
 օգնեաց մեզ 'ի յամաքի , զնոյն կարող է և 'ի
 Զուրա . և զայս ասացեալ թափեցան 'ի գե-
 տրն և անցին . և մի 'ի նոցանէ ոչ վնասե-
 ցաւ . և հարին զՊարսիկքն և հալածեցին .

և չորիցս անգամ կռուեսլ Ղլոաճատ ընդ Տաճիկսն, հարաւ (1) 'ի նոցանէ : Եւ ապա գիտացեալ եթէ եկեալ է կատարած նոցա փախեալ 'ի Սիկիստան յերկիրն Սարագանձի 'ի սահմանս Թուրքաց . և եկաց անդ ամս հինգ, սպանաւ 'ի Թուրքաց : Եւ այսու օրինակաւ բարձաւ գոռ Թագաւորութիւնն Պարսից, որ կոչի Սասանայ, տեւեալ ամս չորեք հարիւր տասն եւթն . և առին Տաճիկքն զԹագաւորութիւնն Պարսից :

Եւ գնաց Սմար յԵգիպտոս . և եկն ընդ առաջ նորա Խախկոպոսն Նարայ (2) և խոտաւ ցաւ տալ նմա յամի երկու հազար դահեկան, զի մի մոցէ նա յԵգիպտոս . և հաւանեցաւ Սմար, և դարձաւ : Եւ լուաւ Հերակլ զՆորային . և առաքեաց ոստիկան յԵգիպտոսի զՍանուէլ հայկազնի և տրտաքսեաց ըզՆորա . և յորժամ եկին հարկառուքն, ասէ Սանուէլ . ոչ ունիմ ես փիլոն եթէ տայ . քեզ ոսկի . այլ Թուրս՝ զոր տամ . քեզ : Եւ ըւեալ Սմարայ չոգաւ յԵգիպտոս և առ զնա . և դարձաւ եկն յԵրուսաղէմ : Եւ իբրեւ ետես Սոփրոնիոս Խախկոպոսն Նրուսաղէմի զՍմար խամ և հին հանդերձիւ և հին մուշտակով 'ի մոթթոց մաքեայ, եբեր առաջի

(1) Մի օրի . հալածեցաւ :

(2) Մի օրի . կեւրիայ :

ճորա պատուական հանդերձս, զի զգեցցի .
 և աղաչէր եւս . և ասէ (Սմարն) ցնա . ետ
 ինձ լ'ստուած զգանձս Պարսից 'ի Տիսբոն
 զՅունացն, զ'Իսամակեայն, և զԵփրատսին,
 և այլս բազումս . և ես ոչ փոխիցի զհանդերձ
 ձրս աղքատութեան իմոյ. զի մի գուցէ մոռա-
 նամ զիս թէ ո՞վ իցեմ. և սչ զայդ առից և
 ծածկեցից զաղքատութիւն իմ. և պատ-
 ուեաց զեպիսկոպոսն, և ետ զաշխարհն 'ի ձե-
 ոքս նորա . և հրամայեաց նմա 'ի տեղի տա-
 ճարին շինել մկրիթ : Եւ գնաց Սմար յ'ստ-
 րիս (1) : Իսկ զօրագլուխն (Յովհաննէս, որ
 կայր յԱռհայ, եկն առ Սմար 'ի Լնչլի, և
 ետ նմա հարիւր հազար դահեկան հարկս
 տարւոյ միոյ . զի մի մտցէ նա 'ի Սիջափետս
 յարեւելից կողմանէ . զոր լուեալ շերա-
 կեայ ցածեալ և կալաւ զՅովհաննէս. և ետ
 'ի կասրանս . քանզի լ'ստուած որ կամեր եղ-
 ծանել զիս, ետ նմա հարստ և դառն մի
 տրս : Եւ ասն որոյ 'ի գալ տարւոյն եկին ա-
 ռին զՍիջափետս և տիրեցին :

Իսկ Սռհայ քաղաք իմաստութեամբ
 իւրով եհան զօրսն (Յունաց որ անդ կային .
 և գնացին խաղաղութեամբ . և եդ Սմար
 գլխահարկս քրիստոնէից որ էին ընդ իշխա-

(1) Մի օրի . յԱրիս :

նութեամբ նորա : Իսկ զթմբուղն ⁽¹⁾ և զՏաշ-
րայ կոտորեաց Սմար , զի բռնացան ընդդէմ
նորա . յարում ամի մեռաւ Հերակլ Թագաւ
ւորեալ ամս վեց :

Սա եթող երիս որդիս զկոստանդիանոս՝
որ Թագաւորեաց ամս չորս . զոր եսպան գե-
ղով Սարտիանէ կինն Հերակլեայ , և Թա-
գաւորեցայ զիւր որդին զԵրակլեակ . զոր
իշխանքն սպանին : Եւ երկրորդն Երակլեա
ղոր ոչ եդին զսա Թագաւոր իբր զճնունդ-
չսբ խառնակութեան . այլ զկոստաս զորդին
կոստանդիանոսի զթոռն Հերակլի :

Իսկ Սմար աղաչեցեալ ՚ի ծառայէ միոջէ
առնել նմա դատաստան , և նա յերկարէր զի-
րն . և ռիացեալ ծառայն սպան զնա դանաւ
կաւ խոցեալ զնա ՚ի կսւշտն , յորժամ առան-
ձնացեալ կայր յաղօթս . որ իշխեաց առե-
տասն և երկու :

Եւ ետուն զպատիւ նորա Սթմանաց .
որ էր այր ագահ և խակ , և անցանէր զսահ-
մանաւ ⁽²⁾ առաջնոցն . և սպառնացան նմա՝
եթէ ոչ կացցէ ՚ի չափու : Եւ եդին գլուխ
զօրացն զՍաւին՝ որոյ առեալ զգօրսն չոգաւ
՚ի Կեսարիա և արար ընդ հարկաւ : Եւ ան
տի յարուցեալ գնաց յՍմասիա , և առեալ

(1) Ոմանք՝ զթմբուղն

(2) Ոմանք ընդ առհմանաւ :

աւար բազում, դարձաւ 'ի Վիւլիկիայ . և հնազանդեաց զնա :

Եւ Թագաւորն Կոստաս բաժանեաց ըզ-
 զօրսն յերկուս . զբաժինն առաջին եւ 'ի
 ձեռս Վլադինեայ՝ որ չոգաւ 'ի Վիւլիկիա :
 և հալածեցաւ 'ի Տաճկաց . և զբաժինն երկ-
 րորդ եւ 'ի ձեռն 'Խաթի հայկազնոյ , որ
 չոգաւ զվերին կողմամբն , և հալածեաց ըզ-
 Հազարայիսն 'ի Կապպադովկիայ : Իսկ
 զօրն (Հունաց առնէին պղծապործութիւնս
 ընդ կանայս քրիստոնէիցն յերեսս արանց
 իւրեանց , և յափշտակէին զկարասիս նոցա .
 զոր իբրեւ լուաւ 'Խաթի՝ սաստեաց նոցա
 և ասէ . այդ մատնեաց զՔրիստոնեայս , զի
 ոչինչ է խտիր ընդ անհաւատսն և ընդ հա-
 ւատացեալս 'ի գործս աղտեղութեան . և
 առեալ զզօրսն դարձաւ 'ի Կոստանդնու-
 պօլիս . և այլ ոչ կամէր առաջնորդել այն-
 պիտեացն :

Իսկ Խաթի եւ ածել յԱգլպտոսէ նաւս
 հազար եւթն հարիւր . և ել նոքօք 'ի Վիպրոս
 կղզի , և խնդրեաց հնազանդութիւն և հարկ
 զի խնայեցէ 'ի նոսա :

Իսկ նոքա ամրացան 'ի քաղաքս , և արա-
 բին ընդդէմ պատասխանի . և սուրն Հա-
 գարու զարթեաւ 'ի վերայ նոցա . և եղեն

քաղաքք նոցա ամուրք գերեզմանք նոցա,
առին և զքաղաքն Կոստանդեայ ուր ամե-
նայն գանձ կղզւոյն կայր . և արանցն ոչ գոյք
թիւ զոր կոտորեցին զնոսա , և կորուսին
խալառ . և արարին պղծութիւն 'ի սուրբ
կաթուղիկէն մեծ 'ի շինեալն Եպիփանայ
սրբոյ . զի ոչ գտին զեղեալ կանոնքն Եպի-
փանու 'ի նմա վասն հաւատոյ և գործոյ .
և լցաւ Սաւի աւարաւ անչափիւք և դար-
ձաւ : Եւ տուեալ մասն եգիպտականացն
յուդարկեայ զնոսա 'ի տեղիս իւրեանց :

Եւ այսու ժամանակօք գրեաց պատրիարքն
Եսորուց ուղղափառաց սուրբն Եթանաս
առ սլաւոտական Կաթուղիկոսն Հայոց զայս
օրինակ :

“ Հօր իմոյ և Տեառն Քրիստափորի 'ի
Տէր խնդալ :

“ Եւ այ եթէ անմտութիւնն Եզրի աչ ե-
ղեւ հաճոյ սրբութեանդ քո , և փառաւո-
րեցի զՔրիստոս Եստուած , և զշնորհա նա-
րա առ քեզ : Յիշեցուցից քեզ հայրապետ
պարկեշտ բան ինչ զոր գտի գրեալ սրբոյն
Սարուծայի ազգակցին ձերոյ . եթէ Եսա-
րումայ ասականիչն յաշակերտաց անտի-
Նեստորի էր , և յորժամ եղեւ սուրբ ժո-
ղովն Եպիփանոս նա կայր 'ի Սաւաւայ , և 'ի

Պարսս կաթուղիկոս էր Պաւի (1) ձեռնադրեալն 'ի Հայոց : Գնացին նմա խնդրակք երկցուք վանից երկուք : Նոյնպէս և ըզԲարսուժայ կոչեցին 'ի ձեռն առն միոյ : Իսկ Բարսուժայ արար պատասխանի թէ ես ընդ ձեռամբ Պաւեայ կամ : Եթէ նա դայ և ես դամ : Իսկ Պաւի անատակ եղեալ ոչ եւ կրն . այլ գրեաց թուղթ 'ի Ժողովն , և աւսաց . մեք ընդ իշխանութեամբ անօրինայ կամք և չար տերանց , և չեմք 'ի կամս մեր . վասն որոյ երկնչիմք եթէ կարծեն զմեզ բաւարերս այդր եկեալք 'ի Պարսից . և սուրն սպանող հարցն մերոյ և ոչ 'ի մեզ խնայեսցէ և ոչ 'ի հօտս մեր . այլ զոր ինչ և Հոգին սուրբ խօսեսցի առ ձեզ , առք առ իս բերել , և հաւանիմ : Եւ զարսն որ գնացին առ նա սիրով գարծոյց . և զթուղթն ոչ ետ 'ի ձեռս նոցա զի մի վնասեսցեն . այլ ընտրեաց արս երկու յիւրոցն , և այլափոխեաց զնոսա և առաքեաց թղթովն . զի և նոքա և գիրն լցեն զտեղի նորա :

“Իսկ նոքա եկին 'ի (1) ծբին և գտին ըզԲարսուժայ անդ խոյս տուեալ 'ի կոչողացն յԵփեսոս . և հարցեալ զնոսա Բարսուժայ , և ուսեալ զիրն , խնդրեաց թուղթն և աւսաց .

(1) Երկու օրի . սուրբն Պաւի :

գնացէք 'ի տեղիս ձեր, զի մի քուեսա կապ
ծեացեն զձեզ և սպանցեն, և ես երթամ և
տանկամ զթուղթս. և նոքա գարձան պարզ
մտու թեամք:

«Իսկ օձն խորամանկ (1) յորժամ լուաւ ե-
թէ նզովեցին զյիստոր, և աքսորեցին, խռ-
ցեցաւ խտապոյնս. և չոգաւ առ Պարսից
Թագաւորն և ասէ յնա. այր մի էր 'ի կու-
տանդնուարօքս՝ Նեստոր անուն՝ որ միշտ բա-
բարիս խորհէր Պարսից և արգելոյր զՆոյնս
և զՀաովմայեցիս ասպատակել 'ի Պարսս,
և լէին նմա զի առաջնորդ էր եկեղեցւոյ,
կամեցաւ և կրօնս ինչ մեծանել յեկեղեցի,
որ չէ կարի հեւի 'ի Պարսից. և վասն այնու
ըիկ քսեցին զնա Թագաւորքն, և աքսորե-
ցին. և զեղեալ սահման նորին նզովեցին.
և արդ հրամայեա ինձ հաստատել 'ի քրիս-
տոնեայս զկանոն բարեկամին Պարսից, և օրք
ոչ հաւանին կողոպտել յընչից և ընուլ լո-
գանձս քո: և ոչ գիտես եթէ կաթուղիկսս
այս քուես է եկեալ առ ձեզ Հայոց և Հռ-
օմոնց. և ահա թուղթս՝ որ գրեալ է զքեզ
անօրէն և չար և արիւնահեղ (անուանէ):
Եւ հաւատաց նմա Թագաւորն. և ետ լոգ-

(1) Մի օրի. յաւելո՝ 'ի լու չարն Բարսաւմօ
ամէն տեղէ բէ ինչ արար

Պաւի 'ի ձեռս նորա և զամենայն քրիստոս
նեայս որ ընդ իշխանութեամբ Պարսից . և
ետ զօրս որչափ և կամիցի . և չոգաւ առ
Պաւի :

«Եւ ատէ ցնա ապաքէն լուար զհաւատն
Նեստորի դու. և ասէ . լսայ զի նզովեցին
զնա . զի ոչ պահեաց զսուանդ սուրբ առա-
քելոցն . և եղիցի նզովեալ : Եւ բարկացեալ
կատաղին այն եհաւ զլեզու նորա , և առա-
քեաց առ Թագաւորն և ասէ . հայհոյեսոց
զքեզ . և նա ասաց կտրեա և զգլուխն : Եւ ա-
րար այնպէս . և չոգաւ 'ի Բաղտատ և սերմա-
նեաց անդ զՆեստորին . և գնաց 'ի Ղինուէ .
և ըմբռնեաց զարհեպիսկոպոսն Սարտիրոս ,
և երկոտասան եպիսկոպոսս ընդ նմա և երի-
ցունս իննսուն , և ասէ ցնոսա . այլ ինչ ոչ
խնդրեմ 'ի ձէնջ . հաղորդեցէք դուք զիս .
կամ հաղորդեցարուք յինէն :

«Իսկ նոքա ասեն ոչ տամք զսրբութիւն
շանց , և ոչ առնումք զսրբութիւն 'ի շանէ .
և որամտեալ սպան զերիցունսն . և զեպիս-
կոպսսունսն բերեալ 'ի Սժբին եդ 'ի բանտի
'ի տան շրէի միոյ . և հանեալ անտի ետ
քարկոծել զօրացն , և զմարմինսն կախեաց
զփայտից . և երեւեցաւ 'ի վերայ նոցա նը-
շան երկնաւոր փառաց . և հաւատաց շր-

քեայն 'ի Քրիստոս ըստ կրօնից սպանելոյն ,
և մկրտեցաւ :

«Իսկ քնասակարն այն գնաց եմուտ յեզդ
Հայոց և առաքեցին հալածեցին զնա և զգոր-
սըն որ ընդ նմա . և գրեցին սպառնալիս , որ
եթէ կրկնեն զգալն հրով մաշին :

«Իսկ պիղծն այն գրեաց առ Թագաւորն
և ասաց . ապստամբեցին Հայք 'ի քէն , և
զայրացոյց . զնա և գրեաց Թագաւորն առ
Հայս զի երթիցեն արասցեն պատասխանի
վասն իրացն Թագաւորն Հայոց և լաթու-
ղիկոսն : Եւ պատասխանեցին Հայք Պար-
սից' և ասեն . վասն հաւատոյ մեք քեզ ինչ
ոչ պարտիմք . աւադիկ առաքեցաք զգիր
երդմանդ քո , յորում գրեալ է . եթէ Հայք
յորժամ դան առ մեզ 'ի գնալն մեր 'ի վե-
րայ թշնամեաց մերոց , եկեսցեն խաչիւք
իւրեանց և քահանայիւք և օրինաւոր կար
գօք հարոյն իւրեանց : Եւրդ եթէ ոչ ես դու
'ի բանս քո , ազատ եմք և մեք յերդմանէ
մերմէ . և սչ գամք առ քեզ վասն այդր բա-
նի . և ոչ դարձցի առ քեզ Բարսոււմայ եւ
որք ընդ նմա , եթէ գան առ մեզ :

«Եւ այսու օրինակաւ (1) սուրն սատանայի

(1) Երկու օրի . եւ զայս եւ այսու պատճառաւ սու-
րսըն սատանայի : Մի օրի . ընն սատանայի :

և երկրորդ ջրհեղեղն աշխարհի ոչ եմուտ
 'ի Հայս . այլ դարձաւ 'ի վերայ Լսորոց . յե-
 րթա տեղիս արար ժողով հակառակ երից
 սուրբ ժողովայն 'ի Կատիսբոն 'ի Դադրի 'ի
 Կրօմիա (1) . և գրեաց կանոնս՝ ի տոհմին մի-
 տրս , և բռնադատէր դաւանել զայն . եւ
 զոչ հաւանեալսն կողոպտէր , հալածէր . եւ
 զգազումս սպանանէր անողորմաբար . որոց
 թիւ եկեղեցականացն սպանելոց ընդ եպիս-
 կոպոս և ընդ քահանայ և ընդ սարկաւազ
 եւթն հազար ութ հարիւր : Իսկ աշխար-
 հականայ՝ թիւ ոչ գոյր . զայպիսիս աղէտս
 զոր կրեաց Լսորեստան գրեաց սուրբն Դա-
 րաւթայ , յորմէ դուք ապրեցարուք շնոհօքն
 Քրիստոսի :

« Եւ արդ աշխարհդ Պարսից եւ կող-
 մանքդ Նինուէի որ ընդ իմով իշխանու-
 թեամբս է աթոռոյս Լնտիոքայ . և ես 'ի
 բազումս վտանգից միջի կալով , ոչ ժամանեմ
 խնամել զմնացեալ ուղղափառսդ , զորս
 յանձն առնեմ սրբութեանդ ձերում հո-
 գալ յաւակցաբար . և առաքել քարոզս և
 բժիշկս ուր մանուսանդ յաճախեաց հիւան-
 դութիւնն . և ըստ պատշաճի ձեռնադրէք
 նոցա հովիւս և տայք նոցա օգնութիւն եղ-

(1) Գրաւթիս :

բարց մերովք աղաչանօք . ողջունեմք զամենայն աթոռակիցս ձեր մերովք աթոռակցովքս 'ի Քրիստոս Յիսուս Աստուած մեր յաւիտեան ։

Այլ մէք անդրէն դարձցուք 'ի յոճ կարգին մերոյ զոր թողաքն ։

Արդ 'ի յինն հարիւր վաթսուն և հինգ թուին Ասորոց , և Հայոց իննսուն և վեց՝ գնաց Նշուր զսրապալսն Տաճկաց 'ի Վաղրոս և յատակեաց քակեաց ծակախիլ⁽¹⁾ սրար զամենայն կղզին . և զմնացեալմն անդ 'ի Սաւեայ և զայլն եւս ժողովեալն ընդ հաւկաւ արարեալ , դարձաւ ։

Իսկ Սաւի չոգաւ յԱսորան կղզի և առ զնա և աւերեաց . և տեսեալ անդ զսլատկերն պղնձի՝ որ մի էր յեւթն հրաշիցն՝ շորջեալ պարանօք շատ աւուրբք ճգնեալ և հաղիւ կարացեալ . և գտաւ չափ երկայնութեանն հարիւր եւթն ոսն . և վառեալ 'ի ներքոյ՝ նորա հուր՝ քակեցան շամփուրքն . և գնեաց զնա Հրեայ մի 'ի Հեմայ . և կապեաց 'ի նմանէ բեռինս երեք հազար . եւ տարաւ 'ի տուն իւր ։ Եւ առ Սաւի զՍաւրուդ⁽²⁾ կղզի , և զԼուէ⁽³⁾ . և դարձաւ ։

(1) Մի օրի . աակախիւա . բար .

(2) Մի օրի . զՄարիուդ ։

(3) Երկու օրի . զԿուէ ։

ԳԼՈՒԽ ԺԹ.

Յազարս սով սառաթի եղև, և զմի երես հաղմ սառաթի
 հիւսիսային և փոյց բազում եկեղեցիս և բրգունս քաղա-
 քաց: Եւ Ոմարայ՝ որ հրամարեաց ոչ ընդունիլ զբրիտա-
 նէից վկայութիւնս:

ԶԱՅՈՒ ժամանակօք եղև սով դառ-
 նագոյն, և կերան մարգիկ զմիմեանս. ևւ
 յերկիրն Վերմանիկէ պատրիշ կրօնաւոր մի
 անօրէն ի զիշէ անուն՝ բնակեալ յայրի կե-
 րաւ յիսուն և մի մանկունս, զոր պողանայք
 ՚ի ծնողացն. և մեթիթարէր զնոսա վասն կո-
 րատեան սրգւոց իւրեանց, մինչև յայտնեաց
 լստուած. և կրեաց աստէն, և կրելոց է
 յաւիտեան զհատուցումս իւր:

Եւ զմի սովոյն եկն հալմ հիւսիսային
 ահագին փչմամբ. և փոյց բազում եկեղե-
 ցիս և բրգունս (4) քաղաքաց և բերդից. և
 իլեաց անստառս բազումս:

Յաւուրսն յայնսիկ երեւեցաւ այլ մի
 ՚ի կոստանդնուպօլիս Սաքսիմոս անուն, որ
 իօսեցաւ հերձուած ՚ի Վրիստոս երկու կա-
 մրս ասելով և երկու ներգործութիւնս. և

(4) Երկու գիւղքունս:

ու ընկալան 'ի նմանէ : Սակոյն նա սերմաւ նեաց և շէջին զնմանէ :

Իսկ թէոգորիկէ կոմսն խնդրեաց 'իպաւ պէն Հռովմայ որում անուն էր 'Գաթոն' զի արասցէ քննութիւն վասն այսոցիկ :

Իսկ ապականիչն 'Գաթոն արար ժողով և հաստատեաց զհերձուածն Սաքսիմոսի ըզկընի հարիւր քսան և եւթն ամի ժողովոյն 'Քաղկեդոնի . քանզի ասացին երկու բնութեանն յատուկ կամք և գործք արժան է ընել . և մեք ասեմք , եթէ և անձն ևս պիտի , զի լցցի չափ շարեաց նոցա , և մի կացցեն հեռի 'ի 'Նեստորէ :

Ի թուին 'սորուոց ինն հարիւր վաթսու և վեց , և Հայոց իննսուն և եւթն , յերեսուն և եւթն ամին Տաճկաց , և յինն ամի իշխանութեանն Սեբմանայ , կազմել եա Սաւի յոյժ բազմութիւն նաւաց 'ի Տրապոլիս , երթալ 'ի Նոստանդնուպոլիս . և էին 'ի վերայ նաւացն երկու զինուորք սրպիք բրիստոնէից . սորա արձակեցին զգերիսն և յորեցին զնաւսն և ելեալ 'ի մի նաւացն ինքեանք գնացին 'ի Հռովմ , զի Սիրանկ էին ազգաւ :

Իսկ Սաւի եւս զայրացեալ կազմեաց առաւել քան զսուղինն . և ետ 'ի ձեռս

Բլղուրին զի գնացէ 'ի Կոստանդնուպօլիս :

Եւ լուեալ Թագաւորն Կոստոս , եթէ
խորհին Տաճիկքն գնալ առ նա , հաւաքեաց
զգորս ըստ կարի և նաւս բաւականս , և չո
գաւ 'ի վերայ նոցա 'ի Փիւնիկէ ընդ ծով
և ընդ ցամաք . Կաղմեցան և Հափարացիքն
կրկնակի սլաւորաստութեամբ :

Իսկ 'ի գիշերին յորում վաղիւն մարտն
լինէր , զարթոյց 'ի քնոյ զայրն երազարյծ և
ասէ . տեսի զիս 'ի Թեազոնիկէ 'ի խրախու
թեան : Եւ սլաւասխանի այրն և ասէ . եւ
բանի թէ ոչ ննջեալ էիր և ոչ տեսեալ . զի
Թեազոնիկէն յաղթութիւն այլոց Թարգ
մանի . և սաստեաց նմա Թագաւորն , և լը
ռեաց . և 'ի վաղիւն իմբեցուս սլատերաղ
ծին 'ի վերայ ծովուն ահեղ յոյժ , մինչ սլող
տորեցաւ յօդն փոշւով սրպէս 'ի ցամաքի .
և սլարտեցաւ Կոստոս և փախեաւ , և ան
կաւ 'ի նմանէ քսան հազար արանց . և դար
ձոյց զՊոզոմէոս իշխանն առ Սաւի , զի մի
գնացէ 'ի Կոստանդնուպօլիս , և տացէ նո
ցա հարկս . և լուաւ Սաւի և դարձաւ :

Իայց ստեաց ուխտին Կոստոս և ոչ առա
քեաց զխոստացեալն . և դարձան Հափա
րացիքն 'ի Սուրիա յաւար . և եկն Պոզոմէոս
և երբ հարկս երեք ամի , և զՍրիպոր զոր

դին իւր պատանդ . և եհան զնոսա յերկրէն :

Յետ այսորիկ սակա կասկածանաց եւ պան կոստոս զեղբայր իւր զԹէոդոսիէ (1) և եղեւ ատեցեալ 'ի զօրացն . և գնաց 'ի շառովմ երեսաց նոցա . և նոքա յղեցին և կոչեցին անդրէն և յարեաւ 'ի գնալ . և չափաւ մինչեւ 'ի Սիրակուսայ . և անդէն առաքեաց կոչեաց զորդիան իւր գերեսին՝ ըզկոստանդիոս , զՏիբերիոս , զՀերակլ . և ոչ ետուն գնասա . այլ կոչեցին զնոսա կեսարս . և անդէն պահեցին :

Յաւուրս յայսոսիկ սպանին Հագարաջիք զԱլթման թագաւորն իւրեանց յԱլթրապ(2) քաղաքի վասն պղծութեանն իւրոյ . և առ զիշխանութիւնն Ալի փեսայն Սահմետի 'ի վերայ Սաբերնի և Ասորոց :

Իսկ Սաւի իշխանացաւ 'ի վերայ Ագիպտոսի , և զսր առեալն էր անձամբ . և կրուեցան ընդ միմեանս միանգամ և երկիցս , և բազումք սատակեցան 'ի մէջ նոցա :

Եւ զինի այնորիկ ծառայ մի Սաւեայ չոգաւ նենգութեամբ առ Ալի և սպան զնա . և հնազանդեցան ամենեքեան Սաւեայ և փոխեցին զարքունիս իւրեանց յԱլթրապեայ 'ի

(1) Մի օրի . Թէոդորիտէ
Մի օրի . Թէոդորիկէ :

(2) Երկու օրի . Ալթրապ
քաղաքի :

Պատասխանաւ իւր տիրեաց յաւի ամս քսան. և աւերեաց մինչեւ ՚ի իւր թանհա զամենայն տունն (Հունաց. և դողային ՚ի նմանէ ամենայն երկիր :

Իսկ թագաւորն յոտառանենգեալ ՚ի զօրացն սպանաւ ՚ի բազանիս յԱնդրէասայ ստըբատելատէ ՚ի յիւռմիս : Իւր թագաւորեցուցին զՊատրիկն յԵթէթ⁽¹⁾. այր քաջ և կորուսի յիր և ՚ի բան հայ ազգաւ և բարեպաշտօն :

Իսկ որդի թագաւորին յոտառնդին զբրաժողով լեալ սպան զնա . և թագաւորեաց ընդ եղբարս իւր :

Իսկ զօրն Տաճկաց եկին յԱփրիկէ . եւ գերեցին ութսուն հազար անձինս . և վերստին դարձան ՚ի իւր լիկիաց , և սպանին ՚ի նոցանէ երեսուն հազար արանց յունական զօրքն , որ էր առաջին պարտութիւն նոցա :

Իւր այր մի ՚ի Բաբաբայ կալինիկէ անուն իմաստութեամբ իւրով գործեաց զնախաթըն⁽²⁾ . և այրեաց զնաւսն ՚ի ծովուն լցեալ զօրօք Տաճկաց , որ է սկիզբն գիւտին փայտի⁽³⁾ . և այրն ասորի էր ազգաւ :

(1) Ար է Եթէթ . Մի օրի . մեծ յոյժ . Մի օրի . Մեծ մէծ :

(2) Երկու օրի . զնըքառն :

(3) Մի օրի . և այն եղև սկիզբն գտանելոյ զնֆաթն .

աւգ ինչ դիւրաւու ինչոյ :

Յայսմամի երեւեցաւ ծիածանդ զգիշեր մի բուխնդակ զերկնիւք ծածկելով զնա . և զսհի հարաւ երկիր 'ի նմանէ :

Յերեք հարիւր ինն ամին Կոստընդեայ . ելին սրիկայք և բնակեցան 'ի լեառն | իբաւ նանու և կոչեցան ապստամբք . և Եսորիք անուանեցին զնոսա Ղուռճանս . (Թերեւս այսու պատճառաւ կոչին Սրացիք Ղուռճանս 'ի Քռանկաց . զի ապստամբեցին 'ի Հայոց հաւատակցութենէ և 'ի ծառայութենէ) . և չուգան Տաճիկք և սպառեցին զնոսա սպանմամբ :

Եւ 'ի նոյն ամին Յովհաննէս որդին Սեւեժայ հալածեաց զԿոստանդին զեւթն ամիս յաղագս քինու հօր իւրոյ . և սպանաւ 'ի նմանէ . և հպարտացեալ Կոստընդին յաղթու թեամբն արհամարեաց զեղբարսն իւր . և զ| եւսն իշխանն ծայրակտուր արար զի բարեկամ էր եղբարցն . և եղեալ նմա որդի , կուէաց զսնուն նորա Յուստիանոս :

Իսկ Սաւի իշխանն Տաճկաց մեռաւ . և առ զիշխանութիւն նորա Իզիդ (1) որդի նորա ամս չորս , և մեռաւ . և շփոթեցաւ զօրն Տաճկաց զի Սուլթար ապստամբեաց 'ի Սաբելովն , որ ասէր զինքն մարգարէ . եւ 'ի

(1) Յայլ որոգմովնս Եղիշ Զաւակ :

յլ թրապ լճդլայ, և ՚ի Վամասկոս որդին
Իգիտի. և ապա ծեր մի ասաց. ժողովեցաւ
բոլոր ամենեքեան, և զոր Նստուած ընտրէ
նա է իշխան. և ժողովեցան, և գրեցին ե-
րեք անուն երեք նետ և ձգեցին. և մանուկ
մի արձակեցին ՚ի նոցանէ առնուլ զմինն, և
որ փայցէ՝ այն լիցի Թագաւոր. և բերաւ
անունն ծերոյն որ խորհեցաւ զայն. և իշխա-
նացաւ ամ մի. և զինի նորա լճդլմելք՝ որ
գին Սրուանայ :

Սեաւ և Թագաւորն Յունաց Կոստըն
գին. և Թագաւորեաց Յուստիանոս որդի
նորա :

Եւ լճդլմելքն նեղեալ յապստամբացն
արար խաղաղութիւն ընդ Յուստիանէ ա-
մբա տասն, և խոստացաւ տալ նմա յամին
հազար դահեկան և ծառայ մի և ձի մի,
և Կիպրոս լիցի կիսովի ⁽¹⁾ երկուցն. քանզի
Հայք օգնէին Յունաց :

Յայնժամ և երկոտասան հազար հեծեալ
բնակեալ էր ՚ի իւրանան ընդդէմ Տաճկաց,
զորս անդրէն ածին Յոյնք :

Իսոյն ժամանակա էր սուրբն Յակովբ.
որ էր ՚ի գաւառէն Նախորայ շնորհապաշ-
տաւ և ուսումնասէր, որ եղեւ եպիսկոպոս

(1) Մի օրի. կիսուղի :

Ուռհայոյ . սա չոգաւ եմուտ ընդ հրէու-
թեամբ պատճառանօք , զի արար հնարաւ և
թարգմանեաց զծածուկս նոցա յասորի ը-
զու . սա հանգեաւ յերկիրն Քեսենոյ⁽¹⁾ . Ի
վանքն որ կոչի յանուն նորա սուրբ (Յակով-
բայ :

Ի ժամանակին յայնմիկ գերեաց (Յուստի-
անէ զԼիպրոս , և ժխորեցան ընդ նոսա Տա-
ճիկք :

Եւ առսքեաց Լբդլայն զամիրայն Ղժե-
րոյ յերկիրն (Յունաց ՚ի Կեսարիայ . և վար-
ձեցին (Յոյնք զՍկլաւսն . և եկն ՚ի վերայ նո-
ցա , և կոտորեցան յԱրապկացն . և մնացեալ
Սկլաւքն խնդրեցին ուխտ և խառնեցան ՚ի
Տաճիկսն եւթն հազար հեծեալ . և կացու-
ցին զնոսա Տաճիկքն յԱնտաք և ՚ի Կիւրիս
և ետուն նոցա ապրանք և կանայս :

Ի Թուին Լսորոց հազար վեց , և Հայոց
հարիւր երեսուն և եւթն , եկին (Յոյնք ՚ի վե-
րայ Տաճկաց մինչեւ յԱնտաք . և հարան ՚ի
նոցանէ . և մնացեալքն փախեան : Եւ Թիւ-
անկելոցն ՚ի սուր յերկուց կողմանցն էր քա-
ռասուն բիւր . և էր տեղի պատերազմին
Բուղդրիքն . որ մինչեւ ցայսօր երեւին ու-
կերք նոցա տարածեալ ընդ գաւառն :

(1) Մի օրի . Գերսնայ : Մի օրի . Գսենու :

Իյերեք հարիւր եւթանասուուն եւ եւթն
ամին իւրեանց Տաճկունք բարձին զպատկե-
րըս 'ի դահեկանաց, և 'ի դրամէ և 'ի փողոյ
վասն կարծեաց կռապաշտութեան. և եդին
միացն զգիրն :

Իսկ Յուստիանոս խստացեալ սրտիւ կայր
ընդ մեծամեծս իւր. վասն որոց կալան զնա.
և հստին զքիթ նորա և եդին 'ի բանտի. և
եդին իւրեանց թագաւոր զ] եւոն :

Եւ եհան զ] եւոն յփեմբոս զօրագլուխն.
և ինքն թագաւորեաց և հնազանդեաց զը] -
կրտւոն. և եկն 'ի վերայ Տաճկացն 'ի Սամի-
ոոն. և սզան 'ի նոցանէ հինգ հազար այր,
և գերի բազում առեալ դարձաւ :

Իսոյն ժամանակս կացոյց Մքղայ երկու
զօրագլուխս զՀաջաջ, և զ] ահմէտ այր
անաստուած և չարադեւ. որ և զՀայկա-
զունսն իշխանս ազնուականս նենգիւ ժողո-
վեալ 'ի Նախիջուան. և ածեալ յեկեղեցին
այրեաց հրով, վասն ոչ առնելոյն յանձն ըզ-
կրօնս նոցա. որք հանդիսակից և սրակակից
եղեն սուրբ Նանիանցն. որոց մաղթանօք
նոցա գթասցի Քրիստոս Նստուած յազգս
և յեկեղեցիս :

Օպսու ժամանակօք գովեցին առաջի
Մքղայի այր մի Սահայեցի Եթանաս աւ

նուն , որդի կուժիայ իմաստուն և աստուածապաշտ , և կոչեաց զնա Աբդուլայ , և կացոյց զնա 'ի վերայ արքայութեան իւրոյ մատակարարս . և յաջողեցաւ նմա , և եղիւ շնորհս առաջի նոցա . և տային նմա յամեն վաթսուն հազար դահեկան . և ամենայն զօրն Տաճկաց ըստ թուոյ իւրեանց տային մէն մի դահեկան . և շատ մխիթարութիւն և դիւրութիւն եղեւ սա քրիստոնէից :

Սա շինեաց երկու եկեղեցի յանուն սուրբ Աստուածածնին , և յանուն Թէոդորոսի , բերեալ անդ զնշխարս նորա յԱլեխայիտոյ , որ է Ալլասթայն . և 'ի մէջ եկեղեցեացն երկուց շինեաց գետնափոր սրբատունս . և դաստառակն Քրիստոսի էր ընդ իշխանութեամբ Տաճկաց . գնեաց 'ի նոցանէ յիսուն հազար դահեկանի և եդ անդ . և սանդղօք երանէին և իջանէին անդ . և յաւուր սօնին իւրոյ հանէին 'ի տեսիլ տօնողացն մինչեւ 'ի ժամանակս Յովհաննէս պատրիարքին՝ որ եդ զնա 'ի մէջ երկուց վիմաց , և ամփոփեաց և անյայտեաց զտեղին ոչ ուրեք գիտելով . և գրեաց թէ արարի վասն երկիւղի անօրինաց . և մի ոք ելլէ 'ի խնդիր զի ոչ գտաւ նէ զնա : Բայց թէ իրաւի է զոր Հրովմա յեցիքն ունին ես ոչ գիտեմ :

Իսկ (Յուստիանոս զկնի տասն ամի ար-
գելման իւրոյ եւ ՚ի բանտէն և գնաց փա-
խտեալ առ Թագաւորն Խազրաց Խաքան .
և ընկարաւ զնա ինդուլթեամբ . և ետ նմա
կին զդուստր իւր . և օգնեաց նմա զօրօք և
դարձաւ ՚ի Կոստանդնուպօլիս . և փախեաւ
Եփեսոս . և զի եւոնն եսպան . և կոտորեաց
զարքունի արսն , և վեց հազար գերի տա-
ծիկ ազատեաց , և գնացին խաղաղութեամբ .
եւ արար զօրս բազում եւ առաքեաց
ընդ ծով , ածել ղկին իւր , և խեղդեցան
յալիս ծովուն . և լուեալ Խաքան տրտմեցաւ ,
և առաքեաց զկինն նորա , և զՏիրերիոս օր-
դին և մեղադրեաց ասելով . անմիտ , ընդ-
հրէր բազմութիւն զօրացն ՚ի կորուստ .
կարծէիր եթէ արդեւում զկին քո . թէպէտ
կորուսեր զօրդին իմ , ես ոչ ստեցից զքանս իմ :

Ի Թուին Լսորոց հազար տասն և եւթն
և Հայոց հարիւր քառասուն և ութ , շինե-
ցաւ Սամուէստիայ ՚ի Սլիմայ ընդարձակս ,
և կացուցին ՚ի նմա զօրք ընդգէմ (Յունաց :

Օկնի Լբդլայի իշխանացաւ Տաճկաց
Լբդլմէք . և յետ նորա Վ լիթ ամս ինն . յո-
րոյ աւուրս հարստեաց (Յուստիանոս զազ-
դրս Հայոց յիշխանութենէ իւրմէ վասն
ուզղափառութեան . և ինդրեցին Տաճիկք

և բնակեցուցին զնոսա 'ի Սեբաստի և 'ի Սի-
ջազեոս . և եղեն մեծ ամրութիւն ուղղա-
փառաց Նորոց . և շինեցան անդ գիւղք
և վանորեայք , և սմասպատք նոցա . և կան
մինչեւ յայսօր :

Իսկ Սահմեա արար բազում մարտիրոս
յերկիրն 'ի հաւատացեալ Տաճկացն . և զգրէ-
լուսոր նոցա ազգի ազգի հարուածովք եռ-
պան . և բնկեց զնա գէշ գազանաց . և ոչ
մերձեցաւ 'ի նա գազան , և ոչ թռչուն , և
ոչ ապականեցաւ . և զաւուրս երեսուն , և
բուրէր 'ի նմանէ հոռ կնդրկի . և յայնմանէ
յորգորեցան 'ի մարտիրոսութիւն և մեռան
հազարք և բիւրք :

Իսկ Սնրիմ չոգաւ 'ի կապադովկիայ . և
եղին ընդդէմ նորա զօրքն Յունաց , և ան-
կան 'ի Տաճկաց յանողորմ սուրն . և մեռան
քառասուն հազար հեծեալ թող զգերեալ-
սրն . և առաւ Տանայա քաղաք և Տաբան
դաբերդ . և դարձաւ Սնրիմ 'ի կիւիկիա .
և առ զՃոճումբերդ , և զՊօռանդա քա-
ղաք և այլ բազում տեղիս :

Ի սոյն ժամանակս զօրացաւ Փիլիպոս ,
և եսպան զՅուստիանոս և զսրդի նորա Բզ-
Տիբերիոս , և թաղաւորեաց : Իր սա վարժ-
գրովք , և ջանաց նդովել զվեցերորդ ժա-

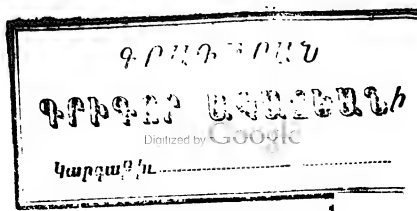
ղոյնն և բառնալ զաղանդն Սաքսիմասի, և ոչ եղևն ձեռնտուք նմա խմորեալքն յաղանդքնն հպարտութեան :

Ի սոյն ժամանակա ոգի պղծութեան շարժեաց զՍ լիթ . և հրամայեաց բռնադատել զՔրիստոնեայս յուրացութիւն . և զոչ հաւանեալն սպանանել յեկեղեցւոջ իւրեանց . և նահատակութեամբ պայծառացան բազմութիւնք յոյժ արանց և կանանց : Եւ չոգաւ Սսլիմ յՍմասիայ և առ զնա և գնաց մինչեւ յՆտաք Պիսիդեայ, և մարտեալ ընդ նմա և առ զնա . և յերկրորդ ամին Փիլիկոսի հանին զաչս նորա և արտորեցին . և թագաւորեաց Նաստաս :

Եւ զկնի Ս լիթայ թագաւորեաց Տաճկաց Սուլիման ամս երկու . յորում ժամանակի առ Սսլիմ զերկիրն Սաղատացւոց : Իսկ Նաստաս զկնի երկուց ամաց փախեալ ՚ի Սինիկիայ, զի կամէին սպանանել զնա . և թագաւորեաց Թէոդոսիէ : Օպսու ժամանակօք գնաց Սսլիմ յերկիրն Թուրքաց . և բազում աւարաւ դարձաւ :

Եւ դարձեալ գնաց ՚ի վերայ Լսորոց⁽¹⁾ և առ զՍրաքմիայ և զՍադրիա և գերեաց, հպարտացաւ ՚ի միտս իւր . և խորհեցաւ

(1) Երկու օրի . Ասիայ :

գնալ 'ի Կոստանդնուպօլիս . և առ ընդ ինքեան երկու հարիւր հազար հեծեալ . և նաւս երկու (հազար) ⁽¹⁾ և ելից հեծելօք . և հառ ալ եւս երկոտասան հազար Բուլղարս և եբարձ ռոճիկս վեց հազար սւղտուց և վեց հազար իշուց . և եկին ընդ նմա ⁽²⁾ Եհեսք երեսուն հազար . և զայս ամենայն բազմութիւն առաքեաց առաջի իւր ընդ ծով և ընդ ցամաք . և ինքն երկոտասան հազարաւ գայր զհետ նոցա մեղմով : Եւ եկեալ նստաւ 'ի Վիկիայ , և ընդ որ անցաւ նէին զօրք՝ տային բան խաղաղութեան , և ոչ մեղանչէին ումեք : Ի ուաւ զայս զօրաւ գլուխն (Յունաց) Եւոն . և չոգաւ առ Սըւլիմ 'ի ծածուկ , Եւ ուխտեաց նմա Սըլիմ՝ դնել զնա Թապաւոր , զի ձեռն տացէ նմա , և դարձաւ Եւոն 'ի քաղաքն :

Եւ իմացաւ Թապաւորն , և կալաւ զընտանիսնորա . և փախեաւ Եւոն և չոգաւ առ Սուլիման Թապաւորն Տաճկաց , և առ 'ի նմանէ վեց հազար հեծեալս . և եկն (ի ջաւ) էջ 'ի վերայ խամուրին քաղաքի . և խօսեցաւ գաղտ յականջս քաղաքին եթէ նենգութեամբ շրջիմ ընդ սոսա : Եւ լուեալ

(1) Մի օրի . եւ (5000) տէրւ ժայն երկու :

Այլ օրիսի լսէն զհաւոր :

Թագաւորին առաքեաց առ նա զընտանիս
նորա և ասէ ցնա . մի մեղանչեր քաղաքիդ 'ի
գինս ընտանեաց քոց . և եթող զքաղաքն ,
և գնաց 'ի վերայ Կոստանդնուպօլսի | Եւոն :
| Եւ ելին զօրքն (Եւոնաց ընդդէմ | Եւո
նի , և յղեցին պատգամս և ասէն . Թագա
ւորեա մեզ մերովք յօժարութեամբ և եր
դուան նմա . և առաքեն առ նա զորդին
Թէոդոսի . և հաւատաց նոցա . և ասէ .
ընդ զօրն Տաճկաց կացէք մնացէք աստ , և
ես մտից 'ի քաղաքն , և արարից զկամս ձեր :
| Եւ գնաց | Եւոն 'ի Կոստանդնուպօլս քա
րազիւք Թագաւորութեան . և լուաւ Թէո
դոսիէ և կտրեաց զհերս իւր . և եղեւ ե
կեղեցական : | Եւ | Եւոն Թագաւորեաց . և
ամրացոյց զքաղաքն :

| Եւ իմացաւ Սելիմ Թէ խաբեաց զնա
| Եւոն , բախեցաւ 'ի վերայ ոսկի դրանն չորս
հազարօք . և օգնեաց Տէր , և միայն զեր
ծաւ Սելիմ և կոտորեցան զօրքն որ ընդ նը
մա չորս հազարքն : | Եւ 'ի միւս կողմանէն
անկան երեսուն հազարք . և եհաս 'ի վե
րայ նոցա ձմեռն . և անկաւ սով 'ի բանակն
նոցա :

| Եւ մինչ յայսոսիկ էին մեռաւ Սուլիման
Թագաւորն նոցա , և առ զԹագաւորութիւ

նրն Սմար . և լուեալ զայս դարձաւ Սարգիս
ամօթով յոյժ սակաւութ . և վառեալ քինու
զբազումս կոտորեցին 'ի բրիստոնէից . զի
յանցեան (1) զօրք նոցա 'ի պատճառս աղօ
թից եկեղեցւոյ :

Յայտմ ժամանակի ասորի մի Սեւերոս
անուն սկսաւ մագութեամբ խաբել զազգն
Հրէից թէ նա իցէ Վրիստոն . և պարա է
ժողովել բազում գանձս , և երթալ թագա
ւորել յԱլքուսաղէմ . և հաւատացին բա
զումք . և կուտեաց բազում ինչս :

Եւ լուաւ Սմար և կոչեաց առ ինքն . և
կատակաբանութեամբ կակղացոյց զբարս
նորա , որ էառ զինչքն (2) և եթող զայրն 'ի
կամս իւր :

Իսկ այսու պատճառաւ եդ օրէնս Սմար
ոչ ընդունել զՎրիստոնէից վկայութիւն .
և ոչ հեծանել երթիւար թամբօք . և թէ ըս
պանանէ Տաճիկ զբրիստոնեայ , ոչ մեռցի
ինքն . այլ տացէ գինս արեանն հինգ հազար
դրամս : Իայց եկեղեցականքն ասէ մի տա
ցեն հարկս յարքունիս յամենայն ստաց
ուածոց իւրեանց . և Տաճիկքն մի արբցեն
ասէ գինի :

Եւ մեռեալ սորա՝ առ զթագաւորու

(1) Երեք օրի . անցան :

(2) Երկու օրի . զերքն :

Թիւնն իգիտ ամս չորս : Սա առաքեալաց ընդ
ամենայն երկիր և ջնջեցին զնկարս պատկերաց
յեկեղեցւոյ 'ի գրեանց 'ի հանդերձից յար-
ձանաց և յամենայն իրաց . և ետ նմա իրաւ
ւունս ի եւոն արքայն (Յունաց . և Թափուր
արար 'ի պատկերաց զաշխարհն (Յունաց . և
տրտնջէին ընդ գործ նորա բազումք , և ոչ
հաճէին :

'Իարձեալ նեղեաց ի եւոն զՀրեայն
գառնալ 'ի քրիստոնէութիւն կամ մեռանիլ
և յորովք մկրտեցան , և ոմանք սպանան .
և կէսք փախեան :

Սեռաւ իգիտ և Թադաւորեաց Հեշմ
ամս տասն և ինն . այր չար և ագահ , որ և
հաքկապահանջութեամբ հասոյց զերկիրն 'ի
ջանկութիւն մահու (4) :

Սա եհան ջուր յփրատայ և 'ի վեր քան
զլաւանիկէ ոռոգանել զդաշոտս , սա էառ զան
մատոյց բերդն Շիպէ յերկիրն Վիւրիւկեցւոց
և զձիովէսարն 'ի վերայ 'Իայլն գետոյ :

Յայսմ ժամանակի էին լԹանաս պատ-
րիարքն Նսիդորու , և Յովհաննէս իմաստա-
սէրն հայրապետն Հայոց . և Սիւնիք և Սա-
պուրական և աղուանք և Սասանունք և Յա-
կովբիկ լսորիք էին 'ի մի դաւանութեան

(4) Ոմանք 'ի գրեալս մա . հա . :

առաքելական հիմամբ . և վասն այսորիկ երթային լսորիք առ Սասանօք առ Հայք և ասէին մեք սուրբ Վրիգորի դաւանութեամբ ըն եմք , և առնուին ՚ի նոցանէ ձեռնադրութիւն , և ոչ գոյր հակառակութիւն . և վասն այսորիկ կոչեցան Վրիգորիկք :

Յայնժամ երէց մի Բարշապուհ անուն , և սարկաւազ մի Վաբրիէլ անուն ՚ի Սուփարկնայ եղեն բանտարկուք ՚ի մէջ Հայոց , և լսորոց . զՀայոց ասէին թէ Յուլիանոսի տըք են և զլսորոց թէ ապականացու ասէին զմարմինն Վրիստոսի . այլ և պղտորումն լճրի մնացեալ էր ՚ի Հայս ՚ի տեղիս տեղիս առ բազումս :

Իսկ Յովհաննէս այր սուրբ և սքանչելագործ և լուսաւոր բանիւ գրեաց առ լծանաս առաքեալ առ նա եպիսկոպոս իւրեանց դաւանութեան գրով . և ինքն եկն ՚ի քաղաքն Սանազկերտ Հայաստանօք . և վեց եպիսկոպոսք գնացին յլսորոց , եւ յոլովութիւնք երիցանց . և արարեալ քննութիւն , ոմանք յլսորոցն ասեն զի՛նչ է որ գրեալ է ՚ի գործս խաւքելոցն եթէ “ լստուած յարոց զՅիսուս ՚ի մեռելոց և այսուհետեւ ոչ եւս դառնալոց է յապականութիւնդ . և խնդրեցին զօրինակն Հայոց և ոչ գտին զայ-

սուհեմեւն . բերին և զԼսորոցն և ոչ անդ
գտին . և նշովեցին զՅուլիանիանն և զապա-
կանացու խոստովանողսն զՔրիստոս , և ըզ-
Խարչապուհ և զԴաբրիէլ , և զԳրիտան . և
եղեն Հայք միադաւանք 'ի վերայ Ճշմար-
տութեանն . և Յակովբիկ Լսորիք՝ դաշնա-
կիցք նոցա :

Լայց սակս լոճից և արարողութեանց
գտաւ զանազանութիւնս ինչ . որոց ոչ ա-
րարին կարի փոյթ , և արձակեցան սիրով : Եւ
եղեւ այս 'ի հազար երեսուն և հինգ թուին
Լսորոց և Հայոց հարիւր վաթսուն և վեց .
այլք զՀայոցն հարիւր երեսուն և հինգ ասեն :

Հայնմ ժամանակի ելին Թուրք յերկիրն
Լթութի (1) և առին քաղաքս բազումս . և
գնաց Սիւմ ընդ առաջ նոցա . և անկան
յերկուց կողմանցն հազարք և բիւրք : Եւ
ապա արարին սէր ընդ միմեանս . և թողին
Տաճիկք զառեալ քաղաքսն 'ի նոսա և դար-
ձան : Եւ այս եղեւ սկիզբն ելանելոյն Թուր-
քաց :

Ի տոյն ժամանակս եղեւ անձրեւ սաւ
տիկ , որ կարծեցին թէ բացեալ են անհանք
երկնից . և վերստին անկաւ պարիսպն Ուռ-
հայոյ : Եւ չոգաւ Հեշմ առ Հռովմովք . և

(1) Երեք օրի Մթառաղի :

առ զՂենճերայ քաղաք , և զՂիփա . և առեալ գերի բազում դստիկան : Եւ հրամայ յեսց շեշմ սպանանել զգերեալսն առհասարակ . և եղև յաղսգս կոտորելոցն քննութիւն ՚ի յՈւռհայ թէ իցե՞ն մարտիրոսք թէ ոչ . և ոչ յայանեցաւ իրքն , այլ տարակոյր մնաց :

Իսկ Թագաւորն Սեւոն ՚ի քսան և չորսամի արքայութեան իւրոյ , էառ զդուստրն Խաղբաց Թագաւորին որդւոյ իւրում Կոտանդիանոսի ՚ի կնուծիւն մկրտելով զնա . և ետ զթագն յորդին . և մեռաւ ՚ի նոյն աւի : Իսց Սրաւապ փեսայ Թագաւորին հալածեաց զԿոտանդիանոս , և ինքն Թագաւորեաց :

Սեւաւ . շեշմ Թագաւորն Տաճկաց . և առ զթագն⁽¹⁾ Սիւթ , որ արար չաբ տանն շեշմայ . և եդ զօրագլուխ զՍրաւա մմե , և արկ զնա ՚ի ծովն սակեղէն ՚ի դանձա Տաճկաց , որ քաշխեաց զայն առ առասպէս և Թագաւորեաց :

Իսց յուրմք ոչ ընդունէին զն հարձարդի էր . և Սիւթ եղև ստեցեալ վասն զազրագործութեան . և խտտեալ⁽²⁾ զերկոսին Թա-

(1) Մի օրի . զթագաւոր . (2) Չորք օրի . խոցեալ բութիւնն :

գաւորեցուցին զիղիտ եղբայրն Վլիթայ 'ի
'Իամասկոս . որ և կտրեաց զգլուխ եղբօրն .
և եղեալ 'ի սայլի և ընդ նմա տիկա գինւոյ,
չըջեցուցանէին ընդ քաղաքն :

Եւ յետ այսորիկ մատեանն ընդ միմեանս
ամիրայքն , և խնդրելով իւրեանց թաղաւո՜ւ
բուծիւնս : Սրվան՝ զՀայս էառ , և զՊարոս
Վասիդն . և զԽորասան՝ Սարիթն և զՎփրիկէ
Լքդհէլ և իղիտ մեռաւ յետ եւթն ամաց .
և առ զտեղինորա Բրեհիմ . այր բարեբարոյ և
ողորմասիրտ . և սակաւօրեաց եղեալ մեռաւ :

Եւ Սրվան ելեալ 'ի Հայոց . եկն և դիպե-
ցաւ եղբօրն Սուլիմանայ 'ի վերայ Եփրա-
տայ . և կռուեցան անդ . և անկաւ 'ի մէջ
նոցա երկոտասան հազար այր : Եկն Սրվան
'ի 'Իամասկոս , և թագաւորեաց անդ . և առ
զգանձն թագաւորութեանն և բարձեալ ըզ-
նա երեք հազար ուղտու եբեր 'ի Խառան .
և չոգաւ 'ի Հեմն , և յամիսս չորս էառ զնա .
ե. քակեաց զսարիսպ նորա : Եյնպէս էառ
զՆալբաք , և քակեաց զնա . առ զՎինուէ և
գնաց 'ի Պարթեւս , որ կոչի Բահլ՝ և տի-
րեաց նմա :

Իսկ Ելի որդին գնաց 'ի Խորասան . և 'ի
պատերազմելն Տաճկաց ընդ միմեանս խա-
ղաղացան Յոյնք . և խորագիտութեամբ իւ-

րով օգնականս գտեալ Կոստանդիանոս եկն
 'ի Կոստանդնուպօլիս . և կուրացոյց զՆրա
 ւաղ . և թագաւորեաց դարձեալ , և ելեւ
 նմա որդի . և կոչեաց զանունն նորա | եւոն

ԳԼՈՒԽ Ի.

Յաղագս որ նշանք մեծամեծք և ցլմուշք, և փռի գաղ-
 և 'ի ծովն խռովեալ սիւնք հրեղէնք երեւեալ . և եկն
 կարկուտ, կշիռն երկու լիտր, և Զամբրի հարկապանջու-
 թեան անյիշելի :

ՅԱՐՈՒՄ աւուրս եղեն նշանք մեծամեծք
 'ի սկիզբն մարտի ամսեան մինչեւ ցելն ապ-
 րիլի . օդդ փռի տեղեաց , և տիւն գիշեր
 կարծէր . և ապա երեւեցան իրեք սիւնք ամ
 պեղէնք խառնեալ ընդ հրոյ զերիս աւուրս .
 և ելանէին և իջանէին 'ի վայր | Եւ զկնի սորա
 երեւեցաւ աստղ մի անծանօթ 'ի չափ լուսնի
 և ելանէր յարեւելից ընդ արեգականն . և
 երթայր յարեւմուտս երեք օր տեսանելով
 մարդկան : Եւ զամենայն գիշերս լինէին ցաւ
 մունք , և թռչէին հանդէպ յարդգողին :
 Եւ զկնի նորա եղեւ շարժ սաստիկ և պա-
 տառեալ երկիր ելին աղբիւրք 'ի գոյն ա-
 րեան : Եւ յետ նորա խռովեցաւ ծովն մեծ :

և եռայր յանդնդոց , և բարձրանայր արեբ նորա իբրեւ զերկինս . և բազումք 'ի կենդանեաց մեռան մարդ և անասուն 'ի ձայնէ սրտաման . որ ծովեզերեայք էին կործանեցան տունք և ապարանք . և բերդ մի որդուցն (Նմնայ որ կայր 'ի մէջ ծովուն խլեցաւ յատակաց . և բուրգն մեծ զոր շինեաց Սողոմոն 'ի վերայ ջերմկին որ գտաւ յաւուրս նորա 'ի ծովուն՝ փլաւ և ընկղմեցաւ :

Եւ յետ նորա եղեւ սով սաստիկ . և ապա մահաշարածամ փողացաւութեամբ , որ մեռանէր 'ի Նաւրա աւուրն քսան հազար անձինս . և յերկիրն Սագիամու կատաղեցան կապիկք և սպսկանեցին զբաղմութիւն մարդկան յոյժ :

Ոչայս ամենայն տեսեալ թագաւորին Տաճկաց , զահի հաբաւ և զղջսցաւ սիրտ նորա . և եհան քարոզ ընդ ամենայն երկիր վասն ապաշխարութեան, զոր և արարին իսկ պահս և աղօթս հոկմամբ դիշերաց , և ողորմութիւնս և արտասուս . քանզի հաւատացին թէ կատարած ամենայն երկրի հասեալ է յաղագս նորանշան և ազգի ազգի պատու հասիցն մանաւանդ վասն շարժմանն անծաւաթի . զի գիւղ մի յոտն լեբինն թաքովայ նոյն տեղեաւն 'ի բաց վազեաց միւս երկու .

և շինուածքն ոչ խախտեցան . և ոչ պակասեաց հաւ մի : Եւ Սնբէճ քաղաք ընկղմեցաւ 'ի տեղւոջն . և երրորդ ⁽¹⁾ մասն Լոտտանդնուպօլսի անկաւ . և Լիկիայ բովանդակ տապալեցաւ . և այլ բազում քաղաքք Լիւթանիայ : Իսկ Վաղկեդոնիտք ոչ գղջացան և ոչ դադարեցին 'ի չարեաց իւրեանց . քանզի այնք որ կային յՆտաք կաշառեցին զՂրվան . և եդին սրատրիարգ իւրեանց ըզթօնփիլէ Սաղմանի որդի , որ գնաց 'ի Խառան . և առ զեկեղեցին Լսորոց ոգղափառաց . և արքեպիսկոպոսն նորա ձգեաց զձեռն իւր և եհար յեկեղեցին ասելով . ով պղծեալ խորան , վաղիւն սրբեսցիա օրհնութեամբ և ուղղափառ պատարագաւ : Եւ ընդ յերանել բանին վառեցաւ հրով և այրեցաւ . և անկաւ ահ 'ի վերայ նոցա և առեալ զմոխրեալ ոսկերան փոխեան 'ի գիշերին :

Եայնմ ժամանակի եկն Լքդլայ որդին Լլեայ 'ի Խառան . և փախեալ Սրվան յերեսաց նորա առ եալ ընդ իւր ոսկի բարձեալ վեց ուղոռ . և գնաց յԱրկաղոն , և անտի յերկիրն Նուբեայց . և Լքդլայն զհետ նորա . և եհաս նմա 'ի Նսուան ⁽²⁾ 'ի վերայ Նեզոս գետոյ և եսպան զՂրվան . և առ զա

(1) Մի օրի երկրորդ մասն

(2) Երեք օրի : 'ի Նինուէ .

մենայն ստացուածս նորա զժողովեալն ապա
հուլթեամբ . և թագաւորեաց միայն Վ.բ.
դըպոն :

Եւ մինչ նստէին 'ի տեղի մի առ ընթեր
գերեզմանաց , եղև թնդմունք ինչ . և բա
ցան գերեզմանք ուլթ . և ահա երանէին արք
իբրեւ ծերք և ներկեալ զմօրուսս . և մինչև
ցմէջն 'ի դուրս եկեալ զտեղի առին զերիս
աւուրս . և հարցանէին զնոսա և ոչ խօսե
ցան . և ձանձրացեալ թողին զնոսա . և ոչ
ոք իմացաւ թէ զի՛նչ նշանակէին . և ծած
կեցին հողով :

Իսկ թագաւորն (Զուհայ Կոստանդ խանոս
վարժ էր գրովք և իմաստուն մտօք . վասնորոյ
ծածկապէս ունէր զուղղափառութիւն . և
ղէ մեռաւ կին նորա , սախպէին զնա առնուլ
կին . և ասէ ցնոսա ոչ է պարտ երկրորդ կը
նաւ թագաւորութիւն առնել . ապա զոր
դիպդ իմ' դիք թադաւոր . և արարից զոր ա
սէքդ . և թագ եդին Վ.բ. և հայրն խը
նամէր զաշխարհն : Եւ առեալ զօրս չոգաւ
'ի Սելեուսի . և եհան անտի զՀայս և զԵս
րիս , և տարաւ յիշխանութիւնն իւր ասե
լով . քրիստոնեայք են առ մեզ կացցեն իբ
րեւ զեղբայրս մեր . և ասեն (Յոյքն ատեն
զմեզ դոքա և անխժանեն . և ոչ են եղբարք .

և խնդրեաց թագաւորն դաւանու թիւնս. և ետուն գրով 'ի վերայ միոյ բնութեանն և կամաց գործոց նոյնութեան իանին :

Եւ տեսեալ թագաւորին յոյժ գովեաց, և ետ հրաման ժողովոյ . և յորժամ եղև ժողովն զոր եւթներորդն կոչեն, և արարին քննութիւն, և ոչ կարէին աղարթել զուղղափառացն խոստովանութիւնն . և աւսէ թագաւորն . երկու իւր կամ են ինձ . եւ թէ բառնայք զժողովն Քաղկեդոնի և ըզսրատկերապաշտութիւնդ . և անկան յոռո թագաւորին և ասեն . չէ հնապայդմ լինել . բայց եթէ սրոյ ճարակ տայցես զմեզ . և աւսէ թագաւորն . երդնում յ'ստուած, եթէ ոչ բառնայք գոնէ զ'աքսիմոսին գնեստորականին, ես ոչ եղէց ընդ ձեզ :

Եւ լուսն նմա և նզովեցին զ'աքսիմոսին, որ երկու կամս և գործս ասէր, Քրիստոսի : Եւ վասն այնորիկ բազումք 'ի Յունաց ոչ մեծարեն զեւթներորդ ժողովն : Եւ ասէ թագաւորն . ընդ ուղղափառսն գնացէք յաշխարհն ձեր, ուստի հանի զձեզ . զի մի զկնի մահուան իմց չարչարեսցեն զձեզ . և եա նոցա պաշարս և պարգեւս, և պնացին խաղաղութեամբ :

Ի նոյն շամի եկն մարախ և կերաւ զգաւ

ւառս բազումն . և ՚ի դալ միւսոյ ամին եկն
կարկուտ անդուր և անտես . և փոյց բա-
զում շինուածս , և սպան յոյժ բազմութիւն
կենդանեաց վայրենեաց և ընտանեաց . և
էր կշիռն լիորս երկու :

Ի նոյն ամի մեռաւ Աբդլայ . և Թագաւ
ւորեաց Աբուջաբր . և շինեաց զԱյլտենի ,
և զԵարնոյ քաղաք . զոր ոմանք ՚ի Յունաց
կարանիկան կոչեն , և Տաճիկք Արզրում . որ
կոչի Սոշտնկոյ կամ Արեւելք : Շինեաց և
զԱյի որ է Կամախ . քանզի աւերեալ էր զս-
սա Կրստանդիանոս Թագաւորն Յունաց :
Եւ զկնի շինելն զքաղաքս զայսոսիկ առ-
զԱփրիկէ . և չոգաւ առ զԱպրաստոսն աշ-
խարհն Պարսից , և զՋակոյսն ամենայն ,
և դարձաւ և առ զԱյ քաղաք ամուր :

Ի Թուին Ասորոց հազար եւթանասուն
և երեք . և Հայոց հարիւր իննսուն և չորս ,
շինեաց Չամբրի⁽¹⁾ ՚ի վերայ Տիգրիս գետոյ
ի վեր քան զԿասիղըն⁽²⁾ քաղաք և կոչեաց
զնա Բաղդատ որ Թարգմանի միջոց այսինքն
Պարսից և Ասորոց : Յորում ամի եւ Քուրդն
հաւտքածոյ օր է Սարն . և գերեաց ՚ի Քա-
ղանայ⁽³⁾ յառաւ հազար անձինս :

(1) Երէք օրի . Զար :

(2) Մի օրի . ՚ի Գողանաց :

(3) Երկու օրի . Կասիղըն :

Ի սոցն ժամանակս համբաւեցաւ կին մի թէ Դ ծնանելն կաթն ոչ եկեր ՚ի մօրէն . և զարգացաւ հասակաւ ՚ի չափ երեսուն ամաց և չկերաւ ինչ . և ածաւ առաջի Ծաբբի . և գտաւ որպէս համբաւն էր . և արար Ծաբբ ժողով իմաստնոց , գիտնոց զի իմասցին վասն նորա . և ասացին թէ երբէք չէ լեալ . և մէք ոչինչ կարեմք իմանալ . սակայն գործ նշանի Տեառն Նստուծոյ է : Զորմէ նշանէ խաբեալ զօրքն Պարսից եդին իւրեանց թագաւոր և ապառամբիցին :

Եւ գնաց ՚ի վերայ նոցա զօրն Տաճկաց , և հարան ՚ի նոցանէ . և դարձեալ գնաց Ծամբր ՚ի վերայ նոցա . և կոտորեաց քառաւ սուն հազար անձինս . և սպան զթագաւոր նոցա : Եւ դարձաւ ՚ի Սիջագետս . և կացոյց գործակալո երկու հարկապահանքս : Եւ քեայ մի Սուսի անուն . և Տաճիկ մի Սուլեման անուն . որ ՚ի դրունս մահու հասուցին զաշխարհս անողորմ տանջանօք՝ վասն ՚իմնսին անիրաւութեան : Եւ հառաւ ոսկի և արծաթ յաշխարհէ . և փորէին զգերեզմանս կռապաշտից և գտանէին ինչս և տալին ՚ի հարկն :

Սովորեցին և Զոյնք զնոյն առնել . և բացին զգերեզման իկոմիդայ շինողի համաւ

նուէն քաղաքին , և գտին յողովութիւն ռակոյ լուսատու անկանց , և ազդեցին թագաւորին Կոստանդեայ , և չոգաւ ետես զայն ամենայն . և ոչ կամեցաւ առնուլ ինչ այլ կռփածու վիմօք փակեաց զնա . և ասէ . զինչ գարշադոյն քան զայն իցէ , յորժամ կենդանին կողոպտիցէ զմեռեալս : Եւ սաստեաց և սպառնացաւ , եթէ այլ ոք զայն մի իշխեսցէ առնել :

Իսկ ՚ի չարագոյն ագահութենէն թամբրի վաճառէին զէշ և զեզն ընդ դրամի միոյ . և զողոյս ընդ հինգ դրամի . զի տացեն հարկս պահանջուացն : Ար և զկնի քսան աւի սատակեցու . և հանգեաւ երկիր ՚ի չարեացն թամբրի . և թագաւորեաց Սահադի որդի նորա :

Եւ ՚ի նմին ամի մեռաւ թագաւորն Կոստանդիանոս թագաւորեալ ամս երեսուն և չորս . և հաստատեցաւ ի եւոն որդի նորա որ ընդ նմա էր թագաւորեալ :

Իսկ Սահադի ցրուեաց զամենայն ժողովեալ ստացուածս հօր իւրոյ . և հաւատաց աստեղագիտաց , և ուսաւ զարուեստն . և վարէր նորօք :

Եւ լուեալ ի եւոնի առաքեաց նմա ըզգիրսն յԱնիսայ և յԱմրիսայ հակառակացն

Իսրայելի . և խնդաց յոյժ . և կախարդութեան ետ զանձն :

Եւ եկն Սահադի 'ի Հալապ . և ելին ընդ առաջ նորա երկոտասան հազար քրիստոնեայք 'ի պատիւ նորա : Իսկ նորա նախանձեալ խոցեալ ընդ բաղմութիւն նոցա . առաջ մի յերկուց առաջի կայ ձեր . կամ մեռանիլ կամ ուրանալ զՔրիստոս . և հինգ հազար այր 'ի նոցանէ տաճկացան . և եւթն հազարքն վկայեցին Քրիստոսի Նստուածութեան և մեռան . և կանայք և տղայք արացողացն թողին զնոսա և գնացին :

Եւ Սահադի գնաց յերկիրն Արաբիոյ . և առաքեաց զՀարոն զորդին իւր յԱփեսոս յաւար :

Ար և գերեաց անտի եւթն հազար ⁽¹⁾ այր . բայց պակասեաց 'ի զօրաց նորա չորս հազար այր :

Եւ եւոն առաքեաց զօրս 'ի Սիւադեաւրս . և ետ ածել անտի զքրիստոնեայսն ըզՀայս և զԱտրիս ուղղափառս , և բնակեցան ընդ նմա 'ի Թիրակ : Եւ գնաց նա 'ի Ճաւապարհս հօրն իւրոյ զի ոչ երկրպագեաց պատկերաց . և ոչ հաղորդեցաւ . 'ի Քաղկեդոնացւոցն . վասն որոյ ոմանք 'ի պատմագր-

(1) Մի օրի . հինգ հազարս

րացն (Յունաց տրտնջելով, (Յակովբէկ կոչեն զնա: Ար և թագաւորեալ ամս տաան մեռաւ:

Եւ թագաւորեաց Կոստանդին որդի նւրա երկոտասանամեայ . և իրինէ մայր նորա ընդ նմա:

Եւ լուեալ Լհարոնի եկն յերկիրն (Յունաց և դարձաւ ամօթով:

Եւ ՚ի սոյն ամի շինեաց Լիւ Սահադեայ հրամանաւ զՀադ քաղաք յանուն նորա յերկիրն Սարաշու . և ոչ յաջողեցաւ նմա . քանզի մեռաւ Սահադի . և թագաւորեաց Սուսի որդի նորա ամս երկու:

Եւ յետ նորա առ զթագաւորութիւնն Լհարոն եղբայր ⁽¹⁾ նորա , որ կոչեցաւն Սազիտ . որ և հրամանաւ սորա շինեաց Լբդլլ մեւք զՀաշիդ:

Իսկ Հռովմական զօրացն եկեալ աւերեցին զՀադ: Եւ Լհարոն սկսաւ շինել զնա կրկին . և կազմեաց սայլս երկու հազար: Եւ քակեաց զեկեղեցին, որ կայ յարեւմտից Հնձէ գետոյն . որ է մերձ Սամուսատայ . և ետ տանել զքարինս նորա: Նոյնպէս քակեցին զառաքելաշէն եկեղեցին որ ՚ի Վեսոն եւթն և տասն խորանի ⁽²⁾ . և սոքօք շինեաց զպարիսպն Հաթայ:

(1) Մի օրի . որդի նորա: (2) երկու օրի . ԲԺ . խորանի:

Ի սոյն ժամանակս գտաւ յ||ւռհայ տաւ
պան մի Հրէի որ ունէր պիր հազար ամաց
հետէ . և այս է գրեալն 'ի նմա . թէ « Լ'ս
տուած մարմնով ծնցի 'ի կուսէ . և խաչիւ
ծագէ լոյս փառաց նորա 'ի տիեղերս . և
ողորմութիւն նորա տեսցէ (1) զիս » :

Ի նոյն աւուրս լուաւ Կոստանդին թաւ
գաւոր . թէ Փիլիկէ պատրիկն Սիկիլոյ ,
չնայ ընդ մօր նորա , և կամեցաւ ըմբռնել
զնա : Եւ նորա իմացեալ փախեաւ առ Լ'
հարոն . և առեալ 'ի նմանէ քառասուն հա-
զար հեծեալս , պնաց դարձուցանել զ||իկի-
լիա 'ի Տաճիկան . և կալաւ զնա ձիւն օտա-
տիկ . և կոտորեցան սյրու ձի բազում . և առ-
կաւ մնացորդքն եկին 'ի Կոստանդնուպօլիս .
և նոքա ապառքին նոցա ողորմութիւն , և ե-
տաւն զկարիս նոցա և արձակեցին :

Եւ Կոստանդին արգել զյիշատակ մօր
իւրոյ յեկեղեցիս : Եւ զի մեռաւ կին նորա ,
էտաւ կին երկրորդ , և թրհամարհեաց զկանոն
առաքելական . վասն որոյ ատեցեալ եղեւ 'ի
բազմաց : Եւ իմացեալ մօրն զտրտունջ զօրացն
արար խորհրդակից . և օգնականս . և կալեալ
զորդին եհան զաչս նորա : Եւ թագաւորեաց
և արար երկրորդ իւր զնեղքինն Փիլատէ .

(1) Մի օրի . տիրեցէ :

Ի ժամանակս յայս թագունքն լ՛թանա-
 ասայ Ռահայեցւոյ Կաթին զգանձն հաւառն
 իւրեանց . և օձս և կարիճս օսկեղէնս փո-
 ռամէջս լցեալ քեմիայիւ որ ջանէին ՚ի վե-
 րայ հալեալ պղնձից . և աղբ մի որ սրսկէին
 ՚ի վերայ սեաւ արձձոյ . և դառնային ՚ի բնու-
 թիւն օսկւոյ : Եւ գրէր անդի բաժինս եկե-
 ղեցւոյ և աղքատաց : Եւ ետուն զայն , և
 ինքեանք մեծացան լցան . և ստացան ձիս և
 ջորիս . այլ և բազէս և շունս . և երանէին
 և որսային և զքօսնուին :

Եւ լուաւ թագաւորն Տաճկաց , կոչեաց
 զնոսա և չարչարեաց և առ զամենայն ստա-
 ցուածսն . բայց զքիմիայն ոչ ճանաչելով
 զառարջինն թափէին զնոսա յերկիր իբրեւ
 զհող կարմիր . որ և ապա իմացեալ զղջացան
 և ապաշաւէին : Բայց զորդիսն լ՛թանասի-
 եդին ՚ի կազանս և կուսան մի արգելին ՚ի
 վերնատան . և եդին պահապանս . և նա
 երկուցեալ ՚ի խայտառականաց ընկէջ զինքն
 բարձուէն ՚ի խոնարհ և մեռաւ :

Եւ իմացեալ Բագաւորն ողորմեցաւ , և
 եհան զեղբարսն նորա ՚ի բանտէն :

Իսկ զօրացն Յուդոց գիտայեալ , եթէ
 նախապէն զնոսա Տաճիկք վասն Լըրինեայ .
 զի կին էր թագաւոր նոցա . եդին իւրեանց

Թագաւոր զոմն Նիկիփոռ անուն . և նա արտաքսեաց զԵրինէ յԹէնա :

Ետում ամի շինեցին Տաճիկք զՌաւառքա քաղաքն ⁽¹⁾ Հայոց :

Եւ զի այր քաջ էր Նիկիփոռ և իմաստուն չոգաւ յերկիրն Տաճկաց . և դարձաւ բազում աւարով : Եւ ասէն վասն նորա ոմանք Թէ 'ի տաճիկ ազգէ էր :

Եւ պատմեցաւ Նշարոնի Թէ Նիկիփոռ որդի զօրութեան է , և պահող և աղօթող , և սիրեաց զնա . և չոգաւ առ նա , և արաւրին սէր և երդուան միմեանց . և կերան հաց 'ի միասին :

Եւ Նշարովն ետ զամենայն պատրաստութիւն սպասուցն և զվրանս իջավանայն Նիկիփոռաց , և արձակեցան 'ի միմեանց :

Եւ առ Նշարոն կին յարակիւ , և շէնեաց յանուն նորա քաղաք 'ի վերքան զԵրինիկոս . և կոչեաց զնա Երակիւ . և Նիկիփոռ շինեաց զՆիկիւրիայ :

Օայսու ժամանակօք սուրբ Եպիսկոպոսն Նանիայ , որ էր 'ի լեռնէն հազարաւորաց . այսինքն 'ի լեռնէն Նինուէի շինեաց վանք մի յանուն սուրբ Նանիանցն 'ի վերաց աւերակ դղեկի միոյ . զոր գնեաց 'ի Տաճկաց

(1) Ամենայն օրինակ բաց 'ի մոյն՝ ունին զԵրկիրն :

և շինեաց 'ի մէջ նորա տունն սրբութեան
խորանագոյնս և անյայտս, և եբեր 'ի Տարա
յոյ զնշխարս (նանիանցն, և զսուրբ առա-
քելոյն զԽարդողիմէսի 'ի Հայոց և զՓի-
ղիպպոսի 'ի Սերեճայ, և երթեալ 'ի Հռովմ
աղօթեաց անդ արտասուօք առ Տէր և տուաւ
նմա 'ի նշխարացն Պետրոսի և Պօղոսի, և ե-
բեր անդ : Եւ չոգաւ 'ի Բաբելոն, և առ-
անտի զմարմին Դանիէլի մարգարէին . և
զՍգեկիէլի մարգարէին, և զԵմայ զորդւոյն
Նոյի, և այլ բազում նշխարս . և բերեալ
եդ 'ի սրբատանն զոր շինեաց, և ծածկեաց :
Եւ շինեաց 'ի վերայ նորա եկեղեցի փառա-
ւոր, և է մինչեւ ցայսօր . և կատարին ան-
տի խնդիրք աղօթից :

Իսկ Լհարոն թագաւորն Տաճկաց արար
խնդիր Գանձուց իւրոյ . և գտաւ աւելի քան
զՅամբրացն հազար բիւր . և բերկրեցաւ
և կրկնեաց երեք ծունր Լստուծոյ, և կո-
չեաց զերիս որդիսն իւր . զԴահմէտ, զԴահ-
մուտն (1) և զԼստումայ, և գրեաց նոցա գիր,
զի կարգաւ առցեն զԹագաւորութիւն ըզ-
կնի մահուան նորա ըստ աւագութեան և
կրտսերութեան : Եւ առեալ զԴահմուտն և

(1) Եղեք օրի զՄամուկն :

տարաւ 'ի խորասան, և ինքն մեռաւ անդ :
Թագաւորեալ ամն քսան երեք :

Իսկ Թագաւորն Յունաց Նիկիփոս չոգաւ 'ի վերայ Վերլարաց . և եհաս մինչև լիթոս Թագաւորութեան նոցա զօրութեամբ մեծաւ . և կոտորէր զնոսա անողորմ այնպէս, մինչև ժողովեալ զմասաղ մանկունքսն կասէր զնոսա կամնասայլիւք . զոր տեսեալ փրանկի միջ զվայրենի և զգազանացեալ բարս նորա : եհար զնա յանկարծ և սատակեաց, մեկուսի գտեալ զնա յիւրոց մարմնապահաց : Եւ դարձաւ զօրն և Թագաւորեցուցին զԷւոն ոմն . և յանկարծս սուրբ զնա զօրագլուխն Սիլայէլ . և Թագաւորեաց Յունաց :

Իսկ Թագաւորութիւնն Տաճկաց չփոթեցաւ . յերկուս տէրութիւնս : Վանդի Թագաւորեաց Սահմէտ 'ի Սիլագետս և Սահմուսն 'ի խորասան, և կռուեցան ընդ միմեանս . և հարան զօրքն Սահմետի, և փախեաւ 'ի նմանէ և չոգաւ ամրանալ 'ի Սամուսատ ամրացուցեալ զնա : Իսկ Հուսէյն զօրասէտն Սահմետի յարեաւ 'ի վերայ նորա, կալաւ և եդ 'ի բանտի . և ինքն գնաց նստաւ 'ի Բաղտատ : Եւ աղաչէր Սահմէտ զՀուսէյն, զի միայն արձակեացէ զնա 'ի վրա :

ազանայ և ոչ պիտի նմա թագաւորութիւն :

Իսկ նորա խղճացեալ ետ ցնա զթագաւորութիւնն , և կոչեաց զնա 'ի Վաղուստ :

Եւ լուեալ Սամնայ առաքեաց զՀօրթով 'միտայն պաշարել զՎաղուստ . որ եւ կրեալ որաշարեաց զնա պատնիշօք . և զօրաքաւ 'ի վերայ Սահմետի . և առ զքաղաքն և սպան զՍահմետ գտեալ զնա 'ի թաքստեան :

Եւ Սահիրն եկն 'ի Կալանիկոս չորս հազարաւ հրամանաւ Սայմունի . և առ զնա և իշխանացաւ Սիւպեռուսաց . և նեղէր ըզքրիստոնեայն յոյժ ասելով . գնացէք առ թագաւորն ձեր զի հանգիցուք մեք . փոխանակ զի բացօթեայ չընելով տառապէացք մինչեւ ցայժմ . և այդ մեզ տուեալ է պերկիւն Տէր : Եւ պատկոս ոչ գոյր դիւրութիւն և ոչ աղտոմութիւն քրիստոնէից ուղղափառաց և ոչ ուստեք այլ յայն պնմահութեան միայն : Նորում ժամանակի եղև շարժ ահա գին մինչեւ լերինք Կողտառ : (1) որ կան աստի և անտի Լիւրատայ , մօտ եկին առ միմեաւնս զեռանեղով մարդկան : և վրաւ լեառն մի է անկաւ . Լիւրատ , և արգել օր մի . և դարձաւ ջուրն յետս , և բազում նորածին

ՊԵՏԻՆՈՑ ՕՐԻՆ ԿԱՐԱՎՈՒՆ : ՄԻ ՕՐԻՆ ԳՐԵՂՈՒՆ :

աղբիւրք բացան նաւթոյ և կոլեր և ջրոյ, և յարկք խցան:

Իսկ Սահմուտ (1) թագաւորն Տաճկաց ունէր առ ինքն այր մի յոյն ազգաւ Թու մաս անուն, որ եկեալ էր առ հայրն նորա Նարոն և ասէր զանձնէ թէ իցէ որդի թագաւորի. և ունէին զնա պատուով. և հաւատացին նմա:

Սասն որոյ առաքեաց զնա զօրօք 'ի կրօն տանդնուպօլիս զի կամ առցէ զնա և կամ գռնէ արասցէ զնա յանհանգիստ. 'և չորսաւ Թումասն և պաշարեաց զկոստանդնուպօլիս զվեց ամիս. և յոյժ նեղեաց զքաղաքն: Եւ Սիկայլն եհան զՏաճիկ ծառայսն և խոստալաւ նոցա աղաառութիւն, եթէ սրտի մտօք կռուեսցին ընդդէմ Տաճկաց. և մարտեաւ նորօք ընդ Թումասուն եւ պարտեաց զնա. և փախեալ տակաւուք, և հասեալ կաղան զնա. և կտրեալ զոտս և զձեռս նորա շրջեցուցին ընդ քաղաքն: Բայց զծառայսն ոչ աղատեաց Սիկայլն ըստ խոստմանն:

Իսկ Սահմուտն լուաւ եթէ կռիւչացէրն (2) աղանդ մի Տաճկաց ապստամբեցին 'ի Բաղդատ և եդին իւրեանց թագաւոր զԲ

(1) Զայս մի և նոյն անուն Մամա Էրբէն Մայնա: Երբեք Դէն Մահմադ. երբեք (2) Մի օրդ. Գուշտիք:

ընհիմ ոմն . և եկն 'ի վերայ նորա : Եւ փա-
խեալ Իրենհիմն և անյայտ եղեւ : Եւ նրա
ատաւ Սահմուտն 'ի Բաղդատ . և գնաց առ
նա Դահլին , և առաքեաց զնա իշխան 'ի
Խաղաասան :

Օայսու աւուրբք ծոզն Լնդրիանոս ,
ձաւկն մի ընկէց յերկիրն Լիւլիկիայ քառա-
սուն կանգուն երկայն և նոյնչափ լայն . և
ստուար որպէս բլուր մի տոկայլ տեսլեամբ :
Եւ ժողովեցաւ երկիրն և կտրատեցին զնա ,
կերտան և ապխտեցին և հանին 'ինմանէ իւղ
քաղուժ ամանօք , և վաճառէին և ուտէին
նա հիանային :

Ի Թուին Լտրոց հարիւր քառասուն
առ հազարաւ , և Հայոց երկու հարիւր
և վեց մեռաւ Սիսայլ Թադաւորն Յունաց
և Թադաւորեաց թէոփիլոս . և եկին Բուլ-
գարք . և Քուրդանք 'ի հնազանդութիւն
նոմն :

Եւ Քուրդանքն ազգ են առանձին լեզ-
ուաւ . և գոյր 'ի հին ժամանակաց բան ինչ
գիւթական 'ի մէջ նոցա . եթէ այր մի 'ի նո-
ցանէ յայտնելոց է Սահադի անուն , եւ
Թադաւորէ . և որ հաւատայ 'ի նա և մե-
ռանի՝ զկնի քառասուն աւուր յառնէ . և
տոկաւ ինչ կեցեալ փոխի յանմահական աչ

Լսարհն է՝ Եւ ունակք կարծեցին թէ Նստուած իցէ, և այլք զօրութիւն ինչ, և կէսք թա գաւոր, և սպասէին նմա :

() Այսու ժամանակօք յայտնեցաւ այն ան ուամբ ոմն : Եւ կարծեցին թէ նա է, և քնքն ասէր թէ ես եմ նեղիւր թագ, և հաւաքեցան առ նա ազգն իւր, և ել յերկրէ անաթի բազմօք, և ել համբաւ զմաննէ և գային յամենայն կողմանց. և ձգէր նա քող ՚ի վերայ երեսաց իւրոց. և անցեալ զբազում գաւառօք և չոգաւ յաշխարհն Հայոց ՚ի լեւոնս Լճաբաւտու կոտորելով զանհաւանեալսն : Եւ զահի հարաւ Սահմուտն ՚ի նմանէ քանոք դարձաւ. և եկն ՚ի Ղզերա, աւերէք և կոտորէր զամենայն ազգ նմանապէս :

Եւ պնդեաց զանձն զօրագլուխն Սահմուտաց Հասան, և խաղաց քնաց ՚ի վերայ նորա և սկսաւ կոտորել : Եւ Սահադի ընկեցեալ զքողն և զթագն և փախչէր. և անկաւ յերկիրն Սահակաց հացկազնց. և դարձաւ Հասան ՚ի նմանէ :

Եւ Սահակ ել զհետ Տաճկաց և փութրեաց ՚ի նոցանէ զբազումս և փախոյց, և յորժամ դարձաւ ՚ի կոտորածէն Տաճկաց եգիտ պաշարեալ զտուն իւր ՚ի Քուրդանագրն, և եհար զնոսա, և կալեալ զՍահադի

Պատրեաց զգլուխ նորա, զայն՝ որ երբեմն ա-
սէր թէ լ'ստուած եմ ես, և երբեմն հռ-
գի ասէր զանձն : Եւ առ զքանակ նորա Սա-
հակ իշխանն և ոսկաւք ՚ի նոցանէ ապրեալք
թաքստեամբ և կին առ թէոփիլոս :

Եւ գնաց թէոփիլոս նոքօք ՚ի Օլուպատ-
քայ : և առ զնա և աւերեաց և դարձաւ :

Իսկ Սահմուտ վերստին շինեաց զՕլու-
պատոյն . Եւ եկեալ յՍահայ եհարց ըզ-
մուտս եկեղեցւոյն . և առացին թէ որքան և
տունի հարկատու ձեր է : Եւ ետ Սահմուտ
գրել օրէնս, զի ազատ լիցի եկեղեցի յամե-
նայն ստացուածս իւր և ոչինչ տացէ յարքու-
նիս : Եւ գնաց Սահմուտ յամարայնի ՚ի կապ-
պադոմկիս, և առ բերդս չորս . և դար-
ձաւ ՚ի Սամասկոս ձմերել :

Եւ ՚ի գալ միւսայ ամին չոգաւ սրաշա-
րեաց զբերդն Սալիայ (1) և ոչ կարաց առ-
նուլ զնա . և եթող զօրս ՚ի վերայ նորա . և
չնգնաւ ՚ի Քեսոն :

Եւ ել ընդ առաջ նորա պատրիարքն
Քիմենէսիոս և մեծարեցաւ յոյժ . և հաստա-
տեաց նմա զազատութիւն եկեղեցւոյ :

Եւ մինչ խօսէր ընդ նմա Սահմուտ հա-
տին աւետաւորք թէ առաք զՕլուպայ . և հը-

(1) Մի օրի . Լուվայ :

մայեաց զիրքն . և 'ի սրտէ սիրեաց զպառ
րիարգն , և ետ նմա պարգեւս :

Եւ առաքեաց Թէոփիլոս առ Սահմուտ
խնդրել խաղաղութիւն : Եւ ասէ Սահմուտ
տուք ինձ հարկս . և կարդացէք զիս Թագաւոր
'ի վերայ ձեր , և արարից զոր խնդրէքդ .
և ոչ եւս լուաւ պատասխանի : Եւ գնաց
Սահմուտ 'ի Կիլիկիայ . և եկն առ նոս ոմն 'ի
Յունաց խաբերայ . և ասաց զինքն որդի Թա-
գաւորի . և հաւատաց նմա Սահմուտ , ետ
կազմել նմա Թագ յերէք հազար դահեկանէ .
և կոչեաց զՅովբ պատրիարգն (Նափոքու , և
ասէ ցնա . օրհնեա զսա Թագաւոր քստ օրի
նացդ ձեր . և արար այնպէս : Եւ լուեալ 'ի
Կոստանդնուպոլիս նղովնցին զՅովբ : Իսկ
Թագաւորեալն 'ի Յովբայ յետ սակաւ ա-
ւուրց ուրացաւ զՔրիստոս . և տաճկացաւ :

Իսկ Սահմուտ գնաց յերկիրն Յունաց և
խաբէութեամբ զամենայն երկիրն հառաւ
դեաց մինչեւ 'ի քաղաքն Տայանու . զոր ա-
ւերեալ էին Տաճիկք . և նա սկսաւ շինել 'ի
հարկայ երկրին զոր ասնոյր դառն և խիտ
և անողորմ դահճօքն . մինչեւ ամենայն լե-
զու նղովնր գնա : Եւ եհաս յախանջս Տեա-
ւըն զօրութեանց . և սպան զնա Լստուած
'իտեղւոյն :

Եւ Թագաւորեաց Լ'բուսահլ⁽¹⁾ եղբայր նորա որ և այրեաց զամենայն շինուածն և գնաց 'ի Բաղտատ :

Եւ եկին առ նա արք 'ի Բասրայ և ասեն. կողմ մի է 'ի մէջ ծովուն որ կոչի Պարսից 'ի տեղւոջն ուր խառնին Տիգրիս և Եփրատէս 'ի ծովն . և է անդ բերդ մի միշտ ապրտամբ բանոց լիակ . և վնասեն զվաճառականսն որ կամին գնալ 'ի Հնդիկս , և յԵթովպիայ : Եւ առաքեաց Թագաւորն յգիպոսս և 'ի Սաբայ⁽²⁾ և ետ ամեղ անտի արս արուեստաւոր ըս ծովամուխս հնարիմացս, որք ծածկէին ըզգայարանս սաղմով տղայոց , և առեալ ձէթ տաքսկով ընդ ինքեանս մխէին 'ի խորն . և ուր և պիտէր , ելանէին :

Եւ գնացին հանդերձ բազմութեամբ զօրաց լիակ 'ի նաւս , և ելին բնակիչք բերդին կռուել ընդ նաւան . և խորամուսքն ծովասուզեալք 'ի ներքոյ նոցա ելին 'ի գութառ գրան դղեկին . և դտին գդուռն 'ի բաջրս . և զարս բերդին , զի կռուէին նաւովք ընդ զօրս Տաճկաց : Եւ առին զբերդն և քանդեցին 'ի հիմանց . և զարսն օպագեցին , և քարձաւ խոջն այն . և եղեւ գիււ

(1) Երկու օրի . Արու . հալ օ փ' Արուսահալ :

(2) Երկու օրի . 'ի Պարսս

ընթերցան յանցս ու զեւորաց . և շինութիւն
քաղութիւն գաւառաց . եւ ընդարձակեցաւ
Ռաքա . և շինեաց լ՛բուտահչ ՚ի մէջ Վին
ուէի և Ռաբելլոնի զգիւղն Համրայ արքու-
նիք մեծազայելուչ . և շինեաց անդ դրամատ
և ելից ամենազառիկ անկօք . և բերեալ յԱ-
ղիպտոսէ տունկս պալատանայ տնկեաց անդ
՚ի զքօսանս զուարճութեան : Նոյնպէս ՚ի
Ռադտատ , և ՚ի Ռաբելլոն . (քանզի Ռաբելլոն
և Ռադտատ չորո աւուր ճանապարհ հեռի
են ՚ի միմեանց . և գաւ մի կարծեր զերկու
սեանն մի) :

Ի ժամանակին յայնմիկ տաւաբեաց լ՛-
բուտահչն դեռպանս առ Նուբիսն⁽¹⁾ , և յիշե-
ցայց նոյա եթէ կայ դաշն ուխտի մեր և
ձեր ՚ի վաղուց հետէ տալ մեզ ձեզ ցորեան
և ձէթ , և հանդերձս . և թէ ելանէ թա-
գաւորդ ձեր յերկիրս մեր , հնազանդիմ յա-
մենացն պէտս որպէս մերում թագաւորի .
և դուք տայք մեզ յամենացն ամի երեքհա-
րիւր սեաւ ծառայ . և տանս արուղնայ⁽²⁾ : և
զօրափէ մի որ է կենդանի մի խմյտ , առանկ-
քն բարձր ՚ի չափ գոմիշոյ , որ անթէ քան
հազար դահեկան . և փայտս ամպուտս . և

(1) Մի օրի . Նուբիսի :

(2) Մի օրի . արուղնայ :

արդ լիցի ձեզ ասէ նորոգել զառաջին ուիւ
առադրութիւնն :

Իսկ յորժամ գնաց դեսպանն մեռեալ
էր թագաւոր նոցա և թողեալ դուստր մի
ժառանգաւորութեանն, զոր իշխան մի (1) ա-
քարիտ անունն եւս որդւոյ իւրում 'ի կնու-
թիւնն, և թագաւոր կարդաց զնա. որում
անունն էր Գորգի. կամեցաւ (1) արքարիտ (1)
առաքել զթագաւորեալ որդին իւր առ Ա-
բուսահին :

(1) որ իբրեւ լուաւ թագաւորն Տաճ-
կաց Աբուսահին, արար խնդութիւն. և ա-
ռաքեաց և եհար սպաս արքայութեան 'ի
Ճանապարհին մեծամեծ ծախիւք, պէտք
մարդոց և գրատուոց բազում առատու-
թեամբ. և ել քարոզ հրամանիք ելանել
ընդ առաջ նորա արանց պատուաւորաց ե-
կեղեցականաց և աշխարհականաց քրիստո-
նէից և տաճկաց. վասնորոյ յորդեալ ըն-
թամայր ամենայն աշխարհն ընդ առաջ նո-
րա ընդ որդայրն. և տեպանէին 'կոր իբր
պատանի մի քանամեայ վայելուչ հասակաւ,
նստեալ յուղտու նորակազմ զարդուք պա-
ճուճեալ ականակուռ թամբօք, և կուրաց

(1) Ամենք զիմսի բայ 'ի Լորն :
իցի առին կամեցաւ թագաւ.

ոսկեղէն և նկարեալ 'ի շարս մարգարտաց 'ի վերայ նորա գմբեթաձեւ զարդ խաչ ոսկեղէն ունելով 'ի գլուխն . և ինքն զգեցեալ և պսակեալ անասելի բանիւ հանդերձս և թաւ գրս : Իսկ խաչ ոսկի 'ի վերայ ոսկեղէն խնձաւոյ 'ի մի ձեռն , և 'ի միւսն գաւազանն ոսկի խաչիւ . նոյնպէս և բազմութիւն երկրանց ընդ նմա , և չորս եղիսկոյոսք և չորս քա հանայք աստի և անտի գնային ընդ նմա խաչըս բարձեալ . և զօրքն զգեցեալք և սարսաղներեալք անգի ազգի յօրինուածովք ալ ժանաւոր տեսողաց : Եւ ել ընդ անաջ նարս գոռոցն Տաճկաց , և գովեաց զյօրինուածս զարդուն , և տարաւ զնոս 'ի Բաղտատ երեւելի փառօք . և նստան 'ի միում՝ բարձի :

Եւ կոչեաց զպատրիարզն 'Իէոնէսիոս , և եհարց զուղղափառութենէ նորա , և ետ նմա պատարապ առնել , և հաղորդեցաւ 'ի ձեռաց նորա :

Եւ զարմանայր պատրիարքն ընդ իմաստուն և կատարեալ հաւատ պատանւոյն . զի անարգէր զերկու (բնութիւնն) աստուծոյն 'ի Քրիստոս :

Իսկ թագաւորն Տաճկաց ետ պարգեւս թագաւորին Քրիստոնէից անհամար և անկշիւ , գիտելով թէ ոչ ոք յառաջնոց թա

գաւորացն պատուեցաւ իբրեւ զնա գալա
տեամբ թագաւորին՝ Նուբեաց . և հաստա
տեցին սէր կատարեալ ոչ ծովսիւք իբրեւ
զառաջինն ի՝ Նուբեացն այլ միայն բարի կա
մօք և անմոռացութեամբ . և զՆոբեացն քա
ղաք և զՆոբեացն արարին կիսաբաժինս , որք
կան ի վերայ Նեղոս գետոյն :

Եւ գնաց գեղեցիկն Պօղոս երեւելի
փառօք յաշխարհն իւր :

Իայց երկու եպիսկոպոսք և բազումք ի
զօրացն մեռան զի չէին սովորք փոփոխական⁽¹⁾
օդոյ ամառան . և ձմեռան : Իսկ երկու զօրա
գլուխքն Տաճկաց , Նասրան և Վապաքն⁽²⁾
հաճեալ ընդ վարս քրիստոնէից զոր անս' ,
Նուբեացն , գնացին առ Թէոփիլոս թագա
ւոր , և եղեն քրիստոնեայք :

Եւ Թէոփիլոս հպարտացեալ նոքօք չո
գաւ ի Նոբապատրայ , և առ զնա . և կոտո
րեաց նմանապէս զքրիստոնեայս և զՏաճիկանս

Եւ գնացեալ ի Սելտենի գերեաց զնա .
և եւ յԱլմուշայ և ի Հանձիթ , աւերեաց
և գերեաց :

Եւ լուեալ զայս Նբուսահն բարկացաւ
և խաղաց ամենայն ուժով իւրով ի վերայ
Յունաց , եղեալ յերկուս բանակս անթիւ

(1) Երեք օրի . փոխանակ : (2) Մի օրի . բաւազօքն :

հեծելով և յողով կազմութեամբ . զի կայր ընդ նմա և երեսուն հազար (1) ուղղի , և վաճառականս երեսուն հազար , որ ունեին բարձեալ բեռինս քսան հազար ջորիս (2) . զայն դու տես . և գնացեալ յԱնկիւռիա առ անգլիստ . և աւերեաց մինչեւ յԱմուրին քաղաք մեծ և բազմամարդ . և վայելուչ և աւաւր յոյժ . և ոչ գոյր նման նմա 'ի վերայ երկրի . և պաշարեաց զնա երկուտասան օր . և առ զնա մատնութեամբ իշխանի միոյ Ղոռճանուն . և սպան 'ի նմա անձինս տասն եւ ութ հազար : Եւ եգիտ անդ կուսանաց վանորայս (2) հազար , զորս ետ 'ի կնութիւն ծառայից իւրոց , և այրեաց զքաղաքն :

Եւ անճառ է իրաւունք դատաստանին Լիտուծոյ . և ոչ որ է հասու նմա . և օրհնեալ են խորք նորա մեղ անձանօթ :

Եւ էր որդի Լբուսահայ , Դաւութ աւունն նորա որ շնչեալ 'ի դիւաց աղաչեաց զհայրն բառնալ զքրիստոնէից համարձակութիւնն ամենեւին . ոչ երեւել խաչի արտաքոյ եկեղեցւոյ և ոչ բառնալ մեռեալ 'ի բազկաց և ոչ լսելի առնել զպաշտօն եկեղեցւոյ և խող ոչ ունել ումեք , և ուտել խոք .

(1) Մի օրի յիսուն հազար
ուղտ : և քսան հազար ջորիս :

(2) Հինգ օրի վանս :

զենի . և արտր այնպէս .

Եւ յայտնեցաւ Լ'բուսահայ թէ Լ'բաս եղբորորդին քո արարեալ է բազում օգնաւ հանա և կամի թագաւորել . և ուխտեալ է լնդ Հռովմայեցիս զի ընկցի քրիստոնեայ . և բառնալ զթագաւորութիւն Տաճկաց . Վտան որոյ կալաւ զնա և սպանն 'ի սովոյ . և գրեաց զվնաս նորա ընդ ամենայն Տաճկաւ տան . և վասն այնորիկ նղովին և ասեն զԼ'բասն Տաճիկք :

Եւ 'ի նայն աւուրս երեւեցաւ 'ի կողմ հիւսիսոյ ամպ կարմիր զերիս գիշերս . և ապա եկն անձրեւ օտար . զի տեղայր ընդ անձրեւուն քարինս և կեղեւեաց զճառս . և մերկացոյց հեղեղն զգաշտս 'ի հոլոյ , և բարձրացաւ ջուրն 'ի վերայ խառանու . և լուսան մարդ և անասուն բազում , և տարաւ ելից յԱփրատ գետ . և յոլով գաւառս և գիւղս ապականեաց :

Ոհնի այսորիկ առաքեաց թէոփիլոս նուէրս Լ'բուսահայ , և ասաց նմա փոխել զգերիսն , տալ քրիստոնեայսն և առնուլ ըզ տաճիկսն : Եւ Լ'բուսահայ արար դարձուաւ ծրս բազմապատիկս , առաքելով պատարագս յիսուն բեռն ուղտու . և ասաց ոչ է մարթ փոխել նոր պատուական ընդ յոյն մարդոց

յողւոյ ⁽¹⁾ . բայց տաց քեզ վերադիրս . և արարին այնպէս . և եղեւ խաղաղութիւն 'ի մէջ նոցա :

(3) Երբում ժամանակի յայանեցաւ այր մի թամամ անուռն . որ ասէր զինքն պատգամաւոր եկեալ յ'ստուծոյ ⁽²⁾ . և ասէր՝ «մի առնուք հարկս 'ի քրիստոնէից աւելի քան բոլորս դրամսդ և խնդացին յիսուսացիք ⁽³⁾ . և հաւաքեցան առ նա աւելի՝ քան զերեսուն հազար արանց 'ի յաղքատաց . և ել նոքոք յ'ըրուսաղէմ : Եւ քահեաց զուրբ (3) Զարութիւնն :

Եւ գնաց առ նա լ'միրայն 'Դամասկոսի և սպան զնա . զի հակառակ էր օրինաց նորա :

(4) Զայնժամ մեռաւ լ'բուսահյն և թագաւորեաց որդի նորա լ'հարոն այր կերող և արբեցող . և ոչինչ գիտէր յանցից և 'ի պատահմանց երկրի : Եւ վեց ամ արբչութեամբ կեցեալ մեռաւ : Եւ 'ի սոյն ամի մեռաւ թէոփիլոս : Եւ թագաւորեաց Սիմա յէլ որդի նորա մարբն թէոփորաւ :

Եւ 'ի ժամանակս սորա վեց թագաւորք

(1) Մի օրի . ոչ է մարթ փռ . և արեալ :
իւր արար մարգ պատուա-
կան ընդ յոյն մարգոյ յա-
գւոյ :

(2) Զայն օրի . պատգամա-

(3) Մի օրի . քրիստոսացիք
Մի օրի . հնազանդ . քրիստո-
նէաց :

փոխեցան Տաճկաց . Նարոն , Սամբր , Սահմետ , Նամատ , միւս Նամատ , Նուբգաղայ : Իսկ Սիտայն քտանեւեւթն ամ փարեալ ըզթագաւորութիւնն մեռաւ . և զի ոչ ունէր որդի , թագաւորեաց թին ի պալատէն Սապիւնան ամս երկու . և զինի որդի իւր Սեւոն ամս քսան և եւթն . և յառուրս սուրտ թագաւորեաց Տաճկաց Նամատ ամս քլւան երեք :

Իսկ Սեւոն յանցաւոր եղեալ : Նստուծոյ էառ չորս կին զի ոչ գոյր յանդիմանիչ . և կա նոնեաց թէ առանց մեղաց է չորեքկեութիւնն , և անկաւ յախտ աղեցաւութեան . և մեռաւ ոչ բարւոր : Եւ թագաւորեաց Սէքս որդի նորա ամ մի . և յիւս նորա եղբայր իւր Նոտանդին ամս յիսուն և եւթն : Իսորայ ժամանակս երեք պատրիարք նստանի Նոտանդնուպոլիս զինի միմեանց կախարդք , որք ի ներքս սեղանոյն պաշտէին կուռս եղեալ ի ժամ կարծելոյ պատարապին . և վասն այսորիկ բարձին Յայնք զվարապոյրն ժամանակս բազումս :

Իսկ թագաւորութիւնն Տաճկաց փոխեցաւ ի ցեղէն Սլեայ յազգն Սահմետի . և նախ թագաւորեաց Սբլ Սբաս ամս քսան : Իսկ Ռուշարքն զօրացեալ նեղէին զաշխար

հրն Յունաց բազում աւուրս և արկին զնոս
սա 'ի կրատանդնաւ պօղիս :

Ի բաան երեք ամին կրատանդնոց թաւ
գառ որեաց (Նորայկաց) Եւհմէտ ամն վեց . և
յեսո նորայ Սամբր ամն բաան երեք : Ի յիս
սուն երեք ամին կրատանդնոց թաւաւ ա
բեաց (Քապկացն) Բուսմասոր ամն երկուս :
Ի յիս յեսո նորայ (Բասս սոն) եւ թին :

Ի յիս յիսուն և եւ թին ամի արքայութեան
իւրոց կրատանդին մեռաւ : Ի յիս թաւաւ ա
բեաց յիսաց նորայ (Բամանս) . որ և արքայ իս
ղաղութիւն ընդ (Բալլիպու) 'ի ձեռն գոցաւ
գլխին (Խմնի) . և գարայրեաց մարտի յարեւ
մուկ կողմանէ . և պարսպեցին յարեւելս :

Իսկ Տաշիկին որ ունէին ընդ ձեռամբ
զկապարսկիայ Հայոց և զ(Խնապետ) Բա
րոց և զ(Կիւ լիկիս) 'ի յ(մարտ) հետէ և 'ի Հե
րակեաց , այժմ աղարացան և պակասեցան .
վասն զի ետուն քանձինս արքեւցա թեան և
գիծութեան . քանզի ել կիւրակոս սարապե
բաան (Բամանս) 'ի (Երանի) փոցս Հայոց և
նստաւ 'ի վերայ քաղաքին . և նորայ ինքե
ցին ներումն գրառասունս օր . զինքեւ Հարց
ցէն զ(Թաւաւ) սին իւրեանց , եւ թէ կարն փո
կել զնոս , և անապ նորայ :

Իսց կարեաւ զսուրհանգամն , որ արեւելք

զիժաւ ղիժն , ածին առկիբակոս և արարին զնա
 իւրեանց՝ ուխտեցին նմա և պահեցին զնա՝ ի
 Թաւմուկ ⁽¹⁾ : Եւ զկնի աւուրց եմուտ ի քաւ
 զաքն և տաաց . աւետիք ձեզ . զի այսօր ընդ
 ճառանել արեգականն մտանեն զօրքն մեր ի
 քաղաքս . և հաւատացին նմա :

Իսկ Յոյնքն կազմեցան իբրեւ զՏաճիկք
 ի գաւ երեկոյին մօին ի քաղաքն իբրեւ զնու
 աա . և առին զքաղաքն . բայց ոչ կոտորեցին
 զի՛րապն . այլ հանին զնոսա և գնացին խաղա
 զութեամբ :

Եւ առ կիրակոս զկարնայ քաղաք . և
 զիւսմախ և զՔեսոն . և չոգաւ ի կիւլիկիա .
 և առ զնա և դարձաւ յԻնթպք և հնազան
 դեցան նմա . նոյնպէս և ամենայն ծովեզե
 թեայքն ձեռն ետուն ի Յոյնս , զի տկարա
 ցան Տաճիկք :

Եւ յայսոսիկ մեռաւ և Ռոմանոս . և թա
 գաւորեաց Կոստանդին փեսայ նորա . այս
 բարի և վարժ հանճարոյ : Եւ ի քսան և չորս
 ամի նորա թագաւորեաց Տաճկաց Լ'բուսա :

449 Ամենայն օրնայն այսօր
 առին սաք որիսա . հնգոյն օր
 նայն ունի . կալան և ածին
 դրեապանն առ կիրակիս Եւ
 նա վանն երկեզի սպանման

երգուաւ նոցա արատով տաւ
 նոցա զքաղաքն , և յամեաց
 առ նոսա Եւ ապա մտեալ ի
 քաղաքն եւ նոցա աւետիս
 թէ այսօր զայ զօրքն մեր :

հըն . և առաքեաց Կոստանդին զորդի իւր
զՎասիլին որ առ զՍամուսատ քաղաք : Եւ նոյն
ժամայն եհաա գուժկան թէ մեռաւ հայրն
նորա . և թագաւորեաց Սոմանոս միւս եղ-
բայր նորա . և դարձաւ Վասիլ և եղբւ հը-
նազանդ եղբօրն :

Եւ առաքեաց Սոմանոս զօր 'ի վերայ
Հարպայ և առին զնա : Եւ մեռաւ Մբա-
սահն և թագաւորեաց Մրապկայ Մարու-
սան ամս վեց : Եւ յետ սակաւու մեռաւ Սո-
մանոս . և թագաւորեաց Նիկիիոս այր աղ-
գէտ և ատեցող ուղղափառութեան . որ
և դնայեալ 'ի Սելտենի եգիտ աւերեալ և
անմարդ զնա . և հստուն նմա խրատ զի կո-
չեսցէ զտէր Յովհաննէս պատրիարքն Մե-
տիոքու և տայէ ցնա զերկիրն . զի բերեալ
զազգն իւր շինեսցէ զաշխարհն : Եւ թէ դէպ
լիցի և դարձեալ զօրանան Տաճիկք , լաւ է
մեզ ատեն զի նոքա կորիցեն . և արար սցն
պէս . և երդուաւ նմա դադարեցուցանել
զհալածանս ուղղափառաց . և հաւատաց նը-
մա պատրիարքն . և շինեաց զքաղաքն և
զաշխարհն և ելից զերկիրն գեղիւք և վա-
նորայիւք , ածեալ 'ի Սիլագետաց և 'ի Հա-
յոց ուղղափառս . և արար զքնակութիւն
իւր 'ի Վերիտն :

Իսկ յորժամ յաջողեցան իրքն կոչեաց զՏէր
Յովհաննէս ՚ի Կոստանդնուպօլիս . և չոգաւ
եպիսկոպոսօք և վարդապետօք . յերեք հարիւր
եւթանասուն և ութ թուականին Հայոց .
և արարին ժողով մեծ և մարտեան ընդ ուղ-
ղափառսն . բանիւք և զօրութեամբն Քրիս-
տոսի այնպէս յազմեաց ճշմարտութիւնն . որ
և ամենայն լեզու օրհնեաց զհաւատս մեր :

Բայց անօրէն թագաւորն խոտտանայր ա-
թոռս և պատիւս ուղղադաւանիցն . թէ ա-
սեն միայն զերկու բնութիւն . և սպառնայր ,
թէ ոչ լսեն նմա .

Ետուն պատասխանի և ասեն . մեք ոչ
վասն երկիւղի , և ոչ վասն յուսոյ փառաց
անուեաց չբաժանեմք զմինն . զի մի բակեա-
ցուք ՚ի նմանէ . և զայրացեալ թագաւորն
եգ զնոսա ՚ի բանտի չորս ամիս : Իսկ թա-
գուհին թէոփանէս սպան զԱլեկիփոս՝ զի չէր
ամուսնացեալ ընդ նմա . և առ զՅովհաննէս
ոմն այր ինքեան և եղիւր նմա թագ , որ և
յառաջագոյն կրէր զմուշկ թագաւորին .
և շնայր ընդ թագուհին , և խորհեալ ընդ
միմեանս սպանին զթագաւորն :

Եւ թագաւորեաց Յովհաննէս , որ և
Չմէկիկն կոչի . և սա եհան ՚ի բանտէ ըզ-
պատրիարքն և զեպիսկոպոսունսն և գնացին

փախաւորական և հալածանքներու զօրք նորա . քանի
սպառնալիքս փանորէից . Սեաւ ընդինն որ ի
կիւղիկից . եթէ դարձցի խաղաղութեամբ
սրաացէ վնաս քաղկեդանիկս , քանից յոյժ
ատեցող էր ըւղղութեամբ . որ և պարտ ժողով
ի լիտտանդնուպոլիս երկերիւք եպիսկոպոս
սաց , և կոչեաց զպատրիարքն . Նորայ զտէր
Յովհաննէս՝ որ գնաց վեց եպիսկոպոսօք . և
պահեցին զնա յօտն առաջի խրեանց երկա
քնակքն . և խօսէր ընդ նոսա կորովի բանիւք .
և երկու եպիսկոպոսք ատաի և անտի անց
եալ օգնէին նմա վառն ծերութեան մարմնոյն :

Եւ ասաց թաղաւորն , բան մի խօսեաց ,
և սրտաւեմ զքեզ քան զամենայն . առա
“յետ միաւորութեան երկու բնութիւնս
յատկացեալս ” . և նա ասէ . և իբրորդու
թեանն խոստովանութիւն մի բան է , և
ուրացութիւնն մի բան է , և զայդ ոչ ա
սեմ բնաւ :

Եւ թէ ոգորոս եպիսկոպոսն Սեւակեայ ամ
նմա ապրտակ ի ծնօտն աջւց , իսկ նա մնաացց
զմիւսն . և ոմն յեպիսկոպոսոյն յօտն եկաց
և եհար զքիւէտդոր , և ասէ զքաղմութիւնն ,
Քրիստոս ապրտակ էառ և յօտն կայ , և
դուք նստիք . և լացին ամենեքեան . և ի
տրտմութենէն արձակեցին զժողովն :

Եւ յետ այնորիկ դարձեալ արարին առեան և նստան, և ասեն ցոյաորիադքն. հաւանեաց մեզ և առ զաթոռն (Նտիոքու միւսն) : Եւ ասէ յնոսա. ես աթոռ ունիմ յերկինս և յերկրի (1) և մարմնական աթոռ ոչ է պիտոյ ինձ. և ասեն դարձեալ դուք ոչ մկրտութիւն ունիք և ոչ քահանայութիւն, առէք ՚ի մէնջ և գնացէք : Եւ սուրբքն. զոր Վրիստոս և Ղապեալքն ետուն և պահեաց ՚ի Եսկորոս և Սեւերոս, մեք ունիմք. և հաւատամ զոր ասեմս, թէ դուք բնառ ոչ ունիք, բայց միայն նղովք ՚ի Կլլախս ձեր : Եւ բարկացեալ նոցա վճիռ ետուն յաքսորս երթալ յարեւմուտս : Եւ տաքան զնա քսան և ութ օր, և դարձեալ գգնացան, և դարձուցին ՚ի Կրատանդնու պօլիս, և եդին զնա ՚ի բանտի. և եղեն ՚ի ձեռս նորա բազում բժշկութիւնք ՚ի կոյրս և ՚ի կաղս և ՚ի հիւանդս. և ել համբաւ բարի ընդ տմենայն երկիր. և բազումք դարձան յուղղափառութիւն. և անդէն ՚ի բանտէն Վրատարեցաւ սուրբն (Յովհանայ. և նրչխարք նորա եդաւ ընդ Սարաիրոսս յաշա կերտաց նորա և ընդ սուրբս յիշատակ նորա :

(5) Հին. օր. ես զաթոռն յերկինս. և մարմնաւոր առ Գեօրոսի ունիմ յերկրի և թոռ ոչ է պիտոյ ինձ :

Լէ բարկութիւն Տեառն եղեւ 'ի վերայ Ռամանոսի և սատափեցաւ, և թագաւորեաց Սիխայն ամս ութ. և ոմն ազդային նորա խորհեցաւ թագաւորել, և արար ժողով զեւթն ամիս. և կալան փորեցին զաշխարհ 'ի տեղւոյն՝ ուր գտաւ գիր 'ի վերայ քարի միոյ թէ աստ թագաւոր խաւարի:

Լէ յաւուրս Սիխայեղի Սուլիման Տաճիկ դարձոց զՍուհայ 'ի Բոյնա: Իսկ յետ մահուանն Սիխայեղին կալան զթագաւորութիւնն Օսլի, և թօտօռն դատելք թագաւորին Կոստանդիանոսի: Լէ Տաճկաց թագաւոր Լէրիւսթաս էր:

Ինչոյ հաճոյ եղեւ մեզ յայտմ միջոցի յայտ առնել ուսումնասիրաց, յազազս ելաներոյ ազգին թուրքաց թէ յորմէ ազգէ իցեն և ո՞ր է աշխարհ նոցա և ուստի. և զինչ պատճառաւ եկին յաշխարհս մեր. և առին բնակութիւն 'ի գաւառս գաւառս: Գլուխն մարգարեից սուրբն Սովսէս ասէ 'ի գիրս իւրում պատգէս. Եսբէթ ծնաւ զԹիրատ և նա զԹորգոմ և զԳովք և զայլս ընդ նոն. ուստի յայտ է թէ յազգէ թորգոմաց են, վասն որոյ և թուրք ասի. յորմէ Գովք և Սագովք, որ է ազգ ամբոխական. որ և զինք ջրման աշխարակին Կնացին արեւելեաց և

գարձան 'ի կողմն հիւսիսի և առջն բնակու-
 թիւն յայնկայս լերանցն մեծաց և երկայնա-
 գունից՝ որ կոչին սափնք հիւսիսի : և ձգե-
 ցան տարածեցան յարևելից հիւսիսոյ ,
 մինչեւ յարեւմուտս հարաւոյ . և ունին եր-
 կուս մուտս . մի 'ի Պարսս և միւս յԱլանս
 և 'ի Վիրս , զոր փակեաց լ'ղեքսանդր լ'ակե-
 դոնացին . և են նորա հեղապնացք և անա-
 գահք և պարկեշտք 'ի ցանկութիւն կանանց-
 և պաշտէին մի լ'ստուած , և կսչեն զնա
 Վօքտանդրի ⁽¹⁾ որ է կապոյտ լ'ստուած քան-
 զի զերկինքդ կարծեն լ'ստուած . և ուտեն
 զամենայն գարշելի և զմեռելոտի . և ագա-
 նին բրդեղէնս մազեղէնս զի այլ ինչ ոչ լինի
 առ նոսա . և օրէնս ինչ գրով կամ աւանդո-
 ոչ ունին՝ քանզի ոչ գնաց առ նոսա մար-
 գարէ ոք կամ առաքեալ . վասն որոյ Պար-
 սիկք յորժամ զօրացան , ամրագայն դրամքք
 փակեցին դելս նոյս : և շինելով 'ի վերայ
 նորա և առ ընթեր նորա բերդս վից և կա-
 ցուցին պահապանս , զի մի ելցեն լոյսեն
 զերկիր բազմութեամբն իւրեանց . և պրդ-
 ծեն զնա գարշութեամբն իւրեանց .

Նոյնպէս լ'ղեքսանդր լ'ակեդոնացին
 գործել ետ զգուռն որ 'ի Վարպանդն երեք

(1) Թեքսանդրի . երկ . իյ Աստուած :

հազար դարձնայ 'ի պղնձոյ և յերկաթոյ զվեց ամ 'ի մէջ լերինն և ծովու երկայնաւ քոյն աղիւսամբ ⁽¹⁾ փակելով զ'նա : Եւ վասն նոցա Լիզեկիէլ մարդարէ . Վովք և Սա գովք կոչելով և իշխան Թովբելոյ և Սա մոսեքայ : Եւ նորօք սպառնայ ազգին Հրէից . և դարձեալ կոտորել ասէ նոցա յԵրուսաղէմ . և երիցս անգամ կրկնէ մարդարէն որ յաղագս նոցա բանն է . ուստի իմանամք երիցս անգամ ելանել նոցա արտաքս . և առաջին ելանելն նոցա այն է որ նախ քան ըզՎրիստոս հինգ հարիւր տասն ամաւ , եղև այսպիսի պատճառաւ :

Թագաւորքն Պարսից 'ի կարեաց ժամաւ նախի հանէին 'ի նոցանէ ընդ դուռնն որքան պիտոյ լինէր վարձուք . որ և յամբիրոս որդին Վիւրոսի զոր ոմանք յաբուգոդոնասոր կոչեն , եհան 'ի նոցանէ և կռուեցաւ ընդ արքային Եթուրայ . և զՀողեմփիւռնէս որ 'ի նոցանէն էր առաքեաց 'ի Պաղեստինէ . այսպէս հանէին , և զկնի վճարման պատեւրազմին դարձեալ տանէին արկանէին 'ի ներքս որ և տանէին ընդ ինքեանս յամենայն բալուսթեանց երկրի . ոսկի և արծաթ և հանդերձս աղնիւս , և պտուղս . և շարժէին

(1) Երկու օրի . դրամբ . ե . բեք օրի . ասլաֆ :

Նոցա ցանկութիւն ելանելոյ եթէ կարացեն
 օտանել հնարս : Եւ եղեւ զի ըսա սովորու-
 թեանն տանէին զնոսա յարգելարանն իւ-
 րեանց . և սակաւք էին տանողքն ⁽¹⁾ . և մօտ
 եղեալ 'ի դուռնն յարեան 'ի վերայ տանու-
 ղացն և պահապանաց դրանն և կոտորեցին
 զնոսա և առին զմի 'ի բերդիցն և արարին 'ի
 հրամանս իւրեանց . և ազգ արսարին յերկիրն
 իւրեանց և ելին օգնել նոցա , և առին զայլ
 բերդսն և ամրացան , և ազգ եղեւ հեռաւոր
 ազգի սոցա որ կային իշխանք և ճոխագոյնք
 նոցա , զի կենդանի մի սպիաակ երեւեալ ա-
 ռաջնորդէր նոցա իբրեւ զշուն . և յորժամ
 ցրուէին և մոլորէին մեծագոյնս կանչէր և
 դարձուցանէր առ ինքն , և պագին նմա եր-
 կիր և հաւանեցան . և բերէր զնոսա մինչև
 'ի դուռնն և ահա բաց էր , և ելին ընդ նմա .
 և յորժամ կարի յաճախեաց բազմութիւն
 ազգին ելանել , դարձեալ փակեցին զդուռնն
 և եկին մինչեւ յԱրաղիայ մերձ աշխարհին
 Պարսից . և ապա եղեն երեք բանակք . և
 արկին վիճակս ձգելով երեք գաւազանս ընդ
 երկինս . մինն անկաւ 'ի հարաւ , և գնաց
 բաժինն առաջին 'ի կողմն Հնդկաց . և միւ-
 րն անկաւ յարեւմուտո հիւսիսի , և գնաց

(1) Մի օրի. ամբողջ:

միջին բաժինն բնակեցաւ առ ընթեր թրա-
կիոյ և յանուռն աշխարհին կոչեցան Կոմանիք
Լաւ երրորդն անկաւ 'ի միջոցս երկրի, և եկին
խառնեցան 'ի Պարսիկս և հնազանդեցան նա-
ցա ուր եւ գնային. եւ դարձեալ բացաւ
դուռնն և ելին այլք բազումք, և փակեցին
զդուռնն. և կային 'ի նոսա իշխանք եւթա-
նասուն որք արտրին բոլործիրս և կացին
շուրջ զնովաւ. և իւրաքանչիւր գաւազան
'ի ձեռին իւրում և ձգեցին յերկինս 'ի վեր
և ասացին. որ անկանի 'ի ծիլն 'ի գաւազա-
նացն. տէր գաւազանին Թագաւորէ. և ինն
գաւազանն անկաւ 'ի ծիլն. և մինն 'ի նոցա
նէ ցցեցաւ. և կանգնեցին 'ի տեղւոջն ինն
Թագաւորութիւն, և ութն հնազանդեցան
միոյն, որում անուռն էր խաբան, և կան 'ի
աւելւոյն հաստատուռն որ է աշխարհ ընդար-
ձակ և տիրեն ներքոյ դրանն. և վասն դրանն
ոչ մեկնին անտի զի այն է ամբութիւն նոցա.
և քանզի բազումք այն են որ խառնեցան յա-
րաբացիս՝ նոցա անուամբ կոչին Սլիմանք 'ի
Սլիմայ առեալ զանուանակոչութիւնն. և
առաւել միաբանեցան ընդ նոսա. զի նոքա
մի լստուած դաւանին իբրեւ գնոսա. Լա-
րուան 'ի նոցանէ Թէ մի երկիրպագանէք ա-
րարածոց. անարգեն զխաչն. և զեկեղեցի.

Իսկ այնորիկ որք գնացին 'ի հարաւ և
 Երեւանս արք դիպեցան քրիստոնէից ,
 քրիստոնէացք եղեն . և որք դիպեցան 'ի կը-
 ապաշտ ազգ. նոյնպիսիք եղեն վասն զի հա-
 լանականք են . նոյնպէս և ընդ միոյ դուռն
 հանին Հայք և՛ երբ յօգնութիւնս իւրեանց
 'ի նոցանէ և յարելով 'ի նոսա եղեն քրիստո-
 նեացք և խիւ-չախք կոչին . զի խիւն ձոր ասի
 և խաչն աման որպէս թէ յամանի կան 'ի
 ձորս և լատ պիտոյից ժամանակս ժամանակս
 լ'որք երբու ելք նոցա լեալ է և երրորդն տա-
 կաւին կատարելոյ է լատ մարգարէին Նզե-
 կիէլի . որ ապականելով զաշխարհ գան մին-
 չեւ 'ի Պաղեստին մօտ 'ի յայտնութիւն որդ-
 ւոցն կորստեան . քանզի Յովհաննէս ասիա-
 ցին տսէ թէ Տիբեր կայսր առաքեաց առ
 նոսա դեսպանա . և յորժամ ետես զնոսա խա-
 քան նեղեաց յոյժ . և հարցեալ զպատճառն
 ասաց բան է առ մեզ նախատեսութեան ,
 զոր ըսայես 'ի հարցն իմաց թէ յորժամ թու-
 դառ որքն Հռովմաց հնապանդութիւնս առա-
 քեն թուրքաց , մերձեալ է աւեր աշխար-
 հի . և եհարց իսպրանն եթէ դուք հար-
 կոս սանք Պարսից . և նոքա ասեն ոչ . այլ
 նոքա մեզ սանս դիմաս . և զարմացաւ խա-
 քանն եթէ այդպէս մեծ է Հռովմայեցոց

Թագաւորութիւնն : Եւ նոյն Յովհաննէս
ասէ . Թէ Տրայիանոս ընդ հարկաւ արար ըզ-
Պարսս : Իսկ զհետեանքն որ երթան ոչ 'ի
բուն աշխարհ նոցա երթան . այլ 'ի խաբանն
որ կայ արտաքս դրանն յայնկոյս աշխարհին
Պարսից անդր քանլերինն կաւկասու որպէս
պատմեցին դեսպանքն (Յուստիանոսի և Հե-
րակլէայ . և Թագաւորն նոցա միշտ խաբան
կոչի . և Հապուհ արքայն Պարսից հինգ հազար
կուսանս անդ առաքէր և լըրազայ էր անուն
աշխարհին . և ձգին նոքա մինչև 'ի Թեոտակ-
այ որ Թուրքաստան կոչին , ուստի գերիս
էած () ոհմուտ ամիրայն 'ի Խորասան . յորմէ
ազգէ սուլթանացաւ 'Իողլաբաքն , և յետ
նորա լըստամն . և կան նոքա բուն օրինօք
աշխարհին իւրեանց . բայց միայն Թողին
զմարդակերութիւնն զոր ունէին յերկիրն
իւրեանց . այլ մէք դարձցուք անդրէն 'ի
կարգ առաջին :

Ի Թուին Հայոց չորս հարիւր վաթսուէն .
Թագաւորն (Յունաց Կոստանդիաս) անու-
մախն Թագաւորեաց ամս երկուստան , այր
մեծամիտ և առատաձեռն :

Իսկ զԹագաւորութիւնն Տաճկաց ու-
նէր լըլաբաս՝ յորում աւուր ընկղմեցաւ
Ջոզ Լեզկայն , և մնաց տուն մի ուղղափա-

գլխի և ողորմածի առն, որում անուն էր Լիւ
թակոս : Եւ ինոյն ամի եղեւ շարժ ահագին
ի պահքն առաջաւորաց : Եւ զկնի այնորիկ
եղեւ աղմուկ յինոպք յեկեղեցականսն ի
միադաւանն վասն խնդրոյ ինչ . և կէսքն ի
նոցանէ գնացին առ պատրիարքն երկաբնաւ
կացն ի դատաստան : Եւ նա արար զնոսաքաղ-
կեդոնիկս , և առ զեկեղեցիս ուղղափառացն
զոր շինեալ էր ի վերայ գերեզմանի Վուկա-
սաւ աւետարանչի . որպէս նախ քան զայն
առեալ էին զսուրբն Պետրոս :

Իսկ ի զատկի տօնին էառ Տէր զվրէժն .
քանզի մինչ կային ի պաշտմանն եղեւ որոտ
յերկինս , և անկաւ հուր ի Տեառնէ . և այ-
լեաց զպատրիարքն և զբազումն ընդ նմա .
և ասկը մի անգամ ոչ կարացին հանել ի հը-
րոցն . և գիտացին ամենեքեան , եթէ դա-
տաստան Տեառն է . և ուրացողքն դարձան
ի խոստովանութիւնս իւրեանց . և բազումք
յօտարացն մեր եղեն , և փառաւորեցաւ
հաւատս մեր :

Իսկ ի ընդ թագաւորութեանն Տաճ-
կաց չորս հարիւր երեսուն ամ, պատառե-
ցաւ իշխանութիւն նոցա ի բազում մասու-
նոս . և սկսաւ թագաւորութիւնն Թուր-
քաց . զի ի գերեաց անտի զոր ած Սահմու-

տրն և բնակեցոյց 'ի պարարտ երկրի , և եւթու զնոսա 'ի կամս անձանց , աճեցին և հրպարտացան : Եւ ոմն 'ի նոցանէ ի շնանացաւ և թագաւորեաց որոց անունն էր Տաղբիլբէկ . 'Իօղլաբէք ասացաք վերագոյն ըստ այլոց կոչման . որ և մեծացաւ բարձրացաւ . և եղեւ (1) գոռոզ մեծ և տիրեաց բազում աշխարհաց և առաքեաց զօրս բազում 'ի սահմանս Հայոց մինչեւ 'ի Սելաւնի , և առին աւար բազում , և գերի . և դարձան վերին կողմամբն . և կալաւ զնոսա ձիւն սաստիկ 'ի լերինս Սանոյ . և մեռան երեք հազար անձինք 'ի թուրքաց : Իսկ գերիքն տղատեալք դարձան . զի վարժ էին ցրտոյ և ձեան :

Եւ թագաւորն (Յունաց Սոսանիս) վախճանեալ , առ զթագաւորութիւնն դուստրն նորա թօռօուն ամ մի . և յետ նորա Սիխայէլ ծերն ամ մի . այր պարկեշտ և պահեցող . որ ոչ տեսէր զվաստակս այլոց . այլ արուեստիւ ձեռաց իւրոց կերակրէր տարգաւրս գործելով վաճառէր : Սա յորժամ ետես թէ զօրացաւ թուրքն . և տիրեաց Պարսից և Սարաց և Նորեստանեաց և գացաւ երէր զերկիրն (Յունաց , երկեաւ և անցոյց զքրիստոնեայսն յայնկոյս ծովուն , և յամուր

(1) Միօրի թագաւորեաց

տեղիս : Եւ եկեալ թուրքացն , և գըտեալ զերկիրն Լուսիայ և զԵՃՆ և զԻսաւերն անմարդ (անմարդաբնակ) , ապա բնակութիւն առեալ դադարեցին 'ի տեղւոջն . և վասն այնորիկ տրտնջեցին բազումք զոր աբար ծերն . բայց մարդասիրութիւն արարեալ խնայեաց 'ի հաւատացեալքն :

Եւ իշխան մի կոմանոս անուն յինքն չըրջեաց զԹագաւորութիւնն . և Սիսայէն գերծեաց զդլուխն գնաց 'ի վանս . և կոմանոս վարեաց զԹագաւորութիւնն ամս երկու : Եւ յետ նորա կոստոս ⁽¹⁾ Տուկիծն յերկրէն Պամփիլագոնեայ ⁽²⁾ . ամս ինն : Սա զօրացեալ եկաց ընդդէմ թուրքաց . և շինեաց զպարիսպն Սիւտինոյ : Եւ եկեալ Քսեսարոս ⁽³⁾ զօրագլուխն Տուղրիլին առ զՀալապ . և այս եղեւ սկիզբն առնելոյ քաղաքին 'ի խորին Լուսիոյ որ է կողմն յարեւմտից Սիջագեաաց : Եւ տիրեաց 'ի Դամասկոսէ մինչեւ 'ի ծովն Եւադրիանոս ⁽⁴⁾ և գնաց 'ի ծովն Պոնտոսի :

Յաւուրս յայտոսիկ շնչեաց սատանայ 'ի պատրիարքն կոստանդնուպոլսի . և արար գործ մի սոսկալի հրեշտակաց և մարդկան :

(1) Երկու օրի . կոստիոս : (3) Մի օրի . Քիսարոս .

(2) Այլք՝ Պամփիլագոնեայ . Մի օրի . Քրիսարոս :

Մի օրի . Պամփիլագոնեայ . (4) Երեք օրի . Ագրիանոս :

Քանզի գրգռեաց զԹագաւորն և զիշխանն .
 և զխաչն և զհաղորդ . և զմեռոն ուղղափա
 ռացն այրել ետ և առ ոտն կոխել . և ոչ հա
 ցի անգամ և ձիթոյ պատիւ ոչ առնէին . և
 ետ տանել առ ինքն զպատրիարքն ԼԹա
 նաս քսան և հինգ եպիսկոպոսք՝ և նախ քան
 զհասանին նոցա ՚ի քաղաքն ՚ի բարկութենէ
 Տեառն հարաւ , և պատառեցաւ իբրեւ
 զՂրիոս ապականիչն այն . և նախատիչն Քե
 ղիստոսի որդին կորստեան : Եւ արարեալ
 քննութիւն հաւատոյ , Յոյնք պարտեալ
 լինէին ՚ի Հոգւոյն . ըստ որում զայրացեալ
 սուրբն ԼԹանաս անէծ զնոսա . և նոքա ե
 առն զնա իւրովքն յաքսոյս ՚ի Քիոս կղզի .
 և աղաչանօք Թագուհւոյն դարձաւ յաթոռ
 իւր :

Իսկ Տուկիծն վախճանեալ Թագաւորեաց
 Պէօժանն Ռոմանոս . և Թագաւորն Թուր
 քաց Տուղրիլն մեռաւ . և առ զտեղի նորա
 Լլիփասլան ⁽¹⁾ որ և անձամբ եկն ՚ի Հայս .
 և հնազանդեաց զնոսա առեալ զՇամշուտէ .
 և անցեալ յԱնի հարիւր հազարաւ առ զնա
 և սպան հազար այր ՚ի քիոս մի , և լոգացաւ
 արեամբ . և դարձաւ ՚ի Նախջուան :

Իսկ Պէօժանն կուտեալ անթիւ զօրս ,

(1) Մի օրի . Ալիասալան . Մի օրի . Ալիփեփաճ :

չողաւ 'ի վերայ նորա . և եկեալ 'ի Կարս աշ-
 քեաց զՀայոց եկեղեցին . և երդուաւ եթէ
 յաղթէ Թուրքաց կամ ջնջէ բնաւ զՀայս
 կամ 'ի կրօնս իւր դարձուցանէ : Եւ լուաւ
 Տէրն և ոչ յաջողեցաւ նմա քանզի կոտորե-
 ցաւ զօրքն նորա , և ինքն ըմբռնեցաւ 'ի
 'ի գերութիւն : Եւ լուեալ 'ի Կոստանդնու-
 պօլիս Թագաւորեցուցին զՍիսայէն : Իսկ
 Ղէօթանն զերծեալ աղաչանօք և ուխտա-
 դրութեամբ յԱլփասլանայ կամեցաւ գնալ
 'ի Կոստանդնուպօլիս , և կալեալ զնա հանին
 զաչսն . և շիջաւ փառք նորա սնոտիք . եւ
 պարծանքն 'ի չարն : Այստ արարիկ առա-
 քեաց Ալփասլան զՍուլիման քուրորդի (1)
 իւր 'ի Հայս . և իշխանացաւ նոցա և Թա-
 գաւորեաց . որ և եմուտ 'ի գիշերի յԱնտաք
 և առ զնա , և զսուրբն Պետրոս զաւագ ե-
 կեղեցին արար Սղկիթ :

Եւ 'ի սոյն ժամանակս ամիրայ մի պար-
 կեշտաձեւ , աղօթասէր և քաղցրաբարոյ ,
 եկն 'ի Կապպագովկիայ զօրօք և հրամանաւ
 Ալփասլանայ . էառ զՍեւաստ և զՎեսարիայ ,
 և տիրացաւ և մեծացաւ . և այս եղև սկիզ-
 բն տանն Ղանչմանայ . զի այս էր անունն
 նորա : Քանզի յորժամ զառաջինն ածան

(1) Երբեք օրի . որդի իւր :

սորբա գերութեամբ 'ի թե տալացւոցն ուսան զօրէնս Տաճկաց, և եղեն հաւանեալք օրինացն Սահմետի յայնմ հետէ. սրոյ առաւել վրէժխնդիր և նախանձաւոր ցուցաւ այրս այս :

ԳԼՈՒԽ ԻԱ.

Յաղագս աստի սկսանի պատմութիւնս 'ի յառումն Կիւիկիոյ առ Հայս :

ՅԱՌԻՐՍ յայսոսիկ արք յիսուն հայկազունք նեղութիւն կրեալք 'ի թուրքաց ելին յանապատս սպառազինեալք և 'ի տեղիս տեղիս առնէին մնաս թուրքաց ծեծելով զնոսա. և եկին յերկիրն Սարաչայ, և տեսին անդ այր մի համազգի իւրեանց. և խօսեցան ընդ նմա ըստ մտի և ասեն եկ ընդ մեզ, և լեր մեզ իշխան և խնդրեսցուք մեք գաղարս աջողելովն Ստուծոյ. և լուսնոցա : Եւ էր նա անձնեայ. և գեղեցիկ երեսօք, և արիական հոգւով, և գնաց ընդ նոսա. և էր անուն նորա Փիլարտոս, և միտին յերկիրն Կիւիկիայ. և ահա դեռ եւս տիրեալ էր երկրին թուրքն, և թափեցին 'ի

Նազանէ բերդ մի, և ամրացան անդ : Եւ զի կարճ ասացից առին զըսովանդակ երկիրն դղեկօք և քաղսքօք լերամբք և դաշտօք, և մեծացաւ յոյժ Փիլարտոսն, և եղև ա նուանի. և ել 'ի դուռս և առ զՄարաշ և զԱլլաթայն, և զԵլտենի, և զԲեսոն, և զԽարկառն, և անց յայնկոյս Լիբրատայ. և և առ զԼուհայ և զայլս բազումս և սարսեցին 'ի նմանէ Թուրքն :

Իսկ լուեալ Զուհայ Թագաւորին առաքեաց նմա պարգեւս և անուանեաց զնա Սեւաստոս, սակայն միմեանց ձայն տուեալ Թուրքաց ժողովեցան յամենայն կողմանց 'ի վերայ նորա և վանեցին զնա : Եւ առին ըդ կէս երկրին 'ի նմանէ, և արարին հնազանդս : Եւ յետ այնորիկ չոգաւ 'ի Վաղդառ զի առցէ զաշխարհն իւր լիով, և տկարացաւ 'ի հաւատացն : Եւ էառ գիր իշխանութեան իւրում առաջնոյ, բայց ոչ յաջողեցաւ : Քանզի յորժամ եկն առեալ էին զմնացեալ մասն նորա, և ելին ընդդէմ և հալածեցին զնա. որ և հառաչեալ 'ի խորոց սրտե ելաց դառնապէս. և կտրեալ զհերսն չոգաւ յապաշխարութիւն և 'ի հաւատս իւր 'ի զան խուլ կրօնաստանս :

Իսկ Արաբացիքն որ մինչեւ ցայն վայր

Տաճիկք կոչէին յանուն գլխաւորին իւրեանց որոյ անուն էր Տայաւ, խառնեցան 'ի թուրքրն և եղեն ազգ մի վասն համադրոնութեան իւրեանց. և միմեանց անուամբ կոչին : Որ և 'ի Բաղդատ իշխանն էր յազգէն Սահմետի . թողին զնա անդ և խաղիւսաց անուանեցին, որ է մնացորդ 'ի Սահմետէ, կամ յետ մնաց, և հնազանդեցան նմա երկոքին ազգն գրով և երդմամբ . զի 'ի նմանէ առցեն օրէնս և հրամանս, և պատուեացեն զնա իբրեւ զՍահմետ . և ամրացուցին զնա յոյժ : Եւ յայնմ հետէ հրամանաւ սուրտա նին որ 'ի Խորասան և 'ի Խալիփայէն առնուին պատիւ ամիրայութեան թուեցեալքն արժանաւորք, և Կնային տիրէին աշխարհաց և գաւառաց . որպէս Սուբանն ամիրայ թուրք ազգաւ, գնացեալ տիրեաց Հայոց և կոչեցաւ Շահրի Սրմէն որ է Թաւաւոր Հայոց : Եւ Սրթուխն եկեալ 'ի Սիլագետս տիրեաց երկրին, ուստի կոչեցան Սրթուխք և են ազգաւ թուրք :

Իսկ Թագաւորն Յունաց Սիփայէլն վաւաստեալ 'ի թուրքաց պղերգացաւ 'ի պառտերազմէ, և զչարեալ իշխանն Սիկիփոս ապստամբեալ մարտեաւ ընդ իրստանդնուալքն և առ զքաղաքն . և սկսաւ կոտորել :

Եւ Սիսայէն առ զԹագն 'ի վերայ ձեռացն
 և գնաց ընդ առաջ նորա և ասէ . առ զոր
 խնդրեսդ և արգել զսուրդ 'ի քրիստոնէից .
 և արար այնպէս . և չոգաւ Սիսայէն կրօնաւորեցաւ
 'ի վանս . և զերկուս որդիսն նորա
 ներքինացոյց Նիկիփոռ . և ոչ հաճեցան ընդ
 այն արքունիքն և ատեցին զնա :

Ս ասն որոյ փրացեալ Ալէքս ոմն Թագաւորեաց
 և արար Նիկիփորոյ . զոր և նա Սիսայէլին արար .
 և Թագաւորեաց ամս քսան և ինն :

Օ այսոս ժամանակօք մինչ տիրէին Թուրքն
 Երուսաղէմի և ամենայն ծովեզերացն ,
 իշխան մի Օնճիլ անուն եկն յԵրուսաղէմ
 յաղօթս . և առին 'ի նմանէ դահեկան մի որ
 պէտք յամենայն ումեքէ աղօթաւորէ . և
 յետոյ այլ եւս պահանջէին . և 'ի չտալն
 զաւելորդն՝ հարին զգլուխ նորա և խլեցաւ
 աջոյ ական , և նորա առ եալ դնէր 'ի գրապանն
 և տանէր 'ի Հռովմ շրջեցուցանէր և շարժէր
 զնոսա 'ի նախանձ . և ելին անտի Կոմ
 ատնք և ամբարձին զգլուխս իւրեանց . և
 կուտեցան առ նոսա զօրք բազումք . և եկին
 'ի Կոստանդնուպօլիս . և պաշարեցին
 զնա զեւթն ամ : Եւ յամին եւթներորդի
 եղեւ շարժ յանտիօք և անկաւ պուրճ մի

յարմատոց խլեալ. և յայտնեցան 'ի նա պատկերք պղնձիք 'ի վերայ պղնձի երիվարաց 'ի կերպարանս և 'ի ձեւս Փռանգաց. և բերին առաջի Ամիրային և ժողովեալ զքաղաքն տեսանել թէ զինչ իցեն այնք. և ոմանք ասացին թէ կուռք են 'ի հին ժամանակաց. և հրամայեաց ամիրայն՝ խորտակել զնոսա և ցրուել. և եղեւ այնպէս իւր լուաւ զայն կին մի հին աւուրբք կուրացեալ և ասէ, այն տլիամ էր դիւթական հնարիւք գործեցեալ 'ի Յունաց, զի մի ելցեն Փռանգք յայնրմ կողմանէ ծովուն. զի ահա ոչ տեսէք երկաթեղէն շղթայիւք կապեալ զնոսա. իւր իմացեալ Ամիրային յոյժ արտմեցաւ վասն քակման պատկերացն, և իսկոյն հնազանդեալ զկոստանդնուպօլիս անցին յայնկոյս զօրքն Փռանգաց. և եկին յԱնտաք և առին զնա և էին ինն գլխաւորք. երկուքն 'ի նոցանէ յազգէ թագաւորաց էին, որոց անուանքն էին այսոքիկ Ռոճէլ, Պէամուհն, Ղօշլին, Կաղարան, Կոնդուիրի, Սալէկէս, 'Իւբախտ:

Յայնժամ իշխանն յԱռհայոյ թէոգորոս որ կայր անդր 'ի Փիլարտոսայ հայկազնոյն եղեալ՝ առաքեաց առ նոսա. զի առաքեսցեն տէր քաղաքին յԱռհայոյ: Եւ զ

աւարճացան յոյժ և ասե՛ն . օրհնեալ ես Քրիստոս (Նստուած . նախ հաւատաց 'ի քեզ Ռուհայ . և դու . յառաջ նմա թագաւորեցեր հաւատովքն արքային Հայոց և ապա Արուստղեմի՝ և այժմ զնա ետուր մեզ կանխագոյն առհաւատչեայ Արուստղեմի թագաւորել քեզ Տէր հաւատացելովքս 'ի քեզ :

Եւ առաքեալ Կոնստանդինոպոլսէն զՊղատանն . և տիրեաց Ռուհայայ : Եւ յետ այնուրիկ Կիսան և Ղլիւսան ամիրայն (Նոսաքայ . օր կային 'ի Թաքոտի ելին և փախեան . և գիպեցան նոցա արք երկու Հայ ազգաւ աբխազներ սպանին զնոսա . և առեալ զգլուխս նոցա բերին առ Կոմնուենն . և յոյժ պատուեցան 'ի նոցանէ :

Օչստու ժամանակաւ Սուլիման որ թագաւորեալն էր յաշխարհին (Յունաց սուլանաւ 'ի յԿոնստանդնուպոլս . և թագաւորեաց Խլիճասլան 'ի տեղի նորա :

Եւ լուաւ Սուլտանն որ 'ի Խորասան զեւրոստի 'ի Փռանդաց և յղեաց ընդդէմ նոցա՝ զԿիւռապաղատն հարիւր հազար հեծելովք , որ եկեալ սրաշարեաց զՓռանդն յԱնտաք և յոյժ նեղեցին զնոսա . որպէս ապաւինեալք յԱստուած աղօթիւք անդադար գտին ըզգեղարդն Քրիստոսի յայտնութեամբ պա-

տրիարգին 'ի հիմն եկեղեցւոյն պահեալ. և նովաւ զօրացեալ կոտորեցին զԹուրքն երեւելի հրաշիւք : Եւ զահի հարան այլազգիքն և խրտեան 'ի ծովեղերացն և չոգաւ զօրն Փռանգաց . և առ զամենեսեան մինչեւ 'ի Յոպպէ և եհաս յԱրուսաղէմ : Եւ նա լըցեալ էր Լ'րապկօք որք այն ինչ եկեալ յԱզիպտոսէ և առեալ էին զնա 'ի Թուրքացն , և սուր 'ի գործ արկեալ կոտորեցին զնոսա . և պատուականքն 'ի նոցանէ լյան 'ի տաճարն . և հանեալ զնոսա արտաքս սպանին զամենեսեան , և պատրիարգն կալաւ փողոց մի և կոտորելով եհաս 'ի սուրբ Յարութիւնն և արեամբ մարդեցան ձեռք նորա ընդ սուսերն . և լուանայր անդ ասելով զսաղմոս զայս ուրախ լիցի արդար 'ի Տէր 'ի տեսանել զհաւտուցումն իւր և զձեռս իւր լուսացէ յարեան մեղաւորի . և նոյն ժամայն արար պատարագ և ասաց : այսպիսի հաճոյական պատարագ Լ'ստուծոյ ես այլ ոչ մատուցի 'ի կեանս իմ :

Եւ Թագաւորեաց յԱրուսաղէմ Կոնստանտինոս Երկու . և զկնի նորա Լ'պախտոյնն Պամս հնգետատան :

Իսկ Իլիճասլան կամեցաւ ելանել 'ի կող

(1) Մի օրի . Պաղատոյն :

ճանս Սեւտենւոյ, և լուեալ զառնուլն ի ըրուսաղէմի գաղարեաց։ Իայց Իանիշմանն կռուէր ընդ Սեւտենի զամս երիս այրելով զվաստակս նորա։

Եւ իշխան մի կայր անդ ՚ի Փիլարտոսէն հետէ որ խոստացաւ զքաղաքն տալ ՚ի Փռւանդն և ստեաց. և ետ զնա ՚ի Իանիշմաւ նրն տալով նոցա հաց և անասուն և ազաւ տուլթիւն, և շինեցաւ քաղաքն, և յայնժամ ՚ի տեղիս տեղիս իշխէին ոմանք յաղդէն Հայոց ՚ի Փիլարտոսին ժամանակաց։ Սասիւ լլն ունէր զԲետոն և զԽաբան, և որդիքն Սորենի զԼիւլիկիայ։

Չայսու ժամանակօք անկաւ աղմուկ ՚ի մէջ Տաճկաց և Թուրքաց ՚ի Խորասան. և կռուէին ընդ միմեանս և յափշտակէին ըզմիմեանց։ Իայց ՚ի Կապադովկիա, և ՚ի Իւթանիա ոչ գոյր Տաճիկք, այլ Թուրք ունէին զնոսա. և տային պատերազմ ընդդէմ Բաւնաց։ Իսկ Իանիշմանն յետ առնելոյ զՍեւտենի անցելոյ երկու ամաց մեռաւ։ Եւ եկն Խիւճասլան. և առ զՍեւտենի ՚ի Սաղաւթէն (1) յորդւոցն Իանիշմանայ. և տիւրեաց նմա։

Իսկ Սուլտանն Խորասանայ կոչեցաւ Իի

(1) Երկու օրի. ՚ի Սաղաւթէն։

աթատին . և յղեաց զՉաւլի ընդդէմ Փռան
գաց . և յորժամ եկն 'ի Սուլ Արմիշ ամի
րայն ել ընդդէմ նորա . և կապանօք ամ զնա
'ի քաղաքն և 'ի սակաւ աւուրս մեռաւ Աբր-
միշն և ազատեցաւ Չաւլի . և յղեցին Սու-
սիք առ Խլիճասլան և խոստացան նմա զեր-
կիրն . չոգաւ և տիրեաց նմա : Եւ Չաւլի
դարձեալ զօրացեալ չոգաւ 'ի վերայ խա-
պուրին և առ զնա . և խլիճն լուաւ և գը-
նաց պատերազմել ընդ նմա . և յանցս գե-
տցն կորեաւ սատակմամբ . և խնդացեալ
Չաւլի գնաց և առ զՍուլ և զՍճբին և ա-
ռեալ բազում գանձս դարձաւ 'ի Խորասան :

Իսկ զմահն Խլիճասլանայ լուեալ 'ի թա-
գաւորութեան նորա թագաւորեցուցին ըզ-
Տօղասլան որդի նորա փոխանակ հօրն . և նա
արար իւր երկու զօրագլուխս Օյլաթլան⁽¹⁾
և զՍիզմիշն . էին նորա երեք եղբարք , որոց
անուանքն Արապ և Շահնշահ և Սադուա .
և Շահնշահ սպան զՍասուտն . և զԱրաթ
սպան Ամիրխազէ որդին Իանշմանայ զի ոչ
կամեր տիրեջ նմա իշխանութեան հօր իւրոց .
և այլ ոչ եւս պակասեաց թշնամութիւն 'ի
առնէ նոցա :

Եւ Կարն յայնոսիկ եկն իշխան մի Փլ-

(1) Մի օրի . Չեղալան :

աւանգաց երեսուն պատուական արամբք աւ
նուն նորա կուստափրի յըրուսաղէմ յաղօ
թըս . և այլ ոչ կամեցաւ դառնալ անդրէն
այլ եղին կրօնաւորք . և կացին աղօթիւք և
սրբութեամբ յըրուսաղէմ :

Իսկ երկրորդ թագաւորն յըրուսաղէմի
Պաղտունն և պատրիարքն աղաչեցին զնոսա
ելանել 'ի պատերազմ ընդդէմ թուրքաց զի
այն առաւել հաճոյ է ասին լստուծոյ պա-
տերազմել ընդ անօրէնսն 'ի փրկութիւն
քրիստոնէից . և ետուն 'ի բնակութիւն նո-
ցա զտաճարն և ապրանք 'ի ծովէ . և 'ի ցա-
մաքէ նաւս գեղերս և այգիս . և սովու-
րեցին այլք գալ և յարիլ 'ի նոսա 'ի նոյն կրօ-
նըս և հաստատեցին իւրեանց կանոնս զի
կացցեն անսրատ կուսութեամբ 'ի փառս
լստուծոյ , և ունիցին զամենայն ինչ հասա-
րակաց . և չունիցին առանձնականս և ոչ
ինչ հօգեւորս կամ մարմնաւոր . և կոչեցցին
զմաւորք Քրիստոսի կուսելով ընդ անօրէնսն
և ժի բնաւ ընդ հաւատացեալսն :

Եւ լուեալ բանս այս 'ի Հռովմ և յա-
մենայն տեղիս , և ետուն նոցա միաբանու-
թիւնս բերդս և գիւղս և մուտս հարկաց
յերկրէ քրիստոնէից . վասն որոյ մեծացան
և փարթամացան . և եղեն զօրք առանձինն .

այսու օրինակաւ եղեւ սկիզբն Փրերացն որ
կոչին Սուսեթալք . քանզի ստացան տունս
աղքատաց և հիւանդաց : Եւ զկնի բաժա-
նեցան այլք որք առանձնացեալք ասացին
տուք մեզ բաժին զամենայն հնոտիս ձեր գը-
րով, և ետուն նոցա . և առեալ ծախէին
զայն և հարստանային, և խնդրեցին հոգ ՚ի
ստացուածս պարտիզի որչափ կրէ գրաստ
մի և կրէին զայն զջայգ և զցերեկ : Եւ հա-
յեցեալ տեսին զի ոչ կարէին դիմանալ եր-
կոցունցն գնեցին դարձեալ ցհինս իւրեանց
և զհոգն բազում գնոց տալով ոսկի արծաթ
և գեւղս : Եւ ետուն այլք միաբանու թիւնս
և նոցա . և կոչեն նոքա ՚Իամփիլ (1) որ է աղքա-
տատուն . և մէք զայս լուաք պատճառ նոցա :

Իսկ ՚ի յազգէն լքթուխեացն յարեաւ
ոմն Պաղակ անուն և թագաւորեաց և ե-
ղեւ անուանի և գնաց ՚ի վերայ Կամախայ .
և Սակուճակն (2) տէրն Կամախայ փախեաւ
՚ի Տրապիզոն ապաստանեալ ՚ի Յոյնս . և
և առեալ ՚ի նոցանէ օգնականս եկն ՚ի վե-
րայ Պաղակին . և հարան զօրքն Յունաց և
ըմբռնեցաւ Սակուճակն ՚ի խաւառան (3)

(1) Մի օրի . ունի ՚ի լու-
սանցն Դամփիլիք :

(2) Ըմանք՝ Սանկուճակն :

(3) Մի օրի . խաւառան .
Մի օրի . խառաղն :

գոր վաճառեցին երեսուն հազար դահեկանի:

Ինգ այն ժամանակս արքայազուներն Հա-
յոց որ յաւուրս Վասի կայսերն եկեալ էին
'ի Վասպուրականաց և առեալ զՍեւաստ և
զԻւսարիա և զԿաւատանէքն փոխելով զեր-
կիրն իւրեանց. որ և զկնի ժամանակաց պա-
կասեցան 'ի նենգութենէն (Յունաց և տկա-
րացան. և ժտին յերկիրն Վիւլիկեցւոց և
բռնացեալ ունէին զբազում գաւառս դղե-
կօք և ամրոցօք Ռուբինեանքն կոչեցեալք. որք
էին յազգէ երկուց արմատոց ազնուական և
գոռոզ թագաւորաց Հայկազանց և Սենե-
քերիմանց խնամութեամբ խառնեալ ընդ
միմեանս՝ որք զառաջինն թագաւորեցին 'ի
Վասպուրական յորում ժամանակի և Բագ-
րատունիքն թագաւորեցին 'ի մեծն Հայք.
և այժմ դարձեալ սկսան թագաւորել յեր-
կիրն Վիւլիկեցւոց և Վաւրացւոց:

Նախ Ռուբէն սկիզբն արար զօրանալոյնու-
ցա. և ապա Կոստանդին և Թորոս և այլք մի-
րաս միոջէ: Ի հինգ հարիւր ամի իշխանու-
թեանն. Տաճկաց դարձեալ թագաւորեաց
Սատաղ⁽¹⁾ Տաճիկ 'ի վերայ Թւկրթաց, և առ-
զնա. ժողովեցան ազգայինքն իւր. և լուաւ
Իսթաթատին Սուլթանն 'ի Խորասան. և ել

(1) Մի զգի. Սատախ:

ամենայն ուժով 'ի վերայ նորա . և վանեցաւ առաջի նորա Սատաղայ և ըմբռնեալ ապա նոր : Եւ կէսք աստ ասեն բառնալ թա գաւորութեանն Տաճկաց զկնի եւթանաւ սուն ամի իշխանութեանն թուրքաց :

ԳԼՈՒԽ ԻԳ .

Յաղագս կռուելու արագիւք և խորդք .

ՉԱՅՍՈՒ ժամանակօք եղեւ մեծ պաւ տերաղմ հաւուց . քանզի խորդք և արագիւք զբազում աւուրս ժողովեցան յաշխարհն լմթայ 'ի տեղին՝ որ կոչի թլխում . և ասա յերկաքանչիւր կողմանց եւթն եւթն դեռ պանս արձաեալ առ միմեանս ղերիս աւուրլս . և ապա բախեցին զմիմեանս մեծամեծ ճչիւք . և կռուեցան յերրորդ ժամէ աւուրն մինչեւ ցիններրորդ ժամն . և անկան յերկոցունց կողմանցն բազումք յոյժ . և ապա պարտեցան արագիւքն և փախեան . և խաղաղացաւ սրտտերաղմն . և զպատճառն գիտէ արարիչն :

Յորում ժամանակի մեռաւ Պաղակն . և լաւեալ լմիրխազէ որդին Դանշմանաց չա

գաւ և առ զՍելտենի . և արար նոցա դիւ-
թութիւն , զի Պաղակն նեղէր զնոսա յոյժ .
և խաղիփայն առաքեաց նմա թափ և անը-
ւանեաց զնա Սելէք խաղի , թագաւոր .
Հիւսիսոյ :

Իսկ Յունաց թագաւորեաց Եյովանէ և
առ զԵլաստամանի և բերդս երկու . և չո-
գաւ Սելէք խաղի , և առ ՚ի ձեռաց նորա
դարձեալ : Իսոյն աւուրս (1) Օլանկի ամի-
րայն Սօլայ եկն և առ զՀալայ . և ետուն
ի նա սիրով վասն համբաւոյ նորա թէ քաղ-
ցրր և արդարադատ է : Եւ ՚ի նոյն ամի-
առաքեն դարձեալ Սելէք խաղեաց պար-
գեւս Խալիփայն և Իփաթատինն չորս ա-
րամ սեաւ , և շղթայ մի (ոսկի) պարանոցին
և գաւսգնն ոսկի և նաղարայ և փողս : Եւ
յորժամ բերին զայս , գտին զնա մեռեալ .
և ետուն զպատիւն որդւոյ նորա Սահմու-
տինն , և արկին շղթայն ՚ի պարանոցն և կա-
պանն ոսկեղէնս յոտան , և հարին զնա գաւա-
զանաւ երկոտասան անգամ , նշանակեալ այ-
նու զհնաշանդութիւնն . և քարոզեցին զնա
Սելէք այր պարկեշտ ՚ի վարս Տաճկաց զի գի-
նի ոչ ըմպէր և անսրբապէս ոչ գնայր սակայն
ատէր զբրիստոնեայս , և նեղէր զնոսա :

(1) Մի օրի ՚ի սոյն ամի :

Իսկ Օ՛անկի ամիրայն արարեալ պատռե-
րադմ ընդ Լ՛րթուխիսն հնազանդեաց զնոսա:

Օ՛այսու ժամանակօք ելանէ պապն Հ՛բ
ռովմայ և գայ յԱյրուսաղէմ. և անտի յԱ՛ն
տաք. և մատեան առնա Յոյնք քաղկեդո-
նիկք և սկսան կատակել զՅակովբիկ Լ՛սարի
սրն և ասեն. խաբեբայքս այս ատեն զմեզ և
զժողովն Վաղկեդոնի, և պատուեն զՊար-
սամաւ որ անէժ զժողովն. և ունին զաջն նո-
րա ոսկի գզըոցաւ և պատրեն զմարդիկ ա-
սելով նշանս առնէ: Եւ յորժամ աղաչեմք
ցուցանել մեզ՝ ասեն ոչ կարեմք. զի մի լե-
ցի ասեն հեղեղ և կարկուտ. և զայս ասէին
և ծիծաղէին: Եւ հրամայեաց պապն բերել
զաջն ՚ի սուրբն Պետրոսի յեկեղեցին եւ
երթեալ բերին ՚ի լեռնէն. և ասաց բանալ.
և ասեն մեք ոչ իշխեմք, բաց դու հայր. և
յորժամ բացաւ, միգացաւ երկինք և եղեն
ձայնք և որոտմունք անձրեւք, և կայծակունք
և կարկուտ մեծամեծք, և կամեր տապալել
գլքաղաքն. և անկան յերեսս պատրիարզն և
ամենայն քաղութն եւ անդէն անիովեցին
զաջն. և լալիւն մեծ եղեւ՝ ապա դադարեաց
զնասն. և յամին յայնմիկ մարախ ուտէր ըզ-
սահմանն Լ՛նտաքու. և ասաց պապն արա-
րէք հսկումն վասն մարախա դուք Լ՛սորեքդ,

և հաւատամ եթէ ողորմեսցի Տէր աղաչա-
նօք սրբոյն որ արար զնշանս զայս մեծ : Եւ
ժողովեալ ապա ուղղափառացն արարին աւ-
ղօթս յայգուէ մինչեւ յառաւօտն . ապա աւ-
ռեալ զաջ սրբոյն ելին արտաքոյ քաղաքին
հանդերձ կենսակիր նշանաւն և զօրութեամբ
բըն Քրիստոսի և աղօթիւք ուղղափառացն .
և միջնորդութեամբ և բարեխօսութեամբ
սուրբ աջոյն միահաղայն ամենայն բազմու-
թեան մարախոյն վերացեալ Կնաց և լցաւ
'ի ծովն : Եւ փառաւորեցին զԱստուած և
զսուրբն Պարսամաւ :

Եւ եդ նզովս պապն եթէ ոք իշխեսցէ
հայհոյել զնզովողսն Քաղկեդոնի ժողովոյն :
Եւ համարձակ նզովեն . զի ահա որ քննէ ըզ-
ծածուկս Աստուած հանգուցեալ է յոսկերս
նոցա , և մեք ոչինչ կարեմք ասել առաջի նո-
րա . և խնդրեաց զչարախօսս սրբոյն զի պա-
տժեսցեն , և ոչ գտան (1) . զի փախուցեալ է-
ին . և ասաց մի ընդունիլ զնոսա 'ի քաղաքս
զի պատճառք վնասու եղեն մեզ ասէ : Եւ

(1) Աստ' այլ օրինակս երեւին
պոխտ ունէլ . յորոյ զմոյն դը-
նէմս աստ , որ է . և եդ նզովս
պապն . եթէ ոք իշխեսցէ
հայհոյել առցէ զնզովս քաղ-

կեդոնի ժողովոյն . զի ահա
ասէ որ քննէ զծածուկս Աս-
տուած հանգուցեալ է յոս-
կերս նոցա . և մեք ոչ ինչ
ունիմք ասել առաջի նորա :

դուք անդամբդ Վրիստոսի խաղաղութիւն
կալարսւք առ միմեանս առաջի լստուծոյ .
և տուք Զպատերազմ միայն ընդ անօրէնան :

ԳԼՈՒԽ ԻԴ .

Յազագոյն գեղարդեանն Վրիստոսի

Եւ յետ այնորիկ բերին զգեղարդն Վր
րիստոսի անուանեալն , և ասաց . զքուն գե
ղարդն Վրիստոսի գիտեմ , եթէ Թադէոս
առաքեալն 'ի Հայք տարաւ . այս ինչ է . և
գտաւ պատմութիւն զնմանէ որ գրեալ էր ,
թէ ազգն Հրէից որ բնակեալ էր 'ի Տիրե
րիա՝ յաւուր ուրբաթու խաչելութեանն
Տեառն գողացան մանուկ մի և տարան յա
նապատ , և խաչեցին զնա և փշով պսակեցին
և ծիրանի և կարմիր զգեցուցին , և գեղար
դեամբ խոցեցին զնա . և զամենայն որպի
սութիւն կատականայ (1) Տեառն արարին
նմա . նոյնպէս և հրաշք Տեառն (2) մերոյ կա
տարեցան 'ի վերայ մանկանն զի խաւարեցաւ

(1) Երեք օրի . կապանաց : (2) Երկու օրի . հրաշքն
Մի օրի . զամենայն կատա . որ 'ի վերայ Տեառն մերոյ .
կան որդէս որորին Տեառն : կատարեցաւ 'ի վերայ մանկանն

արեգակն և շարժեցաւ երկիր և պատառեցան վէմք և արիւն և ջուր բղխեաց 'ի տիգախոց կողէն . և գիտաց ամենայն աշխարհըն Փիւնիկեցւոց զգործեցեալն յեղեալ նշանէն . ելեալք 'ի ինդլիւ և յայտնեցան իրքն և փախեան Հրեայքն յիշխանութիւնս Տաճկաց . և առաքելցին առ քրիստոնեայսն զԹողցեն նոցա զձեծ մեղանսն . և նորա խոստովանեացին զՔրիստոս Աստուած ճշմարիտ քարոզեալ 'ի մարգարեից , և խաչեալ 'ի փրկութիւն աշխարհի :

Եւ երդուան նոցա քրիստոնեայք և կոչեցին (զնոսա) անդրէն . և մկրտեցան առ հասարակ և եղեն քրիստոնեայք յոյժ բազմութիւն հաւատացելոց 'ի փառս Քրիստոսի . և այս է գեղարդն այն ուռտի լինի 'ի սմանէ մեծամեծ որանչելիք . և լուեալ պապուն զգրեալն հաւատաց . և փառաւրեաց զԱստուած և երկրպագեաց նմա :

Եւ առ ժամայն եկն զբոյց թէ եղև շարժահաւոր 'ի Խորասան , և շատ մնաս եղեն . և փրաւ մզկիթ մի , և սպան ութ հազար այբ և կին , որք եկեալ էին յաղօթս , և 'ի լուր քարոզութեան իւրեանց . քանզի ուրբաթ էր օրն :

Ի հազար չորս հարիւր յիսուն և հինգ

Թուին Նորոց , և Հայոց հինգ հարիւր եւ
 Թանասուն և մի՝ մեռաւ Թագաւորն (3) և
 նաց իյովաննէ ՚ի Կիւլիկիա . և Թագա-
 ւորեաց կրտսեր որդի նորա Սանին որ կայր
 առնթեր . և երթեալ ՚ի Կոստանդնուպօլիս
 հնազանդեցաւ նմա երէց եղբայր նորա և
 քաղաքն արքունական :

Եւ ՚ի նոյն ամի մեռաւ Թագաւորն Նորու-
 սաղեմի . և Թագաւորեաց որդի նորա Պառ-
 տայնն տղայ հասակաւ . և վարէր զիշխանու-
 թիւնն մայրն : Եւ ՚ի նոյն ամի մեռաւ ամի-
 րայն Խարբերդոյ Տաւուզն որ էր արթու-
 խի ազգաւ . և առ զտեղի նորա Ղազար (4)
 ասլան որդի նորա : Ի հինգ հարիւր եւ Թա-
 նասուն և երկու Թուին Հայոց Օսնկի ա-
 Թապէկն էառ զՍուհա ՚ի Սալզեայն (2) : Եւ
 զկնի ամի միոյ սպանաւ Օսնկի . և առ ըղ-
 տեղի Նորլուինն որդի նորա տէրն Սալայ :

Յաւուրսն յայնոսիկ շնչեաց տաառնոց ՚ի
 պատրիարզն Կոստանդնուպօլի . և ասաց ե-
 թէ Քրիստոս կախարդութեամբ առնէր ըզ-
 նչանան զսքանչելիսն և արուեստսն . և առա-
 քեալքն այնու հաւանեցուցին զաշխարհս .
 և յորովք հաւանեցան նմա . և Թագաւորն

(4) Երկու օրի . Ղարա
 մաղան :

(2) Մատթէոս Ուսկնեցի
 Ճօղին անուանէ :

սպան զնոսա : Իայց աղանդն մնաց մինչեւ
յաւ ուրս մեր չարագոյն քան զամենայն հեր-
ձուածսն :

Իսկ Սօչլինն տէրն Ուռհայոյ արար
ժողովս զկնի մահուանն Օջանկեայ և չողաւ
մտաւ 'ի գիշերի յՈւռհայ և առ զիւրն . և
իմացեալ Թուրքաց ձայն ետուռն միմեանց
և եկին սրաշարեցին զնա : Եւ զարհուրե-
ցան Փռանգքն յերեսաց նոցա և անգիտա-
ցան անգիտութիւն մեծ կորստեանն Ուռ-
հայոյ . քանզի հանին գրիստոնեայս բռնու-
թեամբ անցուցանել զնոսա յայնկոյս գե-
տոյն Լիւրատայ . և խաղաց 'ի վերայ նոցա
Թուրքն , և սպան 'ի նոցանէ երեսուն հաւ
զար , և առ գերի վեշտասան հազար . իսկ
զլիով զոյցն յայլ պատմագիրս գտցես :

Իայց լուր 'ի տեղւոջ աւերմանն Ուռ-
հայոյ և զլինութենէ նորա թէ ով շինեաց
զնա , և զինչ պատճառաւ : Լսեն գլխիւ ըզ-
ումանէ թէ Սիւրէդ է անուն սորա . զոր շե-
նեաց Նեփրովթ զկնի ջրհեղեղին . և ըստ
մեր լեզուիս կոչեաց Ուրհաւ՝ որ է գեւղ
ըստ Քաղդէացոց . քանզի ուրն գիւղ լի ,
և հաւն քաղդէացի . որպէս և Սելքիսեդեկ
որդի Քամայ շինեաց 'ի Պաղեստինէ քաղաք ,
և կոչեաց զնա Ուրիշէմ . որ է գեւղ խա-

ղաղու թեան. քանզի ըստ Ասորոց լեզուիս քաղաք ոչ քարէ ասել, այլ գիւղ:

Իսկ զշինեալն ՚ի Ներքով թայ քակեաց
 * Սենեքերիմ թագաւորն Աթուրացւոց, և
 մնաց աւերակ մինչեւ յաւուրս Աղեքսանդրի
 մակեդոնացւոյն. որ և ՚ի տեսանելի ըզտեղին
 ասաց ցԱելեւկիոս բարեկամ իւր. սիրեմ զտեղիս զայս, շինեան զսաքաղաք. և
 զկնի մահուանն Աղեքսանդրի շինեաց, և
 կոչեաց Արեսիայ, որ ասի Սակեդոնացւոց
 լեզուաւն սիրեմ զդա. զի Աղեքսանդր ասաց
 սիրեմ զդա, շինեան զսաքաղաք: Իսկ Յոյնք
 կոչէին զնա Սորտաւ. (1) Սակեդոնիայ որ
 պէս ասել Ասորոց Սակեդոնիա: Եւ զկնի
 երեք հարիւր ամի Աբգարիոս արքայ Հայոց
 և Ասորոց որդի Արշամայ (2) եգիպտոս
 պակասեալ (3), և նորոգեաց զնա. և հարս
 նացոյց Քրիստոսի դշխոյ սրբուհի: Եւ ըզկնի
 նորա և որդւոյ նորա եղեւ ընդ Հռոմուլք
 ամն երեք հարիւր:

Իսկ նահատակք որք ՚ի ամն եղեն այսոքիկ
 են Հմոնի, Կորի, Հապիպ (4) Կողմա,

(1) Մի օրի. Սաւորաւ. Մի օրի. Սարաւաւ. Մի օրի. օրաւաւ:

(2) Երկու օրի. Աշմայ:

(3) Երկու օրի. ապակա նեալ:

(4) Երկու օրի. Հարպիկ:

Պատկանէ, Պուրիանիայք և այլք բազումք
 ընդ նստա : Եւ առ Կոստանդիանոսիւ շի-
 նեցան վանորոյք 'ի լերինն բազմաթիւ :
 Եւ Յուլիանոսի ոչ հնազանդեցաւ քաղաքս
 այս : Եւ առ Վաղեսիւ ոչ ընկալաւ զհեր-
 ձուածս նորա՝ վիշտս կրեալ վասն անուանն
 Քրիստոսի ոչ սակաւս : Եւ առ Սարկիանոս
 սիւ ոչ 'ախտացաւ . բայց գկնի սակաւ ինչ
 տկարացաւ յանգգամ՝ առաջնորդէ . և եւ
 մուտ ընդ ձեռամբ Տաճկաց յԱբնորէ հե-
 աէ ամս չորս հարիւր մինչեւ 'ի տիրելն Թուր-
 քաց :

Եւ արդ օտկաւ ինչ տիրեալ 'ի Փռան
 գաց լցաւ աղետիւք և 'ի սուգ նստոյց զոր
 դիտն Սիովնի . և աւաղ կորստեան նորա . և
 Տէր տեսցէ զնա յաւետիսն իւր :

Ի հինգ հարիւր եւթանասուն և չորս
 թուին Հայոց եկն պարոն Թորոսն 'ի Կոստան-
 դնուպօլսէ զերծեալ 'ի գերութենէն զկնի
 մահուան հօրն իւրոյ Վեռոնի . զոր տարեալ
 էին Յոյնք չարութեամբ իւրեանց տարաւ
 գիրս առնել զնա 'ի հայրենեացն իւրոց յերկ-
 րէն Կիւիկեցւոց . զոր ստացեալ էր զնա
 սրով և աղեղամբ . և եկն հետեւակ առ
 Տէր Աբանաս Սեորապօլիտն Յակովբիկ
 Ասորոց , և ետ նմա զերիվարն իւր . և ետ

երկոռասան այր, և ած զնա 'ի բերդն՝ զոր
 լճուտայն կոչեն 'ի գիշերի. և վաղիւն կա-
 սեաց զնշանակս իւր, և ցցեաց. և տեսին
 մերձակայքն և ծանեան եթէ գթութիւնն
 Վրիստոսի եհաս քրիստոնէից, և խնդացին
 յոյժ ուրախութիւն մեծ. և տարածեցաւ
 համբաւ նորա: Եւ զի կարճ ասացից. զկնի
 սակաւ ժամանակի դարձեալ տիրեաց ամե-
 նայն երկրին: Եւ յայնմ հետէ անկաւ ահ
 Տեառն և երկիւղն նորա 'ի վերայ ամենայն
 թուրքաց և Յունաց և սարսէին 'ի նմանէ.
 մինչ յաւուր միում երթեալ յՍարաւն եր-
 կոտառան հեծելով առ Սօսլինն. և դիպե-
 ցաւ բազմութիւն զօրաց թուրքաց եկելոց
 յաւար և յասպատակ. և եհար 'ի նոցանէ
 լստուծով յաջողեալն այն երեք հազար ան-
 ձինս. և դողացին 'ի նմանէ ամենայն մեր-
 ձակայ թշնամիքն:

ԳԼՈՒԽ ԻԵ.

Յաղագս առման Կային Հռովմայ (Հռովմային):

Ի նոյն աւուրս գնաց Սօսլինն 'ի վան-
 քն Սօր Պարսամաւ, և ի ին ընդ առաջ
 նորա քահանայքն աւետարանաւ և խաչիւ

որպէս քրիստոնէի, և տարան զնա յեկեղեցին: Իսկ նա էառ զամբոցս վանացն, և կացցոյց անդ պահապանս 'ի զօրացն: Եւ 'ի նոյն ամի ել յորս 'ի միում աւուր. և հեծեալն ցրուեցան 'ի նմանէ. և երիվար նորա եհար զնաւնդ ծառ և անկաւ 'ի վայր. և կորոյս զխելն. և ելին 'ի վերայ նորա երկու թուրք և առին տարան զնա 'ի Հալապ յանձանօթս, և վաճառեցին զնա հրէի միոջ. և ապա իմացան և տարան առ Նորատինն և եդ զնա 'ի բանտի և էառ զամենայն երկիրն նորա. զՂազն, զԹլուաշարն, զՊիրն, զԽաբան, զՍարաշ, զԲէհեմնի, զՀարսն մսուր (4), զՎարկառն և զՎախթայն. և մնաց միայն Հռոմկլայն՝ ուր կայր կինն նորա երկու դստերօք. և կուրացուցին զՍ զշլինն և մեռաւ անդէն:

Եւ կինն այն առաքեաց առ Տէր Ղրիզոր կաթուղեկոսն Հայոց որ կայր 'ի Օսմն, զի եկեսցէ նա նստցի 'ի բերդն. և նա գլխաւ նստցէ առ ծնողսն իւր յայնկոյս ծովուն. և է նորա (2) որդի մի, թէ իցէ կենդանի և գայցէ, 'ի նա տացէ. և թէ ոչ՝ լաւ իցէ քեզ լինել, քան թէ առցէ թուրքն: Եւ

(4) Երկու օրի. Հարսնաւոր:

(2) Երկու օրի. և եր նա որդի:

եկն ի լաթուղիկոսն և եղև անդ մինչեւ եկրն որդին Սօշնին և հաւանեցուցին գրաւ մով . և դարձուցին անդրէն : Վանգի և ինքրն ոչ հաւատայր եթէ կարէ ունել զնա 'ի մէջ թուրքաց . և խնամօքն Նստուծոյ եղև նա նոցա աթու յաւիտենական :

Ի նոյն ամի յառաջ քան զհամբարձումն միով աւուրբք եկն անձրեւ 'ի Պաղեստինէ , և լինէր 'ի նմա կաթիլք արեան . 'ի Վայիւ ամսոյ յառաջ ցոյ առաւօտուն որ խնայէր Արուսաղէմ արիւնագոյն լինէր : Իւ 'ի Յունիս ամսեան եկն ձիւն կարմիր . և այս ամենայն գուշակէր զհեղումն արեանն , որ լինելոյ էին յառնուին զԱրուսաղէմ :

Ի թուին Նսորոց հազար չորս հարիւր վաթսուն և չորս , և Հայոց հինգ հարիւր ութսուն՝ զարգացաւ թագաւորն Պաղեստինու Պաղտոյնն , և կամեցաւ զղկել զմայրն 'ի պատուոյ արքայութեանն . և նա արար զոմանս զօրացն ընդ ինքեան . և մտեալ 'ի ոլորջ Վաւթի ամրացաւ , և որդին մարտ եղեալ կռուէր ընդ նմա . և եղև զի խօսեցաւ մայրն բանս խանդաղատականս ընդ որդւոյն , և ելաց թագաւորն , և երգուաւ մօրն . և եհան զնա անտի , և ետ զԱրուսաղէմ 'ի հրամանս մօրն . և ինքն առեալ զօրս չա

գաւ ՚ի վերայ Վսկաղոնի Փղշտացւոց, եւ եդեալ մեքենայս փլոյց մասն ինչ ՚ի պարրուպէն եւ կուտեցան ՚ի փլեալ տեպին քան հազար սպառաղինեալ Տաճիկ եւ ասէին . այս է քաղաքն՝ որով Սահմէտ զօրացաւ ՚ի սկիզբն հաւատոյս մերոյ . քաջ մարտիցոք եւ բաց ՚ի սմանէ զարեւ մի տեսցեն աչք մեր : Եւ չորս հարիւր հեծեալ ՚ի Փռան գաղն գիմեցին ՚ի վերայ քան հազարացն . եւ մի ոք ոչ դարձաւ . այլ անդէն մեռան . եւ խառագոյն ստրջացաւ Թագաւորն զօրօքն եւ սգային : Իսկ քաղաքն զբովանդակ գիշերուն ջանային շինել զիրաճն . բայց իշխան մի Սիրունազո (1) անուն մահաւ չտի ջանացեալ ոչ ետ շինել զնա .

Իսկ ՚ի լուսանալ առաւտտուն Թագաւորն էտաւ զխաչն ՚ի ձեռնն, եւ գնացեալ մերձ առ պարիսպն ձգեաց զնա ՚ի մէջ քաղաքին եւ ասաց . ահա թէ գոյ քրիստոնեայ, եւ է յոք հաւատ ինդրեսցէ զնչանն Վրիստոսի զներկեալն արեամբն Վստուծոյ . եւ իսկոյն բորբոքեցան սիրովն Վրիստոսի զօրն Փռանգաց . եւ յական քթթեւն մոխն ՚ի քաղաքն յամենայն կողմանց . եւ ոչ ոք գիտէր

(1) Մի օրի . Սիրնազո Սիրախա :
Մի օրի . Սիրնաա : Մի օրի :

Թէ մարմին զգեցեալ իցէ և առին զքաղաքն,
և սպանին անդ վեշտասան հազար անձինք
և առին գերի բազում. և սակաւք 'ի նոցա
նէ մտեալ 'ի նաւ փախեան յԱգիպտոս. իսկ
զԱիւնաղոն արարին տէր Անաիգբու և եւ
տուն նմա զկինն Պաւեայ :

Ի սոցն ժամանակս մեծ իշխանաց իշխանն
Թորոս որդին Աւոնի որդւոյ Կոստանդեաց
որդւոյ Թագազինն Սուբենայ ել յերկիրն
Կապադովկացւոց 'ի վերայ Թուրքաց, եւ
դարձաւ բազում գերութեամբ և աւարտ
և արիական անուամբ : Իսկ 'ի Կոնն Թագաւորեաց
Սասուգն յորդոցն Խաքանայ. և
ետ զգուստրն իւր Այուբասլանայ 'Իանշ
մանեանց. և նա հպարտացեալ կամեցաւ մը
տանել 'ի Կիւիկիայ. և մերձ երթեալ երկ
րին ոչ համարձակեցաւ. քանզի դարան գոր
ծեալէր նմա 'ի նեղուցս մտից երկրին. և
դարձաւ ամօթով անդէն :

Եւ Թագաւորն Յունաց բարկացաւ 'ի
վերայ Թորոսին զի առ զամենայն երկիրն
ձեռաց Յունաց, և առաքեաց զԱնդրոնիկոս
զօրագլուխն իւր ծանր ամբոխիւ 'ի վերայ
նորա :

Եւ մեծն Թորոս առ ինքն հաւաքեալ բզ
զօրս իւր՝ գնաց ընդ առաջ նորա. և սպա

տահեցան միմեանց առ ընթեր Տարսնի . և
կռուեցան . և օգնեաց լստուած Հայոց , և
պարտեցան (Զյնք առաջի նոցա . և անկա-
'ի նոցանէ երեք հազար անձանց , և առին
գերի բազում 'ի պատուաւորացն (Զունաց
և արգելին 'ի բանտս և վաճառէին մեծա-
մեծ ստացուածոց . և առեալ զկազմուած
բանակի նոցա և զգինս գերեացն , և փար-
թամացաւ յոյժ մեծն Թորոս Կոհանալով
զՏեառնէ , որ արար վրժէլննդրու թիւն նմա
'ի Թշնամեացն իւրոց :

Ի սոցն ժամանակս որդիքն Օջանկեայ որ
'ի Սալ միաբանեցան ընդ ամիրային թկրը
Թայ . և ապստամբեցին 'ի Խալիփայէն . և
նորա լուեալ եկն 'ի վերայ Սալայ և ոչ կա-
րաց առնուլ զնա . և դարձաւ 'ի վերայ թը-
կըթայ , և խոստացաւ զնա աւար զօրացն .
և առին զնա և հարին յաւարի և քակեցին .
և զքերդն տուին 'ի Հմատին ամիրայն քաղ-
ցրաբարոյ և քրիստոնէասէր , որ փուլթով շե-
նեաց զքաղաքն նոյնպէս և զեկեղեցիան . և
կայր 'ի հնազանդու թիւն Խալիփային : Իսկ
Նորատին տէրն Հալպայ չոգաւ և առ գ'իւս
մասկոս երդմամբ , և կորոյս տարա զմեծա-
պաւնն որ 'ի նմա և քակեաց զաղիւսաջէն պա-
րխսպն , և շինեաց քարամբք : (Զյնք ժամանա-

կի հիւանդացաւ Տամբտաշն արթուիսի տէր
րն Սերտնայ . և բժիշկք ոչ կարէին հնաք
գտանել բժշկութեան , և յուսահատեալ
թողին զնա և գնացին և նա ապաւինե-
ցաւ յաղթմա քրիստոնէից և առաքեաց 'ի
վանքն Սորաբայի . և բերին զաջ նորա . և
նա տեսանէր այդ մի հրեղէն , զի գնաց կա-
լաւ զձեռանէ նորա զաջոյ և ասէ ցնա քր-
իստոնեայքն առաքեցին զիս առ քեզ . զի
մի մեռցիս . և առ ժամայն ողջացաւ , և փա-
ռաւորեաց զՔրիստոս , և շատ միսթարու-
թիւն առաք քրիստոնէից և գիւրութիւն
եկեղեցւոյ 'ի Սերտինն 'ի Նսեպին , 'ի Սո-
փարզինն , յՍապայն և 'ի Տարա . և յայլ բա-
զում տեղիս որ ունէր ընդ ձեռամբ և զնոյն
պատուիրեաց սրգւոց իւրոց՝ որոց բաժա-
նեաց զիշխանութիւնն իւր . զՍոփարզինն
և զՍերտինն ետ 'ի Նաճբտինն , եւ զՔա-
ռան ետ 'ի Գամալագինն , և զՏարա ետ 'ի
Համսաթինն :

Յայնմ ժամանակի թագաւորն Յունաց
բուաւ եթէ եթալ է Մատաւն առլժամն
առ Սիլագետօք , և առաքեաց առ նա հրեշ-
տակս պատարագօք , զի մտցէ 'ի Նիւքիայ
'ի վերայ թշնամւոյ իւրոյ թորոսին . և գնաց
ամենայն ուժով իւրով . իսկ նոքա խնա-

առ թեամբ խոյս ետուն և գաղթեցան յա-
 մուրս իւրեանց, և զօրքն Հայոց նստան առ-
 լերամբն. և սուլտանն իջաւ 'ի վերայ Թլին
 Համդնոյ, և եհար զնա տէր (Նստուածն քը-
 ռիստոնէից ոչ հրեղէն զնկուք որպէս եր-
 բեմն զզօրսն) Ենեքերիմայ, և ոչ 'ի ձեռն
 կնոջ որպէս զՀողեմիեռնէս, այլ ճանձիւ
 և մթղկաւ. որք և ասէին բազումք թէ այս
 հարուածն է խստասրտին Փարաւոնի. զի
 ամառնային էր եղանակն և մեռանէր մարդ-
 և անասուն, և դարձան 'ի փախուստ. և ի-
 ջին զօրքն Հայոց 'ի լեռնէն և կոտորեցին
 զյսլով մասն նոցա, և առին աւար զմեծու-
 թիւն անօրինացն, և լին զտունս իւրեանց
 գահանալով զ(Նստուծոյ : Իսկ Սասուտն մե-
 ծաւ ամօթով գնացեալ 'ի Կօնն և կրկին
 հարեալ 'ի տեառնէ, մեռաւ 'ի թուին (Նս-
 տոց հազար չորս հարիւր վաթսուն և վեց)
 և Հայոց հինգ հարիւր ութսուն և երկու
 և թագաւորեաց որդի նորա Խլիճ ասլանն.
 և էին նորա երկու եղբարք զմինն եսպան
 դեղօք. և միւսն փախեաւ յեզր ծովուն, և
 ամբացաւ անդ 'ի բերդսն զոր տուեալ էր
 նմա հայրն իւր նախ քան զմահն. որոյ ա-
 նուն էր Հահնշահ և էր փեսայացեալ տանն
 Դանշմանայ. և վասն այնորիկ (Հղուպ ասլան

մարտ եղեալ կռուէր ընդ խիճ ասլանաց,
 և առաքեաց առ Նորատինն որ եկն և առ
 զՓարզման և զԼնթափ : Իսկ զԵգիպտոս
 դեռ եւս Տաճիկք ունէին 'ի Սահմետե
 և այսր, և ոչ կարացին տիրել նմա թուրք.
 և լինէր նոցա խալիփայ յազգէն Լլեաց,
 յորմէ հետէ և Բաղդատայն նստաւ : Եւ
 յայսմ ժամանակս մեռաւ խալիփայն Եգիպ-
 տոսի. և էր որդի նորա Լբաս անուն՝ որ
 կամեցաւ առնուլ զտեղի հօրն՝ բայց զի իշ-
 խանն Եգիպտոսի ոչ կամէր, էառ Լբաս
 զամենայն գանձս խալիփայութեանն, և
 եհան երեք հազար ծառայ Հայ ազգաւ,
 և կազմեաց զնոսա զինուք և առաջնորդ
 ճանապարհին իւրոյ 'ի Պտոյեացն, և ել 'ի
 գիշերի և կամէր երթալ առ Նորատինն : Եւ
 վաղիւն պնդեցան զհետ նոցա զօրքն Եգիպ-
 տոսի և հասան նոցա : Եւ դարձան ազա-
 տեալ ծառայքն Հայազունք և հարին զնո-
 սա 'ի հարուածս մեծամեծս. և մնացեալքն
 փախեան անդրէն և գնացեալ 'ի Փաղեստի-
 նէ իջին անդ. և ոմն 'ի Պտոյեանցն գնացեալ
 յԵրուսաղէմ ազդ արար Փռանգայն. և նո-
 քա պատրաստեալ զինքեանս եկին 'ի վերայ
 նոցա. և Լբասն կազմեաց զօրան և ասաց,
 հապա որդեակք քաջացարուք որպէս 'ի

վերայ լ՛գիպտացւոցն, և ես մեծացուցից
զձեզ յոյժ : Իսկ նոքա զգեցան և զգաստա-
ցան և ելին ընդ առաջ նոցա, և յորժամ
տեսին ղնչան խաչին առաջի նոցա վառեալ
թուլացան ձեռք նոցա և սկսան լալ. և ի
ջեալք յերթվարացն երկրպագեցին նշանի
խաչին որպէս կարօտեալք. և Փռանգն է-
առ դիւրաւ ղանչափութիւն գանձուն. և
զ՛բասն վաճառեցին իշխանքն լ՛գիպտոսի
և նա առեալ կախեաց զփայտէ : Իսկ զոր-
դիսն Հայոց թողին Փռանգքն միայն հան-
դերձիւք իւրեանց երթալ ՚ի խաղաղութիւն՝
տմարդիկք լեալ առ երախտաւորսն և առ
քրիստոսասէրսն որ կամօք իւրեանց լցին ըզ-
նոսա մեծութեամբ ստացուածոց :

Յայսմ ժամանակի Ո՛նաղտն որ կոչեցաւ
Բրինձ Լ՛նտաքու վիճէր ընդ պարոն Թորո-
սի վասն բերդերոյն ⁽¹⁾, զոր Յոյնք առեսլ
էին ՚ի Փրերացն՝ և նա էառ ՚ի Յունացն .
և ասէր թէ վասն ամենայն քրիստոնէից են
՚ի պատերազմիլ. տուր՝ ՚ի նոսա զիւրեանց
լեալն. և կռուեցան ՚ի Սկտրորունն ⁽²⁾ և ան-
կան բազումք յերկոցունց կողմանցն. եւ

(1) Հին օրի. վասն բեր. ՚ի Փրերացն Յոյնք :
գիծ՝ որ կայր ՚ի սիւնտուն (2) Երեք օրի. իսկ ընդ
կիւլիկիայ, զոր առեալ էին գրանն սխալ ընդ օրինալիւնսն

դարձաւ Սնազտն 'ի տուն իւր ամօթով . բայց յետ այնորիկ իւրով կամօք ետ 'ի Փլբերսն զդղեակսն որ կայր 'ի Սնոուն (Ն տաքու :) և նոքա երգուան նմա օգնել Հայոց յամենայն կարիս ժահու չափ և յամենայն իրս ցաւակցիլ :

Ի Թուին Հայոց հինգ հարիւր ութսուն և չորս եւ պարոն Ստեփանէս եղբայրն պարոն Թորոսի յերկիրն Սարաշայ' և եմոյծ ըզջօրսն 'ի գիշերի 'ի Սարաշ 'ի տունս քրիստոնէիցն՝ որ անդ կամակցութեամբ քահաւայի միոյ 'ի նմին քաղաքէ . և ընդ լուսանալն առաւօտուն առին զքաղաքն և կոտորեցին զԹուրքն որ անդ . և հպարտացեալ նախաւ տէին զպահապանս բերդին և շնային յայտնապէս ընդ կանայս նոցա . և բարկացաւ տէր և ոչ մատնեաց զբերդն 'ի ձեռս նոցա . այլ այրեցին զքաղաքն և առեալ զքրիստոնեայսն որ անդ , մօին յերկիրն : Բայց զերէցն կամակից գործոյն փալեալ կենդանւոյն քերթեաց և հրով այրեաց Սմիրայն :

Ի նոյն ամի Սնազտն կամակցութեամբ և օգնութեամբ Թորոսի չոգաւ 'ի Վիպրաս կղզի , և առ զնա , և յաւարի եհար . և ած զմարդ և զանասուն յեզր ծովուն , և կրա

ընեաց ամենեցուն գինս, և եթող զնոսա. և առեալ պատանդս ած ընդ ինքեան եպիսկոպոսս, և քահանայս, և ազատս մինչեւ բերցեն զհասեալ գինան. և եղև սցս վասն երկու պատճառի. մի՞ ղինեղէին (Յոյք ըզ Փռանդան որ անդ էին, և մի՞ զի յորդորէին նոքա զԹուրքն 'ի կորուստ Հայոց: Իսկ Պաւրոն Ստեփանէ չոգաւ 'ի վերայ ՚Երզուսին և նեղեաց զնա. և նոքա խնդրեցին երդումն զի թողցէ զնոսա կենդանիս, և ապցեն ըզ բերդն. և երդուաւ նոցա, և առեալ զբերդրն եթող զնոսա եւ. գնացին խաղաղութեամբ:

Եւ պատմեցաւ Ստեփանեաց եթէ ըս պառնալեօք երթային Թուրքն. թէ երթամք և առնումք զօրս, և գամք և աւերեմք զաշխարհս զայս. և նա եհարց զեկեղեցականան. և նոքա ասեն թէ այդպէս սպառնան՝ անխիղճ ես յերգմանէն. և յղեաց զկնի նոցա. և կոտորեցին զամենեւեան. և լուան զայս ամենայն այլազգիք. և գարձան 'ի Թշնամիս ⁽¹⁾ քրիստոնէից:

Յայսմ ամի մեռաւ աւագ Սալբանն խորասանայ Սասունդն, և եթող որդի մի տղայ փոքր, և եղին նմա աթապակ (աթա

(1) Ոմանք՝ 'ի Թշնամանո:

ռապահ) (1) զ(շտկուզ (2) ամիրայն . որ առ ՚ի կնուծիւն զմայր տղային . և վարէր զսաւլ թանուծիւնն : Եւ զկնի սակաւու մեռաւ տղայն . և հաստատեցաւ սուլթանուծիւնն (շտկուզին . բայց անուն աթաղակու թեանն ոչ բարձաւ . զի յայնմ հետէ թագաւորն իռ բասանայ (3) թապակ կոչի և աշխարհն տունն (3) թապակեան մինչեւ ՚ի Սուլ . և ՚ի Սիջա գետս , և յիւան ամենայն երկիրն (5) . նոյն պէս և որ ՚ի կապադովկիայ է թագաւորուծիւնն խաքանեանք և Սալուքեանք կոչի . սակս անուան նախնւոյն (4) . և ՚ի անշմանիքն ոչ էին կատարեալ թագաւորուծիւնն : Բայց զի խլիճ ասլանն և ՚ի արապան (5) տէրն Սեւաստայ վիճէին ընդ միմեանս , պարոն Ստեփանէ ելեալ ՚ի դուրս աւերէր զերկաքանչիւրոյն զերկիր :

(1) Ասք՝ ամենայն օրինակս ունիւն ամթապակ : Հին օրի . ունիւն ասլան : Եւ յայնմ ամի մեռաւ աւագ սուլթանն իսրաւանայ Մատուզն , և ոչ ունէր որդի . բայց միայն մանկիկ մի փոքրիկ . վասն որոյ եղև ամթապակն նման ամիրայ մի ելտկուզ անուն :

(2) Մի օրի . երկտուզ :

(3) Երեք օրի . մինչեւ ՚ի իսրաւան ամենայն երկիրն :

(4) Հին օրի . նոյնպէս և որ ՚ի կապադովկիայ լինէին թագաւորք , զի բնդ ձեռամբ Աշտկուզին (3) վերայ ելտկուզ) մտին , և թագակեանք կոչին :

(5) Եւստափուդոյն զառ Ղազար ասլան յիշեցին ամենայն օրինակք բաց ՚ի միայն . որ Ղարա ասլան ունէր . և արգամենայն օրինակք ունին Ղազարուն :

Եւ թագաւորն Երուսաղեմի եկեալ յԱնտաք, և առեալ զօրս 'ի Հայոց չոգաւ առ զՀերիմն և աւերեաց մինչեւ 'ի Հալայ⁽¹⁾։ Յորում աւուր չարախօսութիւն մատուցին առաջի թորոսի, թէ Ստեփանէ խորհի սպանանել զքեզ, և հաւատաց 'իոյցա, և իարեալ զեղբայրն եդ 'ի բանտի զտասն ամիս, իսկ միջնորդութեամբ բազմաց, երգմեցուցեալ եհան զնա⁽²⁾։ և սիրէին զմիմեանս։

Իսկ Խլիճ ասլան զՏանուէն ամիրայն Կեսաբու արար իւր սիրելի, և նովաւ խաբէր⁽³⁾ զտունն 'Իանիշմանայ։

Ի հազար հարիւր եւթանասուն թուին լսորոց, և հինգ հարիւր և վեց Հայոց՝ Տաճիկք որ կոչին լբդլմուլմիք ասպասակեցին 'ի Ապանիայ, և յամեցին անդ տարի մի, և թէ ցք են սորա, պատմեցուք։

Ի չորրորդ Խալիփայէն որ նստէին յԱգիպտոս յազգէն լլեայ եղեն երեք որդիք, և 'ի մեռանել հօրն էառ աւագն զխալիփայութիւնն և խորհէր սպանանել զեղբարսն, և 'նոցա իմացեալ առին երկու գիրք, և փախ

(1) Առեալ զօրս և չոգաւ էառ 'ի Հայոց զՀերիմն, և աւերեաց մինչեւ 'ի Հալայ։

զեալ բազմաց, առեալ երգումն դարձեալ եհան զնա։

(3) Երկու օրի. խախտեր

(2) Չորք օրի, և միջնորդ

եան յարեւմուտս . և անցին ընդ Սպանիայ և
 գնացին առ ազգս բարբարոս և վայրենամի
 տրս , այլ և աղքատս և անարուեստս և ան
 թագաւորս , և բնակեցան անդ . և ունէին
 ընդ ինքեանս ջազգէն իւրեանց , և զերհոսին
 գիրսն յառաջ բերեալ ընթերցան . մին ու
 սուցանէր քիմեայս արուեստոս սկիզործու
 թեան , և արծաթարարութեան , և յօրին
 ման մարգարտաց . և միւսն արուեստս հը
 րաշագործութեան և տլմոց և կախարդու
 թեան . և սկսան ստանալ ոսկի և արծաթ և
 նոքօք անասունս ձիս և ջորիս 'ի ձեռս վաճա
 րականաց և զորս անդէն կային . և մեծա
 ցան յոյժ . և մասնաւորէին 'ի բարութեանց
 անտի դրացեացն և մօտակայից . և յանգու
 ցին յինքեանս և առին կանայս 'ի նոցանէ և
 ստացան որդիս և աճեցին և փարթամացու
 ցին զերկիրն . և ապա սկսան քարոզել զօրէնս
 իւրեանց՝ զոր թէ տունեն , լինին իբրեւ զնոսա
 յաջողեալք . և նոքա ասեն ցնոսա . և ո՞ գիտէ
 թէ բարի են օրէնքդ ձեր . և յետ մահու ա
 րարէք մեզ նշանս . և նոքա խնդացեալք առ
 նէին տլմերս պէս պէս . և հանին դիւթու
 թեամբ դե 'ի գերեզմանաց նոցա 'ի պատկե
 րրս մեռելոց նոցա որք և ասէին . այդ է հա
 ւաս , այդ է լստուածապաշտութիւն , երա

նեղիք էք⁽¹⁾ եթէ առնիցէք զոր դոքայդ ստեն-
գիւ և յետ մահու անեղբայրէս թագաւորէք :
Իսկ նոքա լսելով զայս եւ տեսանելով տա-
շեալք լինէին , և զարմանային . և հաւատա-
յին նոցա , և նոքա առեալ զնոսա թլփատե-
ին և դնէին կրօնս զօրէնս Սահմետի զոր ին-
քեանք ունէին . և այսպէս առ սակաւ սա-
կաւ աճէին և բազմանային և չլնէին քաղա-
քս և ամրացուցանէին բերդս առ ծովեզե-
րօքն և ՚ի լերինսն . և եդին յորդուոց իւ-
րեանց թագաւորս և խալիփայս . և զի ա-
նուն էր միոյն լքդալլա , և միւսոյն Սա-
մունի պնպէս կոչեցան ազգն լքդմումնիք
և կարի ընդարձակեցան , եւ տիրեցին բա-
զում աշխարհաց և ճոխացան . և եղեն ան-
ուանիք . և հարստացան այնքան , մինչ զի չե-
նեցին բերդս պղնձիս , և բերդս երկաթիս .
և ապա բերդս ոսկիս և արծաթիս . և եղեն
մեծ և հզօր թագաւորութիւն մինչեւ կա-
րել գալ նոցա ՚ի Սպանիա . և կուուել բռ-
վանդակ ամմի ընդ արիական ազգն Փռան
գաց ՚ի Սպանիա , և առնել ընդ հարկաւ
զնոսա . և դառնալ յորով աւարաւ և գերու-
թեամբ :

Սան որոյ դիպող ժամանակ գտեալ

(1) Մի օրի . երեւցիք էք :

Սանիլ Թագաւորն (Յունաց եկն 'ի Լիււրիկէ այսերկիրն Թորոսին . զի անպարապ էին Փռւանգքն 'ի նմանէ՝ վասն նեղութեան Լ'Բդրլմումնեացն . և Թորոս խոյս ետ 'ի նմանէ զօրօքն առ լեռնակողմամբն . և էանց ընդ դաշտն Սանիլն և չոգաւ մինչեւ յ'Նտաք և կամէր Փռանգքն երթալ 'ի վերայ Հալպոյ . և լուաւ գոյժ ելթէ ոմն յիշխանաց նորա կա մի Թագաւորել . և դարձաւ խնդրելով 'ի Թաւրոսէն հնազանդութիւն . և բազում վիշտահատուցին նմա 'ի ճանապարհի Թուրքն , որ զառապարօքն բնակեալ էին կոճոպելով 'ի զօրացն . զոր իմացեալ Սանիլն առաքեաց զգլխաւ երեւ զերկիրն Խլիճասընայ ըստ կառողութեան . և կայր անհաշտ պատերազմ 'ի մէջ (Յունաց և Թուրքաց :) որ իմացեալ Նորատինն գնաց աւերել զերկիրն Խլիճայ որ առ սահմանօքն Եփրատայ , զԵհեհեմի և զԽաբան և զՍարաշ և զայլոն , և յինքն գրաւեաց զնոսա վաղվաղակի : Իայց յետոյ հաշտեալք ընդ սուլտանն դարձոյց առ նա վերստին . հաշտեցաւ նոյնպէս և Ելուք աւլանն , և արարին խաղաղութիւն ընդ միմեանս :

Իսկ Թագաւորն Երուսաղեմի ետ զՀերիմն յորդին . 9 օշնին որ էր անուամբ հօրն .

և էր ժառանգ Հռովմ կլային, և նա սակս քինու հօրն մահու աւերէր զերկիրն Հալպայ զցայգ և զյերեկ, զոր և զկնի երկուց ամաց ըմբռնեցին զնա զօրքն Հալպայ (տաւան 'ի Հալպայ) և մեռաւ 'ի կապանս : () Կայտու ժամանակօք ել թագաւորն Երուսաղէմի Պաղտոյնն որ առ սահմանօքն 'Իսմասկոսի և արար ընդ ինքեան զՊաղտոյն, ոյք հըրամանաւ 'Երուստնին կային անդ. և չոգաւ նոքօք ընդ անապատն յերկիրն Եգիպտոսի, և եհար զնա յաւարի. և եդ 'ի վերայ նոցա հարկս հարիւր վաթսուէ հազար դահեկաւ նըս. և դարձաւ բազում փառօք ածելով ընդ ինքեան գերիս ոչ սակաւս և յորովու թիւն աւարի կայուն և գնայուն.

Եւ 'ի նոյն ամի թագաւորն Վրաց Վէորգի եհար զՍալտուխ ամիրայն որ նստէր 'ի Կարնոյ քաղաք և կալեալ զնա վաճառեաց, անդէն : Եւ միւս անգամ ժողովեալ բազմութիւն թուրքաց 'ի վերայ Վէորգայ, և կոտորեցան 'ի նմանէ հազարք և բիւրք, և դարձեալ կռուեցան ընդ միմեանս Սուլտանն իսլիմ և Սիւլէմ ասլան և յաղթահարեցաւ սուլտանն. և էտու Սիւլէմ ասլան զամենայն Կազմած արքայութեանն իսլիմայ. և մեծահոգի եղեալ անդրէն դարձոյց և խընդ-

ընաց հաշտութիւն . եւ արարին իսկ :

Ի այն ժամանակս ազդեղեւ թագաւորին Նրուսաղեմի, եթէ տէրն Սայխայ Ղիւրան կազմեալէ նաւս և լցեալ աւազակօք . բայց վնաս առնէ առաւել քրիստոնէից . քան թէ թուրքաց . և բարկացաւ ՚ի վերայ նորա և հալածեաց զնա . և նոքա երթեալ յԱնտաք առ իրինծն և ետ նմա զՊաղքաս . և սկսաւ առնել և անդ նոյնպէս զվնասաւ գործութիւնն ՚ի ծովու և ՚ի ցամաքի : Եւ իմացեալ իրինծն հալածեաց զնա : Եւ նորա գնացեալ առ Նորատինն ուրախ արար զնա յոյժ . զի խոստացաւ նմա առնել զամենայն ծովեղբայսն ընդ ձեռամբ նորա . վասն որոյ ետ զգորս իւր ՚ի ձեռս նորա, որ և գնացեալ ասպականէր զաշխարհն ծովեղբայ :

Իսկ թագաւորն Նրուսաղեմի անուամբն Քրիստոսի զօրացեալ գնաց ՚ի վերայ նորա և կոտորեաց զգորս թուրքացն, և զանօթն սատանայի ձերբակալ արարեալ տարաւ յՆրուսաղեմ . և այրեաց հրով և բարձաւ չարն :

Ի ժամանակս այս Սանիլն թագաւորն սպան զկին իւր դեղով սակս ամուսնեան . և առ կին զգոռսոր իրնծին Անտաքաց հակառակ օրինաց Քրիստոնէից : Իսկ Աղուգ

առջան արար խաղաղութիւն ընդ Սելտենի
 և Եթող զնա ամիրայեալ տղային եղբօրու-
 գւոյ իւրոյ : Բայց քսեցին զնմանէ առ սուլ-
 տանն , թէ լըուբ ասլան միաբանութեամբ
 բազում ամիրայից կամի սպանանել զքեզ , և
 գնել սուլտան զեղբայր քո . և հաւատաց
 բանիցն և առաքեաց առ Սանին զՔրիստա-
 լիոր դպրասպետն իւր իննդրել 'ի նմանէ օգ-
 նութիւնս , և թէ երդնուցաւ նմա , գնասցէ
 առ նա կամօք սիրոյ . և խնդաց Սանին , և
 երդուաւ նմա . և չոգաւ Սուլտանն հազար
 հեծեռով 'ի Կոստանդնուպօլիս , և յոյժ պա-
 տուեցաւ , և եղև անդ աւուրս ութսուն :
 Եւ յամենայն աւուրս առաքէին նմա հաց-
 կերոյթս երկու անգամ ոսկեղէն և արծա-
 թեղէն ամանօք . և ամենայն ամանքն միա-
 յին Սուլտանին և ոչ եւս դառնային . եւ
 զկնի ութսուն աւուրն կերան հաց 'ի մի-
 ում սեղանի և զամենայն պատրաստութիւն
 սպասուցն եւս սուլտանայ . և յորժամ կա-
 մէր գնալ ծածկեաց զհասակն նորա ոսկով
 յօտն կալով նորա 'ի մէջ տաճարին . և ետ
 նմա զօրս և գնաց . և ժողովեաց զամենայն
 ամիրայսն Սիլագեստաց լըուբ ասլան առ-
 ինքն , և ել ընդդէմ նորա և յորժամ հասին
 առ միմեանս՝ զարհուրեցան երկոքեան կող-

մանքն 'ի բազմութենէ միմեանց . և առին զտեղի և առեալ խորհուրդս 'ի մէջ՝ արարին երդմունս սիրոյ . և արձակեցան 'ի միմեանց :

(Յաւուրսն յայնոսիկ Մեղրոնիկոս իշխանն կայր 'ի Կիւիկիա հրամանաւ Սանիբին , և կոչեաց զպարոն Ստեփանէ 'ի Ճաշոյ պատարաստութիւն . և դարան գործեալ սպան ըգնա գաղտնի և զորս ընդ նմա . և շարժեցաւ պարոն թորոսն 'ի ցասումն 'ի վերայ Յունաց , և սպան 'ի նոցանէ տասն հազար ան ձինս : Եւ Մեղրոնիկոս տղաչէր զԹագաւորն Երուսաղեմի գալ հաշտեցուցանել զնա , և խոստանայր նմա բազում ոսկի 'ի Կառաանդնուպօլսէ . և երդնօր եթէ անպարտ է յիրացն կարծեաց և ոչ է սպանեալ նորա զնա : Եւ եկն Թագաւորն Երուսաղեմի . և արար խաղաղութիւն մեծաւ աղաչանօք , և գաղարեցին 'ի կոտորելոյ զՅոնան :

(Յայնմ ժամանակի Թագաւորն Վրաց Վէորգի էառ զՎուին քաղաք և սատակեաց զՊարսիկն որ անդ . և քակեաց զմներայն , զոր արեամբ և ոսկերօք Քրիստոնէից չէ նեալէր : Յորում աւուրս ըմբռնեցաւ Ուլնաղուն տէրն Մետաբու 'ի զօրաց Նորաանին հարիւր քօան հեծելօք , և հինգ հազիւր հետեւակօք գնացեալ յերկիրն Հալպայ .

ուր բազում եցոյց քաջութիւնս նախ քան
 զըմբռնումն . բայց զի բազում էր թուրքն
 և դարան գործեալ էր 'ի ծածուկ պատեցան
 զնովաւ . և թէպէտ և կարող էր պատառել
 և ելանել , այլ ոչ կամեցաւ միայն ապրել ,
 ետ զանձն 'ի ձեռս նոցա , և տարան առ
 'Երրլոինն 'ի Հալապ . և առ ժամայն աս-
 պատակեալ 'ի 'յատիկն առին սնդ եւթն
 հազար գերիս 'ի քրիստոնէից , և եղեւ մեծ-
 տրամութիւն եկեղեցւոյ . և լուեալ զայս
 թագաւորն 'յրուսազեմի եկն 'ի վերայ Հալ-
 պայ , և ոչ կարաց առնել ինչ նմա . և արա-
 բեալ խաղաղութիւն դարձաւ 'յ'րուսազեմ .
 և հասեալ 'յ'քբայ⁽¹⁾ վախճանեցաւ տուեալ
 զթագաւորութիւնն 'յմարեայ եղբօր իւրոյ ,
 որոյ տարեալ զդի նորա 'յ'րուսազեմ թա-
 ղեաց , և սգաց զնա յոլով ամուրս . և ինքն
 թագաւորեաց ամս ինն և տասն : Իսկ 'յ'ռ-
 րատինն չոգաւ յերկիրն 'յրուսազեմի , և
 առեալ զսռ և գերի դարձաւ . և ել զհետ
 նորա 'յմմաւի կոտորեաց զնա և փախոյց և
 թափեաց զառն , և դարձաւ գերին : 'յւ 'ի
 սոյն ամի 'յչուբ ասլան հնազանդեաց զՏա-
 նուն զեղբօրորդին իւր որ ապստամբեալ էր
 'ի Կեսարիա . և գնաց 'ի Կամաւի որ է 'յնի .

(1) Ասայիտ , որ է Ասե .

այսինքն կամախ . և սպան զապստամբ ամիրայն որ անդ , և դարձաւ :

Եւ Ղարա ասլան չոգաւ յՂմիթ , և ոչ կարաց առնուլ զնա . և դարձաւ ՚ի Հարսնքեփ , և կոչեաց զՂուլպ ասլան ՚ի Ճաշ բն դունելութեան . և նա կարծեաց թէ նենգութեամբ մեծարէ , չոգաւ քորու մեծաւ յերկիրն նորա , և գերեաց անտի տասն հազար (1) անձինս և եպիսկոպոսս երկուս զԳնատիոս և զՆիոնէսիոս , որք զերծան ՚ի նմանէ կենդանիք : Իսկ պարոն թորոս յետ գերութեան Ոնաղտին եկն յԱնտաք , և կաջոյց Իրինձ Անտաքու զորդի նորա զՊա մուդն՝ ոչ կամելով մօրն :

Յաւուրսն յայնոսիկ Նորատինն զօրա ժողով լեալ ասպատակեաց ՚ի Տրապօլիս , և գիպեցան նոցա երեք հարիւր ձիաւոր Փռւանդ ոչ գիտելով զմիմեանս , բայց Փռւանդըն գիտաց թէ թուրք է . և Նորատինն կարծեաց զթագաւորն Նրուսաղեմի , և փախեաւ . և ելին զհետ նոցա երեք հարիւրքն և կոտորէին , և յորժամ ելին յարձակն . և տեսին զյոյովութիւն թուրքին , և իմացան թէ Նորատինն է , զահի հարան . և ելին ՚ի բլուր մի , և իջեալ յերիվարացն աղօթէին

(1) Երեք օրի . հարիւր հազար :

գլերջին աղօթան ակն ունեւալ մահու : Եւ տեսեալ թուրքացն անկաւ երկիւղ Տեառն 'ի վերայ նոցա և թողին զկարասիս իւրեանց և մերկացին զայառազինութիւնս իւրեանց և փախեան անյետս դառնալիք . և Քրիստոսասէր զօրացն սրտայնդեալ հասին նոցա և կոտորեցին բիւրս և հազարս . և զերծաւ Նորատինն յոյժ սակաւութեամբ . և նոցա լցեալ կահիւք և կազմածովք նոցա դարձան կազմածօքն ինդութեամբ 'ի փառս Քրիստոսի Լստուծոյ մերոյ :

Իսկ Լիւուպ ասլան գնաց առ Շահնշահ եղբայր Սուլտանին որ կայր ամրացեալ առ ծովեզերեայ դղեկն իւր հայրատուր, և դարձաւ խնդութեամբ . և հասեալ 'ի Վանգրայ առ Լիւս Կետով մեռանէր . և զօրքն եղին 'ի տեղի նորա զՎամային զեղբորորդին նորա : Իսկ որք յԱլլսթայն էին զօրք թագաւորեցուցին զՎահմուսն որդին Վահագեայ . և եղեւ ամբօխեալ տուէն Վանիշմանայ :

Օչայսու ժամանակաւ չոգաւ թագաւորն Երուսաղեմի յԱգիպտոս առնուլ զհարկքն . և Եգիպտացիքն փեղկեալ 'ի միմեանց, ոմանք մեծարեցին զնա կարգեալ հասիւն, և կէսք հպարտացեալ ընդդիմացան, և առաքեցին առ Նորատինն օգնել նոցա . և

նա յղեայ առ նոսա զՇ իրաքաւ զօրապետն
իւր օգնել նոցա :

Իսկ Թագաւորն Երուսաղէմի սուր 'ի
գործ արկեալ կոտորեաց զապստամբեալն
յանխնայ անթիւ և անհաժար . և չոգաւ և
իջաւ 'ի վերայ Պլապէս⁽¹⁾ քաղաքի ամիսս եւ
թրն . և բերին նմա զրոյց , և թէ 'նորատինն
պաշարեալ է զՇերիմն և կամի առնուլ զնա .
և գրեաց Թագաւորն խրատս և ասաց . ա
մենեւին մի ելանէք 'ի քաղաքէդ արտաքս
մինչեւ գամ ես . և ինքն եթող զՊլապէս և
սկսաւ գալ : և նաքա ոչ պահեցին զպատուէ-
րն նորա այլ ելեալ կռուեցան ընդ նոսա ,
և խոյս ետ թուրքն և հեռացաւ . և Փռանգն
նստաւ բացեայ 'ի քաղաքէն . և անդրէն դար-
ձեալ թուրքն եգիտ զնոսա յանհոգս . և
կոտորեցին և առին զքաղաքն . և գերեցին
զԵրինձն Ենտաքու և զայլս բաշումն 'ի գրե-
խաւորացն : Ի հազար չորս հարիւր եւթաւ
նասուն թուին Եորոց և 'ի հինգ հարիւր
իննսուն երկու Հայոց՝ զօրացաւ Խլիճ առ
լան Սուլտան 'ի վերայ՝ որդւոցն 'Իանչմանայ
'ի ձեռն Տանուկն ամիրային , և առ զկատու-
կրն և զԼպլթայն և զՏարանտա :

(1) Մերթ Պլապէս :

ԳԼՈՒԽ ԻԶ .

Յաղագս պարոն Թորոսի և Սալահատին և հարցմանց Տ. Ներսեսի և հաւատոցն քննութեան և երկու բնութիւն տեսլոյն :

Ի սոյն ամի պարոն Թորոս արձակեաց դեսպանս պատարագօք 'ի Հալպ և խնդրեաց զՀայ գերիսն՝ որ անդ , և ոչ ետուն . և զայլ րացեալ Թորոս ել յերկիրն Սարաշայ եւ աւերէր . և Նորատինն արձակեաց զորս 'ի վերայ նորա , և Թորոս եհար զնոսա և զքաղութն կալսւ 'ի ձեռս և Նորատինն երկեալ 'ի նմանէ . և եթող զորս խնդրէրն :

Եւ բացաւ բերան Փռանդաց և խնդրեցին զՆրինձն , և վաճառեցին զնա հարիւր հազար դահեկանի . և ելեալ Նրինձն չոգաւ 'ի Կոստանդնուպօլիս առ քոյրն իւր , և բազում գանձիւք դարձաւ . և ած անտի 'ի Յունացն պատրիարք Նստիոքայ . և եմոյժ 'ի քաղաքն Լթանաս անուն . և տեսեալ զայն Փռանդ պատրիարքն Հերմի ել 'ի քաղաքէն և գնաց նրա տաւ 'ի Խուս այրն , և բանադրեաց զքաղաքն :

Չկնի ամի միոյ չոգաւ Թագաւորն Յունաց Սանիլն 'ի վերայ Բուլղարաց եւ պարտեցաւ , և կալան զնա գերի . և այր ոմն զեր-

ծեաց զնա վսան երդման զոր երդուաւ նմա տալ . և բերեալ 'ի Վոստանդնուպօլիս էառ զակնունելին :

Իսկ Լեզիպոսս եղեւ ընդ հնազանդութեամբ Վորատնին , և իշխէր նոցա Շիրաքաւ . և չոգաւ դարձեալ Թապսուորն Լըրուսաղէմի 'ի վերայ նորա և փախեաւ Շիրաքաւ յերեսաց նորա . և առ զՍոր , և աւրար ընդ հարկաւ , և յորով Կանձիւք դարձաւ . և յետ աւուրց լու եղեւ Թէ բռնադատեն Տաճիկքն զՔրիստոնէսցոյն որ յԼեզիպոսս , և գնաց միւսանգամ և էարկ զայլազգիսն 'ի նուազութիւն սպանութեամբ կողոպտելով և դերութեամբ , և դարձաւ :

Յաւուրսն յայնսիկ Նիդրոնիկսս հօրեղբօր որդին Սանիլ Թափաւորին ել յերկրէն Վիւլիկեցւոյ , և չոգաւ յԱքքայ . զի անդ էր եղբօր իւր դուստրն , իւր լեալ էր կին հանգուցեալ Թափաւորին Լըրուսաղէմի , և եղեւ տանն հոգաբարձու և անկաւ ընդ նմա պոռնկութեամբ . և յայտնեցաւ իրքն , և փախեան երկոյքեանն 'ի Խառան . և անգծնաւ նոցա չար ծնունդ և գարշեցան 'ի նլմանէ . և գնաց 'ի Սերտինն և ոչ անդ ընկալան . և գնաց 'ի Վարնոյ քաղաք և դադարեաց անդ . և առնոյր զօր 'ի Թուրքացն և երթացր

և գերէր զՔրիստոնեայն , և բերէր վաճառէր անօրինացն և կայր չարաչար ։

Իսկ պարոն Թորոսի եղբայր մի էր Սըլէհն անուն չարաբարոյ և վայրենամիտ , որ ոչ հաւատայր նմա Թորոս և ոչինչ . վասն ռրոյ զչարեալ նորա չոգաւ առ Նորատինն , և ետ նմա զԿուրիս . որ և արար յոլով չարիտ գերելով զՔրիստոնեայն և յանխնայ կոտորելով զնոսա որ և գողացաւ զՍանաւէր 'ի Հայոց և ոչ գոյր չափ պլծութեան նորա ։

Իսկ պարոն Թորոս հիւանդացեալ ագանէր կրօնաւորական հանդերձս և մեծաւ յուսով կատարէր 'ի Քրիստոս կեցեալ երեւելի փառօք և արիական քաջութեամբ . յիշատակ նորա օրհնութեամբ և դրուատիւք լիցի յեկեղեցիս ուղղափառաց , և եթող աղայ մի փոքրիկ յանձնելով զնա յիշխանսն ։

Իսկ զՍըլէհն ապականութիւն յոլով առնէր , երդումն առին 'ի նմանէ՝ իշխանքն զի մի զըբկեացէ զաղայն , և մուծին յերկիրն ։

Իսկ նա տոեաց երդմանն և էառ զըռոր երկիրն . և փախուցին զաղայն 'ի Հռովկայն , և անգանանէր ։

Ի թուին Հայոց հինգ հարիւր իննսուն եւ վեց բարձաւ իշխանութիւնն Տաճկաց Ալգիպատոսէ , որ սկաւ յՌմարայ . զի անկաւ-

ի նոսա հերձուած մի որ Սամիդիքն կոչէին .
 և միւս եւս ՚ի յԼԹուր որ Սիւնիքն կոչէին .
 արդ Սամիդիքն որք են Շէխքն՝ ասէին . մի է
 Լստուած , և չար ոչ արար և ոչ առնէ , և
 յայտ անտի է զի Լստուած մի է և չարն
 բազում է : Եւ Սիւնիքն ասէին ամենայն
 ինչ յԼստուծոյ է չարն և մահն և ամենայն
 հակառակ պատահմունք . և սկսան տտել բզ
 միմեանս . և բաժանեցան աղանդք անդէն
 յԱգիպտոս . զի յերկուց կողմանց կային անդ .
 Շէխքն էին ընդ Նորատնին . և Սիւնիքն ընդ
 Փռանգացն . և Նորատնին առաքեաց պառ
 գամս առ Սիւնիքն զի ՚ի բաց կացցեն ՚ի Փռ
 ոանգացն , և կացցեն անհարկս և օգնեսցեն
 գենին իւրեանց , և լուան նմա . և մօին ընդ
 իշխանութեամբ Թուրքաց , և ամրացուցին
 զՎլպէս . և արդելին զհարկն Փռանգին :

Եւ լուաւ Թագաւորն Երուսաղեմի . և
 չոգաւ առ զՎլպէս , և եգիտ անդ երկոտա
 սան հազար հեծեալ : Եւ երկու հարիւր հա
 զար հետեւակ և մատնեաց զնոսա ՚ի սուր :
 Իսկ Շաւուրն զօրապետ այրեաց զՍնր քա
 ղաք . և առեալ զբազմութիւն , գնաց ամրա
 ցաւ ՚ի Շարէ քաղսք . և առաքեաց առ Նո
 րատնին զեղեալ զրոյցն ՚ի ձեռն Շիրաքաւաց .
 և դարձոյց Նորատնին զՇիրաքաւ հարիւր

հազար հեծելօք. որ ընդ երթալն նորա սպան
գլխալիփայն, և եբարձ զազգն նորա յգլխա-
տոսէ. և սպան դարձեալ զգլխաւոր Տաճկաց
և իշխանացաւ ինքն: Եւ թագաւորն Լըու-
տաղեմի դարձաւ անդրէն ի տուն իւր մեծ
աջողաւածովք:

Եւ զինի երից ամաց մեռաւ Շիրաքաւ.
և առ զիշխանութիւնն եղբօրորդին Շերա-
քայ (Յուսուփն՝ որ նա ինքն է Սալահատին:
Եւ թէ ո՛ր էր սա ասացից:

Հայր սորա էր ՚ի Ղուին քաղաքէ Հայոց
մեծաց ազգաւ քուրդ Ղուբ անունն որդի
Սուլիմանայ: Եւ Ղուբն և Շիրաքաւ եղ-
բայր իւր ելին ՚ի Ղունայ վասն ալքատու-
թեան, և եկին ՚ի Սիջադետոս. և երթեալք
՚ի Թկրիթ մօտն ՚ի ճունդկութիւն բերդին.
և յաւուր միում պատմեաց Ղուբն երազ
Հրէի միում. ելանէր, ասէ. յերանաց ի
մոց հուր, և այրէի զսշխարհս. և ասէ ցնա
Հրեայն. ծնցի ՚ի քէն որդի աւերիչ երկրի.
ասէ ցնա Ղուբն. եթէ ելցէ մեկնութիւնդ
քո՛ի գլուխ, առ դու ՚ի նմանէ յորդուոց յոր
գլխս յամենայն ամի՝ հազար կարմիր. և գրեաց
Ս հուտն զքանն և զժամանակն և ամիսն. և
՚ի նոյն ամի ծնաւ Յուսուփն և զարգանայր.
Եւ էր կայտառ. և Շիրաքաւ հօրեղբայր

Նորա առ զնա և գնաց առ Նորատինն, և եգիտ Շիրաքաւ շնորհս առսջի նորա, և էր յառաջագէմ և յաջողէր նմա ամենայն ուրեք. և արար զնա զօրապետ, և յղեաց զնա յԱգիպտոս. և թէպէտ յաղթահարեցաւ միւսնգամ և երկիցս յԱրուստղէմի թագաւորէն, ստացաւ նմա զԱգիպտոս. և յորժամ մեռաւ. եղին 'ի տեղի նորա զՆուսուփն. և լուաւ երազսհան շրեայն. և խնդրէր բզգրաւն յԱուրէն. և ասէ ցնա Աուրն եկ երթիցուք առ հուրն բորբոքեալ զի տացէքեզ զոր պարտիմք. և չոգան առ նա, եւ խնդաց Նուսուփն. և եհարց թէ քանի՞ ամք են. և նա ետ զգիր թուականին ցնա. և ընթերցեալ հաւատաց. և ետ զանցեալ ամսոցն գրաւն հազար հազար դահեկան. և գնաց շրեայն խնդութեամբ 'ի տուն իւր 'ի Թլրիթ: Բաց զկնի սակաւ աւուրց յուրն ոտամբ ձիոյ հարեալ 'ի գլուխն մեռանէր յԱգիպտոս. և թաղեաց զնա պատուով որդին իւր. և երթալով երթայր և զօրանայր և մեծանայր յաւրահատինն. և էր ահարկու և մեծամիտ և աջողէր նմա: Սա հրաման եհան յերկիրն Ագիպտոսի թէ քրիստոնեայք մի հեծցին 'ի ձի և 'ի ջորի և հանապուղ զգօտի ածեալ ցուցցին 'ի հրապարակս նշանակ ծառ այութեան:

Ի վեց հարիւր թուին Հայոց Խլիճ աւ
լան էառ զլիսարիա, և զՕւամնդաւ յորդ-
ւոցն Ղանշմանաց :

Եւ ՚ի նոյն ամի Նեստորական Եպիսկո-
պոս մի էառ զեկեղեցին (Յակոբկաց որ ՚ի
Բաղդատ, և եհար զնա ցասումն Տեառն,
և դարձաւ եկեղեցին առ տեարս իւր :

Յառուրսն յայնոսիկ սրայծառանայր առ-
տուածային շնորհօք և վարդապետութեամբ
սուրբն (Յակովբ որդին Սալիտայ, զոր ձեռ-
նադրեցին եպիսկոպոս, և կոչեցաւ նա Ղի-
սնէսիոս : Սա արար բազում գրեանս խրա-
տուց և հանձարոյ, և մեկնեաց զբովանդակ
հին և նոր կտակարանս ցանկալի իմաստնոց .
և լինէր նովաւ նշանք և սքանչելիք և գո-
վութիւն շնորհաց Տեառն մերոյ (Յիսուսի
Քրիստոսի :

Ի թուին Մարոց հազար չորս հարիւր
իննսուն երեք՝ և Հայոց վեց հարիւր տասն
երեք, Թագաւորն (Յունաց Սանիլն առա-
քեաց առ տէր Ներսէս կաթողիկոսն Հա-
յոց և առ իս ՚ի Սիսայէլս և խնդրեաց միա-
բանութիւն հաւատոյ և սիրոյ և կրօնից .
նախ ՚ի ձեռն Քրիստափորի ումեմն, և եւ-
կիցս անգամ ՚ի ձեռն Թաւրիանայ իմաստա-
սիրի :

Եւ գրեաց առ մեզ Տ. Ներսէս Թէ խնդրեալ են 'ի մէնջ երկու բնութիւն ասել Քրիստոսի, և զչորրորդ ժողովն պատուել, և զճնունդն Քրիստոսի 'ի Վեկտեմբերի քսան և հինգն կատարել, և զպատարագն խմորով և ջրով առնել, և զսուրբ Լստուածն խաչեցարիւ չասել. և ասլա խոստացեալ են մեզ շատ բարիս առնել. զմէնչ տացուք պատառ խանի. և ես ասացի նմա այդ զոր ինչ խնդրեն զսուր յերկու բնութեանցն և 'ի չորրորդ ժողովոյն և 'ի խաչեցարէն մեր կրօնքս է : Իայց Թէ այսօր փոխես զասհմանս հարց քոց զմեծ կամ զփոքր, երեւեցուցանեո այնու Թէ մինչեւ ցայսօր Թերի էլք 'ի ճրշմարտութենէն, և արդ լցայք. և ոչ է ուարտ 'ի մետասան ժամուս և 'ի վարձութեան օրինափոխ լինել ակն առեալ երեսոց. այլ մեք կատարեսդ տեսանեմք զձեզ առաքելական հիմամբ, և զայն դու դիտես. և յղեցաք զմի յաշակերտացն մերոց որ վարժ էր արտաքին գրով Բնթեռինէ անուն զի խօսեացի 'ի մեր կողմանց (1). և զի նոցա ոչ գայր խեղամուտ փիլիսոփայական արուեստից :

(1) Մի օրի. որ վարժ էր արտաքին գրոց Բնթեռինէ անուն 'ի մեր կողմանց : Մի օրի. որ վարժ էր արտաքին գրոց զի խօսեցի ընդ Թեռինէ 'ի մեզ կողմանց :

Եւ յորժամ գնաց աշակերտն իմ, հրամա-
յեաց կաթուղիկոսն իօսել առաջի իւր վա-
սըն բնութեանցն . ապա եհարց մեր աշա-
կերտ Նթեռինէ և ասէ . 'ի քանիս բաժանի
բնութիւնն : Թաւրիանէ ասէ . յերկուս ,
յանձնաւորութիւն և յանանձնաւորութիւն .
և ասաց Եսորին ցթաւրիանէ անուանեալ
իմաստասէրն առաքեալ 'ի Թաւաւորէն .
իսկ երկու բնութիւնդ զոր դուք ասէք և
'ի մէնջ պահանջէք , անձնաւորն է Թէ ա-
նանձնաւորն . և կարկեցաւ Յոյնն զբազում
ժամն տարակուսեալ . և ոչ կարաց պատաս-
խանել . զի գիտաց ըմբռնեալ զինքն յանե-
լանելի որոգայթս : Եւսա ասէ զի կայ մեր և
արտաքնոյն , Թող զայդ . և կաթողիկոսն պար-
սաւեաց զնա և ասէ . ապա զինչ արասցուք
զախոյեանդ . զի և յաստուածային գրոց նոյն
պէս խրտնուս և վաղս առեալ փախչիս . և
զոր դու ցնորիս 'ի մտաց իբրեւ զգետնա-
կոչս , զայդ մեք ոչ ընկալցուք . և այսպէս
զբազում աւուրս հարց և փորձ արարեալ
յամօթ լինէր անուանեալ իմաստասէրն : Եւ
զի խնդրեալ էր Սանիւն և զԵսորոյ դաւա-
նութիւնն , պրեցաք և մեք և առաքեցաք յետ
այնորիկ . և եկն ուռ մեզ Թուղթ աղաչա-
նաց Թէ գոհութիւն և շնորհ ձեզ վասն

խոստովանութեան հաւատոյն զոր գրեալ էիք : Ի՛այց աշխատ լերուք և եկայք տեւցուք զմիմեանս և ՚ի բերանոյ լուիցուք . և մեք ոչ կամեցաք զգնալն , այլ գրեցաք պատասխանիս . եթէ մեր դաւանեն զՎրիստոս այս է ՚ի մի բնութիւն և ՚ի մի կամս , և ՚ի մի ներգործութիւն իսառաւորեմք զնա անբաժանելի յամենայն տնօրինականսն . և թէ այդ խոստովանութեամբդ կ'ալլէ որ ընդ մեզ սէր և իսաղաղութիւն , յօժարիմք և մեք ևս առաւել . և թէ որ վասն այդորիկ ատէ զմեզ և հալածէ , մեք գնասցուք ընդ մերս մահու չափ որ է աւանդ հարցն մերոց կալցեալ անշարժապէս ՚ի հիման առաքելոց և մարգարէից . և վասն այսորիկ մատուցուք զսպարանոցս մեր ՚ի վկայական հանդէս նախնեացն մերոց կարօտեալք :

Իսկ զպատասխանին Տ. Ներսիսի . զոր գրեաց մեք ոչ իմացաք . բայց կոյտվի էր յառտուածաշունչ գիրս և ուարկեշտ և ջանացող այր ուղիղ կանոնաւ գրոց և սուրբ . նմա նեալ սրբոյն Ներսիսի հաւուն իւր :

Ի՛այց և զայս գիտացաք և հաւատամք , եթէ փառաւորեալն ՚ի մէնջ տնտեսութիւն Լստուծոյ մերոյ խափանեաց զջան թագաւորին . զի յարեաւ ՚ի վերայ նորա տագնապ

Թուրքաց . և կաթուղիկոսն Վերսէս փոխէր յաստեացս , և մնաց հիմն մեր անսասան 'ի հողմոյ որպէս և 'ի դրանց դժոխոց աղօթիւք և արտասուօք և արեամբ հարցն մերոց :

Իսոյն ժամանակս և Թագաւորն Երուսաղեմի ինդրեաց օգնութիւն 'ի Թագաւորէն (Յունաց) որ էր աներ նորա երթալ 'ի վերայ Եգիպտոսի . և առաքեաց նմա զօրս ընդ ծով . բայց յորժամ հասին Եգիպտոս , (Յոյքն ըստ հնոսցեալ չարութեանն իւրեանց նենգել կամէին զԹագաւորն Երուսաղեմի , և իւրեանց առնուլ զԵգիպտոս . և զգացուցին ոմանք Թագաւորին զկամս Յունաց : Եւ տէրն Եգիպտոսի (Յուսուփ ետ նմա ոսկի զհարկն պարտուց և խոստոցան յապայն տալով պատանդս . զի տակաւին չէր բաւական (Յուսուփն կռուել ընդ Թագաւորին . և դարձաւ Թագաւորն Երուսաղեմի Թողլով անդէն զ(Յունաց զօրն . և նորա ոչ իշխեցին յամել 'ի տեղւոյն , այլ առին զնաւսն և գնացին . և առ չնոսա ձմեռն , և յորովք կորեան 'ի ծովուն :

ԳԼՈՒԽ ԻԵ .

Յաղագս շարժին որ եղեւ 'ի յուսնիս քսան և ինն և 'ի
խաչի ամիսն եկն ձիւն քսան և հինգ թիղ .

Ի նոյն թուին եկն շարժ ահագին 'ի յուսնի քսան և ինն 'ի տոնի սուրբ առաքելոցն Պետրոսի և Պողոսի . և դողայր երկիրն 'ի հիմանց մինչեւ ցիններրորդ ժամ աւուրն 'ի ժամ պատարագին և թուէր թէ 'ի վեր բարձրանայր և 'ի վայր իջանէր երկիրն . և էսպ 'ի վանքն Սօրհանայ . և հրամայեցաք ոչ ումեք ելանել յեկեղեցւոյն մինչեւ դադարեսցէ բարկութիւնն Տեառն . և զճմարիտն է ասել ական ոչ ունէաք դադարման՝ զի ասէաք 'ի նորանչան ցասմանէն թէ հասեալ է վախճան աշխարհիս : Իսկ յորժամ յիշեաց Տէր զարարչական խնամսն և հաստատեցաւ աշխարհ և տեսաք զիրեարս, էր ամենայն ակն յարուստու և ամենայն բերան 'ի գոհութիւն և յօրհնութիւն բացեալ : Եւ եկն մեզ զըոյց եթէ փլաւ պարիսպն Հարպայ և ամենայն ձեռա գործ շինուածն որ 'ի նմա , և մնաց միայն մի եկեղեցի . և պատառեալ գետնոյն սեաւ ջրով ծովացաւ քաղաքն , և սպան զբիւրս

բիւրուց : Եւ այս եղեւ յարդար իրաւանցն
 Նստուծոյ, քանզի իբրեւ զանասուն էր անդ
 տեսանել զբրիստոնեայս 'ի վաճառարանն .
 և իբրեւ զուր համարեալ էր նոցա հեղու-
 մըն սրեանց հաւատացելոյն, և անյապ 'ի
 աջանսլթիւն նույա որպէս 'ի գիւտս գան-
 ձուց . և հառոյց նոցա փրկութիւնն քրիս-
 տոնէից հաւասար չափով. Թերեւս թէ ոչ
 զոյգն, այլ զառհաւատչեայն անշիջական հը-
 րոյն՝ որ պահի նոցա : Վանդի ուր է վիշտ
 գործոյն Սողոմոն՝ յորո կան հաստատեալք .
 և կամ ջրակորոյս հսկայիցն անօրէնութիւնն՝
 որ յաճախ է առ նոսա . մինչ զի բազումք
 երկմտին 'ի դատաստանացն Նստուծոյ կար-
 ձամբիւք եղեալ : Նոյնպէս և յ'նտաք փրա-
 սուրբն Պետրոս և Յունաց եկեղեցին սպան
 զպատարաւորոն և զյորովս 'ի ժողովրդենէն.
 և ի'րինծն և ամենայն քաղաքն զպեցսն քուրձ
 և գնացեալ անկան սուաջի պատրիարքին
 իւրեանց . և աղաչէին, զի մտցէ 'ի քաղաքն .
 զի կարծեցին թէ 'ի բանագրանացն նորա
 եղեւ սյոս, և ապա ասէ ցնոսա . հանէք ա-
 նարգանօք զչպատրիարքն Յունաց . և յոր
 ժամ չոգան գտին զնա մերձ 'ի մահ, զի ան-
 կեալ էր 'ի վերայ նորա քար 'ի փլմանէ եկե-
 ղեցւոյն . և գնացեալ ասացին նմա թէ յելը

հոգւոյն կայ . և հրամայեաց բառնալ մահ ճօքն և ընկենալ արտաքոյ քաղաքին . և աւրարին այնպէս . և մեռաւ յանարգութեան . և ապա եմուտ պատրիարքն Փռանգաց Հերմի Ղ'նտիոք . և մխիթարեցաւ քաղաքն , և սկսաւ շինել զաւերեալն 'ի շարժմանէն : Իայց թէպէտ յամենայն երկիր արար վնաս շարժն այն նորագործ բերդից և քաղաքաց և եկեղեցեաց , այլ ողորմութիւն Վրիստոսի Ղ'նտաք և յամենայն ծովեղերեացն պահեաց զուղղափառացն եկեղեցիսն . ոչ վնաս բարեաց գործոց այլ յաղաքս հարցն աւանդից միայն :

Ի հազար չորս հարիւր թուին Վտրոց և Հայոցն հազար տասն և չորս՝ մեռաւ Խուդբդինն աթապակն Ս'ջալայ և ամենայն լ'թուրացւոցն . և զի Նորատինն եղբայր էր նորա՝ առ յինքն զՍ'ծբին և զՀ'նճալն , եւ յոյժ տրտմեցան Փխիրքն զի գինի ոչ բմպէր Խուդբդիոինն , և ընդ սահման աղօթիցն նուցա ոչ անցանէր . և ասէին զնա մարգարէ :

Օայնու ժամանակօք մեռաւ Խալիփայն Ս'նդնջդ , և առ զպատիւն Ս'սդտինն որդի նորա . և գրեաց առ նա՝ Նորատինն եթէ լսաւ վրա Ս'ահմատայ , որ ասաց թէ զհինգ հազարու ամ ոչ կամի Վստուած զջնջումն քրիւ

առնէից . և արդ կամիմ գալ առ քեզ . զի
խորհեսցուք վասն այսոցիկ : Եւ խնամքն
Լստուծոյ արկ 'ի սիրտ նորա , թէ նենգու
թեամբ կամի գալ առ քեզ զի սպանցէ զքեզ
և բարձցէ զխալիփայութիւնդ , որպէս եւ
բարձ զՊիպտոսին 'ի ձեռն Շիրաքաւայ .
և վասն այսպիսի կարծեաց գրեաց առ նա
խստագոյնս և սոգառնացաւ , և ետ հրաման
հակառակ նմա ընդ ամենայն երկիր շինել
եկեղեցիս և վանորայս , և համարձակել զու-
սումն քրիստոնէութեան . զի Նորատինն ոչ
տայր հրաման նորաչէն եկեղեցւոյ , և ոչ վա-
նաց . և կոչեաց առ ինքն զՍիւրն (1) որ կամա-
կէց էր Նուրատինն , և սպան զնա :

Իսկ Նորատինն գնաց պաշարեաց զԴօսլ .
և կային անդ եւթն որդիք եղբօր իւրոյ . և
երդուաւ նոցա թէ ոչ կամի մեղանչել նոցա ,
թէ սիրով ընկալլին զնա 'ի քաղաքն . և բա-
ցին նմա , և մտաւ 'ի քաղաքն և ել 'ի կլայն .
և առ զամենայն գանձսն և եհան 'ի քաղա-
քէն . և եդ անդ զծառայս իւր զի յանուն
նորա պահեսցեն ղեբրդն . և զերկիրն բա-
ժանեաց եղբօրորդւոցն . և զամենայն ա-
մուրսն արար ընդ ձեռամբ , և գնաց : Եւ
սկսաւ ծանրացուցանել զհարկն քրիստոնէից ,

(1) Մի օրի . զՍիւրն :

և ետ հրաման հարթել զհերս իւրեանց՝ հաւատացելոց . և Ս հաւտն ասէ կարմիր կառ կատան ձգեոցէ՝ ՚ի փակեղայնն յաջոյ յուսն , զի նշանաւորք լիցին :

Իսկ Լ միի Թագաւորն Լորուստղեմի չոգաւ ՚ի Կոստանդնուպօլիս . և յորով գանձիւք դարձաւ յԼորուստղեմ : Լիւ Խլեճ աւլան եկն ՚ի Սելտենի և ոչ կարաց առնուլ զնա . և առեալ գերի անձինս երկոտասան հազար , դարձաւ :

Իսկ Լորատինն առ ընդ իւր զԼամային Պանչմանայ , և զՇ Կահնաճ եղբայրն Խլեճայ . և այլ բազում ամիրայս , գնաց ՚ի Կեսարիա . և Սուլտանն ոչ կամեցաւ ելանել ընդդէմ նոցա , և առաքեն առ նա և ասեն . առք զկէս երկրիդ եղբօր քաւմ . և կային առ նա պոդիքն Շ Կահնաճի եւթն . և առ ՚ի նոցանէ զմինն և սպան , և խորովեալ առաքեսոց առ հայր նորա , և ասաց , եթէ ոչ երթաս այդի , դովին օրինակաւ առցես զմնացորդս : Լիւ տեսեալ զայն բացին , և անկաւ ահ ՚ի վերաց նոցա , և յարեան գնացին :

Ի նոյն սմի ՚ի խաչի ամիան եկն ձիւն նոքոր ոչ ՚ի լոյ , և ոչ ՚ի տեսանելոյ , կամ յիշմանէ աւանդից և ՚ի դրոց կարէ գիտել զք . քանզի չափեցին զԹանձրութիւն ձեանն

քսան և հինգ թիզ առ մեզ . և 'ի հնդիկս , որ բնաւ ոչ գայ , չորեքասասն (1) թիզ ձիւն եկն , և մեռան վայրի երէք , և թռչունք և սողունք , և պաղեցան ջուրք , և մեռան ձը կունք . և ընտանի տնասունք նոյնոյէս կոտորեցան 'ի չգոյէ կերակրոյ , և այրեցաւ ամենայն բոյս սերման . և 'ի գաւ ամին եղեւ սով տաստիկ , մինչ զի իշխանքն Նապադովկիայ ըւսպանին զ() Նլիմ ամիրայն () եւաստոյ 'Իանշմանեայ , և յափշտակեցին զամբարս ցորենոյն , զի մի մեռանիցին . և գործ պղծութեանն ծածկեցաւ ամիսս երեք վասն ձմերանն : (Եւ զկնի այնորիկլ ուան զեղեարմն , և դժուարացան աւմենայն ազգն շուրջանակի . և ոմանք 'ի բնակչաց աշխարհին առաքեցին 'ի 'Իամասկոս առ Տանուն ամիրայն Նեսարիոյ . զոր փախուցեալ էր Սուլտանն ազգականօք իւրովք . և կոչեցին զնա , և եկն էառ զիշխանութիւնն () եւաստիոյ :

(Յայնմ ժամանակի հիւանդացաւ 'Նորա տինն . և յուսահատեցան 'ի նմանէ . և անկան ընդ միմեանս ամիրայքն և գործակալք երկրին : Իսկ նորա դարձեալ կանգնեալ 'ի հիւանդութենէն որպէս յարուցեալ 'ի մեռելոց անակնունելի . և անկաւ ահ նորա

(1) Մի օրի . երեքասան :

կրկնակի 'ի վերայ երկրի: Եւ Տանուէն յուտա
ցաւ 'ի նա զի փրկեցէ զնա 'ի Սուլտանէն:

Եւ զօրս հաւաքեալ Նորատինն եկն 'ի
Սեբաստիայ, և հաստատեաց զՏանուէն, և
սպառնացաւ Սուլտանին եթէ կռուիցի ընդ
նմա. և դարձաւ և առ զՆեհեմի, և զԲե-
սոն, և զՍարաչ. և լուեալ Սուլտանն գնաց
'ի վերայ նորա. և եկն ընդ առաջ նորա Նո-
րատինն. և նստան տուտի և անտի ջահան գե-
տոյ և երկեան 'ի միմեանց: Եւ անկաւ սով 'ի
բանակն նոցա, և նեղեցան և ապա խօսեցան
'ի խաղաղութիւն: Եւ եթող Սուլտանն զՏա-
նուէն կալ 'ի հնազանդութիւն Նորատինն,
և դարձան 'ի տեղիս իւրեանց:

Եւսացից և յազադս աղանդոյ միոյ որ երե-
ւեցաւ յառուրս մեր: Նախ քան զվախճանն
Ներսիսի կաթողիկոսի երեք տարբ եկեղեցաւ
կանք երկուքն վանաց երիցունք (Յուսիկ և Վե-
որգ անուէն. և գեղջերէց մի Վարապետ անուէն
գնացին առ Տ. Ներսէս, և անգոսնեցան 'ի
նմանէ վասն անուղղայ համբաւոյ նոցա. և
եղին 'ի նմանէ տրտմութեամբ, և չոգան
յՈւռհայ. և սկսան բամբասել զնա եթէ
զաղանդն Սիմոնի կախարդի սենի. զի առնէ
արծաթով ձեռնադրութիւն. և ինքեանք
դաւանեցին զՔաղկեդոնին. և դարձուցին

զկնի մոլորութեան իւրեանց չորս հարիւր տուն 'ի քաղաքին . և քաղաքն կոչեցին զնոսա (Յուսիկեանք նախատանօք :

Եւ կաթուղիկոսն գրեաց առ իշխան քաղաքին . զի հալածեօցէ զնոսա , և արար այնպէս : Եւ գնացին 'ի Հալապ առ 'Նորատիւնըն . և առին 'ի նմանէ համարձակութիւն և դարձան 'ի յԱւհայ :

Եւ ես կոչեցի զնոսա առ իս մեղադրեցի և հաւանեցուցի դառնալ 'ի կրօնս իւրեանց . և առաքեցի զնոսա իմ պատուաւոր արամբք առ կաթուղիկոսն . և մինչ գնացին նոքա կաւարեալ էր հայրապետն 'ի Վրիստոս : Եւ յԱստուածածնին ամիսն յուլիսն , յաւուրն հինգշաբաթուօջ 'ի թուին Հայոց վեց հարիւր քսան , և 'Նորոց հազար հինգ հարիւր : Իսկ անօրէնն (Յուսիկ գնաց յԱնտաք և վերստին մկրտեցաւ 'ի (Յունաց :

Իսկ Տեառն 'Երսիսի կային երկու եղբօր որդիք եպիսկոպոսունք Վրիգոր և Վրիգուրէս անուանք նոցա . աւագ եղբօրորդին Տ. Վրիգոր չէր մերձ 'ի վախճանին . վասն որոյ զՏ. Վրիգորիսն քարոզեցին կաթուղիկոս . քացոյ ոչ ձեռնադրեցին : Իսկ յետ աւուրց եկեալ տէր Վրիգոր . և իմացեալ զիրքն դարձաւ , և գնաց առ փեսայն իւր Սլէհն . և ու

ուեալ զնա տարաւ առ Նորասրինն, և նորին հրամանաւ ածաւ ՚ի Հռովմայն. և ձեռնադրեցին զնա իաթու զկես: Եւ յառուր ձեռնադրու թեան իւրոյ կոչեաց զերկուս յեպիւկոպոսացն մերոց զՆորիգորէս Քեանայ եպիսկոպոս, և զՆաոիլիսոս իաքանայ եպիսկոպոս, և մեծարեաց զնոսա: Եւ զկնի ձեռնադրու թեալնն առաքեաց առ մեզ արս երևելիս բառ Հին աւանդութեանն Հայոց և Նարայ. զի յորժամ Նորոց ուղղափառաց պատրիարք ձեռնադրէին, առաքէր զիւր դաւանութիւնն և զգաշն սիրոյ առ կաթուղիկոսն Հայոց. և յորժամ Հայոց նաախ հայրապետ՝ նայնպէս արասցէ:

Իսկ ես ինդացի յոյժ, զի այր գիանալան և սուրբ էր. և առաքեցի առ նա զուխտ միաբանութեանս մերում. բայց սակաւ ինչ մեղադրեցի. զի զայց հակառակութեան եղել ՚ի հոգեւոր շնորհդ, և ՚ի մէջ ազգականաց, զի միոյն անաւանեալ յաստիճանդ տեղի տալի էր քեզ: Բայց եզիցի գթութի Տեառն Նստուծոյ ՚ի վերայ քո. և յոյժ ազաչեցի զնա. եթէ բարձ գիեղաւ անունդ վարժաթառութեան ՚ի պարզեւս Հոգւոյն յանարատ և յանբամբաս յարդէդ. և մի տար կրկնել զՆաոիլեան չարափառութիւն

առ ձեզ, սիրմանեան կոչել զձեզ : Եւ գրեալ էր առ իս յանձնաւութիւն . և այլ եւս աղաչեցի զնա վասն սղգականին իւրոյ . որ անաւանեցաւն զառաջինն զի կալցի զնա սրա տուով . զի ասեմ ընդարձակ և բազմամարդ ազգիդ վայելէ հայրապետ ունել ըստ Թաւոյ աւետարանչացն . և զայն եւս լուաւ ինձ, առաքելով զնա ՚ի Վամբրանն տալով նրմա զՏարուոնի վիճակն, և ՚ի վերայ գերկիրն Կապադովկիայ արար ընդ իշխանութեամբ նորա, զոր Վախրաան կոչէին . որ և գկնի աչ նորիկ, և նա եկն յաթառն :

Ի նոյն Թուականին Վորատինն սկսաւ գործողով լինել յամենայն աշխարհաց յամա նացւոց յԱգիպտոսացւոց և յԹուրացւոց և ՚ի Հայոց և ՚ի Կապադովկացւոց, զի բարձրէ զԵրուսաղեմի Թագաւորութիւնն, և զիւր լինձ ապանայ ոռլոմանութիւնն . և ինքն գառաղացեալ նստէր և լռէր զբազում ժամս, և ոչ խօսէր . այլ կարդայր և աղօթէր, և ոչ տայր գինի ըմպել ՚ի բանակին . և ոչ ձայն իաղուց և երգոց, և կաքաւչաց լսելի լինէր ՚ի զօրսն . և յաղապօ այսպիսի առաքինութեան ակն ունէր Թէ հրեշտակ խօսի ընդ նմա . զի պատրէին զնա Փիսիբքն և Շէխերն . Թէ տեսանէաք զքեզ, զի յերկինս ելանէիր,

և ամանք թէ հրեշտակ լ'ստուծոյ կայ առ
քեզ և խօսի ընդ քեզ, և հաւատայր նոցա .
և մինչ յայսօրսի միտս հպարտացեալ նստէր
'ի Վամասկոս, և յամենայն կողմանց գային
առ նա զօրք որ ոչ էր թիւ, յանկարծակի ե-
հար զնա Տէր և ոսրան . որ թափաւ որեաց
ամս քսան և ինն . և ցրուեցան զօրքն յիւ-
րաքանչիւր տեղի : Եւ առ զթափաւորու-
թիւնն Սէլէք Սալէհ որդի իւր :

Եւ թափաւորն Երուսաղեմի եկն 'ի վե-
րայ Վամասկոսի և գերեաց զաշխարհն . և
նստաւ 'ի վերայ քաղաքին . և խոստացան
տալ նմա հարկս թէ գնացէ 'ի նոցանէն .
այլ նա ակն ունէր առնուլ զքաղաքն, քաց
մեղքն բրիստոնէից ոչ ներեաց . զի կալաւ
զնա ցաւ մահու . և առեալ ոսկի 'ի Վա-
մասկոսէ դարձաւ յԱքքայ . և մեռաւ անդ
զկնի քառասուն աւուր մահուան Վաքաա-
նին, թաղաւորեալ ամս տասն և երկու : Եւ
եղեւ տրտմութիւն ամենայն բրիստոնէից
մահ նորա . և որդի նորա Պազաոյնն առ բզ-
թափաւորութիւնն ամաց հնգետասանից :

Իսկ յորժամ լուաւ Իսլիմ ասլան զմահ
Վաքաանին, չոգաւ 'ի Սեբաստիա և առ զնա
նմանապէս և զԼոմանայ և զԵգիպտարն . և
հատոյց զազգն Վանշմանայ . որ տեւեաց

ամսն հարիւր քսան երկու , և կացին իշխանիք վեց զկնի միմեանց :

Իսկ Սեփետինն եղբայր՝ Խորաունին եւ ՚ի ՚ի Սօսլայ , և առ զՍ՝ծբին և զՍ֊աղա և բզխատան . և հնազանդեցաւ նմա եղբորորդին իւր Սեղեք Սալեհն . և ելոյժ զկանոնք եղբօրն որ գրեալ էր յամենայն Ս՝զկիթ , նա լաթ զգինին թուրքաց և Տաճկաց . և ետ հրամանն տալել զգիրն , և ետ հրամանն հա մարձակու թեամբ բնակել յամենայն տեղիս թէ եւ ՚ի Ս՝զկիթ կամ իցէ ումէք :

Իսկ Յուսուփն որ նա ինքն է Սալահա տինն , որ տէրն էր Լ՝գիպտոսի իշխանացաւ ՚ի վերայ ներքսագոյն Լ՝բաբիայ և մասին ինչ ՚ի Լ՝թւբեաց աշխարհէն :

Եւ ՚ի սոյն ժամանակս զգդեակսն զոր ունէին Հայք ընդ ձեռամբ ինքեանց յերկիրն Սասնոյ , նեղեալ ՚ի Սուփարղնայ . ամիրայէն տուին յամիրայն Խլաթայ ՚ի Շահի արմէնն :

Հայնմ ժամանակի սպանին զՍլեհ իշխանն Լիւլիկեցւոց կամաւ իշխանացն . և զի որդին Թորոսի տղայն մեռեալ էր ՚ի Հռովմ կրայն ետուն զիշխանութիւնն յՍորէն որդին Ստեփանեայ ածեալ զնա ՚ի Տարսոնէ . և նա եսպան զսպանողսն հօրեղբօր իւրոյ : Օ՛ի ասացին թէ ոչ միայն սպանին , այլ և

ընկեցին զնա շանց . զոր լուեալ ոչ կարէր համբերել :

Երբ ժամանակի ել Սալահատինն յգիպտոսէ և առ զՊամասկոս . և չոգաւ 'ի Հալապ . և դողաց 'ի նմանէ Սելիք Սալահատինն և առաքեաց առ նա Սալահատինն և անէ . եւ ծառայ քո եմ և եկեալ եմ յօգնութիւն Տեառն իմոյ , կալ ընդդէմ թշնամեաց քոց . և ոչ հաւատաց նմա , և ոչ եբայ զբաղաքն . և նա դարձաւ 'ի Հալպայ և առ զՀամա և զՀամայ պատերազմաւ . և գնաց 'ի Պամասկոս . և եհան զՓռանդ գերիսն որ անդ , և վաճառէր դիւրագին . և արար խաղաղութիւն ընդ Փռանդն . և ետ ածել ոսկի բազում յգիպտոսէ և կուտեաց զոր բազում :

Եւ Սելիքինն եկն 'ի վերայ նորա խորտանօք և նախատանօք . և ասէր զնա շուն կատաղի որ հաջէ ընդդէմ տեառն իւրոյ , և փութայր զգալն զի մի փախիցէ :

Եւ Սալահատինն բազում անգամ առաքեաց ընդ առաջ նորա , մի գալ և մի պատերազմել . զի մի ազդ՝ մի հաւատոս՝ եմք ասէ . և ոչ լուաւ նմա . այլ եկն և բախեաց 'ի վերայ նորա . և յարեան և կռուեցան և սկսան կոտորել զզօրս Սելիքինն . և փախեան յերեսաց նորա և անկանէին բազումք առանց

ձեռին : Եւ իբրեւ ետեա Սալահատինն , եւ
 թէ յաղթեցաւ Սեփեաինն , արգել զզօրսն
 իւր 'ի կոտորելոյ եւ անց 'ի մէջ , եւ բարկու-
 թեամբ դարձոյց եւ ասաց . բաւական է , զի
 մի բարկասցի Նստուած . եւ գլենդանի ծա-
 ռայսն հանգւցց եւ պրճակեաց աղառս . եւ զքա-
 պանեալն թաղեաց . եւ իբրեւ լուան զայս ,
 երկեան 'ի նմանէ ամենայն Սպիմանքն , եւ
 ազգն թուրքաց . եւս առաւել զհաճի հարաւ
 Սեւք Սալահն : Եւ եհան զՓռանգ գերբսն
 եւ վաճառեաց սակաւ գնոց . զՍման Տրա-
 պօրոյ ութսուն հազար դահեկանի . զՍու-
 լին որդին Սօլնին՝ յիսուն հազար դահե-
 կանի . զՍնազտ Նրինձն՝ հարիւր քսան հա-
 զար դահեկանի , եւ ինդրեաց յՆստաքայ օգ-
 նութիւնս :

Իսկ Սեփեաինն դարձեալ արար ժողով .
 եւ առ ընդ իւր զտէրն Սերսնայ եւ զՀարսն
 քեփայն . եւ եկն 'ի վերայ Սալահատինն վաթ-
 օուն հազար հեծելով . եւ Սալահատինն ու-
 նէր երկուտասան հազար . եւ առաքեաց Սա-
 լահատինն առ Սեփեաինն եւ ասէ . մի դար
 'ի վերայ իմ . եւ մի կռուիր ընդ իս . ո՞վ եմ
 ես եւ զինչ մեղաց քեզ . ծառայ եմ քոյ , եթէ
 յաղթիմ 'ի քէն ոչ է ինձ նախատինք . բայց
 եթէ հարկանես զիս , եւ անիրաւիս յիս , եւ

յաղթիս յինէն, մեծ կորանք (1) էքեզ տեառ-
նըդ պարտիլ 'ի ծառայէս. և ոչինչ եղել նը-
մա ունինդիր. և եկեալ կացին առ ընթեր և
պատրաստեցաւ Սալահատինն. և յարեան
'ի վերայ միմեանց. և վերստին պարտեցաւ
Եփեսինն, և փախեաւ. և մատուցին նմա
ուղտ, և նստաւ 'ի վերայ. և գնաց մազա-
պուր և զերծաւ 'ի Ծալ:

Եւ գնաց Սալահատինն և առ զՍմբէճն.
եկին առ նա տեարքն Թյպաշարայ և Մե-
թապայ. և գնաց յԱղաղն և կռուէր ընդ նմա.
և յարեան 'ի վերայ նորա Հաշըէք և խոցե-
ցին զնա. բայց ոչ մեռաւ. այլ սղան զնոսա,
և ինքն ուղացաւ փութով. և առաքեաց զը-
րրս յերկիրն Հաշեացն և գերեաց զնոսա.
և էառ զԱղաղն. և գնաց նստաւ 'ի վերայ
Հարպայ. և առաքեցին յԱնտաք աղաչանս
գալ օգնել նոցա. և չոգաւ Խնաղուն զոր
վաճառեցին, և կոտորեաց մասն ինչ 'ի զը-
րացն Սալահատինն, և արար զնա փախտա-
կան. և գնաց յԱգիպտոս:

Ի վեց հարիւր քստն երկու թուին Հա-
յոց մեռաւ Նաճբտին տէրն Կերանայ. և
առ զիշխանութիւնն Խուդբդինն որդի նորա:

Եւ 'ի նոյն ամի վարազ մի եհար զթա-

(1) Մի օրի. կորանք: Մի օրի. կորեանք:

գաւորն (Յաւնաց և համբաւեցաւ թէ մեռաւ անդի : Իսկ իշխաւան ասպատակեաց յերկիրն նորա և յաւարի եհար զքաղուժ տեղիս : Իայց նա ողջացաւ ՚ի խոցոյն և կային առ նա երկու յորդւոց տանն ՚Իանշմաւ նայ առ նա փախուցեալք . և ժողովեաց զօրս և արար զնոսս զօրագլուխս . և առաքեաց դեսպանս առ իշխաւանն , և ասէ . դարձո զհայրենիսն որդւոց ՚Իանշմանայ որ կան առ իս . և ինքն կարճագոյնս գնաց զկնի և անպատրաստ գտեալ զթուրքն , յառապարի կռտորեաց :

Իսկ թուրքն որ կայր յՈւճն գնաց ընդ կողմն հիւսիսոյ ծածկապէս , և դերեաց յերկրէն (Յաւնաց հարիւր հազար անձինս կանայս և տղայս կռտորելով զարսն . և թագաւորն խնդրէր զՍուլտանն . և վարէր զնա առաջի իւր . զի ոչ կամէր կռուիլ ընդ նմա Սուլտանն :

Եւ թագաւորն առաքեաց զորդիսն ՚Իանշմանայ յիսուռն հաղարաւ ՚ի վերայ Նէօփեսարու , որք երթեալ նստան ՚ի վերայ նոցա :

Իսկ թուրքն խորամանկ որ իշխէր քաղաքին , գրեաց թուղթ առ զօրսն յերեսաց քրքիստունէիցն որ անդ . եթէ ՚Իանշմանիքդ զորս եղեալ էք մեզ առաջնորդս , ահա մատ-

նեւ կամին զձեզ 'ի ձեռն թուրքաց . որ գար-
ծեալ են դարան ձեզ , և սպասեն ժամանա-
կի . և թուղթն ընկեցին արտաքս :

Եւ տեսեալ զօրացն հաւատացին , և փա-
խեան . և ելին զհետ նոցա զօրքն թուրքաց
պահապանք քաղաքին , և զբազումն կոտորե-
ցին 'ի նոցանէ . և սպանին զքեռորդիսն թա-
գաւորին . և տրտմեցաւ յոյժ . և իջաւ մերձ
'ի Կօնն , և նստաւ 'ի ձորակի միոջ 'ի մէջ եր-
կուց բլրոց դժուարագունից . և ահա պա-
ռահեցան զնովաւ թուրքմանքն Պռի յոր-
վովովնք յոյժ . և պաշարեցին զնա անդ-
յաւուրս եւթն . և ընկենուին նմա գիւ-
վիմաց աստի և անտի , և նետիւք խոցոտէին
զնոսա 'ի տուէ և 'ի պիշերի . և սպանին 'ի
նոցանէ մարդ և գրաստ բազում . և առին
զառձիկս նոցա հինգ հարիւր ⁽¹⁾ բեռինս . և
երկեան յոյժ զօրքն Յունաց : Եւ առաք-
եաց թագաւորն առ Սուլտանն , և ետ ցնա
երեք քաղաքս , զոր նոքայն էին շինեալ . և
աղաչեաց զնա զերծուցանել զնա 'ի նեղու-
թենէն , և առնիցեն սէր ընդ միմեանս . և
ուրախ եղեւ Սուլտանն և յղեաց առ նա ,
երեք ամիրաց հեծելօք , հանել զնոսա անտի
և տանել 'ի Կոստանդնուպօլիս . որք եկեալ

(1) Երկու օրի . հարիւր հազար :

հալածեցին զթուրքն, և յուղի անկեալ ըս-
կստն գնալ. և թուրքմանն երթայր աստի
և անտի. և անարգէր զթուրթմանն. զի թա-
փեաց զնոսա 'ի ձեռաց նոցա զակարացեալ
թշնամիսն և զսուեալ առձիւնն անաշխատ.
և զայս ատէին և հեռոյհեռէ բախէին և յա-
փշտակէին հանդերձս և զէնս և երիւարս.
և սպանանէին զբազումն նետիւք և պարսա-
քարիւք: Եւ Յոյնքն մեղադիր լինէին ամի-
բայիցն, թէ դուք տայք ծախել զմեզ. իսկ
նոքա երդնուին թէ ոչ, այլ նոքա իսկ ան-
հնաղանդք են և վայրենաբարոյք և այսու-
նուք, և ոչ ոք կարէ զնոսա արդելուլ 'ի
փնասէ. և այնպէս առնէին մինչեւ հանին
զնոսա յերկրէն իւրեանց. և անկան զճա-
նարարհայն 'ի Հունայն քսան հազար ան-
ձինք. և գնաց Սանիին լի ամօթով (պատկա-
ռեալ) և պակասեալ 'ի քաղաքն իւր, այն՝ որ
խորխտացն յաղթել երեւելի պատերազմաւ
աշխարհի, և իմանալի կռուով ուղղափառ
ասոյն եկեղեցւոյ, այոպէս սնաւաստակ քտաւ
յերկոսին պատերազմն: Եւ յետ այնորիկ
առաքեաց Սուրոանին բազում գանձս, և
գնեաց զգերիսն որ մնացեալ էին կենդանիս:
Եւ այսու ժամանակօք քրիստոնեայքն որ 'ի
Սելտենի՝ կային 'ի մեծ նեղութիւն յամիւ

րայէն իւրեանց որ կայր անառակութեամբ ,
 և 'ի սղութենէ հացի : Եւ քարոյնաց նոցա
 եկեղեցին և ասաց, եղբարք թշուառութիւ
 նրս այս վասն մեղաց է . քանզի կատարեալ
 տեսանեմք առ մեզ զքամբասանս խրայելի,
 զորոց ամբաստան լինի մարգարէն և ասէ .
 «խառնակեցան ընդ հեթանոսս և ուսան ըզ
 քործս նոցա . ծառայեցին սովորութեանց
 նոցա և եղիւ . նոցա քործք իւրեանց 'ի գայ
 թակողութիւն Դ . և արդ ահա սպառեցաք,
 ջնջեցաք և իսպառ նուաղեցաք և լքեալք
 եղաք 'ի Տեառնէ . և այժմ եկայք դարձցուք
 իւրաքանչիւր ոք 'ի ճանապարհաց մերոց չա
 րայ , և աղաչեսցուք զերեսս ողորմութեանն
 Եստուծոյ և հայեսցի առ մեզ ողորմութեամ
 բն իւրով բնականաւ . և նովաւ կեցցուք և
 մի մեռցուք : Եւ լուան ժողովուրդն զպատ
 ւէր եկեղեցւոյն . և դարձան առ Տէր պա
 հօք և պաղատանօք և արտատուօք և հսկ
 մամբք գիշերականօք :

Եւ ցածեաւ Տէր 'ի քարկութենէ իւր
 մէ , և արկ 'ի սիրտ ամիրային և ցաւեցոյց
 զմիտս 'նորա խղճիւ վասն գործոց իւրոց , և
 ետ զքաղաքն 'ի Սուլտանն և ինքն գնաց 'ի
 Խարբերդ . և դիւրացաւ . քաղաքն և առա
 ւածցաւ հացն , և թեթեւացաւ հարկառու

Թիւնն (1), և փառաւորեցաւ լ'ստուած շնորհակալութեամբ, և քաղցրացաւ ճաշակ ապաշխարութեանն երեւեալ արդեամբք. զի առն Կազանացելոյ և խոհամտի զղջնալետ և թողուլ զհայրենիս իւր և Կնալ, և միւսն նա էր մնացեալ 'ի տանէն 'Իանշմանայ:

Ի վեց հարիւր քսան և ինն թուին Հալոյ ել Սալահատին յԳիսրոոսէ երեսուն երեք հազար սպառազինեալ հեծելովք 'ի սոսկականացն և հետեւակացն (2). յիսուն երկու հազար գրաստս զինաբարձս առաջի իւր, և եկեալ 'ի Պաղեստին կալա Փռանգ մի, և արեամբ նորա լուացաւ աղօթից (3) և աղօթեաց, և յայնմհետէ կազմեցաւ պատերազմի և աւերման աշխարհին:

Իսկ թագաւորն լ'բուսագեմի Պաղտոյնն յորժամ լուաւ զայս հաւաքեաց զզօրս իւր առ ինքն, և տհառաւորք էին յոյժ առ բազմութեամբ անօրինացն, և անկաւ թագաւորն 'ի վերայ երեսաց իւրոց հանդէպ արեւելից առաջի զօրաց իւրոց, արարին և նաքա նոյնպէս, և աղաղակեցին առ Տէր սրտի մոռք և լային, և յարուցեալ կանգնեցան և

(1) Մի օրի. հակառակու. կականացն և 'ի հետեւակացն
Թիւն:

(3) Թեթեւ լուացաւ 'ի խոհ

(2) Հին օրի. բաց 'ի սոս. աղօթիչ և աղօթեց:

ուխտեցին առաջի Վստուծոյ ոչ դարձուցանել զթիկունս 'ի թշնամեացն . այլ՝ յօժարու թեամբ մեռանել 'ի վերայ սուրբ եկեղեցւոյ : Եւ առաջ կաղմեցան սպառազինեցան լի հաւատով . և գնացին ընդ առաջ նոցա . իբրեւ երեւեցաւ . գունդ այլադպեացն , և էին բազումք , և ելելու լուսնէին զմիմեամբք , դարձեալ իջին յերկարացն և 'ի ծովն խոնարհաւ արտասուեցին . և լին զքերանս իւրեանց ահաւոր անուամբն Վրիտտոսի , Վստուած զնա կարգալով և իշխան մահու և կենաց . և վառեցան 'ի սէր նորա և նստան յերկարս իւրեանց և խոյսցեալ իբրեւ զարծուիս յերամակս նապաստակաց հարին իւրաքանչիւր զնիդակ իւր 'ի լանջս թըշնամեացն շեշտակի , և ձգեցին զնոսա :

Եւ Վրիտտոս Վստուած օրհնեալ թագաւորն մեր եհան հողմ ուժգին ընդդէմ նոցա՝ որ ընկենայր զնոսա 'ի ձիոցն առանց ձեռին , նիդակի . և նոքա կոտորէին զնոսա և ոչ զըք ապրեցուցանէին . և ցրուեցան փախստականն ընդ կողմն հարաւոյ առ անուպատովն . բայց սուրն ոչ դարձաւ 'ի նոցանէ մինչեւ 'ի մուտս արեգականն . և 'ի վաղիւն սկսան դարձեալ 'ի մնացեալն և մինչև յեւթըն օրն գտանէին 'ի նոցանէ լքեալս 'ի առ

վոյ և սպանանէին . և առին զամենայն ծան-
րութիւն ոռճկացն նոցա , և զառափասնայս
նոցա կոչեցեալն զնետսն և զաղեղունս և ըզ-
նիզակս և զվրանս նոցա և զամենայն ոյարար-
տութիւնս սպառուցն , և ըյան և փարթա-
մացան . և ուրախ արար Տէր զյուսացեալս
իւր . և ցնծաց սուրբ եկեղեցի ՚ի համբաւս
յայս աւետեաց . և աային օրհնութիւն ՚ի
տուծոյ որ եբէկ զմէջս անօրինայն , և թա-
փեաց զսիրտս նոցա պղնձացեալս ՚ի սնոտի
յոյսն իւրեանց :

Իսկ Սալահատինն նորապարտ և նախա-
մօթ անկաւ ՚ի Սորյոյժ սակաւութ . և զգե-
ցաւ սեաւ և արգելաւ . ՚ի սենեակ , և տան-
ջեաց զինքն խաւարաւ զքաղուժ աւուրս :
Եւ վասն այսր յաղթութեան ամիրայն որ
կայր ՚ի Հերիմն , դարձաւ ՚ի թուրքաց և
եղեւ ընդ Նիտաքու հնազանդութեամբ .
և երդուաւ նմա Նրինձն թողուլ զբեր-
դրն առ նմա . և յեառց ստեաց երդմանն ,
էառ ընդ ինքեան զՍորբեն զիշխանն Նիւլի-
կեցւոց , և քնաց առնուլ զՀերիմն . և ոչ
մատնեաց զնա Տէր ՚ի ձեռս նոցա , քանզի
ստեաց Նրինձն երդմանն : Եւ դարձաւ ՚ի
Հարպայ հնազանդութիւնն ամիրայն որ անդ :
Ի թուին Հայոց վեց հարիւր երեսուն

գնաց Թագաւորն Երուսաղէմի 'ի Բորդա նան, և նստաւ 'ի տեղւոջն՝ որ կոչի անց Եսկովբայ. զոր ասեն հու.ն Եսկովբայ Փղշտացիքն, և սկսաւ շինել անդ. քաղաք առնուլ նովաւ զ'Իամասկոս. և յաջողեցաւ զառաջինն գործն, և շինէին և գային բնակէին անդ. քրիստոնեայք :

Եւ լուաւ Սալահատինն, և երկեաւ վաւորն 'Իամասկոսի, և ժողովեալ վերստին զօր չոգաւ եկն եմուտ 'ի քաղաքն. և զի ամիրացն Բալբաքու, որ կոչի Երեգական քաղաք որ ասի Երուսաղիմ ապաստան լեալ յանձին զօրութիւն, ոչ հնազանդէր Սալահատինն, չոգաւ 'ի վերայ նորա. և սիրով և խոստմամբ առ զնա և զօրացաւ. և վստահացեալ յանձրն, գնաց 'ի վերայ նոր. քաղաքին, զոր շէնեալէին Փռանգքն. և յարեան ընդդէմ՝ նորա զօրքն փառաւորեալ Փռանգայն. և յաղթաւ ճաշակքն հարին զնոսա և կոտորեցին որպէս յերէկն և յեռանդն. և փախեաւ Սալահատինն, և անկաւ 'ի 'Իամասկոս. և Փռանգքն առեալ աւար բազում և գերի 'ի նոցանէն և յերկրէն, դարձան 'ի քաղաքն զոր շինէին. և դարձեալ միւսանգամ՝ ասպրտակեցին 'ի 'Իամասկոս, և առին սակաւ ինչ կարասի և գերի և կամէին գնալ. և այնդեալ զինքն Սա

լահատինն, եւ զհետ նոցա. և կալաւ 'ի նոցանէ հարիւր Փրեր. եւ քաղցրացաւ 'ի ճաշակս (1) իւր զոր ետ նմա չարութիւնն մեր և մոռացութիւն սրտուիրանին (2) տուծոյ. և ժողովեալ զ'րապն անապատին չոգաւ 'ի վերայ նորաչէն քաղաքին. և ոչ եւս գիտ անդ զթագաւորն (3) րուսաղեմի. այլ միայն հինգ հարիւր Փրերս, և պաշարեաց զքաղաքն և յաղթահարեաց զնա. և ընկէց հուր 'ի շինուածս նորա, և բորբոքեցաւ, և վառեցաւ բոլոր շինուածն նորակազմ: (4) Եւ յորժամ տեսին Փրերքն թէ վանեցան, և տկարացան ոմանք 'ի նոցանէ, սրկին զան ձինս 'ի հուրն և կէսք 'ի գետն, զի մի անկցին 'ի ձեռս նոցա: (5) Եւ զայլ բնակիչսն կոտորեցին, և գնացին 'ի Իամասկոս:

Ի վեց հարիւր երեսուն (6) թուին մեռաւ (7) անին թագաւորն (8) Յունաց զկնի երեսուն և եւթն ամի արքայութեանն իւրոյ. և թագաւորեաց որդի նորա (9) Էքս տղայ երկոտասանամեայ, և իշխանք երկոտասան կարգաւորէին զթագաւորութիւնն: Իսկ մայր նորա եղեւ հաւատաւոր, բայց ընդ ձեռամբ ունէր զտունս փանծուցն. և սը-

(1) Երկու օրի. 'ի ճաշ
իւր:

(2) Մի օրի. 'ի վեց հարիւր
երեսուն և մէկ:

տեալ Մտուծոյ անկաւ ՚ի պառնկութիւն ,
 և ոչ պահեաց զհաւատ պարկեշտութեանն .
 և յորժամ յայտնեցան իրքն խորհեցան ըս-
 տանանել զնա օրէնք թագաւորութեանն և
 դնել զգուստր Սանիլին որ էր յաղմէ կնձէ .
 և իմացաւ կինն և որդին իւր լէքան , և
 հրամայեցին ըմբռնել զմետառան իշխանն .
 և փախեան յեկեղեցին , և չոգան դահլիճքն
 առնուլ զնոսա , և սպանանել . և կալաւ ամ-
 բոխ քաղաքին զգուռն եկեղեցւոյն լաւ ուրս
 եւթն , և ապա չոգաւ պատրիարգն և ա-
 ղաչեաց զթագաւորն և զմայրն . և առ ՚ի
 նոցանէ երգումն . և եհան զիշխանն յե-
 կեղեցւոյն , և տարաւ յարքունիան : Եւ սը-
 տեցին երգմանն . ատելիքն Տառն ոչ սպա-
 նին զնոսա բայց հանին զաչա նոցա վատթար
 քան զսպանութիւնն :

Իսկ տէրն Քեսնոյ և Հարսնքեփոյ որում
 անուն էր Սորդգին փեսայ էր Սուլտանին . և
 ատեաց զկին իւր և արար իւր օգնական ըզ-
 Սալահատինն . զի կռուեսցին ընդ աներն
 իւր . և լուաւ նմա Սալահատինն , և չոգան
 ՚ի վերայ Սուլտանին : Իսկ եկն ընդ առաջ
 նոցա Հառան ամիրայն . և իմաստուն բա-
 նիւք դարձոյց զնոսա . և խաղաղութիւն ե-
 զեւ ՚ի մէջ նոցա :

Եւ ամիրայն Ուռհայոյ և Խառանայ աւ
պօտամբեալ 'ի Սօլաքույն գնաց առ Սա-
լահատինն :

Իայց պատրիարքն Թէոդորոս⁽¹⁾ որ առեալ
էր յերաշխի զիշխանսն , որոց խաւարեցան
աչքն , ել 'ի քաղաքէն և գնաց . եւ թն ամիս
պատարագ ոչ մատեալ 'ի Կոստանդնուպօ-
լիս , և մեռեալ ոչ թաղեցաւ . զի անմոռ-
թեամբ անէծ զանպարտսն , և ոչ զթագաւ-
ւորն և զպոռնիկ մայրն իւր զերդմնազանցան :

Եւ Սալահատինն չոգաւ 'ի վերայ Նմթայ
և առ զնա և ետ 'ի Նորդինն . զի խոստա-
ցեալ էր նմա ⁽²⁾ :

Եւ Սեփետինն դարձեալ զօրս ժողովեալ
եկն 'ի վերայ Սալահատինն , և ոչ իշխեաց
պատերազմել ընդ նմա :

Ի Թուին Հայոց վեց հարիւր երեսուն
երեք մեռաւ Սեփետինն և Սեւք Սալեհն .
և առ զիշխանութիւնն Նաաթինն միւս եղ-
բայր Սեփետինն ⁽³⁾ :

(1) Երկու օրի Թէոդոս :

(2) Այս պարբերութիւն
դտանի 'ի միւսմ օրինակի և
եթ :

(3) Հնագոյն օրի 'ի Թուին
Ասորոց հազար չորս հարիւր
իննսուն երեք , և վեց հա-

րիւր քսան , մեռաւ Սեւք

Սալեհն աէրն Հալապոսեռա-
ւ . Սեփաանին տէրն Մօսլա .
և տուաւ Հալպ և Մօսլաղ-
գին Սեփաանին . և Ազադի-
նըն ետ զՀալպ եղբօր իւրօմ
և հառ 'ի նմանէ զՍեւքն :

Ի Թուին Հայոց վեց հարիւր երեսուն և չորս անօրէննն (Ղըրոնիկոս սպանողն պարոն Ստեփանեայ, որ փախեալ յԱ՝քբայ և առ ընկէց⁽¹⁾ զհարազատն իւր, և շրջեցաւ չարաւ Թեամբ 'ի տեղիս տեղիս, այժմ եկն և եմուռ իարէու Թեամբ 'ի Կոստանդնուպօլիս որպէս Թէ ցաւակցարար եկեալ է 'ի խնամակալութիւն տղայ Թագաւորին . և աւուրս ինչ ընտանեցեալ տան Թագաւորին, ապա յայտնեաց զչարու Թիւնս իւր՝ խեղդեաց զԱ՛լէքսն և զմայրն նորա 'ի ծովին . և ինքն նստալ յաթոռն և սպան հազար այր յիշխանաց տունն Յունաց . և չորեքտասան հազար գիւղեւ վանորայք աւերեաց յիշխանութենէն Յունաց . եւ առ զկին Ա՛լէքսին իւր 'ի կընու Թիւն չարածերն այն որդին Ռեւիարայ . և հալածեաց զՓռանգն . զորս եգիպտ 'իքաղաքին և 'ի գաւառսն . և կամեցաւ սպանանել զՓիսիկ իշխանն որ էր յազգէ Թագաւորութեանն . և առ արեաց կոչեաց զնա, և ոչ կամեցաւ գնալ . զի գիտէր զկամս նորա . և սպառնացաւ կոչնականին եթէ ոչ ածցէ զնա բռնութեամբ, փոխանակ նորա ինքն մեռցի

Միւս այլ օրի . Մեռան Սէյֆաւին և Մեւլէ Սալէն . և հառ զիշխանութիւնն միւս

եղբայրն Սէյֆաւին . Ռեւիարայի . Սէյֆաւին :

(1) Մի օրի առեւանգեաց

և յորժամ չոգաւ նուիրակն ածել զնա, 'ի հարկէ եհան Փիսիկն զսուրն և եհար զնա. և ինքն գնայր յեկեղեցին, և սուրն արիւնոտ 'ի ձեռին իւրում. և ասէ լուարուք ազգք և հասակք ամենայն, զի Նդրոնիկոս ջնջել կամի զքոյր ազգս Եռնաց. և շարժեցաւ քաղաքն ամենայն. և հաւաքեցան յեկեղեցին. զի ով էր որ ոչ էր սրտառեալ 'ի պղծոյ անտի. և ասացին իշխանք Թագաւորութեանն որ մնացեալ էին ցպատրիարզն. զժ վաղվաւ զակի զՓիսիկդ Թագաւոր 'ի վերայ մեր, և արար այնպէս. և լուաւ Նդրոնիկոս և մըտեալ 'ի նաւ փախեաւ. և ելին զհետնորա և հասին նմա, և դարձուցին. և 'ի բերեքն կտրատէին զնա պատառս պատառս և ընկենուին 'ի ծովն (1). և զմնացեալն բերեալ 'ի քաղաքն այրեցին զնա հրով:

Իսկ Սալահատինն տիրեցեալ Սիջագետաց չոգաւ ամենայն ամիրայօքն, և նստաւ 'ի վերայ Քարաքոյ և Հաւպաքոյ. և եկեալ Փռանգացն մարտեան ընդ նոսա և յաղթեցին օգնութեամբն Նստուծոյ և հալածեցին 'ի բաց. և ամրացուցին զքաղաքսն և զքերդսն ծովեզերեայս:

Բայց եղև պատահար ինչ 'ի վերայ Թա

(1) Մի օրի. ասին 'ի ծովն:

գաւորին խրուսաղեմի, և անկաւ յախտ գո-
ղութեան և բժիշկք ոչ կարացին օգնել նը-
մա. և կացոյց զքոյր ուրդին իւր թափաւոր,
որ էր անուամբն իւրով, յոյժ տղայ :

Իսկ Սալահատինն չոգաւ էառ զ()՝ ծբին.
և գնաց 'ի վերայ ()՝ օսլայ. և ոչ կարաց առ-
նուլ բայց յառաւել նեղութենէ սրաշարմա-
նըն խոստացան նմա հնազանդութիւն, տալ
զօրս նմա 'ի ծառայութիւն. և սուեսլ 'ի
նոցանէ երդումն գնաց 'ի ()՝ ուփարդինն և
առ զնոս դարձաւ 'ի 'Իամասկոս : Եւ 'ի նոյն
ամի մեռան ' Նորըրինն, և Լաւ դբդինն
տեարքն լ'մթայ և Սերտնայ. որք էին ազ-
գականք միմեանց յ'րթուխեաց անտի, ա-
ւերիչք եկեղեցւոյ և ատեցողք քրիստոնէ-
ից, և թշնամիք ճշմարտութեան : Եւ յետ
նոցա էառ զ()՝ երտինն Հուսամագինն որդի
Խուդբդինն. և Սլմրդինն տէրն Բալուայ
էառ զԽարբերդ. և 'ի նոյն ամի մեռաւ լ'միք
Սիրանն տէրն Խլաթայ Շահի արմէնն : Եւ
առ զտեղի նորա Բակդեմուր ծառայն իւր :
Եւ 'ի սոյն ժամանակս Բրինձն Նտաքայ ա-
րար գործ սիրոյ ընդ Սալահատինն և որսա-
ցաւ զ()՝ որէն տէր Լիւլիկիոյ կալաւ զնա.
և եդ 'ի բանտի, և եմուտ յերկիրն նորա. և
յամեաց անդ զեղանակս ամրան, և ոչ կա-

բայ վնասել երկրին զի | եւոն եղբայրն Սու
բենայ իմաստնապէս կռուէր ընդդէմ նորաւ
իոնամարկէր աշխարհին 'ի շնութիւն և 'ի
դիւրութիւն. և ել ամօթով յերկրէն | Բինձե:

Իայց վասն սիրոյ եղբօրն | և ոն ետ զՆոա
նա և զԹիլն և եհան զՍոբէն 'ի բանտէն. որ և
յետ այնորիկ առին զիւրեանցն որպէս և էրն:

Ի վեց հարիւր երեսուն և վեց թուին
պատերազմեցան ընդ միմեանց Սադացիքն
որք են Սարք. և թուրքն որք են թուրքա
մեանք, և յերկարեաց մարտն զամս ութ. և
այս էր պատճառն: Եղբ թուրքաց որ բա
ցօթեայ շրջին խորանօք շատացեալք ընդ
դէմ խորշակի և ցրոոյ, զձմեռնային եղանա
կըն երթային 'ի կողմն հարաւոյ սակս կախ
զութեան օդոյն և ցամաքութեան երկրին.
և զամառնայինն երթային առ հիւսիսիւ յա
ղագս առատութեան ջրոյ և զովութեան
խորշակ օդոյն. և յերթեւեկութիւնս յայս
կցորդ լինէին Սարքդ որք անկեալ յաբբա
յութենէն իւրեանց պանդխտանան ուր և
դիպի. և զաղբատութիւն իւրեանց դպր
մանեն ծածկապէս շորթելով զայլոցն: Բա
որում առաւել քան զայլոց, մեղանչէին
թուրքաց, գողութեամբ շորթելով զանա
սունս նոցա:

Եւ յասացեալ թուիս գտան երկերիւք Քուրդ դարանեալ յերկիրն Շաղթանայ յանցս թուրքին սպասելով 'ի գողանալ զնոցայն. և կալեալ զնոսա սպանին. և վասն սցսորիկ ժողովեցաւ Քուրդն տաւն հազար, և թուրքքն կրկին քան զնոսա, և կռուեցան 'ի Շաղթան, և վսնեցաւ Քուրդն և իսպառ կոտորեցան 'ի թուրքէն:

Եւ լուան զայս ազգն Սարայ որ բնակեալ էին 'ի լերինս Ղզերոյ, և յերկիրն Տիւրեւանդայ. և ձայն տուեալ միմեանց ժողովեցան երեսուն հազարք եկին 'ի Սճբին և գրգռեցին զթուրքն. և նոցա նայնպէս հաւաքեալ բազմաձեռնութեամբ գնացեալ ընդդէմ նոցա կռուեցան 'ի մէջ Տարայոյ ⁽¹⁾ և 'ի մէջ Սճբնայ ⁽²⁾ և զօրացաւ թուրքն և պարտեցաւ Քուրդն իւրեւ զառաջինն. և իսպառ կորեան քանզի սատակեցին զերեսուն հազար արսն: Եւ փութացան 'ի բանակետղս նոցա և: 'ի բնակութիւնս. և առին զկանայս և զտղայս և զկարասիս նոցա, և դարձան 'ի հանգրուանս իւրեանց. եւ հատաւ ազգն Քրդաց 'ի մեծէ մինչեւ 'ի փոքունս յերկրէն Սիջագետաց. մինչեւ անցին ամբ ոչ սակաւք և մոռացօնքն եղեն ի

(1) Մի օրի. 'ի միջտարայոյ: (2) Երկու օրի. Բճբին:

րացն . քանզի մնացեալքն 'ի նոցանէ յոյժ
 ասկաւք գնացին մոին յերկիրն Վիւրիկեց-
 ւոց խնդրելով 'ի նոցանէ ողորմութիւն : Իսկ
 զկնի պատերազմին անցելոյ գտին 'ի տունս
 քրիստոնէից թաքուցեալ 'ի Քրդացն վասն
 խղճալոյ նոցա . զայրացան թուրքքն 'ի վերայ
 հաւատացելոցն և առին զ'յապ թիւն և ըզ-
 թլլամնէ⁽¹⁾ , և սկսան կոտորել և վաճառել ըզ-
 քրիստոնեայսն , և աղաղակեցին առ աւագսն
 և շարժեցան 'ի բարկութիւն ընդդէմ շրջա-
 կայ թուրքմանին , և առին տուգանս և իւ-
 րաքանչիւր որ յամիրայիցն այնուհետեւ խը-
 նամարկէին ընդ ձեռամբ անկեալ քրիստո-
 նեայս :

ԳԼՈՒԽ ԻԱ.

Յաղագս Սալահատինն և մի ծին Լեւոնի :

Ի վեց հարիւր երեսուն և ութ թուին
 Հայոց զօրացաւ Սալահատինն 'ի յաճախու-
 թենէ մեղաց մերոց և ժողովեաց զամենայն
 հնազանդեալսն իւր , զԵգիպտացիս և զներ-
 քին ի բէայցիս , և զՊտոյիւ զԵթուրացիս և

(1) Երկու օրի . թլլմէ :

զ) իջադետս, և եղև բանակ մեծ և ահա գին. և արար պատրաստութիւն զինուոց և մեքենայից որոց ոչ էր թիւ. և խաղաց գընաց ամենայն բազմութեամբ լեգէօնին իւրոյ ի վերայ թագաւորին Նրուսաղէմի, առնուլ զքէն վրիժուոց կորանաց իւրոց զորս կըրեաց ի նոցանէ յառաջինն յեւանելն իւրում յգիպոսէ երեսուն երկու հազար սպառազինօքն՝ զորս կորոյսն և տկարացաւ. եւ գանձեաց ի սրտի իւրում զթոյնս տրամութեան մինչեւ եգիպտոս թափելոյ շնոսա: Եւ զօրն որում ցանկայր նա, եկն եբեր բսպանօղն մեր հին չարութիւնն զոր սերմանեաց որոմնացան մշակն:

Ըրդ՝ գնաց երկրորդն Յերոբովամ⁽¹⁾ սաւտանն Սողոմոնին մերոյ Սալահատինն և եհար զբանակն իւր մօտ ի հաբարիա⁽²⁾. և գնաց թագաւորն Նրուսաղէմի ի վերայ նորա. և յիշատակեցան մեղքն քրիստոնէից առաջի Տեառն. և քննեցան ի քանոնս արդար իրաւանցն Նստուծոյ և կռեցաւ ի կշիռս⁽³⁾, և դատաւ պակասեալ. քանզի կոմնն⁽⁴⁾ հրապօլեաց եղեալ յառաջագոյն բանս ընդ ա-

(1) Երկու օրի. Ռոբովամ. կռիւս:

(2) Տէբելա:

(3) Մի օրի. հաբարիա:

(4) Մի օրի. կռուեցան ի կոմնն:

նորէնսն . և ծարաւեցոյց զգորսն և տկարաւ
ցոյց , և մատնեաց թշնամեացն . և ինքն գը
նաց անցաւ 'ի կողմ' օտարացն . և զօրացան
ատելիքն 'ի վերայ անդամացն 'Բրիտտոսի . և
արկին զնոսա 'ի սուրս իւրեանց սնողորմն :

(Կ) ահագին ժամուռն և նսեմացեալ պա
հուն և կորստեան առուրն մերում, յորում
հօտն դրօշմաւոր և գառինքն երկնաւոր՝ գու
ղանաց մատնեցան ընդ երեսս դիակցոյտ դաշ
տին . քանզի ծարաւեալ երիւարքն խնդրէին
ջուր գիմելով 'ի ծովն . և թուլացուցանէին
զգազուկս արիական քաջացն . և գայլքն
գիշակերք ծարաւեալք արեան պարարտ զը
ւարակացն խնդրէին զնոսա եռանդնոտ՝ և
արեալ ժանիւքն 'ի համառօտ ժամուռ զաս
տեղադեղ բանակն ցուցանէին իբրեւ զկոյտս
դերբուկ քարանց , և զգրախտն աստուածա
տունկ իբրեւ զմայրիս կոտորեալս 'ի փայտա
հարաց . և արդարեւ սաստկացաւ կած յի
րուսաղէմ, այսինքն յամենայն եկեղեցիս իբ
րեւ զկոծ նունենեաց կոտորելոյ 'ի գաշտի (Կ) :

(Կ) 'ի կարան զթագաւորն մատաղ , և զվա
ռեալ գունդ Փրերացն գովելեաց . և սպան
'ի նոցանէ կատաղին (Կ) ամբրի անձինս երեք
հարիւր և զ՝րինծն Նոտաքայ , և լուացաւ ա

(Կ) Մի օր . իբրեւ զկոծ Ղազնեաց հարեալ 'ի կարկոծ :

րեամբ նոցա և ետ փառս Սահմետի և ազ
 զօթեաց . և առ զՏտպարիայ և կտորեաց
 զնոսա : Եւ չորսաւ 'ի յԱբքայ և առ զնա :
 եւս և ի շխանքն որ կային անդ . փախեան նա
 ւու 'ի Սուր : Իսկ Եստորիա և Նազարէթ և
 Ղաթին Թողին զտեղիս իւրեանց և փախեան .
 և դիւրաւ տիրեաց 'ի վերայ նոցա որպէս և
 կանէրն : Եւ ոչ կարող ողբալ զնախաաթինան
 զոտնհարուծիւնն զոր առնէր նա մեզ . բզ-
 պէս պէս կատականսն և զթուքսն . և զմնա
 ցորդս կրիցն Քրիստոսի , քանզի ոչ գրեմք
 մի ըստ միջէ (1) զորպիսուծիւնն անցիցն , զոր
 ինչ գործեցին և զոր ինչ խօսեցան . զորոք եւ-
 րին յինքեանս յովմաւանք ըստ լեզուաց
 ազգաց . այլ մեզ թեւաբեկուծիւն է ցանկ
 կալի . և մանաւանդ անողջանալի աղետիցն
 մերոց հանդամանք սրոշեաց զպէւացն դատ
 ըստ ազգաց (2) սրուաց և իբաց հասակաց և
 արժանաւորութեանց : Սոսն զի յետ պատ
 թիկ գնաց 'ի յԱսիական , և զի մի աշխատ լի
 ցի վասն ամբութեան անդուցն , և սակաւ մի
 հանգիցէ 'ի սպանութենէ հօտից հաւատաւ
 ցեւոց , խօսեցաւ կակզութեամբ , և երգ
 ուաւ թողուլ զթագաւորն . նոցա ազատ

(1) Այլ օրինակ ունի , ոչ
 գրեմք ըստ մատանցն :

(2) Երեք օրի . որոշեաց
 զպատեաց ըստ ազգաց :

ուր և կամեսցի երթալ հանդերձ նոքօք . և ետուն գքաղսքն 'ի ձեռս նորա . և առեալ զթագաւորն Նրուսաղեմի գնացին 'ի Տիւրոս որ է Սուր անառիկ քաղաք եթէ տէր պահեսցէ . և թէ ոչ 'ի նանիր տքնին շինուլքն և ընդունայն զգուշանան պահսուանքն :

Եւ Սալահատինն մխեալ յաղթութեամբքն իբրեւ զպողոպատ ել խնդութեամբ 'ի սուրբն Նրուսաղեմ, և աւուրս ինչ պաշտրեաց զնա՝ և զի ոչ գոյր նոցա ուստեք ակն կալութիւն, կամեցան տալ զքաղսքն և մատնել զանձինս անյագ որոյն հեթանոսաց :

Իայց նա անդանօր եցոյց զանձն մեծախորհուրդ, և կտրեաց նոցա գինս տասն դահեկանս ըստ գլուխս տալ և գնալ 'ի խաղաղութիւն, և արարին այնպէս . և ելանէին կականեալք յարտասուացն իբրեւ զգառինս 'ի մօրէ զատչէին բառաչելով յաստուածնկալ քաղսքէն՝ շարժելով յարտասուս մի մեղէն սրտից անգամ . որ մնացին 'ի տեղին էին քսան հազար տրք և կանայք . և ազատեաց 'ի նոցանէ չորս հազար ⁽¹⁾ անձինս ծերրաւ և պառաւունս . և եւթն հազար տղայս արու և էգ բաշխեաց զօրաց իւրոց . և հինգ հազար երիտասարդս առաքեսց յգլխպտոս

(1) Մի օրի . երեք հազար :

յաղիւժագործութիւն 'ի շինութիւն պարրու պաց և սպարանից . ազատածին որդիքն Սիւնի դարձան 'ի գործս հնոյն Խորայելի 'ի մերոյն Փարաւոնէ . զոր ետ մեզ չարչարիչ անմարմինն Փարաւոն . և հինգ հազարս եւ թող անդէն յԱրուսաղէմ շինել զպարիսպն յամրութիւն , իւրում անձինն սեպհակա նեալ զնա : Իսկ զտաճարն լուացին արեամբ քրիստոնէիցն զոր անդէն սպանին . և դռն ձեալ լուացին ջրով , և ապա վարդի ջրով . և աղօթեցին 'ի նմա և ստացան ինքեանց . և ետ Սալահատինն գիր սահմանի , զի մի մըտցէ 'ի նա քրիստոնէոյ . և որ մտանէ , մահու պարտական լինիցի կամ հաւատոյն . և զտաճար սուրբ Յարութեանն արար ընդ հարկաւ զի որք գան 'ի նմա աղօթականք , տալեն դահեկան մի կարմիր լատ գլուխ մարդոյ : Եւ յետ այնորիկ գնաց Սալահատինն 'ի վերայ Տիւրոսի ամենայն պատրաստութեամբ . և քանզի եկեալ էր անդ կոմս մի՝ և մտեալ 'ի քաղաքն նախ քան զպաշտօնն զնա , սյր քաջ և հանճարաշատ , 'ի ձեռն նորս ապրեցոյց տէր զՍուր 'ի պաշարմանէն , և ոչ ինչ կարաց նմա մեղանչել : Եւ ել անտի Սալահատինն և դնաց 'ի Սիւն , և առ զնա դիւրաւ : Եւ գնաց անտի և մարտեաւ ընդ

Պերուժ, և ընդ Ղեպելն և ընդ Լիփինն (1) .
և զկնի սահառուց մատնեցան ՚ի ձեռս նորա .
և տիրեաց ՚ի վերայ նոցա :

Իսկ ՚ի թուին վեց հարիւր քառասուն՝
գնաց Սալահատինն ՚ի Քարաք և ՚ի Շուպաք .
և նստաւ ՚ի վերայ նոցա . և շատ աշխա-
տեալ զզօրս իւր յաղթահարեաց զնոսա , և
առեալ կոտորեաց զնոսա և գերեաց և յա-
ւարի եհար . և գտաւ ՚ի Քարաք (2) այր մի
լցեալ արծաթով որ հալ մի էր պակաս առ ՚ի
զտել և սրբել զնա ամենեւին . և ոչ կարա-
ցին առնուլ ՚ի պէտս . և ոչ գտաւ արուես-
տաւ որ որ կարէր իմանալ ինչ ՚ի նմա . և թու-
ղին զնա նոյնպէս և գնացին :

(3) Կնի այնորիկ գնաց Սալահատին յերկի-
րըն Սահունին և պաշարեաց զԼատիկն , և առ
զնա . և մարտուցեալ ընդ Ղեպելէ քակեաց
զնա . և թողեալ զնոսա չոգաւ ՚ի Պալըաս և
հնազանդեաց զնա . և ՚ի վեր մատուցեալ
կռուեցաւ ընդ պարսպակն (5) , և փոյց զնա :

Եւ դարձաւ ՚ի Իամասկոս . և զսհեաց
Սուկանին իւրոյ . և արար խնդուծիւն տա-
նըն Սիլիմանայ , և խնդացոյց զզօրս իւր

(1) Մի օրի . Տփինն :

(3) Մի օրի . դարպասակն :

(2) Մի օրի . և գտաւ ՚ի Մի օրի . Պարսկակն :

Զարաք մի լցեալ :

պարգեւօք և առատ ռոճկօք . և արաք առաք սիրելեացն Վրիստոսի :

(Յաւուրսն յայնսիկ Հասան զօրագլուխըն իւլիճ ասլանայ դառնացոյց զնա ընդդէմ որդւոյն իւրում, և ատէր զնա . իսկ նորա զբազումն յանգուցեալ յինքն՝ արար մեծ հանդէս զօրաց պատերազմել ընդ հօրն . հաւաքեցաւ (1) և հայրն նոյնպէս ընդդէմ որդւոյն : Իսկ նախ քան զգիպելն նոցա Վահրամ շահն տէրն իրզնկային, որ էր փեսայ նոցա անկեալ ՚ի մէջ նոցա՝ նուաճեաց ՚ի խաղաղութիւն սիրոյ . և հաշտեցան : Վանդեամաչեցին ՚ի ծերութենէ Սուլտանին զօրքն որ ընդ որդւոյն միաբանեալ էին, և առ ժամացն խաղաղութիւն իօսեցաւ ընդ ամենեւեան Սուլտանն : Իսկ զկնի այնորիկ սպանապատմբացն չորս հազար անձինս . և զՀասան զօրագլուխն սպանին հրամանաւ որդւոյն . և մի յորդւոցն Սուլտանին որում առնուն էր լ'զըդին Խալատ շահ (2) էառ զՎեւտենի ՚ի ժառանգութիւն իւր :

Ի վեց հարիւր քառասուն և մի թուին Հայոց շարժեցաւ տունն Փռանգաց խառնիճաղանչ բաղմութիւն առանց թագաւորի . սակայն բորբոքեալ սրտիւ յաղէոս քը

(1) Մի օրի . հաւաքեցան : (2) Մի օրի . խաչար շահ :

քիառանէից և 'ի սէրն իշուսաղեմի յօժարու-
թեամբ դիմեալք եկին ընդ ծով. և ելին մի-
այն (1) ի քայոյ 'ի դուրս. և զի քայ տմբացու-
ցեալ էր յալահատինն և կացուցեալ 'ի նմա
հարիւր հազար այր պատերազմող, և մար-
տնչէին ընդ միմեանս. և յալահատինն ոչ
մատահանայր օգնել քաղաքին. և հանդար-
տեցին Փռանգքն և շինեցին տունս բազու-
միս, և եկեղեցիս և ջրաղացս (2) որպէս ասին
չորս հազար շինեցին. և ելել 'ի յամենչնո-
ցա անդ, ել թագաւորն լաւմանաց (3) և գը-
նաց 'ի Կոստանդնուպօլիս. և ժամանակ մի
կռուեցաւ ընդ նոսա. և զի յերկարէր գործն
սորար ընդ նոսա սէր և անց յայս կոյս (4) ծռ-
վուն. և որպէս է նենգութիւն Յունաց ա-
ռաջնորդեցին նոցա ընդ անջուր և ընդ ա-
ռադարս քարաժայռաց և անկոխս. և պա-
կատէր 'ի նոցանէ օր լստ օրէ : լի և թուրք-
մանն մնասէր նոցա յայտնի և 'ի ծածուկ :
Իսկ հասեալք յիկոնիոն քաղաք զբազումս
կոտորեցին 'ի թուրքացն. և իմացեալ Սուլ-
տանին արար ընդունելութիւն նոցա և ետ

(1) Երէք օրի. 'ի միայն. յայտնէն :

(2) Երկու օրի. ջրաղացս
և ջրաղացս, այսինքն ալիքի
գլխի լիւն և նման լինեալիս դար.

(3) Երէք օրի. Ալամաց :

(4) Չորք օրի. յայնկոյս :

Ճանապարհ և առաջնորդս, և բերին քննա
'ի Սելեւկիայ, և մինչ հանգչին նորա անդ,
և թագաւորն կամեցաւ լողանալ 'ի գետն,
յանկարծակի յազդմանէ շարին 'ի նոյն մեա-
ցորդաց մեղացն մերոց ընկզմեցաւ և հեղ-
ձաւ (1) 'ի ջուրն, և կորեաւ անդէն: Այլ գը-
տեալ ղմարմինն և տարեալ յԱնապ թաղե-
ցին անդէն ըստ արժանւոյն ողբալով զնա (2):
Իսկ զորքն առանց գլխոյ մնացեալ տարակու-
սեցան անդէն:

Այլ եւսն իշխանն կիւլիկիոյ եղբայրն
Սորբենայ որդին Ստեփանեայ արար բազում
մարդասիրութիւն բաժանելով զգորան յեր-
կիրն, և զաւելի մասն առեալ 'ի առն իւր
կերակրեաց և խնամեաց զնաւա զձմեռնային
եղանակն, մինչեւ եկին նոցա առաջնորդք եր-
կու, և գնացին յԱքքայ, և առին զքաղա-
քն և կառորեցին զԺողովքն որ անդ, զյոյսով
մասն պահեցին կենդանի զի գնեսցին նորք
զգերիսն որ 'ի 'Իսամակոս յազդէն Փռանգաց:
Այլ յորժամ ոչ կամեցան փոխել քննա, կռ-
տորեցին 'ի նոցանէ քսան և հինգ հազար
անձինս 'ի վերայ միմեանց, և կանգնեալ 'ի

(1) Չորք օրի, հերձաւ: Ժան լեալ, որ թերեւ ասել իւ-

(2) Աստ խոյ և խոյ, մանա, միջ թի իսկ Միկայել և Եր-
ւանդ զանձինս, որ չեմ ար, խոյ խոյանն, և զնոյն ողբաց:

վերայ դիականցն արարին աղօթս 'ի փառս
անուանն Քրիստոսի . որպէս արար Սալահա
տինն 'ի վերայ բրիստոնէիցն . և շինեցին վե-
րտին զՍքքայ և բնակեցան 'ի նմա . և զորդի-
քեռ Նկիթեռ (1) թագաւորին եդին կամա
Սքքայոյ . և քանզի եհաս համբաւ ինչ արա-
մադին յերկրէն իւրեանց , արարին խաղա-
ղութիւն ընդ Սալահատինն . և գնացին յաչ
խարհն իւրեանց :

Իսկ 'ի թուին վեց հարիւր քառասուն
երկու՝ մեռաւ Սյիճ ասլանն 'ի Լյօնն , և ան-
դէն թաղեցաւ թագաւորեալամն երեսուն
և ութ . և մնաց թագաւորութիւն նորա եր-
կոտասան որդւոց նորա :

Եւ զկնի ամի միոյ մեռաւ Սալահատինն
'ի Սամասկոս , և եթող քսան երեք որդիս .
զաւագն կացոյց 'ի Սամասկոս , և զերկրորդն
'ի Սոր , զերրորդն 'ի Հալապ , և կարգեաց
զնոսա Սուլտանա . և այլոցն տուեալ տաւրս
կացոյց ընդ ձեռամբ նոցա : Եւ ետգայր մի
էր նոցա Յետլ անուէն . կոչեաց զնա Սեղք .
և ետ նմա զԻւսհայ գիւառան , զԵրտին ,
զՍուփաղինն , զՍամուսաս , զԽճասպաք ,
զՔարաք և զՇոպաք , որ և յետոյ առ զԸն-
բին և զՍաղայ :

(1) Երեք օրի . եւ զորդի բեռանկի թագաւորին :

Եւ տէրն Սօլայ արար միաբանութիւն զնդ եղբարս իւր ընդ տէրն Նղիրայ և ընդ տէրն Շնճարայ . և եկն նոքօք առնու լ զխառան, և կալաւ զնա ցաւ (4) 'ի Ճանապարհին և գարձաւ անդրէն 'ի Սօլ . և գնացին եղբարքն 'ի տեղիս իւրեանց : Յորժամ գնացին նոքա մեռաւ Նղդինն . և աւ զտեղի նորա Նորլտինն որդի իւր :

Եւ 'ի նոյն ամի մեծն Եւոն իշխանն Հայոց կալաւ զԻրինձն Նստաքայ, և արկ զնա 'ի չարչարանս, փոխարինեալ նմա զյանցանս նորա՝ զոր արար Սոբեհայ եղբօր իւրում . և եկեալ Կոման Նստաքոյ Թափեաց զնա աղաչանօք 'ի ձեռաց նորա, զի այր խաղաղաքար էր նա և բարեսէր, որում անուն էր Հեռի : Իսկ արիագոյնն Եւոն տիրեաց եւ Թանասուն և երկու բերդից . և ել անուն նորա ընդ ամենայն երկիր . և փութացան շատկել զնա տունն Յունաց և տունն Փռռանգաց . ըստ որում առաքեցին նմա Թագ յերկաթանչիւր կողմանց, 'ի պարծանս ինքեանց առնելով զնա . և էր այնուհետեւ Թագաւոր Ճոխ և անուանի և ահարկու 'ի վերաց օտար ազգացն որ շուրջ էին զնովաւ և գողային 'ի նմանէ . վասն որոյ ապաւինեցան

(4) Երեք օրի, լանին շաւն :

ի նա որդիքն իլիճ աղանայ . քանզի տկարացան ի բաժանել իշխանութեան իւրեանց ի բազում մասունս . քանզի ոմն Թագաւորեաց ի լօնն որ կրօսերն էր , և ոմն յԱլաթայն , և ոմն ի Նէսկեսարն . և այլք զայլ մասունս աշխարհին առին , և էր հակառակութիւն ի մէջ նոցա . մանաւանդ յուսացաւ ի նա Սեղիքն որ ունէր զվերջին աշխարհն (1) , և նստէր յԱլաթայն . և նա ել ի դուրս և յաւել ի բաժինն նորա բերդս և գաւառս :

Իսկ Թագաւորն Սորայ Սեղք Նզիզն եկրն ի վերայ եղբօր իւրոյ ի Դամասկոս : Եւ լուեալ զայն Սեղք Յետըն հօրեղբայրն նոցա գնաց առ նոսա առնել խաղաղութիւն ի մէջ եղբարցն , և արար նեգութիւն մեծ . քանզի արբոյց դեղ մահու Թագաւորին Սրբայ . որ և ընդ հասանելն ի Սոր՝ մեռաւ , և առ յինքն զԱղիպտոս և տիրեաց նմա : Երբն զէս խաբեսաց և զՍեղք Սալէհն . և առաց գնալ երկիրն իմ ի Սամուսաւ և կաց ի խաղաղութեան և ի հանդարտութեան , և քեզ լիցի Սուհայ և Սառան և Սաղայ . և ես նստեալ ի Դամասկոս կացից ընդդէմ Փռանդին , և ամենայն թշնամեաց մերոց . և հա-

(1) Մի օրի . զվերին աշխարհն .

ւանեցաւ և կամեցաւ առնուլ զգանձո՝ հօր իւրոյ և գնալ և ասէ ցնս միթէ ոչ վստահանաս յիս, քանզի և իմն ում է, եթէ ոչ քո արի և գնա և ես բառնամ զամենայն և առաքեմ զկնի քո, և հաւատաց նմա, և յարեաւ գնաց և զառաջինն չոգաւ նա յՎաղայ, որ մանաւ լանդ պատրեաց ⁽¹⁾ զնա : Իայց նոյա գիտելով զկամս (Յետին՝ ոչ ընկալան զնա ՚ի ներքս, և ոչ պատուեցին զնա. դարձաւ անտի և եկն յՎաղայ. և ոչ նոքա ընկալան զայրն պարզամիտ. զի և ոչ ՚ի նոցանէն էր ծածկեալ խռրամանկութիւն հօրեղբօր նորա. դարձաւ յայնմանէ զայրացմամբ և չոգաւ ՚ի Սամուսատ, և զայն ետուն ՚ի ձեռս նորա. և նստաւ անդ. այլոցն եւս ակն ունելով յետ այնորիկ իսկ Սեբե (Յետին չըջեալ և տեսեալ զտունս Գանձուց Սալահատնին, և զարմացեալ ընդ յառաւելութիւնն և ընդ պատուականութիւնն զոր ոչն կարծէր ադահեաց ՚ի յիւսն, և ոչ կամեցաւ տալ ՚ի նմանէ եղբորորդւոյն իւրոյ. այլ և արար զնա ծաղը. քանզի եգիպտոս տուն լցեալ մատուտակով զոր կոչեն ըստ աշխարհաց Սարուխս կուտեալ ՚ի պէտս ինչ, զայն եբարձ քսան բեռն և կրնլ քեաց մատանեալ, և առաքեաց առ նա : Իսկ

(1) Երեք օրի. պատրաստեաց :

նորա տեսեալ զնախատինս իւր, ապաշաւէր այնուհետեւ զանմտութիւն իւր. քանզի չէր ձեռնահասօգնել խելաց իւրոց և կամ փոխարինել նենգչին, որ ընկէց զնա 'ի բարձրութենէ 'ի խոնարհ. վասն որոյ ոչ ետ նմա պատասանի, այլ եթող կարող դատողին (1) լսուածոց և վերջին օգնականին :

Իսկ պսակաւորն Հայոց | եւոն բարւոք կարգաւորեալ զաշխարհն իւր լայն իմաստութեամբ և կարող ձեռք ընդդիմանայր արտաքին թշնամեացն. եւ խաղաղացաւ 'ի կեանս իւր շինելով բազում վանորայս և զառաջագոյն շինեալն ընդարձակելով առաւտառէս տալով զպէտս նոցա. այլ և արձանագրով սեպհականէր նոցա գիւղս և ագարակս այգիս և անդաւտանս, և դրեթէ ետ նոցա զպարարտութիւն երկրին իւրոյ, և առատացոյց զռոճիկս նոցա պատրաստագոյնս 'ի ծովէ և 'ի յամաքէ. և ոչ միայն զհամազգի վանորայսն այնպէս փարթամացուցանէր, այլ և զայլալեզու քրիստոնէից, զլսորոց և զփռուանգաց, այլ և զհունացն և զլատաց ոչ պահելով նոցա ոխս զոր արարին նոքա ընդ նմա և ընդ ազգն նորա արեւոյս. այլ և ընդ ա-

(1) Մի օրի. դատաստանին :

մենայն ուղղադաւանն առ հեռաւորս և ազմերձաւորս :

Իսկ նա բարեգուծ լեալ առ ամենեւեան բարի առնէր եկեղեցականաց և աշխարհականաց . և էին եկեղեցիք նոցա պայծառք և անկարօտք յանապատս և ի բաղաքս տահմանեալ մօտիւք որ են մինչեւ ցայսօր ժամանակի . և այսպէս բազում դրուատիւք կեցեալ առ ամենայն ազգս , հանդեաւ ի Քրիստոս . թողլով դուստր մի ժառանգ թագաւորու թեան իւրոյ . զոր տուեալ յամուսնու թիւն որդւոյ Իրնծին Նոթիոքայ , որում անուն էր Փիլիպ , և եդին զնա թագաւոր գրաւեալ զնա երդմամբ զի պահեսցէ զդաւանութիւն և զօրէնս Հայոց , որ և կեցեալ ամն երկու խաբեալ լինէր ի հօրէն իւրմէ , և ընդ ա կամք հայէր յաւազ իշխաննս Հոյոց , և խորհէր բառնալ զնոսա . զոր իմացեալ նոցա ըմբռնեցին և եդին յարգելոնս ժամանակս ինչ , և անդէն վճարէր ի կենաց :

Եւ ընտրեցին զորդի Կոստանդեայ փառաւոր իշխանին Աիւլիկեցւոց , որ էր յազգականութենէ անտի Սեւոնի աբքայի , որում անուն ճանաչիւր Հեթում . և պսալեցին ընդ նմա զաղջիկն Պայազատ արքայու թեանն , յապէլ կոչեցեալ ըստ Փռան

գաց բառին, որ է ըստ Հայոց Եղիաթէթ, պարկեշտ կենօք, և երկիւղած ՚ի տեսանէ, հաճոյ Եստուծոյ, և գովելի ՚ի մարդկանէ, բարեսէր կամօք, և զգոյշ քաղութաւարութեամբ. զսա զուգեալ ընդ Հեթմոյ ետունցնա զթագաւորութիւնն տղայ տիրութեայց բայց զարդարեալ ծերունական հանճարով համդարտ արգասիւք և ըսյն խորհրդով. զոր յարդեան ժամանակիս ունի զթագաւորութիւն հայկական զարմից յաւելլով օր ըստ օրէ յիմաստս և ՚ի վարս հաճոյս նովին Թագուհեաւն՝ զուարճացեալ և ծաղկեալ սրգաւովք. և լիցի հայցուած ՚ի մէնջ և աղաչանք ՚ի սրբոց Տեառն բարերարի և ամենակապի և մարդասիրի յերկարել և յաւելլուլ ՚ի ժամանակս նոցա, և ՚ի պատիւ փառաց իշխանութեան նոցա ընդարձակեալ և տարածեալ ընդ բնու Հայաստանեայց յորդիտ յորդուոյ մինչեւ ՚ի գալուստն ինքնաբուն և ամենակալ Թագաւորին անմահի Տեառն, և Եստուծոյ մերոյ Երսուտի Քրիստոսի, որ է օրհնեալ ընդ Հօր և ամենասուրբ Հոգւոցն:

(1) Իսկ պարոն Լեւոն որդին Ասեփանեայ:

(4) Այս պարբերութիւնն որ ըստ Լեւոնի և զյոջորդութենէն նորա պարբեր գրութի յայլում գրինալի, և ՚ի հնադանին, որոց գրութի տապանօր յաւելեալ է:

որ ըստ օրէ երթայր և զօրանայր Նստուծով
յաջողեալ, և յամենեցունց փառաւորեալ.
և յայնժամ յորժամ տկարացոյց Նստուած
շուրջանակի զթշնամիս նորա, և ՚ի կոր կոր
ծանեաց զամենայն հակառակորդս նորա.
և տիրեաց նա լիով երկուց Արիկէից, լե-
րամբք և դաշտօք, քաղաքօք և ամրական
դղեկօք, էառ քաջութեամբ իւրով և զհա-
սարակն Սօրսցւոց. և մասունս ոչ սակաւայ
Արկորդ. Կապադովկացւոց. Ալբորդ. Հա-
յոց զոր ոմանք Նաջին անուանեն Հայք:
Վրաւեաց ընդ իւրով իշխանութեամբ և Վյ-
սորեստանեայց գաւառաց. և ցուցաւ ինք-
նագլուխ և ճոխ իշխանութեամբ. զի ոչ որ
տիրէր ՚ի վերայ նորա: Այլ համբաւ արիու-
թեան նորա թուլացուցաներ զՅիս անօրի-
նաց. և պարզէր զերեսս քրիստոնէից և լը-
նոյր խնդութեամբ և ուրախութեամբ:

Այսն որոյ փութային պատուեալ զնա
թագիւ. թագաւորն Յունաց վասն պատճա-
ռին, զի թերեւս հնար լիցի նովաւ յաղթել
թուրքացն, որ բռնացեալ կալան զիշխանութիւն
նորա:

Իսկ թագաւորն Փռանգաց, վասն դա-
շանց սիրոյն զոր ունէին ընդ Հայք ուխ-
տիւք ՚ի հին ժամանակաց: Այլ վասն այսաւ

բիւ երկոքին առաքելցին նմա թագ ոսկիա-
կազմ. և պատկեցին զնա յազթու թեան պա-
կաւն ըստ վայելման և պատշաճի արժանա-
ւորութեան իւրում :

Եւ այսպէս վերստին նորոգեցաւ թա-
գակալութիւն Նրամեան զսւակին , և թա-
գըն Հայկազանց և Սենեքերիմանց եդաւ
'ի գլուխ արժանաժառանգ զարմին | Էւսնի
'ի վեց հարիւր քառասուն և հինգ թնւին
Հայոց՝ այր բարի և ազատամիտ և արիական
և հեղ , և մեծահաւատ : Ար և բազմացոյց
զարդիւնս աստուածուպաշտութեան , ելլոյ
վանորայիւք և անապատաւորօք զաշխարհսն
իւր և շինուածօք եկեղեցեաց , զմասն՝ ազ-
նիւ և զպարարտութիւն երկրի իւրոյ տա-
լով նոցա և նուիրելով Նստուծոյ՝ արձանա-
գրութեամբ և կտակօք անյուծիւք : Եւ
էր ահագին սաւ օտարսն , և բարեմիտ առ
իւրան , ահաւոր առ սնիրաւեալսն , և ողոր-
մած առ որբս և այրիս , և առ ազքատս : Եւ
հեզ և խոնարհ առ ամենեւեան :

Եւ այսպէս դրուատիւք թագաւորեալ
ամս քսան երեք , հանգեաւ 'ի Վրիստոս բա-
րի անուամբ և ուղղափառ հաւատով կեն-
ցաղավարեալ . թողլով ժառանգ թագաւո-
րութեանն դուստր մի , Ապպէլ անուն .

յանձնելով զնա մեծ իշխանին Սիրատնայ , սոսկալի երդմամբ . տալ զնա արդւոյ թագաւորին Սենկուաց ⁽¹⁾ : Սիրտելով զնա Հայդաւանութեամբ , զի դեռ երեխայ էր : Երոյ նենգեալ ակտին ըստ բնական ատելութեանն (Կռնաց ընդ աղգիւ Հայոց , քանզի Հոռոմ էր ազգաւ , խորհէր 'ի միտս ինքն առնուլ զիշխանութիւնն . վասն որոյ փռութեալէս 'ի խնամոցն Մատուծոյ առեալ զարժանն պատուհաս՝ սպանաւ 'ի Հաշիշեանցն . սակաւ ժամանակս ինչ կարեալ զպայլութիւնն :

Եւ յետ նորա տուաւ նա արդւոյ Բրինձին Նստիւորու Փիլիպ անուն . սբ ատելութեամբ գնացր ընդ իշխանս Հայոց 'ի խրատըս հօր իւրոյ խաբեալ և թագաւորեալ աւրա երկու , և վախճան էառ 'ի կապանս :

Եւ թերեւս կամք վերին խնամոցն անօրինէր և դարձուցանէր զմարդկօրէն անհաւտատութիւնն . և զչարաբարութիւն ոմանց 'ի բարիս . քանզի զայն գաւառանն փոքրիկ զոր էտ Մատուած Հայկազունց 'ի միջութարութիւն բքեալ և խոնարհեալ աղգին , փոխան բարձրացեալ թագաւորութեան նոցա , զայն ոչ կամեցաւ տալ 'ի ձեռն օտար աղգի . վասն որոյ յետ բազում ժխորմանց և ամբռ

(1) Մի օր . Ռենկուաց :

խից և վիճմանց, ընտրեցաւ որդին պարոն Կոստանդեայ 'ի Թագաւորութիւն . զոր ընտրեալ էր Տէր յորովայնէ, գեղեցիկ հասակաւ, և բարի խորհրդով, մեծահոգի, և երկայնամիտ, հեզ և հանգարտ 'ի տիս մանկութեան : Եւ տուաւ նմա յամուսնութիւն շառաւեղն օրհնութեան ազատութիւն : Սա պէլ : Եւ թերին 'ի գովելութենէ աստուածապաշտ և երկիւղած կնոջ, ողջախոհ և ցածուն և անզարդասէր և լռին լիահաւատ և մեծայոյս : Քրիստոսասէր և սրբասէր, աղօթասէր և ծերութենի հանճարով, 'ի տղայութեան հասակի : Եւ Եւա բանն Սաղովմոնի թէ՛ 'ի Տեառնէ պատշաճի կին առն : Սի վայել են նոքա 'ի մի մարմին կատարիլ 'ի Քրիստոս օրինօք : Սասն որոյ սիրեաց զնոսա Տէր . և եհան 'ի միջոյ նոցա զմեքենայսն սատանայի, որ զառաջինն հակառակէր ըստ բնական իւրոյ չարութեանն . և աջողեաց նոցա տէր յամենայնի և ետ նոցա ուստերս և դստերս : Եւ է այժմ Թուին Հայոց վեց հարիւր իննսուն և հինգ :

Եւ սր ինչ 'ի միջոցի աստ եղեն, և զայն ասասցուք համառօտ :

Ի ժամանակս Թագաւորութեան Հայոց Եւեռնի, յորում էր Թիւն Հայոց վեց հաւ

րիւր վաթսուէն և հինգ , եւ 'ի տէրու թեա-
նըն Կապագոմկացւոյ աշխարհին , Խոստորով
Շահ Սուլտանին . և 'ի ժամանակս Սեւէք
Յետլ Սուլտանին , որ բռնացեալ ունէր զԷ-
գիստոս , զԵրուսաղէմ , և զՎամասկոս , և
զՍիջագետոս Լճորւոյ և զԿլաթայ իշխանու-
թիւն , ելին զօրքն Փռանգայ Եւքսայ ,
հրամանաւ պատյուն Հռովմայ . առնուլ 'ի
Տաճկաց զաստուածակոխ քաղաքն Երուսա-
ղէմ : Սոր լուեալ զհամբաւ ելիցն նոցա
ազգքն անօրինաց , սրտաբեկեալ լինէին :

Իսկ որդի Սեւէք Յետլ Սուլտանին . գը-
նացեալ Երուսաղէմ . քակեաց զսուրբ Սի-
ովն որ կոչի մայր եկեղեցւոյ : Եւ այլ բա-
զում ուխտեր և եկեղեցիք և զԿաղարեթայ
եկեղեցին և թողին զսուրբ գերեզմանն Վրիս-
տոսի Եստուծոյ մերոյ զՅարուծիւնն , և
զՎողգոթայն և զՎեթղահեմի եկեղեցին :
Եւ զայլն ամենայն և զպարիսպն Երուսաղէ-
մի սու հասարակ քակեցին . և հայր նորա
Սեւէք Յետլն արարեալ ժողով ամենայն զը-
րաց իւրոց , առ ծովոյն Տիբերական բանա-
կեալ զտեղի առնոյր :

Եւ լուեալ Հռովմայեցի զօրացն . դիմե-
ցին գնալ 'ի վերայ նոցա պատերազմել . և
որչափ սոքա մօտենային 'ի բանակ նոցա նո-

քա օթեւանօք ընդ կրողնին դարձեալ հե-
ռանային . և յերկարէր այս 'ի բազում ա-
ւուրս : Ս'ինչեւ ձանձրացեալ քրիստոնէիցն
կամեցան յետս դառնալ երկուցեալք 'ի խա-
բէութեանց նոցա : Այլ յաղագս անծանօ-
թութիւնն աշխարհին խորհեցան դառնալ
յԱբբայ . և համակամութեամբ ամենայն
զօրագլխոցն խորհուրդ առեալ իջին յԱգիոս-
տոս , և հասեալք 'ի քաղաքն որ կոչի Տէմի-
ւաթ , պաշարեցին զնա . և 'ի նեղս արկեալ
ընդ յերկար , մինչեւ երրորդ մասն քաղա-
քին սատակեալ լինէր 'ի սովոյ և 'ի տարա-
ժամ մահուանէ որ անկաւ 'ի նոսա : Այլ ա-
պա առին զքաղաքն և կոտորեցին զմնացեալ
սըն առ հասարակ . և առին յաւարի զմթերս
գանձույ նոցա և լցան առ հասարակ ոսկւով
և արծաթով :

Այլ յայսմ ամի մեռաւ Սեբեք Յետին :
Այլ որդիք նորա Սեբեք Քեմլն Սուրտանն
Ագիոստոսի , և Աշբաին , և Սուրտանն 'Իա-
մասկոսի Սուղատամն . և այլ եղբարքն նոցա
առ հասարակ սրարեալ ժողով բազում և
անհամար զօրաց , եւ 'ի թուին Հայոց վեց
հարիւր վաթսուն և վեց , մտին յԱգիոստոս :
Բայց յերկեղի լեալ , ոչ իշխէին պատերազ-
մել ընդ Քրիստոնեայսն :

Եւ ի նոյն իսկ Քրիստոնեայքն իբրեւ առին զՏէմիաթն, կամեցան երթալ առնուլ և զայլ քաղաքսն : Եւ էր. ընդ նոսա թագաւորն Աբքայոյ Ռեւոշուանն փեսայն Հայոց թագաւորին | Եւննի, և Վամբըն ⁽¹⁾, և Սպիթալն և այլք բազումք յիւրաքանչիւր կողմանց յարելոց ի նոսա : Եւ գնացեալ բազմութիւն զօրացն բանակեցան առ ամին Նեղոս գետոյ, ի հարթայատակ դաշտի միում : և իմացեալ անօրինայն, լուծին զկապս ջրաքուղիս աեղեացն. և ելեալ ջուրն շրջապատեաց զգօրսն :

Եւ Սահմն տականքն յարձակեալք ի վերայ նետաձգութեամբ սկսան խոցոտել զամենեւեան. մինչեւ անցոյս լինելոյ Քրիստոնէիցն ի փրկութենէ, տուին զքաղաքն զոր առին. և յանձն առին դառնալ յիւրեանց աշխարհն. և դաշինս եղեալ՝ հաստատութեամբ մնալ ի նոյնն, երդուան և Սուլտանայքն նոցա անվնաս պահել զամենեւեան. և այսպէս ի շփոթս հասեալ զօրացն Քրիստոնէից, դարձան ի տունս իւրեանց : Իսկ Սելէք Յետըն ի վախճանելն իւրում զաւագորդին զՔեմէն, կացոյց իշխան ի վերայ սլոցն. և ամենեքեան հնազանդեցան նմա. զի էր բարեբարոյ և իմաստուն, և առատաձե-

(1) Մի օրի. Յամբիլն :

աքն առ ամենեսեան : Երայէս և իւր եղբայրն Լճրափն որք կալան զիշխանութիւն հօրն իւրեանց բազում ժամանակս :

Ի Թուին Հայոց վեց հարիւր վաթսու և եւթն՝ Քեքայուդ Սուրտանն Հոռոմոց , որդի Խոստորով Հահ Սուրտանին յաղթող եղեալ քան զհայրն իւր , լինի պատճառ շմորի ընդ Թագաւորն Հայոց Լեւոն . եւ բազում զօրս ժողովեալ հասանէ 'ի Կոկիսոն Հայոց . և պաշարէ զամուր դղեկն որ կոչի Կոպան . և բազում աւուրս մարտուցեալ ոչ կարաց առնուլ զնա :

Եւ Թագաւորն Հայոց Լեւոն զիւրոյ աշխարհին զօրքն գումարէր , և փութայր ելանել ընդ առաջ նորա : Եւ նորին զօրագլուխն պարոն Կոստանգին Պունդստապլն . որ էր քեռորդի Թագաւորին Լեւոնի , առեալ սակաւ ինչ գսւնգս 'ի զօրացն , յառաջ մատուցեալ 'ի կիրճրս լեւանցն , և պատահեալ գնդի միում 'ի զօրացն Թուրքաց . և անկեալ 'ի վերայ՝ զամենեսեան կոտորեաց և ըմբռնեաց 'ի նոցանէ արս գլխաւորս . որք ազդեցին նմա զքուն գալուստ զօրացն Սուրտանին . և աղաչէին դառնալ , և բաւական համարիլ զյաղթութիւնն ի զոր արար . եւ նորա ոչ անսացեալ բանից նոցա . առաւել

եւս յամառեալ և քաջայերեալ զգօրսն . համե
դիպի ծանր զօրու կուռ վառելովք զինաւ ,
և 'ի պարտութիւն մատնի Վռնդատապէն
և զօրքն որ ընդ իւր . և ըմբռնեցան ինքն և
պարոն Կոտանդին Լամբռունցին և Կեռ-
ոսկն , և այլ մեծամեծ իշխանք . Թող զօրս
կոտորեցան 'ի նմին տեղւոջ , իբրեւ հազար
այր սլատերաղմուղ Եւ ընբռնեալ զնոսա դար-
ձաւ 'ի Կեսարիայ :

Իսկ Թադաւորն Լեւոն իբրեւ բուաւ
զկոտորումն զօրացն , և զընբռնումն իշխաւ
նացն , առեալ զզօրս իւր արշաւէր 'ի միւս
այլ կողմն աշխարհին Հոռոմոց և բերէր ա-
ւար անթիւ , և կուտէր իբրեւ զսւազ առ-
ափն ծովու :

Եւ յետ սակաւ աւուրց տրարեալ սէր
ընդ միմեանս . ետ Թադաւորն Հայոց Լե-
ւոն զըերդն Սլուայ , և Թափեաց զիշխան
սըն որ ընբռնեալ էին : Եւ խոստացաւ Խաչ
Հոռոմոց Սուլտանին յամենայն ամի երեք
հարիւր ոյր 'ի ծառայութիւն , և հնազան-
դեցաւ նմա : Եւ այս լինէր 'ի ծերութենէ
և յանկարութենէ մարմնոյն . և իշխանայքն
ոչ էին ընդ նմա ուղիղ :

Եւ 'ի սոյն իսկ յայոմ ամի տրարեալ Ժա-
ղով Սուլտանն Քեքայուզ զօրաց , առեալ և

ի թագաւորէն Հայոց օգնականութիւն. գայ
յերկիրն Հալպայ ի յԱրապան և առնու զնա .
և անտի գնացեալ ի թլլաշար առնու և ըզ
թլլաշար և զինթափ : Եւ կամեցաւ գնալ
ի վերայ Հալպայ . և երեք ամաւ յառաջ
Սուլտանն Հալպայ վախճանեալ էր Սեւեք
Տահրն : Եւ որդի նորա Սեւեք Լիզիզն մա
նուկ գորով ամաց հնգից, ունելով զիշխա
նութիւնն : Եւ էր նորա ամապակ մի յոյժ
իմաստուն . առաքեաց առ թագաւորն Հա
յոց Եւոն , և խնդրեաց ի նմանէ օգնա
կան լինել . թերեւս զերծանիցին հնարիւք
նորա ի հասեալ բարկութենէն . և խոստա
ցան նմա տալ ըստ իւր զանձս ոսկւոյ :

Եւ թագաւորն Հայոց այնուհետեւ ի
հոգս անկեալ իւրով կորովամիտ իմաստու
թեամբն . առաքեաց զանխլաբար առ Սուլ
տանն Հոռոմոյ , մինչ ի սահմանս թլլաշա
րայ էր , գրեալ առնա այսպիսի օրինակաւ :

“Թագաւոր Հայոց Եւոն . եղբօր մերոյ
Վեքայուղ Սուլտանիդ ի Տէր խնդալ :

“Յուշ լիցի բեզ իբրեւ սիրելոյ մերում .
զի իմացեալ հաստատեցաք . եթէ քառա
սուն ամիրայ ի զօրաց քոց դաշինս եգեալ
են տալ զբեզ ի ձեռն Լըշափուն : Եւ
դուն այսուհետեւ զօգուտ անձին քո խոք

հեաց . զի մի անկցիս՝ ի ձեռս ատելեաց . քոյ .
ողջ լեր ։

Եւ իբրեւ ընթերցան առաջի նորա ըզ-
պատճեն նամակին . իսկոյն զարհուրեալ ա-
հիւ մեծաւ հրաման տայր զօրացն դառնալ
անդրէն փութանակի ։ Եւ ինքն յառաջ առ-
ցեալ աճապարէր գնալ . զոր իմացեալ Նշ-
րափուն և զհետ մտեալ արար փախստական .
Եւ ինքն դարձեալ էառ զԿապան և զԹլլ-
պաշար , և դարձոյց ի Հալսալ ։

Եւ այսպիսի օրինակաւ այնքան մեծ Սուլ-
տանն շփոթեալ ի պարտութիւն մատնէր .
և հասեալ ի Լեսարիայ զամիրսոյսն զայնոսիկ
զքառասուն խաչել հրամայէր ։

Եւ յայսմ ամի եկն դեղին մարախ եւ
ծածկեաց զլերինս և զդաշտս . և եկեր զա-
մենայն ծառ սահմանաց մերոց մինչեւ ի ըս-
պառ զերիս և զչորս ամս ։

Ի վեց հարիւր վաթսուն և ութ թուա-
կանին Հայոց ի եւոն թագաւորեալ ամս քը-
սոն երեք , մեռաւ (1) , Եւ յանձն արարեալ

(1) Մի օրի . ոսկ պառլա .
իսկ վեց հարիւր վաթսուն և
ութ թուականին Հայոց ի ե-
ւոն թագաւորեալ ամս քսան
երեք , և մեռաւ . տան տմ

իշխոն եկաց Հայոց . և յետ
տան ամի թագաւորեաց ամս
քսան երեք . և յետ և յա-
ռաջ զամս երեսուն երեք , և
մեռաւ ։

զիշխանութիւն աշխարհին և զդուստր իւր
զ()լսելն 'ի Սիրատանն, որ էր ազգաւ Հո-
ռոմ. և զկնի սուղ ժամանակի սպանաւ 'ի
Հաշիշեացն. որպէս վերագոյնն գրեցաւ :
Եւ առնու զհոգաբարձութիւն աշխարհին
պարոն Կոստանդին, որ էր քեռորդի Թա-
գաւորին Հայոց Լեւոնի :

Յայսմ ժամանակի ոմանք յիշխանացն
Հայոց ապստամբեալք, եղեն ընդ Ռորի-
նայ Բրնձին Լնտիոքու, կամելով զնա Թա-
գաւորեցուցանել. յորոց էր Ղօսլին Սարու-
ջախտ և Լեւոն Կապանու տէրն և Կեռ-
սակն և այլք. որք առեալ զԲրնձն Ռորէն
և մօին 'ի Տարսուս և ամրացան :

Իսկ պարոն Կոստանդին և տէր Յովհան-
նէս կաթուղիկոսն, գնացին զօրօք և պաշա-
րեցին զնոսա սուղ ինչ ժամանակս. և յաղ-
թեցին նոցա. և առին զքաղաքն. և ընբըռ-
նեցին զապստամբսն որ և ամենեքեան բան-
դարգեալք եղեալ վախճանեցան 'ի կապանս.
և հանդարտեցաւ երկիրն. բայց տէր Յով-
հաննէս կաթուղիկոսն յառաջ քան զառնու-
քաղաքին վախճանեցաւ. 'ի Թուին Հայոց
վեց հարիւր վաթսուէն և ինն :

Եւ ապա միաբանութեամբ ամենայն իշ-
խանացն, և եպիսկոպոսացն ընտրեցաւ յա-

մենեցունց տէր Կոստընդին . որ էր եպիսկոպոս Սիւնոյն : Եւ եղաւ յաթոռ հայրապետութեան Հայոց 'ի Թուին վեց հարիւր եւ Թանասուն : Եւ եղեւ ուրախութիւն աւմենեցուն . յաղագս առաքինի և բարեբարոյ և խաղաղասէր մտացն . որով ամենեցուն հռչակաւոր լինէր :

Իսկ իշխանացն Հայոց բազում անմիաբանութիւն լինէր վասն դներոյ Թագաւոր . զի ոչ հաւանէին միմեանց : Եւ ապա 'ի մի կամրո եկեալ ընտրեցին զորդին Իրնծին Անտիոքու Թագաւորեցուցանել . զոր և արարին իսկ . և ետուն զգուստր Թագաւորին Հայոց Եւունի նմա 'ի կնութեան . և Թագաւորեցուցին 'ի վերայ Հայոց 'ի Թուին Հայոց , վեց հարիւր եւ Թանասուն և երկու : Եւ անուանեցին զնա Փիլիպ Թագաւոր :

Ի Թուին Հայոց վեց հարիւր եւ Թանասուն երկու , եղեւ երաշտ սաստիկ . և յերկարեաց յոյժ՝ մինչ զի 'ի Վեկտեմբերի հասարակն նշենիք ծաղկեալ եղեն 'ի ջերմութենէ օգոյն : Եւ անպատմելի մշտօք տառապէր երկիր զերիս և զչորս ամս : Յայսմ ժամանակի մեռաւ Սուրբանն Քաթայուզն և առնու զՍուրբանութիւնն կրօսեր եղբայր նորա Ալադինն :

Ի Թուին Հայոց հազար եւթանասուհի
 և երեք՝ Փիլիպ Թադաւորն Թպտրով⁽¹⁾ հօր
 իւրոյ, կամեցաւ ըմբռնել զերկուս մեծա-
 մեծ իշխանսն. զպարոն Կոստընդին՝ որ էր
 Թադաւորահայրն, և զպարոն Կոստընդին՝
 Լամբրունին տէրն : Օ որ իմացեալ յսուա-
 ջեայ պարոն Կոստընդին, և ընբռնեայ ըզ-
 նա 'ի Թին Համոնոյ. և տարաւ 'ի Բարձր
 բերդ, և անդ վախճանեցաւ : Իսկ հայր նո-
 րա Բրինձն Լ'նտիորու լուեալ տրտմեցաւ
 յոյժ : Եւ զի անկարանայր առնուլ զվրէժ
 որդւոյն՝ առաքէ առ Լ'լադին Սուլտանն Հո-
 ռոմոյ : Եւ որ եկեալ էառ զՂանձին⁽²⁾, և զԼան-
 ճին և զԵսողոտ խաչն. և արար փնաս բազում
 'ի լեռնակողմանս :

Եւ Բրինձն ժողովեալ զօրս եմուտ յեր-
 կիրն, եկն ընդ սահմանսն, որ կոչի Ղկեր.
 և եհաս մինչեւ 'ի Թին Համոնոյ : Եւ ոչինչ
 օգտեալ դարձաւ ամօթով յԼ'նտաք :

Ի Թուին Հայոց վեց հարիւր եւթանասուհի
 և հինգ՝ միաբանուԹեամբ ամենայն իշխա-
 նոցն տուին զՕլապէլ դուստր Լեւոն Թա-
 դաւորին, 'ի կնուԹիւն Հեթոնոյ, որդւոյ
 պարոն Կոստանդեայ, և Թադաւորեցուցին
 'ի վերայ Հայոց. որ էր տղայ հասակաւ.

(1) Մի օրի. Բ տպրով :

(2) Մի օրի. զՂանձին :

և հայրն նորա կարգաւորէր զԹագաւորու-
թիւնն. որ և արար սէր ընդ (Ն)ստղին (Ս)ուլտան.
և հնազանդեցաւ նմա . տալով նմա յամե-
նայն ամի երեք հարիւր այր ՚ի ծառայութիւնս

(Ե)յսմ ժամանակի լուաք զհամբաւ եր-
կուց ազգաց անաստուածից և գազանաբա-
րոյից . որոց անուանքն խորազմ և Տաթար .
որք իբրեւ հուր ընդ խալի ընթացեալ, ա-
պականեցին զերկիր ուր և հասան . և ոչ որ
ընդդիմացաւ նոցա, և սպոսեցին ՚ի հաւճ
բաւոյ նոցա ամենայն որ ՚ի ներքոյ երկնից .
(Ն)Ն սկիզբն ելից նոցա ՚ի բուն աշխարհէն
իւրեանց ՚ի վաղուց ժամանակաց է՝. և զբա-
ղումն աշխարհս և զազգս և զԹագաւորու-
թիւնս աւերեալ և քանդեալ, հասին յաշ-
խարհն արեւելից :

(Ե)ւ յայսմ ժամանակի Թադաւորէր (Ս) ը-
րաց դուստր Թամարին (Ս)ուուզուքան, և
էր (Ն)թապակ նորա Իւանէ . եղբայրն Օւա-
քարիայի (1), որ էին ազգսու Հայք . և ՚ի հը-
րապուրանաց Թամարին (Ս) ըրացի եղեւ Իւա-
նէ . և ՚ի հակառակս դառնայր կրօնից Հայոց :

(Ե)ւ յայսմ ժամանակի ՚ի գաւառն (Ն)ջնոյ
եղեւ նշան ինչ, զի կրօնաւոր մի սուրբ և

(1) Սա այս իսանէ՝ հայր Զա- յայն Կէրէն :
Թարխան Դիւի ՚ի պապականիւնից

ընտրեալ վախճանեալ Հայ ազգաւ, որոյ գերեզմանն երկնաւոր լուսովն վկայեցաւ (1), և փառաւորեցաւ, որ և ամենեքեան լոբսին. և եւ Համբաւ նորա ընդ ամենայն երկիրն. Իսկ Իւանէ նախանձ շարժեալ ամենայն Վրացւոյքն նախատէին և թշնամանէին, և յետոյ զսակերս սուրբ Երանաւորին հրամայէին այրել հրով, և ՚ի տեղի պատուական ոսկերացն սատակեալ շուն թաղել: Եւ եպիսկոպոսն Մնայ տէր (Յովհաննէս բազում բանիւք յանդիմանէր զանաստուածն Իւանէ: Իսկ նա ըստառնայր կամ դարձուցանել ՚ի Վրացու թիւն զամենայն Հայս, և կամ հանել յաշխարհէն:

Եւ մինչ յայտուիկ էին եհաս համբաւ խորազմին. և նոքա փութով ժողովեալ զօրս կամէին ելանել ընդդէմ նոցա ՚ի դաշտամէջն Գառնի քաղաքոյ. զոր շինեաց մեծ արքայն Հայոց Տրդատ բերդ և սարաւոյթ ՚ի մեծամեծ վիմայ թագաւորութեան իւրոյ, որ կայ անխախտելի մինչեւ ցայսօր:

Իսկ ամբարիշտն Իւանէ ամենայն զօրօքն Վրաց գնաց և իջաւ ՚ի լեառն Գառնոյ, որ կոչի Եղուջերմն (2): Եւ ապա խորհեցան միաւ

(1) Մի օրի. երկնաւոր լուսովն վառեցաւ:

(2) Մի օրի. Ազնուջերմն:

բան առաքել զմեծ իշխանն քաջ և անուանի
 զԻւանէ զեղբայր Շալւայի փոքր ինչ զօրօք
 ընդ առաջ խորազմին . որոյ հասեալ 'ի դաշ-
 տըն Վառնոյ որ կայր առօջի իւրեանց հա-
 րիւր մղոնօք 'ի զատէ . ապա ընդդէմ ելին
 անօրէն խորազմիքն և սկսան սրատերազմել
 ընդ նմա . և յորժամ իառնեցան 'ի միմեա-
 նրս Իւանէ եղբայր Շալւային , և խորազ-
 միքն , յայնժամ առաքեաց զմի 'ի զօրաց իւ-
 րոց առ մեծ զօր հեծելուն Գալ փութանա-
 կի յօգնութիւն նմա : Եւ նա 'ի գնալն ձայ-
 նէր որպէս օովորութիւն է թէ՛ շուտով հա-
 սիք , և ձայնն ձիաւորին ոմանց լսելի լինէր թէ՛
 փախիք և մի գայք , զի չեմք կարող դիմանալ
 սոցա : Եւ ոմանց լիւր թէ փութանակի
 հասիք կարող եմք յաղթել . և մինչ 'ի յայս
 էին , փախեալ լ' թապակն Իւանէ անկանել
 յամուրս երկրի իւրոյ , և բազմութիւն զօ-
 րացն փախստեամբ անկանէին 'ի գեօղաքա-
 քըն Վառնի , որ շինեալ է 'ի վերայ բարձր
 քարախրամի , և գետ յորդ անցանէ ընդ
 տակ խրամին . և յորժամ 'ի փախուստ դար-
 ձան անկանել յամուրս տեղեացն , նոյն ժա-
 մէն մորիկ փոշոյ մթացոյց զաչս փախուցե-
 րոցն . և առ հասարակ լցան ընդ բարձր և
 ընդ յոյժ ահագին խրամն Վառնոյ 'ի գետն

քորձանուտ . և խորագմիքն յեայ Կասեալ
 զմնացեալսն սրոյ մատնէին . և աուային թէ՛
 տլամ՝ Վ քացւոյն հրով այրեցաւ . նշանակեալ
 թէ՛ աստուածային է բարկութիւնն . Իսկ
 զքաջ իշխանն Շալէ բնբռնեցին կենդա-
 նւոյն , և տարան առ Սուլթանն իւրեանց .
 և այսպիսի ահաւիւն վրէժա էառ Ստուած
 յանպարտաւան և ՚ի կենցաղասէր ազգէն
 Վ քաջ , վասն անարգելոյ նոցա զհաւատս
 Հայոց :

Իսկ Պարսիկքն որ ՚ի Վուին քաղաք , լը-
 ւեալ զպարտութիւնն Վ քացւոյն բնբռնեցին
 զգլխաւորս քաղաքին և սպանին . և ապա սուր
 եղեալ կոտորեցին զամենայն Քրիստոնեայս
 որ ՚ի քաղաքին :

Եւ զայսոսիկ լուեալ քաջ և անուանի
 իշխանն Հայոց որդին մեծին Վ ասակայ Բու-
 ռն Հաղբակայ Պաօշ անուն և առեալ ըզ-
 զօրս իւր գնայ ՚ի Վուին . և գտեալ պատճա-
 ռա բանի մտանէ ՚ի քաղաքն սիրոյ պատճա-
 ռաւ և զուգեսէր խաբէութեամբ . և կոչէ
 զամենայն մեծամեծան որ ՚ի նմա և ՚ի սիրե-
 լուն զնոսա , յանկարծակի յիշէ զկոտորումն
 Քրիստոնէիցն թէ զինչ պատճառաւ տրա-
 ղիք , և ապա հրամայեալ զօրացն իւրոց առ-
 ժամայն սուր ՚ի վերայ եղեալ կոտորեցին

առ հասարակ . և ինքն գարձաւ խաղաղութեամբ 'ի տուն իւր :

(Զայսմ ժամանակի եկին Խորազմիքն եւ սրաշարեցին զմեծ քաղաքն Վրաց զՏիֆլիս . և Պարսիկքն որ կային 'ի քաղաքին , ետուն զքաղաքն 'ի ձեռս Խորազմեացն . և Խորազմիքն խոստացան թողուլ զՊարսիկսն խաղաղութեամբ ստացուածօք իւրեանց , և ապա առեալ զքաղաքն կոտորեցին զամենայն 'ջլ լիստոնեայսն որ 'ի նմա . նոյնպէս և զՍհուտան . և զամենայն ազգ բաց 'ի Պարսիցն . և արարեալ ընդ ձեռամբ իւրեանց զքաղաքն , գնացին :

Եւ 'ի գալն գարնանային ժամանակին , եկն Թագաւորն Վրաց 'ի Տիֆլիս . և կոտորեաց զՊարսիկն որ 'ի նմա . և մնաց քաղաքն աւեր 'ի մարդոյ և յանասնոյ : (Զայսմ ամի ատող մի գիտաւ որ երեւեցաւ յերկինս , և անյայտ եղեւ :

Ի Թուին Հայոց . վեց հարիւր եւթանասուն և եւթն (լրամանաց Թագաւորն Ներսէսըսն ել բազում դօրօք 'ի Վիպրոս կղզի . և գնացեալ յԵրուսաղէմ , երկրպագեաց սուրբ տեղեացն : Իսկ Փրեբք 'Իամբլուն առաջեցին 'ի Վեմլն . որ էր Սուլամն Սարայ գաղնիմա զօրօք որպէս զի տացեն զՆերսէսն 'ի

ձեռք նորա . իսկ Վեմլն առեալ զթուղթ
Փրերացն , և յղեաց առ Անբրուրն , և եցոյց
նմա գնենդութիւն ազգին իւրոյ . և ետ սի-
րով զլորուսաղէմ յԱնբրուրն . և հաստատե-
ցին ընդ միմեանս դաշն և ուխտ սիրոյ յա-
ւիտեան : Եւ Անբրուրն⁽¹⁾ առեալ զգերեզման
ետ ՚ի Փռանգն , և հանին զՏաճիկն . և ինքն
Անբրուրն գնաց յաշխարհն իւր : Եւ յայնմ
հետէ սպառնայր ՚Խամփրուն քակել զտունս
նոցա որ յայնկոյս ծովուն :

Ի թուին Հայոց վեց հարիւր եւթանա-
սուն և ութ Վեմլն էառ զ՚Խամասկոս ՚ի
Սեւլք Դասրէն . և ետ եղջօր իւրում Աշրա-
փուն , և տայ նմա տեղէք բնակութեան ըզ-
զՇօպաք և զ՚Բարաք և զ՚Խամլուզ , և այլ
բազում տեղիս . իսկ զ՚Իջապետս Ասորոց ,
զ՚Լուհայ և զ՚Խառան և զ՚Խուճ որ էր եզ-
բօրն իւրոյ Աշրափուն յինքն առնու Վեմլն : *

(1) Երբեք Ընթրուր :

* Այսպէս Վերջապիւր և յերիւոս
գրեալս . և իսկ այս իմ վարդա-
նայ գրեալ ՚ի Բարգմանէն , և իմ
Գրիգորի երիւոս Անիոց անապատի ,
որոյ ինքնագիր է գրեալս : Ստիպի
վարդանայ ասի ին այսորիկ . Ղէ
և Գրիգոր երեք ՚ի Վերջ յիշատե-
լորանին որ ՚ի Վերջ պարմաւեանս
է , ասէ . « գրեցաւ գիրքս ձե-

ռամբ տառապեալ Գրիգորոյ
զոր կամօքն Աստուծոյ գրիս-
ցուք և մեք զպակասութիւն
սորա զամոց . քառասուն և
չորիցն : Տէր Աստուած ու-
ղորմեա վարդանայ ծառայի
քո յաւաւր զայլտեան քո ո .
և յաւելա զգրութեան թափա-
րոյ :

Այլ մեք թե օք լցեալ զկուր բանիս և թըռուցեալ ՚ի վերայ ծովացեալ պատմութեանց յոքունց, և հասեալք ՚ի մինայս հանգստեան մերումն կենցաղավարութեան, դարձեալ նու վին յուսով երկնաւոր սքանչելեացն և շնորհաց չոգւոյն սրբոյ, երկրորդ անգամ ծովամուխ լիցուք յանհասական խորս քահանայական կարգաց և զարդուց. եթէ ուստի սկսաւ և ուր լլաւ և յո՞ կատարի, տեղեկասցուք ըստ մերում կարի աշխատեալք ՚ի պարգեւսն (Նստուծոյ. եթէ զինչ է քահանաւ յուլթիւն և զինչ է գործ և աստիճան քահանայութեան և սլատիւ նոցա, և հանգուցուք զյօժարութիւնս մեր ՚ի փառս (Նստուծոյ :

ԳԼՈՒԽ ԻԹ.

Նորին առաւն Միխայել յաղագս քահանայական կարգաց թէ ուստի առեաւ զսկիզբն :

Այիջն քահանայութեան շնորհի է առ ժամանակն (Նստուած, որպէս և ամենայն բարեաց քանզի ամենայն տուրք բարիք և տարգեւք կատարեալք ՚ի վերուստ անտի իջեալ են առ մեզ ՚ի չօրէն լուսոյ. որոյ առաջին և

անդրանիկ է յայլն պարզեւքս այս քահա-
նայական . զարդ , զոր ինքնութեամբ և անը-
կզքնաբար ունի զնա ապէնիապն (Նստուած .
ոչ յումեքէ առեալ և ոչ զից ունելով վե-
րագոյն ինքեան՝ որով քահանայեսցէ և փա-
ռաւորեսցէ . և վառն այնորիկ ոչ է 'ի ներքոյ
հարկի միայն նորա քահանայութիւնն , այլ
բաշխելով և բաժանելով զպարզեւսն իւր ,
է նա քահանայ : Համարձակելի է մեզ 'ի
ծանօթութենէ գրոց ասել զամենասուրբն
Հայր (Նստուած՝ քահանայեալ յանհասա-
կան ծնունդն (ըդւոյ և յանթարգմանելի և
յանհատաբար բղխումն Հոգւոյն սրբոյ ,
անժամանակ անսկզքնապէս անախտաբար
և առանց միջնորդի յէութենէ և 'ի բնու-
թենէ իւրմէ . անձինք և երեսք ծանօթա-
կանք (ըդւոյ և (շլոդի կատարելապէս իմա-
ցեալք , և մնացեալք 'ի նոյն բնութեան և
յէութեան և յառաւանսութեան և 'ի զօ-
րութեան և յանմահական մշտնջենաւորու-
թեան , 'ի մի կամս և 'ի մի իմաստութիւն և
'ի մի գործ և 'ի մի ճոխութիւն և 'ի մի թա-
գաւորութիւն և 'ի փառս կացեալ յաւի-
տենիւ իւրով , անզատապէս բաժանեալ և
անխառնաբար միաւորեալ . այս է առաջին
և անստացական 'ի բնութենէ քահանայու-

Թիւն վերագոյն և աննուաստ և աղատ քաւ-
չապետութիւն :

Իսկ երկրորդ քահանայագործութիւն ըս-
կանի սու զօրս լուսեղինայն դասուց Ղլրդ-
ւոյն և 'ի հոգւոյն, գոյացութեամբն երկնի'
որ բնակութիւն է նոցա և խորան անձեռա-
գործ բանիւ կատարեալք և հոգւով լցեալք
ըստ վկայութեան գրոց Թէ « Իսկիւ Տեա-
ռն երկինք հաստատեցան, և հոգւով բերա-
նոյ նորա ամենայն զօրութիւնք նոցադ բնու-
թիւնք անմարմինք և անմահ կենդանիք մըշ-
տաշարժք 'ի բարիս և անշարժք 'ի չարիս . և
Թէ հեղգաշարժս ասել յաջողակ Թախցի
ումէք յաղագս խաւարեալ արուսեկին , զոր
ասեն առաջին և վերագոյն ամենայն դասուց
զնա գոլ . և յաղագս այնորիկ հպարտացեալ
աստուածանալ կամէր անձամբ . որ է առա-
ջին ցաւ մտեալ 'ի կամս բանաւորաց . և այլ-
քնն զի կան և մեան , քանզի մի քան զմի խո-
նարհ տեսանէին զինքեանս , և այն արգելոյր
զսխտն . և այլ եւս զի խրատեցան առաջին
հիւանդովն և կան 'ի յողջութեան . և դար-
ձեալ զի արդ տեսանեն զՂրդի մարմնովն , և
երկիւզ երեւեցելոյն պահէ զնոսա անախտս ,
որպէս առնէր անախտութիւնն զանհոգու-
թիւնն . նախ քան զմարդեղութիւնն տուաւ

նոցա շնորհ և աստիճան փառաց . այն՝ զոր
 'Իսաւթասէ "ն արար զհրեշտակս իւր յովիտ
 և զսարկաւադուհնս իւր հուր անկիզանորդ և
 դարձեալ ասէ "օրհնեցէք զսէր ամենայն հը-
 րեշտակք նորա հզօրք զօրութեամբ սարկա-
 ւադուհնք կամաց նորա և բռնի նորա ո . եւ
 այսէ գործ նոցա օրհնել զ'ստուած և փա-
 ռաւորելն զնա ըստ 'չսայեայ և 'չգեկիելի :
 'Այլ և առաքինի սպասաւորութիւն, այսինքն
 'ի սարկաւադութիւն այնոցիկ որ ժառան-
 գելոց են զփրկութիւն . և են բաժանեալք
 յերիս երրեակս դառուց կարգաւ . 'ի կայանին
 առեալ զփառս և զիշխանութիւն վարդա-
 պետութեանն , զոր դայեկաբար խնամեն ա-
 ռաջինքն զերկրորդսն իմանալի կերակրովք սը-
 նուցանելով յաճախումն աստուածային հան-
 ճարոյն . զոր առնուն առաջինքն 'ի բացեալ
 նոցա լուսոյն անճառելոց 'չրրորդութեանն
 ըստ չափոյ կարելի բնութեան նոցա տարո-
 ղութեանն . և անճերանալի կենօք սարկա-
 ւադեն 'ստուծոյ 'ի նմանէ զօրացեալք տա-
 լով առաջնոյն 'ի միջինն . և միջինն 'ի վերջինն
 անցուցեալ և 'ի 'ստուած դարձուցեալ
 զնոսա կատարեն զզարգն երկնից :

'Այլ քանզի առաջինն գեղեցկապէս ունէր
 խորան լուսեղէն հրեղինօք քեալ պաշտօնէ-

իւք անճառելի փառօք, և անթուական բազմութեամբ և անքանակ բարձրութեամբ :

Երկրորդ ապա տպաստեղծէր ⁽¹⁾ բանիւ հաստակաւոյց հիմամբ և աննեցուկ ձեռքսով կառուցեալ խորան խորհրդական եւ յոբնածողով եկեղեցի՝ դիւթականն զայս աշխարհ . որոյ իշխան և գլուխ կազմէր զԱՊամ տալով նմա շուք քահանայութեան, որ է գեղ պատկերի իւրոյ . և գնէ գնա Դրուորնկալ բեմի բարձրացելոյ արեւելեան մասինն յարազուարճ գրախոփն փափկութեան, ՚ի յարացոյցն հոգեւոր եւ անթաւամ խնուութեանն Նստուծոյ . զոր հոգիացոյց փափիւմամբ հանճարոյն, զի այնու քահանայացի Նստուծոյ մշտնջենաւորին մշտնջենապէս . և այնու օրինակաւ էջ շնորհն քահանայութեան ՚ի ներքին բանականքս ընդարձակեալ . որով շնորհիւ օժանդակեալ (Նշամ) կոչեաց զանուն արարչին իւրոյ Նստուած, որ է աւծիչ ՚ի գոյութիւն յանգոյից . և տեսեալ զբոլորս արարչին իւրոյ, ընդ նմա անուանեաց զնոսա հրեշտակս որ է բանաստարս . զի տանելն առ նա բանս . եւ ապա ամենայն շնչոյ կենդանւոյ կոչեաց անունս յարմունութեամբ որ կան միշտեւ ցայսօր ժամանակք յիշատակ

(1) Այլ օրինակք . ապա տեղեւոր :

խմաստութեանն արմատոյն մարդկութեանս ,
 և շնորհի քահանայութեան նորա ՚ի փառա-
 տուողին Նստուծոյ :

Իսկ եթէ զի՛նչ է քահանայութիւն , ա-
 սացուք :

Քահանայութիւն կարգ է բարձր , և առ-
 տիճան սուրբ . որով բարձրանայ առ Նստ-
 ուած ըստ կարի և լինի վերապոյն քան զս-
 մենեւեան որոց քահանայն է , և է միջնոր-
 դութիւն բարձրութեան և նուաստութեան
 որ բերէ ՚ի վայր և տանի ՚ի վեր . և ոչ ոք ան-
 ձամբ կարէ առնուլ զքահանայութիւնն , որ-
 պէս ասէ սուրբն Պօղոս . այլ կոչեցեալն յՆս-
 տուծոյ . և է նա շնորհ աստուածեղէն սուրբ
 որ ասէ յքահանայսն . « սուրբ լեւուք զի ես
 սուրբ եմ , և ՚ի սուրբս բնակեմ » . և բնակէ
 յարժանաւորսն այսպէս . որպէս լոյս ընդ-
 յօդ և հուր յերկաթ միանալով և ներքուստ
 ՚ի ներքս խօսի գկամս Նստուծոյ . և դնէ ՚ի
 սրտի զփականս արքայութեան , և զքանակի
 դրանն երկնից , և մտին սու Նստուած . և
 կոչի նա ծնողութիւն երկրորդ և անախտ եր-
 կունք . և ասի դաստիարակութիւն անապա-
 կան սննդեան : Եւ ըստ մերում լեզուիս Նստ-
 րուց քահանայն Փարթամ թարգմանի . այ-
 սինքն երկնաւոր հարատութիւն , անմահա-

կան գանձունն սրահուստ և բաշխումն. և ըստ
Հայկական բառին քաւիչ ստուգութանի կամ
հարկանող . որ է վրէժինդիր չպահողաց
պատուիրանին (Նստուծոյ, և ոչ անձին. որպէս
Փենեհեան այն եցոյց զնախանձն (Նստուծոյ :
Եւ ըստ այլում կոչման նմանութիւն բարե-
բախտիկ փառաց՝ որ է (Նստուծոյն . որ է ըս-
կզնատիպ անստացական քահանայութեամբ
պարգեւք առողջոցն . որոց առաջինքն հան-
դիպին կուտական և անապական բնութիւնք
հրեշտակաց . և երկրորդ՝ բաշխեցաւ նախառ-
տեղձն մարդոյն մարմնոյ և արեան վիճակե-
լոյ . ուստի և մարդասէր կոչեցաւ առողն .
բայց զի անարատից վայել է ատրիճանն ոտուա-
լանմեղու թեանն , և ՚ի մեղանչելն նուազե-
ցաւ շնորհն . թէպէտ և ոչ ամենեւին բար-
ձաւ ՚ի նոյն ատացեալ մարդասիրութենէն
մինչեւ ՚ի լըումն աւուրց լցաւ :

Վարձեալ յորժամ յուզեալ ՚ի խնամոյ իւ-
րոց եղև մարդ մարդասէրն (Նստուած, և այս-
րէն դարձոյց յիշեցուցանելով ՚ի վերնատանն
զփշումն առաջին . և քանզի բնաւին ոչ բար-
ձաւ շնորհն պատուիրանազանցութեամբն
(Նշամայ ՚ի բնութենէս . ցուցանէ քեզ (Ն-
բել արդար որդին (Նշամայ մեղաւորին. որ և
քահանայական օրինք հրէականին մատու-

ցանէր Նստուծոյ յանբանիցն պատարագս .
 և մեծացեալ 'ի նա շնորհին մատեաւ անձամբ
 պատարագ Նստուծոյ , անարժան ձեռօք յա-
 րինակ Տեառն մերոյ և Նստուծոյ , պիղծ քա-
 հանայիւն նուիրեալ և ողջակիզեալ : Սակայն
 կային անկաւ 'ի շնորհէն զսհիւն իւրով յօրի-
 նակ այնոցիկ , որք զտէրն պատարագեցին
 'ի եւտացիքն , և անկան . 'ի քահանայութե-
 նէն զոհիւքն իւրեանց և որդւովք , նման
 կայենի տարագրելոյ ծննդովք իւրովք յերե-
 սաց Նստուծոյ և յաղգէն Նշամայ , անօթն
 վնասակար ոչ յաջողեալն 'ի տան Նստուծոյ .
 որպէս և այժմ անարժան քահանայք անկեալ
 լինին յեկեղեցւոյ և 'ի ժառանգութենէ .
 զոր և Հեղի օրինակեաց . քանզի եբաց նախ
 զգծոխս և լայնեաց զսան մահու , և արբոյց
 երկրի դառնապոյն ջուր . ուստի աճեցոյց
 զփուշս և զտատասկս և արգել զառատու-
 թիւն ցորենոյ և գինւոյ :

Սակայն էանց պարգեւքն այն 'ի յինովս ,
 որ զյոյսն պատարագեալ Նստուծոյ , էառ-
 վստահութիւն կոչել զՏէրն անուռն օգնու-
 թիւն անկեալ ազգին : Իսկ զանարժանիւքն
 զանց արարեալ քահանայական պատուոյն ե-
 րեւեցաւ յինովք , որ յաւել 'ի յոյսն ի նով-
 սոց զպահս և զաղօթս , պատարագելով Նս-

տուժոյ զամս հարիւր վաթսուն և հինգ ,
հաշոեցոյց զՆստուած ընդ բնութեանս կոր-
ծանելոյ . և ըստ խնդրելոյն Ննովքայ օգնեաց
և էառ զքահանայն արժանաւոր ՚ի դրախտն ,
ուստի ել անարժանն . և յոյս ետ նովաւ ան
մահութեան կենաց մահակուլ ազգիս . և
կայ և մնայ քահանայ միշտ ՚ի Տէր Ննովք ,
հաճեալ ընդ նա Նստուծոյ : Իսկ յետ նորա
դարձեալ ծածկեցաւ ՚ի մեղաւորացն և ծաղ-
կեցաւ յարդարն Նոյ փառքս այս . որ եգիտ
ղնորհս զայս յՆստուծոյ ըստ վկայութեան
գրոցն . քանզի պատարագէր Նստուծոյ զար-
քութիւն կուտութեանն ամս հինգ հարիւր ,
խնդրելով ՚ի Տեառնէ զի պակասեսցին մեղք
յաշխարհէ , և ամբարիշտ մի եւս գտցի ՚ի
ամս . և լուաւ նմա Նստուած և ջնջեաց զյան-
ցաւորս յանցանօքն իւրեանց , զի մարմինք
եղեն . և ոչ ետ նոցա Նստուած հոգի քահա-
նայութեան և եթող զՆոյ և զարդարութիւն
իւր միայն , որ և յետ ջրոյն դարձեալ մա-
տուցանէր զՀաբելին պատարագ ՚ի հատ ա-
նուշից Տեառն Նստուծոյ . որ էր ստուերա-
կանն ՚ի գորրոշի հոսոյ և ոչ յարդիւնս իրաց
կատարեալ կերակրոց . որ էր փրկութիւնն
մեր զոր կատարեաց Տէրն մեր . և հոան այն
վաքքն էր արդարոցն և ոչ ճենճեր ճարպոյն .

և յետ այնորիկ ամփոփեալ շնորհին 'ի կապալաշտիցն՝ ցուցաւ 'ի Յովթ սքանչելին յորդուոց անտի յԱփտանայ . և թէ որպէս այլք ասեն՝ Յետուայ . որ աւուր աւուր մատուցանէր ըստ թուոյ որդւոցն պատարապ Նստուծոյ , յորոց վերայ և զկիրս փորձութեանցն համբերութեամբ , և յետ փորձութեանն մատոյց 'ի հաշտութիւն բարեկամաց պատարապս յանանոցն : Իսկ յառաւելլել արդարութեանն և 'ի յաճման հաւատոյն Նքրահամս համաւ բացափայլեաց պարգեւք աստիճանին ոչ միայն յՆքրահամ և յորդինն իւր , այլ և 'ի Սելքիսեդեկ որ և գերեզանցեալ գլուխաւ քան վամենեսեան . զոր և գիրն յայտնապէս կոչէ զնա անուամբ քահանայ Նստուծոյ բարձրելոյ որ բարձր քան զնաւ արդարոցն ցուցեալ խորհուրդս . զոր Պօղոս խոստովանի ածելով զնա ամենեւին օրինակ մեծին և ոչ մատամբ , որպէս զայլն . որ և զտիպն ճշմարտութեան մատուցանէր Նստուծոյ պատարապ հաց և գինի . զոր և Նքրահամու ընծայէր և օրհնէր զնա յՆստուծոյն բարձրելոյն . որ և ասեն զսա յորդւոցն Վամոյ , որոյ ազգ և հայր և մայր ոչ գրեցաւ և ոչ պատմեցաւ յօրինակ Տեառն իւրոյ :

Իայց որպէս ասէ սուրբն Լիվերմ յազ-

գէն Սեմայ էր, անունն Սեմ. որոյ երեւեալ Նստուած փոխեաց զանուն նորա Սելքեփդեկ, որ է Թագաւոր արդարութեան անհայր անմայր ոչ մարդն, այլ անունն Սելքեփեդեկ ոչ աւնի հայր և մայր. քանզի Իսրաւ յէլ և Սելքիսեդեկն պարգեւ Նստուծոյ են հայր և մայր ոչ ունին. իսկ Սեմն և Յակովբն ունին ծնողս որ զայն կոչեցին նոցա անուանաւ :

Իսկ Լբրահամ յօրինակէն Տեառն մերոյ օրհնեցաւ և եղև քահանայ, և զորդին մատուցանէր Նստուծոյ զհօրն երկնաւորի բերել զնմանութիւն, տալով զմիածին ՚ի փրկուութիւն աշխարհի : Եւ Սահակ անձամբ անձին լեալ մատուցիչ ընդ հօրն որպէս և Քրիստոս ՚ի հօրէ և յինքենէ մատեաւ, և զերկիւղն միշտ այլովք ընծայիւք մատուցանէր Նստուծոյ. և զնոյն շնորհ յինքն ձգեալ Յակովբ յօրհնութենէն հօրն, զոր առեալ երթայր յՆսորիս, և տեսանէր զնորհուրդ եկեկեղւոյ. և կոչէր զտեղին տուն Նստուծոյ և օծանէր. և ՚ի դառնալն պատարագ մատուցանէր Նստուծոյ ըստ ուխտին իւրոյ :

Եւ Սիւսեփ ընկալաւ զնորհս զայս խորհրդով տեսեամբ երազոցն, և իջեալ յիգիպտոս որ է Սփրային, այսինքն Սոք, և զողջախոհութիւնն մատուցանէր պատա-

րագ. [Նստուծոյ . և յայնմհետէ իմաստասիրէր
 քահանայական շնորհիւն , և փրկէր հացիւ
 զ[գրգռոտս : Իսկ յորմէ հետէ մօին որդիքն
 Խորայելի անգ, մինչև յերան , ոչ վկայի թէ մա
 տոյց ոք պատարագ [Նստուծոյ կամ քահա
 նայացաւ . զի [Սրն կոչի մեղք . և ՚ի մէջ մեղա
 ցրն սովորեալք նորա ոչ լինէր հնար պատա
 րագել [Նստուծոյ . իսկ երևեալ շնորհացն երկ
 նաւորաց և ՚ի քաւութիւն մեղաց նոցա յոր
 դեաց պարգեւացն [Նստուծոյ առատութիւ
 նրն և մեծարեաց ողորմութիւնն [Նստուծոյ
 զամենայն ժողովուրդն . քանզի քաւեցան նո
 քադառն տանջանօքաղիւսագործութեամբն .
 վասն որոյ արժանացեալք առ հասարակ քա
 հանայական սխաւոյ , պատարագեաց ի քա
 քանչիւր սք զգառն զատկին , տպաւորելով
 զշնորհսն որ տուաւ գառամբն [Նստուծոյ
 լրման աշխարհի , բառնաբով զմեղս բազմաց
 այն որ ՚ի մէջ մեղաւորաց զենաւ և ՚ի մէջ դը
 ժոխոցն արար փրկութիւն արժանաւորացն .
 ուստի ոչ ինչ օգտեցան խաւարեալքն սրբ
 ախւք այսու պարգեւօք . անցին ընդ յանդուն
 դըս , որպէս ընդ անապատ . և կերան զհաց
 քահանայական յանապատին յորմէ տանջե
 ցան աններելի ախտացեալքն և տրտնջուքն
 անհաւատութեամբ , և ապրեցան սակաւ ք ի
 բազմացն :

Ի՞նչ 'ի յուլթառն և հինգ ամին Սոփ: օխի ընկալաւ Սհարոն զպատիւ քահանա յուլթեանն յ'ստուծոյ կոչեցեալ. և 'ինը մանէ առին որդիք նորա և մատուցին յա ճախապէս շնչաւորս և անշունչս, զի տաղու կաոցին և ձանձրասցին զանշահաւորն միշտ մառուցանելով, և կարօտասցին օգտակարին. և շնորհապարար լիցին համառօտ և ձրի փրկ կողին. և թէպէտ ստուեր էր՝ սպան զմոռաց կոտու զյաբաթ և զ'բիւլթ որ երկրորդ անգամ ծխեցին խուռնկս, և այն օտար հրով. զոր միանգամ օրէն էր ծխել սեղանոյն հրով քահանայապետին Սհարոնի, և ոչ երկրորդացն. և զայն կատարեալ էր հօր իւրեանց 'ի ժամու իւրում:

Մեզ կեցեալ Սհարոն յիւրում քահանայուլթեանն ամս երեսուն և ութ կաաարեցաւ. թողեալ զքահանայուլթիւնն Նղիալարու. որ և պաշտեաց զնա ամս քառասուն, փոխեաց զնա Փենեհէս ամս ութսուն, նախանձաւորն Ստուծոյ. որ սուրբ ձեռօք զարժանաւոր զոհն մատոյց Ստուծոյ 'ի պիղծ կենդանեացն 'ի գարշելի խորանին զ'յաբրի և զՔաաբիք: (Ետ սորա այլ⁽¹⁾ զ'բիւլթ և մեք

(1) Հին օրի. եւ պաշտեալ խեաց զնա նախանձաւորն Աստուծոյ փենեհէս. որ սպան թիւնն ամս քառասուն, փոքազբի և զԱգի:

զիտու ասեմք, ոչ զլուսեայն՝ ամն տասն և եւթն կալաւ զքահանայութիւնն։ Օ կնի նորա այլք զԲորքի, և ըստ մեզ՝ Լաքի ամն վաթսուն. և էր յաւուրս Բարակայ։ Յետ սորա Սզիա ամն քսան և երկու. և ապա Օ աբեհ ամն յիսուն և երկու. և է սա եւթն երրորդ յԼհարոնէ։ Եւ ապա Սարու ամն յիսուն. ապա Լքիտք ամն քսան. յետ սորա Սադուկ ամն քսան. ապա Լքիմաս՝ (1) ամն քսան երկու. յետ սորա Հեղի և որդիք իւր ամն քսան. այլք քառասուն ասեմք։ Սամուէլ՝ ամն քառասուն. Լքիմելէք՝ զոր սպան Սաւուղ յիսուն և հարիւրովք (2) ՚ի Բեթնաքսա քաղաքագեղի (3). ապա Լքիաթար՝ որ զկնի Սաւթի շրջէր. և է սա եւթն եւ տասն երրորդ յԼհարոնէ. ապա Լքիտովք. և յետ նորա Սադուկ զոր ասեմք այլք՝ զայլ ոմն։ Եւ ՚ի Լուիթ ցուցաւ եռ ակի շնորհն որ տուաւ Լգամայ այսինքն քահանայութիւնն թագաւորութիւնն և մարգարէութիւնն. զին անին Քրիստոսի եղև և նշանաւ որ յամենայն Իսրայելի. զի թագաւոր էր և մարգարէ, յայտնի

(1) երկու օրի. Ապաքի-
մաս :

(2) երկու օրի. երեք հա-
րիւր հինգ արամք :

(3) Մի օրի. Բեդնաքսա
գիւղաքաղաքէ։ Մի օրի. ՚ի
Թեթնաքսա քաղաքագեղի։

է . բայց թէ քահանայութեան շնորհի եհառ ,
 ասասցաւք այն զի եկեր զհացն առաջաւորու-
 թեան զքահանայականն . և Տէրն սուղեհաց
 զբան պատմութեանն որ կայ 'ի գիրս Թագաւ-
 արացն 'Խրայելի : Իայց և զայս և ս գիտացաք ,
 եթէ էառ զեպուդն զծածկոյթս սեղանոյն
 արկաւ զիւրեաւ , և եհարց զՏէր . զի եր-
 կեաւ վասն քահանային և ոչ ետնմա հար-
 ցանել զի երդնուցու սուտ , և կամ ասելով
 զճշմարիտն մեռցի . այլ ինքն եհարց և ոչ մե-
 ղադրեցաւ . զի հայրն 'Քրիստոսի ոչ էր պարտ
 թէ մոցէ ընդ օրինօքն իւրեւ զծառայ : Այլ
 և կարգեաց քսան և չորս դասս սաղմաստաց .
 և երգել հրամայէր երիցս յաւուրն յերրորդ
 ժամուն և վեցերրորդն և յիններրորդն . զոր
 և արդ իսկ կարգեալ ունիմք 'ի սուրբ եկե-
 ղեցիս :

Օ կնի Սաղմոսկաց շփոթեալ ցուցանեն
 ամենայն պատմութիւնք զոճ քահանայու-
 թեանն : Այլ մեք աշխատեալ գտար . թէպէտ
 ոչ գրանիս ամացն՝ այլ գկարգն սուղեհիւ զոր
 գրեմքս : Օ կնի Սաղմոսկայ՝ 'Աջարիայ , Սա-
 ղմ . Սուսիա . Ելեկիա . Սիրիա . Իազարիա .
 Սաղմոկ . Եբիմելէք . Եսաղմոկ . Սաղմոկ .
 Եզարիա . Եհիմէս . Եբիմելէք ⁽¹⁾ . Եյադա .

(1) Մի օրի . Ահիմէք : Մի օրի . Աբիմէք :

Իսադակ. (Յեսու. Իսիյուգ. Լիդե. Սողոմ.
 (Յովիդա հայր մարգարէի⁽¹⁾. Սանաս. Լ-
 մովսիա. Լճարիա. Ս'նասիա. Շմաւոն. Սե-
 րաբի. Յովսափաք. Լճարիա, որ յանդիմաւ
 նեաց զՍղիա⁽²⁾ Թափաւոր. ոմանք ասեն թէ
 սա է Սաքարիա որդին Իսրայէլայ, որ վասն
 յանդիմանութեան Թափաւորին սպանաւ
 ընդ մէջ տաճարին և սեղանոյն: Ինադաւ.
 Ռերիայ. Յովհաննէս. Լ'նդիմաքոս. Սնիա⁽³⁾.
 Լըլէկիա. Շմաւոն. Սիմէոն, ոմանք զամանե
 ասեն բաղմակեաց եղեալ և գգուեալ զԲը-
 րիստոս գրկօք. Լմարիա. Լճարիա, սա նախ
 քան զաւերն Լըուսաղեմի գերեցաւ. և ե-
 կեալ 'ի Սամարիա հրամանաւ Շաղմաշայ
 Թափաւորին դնէր օրէնս և տայր նոցա ըզ-
 հինգ գիրքսն Սովսիոի. Լմուրիա. Լքիտա.
 Սադովա. Բեդկի' հայրն Լըբմիայ մարգա-
 րէի, որ եգիտ զերկրորդ օրէնսն. Ռերիա որ
 դի Սամուայ քահանայ և մարգարէ, զոր սպան
 (Յովակիմ արքայ. Սարգի. Յովսեդէկ, որ
 գնաց 'ի գերութիւն 'ի չորրորդ գերու-
 թեանն Յուդայի 'ի վերջնումն՝ յորում բար-
 ձաւ Թափաւորութիւնն:

(1) Երկու օրի. հայր երե-
 միա մարգարէին:

(5) Երկու օր'. Սնիա, Ան-
 գիմաքոս:

(2) Երկու օրի. ՂԱՔՈՂԻԱ:

Իսկ քահանայութիւնն ոչ բարձաւ 'ի գերութեան անդ . թէպէտ ոչ գոյր տաճար և սեղան , մասնաւոր ինչ առնէին քահանայագործութիւն . զի մի շիջի շնորհն այն մինչև 'ի գալ առաջնոյ քահանային , որ է Տէր մեր Աստու . զի ինքն իցէ առաջին և կատարումն . որ ասաց ես եմ' այբն և ես եմ' քէ : Օ կընի եւթն ամի գերութեանն սպանին զՅովսեփէկ քահանայապետ , և ութսուն իշխանա երեւելիս ընդ նմա 'ի տանէն (Յուդայ) . քաշիրիա ⁽¹⁾ . և զՍոփանիա . և զԻսու որդին (Յովսեփէկեայ) . զի տակաւին յարուսողէմ էր , ածին զնա 'ի Լաբերլմն զկնի մահուան հօրն . բայց ոչ սպանին զնա . և 'ի դառնալն 'ի գերութենէ Հրէիցն , արձակեցաւ և եկն ընդ Օջրաբաբելի յարուսողէմ . և էր քահանայապետ վկայութեամբ Աստուծոյ 'ի մարգարէս վասն նորա խօսեցեսալ : Եւ յետ նորա Յովակիմ որդի նորա . յաւուրս սորա շէնեցաւ տաճարն . Եղիաս որդի Յովակիմայ . Յովդայ՝ որդի Եսիբայ . Յովհաննէս՝ որդի Յովդայ . Յուդա ⁽²⁾՝ որդի Յովհաննու , առորով Ղէքսանդր , որ զՂէքսանդրիա շինեաց և եկեալ յարուսողէմ Աստուծոյ երկրպագեաց և պատարագեաց . բայց գտի զանուն

(1) Մի օրի . զՀիւայ :

(2) Երկու օրի . Յովդաս :

այսր քահանայապետի Ներոմաքոս և ոչ
(Յուդայ 'ի սոոյդ օրինակս, զոր սպանին Սա-
մարացիքն. Սնիա որդի Նդդեայ. Շմաւոն որ-
դի նորա. Լիդիազար եղբայր նորա :

Օ եղբայր սորա զՇմաւոն պարտ է ստել,
որ եբարձ զՎրիստոս. քանզի առ Լիդիազար
առաքեաց Պողոմէսս, և խնդրեաց զգրեանն
և զԹարգմանիչսն, յորոց մինն եղբայր սորա
էր. որ եկաց երկու հարիւր յիսուն և վեց
ամ. Սանասէ. Սնիայ՝ որդի Շմաւոնի եղ-
բոր Լիդիազարու. Յովսեպոս. Շմաւոն՝ հայ-
րըն (Յեսուայ սր Սիրաքն կոչեցաւ. բայց ա-
սեն զՅեսու Սիրաքայ թէ որդի կոչի կապե-
լայն. զհայր սորա հրաման ասեն առեալ 'ի
Հոգւոյն չտեսանել զմահ մինչեւ տեսցէ
զ()ծեալն Վատուծոյ : Սնիա՝ առ որով Նախու-
քոս պաշարեաց զԵրուսաղէմ. և առաքինա-
ցան բազումք. որ և զինն տուաւ քահանա
յաւթիւնն (Յեսուայ, որ Յասոնն կոչեցաւ՝
եղբայր Սնիայ. և դարձեալ առեալ 'ի նմա
նէ ետուն յՍնիայ՝ որ Սենաղոսն կոչեցաւ :
(Յեւ որոյ Յակիմոս ոմն առնաւ կաշառօք որ
չէր յազգէ քահանայութեանն. վասն որոյ Սնի-
ա՝ Սենաղեայ որդին չոգաւ յԼիդիպտոս, և
չինեայ անդ քաղաք զՇմաւաօլիս. և 'ի նմա
տաճար նման տաճարին Երուսաղէմի յորում

աւուրս առաքինացաւ Սատաթէ 'ի Սուդիիմ որդւովք իւրովք . և Յակիմոս սատակեալ 'ի Տեառնէ , քահանայանայ Յուդա Սակաբէ որդի Սատաթեայ . որ և սրբեաց և նորոգեաց զտաճարն յետ երրորդ աւերմանն՝ և արար նաւակատիս : Յետ սորա Յովնաթանէս եղբայր նորա , և սպանաւ 'ի Տրապոնեայ⁽¹⁾ . ապա Շմաւոն եղբայր նորա և սպանաւ 'ի Պտողմեայ . և յետ նորա Յովհաննէս որդին Շմաւոնի , որ կոչեցաւ շիւրկիանոս . և յետ նորա լ'րիստաբուրոս եղեւ քահանայապետ և առ թագ եւս 'ի վերայ քահանայութեանն . և 'ի Յուդայէ մինչեւ 'ի սա էին զօրապետք և քահանայապետք . և 'ի սմանէ սկսու դարձեալ թագաւորութիւնն զկնի չորս հարիւր եւ թանասուն և հինգ ամի բառնարոյն . և 'ի մի եկին երկու աստիճանքն զի եկեալ հաւսեալ էր միաժինն որ էր ճշմարտութիւնն . Սա կալեալ զթագաւորութիւն ամ մի , սպանաւ յեղբորէն յԱնտիգոնեայ . և առ զիշխանութիւնն միւս եղբայրն Յովհաննէս , որ կոչեցաւ լ'ղեքսանդրոս . և յետ նորա կալաւ կինն իւր լ'ղեքսանդրիա զերկոսին աստիճանսն և անարգեցան շրեայքն . որ և յետ այնորիկ ետ զքահանայապետութիւն շիւրկի

(1) Մի օրի . 'ի Տրիփոնեայ :

անեայ որդւոյ իւրոյ, և զթագաւորութիւնն
միւս որդւոյն լ'ընտաքուլեաց. զոր և Պոմ-
պէոս զօրավարն Հռոմայ կալեալ ⁽¹⁾ տարաւ
'ի Հռովմ, և կացոյց 'ի տեղի նորա զՀիւր-
կիանոս. և եկեալ զօրավարն Հայոց Նազաի-
թան ⁽²⁾ աարու զՀիւրկիանոսս պերի և եգիր
փոխանակ նորսս զՆաթիգոնոս եղբայր նորա :
Իսկ Հերովդի երթեալ 'ի Հռովմէ ⁽³⁾ էառ
զթագաւորութիւնն և եկեալ յԱրուսաղէմ
ապան զՆաթիգոնոս. և բարձան երկոքին աւ-
տիճանքն փառաւորք 'ի տանէն Հրէից :

Քանիք և զկնի աւուրց եկեալ 'ի գերու-
թենէն Հիւրկիանեաց ապան և զնա Հերով-
դէս : Եւ ժողովուրդն ընտրեցին զ⁽¹⁾պքա-
րիա և զԱբիայ զի զմի ոք 'ի նոցանէ կացուոցէ
Հերովդէս քահանայապետ. և կացոյց Հե-
րովդէս զ⁽¹⁾պքարիա քահանայապետ. բայց
ոչ ետ նմա իշխանութիւն պատարագ մատու-
ցանել. զի ոչ ունէր ապա նմա կաշառս : Եւ
զի ստիպեաց ժողովուրդն վասն հարկի երե-
ւելի տօնին քաւութեան, և արար զպատա-
րագս նոցա. և լուաւ զաւետիս ծննդեանն
որդւոյ իւրոյ (Յովհաննու :

Եւ 'ի գալ ամին յետ ծնանելոյն (Յովհանն.

(1) Մի օրի. կապեալ : Մի օրի. բազմափրանն :

(2) Մի օրի. բազմափի : (3) Մի օրի. 'ի Հռովմ :

նու, ըստ եղեւ Հերովդի թէ կատարէ () աւ
քարիա զոռնս Հրէից պատարագօք, բարկա
ցաւ և ետ սպանանել զնա ընդ մէջ տաճա
րին և սեղանոյն . և կացոյց քահանայապետ
զԴնանիէլ . ապա զ() արի . ապա զ() մաւռն, զոր
ասացեալ եմք յառաջին գիրսն, և ապա զԴն
նա և զԵլայիւիս, ամի ամի փոփոխելով զնոսա
կարասեալ : Եւ այսպէս կացին մնացին զժ
եալքն, մինչեւ եկն () ծեաքն Լստուած :

Եւ թէպէտ ջանացին Հրեայքն պինդ
ուռնել զօրէնսն . և անուանել քահանայս և
քահանայապետս, այն յանդգնութիւն էր,
և ոչ ըստ հրամանի օրինացն տուողին . որ
սահման եղ նմա և ոչ անցանէր . այն զի ի
ծննդեանն նորա բարձեալ էր ըստ () Եսայի
բայ նահապետին, որ օրհնեաց զ() Եսայի
զէմն Լստուծոյ Լանին () ծելոյ, և եղ գլխա
ժամանակին երեւման ինքնակալ իշխանու
թեանն, և բնաբար թագաւորութեանն ա
նեզրականի և յաւիտենականի քաւչապե
տութեանն . որ ոչ ի մարդկանէ այլ ի հօրէ
և յանձնէ է փառաւորեալ . այն սր ի մօտ ե
ղեալ ի չարչարանս, զբարիսն զոր ետ Լստ
մայ զերեք արտիճանսն, որ է ի փառս Եւր
րորդութեանն պարգեւեալ ի Հօրէ և յՈրդ
ւոյ և ի Հոգւոյն սրբոյ Թագաւորութիւնն

քահանայութիւն և մարգարէութիւն, բաշխեաց զայն ոուրք Եկեղեցւոյ իւրոյ :

(1) Թագաւորութիւնն առաքեաց Լբգարու արքային Հայոց և Լսորոց . այն որ նոյն քան զչարչարանսն առաքեաց նմա հաւատ . և մեծարեաց զնա բաժանակից արքայութեան իւրոյ . և ընկալաւ ՚ի նմանէ երաւնութիւն և օրհնութիւն և սկիզբն լինել ըստ Քրիստոսի Թագաւորութեան հեթանոսաց : Իսկ զքահանայութիւնն ետ սրբոց առաքելոցն յորժամ զաթոռն խոստացաւ, այլ և փրչմամբն և տալովն իշխանութիւն թողուլ զմեղս . և քանզի ամենայն քահանայ վասն մատուցանելոյ պատարագս կայ և ունի նիւթս պատարագի, և տէր զանձն մատոյց խաչիւն երկնաբերձ սեղանովն . և յազագս գերադանցեալ գթութեան⁽¹⁾ իւրոյ առ մարդիկ աստուածային բազկօքն և կամաւ բաշխեցաւ յառաքեալս սիրով . և զնոյն ետ յաւիտենական նւքօք ամենայն աշխարհի շենի անծախելի և միշտ կենդանի . և այսպէս փոխեցաւ հինն ՚ի նոր ՚ի կառարման ստուերին ՚ի վերնաւանն խորհրդեան ՚ի մեծի հինգչաբաթին ՚ի հինգնոկին . զորոց զյիշատակն անմեղաց ունել հրամայեաց , մինչեւ եկեսցէ ինքն անե-

(1) Եղև օրի . Թագաւորութեան :

րեւոյթ աշխարհաւն և նորահրաշկենօքն, և զգեցցի զեկեղեցի աստուածատեսակ արարեալ զնա. և այնպէս աննիւթապէս և եւս միաւորաբար լիցի 'ի վայելիս մարմնոյ իւրոյ եկեղեցւոյ յարագութիւն անվախճան կենօք:

ՂԵՐԵԼԻ ԶՍԽՈՒԹԻՒՆՆ ՍԻՈՒՆԻ ԱՐԲՐՈՅ և նորոյս խորայելի. քանզի յանձն իւր փոխեաց զպաշտօն պատարագին տէրն նորս սուկարի և քստմնելի և անձառելի մտաց և զօրութեան բանի. և աստ կատարեցաւ խորհուրդքն հայրենի և գլխաւորեցաւ. գազաթն էւ առ շնորհ քահանայութեանն անսկզնաբար յՂԵՐԵՒԼԱԾ կացեալ. և առ մեզ ՂԵՐԵՒԼԱԾ և յՂԵՐԵՒԼԱԾ կատարեալ: Եւ ոչ է այսուհետեւ այլայլութիւն պատարագաց, և ոչ բազմութիւն քահանայից վասն մահու արդելման, և ոչ տաճար ձեւագործ և քակտական. այլ մի և նոյն քահանայ և պատարագ և պատարագիչ և տաճար, որ 'ի Հոգւոյն կազմեցաւ. այլ և վերինն է Նորոսագէմ, որոյ գաւթի է նիւթականա այս եկեղեցի և ազօթարան և ճրջ մարտութեան գազափար. իսկ ճշմարիտն ժողովեալ հաւատն է հանրական կաթուղիկէ, որ ժողովէ զտիեզերս ամենայն 'ի մի խառնովանութիւն և 'ի մի յոյս կոչման 'ի մի կերակուր և 'ի մի վերաբերու. և մի կարծիցէ որ

աստ բազմութիւն մահապալան քահանայից .
քանզի հաւատն որ է եկեղեցի սուրբ, զայդ ոչ
ուսուցանէ . զի ամենեքեան սոքա անդամք
են միոյ անմահական գլխոյն , կապեալք ընդ-
նմա յաւիտենական յուսով . և կենաց ի կեա-
նդս փոփոխումն՝ մահ ոչ է . և հետեւեալքն
նովիմք պատկերեալք նոյնաբար պատարա-
գաւ և իմանալի խորանով ընտն զտեղի նո-
ցա , և ի նմանապէս ճանապարհէն նովին ա-
ռաջնորդաւ յաջողեալք , ընտն զնոյն օթե-
վան ի փառս բարի և անեղաչէն յարկինն
երկնաւոր և գերաւիառ խորանին :

Իսկ Տեառն մերոյ և Աստուծոյ կատա-
րեալ զքահանայութիւն ասանն Ադամայ կեն-
սաւորու խաչիւն և ըւտարեր յարութեամբն,
և համբարձեալ յերկինս հայրենի կառօք
ամբեղինօք և կամ հայրաբուն զօրութեամ-
բն, կատարեաց և զերկնաւորացն սրբազօրծ
քահանայութիւնն. քանզի նախ քան զտիրա-
կան տնտեսութիւնն սարկաւապունս ասաց
զնոսա գիր . և թէ ՚Իննէսիոս քահանայա-
պետութիւն կոչէ զնոսա . յայտ է թէ ի Պա-
ղոտէ ունեալ ասէր : Էւ սուրբն Պօղոս յեա-
համբարձմանն իմացաւ զնոսա . և թէ նախ
քան զտնօրէնութիւնն ևս յիշէ զնոցա պա-
տիւն . քահանայապետ մերս ոչ է այնք հակա-

ուակ. զի մեք ասացաք զղանազանութիւն փառաց նոցա թէ ունին առաւելութիւն 'ի դատարան և 'ի պատիւս. այլ և դոյ առաւելութիւն պատուոյ 'ի սարկաւագունս, որ առ մեզ են. քանզի ոմանք մերձ կան սեղանոյն և հայրապետին. և այլք զդրունս պահեն. են և շնորհօք և գիտութեամբ զանազանեալք, որպէս և անդ թարգմանութիւն կոչման անուանոց նոցա՝ ուսուցանէ մեզ զգերազանցութիւն և զառաւելութիւն ոմանց 'ինսցանէ, և զայլոցն խոնարհութիւն:

Արդ բազում փոյթ եղեւ մեզ ցուցանել, եթէ ամենայն պարգեւքն Աստուծոյ քահանայական շնորհիւ բաշխեցաւ և տրւաւ վերնոց և ներքնոց, և կատարումն 'ի Քրիստոսէ եղեւ հրեղինացն և հողն ղինացս. և թէ նախ առ մեզ և ապա առ վերինն կատարումն այս Աստուծոյն խորք և անզննելի դատաստանին անձանթութութիւնք. ուստի և մարդասէր անուն ժառանգեաց. զի ոչ եթէ զհրեշտակաց բուն հարկանէ, այլ զզաւակէն Ագամայ. զի յայտնեսցի արդ իշխանութեանց և պետութեանց, որ յերկինս են 'ի ձեռն եկեղեցւոյ բաղմաստաւիկ իմաստութիւն: Այլ ապաքէն երաշխաւորէ զմերս բան աստուածընտիրն Պօղոս զայս ասելով.

քանզի երկնայինքն մատուցանելով Աստուծոյ բանեղէն պատարագ զփառաբանութիւն ոչ ունին այնպէս սրբավայելւաւ պաշտօն պատարագի որովք հաղորդեսցին Աստուծոյ , որպէս և արդ Վրիստոսական խորհուրդս . և ոչ վայելէին յերեւմանէ նորա որպէս և այժմ . քանզի 'ի համբարձման Փրկչին մերոյ (Յիսուսի բազմապատկեցաւ իմաստութիւն լուսեղինացն դասուց , և առին առեղութիւն փառաց քահանայական և քահանայապետական ըստ պատշաճի և ըստ չափոյ նոցա , և ըստ դասու առաւելագունիցն ևս առաւել , և նուաստագունիցն ըստ նոցա չափուն . զի ոյր գուցէ տայի և յաւելի ասաց սէրն . և ցոյցէս յարմարական բնութեան նոցա տուաւ պատարագել 'ի տնտեսութեանն (Յիսուսի խորհուրդ . դարձեալ և նոքա անխիութեամբ հաղորդին անձառելի քահանայագործութեամբ Վրիստոսի աստուածաստեղծութեանն և աստուածացուցիչ խորհրդոյն , որպէս և մեք ուրասեալ ակն ունիմք 'ի հանդերձեալ կեանսին , ոչ հացիւ ցորենոյ , և արեամբ խաղողոյ կցորդիլ Աստուծոյ մերոյ (Յիսուսի : Որպէս և այժմու կենօքս որ մեզս է անկաւագ , որով մարմնական կեանքս պահուի 'ի մեզ . և յորմէ գոյաւորի 'ի մեզ արիւն . այսու յարե-

նամք յանմահական կենդանութիւնն (1) Գլխաւորիս . զի որպէս յետ յարութեանն եկեր
 և տրբ ընդ առաքեալն զայս պաշտելի հաց
 և գինի . արբոյշ և յարքայութեան անդ՝
 նոր պատճառ միակցութեան ընդ մեզ , որ-
 պէս և ինքն խոստացաւ անսուտ բանիւն .
 սակայն թէպէտ և է մեզ անիմանալի և
 անասելի երկնաւորացն քահանայութիւնն և
 քահանայադործութիւնն , բայց անմիասն են
 տեսցեալքս ՚ի աննդենէ հոգեշունչ բանից :
 Այլ և չէ անտեղի ասել զերիս երբեակ
 քահանայապետութիւնս նոցա : (2) Կառաւորն
 սրն քահանայապետս և զերկրորդն քահա-
 նայս և երրորդն սարկաւապունս . քանզի ա-
 մենայն զգալեաց իմանալի յարսցոյց ար-
 ժան է իմանալ ըստ բանին , որ ասացաւ առ
 (1) Ովսէս , տեսցիք և արասցես զամենայն ըստ
 օրինակին , որ ցուցաւ քեզ ՚ի լերինն . և (2) Ովսէս
 զգալի ինչ ոչ ետես , այլ իմանալի անմարմին
 աչօք լուսաւորեալ ՚ի Տէր . քանզի առ մեզ ե-
 րեք են կատարելոցն գաղթ եպիսկոպոս և քա-
 հանայ և սարկաւապ : Իսկ պատրիարքն աւե-
 լի միայն իշխանութեամբն է և պատուով
 հրամանին . և ոչ եթէ յատուկ ձեռնադրու-
 թիւն ունի և շնորհի առումն :

(1) Մի օրի . կերակրութիւնն քրիստոսի :

Լին և ինն աստիճանք յօրինեալք առ մեզ, ըստ իննեակ դասուցն վերնոց, և է իմա նալ զնոսա զանաղանս փառօք ըստ դասուցն կարգի, որպէս և առ մեզս. և է եւթն քահանայագործութիւն տեսանելի սուրբ եկեղեցւոյ ըստ եւթնեկի (1) շնորհաց Հոգւոյն սրբոյ :

Ա. Եպիսկոպոսն՝ որ է տեսուչ լոման եկեղեցւոյ, և կատարէ քահանայս :

Բ. Եւ որ ունի պատրիարքութեան իշխանութիւն՝ որ է կաթողիկոսութիւն, որ կոչի ամենակալ, նա կատարէ զեւղն օծութեանն, և ձեռնադրէ եպիսկոպոս :

Գ. Իսկ քահանայն որ կոչի հարուստ. որ է փարթամ հոգեւոր շնորհիւն և սրբութեամբ մարմնոյն և գթութեամբ խնամոց առ հօտան :

Դ. Եւնէ պատարագ արժանավայելուչ և մկրտէ զմանկունս և օծանէ եւս :

Ե. Իայց լիւ իցէ թէ եպիսկոպոսն օծցէ :

Զ. Եւ այս եւս վեցերորդ քահանայագործութիւն է յեկեղեցւոյ թաղութիւն տալ մեղաց խոստովանողին, որ Լստուծոյ միայն է սեպհական թողուլ զմեղս : զոր կոչէ արժանաւոր և գիտուն խոստովանահայրն

(1) Մի Երեմ. ըստ վիճեկի շնորհաց :

զՀոգին սուրբ առ ինքն , և նովաւ Թողու յանցաւորին :

Է . Քահանայադործութիւն յեկեղեցի ձէթ օրհնել յօծումն հիւանդաց առ ժամն . զոր կարէ օրհնել քահանայն ըստ Փրկչին օրինակի :

Օ . ի արարեալ է զայս և ըստ կանոնացն Եկեղեցայ եղբօր Տեառն . զի և այս ոչ է առանց Հոգւոյն սրբոյ , որ կարող է բուժումն առնել ցաւոցն և մեղացն Թողութիւն . և Թէ մեռանիցի հիւանդն բաւական է նմա յօծումն Թաղման ըստ մեծին 'Իննիսեայ , զոր պրեայ հրամանաւ առաքելոցն :

Եւ զայս ամենայն կարողութիւն զոր պործէ քահանայն , ունի պերագոյնն քահանայապետ . որոյ հրամանաւ կատարին ասալ ցեալքս . զինախ նա կատարէ զսուրբ խորհուրդն և տայ իշխանութիւն քահանայիցն , զոր ձեռնադրէ վնայն առնել . և նորրնճայ քահանայից արժան է իւրեանցն ձեռք առնուլ զհաղորդութիւնն իսկոյն , զի երեւեացի պատիւն զոր էառ և զստեալ 'ի Ժողովրդականութենէ և 'ի սարկաւազութենէ . յայս եւթն զօրութիւն Հոգւոյն տուն իմաստութեան յեցեալ կայ . որով հաստատեցաւ աշխարհ աւուրբք եւթամբք յօչէից գոյացեալ

տքօք կործանի պարիսպք դժոխոց . որով զօրութեամբ յօրինակ այսորիկ հալեցան պարիսպքն Նրբորովի շուրջ եկեալ զնոքօք զեւթն զոր : Եւ զեւթնօրեայ արարածոցս լինելու թիւն , յեւթն փողսն երգելով եւթնիցս յեւթներորդում աւուրն , և ՚ի բանի անդ , թէ հանդեաւ Նստուած յաւուրն եւթներորդի անկանէին պարիսպքն ադամանդեայք եւթնեքեան . այս է եւթն աչք , որ հայելին ընդ ամենայն երկիրս . և այս բազումս ունի զարդարիչս վկայութիւնս , որ կամիցի սոքօք իմաստասիրել : Իսկ մէք եկեացուք այսուհետեւ յոճ կարգին մերոյ :

Երդ յետ համբառնալոյն Տեառն հրամանաւ Հոգւոյն սրբոյ և եկեւութեամբ նորին՝ կարգեցան առաքեալքն քահանայապետ աշխարհի յաւուրն սուրբ Պենտէկոստէին . և առաջին եպիսկոպոս եկաց Աշրուսաղէմ Քրիստոսի եղբայրն Յակովբոս : Եւ հինն էանց և եղեւ ամենայն ինչ նոր . և արար զառաջին պատարագն Յակովբոս բաշխելով զքրիստոսական մարմինն ընկերաց իւրոց և այլոց հաւատացելոցն կերակուր անապական և պատու անմահական ՚ի կենդանի տնկոյն , ուստի զրկեցաւ հաւասկիղքն մեր Ըդամ . և եղեւ սկիզբն նիւթեղէն եկեղեցւոյս վերջ

նատուհնն և ապա աշխարհամատուռն . և ըսկիզբն հեթանոսաց մկրտութեան 'ի նոյն առաջին ամին ներքինին քուչացի, սրում՝ Փիլիպոսն քարոզեաց Փսթամիոս անուն, որ և նա սկսաւ զքարոզութիւն Վուչացւոցն հաւատալ աւետարանին :

Եւ սուրբն Թադէոս եւ կանխապոյն քան զայլն 'ի վիճակ իւր 'ի Հայո, և մկրտեաց զնորինծայ Թագաւորն հեթանոսաց Աբգար սկիպն հաւատոյ ամենայն Թագաւորաց . և ըստաւորեաց զՀայս և զԱսորիս, և կառաւրեցաւ յԱրեւել 'ի Սանատրիոյ Թագաւորէ Հայոց, Թողլով անդէն զգեղարդն և զփշղէն պսակն և զեւղն օժման 'ի Քրիստոսէ տուեալ, զոր ընդ ինքեան սւնէր :

Իսկ Յակովբոս եղբայրն Յովհաննու 'ի նոյն ամի գնացեալ մինչեւ 'ի Սյանիա յարեւմուտս կոյս, քարոզեաց անգ զքանն կենաց . և ձգեցաւ բուն խաչին 'ի Թադէէ և 'ի Յակովբայ քարեւել և յարեւմուտս . և դարձաւ անդրէն Յակովբոս յԱրուսաղէմ, և կատարեցաւ 'ի Ճաֆն յԱգրիպայ, սրով զգլուխն հատեալ . և ընկեցեալ զմարմինն 'ի ծովն տարան զնա ալեք ծովուն 'ի վիճակն իւր 'ի Սյանիա . զոր և յօղոս առաքեալն 'ի գնալն իւր իմացոյց նոցա զամենայն ինչ, և հաստատեաց անգ եկեղեցի :

Իսկ սուրբն Լ'նդրէաս գնացեալ 'ի Սի
ջերկրեայս յԱսիա և 'ի շանագլուխս քարո
ղեաց անդ . և նմա կոչի Թոռն Լ'սիոյ զա
ռաջինն . մինչեւ յետ երկոտուսան ամի չոգաւ
անդ (Յովհաննէս աստուածաբան 'ի փոխման
Սարիամով Լ'ստուածածնին . և ապա նմա ա
ստցաւ վիճակն : Իսկ Լ'նդրէի անուանեցաւ
Կոստանդնուպօլիս որ 'ի Թրակիա , զի և անդ
քարոզեաց նա . և անցեալ 'ի Սպարտա Եւ
լադացւոց կատարեցաւ խաչիւ յիշխատեայ
իշխանէ :

Իսկ սուրբն Թովմաս երթեալ 'ի կողմն
Սաբայ եմուտ 'ի ներքսագոյն Հնդիկս , քա
րողեաց անդ և հաստատեսոց եկեղեցի . եւ
կատարեցաւ 'ի Թեմն որ կոչի Չոլիանդ . և
առաջին մայրաքաղաք է անդ , որ Լ'լինջն ա
նուանի , որ է մեծանիստ . և այժմ կայ գե
րեղման նորա 'ի Չուձր մեծաշահ քաղաք .
և անուն երկրին Չոլեան կոչի : Եւ այսպէս
մակադրի խոտորնակ խաչին 'ի Հիւսիս և
'ի հարաւ :

Ի նոյն կողմ Թովմայի չոգաւ սուրբ
Բարդողղովմէոս և եմուտ յաշխարհ Սոգուց ,
և քարոզեալ անդ դարձաւ 'ի Հայս 'ի վի
ճակն Թագէի . և հաստատեսոց անդ եկեղե
ցի . և կատարեցաւ 'ի ներքին Հայք 'ի նոյն

Թագաւորէն Սանատրկոյ, Թողլով անդ որ պէս ասեն երիս հաստ մանանայ զոր ունէր ընդ ինքեան :

Եւ Յուդայ Յակովբեան և Սիմէոն եղբայր նորա, և նոքա հատարեցան 'ի Հայք : Իսկ Սիմէոն կանանացի 'ի հարաւս աշխարհի քարոզեալ կատարեցաւ : Իսկ Սատաթիա փոխանն Յուդայի 'ի Սիկիլիա երթեալ քարոզեաց, և անդէն վկայեաց : Եւ սուրբն Փիլիպպոս առ ծովեփերեայս շրջեալ կատարեցաւ, առ սահմանօքն Ենոպքոյ 'ի Ինքէճ, որ նա ինքն է Յարապօլիս որ կոչի քաղաք քաւ հանայից :

Եւ սուրբ առաքեալն Յակովբոս Լւիկեայ քարոզեալ 'ի Սիջագետս առ Լսորօք կատարեցաւ 'ի Սլուճ 'ի փառս Լստուծոյ (1) :

(1) Հին օրի՝ Պետրոս ելեալ յերուսաղեմէ եկն յԱնտիոք աշակերտելով 'ի ճանապարհին զհնթանոսս զերկուս ամս յամելով 'ի գալն : Եւ յԱնտիոք եգ հիմն եկեղեցւոյ, և ձեռնադրեաց եպիսկոպոս զԼուդիոս : Եւ ան թէ զՎարչամակ Տեառն ունէր, և զայն արկանէր 'ի վերայ գրեթոց ձեռնադրելոցն և անուանեաց զաշակերտեալսն քրիստոնեայս : Եւ եգ անդ անթու,

և քնաց 'ի Հուովմ և հասարեցաւ 'ի Ներոնէ Պոպոնի հանդերձ, յերեքասան ամի Թագաւորութեան նոքա 'ի Մայիսի 29 : Եւ Անդրանիկոս ասէ թէ 'ի 23 ն Քանաւն : Եւ զկնի Պետրոսի եկաց եպիսկոպոս 'ի Հուովմ Լինոս առաջին եպիսկոպոս մետառան ամ : Եւ յերուսաղեմ զքիթ Յակովբայ Ըմաւոն կղերականաց ամսաւսն երկու :

Լստանօր դիպուք զբան Տեառն մերոյ Յիսուսի Վրիստոսի զարարչականն որ ասաց ցր-Պետրոս. դու ես վէճ հիման Ասոնի . և յայդր վերայ շինեցի զեկեղեցի իմ . և յանձնեաց նմա երիցս զհօտն իւր արածել կենսաբեր արօտիւ . և կալ մնալ արժան է տէրունական հրամանին, ըստ որում եկեալ 'ի Պաղեստինէ սուրբ առաքեալն Պետրոս ընդ Փիւնիկէ ընդ Վերմանիկեցւոց աշխարհն քարոզութեամբ աւետարանին, և մտեալ յԱնտաք եհար նի զակաւ Հոգւոյն զապստամբն սատանայ, որ մտեալ էր անդ, և արար զնա հալածական, և էաբկ անդ հիմն եկեղեցւոյ . և անունեաց անդ զաշակերտեալն Վրիստոնեայս, և ձեռնադրեաց անդ եպիսկոպոս զԵւուդիոս, եւ հաստատեաց զնա յաթոռ :

Եւ երթեալ անտի գնաց 'ի Հռովմ նախաթոռ ամենայն Եւրոպայ . և շինեաց անդ զեկեղեցիս և ձեռնադրեաց անդ եպիսկոպոս զԴինոս : Եւ քառեն եգիտ զնա Պօղոսի ձեռնադրեալ, և հաստատեաց ըզնա . ասեն եթէ կրէր ընդ ինքեան զվարչաման Վրիստոսի և պնու գնէր ձեռս 'ի գլուխն ձեռնադրելոցն : Եւ զկնի Դինոսի Վսեստոս յաջորդեաց զաթոռն սուրբ : Իսկ սուրբն Պետրոս առաքեաց 'ի Հռովմէ զԱր-

կոս աւետարանիչ ՚ի նախաթող քաղաքն աւմենայն | իբից յԱղեքսանդրիայ . որ և անդ հաստատեաց եկեղեցի և նախաթողութիւն . և որպէս ասէ սուրբ հայրն Նիկիողոս⁽¹⁾ ՚ի խնդրոյ թագաւորին (Իոճերի յաղափս նախաթողութեան , եթէ բաժանեալ է ամենայն աշխարհ յերիս մասունս յԱսիա , յԵւրոպիա , ՚ի | իբից , վասն երկց որդւոյն Նոյի , որք ժառանգեցին զերկիր միայն :

Եւ զի նախ քան զայլն ՚ի Պետրոս յանձնեաց Տէր զհօտն հեթանոսաց պարտ էր նմա սահմանել յամենայն հատածս երկրի սուրբ եկեղեցի զոր և արարն իսկ յԱսիա եդ զաթողուն Ննոխոքու . յԵւրոպիա զաթողուն Հռովմայ , և ՚ի | իբից զաթողուն Աղեքսանդրու ՚ի ձեռն աշակերտին իւրոյ Սարկիսի :

Երդ ունի աշխարհն Հռովմ զամենայն արեւմուտս մինչեւ յԱիւզանդիա յարեւելս կոյս և ամենայն կղզիս , և զաշխարհ Սպանիայ և զվեհագոյն նորա զԻսլլիա , որ կոչի Իտալիա և եւս վեհագոյն զԻւրիտոնիան և այլս բազումս : Իսկ Ննոխոք ունի զամենայն արեւելս որ մինչև ցայժմ կաթողիկոս ձեռնադրէ . և առաքէ ՚ի Խորասան , և ՚ի Պարսս և ՚ի Բաբելոն և յԵրկինոյաօլիս , որ է քաղաք

(1) Երկու օրի . Նեղոս :

խաղաղութեան . ունի և զՀայս և զԼիբս և զԼիբլանս : Լիբ Լիբքսանդր ունի դամենայն Լիբէացիս զԼիբլանսիայ և զՀնդիկս մինչև ՚ի Սարմարիտոն :

Լիբ զի ՚ի Հինն ունէին քաղաքս այսոքիկ անուանաւ որտուոց , եդան կոչմունք նոցա ՚ի վերայ եպիսկոպոսացն . Հռովմ սրապ կոչէր Լիբրոպիայնոյնպէս և Լիբքսանդրիայ սրապ անուանէր . և Լիտիոք պատրիարք լինէր կոչեցեալ :

Լիբ այսպէս կոչին աթոռակաղքն սրապ Հռովմայն՝ որ ասի երէցնոյնպէս Լիբքսանդրուն . և Լիտիոքուն պատրիարք՝ որ է նախահայր . բայց ՚ի սոսա նախապատիւ է Հռովմայն յ()գոստոսէ հետէ , և ոչ ՚ի Պետրոսէ . որպէս Լատինքդ կարծեն . զի թէ այդպէս էր , ապա նախ Լիտիոք է պատուելի . զի անդ առաջին ձեռնադրութիւն արար Պետրոս :

Լիբ զմեզ պիտոյ է ասել զԼիբրուսաղեմէն , զի քահանայապետն Քրիստոս անդ խաչեցաւ . և քանզի հեռագոյն են ՚ի միմեանց աթոռքս , հարկ եղեւ ՚ի մէջ աշխարհաց և քաւառաց զմայրաքաղաքաց եպիսկոպոսս պատուել . զի նոքա ՚ի պատրիարքացն ձեռնադրեալք այլոցն՝ առաջնորդեացեն մերձակայիցքն ՚ի հարկաւոր պէտան . վասն որոյ կոչեցան

Սեփորապօլիսը : Եւ վասն սրբաւնական քաղաքացն որոյ իշխեն , արքեպիսկոպոս լինին կոչեցեալք :

Իսկ յորժամ եղեւ մեծ սխաւհոգոսն ՚ի Ղիկիայ , պատշաճ համարեցան հայրապետքն պատուել զԵրուսաղէմ՝ զաթոռ սրբոյն (Յակովբայ) , հաւատար երկոց աթոռոցն . և կոչել ղեպիսկոպոս նորա պատրիարք , և զառանել ՚ի վիճակէն Ղեքսանդրու . և տալ նմա Սեփորապօլիսս և եպիսկոպոս . քանզի նախ Երուսաղէմ ընդ ձեռամբ Ղեքսանդրու էր յորմէ յաւերմանէն հետէ Հռովմայեցւոցոր շինեցաւ . յԵրանդրիանու թագաւորէ . որ կոչեցաւ Ելիուպօլիս . և եմուտ Երուսաղէմ ընդ իշխանութեամբ Կեսարու , Վաղէսաթինեայ Սեփորապօլի . քանզի զկնի աւերմանն ձեռնադրեաց Երուսաղէմի եպիսկոպոս Սեփորապօլիան Կեսարու . և յորժամ պատրիարք եղեւ Երուսաղէմ , ձեռնադրեաց զձեռնադրողն իւր զԿեսարաղին :

Եւ քանզի պարտ էր մարմնոյ եկեղեցւոյ կատարեալ լինել զգայարանօք , զի ամենայն մարմին կատարեալ կենդանի ընդ հինգ զգալութեամբ է . վասն այնորիկ զյոստանդնուպօլիս որ ընդ Հռովմայ իշխանութեամբն էր և Երակլիոյ մեարապօլիան ձեռնադրէր նմա :

եպիսկոպոս , յորժամ եղեւ ժողովն առ թէ-
ողոսիւ՝ պատուեցաւ թագաւորեալ քաղաքն
և եղև պատրիարքարան և զատեալ ՚ի Հռով-
մայ . և յոլով մասն Ասիոյ եմուտ ընդ իշխանու-
թեամբ նորա . քանզի թէպէտ Կոստանդիա-
նոս նոր Հռովմ կոչեաց գ. քաղաքն իւր , և զա-
ւետարանչին զՅովհաննու գերեզմանն անդ-
կամեցաւ փոխել և աթոռ կոչել զնա . այլ ոչ
հաստատեցաւ մինչեւ ցայնժամ որ ասացա-
քքն առ թէողոսիւ :

Այլ և յանուան աւետարանչայն ոմանք
դնեն զաթոռքս այս . զՀռովմայն՝ Ղուկայ
կոչեն . և զԱնտիոքայն՝ Սատթէոսի , և զԻս-
տանդնուպօլսին՝ Յովհաննու :

Իսկ Ղուկաս որդի Կոստանդեայ Ղսու-
րոյ և մօր յուսի յԱնտիոք գրեաց զաւետա-
րանն և տեղին յայտնի է հռչակեալ եկեղե-
ցին ուր գրեացն . և Սատթէոս յԱրուսաղէմ
գրեաց . և Յովհաննէս ՚ի Փատմոս , ընդէր
ուր գրեցան չիցեն աթոռք , և նոքօք կոչին :

Սակայն երկուստան առաքելոցն աթոռս
խոստացաւ Տէրն ՚ի հանդերձեալն . աստէն
ընդէր ոչ մանաւանդ կալլին աթոռս . այլ ըստ
ասացեալ խորհրդեանդ յօրինեցան աթոռք .
Վիտել արժան է և զայս զի են յարեւելս մե-
ծամեծ և փառաւոր իշխանութիւնք՝ զոր մեծ

Հայք կոչեմք որ է սրբազան աթոռ և ազատ և ինքնագլուխ . որ ունի ընդ ինքեամբ բազում մետրապօլիտս և եպիսկոպոսս յոլովս , և ոչինչ վճարէ յաթոռն Հռովմայ որպէս և ամենայն պատրիարքունք երկրի . և ոչ առնուն ձեռնադրութիւն ուստեք , և ոչ ՚ի Հռովմայ որպէս և այլքդ . քանզի պատուեցաւ աթոռ սրբոյն Վրիդորի՝ և մանաւանդ աստցեալ սուրբ առաքելոցն որք անդ կատարեցան . և վասն այնորիկ նոցա կաթուղիկոսն յիւրոց եպիսկոպոսացն առնու ձեռնադրութիւն մինչեւ ցայսօր ժամանակի . և է պատուական և արժանապատիւ աթոռ . որպէս և կղզին Վիպրոս . զի և նա ինքնագլուխ է և ոչ ումեք հնազանդեցաւ . քանզի գտեալ եղեւ անդ Գերեզմանն Ռառնաբօյ , և ՚ի վերայ սրտին աւետարանն ՚Խաթէոսի :

Ի՛նքնագլուխ և արքեպիսկոպոսն Ռուլզարաց . քանզի Ռուլզարք ոչ են բուն Ռուլզարք , այլ քանզի Ռուլզարինոս ՚ի նոյնն աիբեաց , յանուն նորա կոչեցան Ռուլզարք . և յաղագս յաղթող Թագաւորու Թեանն ոչ ումեք հնազանդի արքեպիսկոպոսն նորա , այլ յիւրոցն առնու ձեռնադրութիւն որպէս և Հայոցն մեծաց : որ Թէպէտ Վասիլ կայսրն ծիրանածին հնազանդեաց զնոսա , այլ ոչ Թա

դին զպատիւ աթոռոյն իւրեանց . և ոչ եկաց
այնր հակառակ , զի ոչ մնասէր ինչ հաւատոյ
սրբութեան :

Արդ այսպէս կարգ քահանայութեան
Տեառն մերոյ (Յիսուսի տարածեցաւ ընդ
աշխարհս ամենայն . և է մի քահանայութիւն
և ոչ բազում . զոր սահմանէ աւանդն հաւա-
տոյ ուղղափառութեան , զոր կարգեցին ա-
ռաքեալքն , և աւետարանիչքն գրեցին և
աւանդեցին , և Հոգին սուրբ կնքեաց և
կատարեսոյ :

Իսկ արմատն⁽¹⁾ չարութեան ոչ կարաց հա-
յել հրացեալ աջօր և նախանձախոյ որտիւք .
վասնորոյ ոչ դադարեաց ատել զմիեղենու-
թիւն սուրբ եկեղեցւոյ , և հնարել պատճառ
քակման զէն առեալ զմանց իշխանասիրու-
թիւն և զկիսոց ագահութիւն , և զայլոց ըն-
դարձակութիւն և զմարմնասիրութիւն և զու-
մանց զախտասիրութիւն , և որոշեաց այսու-
քիւկ զանոսոմն Քրիստոսի , և արար պատե-
րազմ ՚ի տան միում և ՚ի մարմնի միում , և ընդ
դէմ ամենայն բարութեանցն (Նստուծոյ զոր
արար ազգի մարդկան . եպիտ նա հակառակ
սիրոյն զատելութիւնն , և խաղաղութեան՝
զպատերազմն , և խոնարհութեան՝ զհպար-

(1) Ոմանք կամամարտն :

տութիւնն , և չափաւորութեան՝ զառաւել-
լաստացութիւնն , և ճշմարտութեան՝ զկեզ-
ծաւորութիւնն , և լուսոյ՝ զլսաւարն , և կե-
նացն՝ զմահն , և այսոքիւկ սրոշմամբ փարթա-
մացեալ մշակն անօրէնութեան որ կրէ ան-
վաստակ զերկինս և զերկիր , և որ այլ եւս
հրաշարին է զանհասականն անդունդս . որք են
խորութեան խորոցն լստուծոյ ըմբռնմունք
(այսինքն է) հաւատոյն վարմանալիք որով
զարդարի սուրբն Սիոն , և պարծի ՚ի փառս
անզուգականս . զսա ջանաց շարժել զօրու-
թիւնն ապստամբ . և թէպէտ զիրքն ոչ կա-
րաց խախտել , զի աստուածապատկառ⁽¹⁾ էր ,
սակայն զբազումս ՚ի բաց տարաւ ՚ի նմանէ . և
կապտեաց կողոպտեաց և արար ծաղր , և ամօ-
թալից . և սչ տակաւ շարժեաց արտասուս և նա-
խանձ առողջիցն մնացելոց եղբարց որք ցու-
ցին մեծ հանդէս նովին հաւատով խրախու-
սեալք յԼստուած . և ձայն տուեալ միմեանց
սպառազինեցան աւելաբանական պատրաս-
տութեամբն , և ամենայն զօրութեամբ ջա-
նացան անդրէն դարձուցանել զհեռաց-
եալսն ՚ի կենաց , այսինքն ասեմ զմեծ Սիւն
հողոսքն ըստ թուոյ կենդանարար լըրոր-
դութեանն , զԼիկիայն , զԴոստանդնուպօլսին

(1) Երէք օրի . աստուածարկու :

զլ, փետտսին, որ թէ զկորուսեալն ոչ կարա-
ցին գտանել, զի գիրն լըցի ՚ի վերայ կամա-
խոտոր կործանելոցն, այլ զկուցեալն ՚ի փա-
րախն (Յիսուսի և զՀինուածն որ ունի զՀիմն,
՚ի զգուշութիւն պահեցին և պահեսցեն. որ-
պէս և է տեսանել գթութեամբն լստու-
ծոյ ըստ յուսոյ և վաստակոց հարցն մերոց ոչ
տակաւաթիւ զմնացեալն յերախտիսն Քր-
իստոսի և զպատկերեալն կեցուցիչ հաւա-
տովքն :

Եւ ահա ամենայն Եգիպտոս և Քուշացիք
և Հնդկաստան աշխարհք և քաղաքք մե-
ծամեծք որպէս Պանիան, Պուրշաուր, Խազ-
նի, Լահուր, Խմէր, Պանկուր (1), Տերուլ,
Սումուաթա(2), Քամթայթ, Պլատրա որ հարիւր
հազար գեւղ ունի, Շաքմիքն, որ երկու հա-
րիւր հազար գեւղ ունի, և այլք քաղումք մին-
չև ՚ի Սերսն կղզին. որ ասեն թէ զՆդամ հա-
նեալ ՚ի դրսիոտէն լստուած՝ անդ բնակե-
ցոյց զաւաջինն. և այլ աշխարհք ընդարձակք
ուր հերձուած չարութեան ոչ եմուտ. և որ-
պէս յառաջին գիրսն ցուցաք թէ քսան եւ
չորս զերաստ է աշխարհս, և տասն և վեց զե-
րասն նոքա են. որ իմն յուղղափառութեան,
և ամենայն Յակոբիկ լսորիք և ամենայն

(1) Մի օրի. Պանկուր :

(2) Մի օրի. Սումթա :

Հայք զոր պահեաց շնորհն լ'ստուծոյ 'ի սահման հաւատոյ ուղղափառութեան կրօնից . և այսօր քահանայութեան և քահանայապետութեան և հայրապետութեան աթոռք արկեալ են 'ի նոսա , յաջողեալք աջովն Տեառն զօրութեանց 'ի փառս Քրիստոսի լ'ստուծոյ մերոյ : Յորս և լիցի քաղցր ողորմութեան լ'ստուծոյ մարդասիրին պարգեւքն , և արժանիս արասցէ մասին սրբոց իւրոց հաւատոց և գործոց որ այսպէս դաւանեմ :

Դաւանութիւն Միխայելի պատրիարքի
Ասորոց :

Դաւանեմ զնա , սուրբ և զուգափառ Նորորդութիւն աներբ և անուր անսկիզբն և անվախճան և միշտ անկարօտ և բերկրեալ յամենայն կատարեալ բարւոյ իմացեալ , զոր բնաբար ունի , և աննուազաբար տայ կարօտիցն ինքն ունելով զամենայն . Նորորդութիւն կատարեալ անճառելի և աննուազ անձամբ բաժանեալ . և է զի անուամբ և 'ի միութիւն կացեալ և կայ փառաւորեալ և փառաւորի 'ի բնութեանն յաստուածութեանն և 'ի զօրութեանն և 'ի կամսն յիմաստութիւնն

'ի գործն 'ի մեծութեանն և մանաւանդ յան-
 հառութեանն և յանասելի ողորմութեանն ,
 յոր հաւատամ յայսմանէ և 'ի սիրոյ եկեալ
 միոյն անձամբ չափ 'ի կոյսն, որ սուրբ էր հո-
 գւով և մարմնով, և 'ի պատճառս փրկու-
 թեան մերոյ մարդացեալ 'ի նմանէ սահմա-
 նաւ բնութեանս մերոյ հոգի, շունչ, միտք,
 մարմին, որ ինչ և է կրաւարեալ մարդ մե-
 ղուցեալ բնութիւնս (չգամայ ուստի,) Եւ-
 րիամի էր, զոր առեալ (ստուած գործեաց
 առանց չփութման և այլայլման անփոփոխ լու-
 սոյն ճառագայթն զփոփոխականութիւն և
 զսարականութիւն բնութեանս որբեալ ան-
 փոփոխ և անախտս գործեաց զթանձրու-
 թիւնն պահելով. և ոչ յանմարմնութիւն
 դարձուցեալ, և ոչ զանմարմին աստուածու-
 թիւնն 'ի մարմին շրջեալ. այլ որպէս ոչ գոյ
 ասել և ոչ իմանալ միաւորեալ քան զամե-
 նայն օրինակ խառնման նոր և չքնաղ խառ-
 նումն : Եւ սան որոյ մինն որ յէութենէն Հօր
 առ 'ի կուսէն զմերս փոխութիւն, մնաց մի-
 ածին մի որդի մի անձն մի Քրիստոս : և ճշ-
 մարտապէս մի բնութիւն, մի կամք, և մի
 ախորժակք, մի գործ, մի ճնունդ կուսու-
 թեամբ, մի մայր քառանց հօր որ և նախ քան
 զյաւիտեանս առանց մօր ծնեալ : Եւ խոստո-

վանիմ զմայրն Լ՝ամանուէլի Լ՝ստուածածին մինչեւ յաւիտեան . և զԼ՝ամանուէլն Լ՝ստուած մինչեւ յաւիտեան նովին մարմնովն . և որ զհետ ծննդեանն եկն զամենայն տնօրի նականսն խոստովանիմ գործ Լ՝ստուծոյ. զիս նորհագոյնսն ղբարձրագոյնսն և զկիրսն անբամբասելի, զոր վասն մեր կրեաց, ոչ բաժանեմ, այլ մի յատուկ ասեմ ՚ի Տէրն իմ, և ոչ իմանամ շփոթումն : Եւ նշովեմ զիմացողն և զասողն շփոթումն :

Եւ նոյնպէս զկիրք խաչին խոստովանիմ Լ՝ստուծոյ խաչ և մահ . ոչ էական բնութեանն ասեմ մահ կամ ՚ի մարմնոյն բաժանումն, այլ զիմ բնութիւնն միացեալ յաստուածութիւնն և աստուածացեալ Լ՝ստուած խոստովանիմ, որով մեռաւ անմահն ղբանական հոգին աւանդելով ՚ի ձեռս հօր . աստուածութիւնն ոչ բաժանեալ ՚ի մարմնոյն և ՚ի հոգւոյն միաւորեալ անքակելի. ըստ որում և զդժոխքն աներէր հոգւովն և զմահ սպանանէր, և մարմինն լուծանէր զսպականութիւնն, որպէս զԼ՝ստուած և զԼ՝ստուծոյ մարմինն ընդ ամենայն գերեզմանս արձակելով Ճառագայթս, յարուցանելով ղբազումս, Կիտելով զահմանեալ ժամանակն ՚ի լանջու երկրի հզօրագոյն թուովն յառնէր ոչ միայնաբար ըստ

Յոյնանու 'ի ձկանէն, այլ լրմամբ հողւոյն մահակուլ, որ յԱրամայ 'ի դժոխոց և յորւ վիւք մարմնովք հողացելովք 'ի գերեզմանացս ելանէր յերկինս կուսութեամբ ան լոյծ կնքոյն 'ի գերեզմանէն, որպէս յարգանդէն Սարիամու. և վերացեալ մտանէր յերկինս կուսութեամբ անձեղքելիս՝ որպէս 'ի վերնատունն դրամբք անբացիւք. զի յայտ լիցի եթէ 'ի վեր է քան զբնութիւն մարմնոյ. զի մարմնոյ բնութիւն մահկանացոյ ապականացու և անտալի եթէ յատկացի ըստ ինքեան, և ընդ մարմին ոչ կարէ մտանել անձանօթապէս, այլ տերունականն :

Իւր տէրն լիով ունելով զճշմարիտն մարդիւրով սահմանովն, սակայն շողացեալ և փայլատակեալ աստուածութեամբն ներկործէր զվայելականսն Բանին, զոր շօշափեցին ձեռօք դասք առաքելոցն, և տեսին երանելի աչօք զանտեսակն տեսակացեալ :

Խոտատվանիմ զնա նովին մարմնովն կեալ 'ի փառս հայրենիս դատաւոր արքայութեանն կենդանեաց և ժեռելոց :

Հաւատամ 'ի միշտ Հայրն, հաւատամ 'ի միշտ Որդին, հաւատամ 'ի միշտ ելողն 'ի ձօրէ Հոգին սուրբ. յայն՝ որ առնու յորդ-

ւոյ և ընու զամենայն, և ինքն ոչ լինի լցեալ յումեքէ :

Հաւատամ ՚ի նոյն Նորորդութենէն եւ զեալ յոջէից զեղեալքս ամենայն, և զ՝Պամ պատկերեալ բարւոյն, և յանցանոր լուծեալ ՚ի մահ անձնիշխան կամօք . և ՚ի նոյն արարչէ վերատին նորոգեալ տնտեսութեամբ միոյն Սիածնի կամօք Հօր և Հոգւոյն :

Հաւատամ ՚ի համօրէն յարութիւնն բանականացս որ յ՝Պամայ, ՚ի նոյն զօրութենէ ստեղծուլին և նորոգուլին :

Հաւատամ յարդար յիրաւունս աւուրն ըստ արժանեաց, և ՚ի հատուցումն յաւիտեանս կենաց և տանջանոց :

Այս է իմոյս հաւատոյ համառօտ խոստովանութիւն, և ամենայն հաւատացելոյ ուղղափառաց . որոյ մասնաւորեցէ զմեզ Տէր ՚ի շնորհս ողորմութեան իւրոյ :

Արդ զայս դաւանութիւն յորմ մասն աշխարհաց ունի . և պահէ ոչբապէս քաղաքաւարութեամբ, զոր պարտ է յամենայն քահանայապօրծութեան տալ զայս խոստովանութիւն մեծ քահանայապետին : Այս պահանջիլ յայնցանէ զորս ձեռնադրելն կտամն . և ապա յանուանէ նորովել զգացլն ազգայն նիչան, զաաննոցն զհեքեփառոցան հարիւր

յիտուն և ինն հերձուածն մինչեւ . յայսօր
 ժամանակի . և դաւանել զամենայն ուղղա-
 փառան , զհովիւան եկեղեցւոյ որք ընդ ճրջ
 մարտութիւն առաջնորդեցին հօտին Քրիս-
 տոսի , և յարօտս կենսութեւր անույին . և ապա
 իջանէ Հոգին յայնպիսի սեղանն որբութեան
 և հանգչիցի յընծայեալքն : Այն որ գիտէ ճա-
 նաչել զօտարուն և զլնտանիան որպէս զգիտ-
 նական և զիմաստուն հովիւս կացուցանել ,
 որ կարատցէ ՚ի կեանս կոչել զարժանիան կե-
 նաց , այսինքն առ Աստուած ածել . զի այս
 է պարիսպ պահպանութեան խաչիւ . և ա-
 բեամբ գնեալ հաւատացելոց . ոչ միայն ՚ի
 շարացն ՚ի բաց կալ , այլ և բարեացն զհեա-
 գնալ . զի ոչ ստիաւ . արիւն և քիւրտն գիտէ
 հեղեալ վանս իւր ուրբ եկեղեցի . այլ զմեծն
 զԱստուծոյն և զառտուածականիւր արանցն , որոյ
 զգուշութիւն պիտոյ է , որք խնամեն զա-
 յիւրաքանչիւր ժամանակս :

Իրանգեցին և Հոյնք քօտն եւ վեց տասիւ-
 ճանս յեկեղեցի , և եւթն այլ եւս զատ ա-
 ռանձինն , որ տեսնք ՚ի նոյցանէ հարկաւորք ,
 եւն յոյժ :

Ա . Ապէս չըջողն բնդ վանորայսն և տե-
 սանել զտըողութիւն և զչինութիւն , և պատ-
 մել Արք եպիսկոպոսին :

Բ. Որպէս որք տեսանէն զպարկեշտու-
թիւն կանանց վանաց :

Գ. Բանտաւորքն՝ որք տեսանէն թէ ոչ
են զուր և զըպարտութեամբ արգելեալք ՚ի
բանտս յիշխանացն , և պատմել հայրապե-
տին . զի փոյթ արասցէ և հանցէ զնոսա :

Դ. Ընտիր դատաւորքն , որք քննեն իրա-
ւամբք զդատաստանս ամթողոյն ըստ գրոց
և կանոնաց հրամանի :

Ե. Յօրինողքն գրոց որք ուսուցանեն
զուսումն ընթեռնելոյ զգիրն սուրբ ՚ի ժամ
պաշտմանն :

Զ. Յարմարողն երգեցողութեան Սաղ-
մոսին և Հարականին :

Է. Որ տեսանէ թէ որո՞ւմ եկեղեցւոյ պի-
տոյ է առաջնորդ , և յիշեցուցանէ հայրա-
պետին :

Ը. Որ չըջի ընդ քաղաքս և ընդ գետն և
տեսանէ զյօրինեալ կարգս եկեղեցւոյ , թէ
որպէս առնիցեն :

Թ. Որ պահէ զսենեակ հայրապետին և
զգուշանայ :

Ժ. Որ պահէ զսրբութիւնն և տայ ՚ի
տեսութիւն խնդրողացն ,

ԺԱ. Որ կայ ՚ի գլուխ (դատուց) տաք

կաւագացի և դպրացն , և բաժանէ զգործս նոցա , և չտայ զմիմեամբք ելանել :

ԺԲ. Արք կրեն զմիմեղէնս առաջի սուրբ խորհրդոյն :

Եւ և. սուրբ եկեղեցւոյ տաան մնասքն զոր պարտին արկանել 'ի սեղանաւորս արժանացեալքն. քանպի ըստ առաքելոյ եդ. Աստուած յեկեղեցւոյ առաքեալս, մարգարէս, վարդապետս, զօրութիւնս, շնորհս բժշկութեան, օգնութիւնս, վարիչս, ազգս լեզուաց, թարգմանութիւնս լեզուաց, ընտրութիւնս հոգւոց. քանզի հաւատամք եթէ վնոյն հոգի որ յայնժամ աղբիւրանայր աւազանաւն , այժմ ունի եկեղեցի ըստ ժամանակիս պիտոյից. զոր թէ որ անաչառու. վստահութեամբ , և անագահ հաւատով և անախտական մտօք վարէ. զառաջնորդութիւն եկեղեցւոյ՝ ըստ Քրիստոսի գլխահանաւորութիւնս , ինչ ոչ թաքչի 'ի նմանէ և ոչ սխալէ յընտրողութենէ և 'ի զօրութեանէ բժշկութեան, 'ի նոյն պարգեւաց Հոգւոյն առաջնորդեալ և յաջողեալ 'ի հաճոյսն Աստուծոյ . 'ի փոքու աստ հաւատարիմ գլտեալ և բազմին արժանանայ 'ի պատշաճ յաւիտենին :

Աւնի սուրբ եկեղեցի զշնորհս և պատիւ որբոյ Աստուածածնին անախտ ծնանելով

որդիս Նոտուծոյ սչ յարեմէ և ոչ ՚ի կամաց մարմնոյ այլ ՚ի Հոգւոյն որբոյ և ՚ի զօրութեանէ բարձրելոյն ՚ի ժառանգակցութիւն և յեղբայրակցութիւն ⁽¹⁾ միածնի Նոգւոյն Նոտուծոյ :

Ունի յինքեան և ՚ի վերայ ինքեան սուրբ եկեղեցի զիսչն կենսակիր վերելեակաւն ⁽²⁾ ՚ի նոյն պատիւ պաշտօնեալ ՚ի մէնջ որով բաշխին ՚ի մեղ երկնաւսր շնորհացն առատութիւնք :

Սկան որոյ հանդէս տռնելի է ոտից՝ որք շրջին ՚ի մէջնորա ահիւ և դողութեամբ լինել ՚ի տան Նոտուծոյ կենդանւոյ . զի ահ մեծ է ոնկանել ՚ի ձեռս Նոտուծոյ, կենդանւոյ և ազդոյ է սուրն յորսշումն մտնր քննութեանց և դատելոցն ⁽³⁾ որպէս հորդեցին ճանսադարհ հիմնարկութե և հիմունքն եկեղեցւոյ :

Եւ մի նմանել խորթոցն և կամ որումանցն , որք յետոյ մտին , զորոյ զանսւանան գրքեմբաղիւսաղօք զտապեալ եւ թն աթոռոյդ աթոռակալաց մինչեւ յամենեւին խոտանմ ⁽⁴⁾ զորս թողութք յիշատակ կենդանութեան :

(1) Մի օրի . յազգակցութեան :

թիւն :

(2) Երկու օրի . դատելոյն :

(3) Երկու օրի . վերելեալ :

(4) Երեք օրի . խորանն :

ԱԹՈՌԱԿԱԼԻ ԵՆՏԻՈՒՅ

			ամ.
Ա.	Պեարոս առքլ.	Դ. Կմանոս .	13
Բ.	Լ. Եղիոս . Ժբթ	ԺԸ. Տիմոթէոս .	5
3	Լ. Եղիոս .	ԺԹ. Կիւրղիոս .	8
2 Գ.	Իգնատիոս .	Ի. Տուրիանոս .	1
3 Դ.	Իլմն.	ԻԱ. Փաթալիոս .	8
0 Ե.	Կառնեղիոս .	ԻԲ. Փիլոկիոս .	2
1 Զ.	Ուրիանոս .	ԻԳ. Լ. Եստաթէոս .	10
2 Է.	Թէոփիլոս .	ԻԴ. Յուլիոս .	1
3 Ը.	Սաքսիմոս .	ԻԵ. Ռալիա արեանոս	
4 Թ.	Սերապիոն .	Կեղծ (1).	
5 Ժ.	Լ. Եղիլպարոս .	ԻԶ. Ուրբոս արեանոս .	
6 ԺԱ.	Փիլիպպոս .	ԻԷ. Փիլիդիա (2) հրո.	
7 ԺԲ.	Սաբինոս .	ԻԸ. Ստեփանէ հրո.	
8 ԺԳ.	Իաքէլ .	ԻԹ. Լ. Ենդիա հրո.	
9 ԺԴ.	Իսա. իոս .	Լ. Լ. Եղեքսիոս հրո.	
0 ԺԵ.	Դեմեարիոս .	ԼԱ. Սելիտոս .	
1 ԺԶ.	Պողոս Սամուէլ	ԼԲ. Ուղիոս .	2
	տաղին հրձ .	ԼԳ. Պուլիանոս .	1
2 ԺԷ.	Դիմանոս . Կամ	ԼԴ. Փլաւիանոս .	7

(1) Երկու օրի. Ալեապիոս : (2) Մի օրի. Փիլիդիա. Մի
 Մի օրի. Ուրբոս արեանոս օրի. Փիլիպպոս :
 Մի օրի. Սելիտոս արեանոս :

1	ԼԵ. Լաւարիտ .	Ճ. Փլարիէ ընկե
7	ԼԶ. Պորփիւրիտ .	ցեալն . (1)
10	ԼԵ. Լ'ղէքսանդրոս .	ՃԱ. Սուրիակէ
33	ԼԸ. Զովհաննէս .	ՃԲ. Պօղէ հրէական .
32	ԼԹ. Թէոդէոս .	ՃԳ. Սքիտոս երկա-
	Խ. Թամանոս հրա .	բնակ (2):
	աբխասական .	ՃԴ. Լիփրեմ հրա .
	ԽԱ. Սաքսիմոս հրա .	ՃԵ. Թամանոս հրա .
	աբխասական .	ՃԶ. Սարգիս .
	ԽԲ. Լիսակիտոս հրա .	ՃԵ. Պօղէ սեաւն .
	երկաբնակ :	ՃԸ. Պետրէ վրացի .
	ԽԳ. Սուրտուրի հրա .	ՃԹ. Զուլիանէ .
	ԽԴ. Պետրէ հլճիլ .	Կ. Լիթանաս .
	ԽԵ. Սանիդոն երկա-	ԿԱ. Զովհաննէս .
	բնակ :	ԿԲ. Դիոդորոս . (4)
	ԽԶ. Սէրտիւրոս կամ	ԿԳ. Սեւերիանոս .
	Սարտիրոս եկեմնկ	ԿԴ. Զուլիէ .
35	ԽԵ. Զուլիանոս .	ԿԵ. Լիդիա .
35	ԽԸ. Ստեփաննոս .	ԿԶ. Լիթանաս .
	ԽԹ. Ստեփաննոս	ԿԵ. Զովհան .
	երկաբնակ :	ԿԸ. Իսահակ .

(1) Հին օրի . յառաջ քան զսա յաւելու փելեաթոս զոմն հեքեաթիկոս :

(2) Հին օրի . Ուրուկիտոս եւ Զոմնի Իսէլի Սեւեթի : Աստ երկւի յառաջ քան զսա Սեւեթիտոս մին լինել աթառակալ :

որոյ փոխանակ եղին զսա . Թէ պէտ ջնջանակի և ոչ Ի միում յօրինակացն այս Սեւեթիտոս :

(3) Երկու օրի . Դամասկոս

(4) Աստի սկսեալ նուազին տնուանք Ի ցանկս օրինակաց և Ի հին օրինակն առաւելու :

ԿԹ. Լ՛Թանաս .	2Ե. Լ՛Թանաս .
Հ. Ղէորգ .	2Զ. Յովհաննէս .
ՀԱ. Յովսէփ Կր .	2Ե. Ղիմէսիոս .
ՀԲ. Կիրակոս .	2Ը. Յովհաննէս .
ՀԳ. Ղիմէսիոս .	2Թ. Լ՛Թանաս .
ՀԴ. Յովհաննէս .	Ղ. Յովհաննէս .
ՀԵ. Իգնատիոս .	ՂԱ. Սաիլիոս .
ՀԶ. Ղիողոս .	ՂԲ. Լ՛Երոն .
ՀԵ. Ղիմէսիոս .	ՂԳ. Ղիմէսիոս .
ՀԸ. Յովհաննէս .	ՂԴ. Լ՛Թանաս .
ՀԹ. Յովհան .	ՂԵ. Յովհան .
2. Սաիլիոս .	ՂԶ. Ղրիգոր .
2Ա. Յովհան .	ՂԵ. Յովհան .
2Բ. Ղիմէսիոս .	ՂԸ. Լ՛Թանաս .
2Գ. Լ՛Երահամ : ²	ՂԹ. Սիսայլ ես :
2Դ. Յովհաննէս .	

ԱԹՈՌԱԿԱԼՔ ՀՌՈՎՄԱՅ

Ա. Պետրոս առքլ .	Զ. Լ՛ղէքսանդրոս .	12
12 Բ. Լ՛ինոս .	Ե. Քսենոս .	30
11 Գ. Լ՛նիստոս .	Ը. Լ՛Լեսիոր . (1)	11
9 Դ. Կղեմէս .	Թ. Սեղուիանաս .	4
8 Ե. Սարգս .	Ժ. Փիսոս .	15

. (1) Հին օրի. Տաղէսիորոս :

11 ԺԱ.	Լնիկոս .	ԼԶ.	Փիլաքսիոս .
9 ԺԲ.	Սալտեր .	ԼԵ.	Դամասոս .
8 ԺԳ.	Եւպուրիոս .	ԼԸ.	Սիրիկիանոս .
5 ԺԴ.	Կեղէստիանոս .	ԼԹ.	Լիսստաս .
15 ԺԵ.	Լիւթորոս .	Խ.	Լիստատիոս .
70 ԺԶ.	Լեկատր .	ԽԱ.	Օսիմոսիէ .
9 ԺԷ.	Լուքանոս .	ԽԲ.	Կեղեւոթիանոս .
5 ԺԸ.	Փուհգիանոս .	ԽԳ.	Լեւոն երկաքնակ .
8 ԺԹ.	Լիթիաս .	ԽԴ.	Գաղոս .
13 Ի.	Պաւիանոս .	ԽԵ.	Իլարիանոս .
2 ԻԱ.	Կառնեիոս .	ԽԶ.	Սիրիլիոս .
4 ԻԲ.	Գուկիոս .	ԽԷ.	Լիստասիէ .
1 ԻԳ.	Ստեփաննոս .	ԽԸ.	Սիմաքէ . աստի յառաջ երկանակք .
11 ԻԴ.	Վաստաս .	ԽԹ.	Թորոնաս .
8 ԻԵ.	Իիոնէսիոս .	Ծ.	Սրմիստէս .
8 ԻԶ.	Գիմէսիոս .	ԾԱ.	Յովհանիէ .
1 ԻԷ.	Սատուկիոս .	ԾԲ.	Փելլքս .
2 ԻԸ.	Գայիոս .	ԾԳ.	Իիքիքէ . (2)
1 ԻԹ.	Սարաքլիոս .	ԾԴ.	Լիգաբոս .
1 Լ.	Եւսեբի .	ԾԵ.	Սեղբէոս . Կամ Սեղբեստորոս .
21 ԼԱ.	Սելիոս .	ԾԶ.	Պաւկիոս .
23 ԼԲ.	Սեղբեստորոս .	ԾԷ.	Սարսինոս * .
2 ԼԳ.	Սարկոս .		
15 ԼԴ.	Սեղուիանոս . (1)		
4 ԼԵ.	Իիքերիոս .		

(1) Հին օրի. Սիլիոս .

(2) Հին օրի. Բիքիլոս .

* Այս Մարտինոս անօրէն
ի բաց եգեալ զերկեշն Առ-

ԱԹՈՌԱԿԱԼՔ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՒ

			աճ.
1 Ա.	Սարկոս աւել	ԺԶ. Թէոփնատ .	19
2 Բ.	տարանիչ .	ԺԷ. Պիտրոս. վայն է .	10
3 Գ.	Լկէոս .	ԺԸ. Լքիւղզաս .	6
4 Դ.	Սէլիոս (4) .	ԺԹ. Լղէքսանդր .	առ 20
5 Ե.	Պարտանիոս .	ժողովն Նիկիոյ .	
6 Զ.	Փրուպիոս .	Ի. Լթանաոս .	46
7 Ը.	Յուստոս .	ԻԱ. Պետրոս .	7
8 Թ.	Լմանիոս .	ԻԲ. Ղուկիոս արիա .	
9 Լ.	Սարկիսանոս .	անոս պիղծ .	
10 Խ.	Կալէրոս .	ԻԳ. Տիմոթ .	էղբայր 4
11 Ժ.	Լգրիպոս .	Պիտրի .	
12 ԺԱ.	Յուլիոսէ .	ԻԴ. Թէոփիլոս .	28
13 ԺԲ.	Իեմիտրիոս .	ԻԵ. Լվւրեղ մեծ .	առ 26
14 ԺԳ.	Իթիմոս .	է ժողովն Եփեսոսի .	
15 ԺԴ.	Իիմինոս (2) .	ԻԶ. Իէոսիւրոս .	7
16 ԺԵ.	Սաքսիմոս .	ԻԷ. Պրոտերն (5) հրա .	

տուծոյ, հաստատեաց զազան
գլխի Գովհաննիսի Ղրամատի.
կոսին . զի մինչեւ ցայդ վայր
ասէին երկու բնութիւնս. և
արդ. հաստատեցին երկու բը-
նութիւն երկու կամս. երկու
ներգործութիւնս : Եւ վասն
բաւոն իշխանութեան Հո.

առնոց տարածեցաւ աղանդն
ընդ ամենայն ազգս՝ որոնն
դառնութեան :

() Հին օրի . Միլոս : Մի
օրի . Միլիտոս :

(2) Հին օրի . Դիւնէսիոս :

(5) Երկու օրի . Պերոդ : Մի
օրի . Սանափալոս :

- 20 ԻԸ. Տիմոթէոս հրա. ԽԵ. Յոհան Երկաթնակ.
 3 ԻԹ. Տիմոթէոս (1). ԽԶ. Ղամիանոս.
 Լ. Յովհանն հրա. ԽԷ. Լնաստաս.
 12 ԼԱ. Պետրոս. ԽԸ. Լնդրոնիկոս.
 7 ԼԲ. ԼԺանաս. ԽԹ. Իենիամին.
 9 ԼԳ. Յովհաննէս. Ծ. Կաւրէա հրա.
 11 ԼԴ. Յովհանն միւս. ԾԱ. Լգաթոն.
 1 ԼԵ. Դիոսկորոս. ԾԲ. Յովհաննէս.
 11 ԼԶ. Տիմոթէոս. ԾԳ. Շմաւոն.
 38 ԼԷ. Դէոդոր (2). ԾԴ. Ստակքէ (3).
 1 ԼԸ. Պետրոս. ԾԵ. Լըէքսանդրոս.
 ԼԹ. Դայիանէ հրա. ԾԶ. Կոզմաս.
 40 Խ. Պողոս. ԾԷ. Յովհան.
 1 ԽԱ. Օուկլիոս. ԾԸ. Սարկոս.
 2 ԽԲ. Լգոզինար. ԾԹ. Յակովբ.
 3 ԽԳ. Թէոդորէ. Կ. Շմաւոն.
 1 ԽԴ. Պետրէ. ԿԱ. Յովսէփ.

(1) Զամանէ հինն Լամանք
 առնն ուղղութեամբ. Լ ամանք
 հերձուածող խառնուածքով :

(2) Հին օրի. Դիոսկորոս
 Մի օրի. Դիոսկորոս :
 (3) Հին օրի. Սահակ :

ԱԹՈՌԱԿԱԼՔ ԵՓԵՍՈՍԻ

ամ.		ամ.
12 Ա.	Լնդրէաւ առա ժԳ. աւրենտիոս .	8
	բեալ .	7
10 Բ.	Լստիոս .	18
14 Գ.	Տիմոթէոս .	13
17 Դ.	Պողիկարպոս .	10
15 Ե.	Յուլիս (1) .	8
8 Ջ.	Սաաբէ .	7
8 Ե.	Դիոգիսիէ (2) .	11
13 Ը.	Լնտաթէ .	15
9 Թ.	Լլաթորոս .	16
10 Ժ.	Փիլիպպոս .	17
11 ԺԱ.	Պօլիկարպոս .	18
5 ԺԲ.	Ուլիոս .	19

ԱԹՈՌԱԿԱԼՔ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍԻ

5 Ա. Պրորաա (1) . Բ. Լըէքսանդրոս 23

- (1) Հին օրի. Պրլլիգ : Եր- խեաց զաթռան 'ի Կոստան-
կու օրի. Պուլիս : գնուպօլիս :
- (2) Հին օրի. Դիոգիսիս : Զ Կոստանգնուպօլիս Ա-
- (3) Երկու օրի. Կոստանլիոս : թռուկալաց ցանկ 'ի հին օ.
- (4) Երկու օրի. Դեմետրիէ : բինակէն առեալ գնեմք առտ
- (5) Սա աչա Պրորաա զէր- զի աչլքն օրինակք, անկար.
- Ջնն Աթռուկալ Եփեսոսի փո- զըս դատաւորն զստա զան

1 Գ.	Պօղոս .	Ի.	Իգնատիոս .
Դ.	Սակեդոն .	ԻԱ.	Լիակիոս .
	հոգեմարտն է .	ԻԲ.	Պլապիտոս .
1 Ե.	Լուսեբի .	ԻԳ.	Սփիմաս հրա .
Զ.	Լուգոբի հրա .	ԻԴ.	Սակեդոն հրա .
Է.	Լուադր հրա .	ԻԵ.	Տիմոթէոս .
Ը.	Դիմոսիլէ հրա .	ԻԶ.	Յովհաննէս .
10 Թ.	Գրիգոր Նազիան- զացի , առաքած արքան		Երկաբնակ .
8 Ժ.	Նիկտիրոս .	ԻԷ.	Լալիման .
7 ԺԱ.	Յոհան Դակեբերան .	ԻԸ.	Լիթիմոս .
1 ԺԲ.	Լըրեդիոս .	ԻԹ.	Յոհան . Ի սմանէ յեջերկաբնակք էին .
10 ԺԳ.	Լյոտիկէ .	Լ.	Յովհաննէս .
2 ԺԴ.	Սիսիանոս .	ԼԱ.	Կիւրիակէ .
ԺԵ.	Նիստոր . չարափառ .	ԼԲ.	Սարգիս .
2 ԺԶ.	Սարսիմիանոս .	ԼԳ.	Սիմոն .
12 ԺԷ.	Պրոկղոս .	ԼԴ.	Գերմանիոս .
ԺԸ.	Փլաքիոս հրա .	ԼԵ.	Նուդոտոս .
ԺԹ.	Լիստոլ հրա .	ԼԶ.	Իուրոս .
		ԼԷ.	Պօղոս .

հերետիկոսութեան եւ հերթողեալ :
ձուած ոչն զառաջինն 'ի յիտս

ԱԹՈՌԱԿԱԼՔ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ

Ա. Յախալք .	ԻԳ. Կասիանէ .
Բ. Շմառն .	ԻԴ. Պոպկոս .
Գ. Յոսսոս .	ԻԵ. Սաքսիմոս .
Դ. Օպէ .	ԻԶ. Յուլիոս .
Ե. Տուբիայ .	ԻԵ. Վաղէս .
Զ. Իհնիամին .	ԻԸ. Դիքիոս .
Է. Յովհանն .	ԻԹ. Նարկէոս .
Ը. Սասթէոս .	Լ. Դիսոս .
Թ. Փլիկոպոս .	ԼԱ. Գերմանիէ .
Ժ. Սենեկոս .	ԼԲ. Գորգիոս .
ԺԱ. Յուսափոս .	ԼԳ. Նարկէսոս .
ԺԲ. Դէւի .	ԼԴ. Ըղէքսանդր .
ԺԳ. Կիփրեմ .	ԼԵ. Հիմենոս .
ԺԴ. Յովսէփ .	ԼԶ. Փերթիա .
ԺԵ. Ըղէքսանդրիա .	ԼԵ. Հերմին .
ԺԶ. Սիմաքոս .	ԼԸ. Դապոտոս .
ԺԷ. Դայիոս .	ԼԹ. Հրմէ աստ է ճրդ- նաւթիւն Ս. Գրիգոր ի Լուսաւոր լին .
ԺԹ. Կալիստիս .	Խ. Սահար .
Ի. Յուդա ուքա ու մենեքեան հրեայք էին	ԽԱ. Սաքսիմոս. զորոյ խաւարեցուցին զաշս .
ԻԱ. Նարկէսոս .	ԽԲ. Կիւրեղ .
ԻԲ. Սարկոս .	

ԽԳ. Լ'հակիրոս հրձ .	ԽԹ. Պրովալիս .
ԽԴ. Սեւերոս .	Ծ. Յովննադիս .
ԽԵ. Դամասիոս :	ԾԱ. Լ'նաստաս "աղ.
ԽԶ. Կիւրեղ յաքորից	ԾԲ. Ս'երտուրիոս .
գարձաւ և արար ըզ-	ԾԳ. Սեղուստոս .
ժողովն.	ԾԴ. Վիլիս .
ԽԷ. Յովհանն .	ԾԵ. Յովհանն * :
ԽԸ. Պրուլոս .	

* Հին օրինակն այսպէս ունի զքանկ պատրիարքացն Երուսաղեմի, Յակովբոս. Հմաւան. Յոռատոս. Զաբէ. Տաբթա. Բենիամին. Յովհանն. Մատթէոս. Փիլիպպոս. Սեննիէս. Յաւաթիս. Ղեւի. Եփրեմ. Յովսէփ. Յուդա. ամենեւեմ հրէայր էին : Նարկէսոս. Մարկոս. Կասիանոս. Պոպղիոս. Մաքսիմոս. Յուլիանոս. Գայոս. Սիմաքոս. Գայիոս. Յուլիանոս. Կիւրիստոս. Վազէո. Դիքլիանոս. Նարսիէսոս. Դիոն. Գեբ. մանինն. Գրիգորիոս. Նարկէսոս Լէրսին. Աղեքսանդրոս. Մզարենոս. Հեմենոս. Ըզբերդայ. Հերմանիէ. յերաւուրէմ ամ է. Դաւադատոս. Հերմեն. ասք է ճգնաթիւն սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչի : Մակար. Մաքսիմոս. զարա ունի հանին անօրէնս Կիւրեղ. երիտասան ամ, և արարէցա : Ակափի, որ Ղիլիւրէղ արարէաց. Սեւերիանն. ասք էլ էա խիստն Ամանոսի, որ մէջ է օգիտար : Դամասոս. Կիւրեղ. աս արար Ղիլիւրէն ընծայաւիւն : Յովհաննէս. ամ ի՞նչ. Պրուլիոս. Պրովալիս՝ է ամ : Յաբնադ ամ է. Թեոդոս. զսա էդին ուղղափառն խիստն Յաբնադի : Անաստասիոս ուղղափառ. Մերտուրիոս հրէեպիոն. Սեւաթիոս հրէեպիոն. Վիլիս. Յովհաննէս. Պարսոս. Մակար. աս Լիւրդէն քան իսն ուղղափառայն. Եւստաթէոս :

Լ'բդ մինչեւ յայս վայր յայտնի՝ և 'ի ծա-
ծուկ լինէին յաթոռակալացոյ յայսցանէ ուղ-
ղափուռութեան, վասն որոյ բերաք զշարս
նոցա 'ի գրի աստ : Իսկ վասն զի զայսու ա-
ռաջնորդօք բնաւին 'ի բաց կացին 'ի Ճշմար-
տութենէն, զինչ կայ մեր և նոցա շարել
զնոսա 'ի կարգս ուրոյ, զորս և ոչ հայրապե-
տրո սորժան է մեզ գնոսա կոչել և զանուա-
նրս նոցա արձանացուցանել, և կամ բնաւ
խսկ յիշատակել, և ոչ պատշաճաւ որ է զապա-
կանեալ նիւթան դնել 'ի վերայ սուրբ հիմա-
նրն : Իայց մեք մի տրտմեացուք 'ի վերայ այսու
ցիկ, այլ և միսթարեոցուք, քան զի եթող
մեզ շնորհք գթութեանն Վրիստոսի զսուրբ
եկեղեցին Հայաստանեայց, զաւակ կենդա-
նութեան և սերմն ազնուականն աճման սղը-
բութեան, զկայսն միշտ՝ զչառաւեղեալն
յանախառ տրմատոյն, (1) զպատկերեալն յի-
մոյն (Յիսուսէ Չանդրանիկ հաւատով 'ի
ձեռն Լ'բգարու արքայի : Այլ ունէր ընդ իշ-
խանութեամբ իւրով զՀայս և զԱսորիս և
նաեւ յԱռհայ քաղաքի, թողեալ զսրբեւելս
'ի Սանատրուկ ազգականն իւր. և էառ 'ի

(1) Հնագոյն օրի. մի ու. անտիք աւագոյն և զգալի-
նի զգալեալն : Այլ թարգ. բեռն 'ի նգն ինչ 'ի իրնէն :
Տե՛ս թիւն մի ունի՝ զնիւն

ձեռն հաւատոյ և զերկնից արքայս։ Թիւնն ։

Վանգի լուաւ նա զլուր սքանչելեաց
Տեառն մերոյ զոր կատարէր յերկիրն շը-
րէաստանի, և առաքեաց առ նա զՆանէ հա-
ւատարիմ իւր ինն Կարամբք՝ սղաչել զՏէր
գալ առ նա յԱդեսիա, և թագաւորել
ընդ նմա անհոգութեամբ և ասորել ՚ի ապա-
նող և յապստամբ ազգէն շրէից ։ Եւ կա-
տարէր գիրն՝ եթէ յաւուր յայնմիկ եկեսցեն
արք տասն խնդրել զՏէր կարօտութեամբ
՚ի սէր ջերմութեան, զորս յիշատակէ Զով
հաննէն աւետարանիչ ՚ի ձեռն Փիլիպպոսի
և Միգրէի մատչել առ Զեռուս և նորա պա-
տասխանեալ ասաց ։ Եհաս ժամ զի փառաւոռ-
րեցի Որդի մարդոյ ։ այսինքն թէ՛ արքայն
հեթանոսաց երաց դուռն հաւատոյ ամե-
նայն հեթանոսաց փառաւորել զիս ։

Եւ դարձեալ զկատարումն տնտեսաւ
թեանն զեկոյց զխաչն, զի եկեալ հասեալ էր,
և չէր ժամանակն գնալ նմա և խուսել ՚ի չար-
չարանայն որովք ասորէր ամենայն մարդ որ
գալոց էր յաշխարհ ։ Եւ տայր հրամանն թով
մայի առաքելոյն գրել առ Մարգարեան
թեամբ հանդերձ զպատճառս չերթալոյն,
և զխնդիրն նորա ընդ խոստանայր ՚ի ձեռն
միոյ յաշակերտաց իւրոց զորառաքելոց էր առ

նա զինի յարութեան իւրոյ . զոր և արար իսկ՝
առաքելով զթագէտս 'ի թուոյ աշակերտաց
իւրոց, որ եկն առ ծովեղերօքն 'ի Լիւքիիա, և
եւանաի 'ի Լեսարիա Հայոց, և արկ անդ հի-
մունս եկեղեցւոյ և ձեռնագրեաց զառա-
ջինն անդ եպիսկոպոս զ(Թ)էոփիլոս . և ճանա-
պարհորդեալ զվերին կողմամբն լուսաւոր
քարոզութեամբն՝ անց ընդ Եփրատ և եկն
յ(Ի)ււհայ, և լուսաւորեաց զնա արքայիւն
իւրով . և հաստատեալ եկեղեցիս, և թու-
ղեալ անդ առաջնորդս զ(Ն)իէ կերպասա-
գործն՝ ել 'ի կողմանս արեւելից առ Սանատ-
րուկ նամակաւն արքայի : Եւ ընկալեալ եղև
անդ (Ն)աքեայն յերկիւղէն (Ն)բգարու առ
Ժամանակ մի հաւատացեալ իշխանին ծան-
ծաղապէս և բազմաց ընդ նմա : Եւ այց զի-
փութով վճարեաց նախընծայն 'ի Թագա-
ւորս (Ն)բգարիոս զկեանս, և անհոգացեալ
Սանատրուկ իշխան՝ Թագաւորեաց միահե-
ծան և ապան զ(Ն)աքեայն և զդուստրն իւր
կոյս առբք զհաւատացեալն 'ի Քրիստոս : Եւ
եղև փոխանորդ առաքելոյն (Ն)աքարիա ե-
պիսկոպոս :

Եւ զինի այնորիկ եկն 'ի նոյն վիճակ (Ն)ար-
դողովէոս և 'ի նոյն Թագաւորէ կատարեցաւ,
և բարձաւ համարձակութիւնն հաւատացե-

լոց : Բայց հաւատն հաստատեալ առաքելա-
կան հիմամբ՝ ոչ պակասեաց մինչև ի գալն առ
նոսա սուրբ նահապետացն Հռիփսիմեանց. և
իպատճառս նոցա հաւատալ մեծին Տրդատայ
ի նմին ցեղէն՝ Էջմարու՝ ի ձեռնմեծահանդէս
վաստակաւորին Վրիգորի . որ և նա ցեղակից
անդրանիկ պատկաւորին ի Վրիստոս Մը-
գարու երանեցելոյն ի Տեառնէ : Ուստի
երեւեալ կենդանութիւնն պողաւէտ երկ
նահաա և երկնայլեր՝ սքանչելին եւ նորանը-
շանն այն եւ տիեզերալուր վկայն՝ սրտու-
մբն աշխարհաշարժ , որ միանգամայն ելից
զերկիր ծագէ ի ծագ զարմանապարծ նշա-
նօք որ նովաւն գործեցաւ ի փառս Մտու-
ծոյ . նա էառ և ժառանգեաց զաստիճան և
ղանուն և զաթոռ առաքելոցն սրբոց՝ Սարգէի
և Բարդողոմէի . որ ելից զպակասութիւն
չարչարանացն Վրիստոսի ի մարմնի իւրում .
և զմնացուածս գործոց հոգեւոր մշակացն
յանդաստանս նոցա . և ելից աւետեացն
(1) լուսով ծայրէ ի ծայր զամենայն Հայաստա-
նեայս և զՂուտնս և զԵրս և որ շուրջ բո-
լորօք աշխարհք և իշխանութիւնք , զորս բոա
կարգի փոխեցին որդիք նորա զաստիճանոն և
զառաքինութիւն . զգոյշ վարուք և անաչառ

(1) Հնագոյն օրի . յոստէ :

բանիւք զընթացս իւրեանց կատարելով 'ի պատուիրանս 'Դաւութոյ պէսպէս վարուք և նահատակութեամբ ։

Եւ թէպէտ արեանառուք նորա դադարեցին ժամանակօք, այլ քրտանցն նորա բարութիւնք, սցսինքն ուղղափառ հաւատն որով ժառանգեցոյց ⁽¹⁾ զԺողովուրդ իւր, ոչ սպառեցաւ յաւիտեանց, այլ եկաց մնաց հաստատուն յրատ հոգւոյ ճնունդս նորա, որք կացին անյազթիւ ընդդէմ բազմատարափ փորձանաց և դիպուածոց աջոյ և ձախոյ, այսինքն փառօք և սպասնայեօք և վշտօք անասելեօք յորդւսցն (Յունաց, որք 'ի ժամանակս բարձրութեան իւրեանց ջանային ընդ անյազթիւ վիմին ։

Եւ զի թէպէտ ոմանք 'ի նոցանէ տկարացան ըստ տեսլեան սրբոյն 'Իրիգորի 'ի սակաւ ժամանակս և 'ի տեղիս, այլ ճշմարտութեան արմատն մնաց հիմամբ կենդանի, մինչեւ անցին ⁽²⁾ աւուրք և դարձեալէ առ հիմն զշինուածն իւր վայելչական առ ստուածարկու և առաքելաջան արդեանցն շայեկանութեամբ յաղօթս մեծի | ուսաւորջին և մինչեւ ցյաւիտեան արթուն և հըս-

(1) Զնագոյն օրի. զայլին ։ ունէին յանդարտ ։

(2) Նորագոյն օրինակքն

կող անձին նորա յաղագս հօտին իւրոյ առաջի Նստուծոյ : Եւ եղեն նորա մեզ Նորուոցս ուղղափառաց յոլով նպատու և մխիթարութիւն և վկայք հաստատութեան . զի թէ պէտ և ամբողջ Նշխարանդրու և ամենայն Հնգկատան և Եթովպիա ազգք և լեզուք և (1) Ժողովուրդք ընդարձակք և բուռն և ճօխ թագաւորութիւնք դաւանակիցք են մեր և տեղի պարծանաց , այլ սակս հեռաւորութեանն և բացակայութեանն միայն համբաւովն և ոչ արդեամբք կարեն մեզ կարեկցել և ամբառնալ զգլուխս մեր առաջի նեղչաց մերոց : Իսկ ազգն Հայաստանեայց զի մօտաւորք են և ընդ մեզ խառնեալ , բազում եղեն մեզ առիթ բարեպաշտութեան , և գրէթէ նորօք կարացաք տեւել ամենայն անցիցն որ եկին 'ի վերայ մեր մինչեւ ցայսօր ժամանակի , և ուխտ խաղաղութեան և դաշին սիրոյ է 'ի միջի մերում հաստատեսալ Վաւրն որոյ մեր սկիզբն արարեալ խորհրդոյ քահանայութեան յանսկզբնական Հօրէ՝ աւարտեսցուք 'ի նոցա քահանայապետութիւնն , որ շնորհօքն Նստուծոյ կայ և կացցէ մինչեւ ցյաւիտեան :

Եւ զի շնորհք քահանայութեանս զոր

(1) Հնագոյն օրի . տէր .

ասացաք՝ ՚ի Քրիստոս լցեալ կատարմամբ, որ լիապէս առուաւ առաքելոցն սրբոց և նոքօք յամենայն տիեզերս բաշխեցաւ, յորոց լուաք եթէ չորքն մտին ՚ի Հայս և քարոզեցին և անդէն կատարեցան : յախ Թադէոս, և ապա Բարդուղիմէոս, և Յուդա և Սիմոն եղբարք՝ որք էին որդիք Յովսեփու՝ եղբարք Յակովբայ, որք և Տեառն մերոյ կոչին ըստ մարմնոյ : Սքա արկին աւ նոսա հիմն հաւատոյ և եղեն նոցա քահանայապետք առաջին զոր կարգեսցուք ոճով, և զըստ հոգւոյ ծնունդսնոցա հասուսցուք մինչև առ մեզ, և յանգ հանգցուք զասպարէզս վաստակոյ մերոյ՝ հայելով ՚ի նաւահանգիստ խոստմանն լստուծոյ, որ է սկիզբն և կատարումն ամենայն բարեաց և կայ ՚ի փառս իւր անբաւաւապէս :

Ա. Յիսուս Քրիստոս անսկիզբն ՚ի ժամանակէ, և սկիզբն և կատարումն ամենայն քահանայութեան՝ որդին լստուծոյ :

Բ. Ղաքեալն Յիսուսի Թադէոսազգէ Շմառնի, որ նա ինքն է Ղեբէոս՝ որ է սիրտ, և կոչեցաւ Թադէոս՝ որ է սիրելի :

Գ. Ղաքեալն Բարդուղիմէոս ՚ի ցեղէ լսերայ, որոյ անուն կոչի զարմ ստոյգ լստուծոյ ըստ հաւատոյ և հոգւոյ :

Դ. Լուսաբեալն Յուդայ Յակովբեան 'ի ցեղէն Յուդայ, որ կայ 'ի յԱրմի Հայեց :

Ե. Լուսաբեալն Սիմոն յեւթանասնից ան տի, որ գնաց յԱռսթաւա գաւառ 'ի Թիւ կանց Արմեայ, մտեալ 'ի վիճակ եղբօրն՝ որ նա ինքն է Յուդայ՝ որդիք Յովսեփու :

Զ. Լուսաբեալն⁽¹⁾ 'Իադիսլ յեւթանասնից անտի, որ չոգաւ հրամանաւ Թադէոսի 'ի մեծն Հայք և առ հիւսիսիւ, և լուեալ բզ կատարումն առաքելոյն Թադէի՝ դարձաւ եմուտ 'ի փոքր Սիւնիք, և կրօնաւորեալ անդէն կատարեցաւ, և տեղին յանուն նորա կոչեցաւ 'Իադիա :

Ըյս են սկզբմունք և հիմունք հաւատոյ և քահանայապետութեան Հայաստանեայց և սերմանողք կենսաբեր ցորենոյն : Եւ առ տեն նշան շնորհաց բերեալ հին և նոր՝ 'ի Հայս, երեք մանանայ 'ի Սարգսղումէոսէ և եդեալ տրոլ 'ի հիմն եկեղեցւոյ որ հանդէպ հայի 'Իողթան գաւառի առ Երասխ գետով, 'ի տեղւոջն զոր Սաղարթն կոչեն : Եւ գեղարդն աստուածամուխ պոսակաւն փշեայ 'ի Թադէոսէ բերեալ, և կայ անդէն 'ի Հայս 'ի պարծանս ազգին և 'ի փառս Եստուծոյ : Իայց երկիրն այն արեամբք և քրտամբք հռ

(1) Հնագոյն օրի . Թադէոս :

գեւար ժշակացն առուպեալ՝ պահեաց յինքեան ծածկապէս արմատս և ուռս սակաւս ՚ի տեղիս տեղիս, մինչեւ երկնեալ ծնաւ երկիւղիւ և ահիւն Մատուծոյ զմարդն երկնաւոր՝ ըզսրբաւայելլուչ գաւակն սրբոց առաքելոց և զարժանապէս փոխանորդ նոցին զպարթեւն Ղրիգորիոս, զոր և ՚ի շարս առաջնոցն կարգեսցուք քահանայապետից ⁽¹⁾ :

Ե. Տէր Ղրիգորիոս սուրբ պատրիարքն ՚ի 17 ամի Տրդատայ արքայի ժառանգէ գաթու սուրբ առաքելոցն յՅ07 ամի գալստեալն Քրիստոսի Մատուծոյ մերոյ, և պաշտէ ամս 30, և կատարի լնչայտ երեւակի :

Ը. Տէր սուրբն Ուրատակէս սրդի նորին՝ ամս 7, և կատարի վկայութեամբ օրինացն Քրիստոսի յիշխանէն Մքբեղայոսէ :

Թ. Տէր սուրբն Վրթանէս ամս 15, և վճարի իւրով մահուամբ :

Ժ. Տէր սուրբն Յուսիկ՝ ամս 6, և վկայէ Տեառն ՚ի Տիրանայ թագաւորէ :

ԺԱ. Տէր սուրբն Փառներսէն յայլմէցեղէ՝ ամս 5, յամս Տիրանայ :

(1) Միւս այլ թարգմանութիւնն յիշատակէ ՚ի գաւազանագրին և զսոսա. Եղիշէ, Խաչ, Թէոփիլոս, Ադգէ, Զաքարիա, որք քարոզեցին նախ քան զթագէսս որ յեւթանասնից :

ԺԲ. Տէր սուրբն Ներսէս Թոռն սրբոյն Ղրիգորի մեծի՝ ամս 34, յամս Լ՛ըշակայ և Պապայ, և վկայէ Տեառն պատուիրանին ՚ի Պապայ :

ԺԳ. Տէր Սահակ յայլմէ ցեղէ՝ ամս 4, յամս Վարադդատայ :

ԺԴ. Տէր Օլաւէն նորին եղբայր՝ ամս 4, յամս Լ՛ըշակայ և Վաղարշակայ Թագաւորաց և եղբարց որդւոցն Պապայ :

ԺԵ. Տէր Լսպուրակէս նոցին եղբայր Սահակայ և Օլաւենայ՝ ամս 7 :

ԺԶ. Տէր սուրբն Սահակ Թոռն մեծին Ղրիգորի՝ ամս 51, յամս Վռամշապհոյ եւ Խոսրովու եղբօր նորա և Շապհոյ որդւոյ Յագիկերտի և Լ՛րտաշորի Թագաւորացն, առ որով բարձան Լ՛ըշակուհի Թագաւորք, և մարզպան եղեւ սուրբն Վարդան մամիկոնեան՝ աշխարհին :

ԺԷ. Տէր Եովսէփ աշակերտ սրբոյն Սահակայ՝ ամս 2 :

ԺԸ. Տէր Ղիւտ՝ ամս 15, ՚ի մարզպանութեան Վարդանայ :

ԺԹ. Տէր ռուբր Եովհանն Սանդակուհի՝ ամս 12, ՚ի մարզպանութեան Սանդնոսի Սամիկոնայ :

Ի. Տէր Բարգէն՝ ամս 5, յաւուրս նոյն
Սանգնոսի :

ԻԱ. Տէր Սուշէ՝ ամս 8, ՚ի մարզպանու-
թեան Սահանայ Սամիկոնոյ :

ԻԲ. Տէր Սահակ՝ ամս 5, և սա ՚ի ժամա-
նակս Սամիկոնոյ Սահանայ :

ԻԳ. Տէր Քրիստափոր՝ ամս 5, ՚ի նոյն
աւուրս Սահանայ :

ԻԴ. Տէր Ղեւոնդ՝ ամս 2 :

ԻԵ. Տէր Ներսէս՝ ամս 9, ՚ի նոյն ժամա-
նակս Սահանայ :

ԻԶ. Տէր Յովհաննէս՝ ամս 15, ՚ի մարզ-
պանութեանն Սարգանայ Սամիկոնոյ :

ԻԷ. Տէր Սովլէս ամս՝ 30, ՚ի մարզպանու-
թեան Սեժեժայ, առ որով եղաւ թուա-
կանն Հայոց, և վկայեաց սուրբն Իգարուղիս
՚ի փառս որդւոյն Լստուծոյ :

ԻԸ. Տէր Լբրահամ՝ ամս 23, ՚ի մարզպա-
նութեան Տաճկաց :

ԻԹ. Տէր Յովհաննէս ՚ի Կողովտայ՝ ա-
մրս 26, ՚ի մարզպանութեանն Դաւթի : Սա
եղ աթու ՚ի Կօտայսն յաւուրս Սօրկայ Թա-
գաւորին Յունաց :

Լ. Տէր Կոմիտաս յՂջղց՝ ամս 8, յա-
ւուրս Դաւթի մարզպանի : Սա ընդարձա-
կեաց զվկայաբանն սրբոց Հռիփսիմեանց :

ԼԱ. Տէր Քրիստափոր յազատ տանէ յազգէ Լ'բրահամու՝ ամս 4, առ նոյն իշխանաւն Վաւթի :

ԼԲ. Տէր Լիզը՝ տկարացեալն կաշառօք ՚ի Հերակլեայ . բայց մեծ մասն Հայոց և վանորայքն մնաց շնորհիւ Տեառն և յազօթս սրբոյն Վրիգսրի :

ԼԳ. Տէր Նիքոսէս շինօղ մեծ եկեղեցւոյն ՚ի Վաղարշապատ և սրբոյն Սարգսի ՚ի Վլլահն և Վ իրապին , ՚ի մարզպանութեան թիւսդորոսի ամս 20 :

ԼԴ. Տէր Ենաստաս յ(Կոռոյ՝ ամս 6, յաւուրս Համազասպայ մարզպանութեանն :

ԼԵ. Տէր Խարայէլ Վանանդայի՝ ամս 10 : Սա եհան զԵրեսէս հերետիկոս ՚ի Պարտաւայ՝ կամօք Լլլուանից , որ էր նոցս կաթուղիկոս :

ԼԶ. Տէր Սահակ ՚ի Չորոյ փորոյ ՚ի գեղէ Լրբունայ՝ ամս 25, ՚ի մարզպանութեանն Նիքոսեհի և Լչոտոյ : Սա էր որ եկն ՚ի Խառան և անդ մեռաւ :

ԼԷ. Տէր Լիլիա յ(Ղիովտայ՝ ամս 13, ՚ի մարզպանութեանն Սմբատայ :

ԼԸ. Տէր սուրբն Յովհանն յ()Ճնայ , ի մաստնասէրն և նշանագործն՝ ամս 10 : Սա եւ բարձ զսարն Լիզայ :

ԼԹ. Տէր 'Դաւիթ 'ի Կոտայից' ամս 13
յանիշխանութեանն :

Խ. Տէր սուրբն Տրդատ 'ի Վանանդայ'
ամս 23 :

ԽԱ. Տէր Տրդատ միւսն՝ ամս 3, յանիշ-
խանութեանն :

ԽԲ. Տէր Սիսն յԱլէնեաց՝ ամս 8, յան-
իշխանութեանն :

ԽԳ. Տէր Լսայի յԱղսպատրուշ գեղէն՝
ամս 13 :

ԽԴ. Տէր Ստեփանոս՝ ամ մի, յանիշխա-
նութեանն :

ԽԵ. Տէր Յովաբ՝ ամիոս 6, 'ի Կիւրաղա-
ղստէն :

ԽԶ. Տէր Սաղովմոն 'ի Պառնոյ' ամ մի,
յանիշխանութեանն :

ԽԷ. Տէր Վեորգ 'ի Բաբականց' ամս 3:

ԽԸ. Տէր Յովսէփ յԵկեղեցւոյն որբոյն
Վրիգորի՝ ամս 11, այր բարի :

ԽԹ. Տէր 'Դաւիթ 'ի Սաղազայ' ամս 25 :

Ծ. Տէր Յովնանէս 'ի Կոտայից' ամս 22,
յիշխանութեան Սմբատայ :

ԾԱ. Տէր Օլաքարիա 'ի Չադայ' ամս 22,
յաւուրս Լճոտոյ իշխանաց իշխանի, որ և
Թագաւորեաց 'ի տանէ Բագրատունւոյ . և
Յիսէ որդին Շէխոյ ալամ ետ, պսիւնքն դը

բօշ՝ Օլաքաբիւց, բառնալ ՚ի վերայ նորա խաչ:

ԺԲ. Տէր Գէորգ ՚ի Վառնոյ՝ ամս 21, յաւուրս Թագաւորութեանն լճոտոյ որդւոյ Սմբատայ որ գերեցաւն, և Համամ բարեպաշտ Թագաւորն լճուանից եհան:

ԺԳ. Տէր սուրբն Սաշտոյ խոռաճաւրակն՝ ամս 7:

ԺԴ. Տէր Յովհաննէս՝ ամս 28, ՚ի Թագաւորութեանն Սմբատայ և որդւոյ նորին լճոտոյ:

ԺԵ. Տէր Ստեփանոս՝ ամ մի:

ԺԶ. Տէր Եղիսէ ամս 7:

ԺԷ. Տէր Թէոդօսոս՝ ամս 11, ՚ի Թագաւորութեանն լճոտոյ և եղբօր իւրոյ լճասայ:

ԺԸ. Տէր Նանիա Սոկացի՝ ամս 22, յամս Թագաւորացն լճասայ և լճոտոյ որդւոյ նորին:

ԺԹ. Տէր Վահան՝ ամ մի, յաճն նոյն Թագաւորաց:

Կ. Տէր Ստեփանոս՝ ամս 2, ՚ի Թագաւորութեանն լճոտոյ:

ԿԱ. Տէր Խաչիկ՝ ամս 22, ՚ի Թագաւորութեանն լճոտոյ և լճասայ:

ԿԲ. Տէր Սարգիս՝ ամ մի եկաց, և եթող զաթոռն և աղօթից պարապեաց:

ԿԳ. Տէր Պետրոս՝ ամս 39: Օլաք ամ մի

արգելին 'ի իջնի, և բերին յաթոռն զ'Իէսկորոս հայր Սանահնին. և նա ամ մի կալեալ զկաթուղիկոսութիւնն, և կաթուղիկոսն Ղըուանից երթեալ առ Թադաւորն ետ հանել զտէր Պետրոս 'ի բանտէն, և 'Իէսկորոս չոգաւ 'ի վանս իւր. և տէր Պետրոս երթեալ 'ի Կոստանդինուպօլիս՝ դարձաւ 'ի Սեւաստ և անդ կատարեցաւ :

ԿԴ. Տէր Իսաչիկ քուրորդի նորին՝ ամս 2, և կատարեցաւ 'ի Սեւաստ նոյնպէս :

ԿԵ. Տէր Վահրամ որդի 'Իրիգորի Սաժիատրի առեալ զաթոռն զկնի չորից ամաց խափանուածոյն՝ եթող ⁽¹⁾ զկաթուղիկոսութիւնն և չոգաւ 'ի Թարգմանութիւն 'ի Կրտտանդինուպօլիս, և դարձաւ յԱրուսայէմ նախ գնալ և յակամայս եհան ծովն զնա 'ի Սար. և զկնի երկուց ամաց եկեալ առ 'Իող Վասիլն՝ կատարեցաւ ⁽²⁾ 'ի Կարմիր վանս :

ԿԶ. Տէր 'Իէսրգ սնուցիչն Վահրամայ՝ ամս 3 :

ԿԷ. Տէր Բարսեղ ազգականն Վահրամայ՝ ամս 12 : Սա մեռաւ յանկմանէ 'ի վերայ նորա հեծանի 'ի շինութիւնս ինչ եւ Թաղեցաւ 'ի Կարմիր վանսն :

(1) Նորագոյն օրինակքն՝
Եթող խոն և չոգաւ :

(2) Հնագոյն օրի. 'ի Հաւրէ
խնայ :

ԿԸ. Տէր Գրիգոր ազգական նոցին Վահրամայ և Բարսղի՝ ամս 53, որ փոխեաց զաթոռն ՚ի Օռմիս գղեակ և անտի ՚ի Հռոմ կայն :

ԿԹ. Տէր Ներսէս եղբայր նորին՝ ամս 7, որ էր յաւուրս մեր շնորհադարդ վարդապետութեամբ : Այսմ շարակարգութեա՛յ իւր, գիր արարեալ գտաք և կարգեցաք ստուգիւ յաւարտման մերոյ քաղուածի որպէս ճամուկ ՚ի մեկնոցի, յուսալով ՚ի Տէր և յերկրպագուս նորա՝ ողորմութիւն գտանել յաւուրն կարեաց վասն աղօթից արանց աննախանձից : Բայց զՉունակ և զՅուսիկ՝ որ զինի մահուանն սրբոյն Ներսիսի եղին, ոչ կարգեցաք՝ չհաճելով, և ոչ զՍուրմակ հակառակն և ոչ զբամբասեալ Ստորին ըզրարդիչոյ և զՇմուէլ՝ զընդդիմակայսն սրբոյն Սահակայ : Իսկ զինիսն այլք լցցեն :

Տէր Միխայէլ մինչեւ ցայս վայր. աստի վարդան սիսանի վարդապետն :

Արդ և մեք հետեւեալքս և պատահեալքս այսմ՝ հասուցուք մինչեւ առ մեզ նովին յուսողն Ստուծոյ : Յետ կատարման պատուական հայրապետացն Գրիգորի և Ներսիսի

երկուց եղբարցն՝ էառ զաթռուն եղբօրորդի նոցա՝

Հ. Տէր Գրիգոր՝ ամս 20: Սա շինեաց ըղգեղասպաճոյճ եկեղեցին ՚ի Վլայն և զարդարեաց զնա մեծապէս :

ՀԱ. Տէր Գրիգորիս Տղայն՝ ամ մի : Սա արգելական եղեալ յարքայէն | եւսնէ, ջանաց ՚ի գիշերի իջանել յամրոցէն, և կորեալ պարանին՝ անկաւ և մեռաւ :

ՀԲ. Տէր Գրիգորէս Լպիրատն կոչեցեալ՝ ամս 7 :

ՀԳ. Տէր Յովհաննէս մեծաբարու և յաղթասէր՝ ամս 18 :

ՀԴ. Տէր Կոստանդին յերրորդ մասնէ Հայոց, ՚ի դղեկէ Բարձրբերդոյ՝ որ հայի հաւաւով ՚ի դաշտն Կիւլիկիոյ և ՚ի ծովն Բերիանու կոչեցեալ որդի առն արդարոյ և խաղաղականի Վահրամ կոչեցելոյ . յորովայնէ ընտրեալ յառօրեան առաքելական ՚ի Հոգւոյն, և սրինօք նորին անեալ, և ըստ կարգի յամենայն գործս եկեղեցւոյ վարժեալ ՚ի շնորհս քահանայութեան և յառաջնորդութիւն վանից և յեպիսկոպոսութեան տեսչութիւն, և յամենայնի ընտիր գտեալ և հանդիսաւոր : Սա նոցա և ՚ի կառարման հոգեւորական և մարմնական հասուկի վկայու-

Թեամբ լ'ստուծոյ և մարդկան մեծի գահոյի
 և աթոռոյ հայրապետութեան Հայաստա-
 նեայց արժանաժառանգ լիալ 'ի շնորհէն և
 'ի բնաւ լրմանէն ի կեղեցւոյ բռնադատեալ .
 ըստ որում և փորձն ցուցաւ և արդիւնքն
 յայտնի արարին , և միաբանեցաւ ընդ նմա
 շնորհն : Եւ է այժմ քսան և հինգ ամ հայ-
 րապետութեան նորա , 'ի դղեակս աստուա-
 ծապահ Հռովմայ կոչեցեալ , խաղաղասէր
 բարուք և անարատ վարուք առ ամենեւին
 խաղաղութիւն կալեալ . վկայութիւն բարի
 և դրուատիս յարտաքնոցն առեալ . այցելու
 որբոյ՝ և այրեաց խնամածու , և գերերոց
 անխնայ ծախիւք դարձուցիչ և զարդարիչ ,
 հայրենի գթովք զամենեքումք փարելով .
 և եղեալ սուստաձեռն առ ամենայն կարօ-
 տեալս ողորմածութեամբ , եւ եկեղեցեաց
 բազմոց պիտոյից լլուցիչ :

Եւ յաւել և 'ի յայլ բարիսն և զայս մա-
 տեան 'ի գանձս եկեղեցւոյ , և ետ բաղձա-
 նօք Թարգմանել զսա յասորոց 'ի հայս , պիտա-
 նի լիալ և շահաւէտ բուրսստան , լայն և
 երկայն իմաստիւք լցեալ , և կարճառօտ բա-
 նիւք՝ բովանդակեալ , որ 'ի սուղ ժամանակս
 կարող է զպատահեալն 'ի վերայ կացու-
 ցանել հին և նոր դիպուածոց : Եւ և հիմն

հաստատու և աշտարակ անշարժ իսկ է հայադաւան հաւատոյ և ուղղափառ խոստովանութեանս, վկայս բազումս յուցանելով յազգաց ճշմարիտ ուղեգնացութեամբս՝ հիմամբ աստուածական և առաքելադիր կայիւք ամբացեալ : Այլ և յորովք տարակոյրք և հանդոյցք լուծանին 'ի սմա : Այլ չէ ինչ զարմանալ ընդ նորալուր և անծանօթ բանսն որ գտանին 'ի սմա . քանզի Ասորիք բնակութեամբ իմն գաւառաց և բառիւք լեզուաց մօտաւորք են միշտ շրէկցն լեալ քան զամենայն ազգերգ , և 'ի գէպ է նոցա մանաւանդ ծանօթս գոյ հնոյ կտակին քան այլոց : Ասե որ զայս մատեան շարայարեալ է , 'ի (Յունաց և յգիպտացւոց և 'ի Քաղդէացւոց դիւանաց և 'ի դպրոցաց է հաւաքեալ : Ասան սիրոյ առաւել սիրելի և պիտանի և հաւատալի է . և վարձս բազումս կալլի առաջի Աստուծոյ և երախտիս յեկեղեցիս ուղղափառաց՝ վաստակասէր այրն բարեփառ տէր Սիմայէլ , զի յորով սէր և գութ երեւի նա ունել առ ազգս մեր 'ի գրոց աստի :

Արդ 'ի յամի ութերորդի քառամներորդի ճրկերիւրերորդի հազարերորդի թուահաբութեան անժամանակ որգւոյն Աստուծոյ գալտեանն , և 'ի Ողէ թուականութեանս

Հայոց՝ Թարգմանեցաւ գիրքս այս յասորւոց
 'ի հայս 'ի հայրապետութեան Հայոց տեառն
 Կոստանդեայ և 'ի Թագաւորութեան Հայոց
 Հեթմոյ քրիստոսապսակի, և զգուշակենցաղ
 Թագուհւոյն իւրոյ Օլապելի՝ դստեր | Էւո-
 նի արքայի, ըստ Լստուծոյ քաղաքավարելոց
 հնգից եղելոյ նոցա զաւակաց ծիրանածնաց,
 երկուց ուստերաց և երից դստերաց, որոց
 անուանքն | Էւոն և Թորոս, անուամբ հա-
 ւուէն իւրեանց⁽¹⁾, որոց հովանի լիցի ամենակալ
 Բագուէն հայրենի, ածելով 'ի գահ հայրենի
 արքայութեանն եղերօք Հայաստանեայցս :

Յայսմ ամի կենդանի էր կորովամիտ և ա-
 ջողեալն 'ի բարիս արքայահայրն Հայոց պա-
 րոն Կոստանդին, և բերկրեալ այլովք ուռ-
 տերօք չորիւք, տէր Բարսեղ տէրն Վրա-
 զարկուն, և պարոն Սմբատ սպարապետն Հա-
 յոց, և պարոն () շին տէրն Կիւռիկոսայ, և
 պարոն | Էւոն, որոց զօրանալ լիցի ըստ Լս-
 տուծոյ և աճել արիութեամբ ըստ հոգւոյ
 և ըստ մարմնոյ :

Եւ էր պատրիարք Լսորւոց ուղղափա-
 ռաց Սար Իգնատիէ Լնտիոքու, որ զօրինա-
 կըն շնորհեաց և փոխեցաւ 'ի ձեռն Իշօխայ
 սրբասնեալ քահանայի վարժելոյ 'ի հանձար

(1) Հնագոյն օրի . յաւելու՝ և հասանդի հարապատկիւնք :

բժշկական արհեստի, որոց վարձատու լինցի տէր (Կիսուս 'ի շնորհս իւր :

Այլ և մեք իսկ⁽¹⁾ տառապեալ ոգի Վարդան վարդապետ, որ ըստ մերում կարի կատարեցաք 'ի գիրքս յայս, սենիմք հաւաս և յոյս 'ի գթութիւն. (Կտուծոյ և յետ նորա 'ի բարեխօսութիւն և յաղօթս ծառայից նորա՝ առ մեզ դարձուցանել զերեսս ողորմութեանն Վրիստոսի 'ի վերայ անկշռելի պարտուց մերոց անթուապատիկ բիւրուց տաղանդաց: Վանդի ոյսու ակնկալութեամբ ընդօստուցաք զմեզ մոռանալ զսննդակից և զլնդանացեալ մեր տկարութիւն մարմնոց և բաղմազան տրամութիւն և զցնորս հոգոյ խորհրդոց վասն անշահաւոր տարաշրջութեանր: այլ և յաղագս թշուառացուցիչ ժամանակիս զոր ածին չարիքն մեր յաճախեալ Վանդի սակաւ քան զչափ մեղաց մերոց արքայց մեզ Տէր արտասուս, և նուազ քան զյորդաբուխ ակտիցն մերոց ջրհեղեղս խաղացին առ մեզ վտակք արեան, և ըստ գաղանական գնոցիցն մերոց յագեցան գաղանք 'ի մարմնոց մերոց :

Վանդի շնչեաց բարկութիւն Տեառն՝

(1) Հնագոյն օրի. սրկասէ դառնալ: Գրաւորեալ ոգի Վարդան վարդ.

Ճանճուն արեւելեան հիւսիսայնոյ օտար և անընդել ազգին, որպէս ասեն՝ Թորգոմա զունք և ՚ի զարմէն Հափարու . և հողմով ա նօրէնութեան մերոյ ած զնոսա մինչեւ առ մեզ ըստ նախատես մարգարէութեան նախ նի սուրբ հօրն մերոյ Ղերսիսի արտասուա պատում ողբոցն, զոր լալով նախաձայնեաց զկորուստ հագեւոր երկանց իւրոց ծննդոց, զորս ինչ կրեցաքն յազգէն Վետողաց . զորոց զանուանս կոչէ սուր և թեթեւ, զի թերեւս Թաթարն սուր և թեթեւ ասի ըստ լծորդացդ փոփոխման, և կամ⁽¹⁾ հար և տար՝ որ է տաթար, քանզի հարին անյագապէս և տարան աներկիւղաբար զորդիսն Վիօնի ՚ի ատրկութիւն գերութեան : Եւ ասէ զնոսա սուրբն Վերսէս ՚ի մնացորդացն Հափարու, և Վսորիք ասեն զնոսա Թորգոմեանս, յայտ է՝ խառնեալ ազգին Վովգայ որ ՚ի Թորգոմայ ընդ զարմն Հափարու՝ որք ունին զՎիլութի մասն աշխարհի, որ սկսանի յՎիլ գետոյ և ձգի առ Վմաւոն լերամբն՝ ուր բնակեալ են ազգք քառասուն և երեք, որք խուժա կան անուամբ կոչին յիւրեանց լեզուս, և գլխաւորն նոցա Վուշխ անուանի . և անսւն միոյ ազգին Թուղարք ասի, զոր կարծեմ թէ

(1) Յօրինակոն՝ գուր և Կար :

այս են թաթարքս : Եւ որպէս լուաք յոմանց
'ի նոցանէ , եթէ ելին առաջինք նոցա 'ի թուր-
քաստան աշխարհէ և մեկնեցան մինչեւ 'ի
կողմարեւելեան , և կային աղքատութեամբ
'ի գործս աւազակութեան և յափշտակու-
թեան . և պաշտօն ինչ ոչ ունէին , բայց ընդ
արեգակն դարմանային , և 'ի պատճառս հը-
մայութեան ունէին սրտկերս ինչ թաղեայ ,
զորս տակաւին կրեն ընդ ինքեանս :

Եւ զկնի ժամանակաց անցելոց՝ ոմանց 'ի
նոցանէ զգայուն արանց նեղեալ 'ի թշուա-
ռական կենաց իւրեանց , կոչեցին զերկնաւորն
Նստուած որ զամենայն ինչ արար՝ յօգնա-
կանութիւն անձանց : Եւ սխտեցին նմա
ուխտ , և ելին 'ի վերայ քաղաքի միոյ փոքու ,
յափշտակեցին զնա 'ի տերանցն , և բնակե-
ցան անդ : Եւ յայնմանէ ոյժ առեալ տիրա-
ցան երկրին , և կոչեցին յերկրէն իւրեանց
թիկունս և զօրացան 'ի վերայ Վարսից , և
առին վելխանութիւնս նոցա : Եւսան և 'ի
մոգուց անտի զարուեստ կախարդութեան ,
և առեալ հրամանս 'ի դիւթաց անտի՝ եթէ
տուեալ է նոցա յՆստուծոյ զաշխարհ ամե-
նայն , ելլեն վստահութեամբ և ժառանգե-
ցեն զնա : Եւ չէ ինչ զարմանալ , զի՝ յա-
բուգողոնոսոր արքայ Իաբելացոյ հմայիւք

եւ յԱրուստղէմ, և մատնեաց Տէր 'ի ձեռս նորա. և զլիւրոս Պարսից արքայ օծեալ իւր կոչէր Վստուած և առաքէր 'ի վերայ Բաբելոնի : Եւ և ինքեանք խոստովանին զամենայն ինչ Վստուծոյ առնել, և զինքեանքս նորին հրամանաւ ասեն (1) եկեալ :

Եւ զհաւատացեալ նոցա հրամանի իւրեանց երեւմանն, եղեն նորա երեք բաժին ընտրութեամբ իւրեանց թագաւորին զոր Բաբելոն կոչեն, որ է խանն : Սասն առաջին գնաց 'ի կողմն Հնդկաց, և մասն երկրորդ չոգաւ առ անապատօք հիւսիսոյ, և երրորդ բաժինն ընդ մէջ Պարսից աշխարհին՝ և եկն մինչեւ առ մեզ : Եւ ասէին թէ երեք էին գլխաւորք, և մինն բարեբարոյ քան զերկուսն, զոր (2) Չարմաղանն կոչէին. որ և զկնի բազում աշխարհաց աւերման և կոտորման՝ նստեալ 'ի խորհուրդ. զոր Խուռուռլթայ կոչեն, և ասացեալ Չարմաղանին թէ՝ Բաւաւ կան է աւերս և կոտորուածս, յայսմ հետէ զհնազանդեալսն մի ջնջեսցուք 'ի սպառ, զի մի բարկասցի Վստուած : Իսկ երկու գլխաւորքն հակառակեալ ընդ նմա ասացին թէ՝ Ոչ է պարտ մեզ ապրեցուցանել և ոչ զոր, որովհետեւ աջողէ մեզ Վստուած : Եւ տրաւ

(1) Նորագոյն գրեակք՝ Խուր : (2) Նոր. գրեակք՝ Չարմաղան :

մութեամբ ննջեցին զգիշերն զայն . և յայնմ գիշերի մեռան երկոքեանն որ զանողորմութիւնն կամէին, և զարմացան զօրքն և հասուցին զքանն առ Ղանն : Եւ առաքեաց հաստատեաց զկամս Չարմաղանին՝ օրինօք խնայել ՚ի հնազանդեալսն և դնել ՚ի ներքոյ հարկի . և զնա միայն հաստատեաց ՚ի գլխաւորութիւն, զի այն է ասէ կամք խտուծոյ . վասն որոյ և կան ՚ի նոյն մինչեւ ցայսօր : Իսկ զժամանակ երանելոյ նոցա ասէ մեծն Ղերսէս, եթէ զկնի իմոյ վախճանիս յորժամ անցանէ եւթն հարիւր ամ՝ սկսանի լինել : Եւ արդ ըստ վճռոյ սրբոյն հարիւր յիսուս ամ է զօրանալոյ նոցա և յաղթութեան . եւ յորմէ հետէ մտեալ են յարեւելեան աշխարհն Հայոց՝ քսան և ութ ամ է : Եւ զոր ինչ գործեցին ապականութիւն երկրին և տապալումն քաղութաց և դղեկաց և աւեր եկեղեցեաց և մահս ազգի ազգիս և գերութիւնս . և թէ՛ նրպէս յետ այնորիկ հաշտեցան ընդ մնացորդսն ՚ի ձեռն իշխանաց աշխարհին և արարին խնամութիւնս, և միջնացեալ եկեղեցեացն և եկեղեցականացն դիւրութիւնս և ազատ կամօք կալ ՚ի կրօնս իւրեանց . սակայն անյրապէս սլահանջումն հարկաց ճշգիւ և անխնայապէս ըստ գլխոյ

արանց և անասնոց՝ բաց 'ի մանկանց ե կեղեցւոյ և ամենայնի որք զձեւ աղօթական կարգի ունիցին : (1) Այսոսիկ զամենեսեան գրեալ է լիով 'ի տեղիս տեղիս . և մեք մի շփոթեալ ցուք զոճ շարագրացն կարգի՝ որ յստուկ խնդրէ հատածս և պարապումն ժամանակոց և հաստատութիւն 'ի տեսիլ աչաց գործեցելոց :

Սակայն զյորովս տեսաք սչօք մերովք 'ի նախածայնեալ աղետից սուրբ նահատակին Նիքիտէսի : (1) զեկեղեցիան մեր նսեմացեալ և զսեղանն սուրբ կործանեալ, զմատենս առ տուածային այրեցեալ և առ ոտն կոխեալ, զսպասն սրբութեան և զքրիստոսական նշանն անարժանից ձեռք շօշափեալ և նախատեալ և յանարգ պէտս վարեալ, զաշխարհրս մեր անապատացեալ զքաղաքս բնակութիւն լիալ գազանաց : Վանզի լյան լերինք և անապապք մեր անգերծ փախստէիւք և գաշտք դիակոյտ ոսկերօք կոտորելոյն, և անգաստանք մեր և հովիտք ոռոգեցան արեամբ, և կերաք մնացորդքս զհասկ սննդեան այն պիսի արտորէից : Աղապքն մեր 'ի ծառայութիւն իջին և փափուկքն մեր յանրմբելի չար-

(1) Նորագոյն օրինակքն յաւանդիմն լարեաց նոցա՝ և իստաւելուն, և մեր իմ գեղեւել Եւթալ 'ի գերեթեան զառարս ինչ :

չարանս : Բարձունքն մեր խոնարհեցան , և փառաւորքն մեր յանարգութիւնս ընկճեցան : Մեռնողքն հովասուն լերանց խորշակահարք եղեն յարեւու : Կուսանքն մեր օտարաց եղեն , և երիտասարդքն մեր հովիւք և (1) կուտպանք այլասեռից : Կարօտացաք ողբոցն Երեմիայի և կրեցաք զպատուհաս հնոյն Խորայելի : Տղայք աշխարհաց մերոց որք եղեն և մարք նոցա այրիք : Որդիք վերնոյն Սիօնի զուգակշիռք ոսկւոյ՝ իբրեւ զանօթ անպիտան հարան զքարի : Յրուեցաւ հօտն Տեառն , ճապաղեցան գառինք արօտի նորա : Ա՛յ ճառակուր եղեն յազգս հեռաւորս գընեալքն արեամբն Բրիտոսի : Բաժանեցան ծնունդք ՚ի ծնողացն , մեկնեցան հարազատքն ՚ի միմեանց . հեռացան բարեկամք ՚ի սիրելեաց , դարձաւ տօնն մեր ՚ի սուգ և ուրախութիւն մեր յարտասուս , և ոչ գոյ թիւ աղաղակի մերում , զի չեք համար չարեաց մերոյ : Եւ ՚ի վերայ այսր ամենայնի ոչ է ՚ի մեզ զղջումն և ոչ ապաշխարութիւն . ոչ պատառեցաք զսիրտս մեր , և ոչ խարչեցան փորոտիք մեր , և ոչ դարձաք ՚ի գնացից մերոց խոտորնակաց , այլ և յաւելաք վերս յանօրէնութիւնսն մեր յառաջինս , և խաւարեցան

(1) Հնագոյն օրի . Զոյարթ :

անմտութեամբ խորհուրդք մեր : Եւ ո՞վ է զարմասցի ընդ լրբութիւնս մեր , զի տակաւին պիտի մեզ արեւս այս , և խնդրեմք հընարիւք զսէր և զվայելս աշխարհիս և զփառս սորա զփախստակսնս :

Իայց ես մանաւանդ զանձնէ ասեմ զոր գիտեմ , միայն զկիրս և զկամս ստորաքարշս անյագապէս եղեալ մոխրասէր յուրուրս իմ , և միայն 'ի ձեռն սակաւ սառարիս այսմ ունիմ ակն մեծի գթութեան (Կտուծոյ վասն աղօթից ձերոց զոր հայցեմ լուութեամբ գրոյս , իբրեւ զսովեալ սպասեակս առնութեք սեղանոյ մեծատանց : Եւ յաւելում 'ի մաղթանս իմ՝ զբարեխօսութիւն սրբոց՝ եղեալ առաջի ձերնուէրս՝ առ իս ածել զգութեա ձեր սիրով զիջանել ընդ իս , և խնդրել ինձ 'ի սրտէ ողորմութիւն 'ի կամեցող և 'ի կարող խնամոցն (Յիսուսի : Եւ այն որ մեծ է ողորմութեամբ՝ աջն յաջողակ Հօրն բարձրելոյ , որոյ բնաբար է փրկելն և կեցուցանելն , թէպէտ և 'ի մէնջ բռնադատեալ հարկանէ յուսով խրատու , այն որ ոչ ⁽¹⁾ յաւելի է կամաւք չարչարէ զանդամս իւր , նա բժշկեալ է զվիրաւորեալ մարմին իւր զսուրբ Եկեղեցի , և զպրուեալ հօտս իւր հաւաքեսցէ առ

(1) Ամենայն օրի . ունէին՝ ոչ անց ասելի :

ինքն յարօտս խողաղութեան բարերար կամօք իւրովք, 'ի փառս անուան իւրոյ. և զերկոսին ակունս զայնոսիկ զպատուական՝ զկայծ և զկանաչ, զաթոռքս հայրապետական և արքայական հայադաւան ազգիս ուղղափառութեան, զոր եթող մեզ զաւակ յուսոյ Տէրն զօրութեան, յորս գոյ օրհնութիւն Տեառն ամենակալի. զսոսա հաստատունեան, սասան պահեսցէ զօրութիւնն ամենակիր և ամենաստեղծ արժանաժառանգ աթոռակալօք մինչև յաւիտեան: Եւ զայժմու նստեալքս արժանաւոր կոչմամբ Հոգւոյն սրբոյ զտէր Կոստանդին Հայոց մեծսոյ և հանուրց վերադիտօղ, և զնոյնազարմ ազգիս պսակակիրն Հեթում պարագայց ամօք առողջակիր մարմնով և անուանի փառօք խնամեսցէ 'ի գովեստ ամենասուրբ տէրութեան իւրոյ, զաւակօք և զարմօք նր ըստ հոգւոյ և նր ըստ մարմնոյ. և յետ աստեացս անասելի աթոռոյն և անթառամ պսակին արժանաւորեսցէ:

Եւ որք այժմ ընդ մեզ հարք և եղբարք, եպիսկոպոսք և վարդապետք և պատկառելի ծերունիք, և ժրաջան ճգնաւորք, և պատարագօղք և կլերիկոսք, և գործաւորք մարմնական պիտոյից, և խնամածուք աստուածապահ դղեկիս, և սպասաւորք սրբա-

զան աթոռոյս, որք են ամենեքեան առ մի-
մեանս սիրունք և առ մեզ աննախանձք, և
փոխման մատենիս յօժարամիտք և յորդո-
րիչք, զամենեւեան առատութեուն պարգե-
ւօք լի տրտոյցէ թագաւորն փառաց հոգեւոր
և մարմնաւոր յաջողութեամբ, ի մեծութիւն
և ի փառս անուան իւրոյ . որ է օրհնեալ
և փառաւորեալ, գովեալ և գոհաբանեալ
յազգս և յազինս բոլոր բանականաց, յաւի-
տեանս յաւիտենից . ամէն :

ՅԱՆԿ ԳԼԽՈՑ

ԳԼՈՒԽ	ԵՐԵՄ
Ա. Յաղագս յԱդամայ հետե մինչև ա. մաղուհք :	1
Բ. Ամաղուհք, որ և կին էր Թագաւորոյ և այլ կարգ Թագաւորացն Բաախլացւոց :	24
Գ. Յաղագս Մովսէսի ընդ ծովն կարմիր :	46
Դ. Յաղագս Թէ գշխոյ եկն առ Սողամն :	65
Ե. Յաղագս Թարգմանութեան հին կտա. կարանացն 'ի Վիպրոս կղզի :	100
Ձ. Յաղագս կարգաւ առաքելոցն որք կա. տարեցան :	123
Է. Յաղագս Աբգարու որ առաքեաց յԵ- բուսաղէմ նկարագիր զան պատկերին Քրիստոսի :	129
Ը. Յաղագս Թէ Ժող սաստիկ եղև 'ի Դիոկղետիանոսի ժամանակն :	147
Թ. Յաղագս Արիսի հերձուածողին :	152
Ժ. Յաղագս Յուլիանոսի ուրանալոյ :	162
ԺԱ. Յաղագս Մելիտոսի որ կանոնեաց չառ. նել իոստովանութիւն անիմաստ քահանայի :	177
ԺԲ. Յաղագս Նեոտորի հերձուածողին :	190
ԺԳ. Յաղագս նշանաց որ եղեն ամիս մի օգո. փոշի տեղաց և թիղ մի կուտեցաւ :	224
ԺԴ. Յաղագս աւերման Ամթայ և Պողոս անուն հրեայ եղև պատրիարք Անտիոքայ և ժողովեաց զամենայն եպիսկոպոսունս . զկնի Պօղի Ասկղիպ եղև չարագողան. և հեղեղն որ ջրասոյլ արար զՈւռհայ :	252
ԺԵ. Յաղագս Ասկղիպայ և Եփրեմի. որ անիծանէին զուղղափառսն, և եկն պա- տուհառ 'ի վերայ նոցա :	255

ԺԶ .	Յաղագս որ յուր հարիւր քառասուն թուին Ասորւոց եղեւ հրաշք անհաւա- տալի, և զկնի եղեւ մահտարածամ որ քնաւ չէր լեալ, և եղեւ սով և շարժ քա- ռասուն օր :	262
ԺԷ .	Յաղագս որ յուր հարիւր եւթանա- սուն և մի թուին Ասորւոց, և Ամթայ պատուհասին :	273
ԺԸ .	Յաղագս որ յայտմ ժամանակի երեւե- ցաւ Մահմէտ որդի Աբդլահի 'ի թուին հայոց վաթսուն և եւթն ջայսու ժամա- նակօք խաւարեցաւ կէս արեգականն յա- րեգ աշնանամօին մինչև 'ի քաղոց ամիս :	312
ԺԹ .	Յաղագս սով ոստիկ եղեւ, և զկնի եղեւ հողմ սաստիկ հիւսիսային և փոյզ բազում եկեղեցիս և բրգունս քաղաքաց, և Ոմարայ՝ որ հրամայեաց ոչ ընդունիլ ըզ- Քրիստոնէից վկայութիւն :	353
Ի .	Յաղագս որ նշանք մեծամեծք և յու- մունք և փոշի գայր, և 'ի ծովն խռովեալ սիւնք հրեղէնք երեւեալ, և եկն կարկուտ կշիռն երկու լիտր, և ջամբրի հարկա- պահանջութիւն անյիշելի :	356
ԻԱ . *	Յաղագս աստի սկսանի պատմութիւ- նըս 'ի յառումն Աիւլիկիոց առ Հայս :	406
ԻԳ .	Յաղագս կռուելոյ արագիւլք և խորդք :	418
ԻԴ .	Յաղագս գեղարդեանն Քրիստոսի :	422
ԻԵ .	Յաղագս առման Ալային Հռովմայ :	428
ԻԶ .	Յաղագս պարոն Թորոսի և Սպահաւանի և հարցմանց Տ. Ներսիսի և հաւատացն քննութեան և երկու քնութիւն ատելոյն :	433

* Աստի սիւեալ սիւլին՝ հառցեալ դէլ շիւր Գլուխն :